بعد حمد خدای بی همتا / بشنو این نظم را بسمع رضا

کاول این کتاب و آخر هم / هست خط مصنف اعظم

ترجمان حقایق توحید / نکته دان دقایق تجرید

سرور اهل معرفت جامی / ثانی بایزید بسطامی

ما بقی خط مقتدای ولی / فخر دنیا و دین علی صفی

نکته پرداز در مجامع انس / محرم راز در جوامع انس قدس

جمن آرای گلشن رشحات / جامع آن کتاب با برکات

از مریدان خواجه احرار آگاه / خواجه عارفان عبید الله

بود هر یک بذکر حق معتاد / رحمت حق بروح ایشان باد

آمین یا رب العالمین

ابوهاشم صوفی ١٥

ذوالنون مصری ١٦

این جدولی است مشتمل بر ذکر اسماء مشایخ طریقت که در نفحات الانس مذکورست

الالف

رقم	اسم	رقم	اسم
٢١	ابرهیم آجری صغیر	٥٥٢	ابن مطرف
٢٢	ابرهیم آجری کبیر	٣٨٨	ابواحمد ابدال چشتی
٢٠	ابرهیم ادهم ٢٠	٥٥	ابواحمد قلانسی مصعب
٢٣	ابرهیم اطروش	٢٧٣ ١١٢	ابوالادیان علی
١٥٥ ٧١	ابرهیم بن ثابت	٥٣٤	ابواسحق بن طریف
٢٣	ابرهیم بن شماس	٣٨٧ ١٦٦	ابواسحق شامی
٢٦٢	ابرهیم بن شیبان	٣١٩	ابواسحق شهریار کازرونی
١٥٤ ٧٠	ابرهیم بن عیسی	١٨	ابوالاسود داعی
١٧٧ ٧٧	ابرهیم بن فاتک	١٨	ابوالاسود مکی
٥٢٦ ٢٨٧	ابرهیم جعبری	٢٢٣ ٩٤	ابوبکر ابهری عبدالله
٢٦٦ ١١١	ابرهیم جیلی	٢٢٤ ٩٥	ابوبکر ابی سعدان احمد
١٥٣ ٦٩	ابرهیم خواص	٣٠٦ ١٢٦	ابوبکر اسکاف
٢٦٧ ١١١	ابرهیم دستانی	٢٤١ ١٠١	ابوبکر اشنانی
٢٣	ابرهیم رباطی	٢٨٨ ١١٨	ابوبکر بجلی
٢٦٥	ابرهیم رقی	٢١٦ ٩١	ابوبکر جحفی عکا
٢٧٧ ١١٣	ابرهیم زجاجی	٢٣٦ ١٠٠	ابوبکر جوزقی
٢٢	ابرهیم ستنبه	٢٣٣	ابوبکر حرمی علی بن احمد
٢١	ابرهیم سعد علوی	٢٢١ ٩٤	ابوبکر خباز
٢٣	ابرهیم صیاد	٢٢٩ ٩٦	ابوبکر دقی محمد
١٩٤ ٨٤	ابرهیم قصار	٢٤٦ ١٠٢	ابوبکر دینوری
٣١١ ١٢٨	ابرهیم متوکل	٢٣٧ ١٠٠	ابوبکر رازی محمد
٤٩٨ ٢٥٠	ابرهیم مجذوب شیخ	٢١٤ ٩٠	ابوبکر زقاق صغیر
٢٦٨ ١١١	ابرهیم غنیانی	٢١٣ ٩٠	ابوبکر زقاق کبیر احمد
٢٦٩ ١١١	ابرهیم نازویه	٢٢٧ ٩٦	ابوبکر سقا
٥٣٣ ٢٨٣	ابن الصباغ	٢٢٦ ٩٦	ابوبکر سکاک
٥٢٦	ابن العریف	٢٣٤ ٩٩	ابوبکر سوسی محمد
٥٣٥	ابن الفارض	٢٣٤ ٩٨	ابوبکر شبلی محمد
٥٢٣	ابن القاید	٢٩٨ ١٢١	ابوبکر شعرانی

١١

رقم	اسم	رقم	اسم
٢١٧ ٩١	ابوبکر شقاق محمد	١٩٨ ٨٥	ابوجعفر سنان
٢٣٥ ٩٩	ابوبکر شکیر	١٩٦ ٨٥	ابوجعفر سومانی
٢٢٠ ٩٤	ابوبکر صیدلانی	١٩٧ ٨٥	ابوجعفر صیدلانی
٢٣٠ ٩٧	ابوبکر طمستانی	١٩٩ ٨٦	ابوجعفر فرغانی محمد
٢٢٥ ٩٥	ابوبکر عطوفی محمد	٤١	ابوجعفر کرنبی
٢٨٩ ١١٨	ابوبکر فالیزبان	٢٨٤	ابوجعفر مجذوم
٢٣١ ٩٧	ابوبکر فرا محمد	٢٨٧	ابوجعفر مصری معاذ
٢٣٩ ١٠١	ابوبکر قصری	٢٦	ابوحاتم عطار
٢٤٣ ١٠٢	ابوبکر قطیعی	٢١	ابوحارث اولاسی فیض بن الخضر
٢١٥ ٩١	ابوبکر کتانی محمد	٣٥٠ ١٤٥	ابوحامد دوستان
٢٢٥ ٩٤	ابوبکر کسایی	١٩٣ ٨٣	ابوحامد زنجی
٢٤٥ ١٠٢	ابوبکر کفشیری	٢٩٥ ١٢٠	ابوالحسن ارموی
٢٢٨ ٩٦	ابوبکر مصری محمد	٤٥٢ ٢١٦	ابوالحسن بستی
٢٢٣ ٩٤	ابوبکر مطوعی	٣٩٧ ١٧٥	ابوالحسن بشری
٢٤٣ ١٠٢	ابوبکر مغازلی	١٩٢ ٨٣	ابوالحسن بن سغره عمرو
٢٣٨ ١٠١	ابوبکر مفید محمد	٣١٧ ١٣١	ابوالحسن حکیمی
٢٤٠ ١٠١	ابوبکر موازینی	٣٦٤ ١٥٤	ابوالحسن خرقانی
٢٢٩ ١٩١	ابوبکر نساج	١٩١ ٨٣	ابوالحسن سیوطی
٢١٢ ٨٩	ابوبکر واسطی محمد	٥٤٤ ٢٩٨	ابوالحسن شاذلی علی
٦٢٥	ابوبکر وراق محمد	١٨٩ ٨٢	ابوالحسن صایغ دینوری علی
٢٤٣ ١٠٢	ابوبکر همدانی	١٩٠ ٨٣	ابوالحسن صبیحی حسین
٢١٩ ٩٣	ابوبکر یزدانیار حسین	٢٧٩ ١١٥	ابوالحسن فوشنجی علی
٢٦٧	ابوتراب رملی	٣٢١ ١٣٤	ابوالحسن کردویه
٢٥	ابوتراب نخشبی عسکری بن الحسین	٣٨٥ ١٦٤	ابوالحسن مثنی
٩٥	ابوثابت رازی	١٨٨ ٨٢	ابوالحسن ابن مزین علی
٥٠١ ٦	ابوجعفر حداد	٤١٦ ١٧٨	ابوالحسن نجار
١٩٥ ٨٥	ابوجعفر حفار	٣٠	ابوالحسین باروسی سلم
٥٠٥ ٨٥	ابوجعفر دامغانی	٢٧١ ١١٢	ابوالحسین بن بنان
٢٥٥ ٨٦	ابوجعفر سامانی	٣٣٧ ١٤١	ابوالحسین بن جهضم
٢٧	ابوجعفر سماک	٢٧٢ ١١٢	ابوالحسین بن هند الفارسی علی

عدد	نام	عدد	نام	حاشیه
٣٤٣ (١٤٣)	ابوالحسین حداد	٥٢٣ (٢٧٧)	ابوالسعود بن الشبل	
٢٩٥ (١١٨)	ابوالحسین حصری علی	٣٦٦ (١٥٥)	ابوسعید ابوالخیر	
٢٥٧ (٨٩)	ابوالحسین دراج	٢٢٥ (١١٣)	ابوسعید اعرابی	احمد
٣٤٧ (١٤٤)	ابوالحسین سالبه	٣٦	ابوسعید خراز	احمد بن عیسی
٣٣٩ (١٤٢)	ابوالحسین سرکی	٤١٣ (١٧٧)	ابوسعید معلم	
٢٥٩ (٨٩)	ابوالحسین سلامی	٤٠٤ (١٧٧)	ابوسلمه باوردی	
٢٩١ (١١٩)	ابوالحسین سمعون احمد	١٩	ابوسلیمان دارانی	عبدالرحمن
٣٣٦ (١٤٠)	ابوالحسین سیروانی صغیر	٢٨٦ (١٢٧)	ابوسلیمان مغربی	
٢٨٣	ابوالحسین سیروانی کبیر علی	٢٨٥ (١٢٧)	ابوسلیمان نبلی	
٣٣٨ (١٤٢)	ابوالحسین طرزی	٣٧٣ (١٦٢)	ابوسهل صعلوکی	
٢٨٤ (١١٦)	ابوالحسین قرافی علی	٣٨	ابوشعیب المقفع	صالح
٢١٥ (٨٩)	ابوالحسین مالکی احمد	١٦١	ابوصالح مزین	
٣٤٩ (١٤٥)	ابوالحسین مروالرودی	٢٠٧ (١٢٩)	ابوالضحاک	
٣٩	ابوالحسین نوری احمد	٤٤	ابوطالب احمیمی	
٢٥٦ (٨٩)	ابوالحسین وراق محمد	٣١٢ (١٢٨)	ابوطالب خزرج	٨٠
٢١١ (٨٩)	ابوالحسین هاشمی	٣١١	ابوطالب مکی	محمد بن علی
٢٩	ابوحفص حداد عمر	٣٢٧ (١٨٥)	ابوطاهر کرد	
٣٥	ابوحمزه بغدادی محمد	١٦٢	ابوالعباس ارزیزی	
٣٥	ابوحمزه خراسانی	١٦٥ (٧٤)	ابوالعباس باوردی	
٢٥٩ (١٠٧)	ابوالخیر تیناتی اقطع حماد	١٦٦ (٧٤)	ابوالعباس بردعی	احمد
٢٦٥ (١٠٩)	ابوالخیر حبشی	١٦٠	ابوالعباس بن عطا	احمد
٢٦٢	ابوالخیر حمصی	١٧٣ (٧٦)	ابوالعباس حمزه بن محمد	
٢٦١	ابوالخیر عسقلانی	٥٥٦ (٣٠٦)	ابوالعباس دمنهودی	
٢٩٢ (١٢١)	ابوالخیر مالکی بغداد	١٦٣ (٧٣)	ابوالعباس دینوری	احمد
٤٢٥ (١٨٤)	ابوذر بوزجانی	١٧٣ (٧٦)	ابوالعباس سریج	احمد
١٣٢	ابوذر ترمذی	١٦٩ (٧٤)	ابوالعباس سهروردی	احمد
٣٩٣ (١٦٥)	ابوزرعه اردبیلی	١٦٧ (٧٤)	ابوالعباس سیاری	قاسم
٣٨٢	ابوزرعه رازی	١٧٥ (١٦٣)	ابوالعباس شقانی	
٥٢٧ (٢٨٠)	ابوالربیع مالقی	١٦٤ (٧٣)	ابوالعباس شیرازی	احمد
٢٦٤	ابوزید مرغزی	٣٥٦ (١٤٨)	ابوالعباس قصاب آملی	

عدد	نام	عدد	نام	حاشیه
٥٤٦	ابوالعباس مرسی	٤٥	ابوعبدالله مغربی	محمد
٤٥	ابوالعباس مسروق احمد	٣٣٢ (١٣٩)	ابوعبدالله مغربی	
٤٥	ابوالعباس موره زن	٣٣١ (١٣٨)	ابوعبدالله مولی	
١٧٢ (٧٤)	ابوالعباس نسائی احمد	٤٦	ابوعبدالله نباجی	سعید
١٧٠ (٧٥)	ابوالعباس نهاوندی احمد	٥٣٢	ابوعبدالله هاشمی	
٣٧١	ابوعبدالرحمن سلمی	٥٦	ابوعُبَید الله بسری	محمد
٤٦	ابوعبدالله انطاکی احمد	٤٤	ابوعثمان حیری	سعید
٣٨٤ (١٦٥)	ابوعبدالله بابونی	٤٤	ابوعثمان مغربی	سعید
٣٨٥ (١٦٥)	ابوعبدالله باکو	٣٨	ابوعقال مغربی	
٢٠٣ (٨٧)	ابوعبدالله بوسی	٤٠٧ (١٧٧)	ابوعلی بوته کر	
٣٢٩ (١٣٨)	ابوعبدالله بن مانک	٣٣٨ (١٠٣)	ابوعلی ثقفی	محمد
٣٢٧ (١٣٧)	ابوعبدالله تروغبذی	١٣٦ (٦٥)	ابوعلی جوزجانی	حسن
١٤٦	ابوعبدالله جاوباره	١٠٥	ابوعلی خیران	حسن
٥٦	ابوعبدالله جلا احمد	٣٥٩ (١٥١)	ابوعلی دقاق	
٥٨	ابوعبدالله حصری	١٠٥	ابوعلی رازی	
٦١	ابوعبدالله حضرمی	٢٤٧ (١٠٢)	ابوعلی رودباری	احمد
٥٦	ابوعبید الله خاقان	٤٠٦ (١٧٧)	ابوعلی زرکر	
٢٩٦ (١٢٠)	ابوعبدالله خفیف محمد	٤٩	ابوعلی سندی	
٣٦٥ (١٥٥)	ابوعبدالله داستانی	٣٥٨ (١٥٠)	ابوعلی سیاه	
٣٣٠ (١٣٨)	ابوعبدالله دونی	١٠٥	ابوعلی سیرجانی	
٣٣٥ (١٤٠)	ابوعبدالله دینوری	٣٦٥ (١٥٢)	ابوعلی شبوبی	
٣٤٨ (١٣٧)	ابوعبدالله رودباری	٤٢٨ (١٩٠)	ابوعلی فارمدی	
٦١	ابوعبدالله سالمی احمد	٢٤٩ (١٠٤)	ابوعلی کاتب	
٥٧	ابوعبدالله سجزی	٤٠٥ (١٧٧)	ابوعلی کیال	
٥١٤ (٢٦٦)	ابوعبدالله صومعی	١٠٤	ابوعلی مشتولی	حسن
٤٩٦ (٢٦٤)	ابوعبدالله طاقی	٣١٣ (١٢٩)	ابوعلی وارجی	
٦٢	ابوعبدالله عبادانی	١٨١ (٧٩)	ابوعمرو دمشقی	
٥٥	ابوعبدالله قلانسی	٢٧٦ (١١٣)	ابوعمرو زجاجی	محمد
٤٢١ (١٨٢)	ابوعبدالله مالینی	٥٢٥ (٢٢٧)	ابوعمرو صریفنی	
٤٢٤ (١٨٣)	ابوعبدالله مختار	٢٨١ (١١٦)	ابوعمرو نجید	اسمعیل

۵۵	ابو العزیب الاصفهانی	۳۴۵۷	ابو النصر سراج
۵۴۳ ۲۹۷	ابو الغیث الیمنی	۴۷۸ ۱۷۷	ابو النصر قبانی
۳۷۶	ابو الفضل ختلی	۳۹۳	ابو الولید احمد
۴۵۷ ۱۴۷	ابو الفضل سرخسی	۱	ابو هاشم صوفی ۱۵
۱۶۴ ۵۳	ابو القاسم بشر یاسین	۴۸	ابو یزید بسطامی طیفور
۶۳۵	ابو القاسم الحکیم اسحق السمرقندی	۵۱۰	ابو یزید بورانی
۶۳۵	ابو القاسم الرازی جعفر	۱۴۴	ابو یعقوب اقطع
۳۷۴ ۱۶۳	ابو القاسم القشیری عبدالکریم	۱۴۸ ۶۸	ابو یعقوب خراط
۲۱۵ ۱۳۰	ابو القاسم القصری	۱۴ ۶۶	ابو یعقوب زیات
۳۶۷ ۱۵۹	ابو القاسم کرکانی	۱۵	ابو یعقوب زیزی
۳۲۳ ۱۳۹	ابو القاسم مقری	۱۲۹	ابو یعقوب سوسی یوسف
۲۸۷ ۱۱۷	ابو القاسم نصرابادی ابرهیم	۱۴۹ ۶۹	ابو یعقوب کورتی
۱۴۷ ۱۶۱	ابو اللیث فوشنجی	۱۴۶ ۶۸	ابو یعقوب مذکوری
۴۵۲	ابو محرز	۱۴۳ ۶۶	ابو یعقوب مزابلی
۱۵۶ ۷۱	ابو محمد جریری احمد	۱۴۷ ۶۸	ابو یعقوب میدانی
۳۰۸ ۱۲۶	ابو محمد خفاف	۱۴۰ ۶۶	ابو یعقوب نهرجوری
۳۴۳ ۱۳۹	ابو محمد راسبی	۶	ابو یعقوب هاشمی
۲۹۹ ۱۲۲	ابو محمد عتایدی	۴۷	احمد بن ابرهیم مسوحی
۵۲۵ ۲۷۸	ابو محمد بن مغربی	۳۴	احمد بن ابی الحواری
۴۹	ابو مزاحم شیرازی	۵۴۸	احمد بن الجعد
۳۴۳ ۱۴۳	ابو المظفر ترمذی	۱۷۹ ۷۹	احمد بن حسین منصور حلاج
۳۵۲ ۱۴۷	ابو منصور اصفهانی	۳۱	احمد بن عاصم انطاکی
۴۰۵ ۱۷۵	ابو منصور انصاری	۳۷۹	احمد بن مودود چشتی
۴۱۰ ۱۷۶	ابو منصور سوخته	۴۲۴	احمد جامی
۴۱۰ ۱۷۷	ابو منصور کازر	۴۱۳ ۱۶۲	احمد جوال کر
۱۸۰ ۷۹	ابو منصور کاوکلاه	۲۹۰	احمد جورفانی
۵۸ ۲۱۸	ابو النجیب سهروردی عبدالقاهر	۴۷۶ ۱۷۶	احمد چشتی وبرادروی
۴۴۴ ۲۰۶	ابو النصر پارسا	۴۳ ۱۷۷	احمد حاجی
۴۲۲	ابو النصر خانجه بادی	۲۹۳	احمد حرانی
۲۹۳	ابو النصر حبازو ابو الحسن نواز آره	۲۴۸ ۱۶۴	احمد حمادی

ابو محمد حداد

۲۷	احمد حضرویه	۵۲۱ ۲۷۶	بقا بن بطو
۱۳۴ ۱۹۶	احمد غزالی	۱۳۰	بکر سغدی
۱۵ ۱۷۲	احمد کوفانی	۲۰۸ ۸۹	بکیر دراج
۱۴۱ ۱۶۴	احمد نجار استرابادی	۱۸۶ ۸۲	بنان بن عبدالله
۳۵۷ ۱۵۰	احمد نصر	۱۸۴ ۸۲	بنان حمال
۱۴۲	احمد وهب	۴۹۰ ۲۱۵	بندار بن الحسین
۳۱۸	اجنف همدانی	۴۸۵ ۲۳۹	بهاء الدین عمر
۳۸۰ ۱۳۶	اخی علی قتلق شاه	۱۴۰	بهاء الدین محمد نقشبند
۴۷۳ ۱۳۳	اخی علی مصری	۴۴۷ ۲۴۱	بهاء الدین ولد
۱۷۱	اخی فرج زنجانی	۴۹	ثابت خباز
۴۲۵	اخی محمد دهستانی	۵۳۱ ۲۸۲	جاکیر
۳۲۹ ۱۴۲	ادیب کمندی	۵۸	جعفر بن المبرقع
۱۸۵ ۸۲	اسحق حمال	۳۱۳ ۱۲۹	جعفر جعدی
۲۷	اسرافیل ۱۷	۳۰۵ ۱۲۲	جعفر حذاء
۴۱۱ ۱۷۷	اسمعیل دباس	۲۷۸ ۱۱۴	جعفر خلدی
۴۶۱ ۲۱۹	اسمعیل قصری	۴۴۹ ۲۴۲	جلال الدین رومی
۴۰۹ ۱۷۷	اسمعیل نصرابادی	۵۰۹ ۲۶۴	جلال الدین زاهد مرغابی
۳۴۴ ۱۴۳	امیر چه سفالی فروش	۳۲۳ ۱۳۶	جمال الدین محمد باکلنجار
۵۶۷ ۳۱۷	میر حسینی	۴۶۶	جمال الدین کیلی
۴۴۸ ۱۶۸	امیر سید کلال	۴۹۹ ۲۵۱	جمال الدین لور
۳۲۰ ۱۶۱	امیر علی عبو	۴۰	جنید بغدادی
۵۰۶ ۲۹۰	امیر قوام الدین سنجانی	۲۹۴	جهم رقی
۵۶۱ ۳۰۵	وحد الدین کرمانی	۵۵	حاتم بن عنوان اصم
۵۶۸	وحدی	۲۵	حارث محاسبی
۴۶۲	بابا کمال جندی	۵۲۵	حافظ شیرازی
۳۷۹ ۲۳۶	بابا محمود طوسی	۴۸۱ ۲۳۶	حافظ عمر ابردهی
۵۱ ۱۴۹	باب فرغانی	۴۹۲ ۲۴۷	حسام الدین حسن اخی ترک
۵۵۶ ۲۱۷	برکه همدانی	۵۰۹ ۲۲۷	حسن حمویه وصاحبا بوجعفر
۲۴	بشر خافی	۵۲۰	حسن دهلوی
۲۸	بشر طبرانی	۵۳ ۲۲۶	حسن سکاک

الباء

الثاء

الجیم

الحاء

عدد	اسم	عدد	اسم
٥٥٣ ٢٦٧	حسن عطار	٥٥٨	زین الدین ابوبکر تایبادی
٤٧	حسن مسوحی	٥٥٥	زین الدین ابوبکر خوافی
٣١٨	حسین اکار	٢٦	سری سقطی
٣٦٢ ١٩٢	حسین سلمی	٤٦٥ ٢٢٥	سعدالدین حمّویی محمد
١٧٥ ٧٦	حسین منصور حلاج	٤٥٠ ٢١٠	سعدالدین کاشغری
٥١٦ ٢٦٨	حماد دباس	٥٣٧	سعد حداد و مریدوی جوهر
٣٩	حماد قرشی	٥١	سعدون مجنون
٣٠	حمدون قصار ابوصالح	٥٦٥	سعدی شیرازی
٣٩	حمزهٔ علوی	٥٩٠ ٢٩٤	سعیدالدین فرغانی
٥٣٠ ٢٨٢	حیات حرانی	٤٩٣ ٢٤٧	سلطان ولد احمد
٥٦٩	الخاء خاقانی	٥٥٣	سلیمان موله
٥٥٨ ١٤٨	خالوی نیشابوری	٤٦	سمنون محب
٥٧١	خسرو دهلوی	٥٦٣ ٣١٤	سنایی غزنوی
٤٨	خلف بن علی	٣٣	سهل تستری
٤١٩	خلیل اتا	٥٣٧	سهل مروزی
١٨٢	خیرجه	٣٨٨	سید سردان
١٦٨	خیر نساج محمد	٢٤٢	سید برهان الدین محقق ترمذی
٢٥	الدال داود بلخی	٤١٩ ٢٨١	سیدی احمد رفاعی
٢٠	داود دارانی	٤٦٥ ٢٢٦	سیف الدین باخرزی
١٣	داود طائی	٤٢	شاه شجاع کرمانی
١٦	الذال ذوالنون مصری ثوبان	٤٨٣ ٢٣٩	شاه علی فراهی
٢٠٣ ١٣٢	روزبهان بقلی	٢١٨	شبلی ابوبکر جعفر و دلف
٣٦٠ ٢١٦	روزبهان کبیر	٣٤٥ ١٤٤	شریف حمزهٔ عقیلی
٤٧	رُوَیم بن احمد	٢٤	شقیق بلخی
٥٥٦	ریحان	٥٩٠ ٢٤٤	شمس الدین تبریزی
٧٧	الزاء زکریا بن دلویه	٥٥٠ ٢٥٢	شمس الدین صفی
٧٨	زکریاء بن یحیی	٤٩٣ ٢٤٧	شهاب الدین سهروردی
٥١٢ ٢٥٦	زکریاء مولتانی	٥٦٠ ٢٦٨	شهاب الدین مقتول
٥١	زهرون مغربی	١٨٧ ٨٢	شیبان بن علی
٧٩	زیاد الکبیر الهمدانی	١٣١ ٤٣	صالح بن مکتوم

عدد	اسم	عدد	اسم
٥٣٨ ٢٩٤	صدرالدین قونیوی	٤٧٨ ٢٣٦	عبدالله غرجستانی
٥١٢ ٢٥٩	صدقهٔ بغدادی	٣١٥	عبدالله قصار
٤٩١ ٢٤٦	صلاح الدین زرکوب	٥٥١	عبدالله مرجانی
٣٨ ١٥	الطاء طاهر مقدسی	٢٥٧ ١٠٦	عبدالله مقدسی
٤٤	طلحه بن محمد	٢٥٥ ١٠٦	عبدالله منازل
٢٩	الظاء ظالم بن محمد	٣٠	عبدالله مهدی باوردی
٤٩٦ ٢٤٨	ظهیرالدین بزغش	٢٥٨ ١٠٩	عبدالله بنازانی
٥١١ ٢٦٥	ظهیرالدین خلوتی	١٧٦ ٧٧	عبدالملک اسکاف
٣٣٣ ١٩٧	العین عارف دیوکروی	١٦٧ ٧٤	عبدالواحد سیاری
٣٤٦ ١٤٤	عارف عیار	٥١٨	عبدالوهاب ولد شیخ عبدالقادر گیلی
٣٤	عباس بن حمزهٔ نیشابوری	٤٥١ ٢١٢	عبیدالله ادام الله برکات وجوده
٣٤	عباس شاعر	٥٢٨	عدی بن مسافر
٣٤	عباس شکلی	٥٦٦ ٢١٩	عراقی
٣٣٣ ١٩٦	عبدالخالق غجدوانی	٥١	عرون بن الوتا به
٥١٩	عبدالرحمن طفسونجی	٥٠٢ ٢٥٢	عزالدین محمود کاشی
٣٧١	عبدالرحمن کسرفی	٥٠٢	عطاء بن سلیمان
٥٠٣ ٢٥٨	عبدالرحمن مصری	٣٧٢	علاء الدوله سمنانی
٣٣٣ ١٣٣	عبدالرحیم اصطخری	٥٥٦	علاء الدین خوارزمی
٥٠٣	عبدالرزاق کاشی	٣٢٣	علاء الدین عطار
٥٠١ ٢٥٢	عبدالصمد نطنزی	٣٧٧ ٢٠٨	علاء الدین غجدوانی
٣١٦ ١٣١	عبدالعزیز بحرانی	٣٩٥ ٢٤٨	علی بن بزغش شیرازی
٥١٥	عبدالقادر گیلی	٦٠	علی بن بکار
٣٩٩ ٢١٠	عبدالله امامی اصفهانی	٥٥٨	علی بن بندار صیرفی
٣٣٣ ١٧١	عبدالله انصاری	٣٢٥ ١٣٦	علی بن حسن کرمانی
٣٢٣ ١٣٣	عبدالله بلیانی	٥٠٤	علی بن حمزهٔ اصفهانی
٤٩	عبدالله بن حاضر	٥٠٤	علی بن شعیب سقا
٣٣	عبدالله بن خبیق	٣٠٥ ١٢٥	علی بن شلویه
٥١٦ ٢٥٩	عبدالله حداد رازی	٢٧	علی بن عبدالحمید
١٨٣ ٨٠	عبدالله خراز	٣٢٧ ١٣٣	علی بن عثمان جلابی
٢٨٢ ١١٦	عبدالله شعرانی	٥٤٤	علی بن موفق بغدادی

عبدالله یافعی ٥٥٩ ٣٠٧ صح

	٤٧٦	علی دوستی	٥٧٣	کمال خجندی
	٤٣٦ ١٩٧	علی رامیتنی	٧٣	کهمس همدانی
اللام	٥٢	علی سهل اصفهانی	٣٦٢ ١٥٣	لقمان سرخسی
المیم	٣٠٢	علی عکی	٤٦٣ ٢٢٢	مجد الدین بغدادی
	٥٥٤ ٣٠٤	علی کردی	٤٢٣ ١٨٣	مجد الدین طالبه
	٤٦٩ ٢٢٦	علی لالا رضی الدین	١٥٢ ٦٩	محفوظ بن محمد
	٤٥٩ ٢١٨	عمار یاسر	١٥١ ٦٩	محفوظ بن محمود
	٣٤٨ ١٤٥	عمران ثلثی	٤٧٤	محمد آد کانی
	[illegible]٤٢	عمرو بن عثمان مکی	٤٨٦	محمد اسد
	٤١٤ ١٧٨	عمو	٤٣٧ ١٩٢	محمد باباء سماسی
	٥٤٢ ٢٩٧	عیسی هتار	٣٨٩ ١٦٧	محمد بن ابی احمد چشتی
	٤٥٥ ٢١٠	عین القضاة همدانی	١٨٢ ٨٠	محمد بن حامد ترمذی
الغین	١٥٧	غانم بن سعد	١٣٤ ٦٤	محمد بن حسن جوهری
	١٨١ ٧١	غیلان سمرقندی	٤٥٤ ٢١٦	محمد بن حمویه
	١٥٩ ٧٢	غیلان موسوس	٢٣	محمد بن خالد اجری
الفاء	١٧٨ ٧٩	فارس بن عیسی	٥٩	محمد بن علی حکیم ترمذی
	٢٤	فتح بن شخرف	٥٣	محمد بن فاذه
	٢٣	فتح موصلی	٥٩	محمد بن الفضل البلخی
	٤٥٧ ٢١٨	فتحه	٣١	محمد بن منصور طوسی
	٤١٢ ٢٣٨	فخر الدین لورستانی	٥٣	محمد بن یوسف بنا
	٥٦٤ ٣١٠	فرید الدین عطار	٤٤٣ ٢٠٤	محمد پارسا
	١٨	فضیل بن عیاض	٣٤٥ ١٤٢	محمد ساخری
القاف	٥٦٢ ٣١١	قاسم تبریزی	٤١٤ ٢٣٩	محمد شاه فراهی
	٤٩	قاسم چربی	٢٧٤	محمد علیان
	٤٣٩ ١٩٩	قثم شیخ	٤٣٠ ١٩٢	محمد غزالی
	٤١٩ ١٨٢	قربنج	٣٦٣ ١٥٤	محمد قصاب آملی
	٥٥٠ ٣٠٣	قطب الدین یحیی جامی	٤١٣ ١٧٨	محمد کوزتی
	٥٢٣ ٢٧٦	قضیب البان	٥٠٧ ٢٦١	محمد کوسوی الجامی
الکاف	٣٩٩ ١٧٩	کاکا احمد سنبل و برادروی محمد خورد	٤١٨ ١٨١	محمد کازر هروی
	٣٩٦ ١٧٥	کاکا بوالقصر	١٣٧ ٦٥	محمد واحمد ابناء ابی الورد

٥٧٧ علی همدانی صح

	٤٩٧	محمد یمنی	٥١	میمون مغربی
النون	٤٣٥ ١٩٧	محمود انجیر فغنوی	٥٤٩ ٣٠٢	نجم الدین اصفهانی
	٥٣٧ ٢٨٧	محیی الدین العربی	٤٦٨ ٢٢٨	نجم الدین دایه رازی
	٢٥٤	مرتعش	٤٦٢ ٢١٩	نجم الدین کبری
	٣٦٨	مظفر بن احمد حمدان	٤٤٨ ٢٠٨	نظام الدین خاموش
	٢٧٠ ١١١	مظفر کرمانشاهی	٥١٣ ٢٦٥	نظام اولیا
	١٩	معروف کرخی	٥٧٠ ٣١٩	نظامی
الواو	٣٦٩ ١٦٠	معشوق طوسی	١٨	ولید سقا
الهاء	٥٧٤	مغربی	٤٣	هاشمی سغدی
	٥٥٥ ٣٠٥	مفرج	١٢٢	هشام بن عبدان ١٢٢
الیاء	٤٩	ممشاد دینوری	٥٤٥ ٣٠	یاسین المغربی
	٣٠	منصور عمار		
	٣٩١ ١٦٨	مودود چشتی	٣٩٥ ١٧٣	یحیی بن عمار
	٣٢٢ ١٣٦	موسی بن عمران	٣٧	یحیی معاذ رازی
	٥٤١ ٢٩٦	موسی سدرانی	٤٤٦ ٢٠٧	یعقوب چرخی
	٣٠٤ ١٢٥	مؤمل جصاص	١٩	یوسف اسباط
	٣٦٦ ١٦٦	مؤمن شیرازی	٤٩	یوسف بن حسین رازی
	٥٣٩ ٢٩٣	مؤید الدین جندی	٣٩٠ ١٦٨	یوسف بن محمد سمعان
	٣٢٦ ١٣٧	مبرء نیشابوری	٤٣٢ ١٩٤	یوسف همدانی قدس سره

ذکر اسماء نساء عارفات که در آخر نفحات ایراد یافته

ا	٣٢٤ ٢٢٤	ام حسان	١٧ ٣٢٩	ام محمد والدهٔ ابن خفیف
ب	٣٣١	امرأهٔ اصفهانیه	٣٢٩	بیبیک مرویه
ت	٣٣٠	امرأهٔ خوارزمیه	٣٢٧	تحفه
	٣٣٣	امرأهٔ فارسیه	٣٢٥	تلمیذهٔ سری سقطی
ج	٢٧ ٣٣٠	امرأهٔ مجهوله	٣٣١	جاریهٔ حبشیه
	٢٩ ٣٣١	امرأهٔ مصریه	٣٣٦	جاریه سوداء
	٣٣١	امرأهٔ مصریه اخری	٣٣٨	جاریهٔ مجهوله
ح	١٦ ٣٢٥	ام علی زوجهٔ احمد خضرویه	٣٢٤ ٩	حفصه بنت سیرین
	٢٢ ٣٢٥	ام محمد	٣٢٤	حکیمهٔ دمشقیه
د	٢٣ ٣٢٩	دختر کعب	١٨ ٣٢٦	فاطمه بنت ابی بکر الکتانی

٣٢٤	رابعهٔ شامیه	٣٢٩	فاطمه بنت المثنی
٣٢٢	رابعهٔ عدویه	٣٢٤	فاطمهٔ نیسابوریه
٣٢٣	ریحانهٔ والهه	٣٢٦	حفصه
٣٢٥	زیتونه	٣٢٣	کردیه
٣٢٣	شعوانه	٣٢٣	لبابة المتعبده
٣٢٣	غفيرة العابده	٣٢٣	مريم البصريه
٣٢٥	فاطمة البردعيه	٣٢٣	معاذة العدويه

١

باسمه سبحانه

پوشیده نماند که خدمت استادی اعتقادی مولانا رضی الدین عبدالغفور علیه الرحمة و الغفران که از کبار اصحاب و تلامذهٔ حضرت حقایق صفات معارف سمات اعنی صاحب کتاب نفحات قدس الله تعالی سره بودند بالتماس حضرت مخدوم زادهٔ حقیقی خواجه ضیاء الدین یوسف علیه الرحمه بر ان کتاب شریف وخطاء لطیف حاشیهٔ بغایت مفید نوشته اند و بعضی ازان بر حواشی این کتاب ازبرای کشف غطا و رفع حجاب مرقوم گشته ومسطور والتوفیق من الله العزیز الغفور و مخفی نباشد که نشانهٔ حاشیهٔ خدمت مولانا مذکور دو حرف عین و غین است که از اسم عبد و غفور برین شکل غ ع اختیار افتاده تا باین علامت از حواشی حضرت مصنف قدس سره ممتاز باشد حرره کاتب هذا الکتاب ومالکه المعتصم بحبل عنایة الله الوفی علی بن الحسین الواعظ الکاشفی المشتهر بالصفی شرفه الله بمتابعة اصفیائه وثبته علی محبة اولیائه

آمین رب العالمین

الحمد لله الذی جعل مرائی قلوب اولیائه مجالی وجهه الکریم
والاح منها علی صفایح وجوههم لوایح نوره القدیم فصاروا بحیث اذا
رأوا ذکر الله والصلوة علی افضل من ارتفع حجب الکون عن بصر بصائرهم
وانکشف سر سریان وجوده الساری فی الکل علی سرایرهم
فما رأوا فی الوجود الا ایاه وعلی آله الطیبین واصحابه الطاهرین
وعلی من تبعهم وتبع تابعیهم اجمعین الی یوم الدین اما بعد
می کوید پای شکسته زاویهٔ خمول وکم نامی عبد الرحمن بن احمد الجامی
ثبته الله علی منهج الصدق والسداد فی العمل والقول والاعتقاد
که شیخ امام عالم عارف ابو عبد الرحمن محمد بن حسین السلمی النیسابوری
قدس الله تعالی روحه در بیان سیر واحوال مشایخ طریقت
قدس الله تعالی ارواحهم که کبراء دین وعظماء اهل یقین اند وجامع اندیان
علوم ظاهر وعلوم باطن کتابی جمع کرده است وانرا طبقات الصوفیه نام
نهاده وانرا پنج طبقه کردانیده وطبقه را عبارت از جماعتی داشته که در زمان
واحد یا در ازمنهٔ متقاربه به انوار ولایت وآثار هدایت از ایشان
نموده وسفر ورحلت مریدان ومستفیدان با ایشان بوده ودر
هر طبقهٔ بیست تن از مشایخ وائمه وعلماء این طایفه ذکر کرده
وبحسب اقتضای وقت ومقام از کلمات قدسیه وشمایل مرضیهٔ
ایشان آنچه دلالت میکند بر طریقت علم وحال وسیرت ایشان در

بیان آورده وحضرت شیخ الاسلام کهف الانام ناصر السنه
قامع البدعه ابو اسمعیل عبد الله بن محمد الانصاری الهروی
قدس الله تعالی روحه آنرا در مجالس صحبت ومجامع تذکیر وموعظت
املامی فرموده اند وسخنان دیگر بعضی از مشایخ که دران کتاب
مذکور نشده وبعضی از اذواق ومواجید خود بران مزید فرموده
ویکی از محبان ومریدان آنرا جمع میکرده ودر قید کتابت می‌آورده
والحق آن کتابیست لطیف ومجموعه ایست شریف مشتمل بر حقایق
معارف صوفیه ودقایق لطایف این طایفه علیه اما چون بزبان
هروی قدیم که دران عهد معهود بوده وقوع یافته وتصحیف وتحریف
نویسندکان بجایی رسیده که در بسیاری از مواضع فهم مقصود بسهولت
دست نمیدهد وایضا مقتصر است بر ذکر بعضی متقدمان واز ذکر بعضی
دیگر واز ذکر حضرت شیخ الاسلام ومعاصران وی ومتأخران از وی خالیست
بارها در خاطر این فقیر میکشت که بقدر وسع وطاقت در تحریر وتقریر آن
کوشش نماید آنچه معلوم شود بعبارتی که متعارف روزکار است در بیان
آرد وانرا که مفهوم نشود در حجاب ستر وکتمان بکذارد واز کتب
معتبرهٔ دیکر سخنان جیده ومعارف سنجیده اضافهٔ آن کرده بر لوح
تبیان نکارد وشرح احوال ومقامات ومعارف وکرامات وتاریخ
ولادت ووفات جماعتی که دران کتاب مذکور نشده باان منضم کرداند
اما بواسطهٔ وفور علایق وهجوم عوایق میسر نمی شد تاآنک در تاریخ
سنه احدی وثمانین وثمانمایه محب درویشان ومعتقد معتقد ایشان
آن از همه شغل سیر وبر فقر دلیر امیر نظام الدین علیشیر اعزه
الله تعالی بعز قبوله ووفقه لسلوک طریق وصوله که بطوع واختیار
از اعلی مراتب جاه واعتبار اعراض نموده وبقدم تسلیم ورضا بر سلوک

جادهٔ فقر و فنا اقبال فرموده • ازین فقیر مثل آن صورتی که بر دل کذشته بود و در خاطر متمکن کشته • استدعا کرد داعیهٔ قدیم صورت تجدید یافت • و دغدغهٔ سابق سمت تقویت و تاکید پذیرفت • لاجرم بصدق همت • و خلوص طویت • در امضای آن نیت • و استقصای آن امنیت • شروع افتاده • مأمول از مکارم اخلاق • و مراسم اشفاق • مطالعه کنندکان انک چون ایشانرا ازیمن انفاس طیبهٔ اولیا الله و فیض ارواح مقدسهٔ ایشان وقت خوش کردد متصدی و باعث این جمع و تالیف را که بجهت اشتمال بر نفحات انفاس طیبهٔ مشایخ که از حظایر قدس رسیده و بر مشام جان مشتاقان مجاضر انس وزیده • مسمی می کردد بنفحات الانس من حضرات القدس • از کوشهٔ خاطر فرو نکذارند • و بدعای خیر یاد آرند • والتکلان فی جمیع الاحوال علی الملهم للصواب

تمهید فی القول فی الولایة والولی

ولایت مشتق است از ولی که قرب است و آن بر دو قسم است • ولایت عامه و ولایت خاصه • ولایت عامه مشترکست میان همه مومنان قال الله تعالی اَللّٰهُ وَلِیُّ الَّذِیْنَ آمَنُوْا یُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَی النُّوْرِ • و ولایت خاصه مخصوصست بواصلان از ارباب سلوک • وهی عبارة عن فناء العبد فی الحق وبقائه به فالولی هو الفانی فیه والباقی به • و فنا عبارتست از نهایت سیر الی الله • و بقا عبارت از بدایت سیر فی الله چه سیر الی الله وقتی منتهی شود که بادیهٔ وجود را بقدم صدق یکبارکی قطع کند • و سیر فی الله آنکاه متحقق شود که بنده را بعد از فناء مطلق وجودی و ذاتی مطهر از لوث حدثان ارزانی دارد تا بدان در عالم اتصاف باوصاف الهی و تخلق باخلاق ربانی ترقی کند • ابوعلی جوزجانی کوید رحمه الله الولی هو الفانی من حاله الباقی فی مشاهدة الحق لم یکن له عن نفسه اخبار ولا غیر الله قرار • ولی آن بود که فانی بود از حال خود • و باقی بمشاهدهٔ حق سبحانه ممکن نباشد

مر او را که از خود خبر دهد و با جز خداوند بیارامد • ابرهیم ادهم رحمه الله تعالی مردی را کفت خواهی که ولی باشی از اولیاء الله تعالی کفت بلی خواهم کفت لا ترغب فی شیء من الدنیا والآخرة وافرغ نفسک لله تعالی واقبل بوجهک علیه • بدنیا و عقبی رغبت مکن که رغبت بایشان اعراض بود از حق سبحانه و فارغ کن مر خود را از برای دوستی خداوند و دنیی و عقبی را در دل راه مده و روی دل بحق آر و چون این اوصاف در تو موجود شد ولی باشی • و فی الرسالة القشیریة ان الولی له معنیان احدهما فعیل بمعنی مفعول و هو من یتولی الله امره قال تعالی وهو یتولی الصالحین فلا یکله الی نفسه لحظة بل یتولی الحق سبحانه رعایته • والثانی فعیل مبالغة من الفاعل وهو الذی یتولی عبادة الله وطاعاته فعبادته تجری علیه علی التوالی من غیر ان یتخللها عصیان • وکلا الوصفین واجب حتی یکون الولی ولیا یجب قیامه بحقوق الله علی الاستقصاء والاستیفاء ودوام حفظ الله ایاه فی السراء والضراء • ومن شرط الولی ان یکون محفوظا کما ان من شرط النبی ان یکون معصوما فکل من کان للشرع علیه اعتراض فهو مغرور مخادع • قصد ابویزید البسطامی قدس الله تعالی روحه بعض من وصف بالولایة فلما وافی مسجده قعد ینتظر خروجه فخرج الرجل ورمی ببزاقه تجاه القبلة فانصرف ابویزید ولم یسلم علیه وقال هذا رجل غیر مامون علی ادب من اداب الشریعة فکیف یکون امینا علی اسرار الحق • شخصی بنزدیک شیخ ابوسعید ابوالخیر قدس سره درآمد و نخست پای چپ اندر مسجد نهاد شیخ او را کفت که باز کرد که هر که در خانهٔ دوست دبآمدن ندا ما را نشاید که با وی صحبت داریم

القول فی المعرفة والعارف والمتعرف والجاهل

وفی الفصل الاول من الباب الثالث من ترجمة العوارف معرفت عبارتست

از بازشناختن معلوم مجمل در صور تفاصیل چنانچه در علم نحو مثلاً بداند
که هر یک از عوامل لفظی و معنوی چه عمل کند این چنین دانستن بر سبیل اجمال
علم نحو باشد و بازشناختن هر عاملی از ان علی التفصیل در وقت خواندن
سواد عربیت بی توقفی و رویتی و استعمال آن در محل خود معرفت نحو و
بازشناختن بفکر و رویت تعرف نحو و غافل بودن ازان با وجود علم سهو
و خطا ٥ پس معرفت ربوبیت عبارت بود از بازشناختن ذات و صفات
الهی در صور تفاصیل احوال و حوادث و نوازل بعد ازانک بر سبیل اجمال معلوم
شده باشد که موجود حقیقی و فاعل مطلق اوست سبحانه ٥ و تا صورت توحید
مجمل علمی مفصل عینی نگردد چنانک صاحب علم توحید در صور تفاصیل
وقایع و احوال متجدده متضاده از ضر و نفع و عطا و منع و قبض و بسط ضار
و نافع و معطی و مانع و قابض و باسط حق را سبحانه بیند و شناسد
بی توقفی و رویتی او را عارف نخوانند و اگر باول وهله ازان غافل بود
و عن قریب حاضر گردد و فاعل مطلق را جل ذکره در صور وسایط و روابط
بازشناسد او را متعرف خوانند نه عارف و اگر بکلی غافل بود و تاثیرات افعال
را حواله بوسایط کند او را ساهی و لاهی و مشرک خفی خوانند ٥ مثلاً اگر معنی
توحید را تقریر می کند و خود را مستغرق بحر توحید مینماید و دیگری انرا
بر سبیل انکار با او باز گرداند و گوید این سخن نه از سر حالست بل نتیجهٔ فکر و رویتست
در حال بر نجد و بر وی خشم گیرد و نداند که این رنجش عین مصداق قول منکر است
والا فاعل مطلق را در صورت این انکار بازشناختی و بر وی خشم نگرفتی ٥
و معرفت الهی را مراتب است ٥ اول انک هر اثری که یابد از فاعل مطلق جل ذکره
داند چنانک گفته شد ٥ دوم آنک هر اثری که یابد از فاعل مطلق جل ذکره
بیقین داند که نتیجهٔ کدام صفت است از صفات او ٥ سیم انک مراد حق را عز
و علا در تجلی هر صفتی بشناسد ٥ چهارم انک صفت علم الهی را در صورت

معرفت خود بازشناسد و خود را از دایرهٔ علم و معرفت بل وجود اخراج
کند چنانک از جنید قدس سره پرسیدند که معرفت چیست گفت المعرفة
وجود جهلك عند قيام علمه گفتند زدنا ایضاحاً فرمود هو العارف
والمعروف ٥ و چندانک مراتب قرب زیاده شود و آثار عظمت الهی ظاهرتر گردد
علم بجهل بیشتر حاصل شود و معرفت نکرت زیاده گردد حیرت بر حیرت
بیفزاید و فریاد رب زدنی تحيراً فيك از نهاد عارف برخیزد و این معنی که
تقریر می افتد هم علم معرفت است نه معرفت چه معرفت امری وجدانی است و تقریر
ازان قاصر اما علم مقدمهٔ آنست ٥ پس معرفت بی علم محال باشد ٥ و علم بی معرفت وبال

القول في معرفة الصوفي والمتصوف والملامتي والفقير والفرق بينهم

و فی الفصل العاشر من الباب الثالث من ترجمه العوارف بدانک مراتب طبقات
مردم علی اختلاف درجاتهم بر سه قسم است ٥ قسم اول مرتبه واصلان
و کاملان و آن طبقهٔ علیاست ٥ و قسم دوم مرتبهٔ سالکان طریق کمال
و آن طبقهٔ وسطی است ٥ و قسم سیم مقیمان وهدهٔ نقصان و ان طبقهٔ
سفلی است ٥ واصلان مقربان و سابقانند ٥ و سالکان ابرار و اصحاب یمین
و مقیمان اشرار و اصحاب شمال ٥ و اهل وصول بعد از انبیا صلوات الرحمن
علیهم دو طایفه اند ٥ اول مشایخ صوفیه که بواسطهٔ کمال متابعت رسول
صلی الله علیه و سلم مرتبهٔ وصول یافته اند و بعد ازان در رجوع برای
دعوت خلق بطریق متابعت مأذون و مأمور شده اند و این طایفه کاملان
مکمل اند که فضل و عنایت ازلی ایشانرا بعد از استغراق در عین جمع و لجهٔ
توحید از شکم ماهی فنا بساحل تفرقه و میدان بقا خلاصی و مناصی ارزانی
فرموده تا خلق را بنجات و درجات دلالت کنند ٥ و اما طایفهٔ دوم آن
جماعتند که بعد از وصول بدرجهٔ کمال حوالهٔ تکمیل و رجوع بخلق بایشان نرفت
و غرقهٔ بحر جمع گشتند و در شکم ماهی فنا چنان ناچیز و مستهلک شدند

زیرا که عالم غیر عارف ممکن است بانکه معتقد علم عارف نکرده

وهذه مقالة

کامل مکمل

کامل غیر مکمل

که از ایشان هرگز خبری و اثری بساحل تفرقه و ناحیت بقا نرسید و در سلک
زمرهٔ سکان قباب غیرت و قطان دیار حیرت انخراط یافتند و بعد از کمال
وصول ولایت تکمیل دیگران بایشان مفوض نگشت ۝ و اهل سلوک
نیز بر دو قسم اند ۝ طالبان مقصد اعلی و مریدان وَجْهُ اللّٰه یُرِیْدُوْنَ
وَجْهَهُ ۝ و طالبان بهشت و مریدان آخرت و منکم من یرید الآخرة ۝ و امّا
طالبان حق دو طایفه اند مُتَصَوِّفه و ملامتیه ۝ متصوفه ان جماعت اند که
از بعضی صفات نفوس خلاص یافته اند و ببعضی از احوال و اوصاف صوفیان
متصف گشته و مُتَطَلِّع نهایات احوال ایشان شده و لیکن هنوز باذیال
بقایای صفات نفوس مُتَشَبِّث مانده باشند و بدان سبب از وصول غایات
و نهایات اهل قرب و صوفیه مُتَخَلِّف گشته ۝ و امّا ملامتیه جماعتی باشند
که در رعایت معنی اخلاص و محافظت قاعدهٔ صدق غایت جهد مبذول
دارند در اخفای طاعات و کتم خیرات از نظر خلق مبالغت واجب دانند
با آنک هیچ دقیقه از صوالح اعمال مهمل نگذارند و تمسک بجمیع فضایل و
نوافل از لوازم شمرند و مشرب ایشان در کل اوقات تحقیق معنی اخلاص
بود و لذتشان در تفرّد نظر حق باعمال و احوال ایشان و همچنانک
عاصی از ظهور معصیت بر حذر بود ایشان از ظهور طاعت که مَظِنَّهٔ
ریا باشد حذر کنند تا قاعدهٔ اخلاص خلل نپذیرد ۝ بعضی گفته اند
الملامتی هو الذی لا یُظْهِرُ خیرًا و لا یُضْمِرُ شرًّا ۝ و این طایفه هر چند عزیز الوجود
و شریف الحال باشند هنوز حجاب وجود خلقیت از نظر ایشان بکلی منکشف
نشده باشد و بدان سبب از مشاهدهٔ جمال توحید و معاینهٔ عین تفرید
محجوب مانده باشند چه اخفاء اعمال و ستر احوال خود از نظر خلق مُشْعِر
و مؤذن است برؤیت وجود خلق و نفس خود که مانع معنی توحیدند
و نفس نیز از جملهٔ اغیار است تا هنوز بر حال خود نظر دارند اخراج اغیار

متصوفه

ملامتیه

از مطالعهٔ اعمال و احوال خود بکلی نکرده اند ۝ و فرق میان ایشان
و صوفیه آنست که جذبهٔ عنایت قدیمه صوفیه را بکلی از ایشان
انتزاع کرده بود و حجاب خلق و انانیت از نظر شهود ایشان برداشته
لاجرم در اتیان طاعات و صدور خیرات خود را و خلق را در میان
نبینند و از اطلاع نظر خلق مأمون باشند و با خفاء اعمال و ستر
احوال مقید نه اگر مصلحت وقت در اظهار طاعت بینند اظهار کنند
و اگر در اخفاء آن بینند اخفا ۝ پس ملامتیه مخلِصان اند بکسر لام
و صوفیه مخلَصان بفتح لام اِنَّا اَخْلَصْناهم بخالصة و صف حال ایشانست ۝
و امّا طالبان آخرت چهار طایفه اند زهّاد ۝ و فقراء ۝ و خدّام ۝
و عبّاد ۝ امّا زهّاد طایفهٔ باشند که بنور ایمان و ایقان جمال
آخرت مشاهده کنند و دنیا را در صورت قبح معاینه ببینند
و از التفات بزینت مزخرف فانی او رغبت بگردانند و در جمال حقیقی
باقی رغبت نمایند و تخلّف این طایفه از صوفیه با آنست که زاهد
بحظ نفس خود از حق محجوب بود چه بهشت مقام حظ نفس است
فِیْهَا مَا تَشْتَهِیْ الْاَنْفُسُ و صوفی بمشاهدهٔ جمال ازلی و محبت ذات
لم یزلی از هر دو کون محجوب بود همچنانک از دنیا صرف رغبت کرده
باشد از آخرت نیز رغبتش مصروف بود پس صوفی را در زهد
مرتبه بود ورای مرتبهٔ زاهد که حظ نفس از آن دور بود ۝ و امّا
فقرا آن طایفه اند که مالک هیچ چیز از اسباب و اموال دنیوی
نباشند و در طلب فضل و رضوان الهی ترک همه کرده باشند و باعث
این طایفه بر ترک یکی از سه چیز باشد ۝ اول رجاء تخفیف حساب
یا خوف عقاب چه حلالرا حساب لازم است و حرام را عقاب ۝ دوم
توقع فضل ثواب و مسابقت در دخول جنت چه فقرا بپانصد سال

صوفیه

زهّاد

فقراء

بیش از اغنیا ببهشت درایند. سیم طلب جمعیت خاطر و فراغت
اندرون از برای اکثار طاعات وحضور دل دران وتخلف فقیر از ملامتیه
ومتصوفه بآنست که او طالب بهشت وخواهان حظ نفس خود ست
وایشان طالب حق وخواهان قرب او. ووراء این مرتبه در فقر
مقامیست فوق مقام ملامتیه ومتصوفه وآن وصف خاص صوفیست
چه صوفی اگرچه مرتبه او وراء مرتبه فقیرست ولیکن خلاصهٔ مقام
فقیر در مقام او درج است. وسبب آنست که صوفی را عبور بر مقام فقرا
از جملهٔ شرایط ولوازم است وهر مقام که ازان ترقی کند صفاوه ونقاوهٔ
انرا انتزاع نماید ورنگ مقام خودش دهد پس فقر را در مقام صوفی
وصفی دیگر زاید بود وآن سلب نسبت جمیع اعمال واحوال ومقامات ست
از خود وعدم تملک آن چنانک هیچ عمل وهیچ حال وهیچ مقام از خود
نبیند وبخود مخصوص نداند بلک خود را نبیند پس او را نه وجود
بود ونه ذات ونه صفت محو در محو وفنا در فنا بود. واین حقیقت
فقرست که مشایخ در فضیلت آن سخن گفته اند وآنچه پیش ازین در معنی
فقر یاد کرده شد رسم فقرست وصورت آن. شیخ ابو عبد الله خفیف
قدس سره گفته است الفقرُ عدمُ الاملاك والخروج عن احكام الصفات
واین حدی جامع است مشتمل بر رسم فقر وحقیقت آن. وبعضی
گفته اند الفقیر الذی لا یَملِكُ ولا یُملَكُ وفوقیت مقام صوفی از مقام
فقیر بآنست که فقیر بارادت فقر وارادت حظ نفس محجوب بود وصوفی را
هیچ ارادت مخصوص نبود ودر صورت فقر وغنا ارادت او در ارادت
حق محو بود بلک ارادت او عین ارادت حق سبحانه باشد وبنا برین
اگر صورت فقر ورسم آن اختیار کند بارادت واختیار خود محجوب
نشود چه ارادت او ارادت حق باشد. ابو عبد الله خفیف رحمه الله

گفته است الصوفی مَن استَصفاهُ الحقُّ لنفسِهِ تَوَدُّدًا والفقیرُ مَن استَصفی
نَفسَهُ فی فقرِهِ تَقَرُّبًا. وبعضی گفته اند الصوفی هو الخارج عن النعوت
والرسوم والفقیر هو الفاقد للاشیاء. وابو العباس نهاوندی
رحمه الله گوید الفقر بدایة التصوف. وفرق میان فقر وزهد آنست
که فقر بی وجود زهد ممکن بود چنانک کسی ترک دنیا کند بعزمی ثابت
از سر یقین وهنوز رغبت اندران باقی بود. وهمچنین زهد بی فقر
ممکنست چنانک کسی با وجود اسباب رغبتش ازان منصرف بود.
فقر را رسمیست وحقیقتی رسم او عدم املاکست وحقیقتش خروج
از احکام صفات وسلب اختصاص چیزی بخود. ورسم فقر صورت زهد است
وامارت آن ومعنی زهد صرف رغبت از دنیا. وحق سبحانه چون
خواهد که بعضی از اولیاء خود را در تحت قباب عزت از نظر اغیار
محجوب گرداند ظاهر ایشانرا بلباس غنا که صورت رغبتست بپوشاند
تا اهل ظاهر ایشانرا از جملهٔ راغبان دنیا پندارند وجمال حال ایشان
از نظر نامحرمان پوشیده ماند. واین حقیقت فقر وزهد وصف خاص
ولازم حال صوفیست. واما رسم فقر اختیار بعضی از مشایخ صوفیانست
ومراد ایشان دران اقتدا بانبیا وتقلل از دنیا وترغیب ودعوت
طالبان با صورت فقر بزبان حال واختیار ایشان درین معنی مستند باختیار
حق نه بطلب حظی اخروی. واما خدام جماعتی باشند که خدمت

خُدّام

فقرا وطالبان حق اختیار کنند چنانک با داود علیه السلام خطاب
کردند که اذا رایتَ لی طالبًا فکُن لهُ خادمًا واوقات خود را بعد از اداء فرایض
در تفریغ وترفیه خاطر ایشان از اهتمام بامور معاش واعانت بر استعداد
امر معاد مصروف دارند وانرا بر نوافل عبادات تقدیم کنند ودر طلب
مایحتاج ایشان در هر طریق که در شرع مذموم نباشد مداخلت نمایند

بعضی بکسب و بعضی بلدریوزه و بعضی بفتوح • و نظر ایشان در اَخذ
و اعطا بر حق بود و خلق را در اخذ رابطهٔ اعطاء حق سبحانه دانند و
در اعطا واسطهٔ قبول و از عزت این مقام بر طایفه حال خادم و شیخ مشتبه
شده است و خادم را از شیخ فرقی نهاده اند و فرق آنست که خادم در مقام
اَبرارست و شیخ در مقام مقربان زیرا که مراد خادم در اختیار خدمت
نَیل ثواب آخرت بود و الا بدان مقید نکردد و شیخ بمراد حق قایم بود نه بمراد
نفس خود • و اما عباد آن طایفه اند که پیوسته بر وظایف عبادات *عُبّاد*
و فنون نوافل مواظبت و ملازمت نمایند از برای نیل ثواب اخروی • و این
وصف در صوفی موجود بود و لیکن معرا و مبرا از شوایب علل و اغراض چه
ایشان حق را برای حق پرستند نه برای ثواب اُخروی • و فرق میان
عبّاد و زهاد آنست که با وجود رغبت بدنیا صورت عبادت ممکن بود
و فرق میان عباد و فقرا آنک با وجود غِنا شاید که شخص عابد بود •
پس معلوم شد که واصلان دو طایفه اند و سالکان شش طایفه و هر یکی
ازین طوایف هشتکانه دو مُتشبه دارد یکی مُحق و دیگری مُبطِل • اما *متشبه محق بصوفیه*
متشبه مُحق بصوفیان متصوفه اند که بنهایات احوال صوفیان متطلع
و مشتاق باشند و ببقایاء تعلقاتِ صفات از بلوغ مقصد و مقصود
مُعوق و ممنوع • و متشبه مبطل بایشان جماعتی که خود را در زی صوفیان *متشبه مُبطِل بصوفیه*
اظهار کنند و از حِلیت عقاید و اعمال و احوال ایشان عاطل و خالی باشند
و ربقهٔ طاعات از کردن برداشته خلیع العذار در مرتع اباحت میچرند *ربقه [illegible] حبل / مرتع [illegible] / جمع مراتع [illegible]*
و کویند تقید باحکام شریعت وظیفهٔ عوامست که نظر ایشان بر ظواهر
اشیا مقصور باشد و اما حال خواص و اهل حقیقت ازان عالی ترست
که برسوم ظاهر مقید شوند و اهتمام ایشان بمراعات حضور باطن بیش بود
و این طایفه را باطنیه و مُباحیه خوانند • و اما متشبه محق بمجذوبان *متشبه محق بمجذوبان*

واصل طایفهٔ باشند از اهل سلوک که سیر ایشان هنوز در قطع
منازل صفاتِ نفوس بود و از تابش حرارت طلب وجود شان در قَلَق
و اضطراب و پیش از ظهور تباشیر صبح کشفِ ذات و استقرار و تمکن
در مقام فنا کاه کاه برقی از بوارق کشف بر نظر شهود ایشان لایح و لامع
کردد و نفحهٔ از نفحات وصل از مهب فنا بمشام دل ایشان پیوندد چنانک
ظلمات نفوس ایشان در لمعان نور آن برق منطوی و متواری کردد و
هبوب آن نفحه باطن ایشان را از وهج آتش طلب و قلق شوق روحی
و راحتی بخشد دیکر باره چون آن برق منقطع کردد و آن نفحه ساکن شود
ظهور صفات نفوس و حرارت طلب و قلق شوق معاودت نماید و
سالک خواهد که بکلی از ملابس صفات وجود منسلخ و منخلع کردد و غرق
بحر فنا شود تا از تعب وجود یکبارکی بیاساید و چون انخلال هنوز
مقام او نکشته باشد و کاه کاه بدو نازل کردد و باطن او بکلی متطلع و مشتاق
این مقام او را لقب متشبه محق بمجذوب واصل کرده شده • و اما *متشبه مبطل بمجذوبان*
متشبه مبطل بمجذوبان واصل طایفهٔ باشند که دعوی استغراق در
بحر فنا و استهلاک در عین توحید کنند و حرکات و سکنات خود را
هیچ بخود اضافت نکنند و کویند که حرکات ما همچون حرکات ابوابست
که بی محرک ممکن نبود و این معنی هر چند صحیح است و لکن نه حال این جماعه بود
زیرا که مراد ایشان ازین سخن تمهید عذر معاصی و مناهی بود و حوالت
آن بارادت حق و دفع ملامت از خود و این طایفه را زنادقه خوانند •
سهل عبدالله را رحمه الله تعالی کفتند شخصی میکوید نسبت فعل من
بارادت حق سبحانه همچنانست که نسبت حرکت ابواب با محرک آن کفت
این قایل اکر کسی بود که مراعات اصول شریعت و محافظت حدود و احکام
عبودیت کند از جملهٔ صدیقان باشد و اکر کسی بود که از تورط و انهماک

متشبه محق بملامتیه

در مخالفات احکام شرع باک ندارد و این سخن را برای آن کوید تا وجه حوالت افعال با حق سبحانه و اسقاط ملامت از نفس خود با نخلاع از دین و ملت ظاهر کرداند از جملهٔ زندیقان بوده و اما متشبه محق بملامتیه طایفهٔ باشند که بتغییر و تخریب نظر خلق مبالاتی زیادت ننمایند و اکثر سعی ایشان در تخریب رسوم و عادات و اطلاق از قیود آداب مخالطات بود و سرمایهٔ حال ایشان جز فراغ خاطر و طیبة القلب نباشد و ترسم بمراسم زهاد و عباد از ایشان صورت نبندد و اکثار نوافل و طاعات از ایشان نیاید و تمسک بعزایم اعمال ننمایند و جز بر ادای فرایض مواظبت نکنند و جمع و استکثار اسباب دنیوی بایشان منسوب باشد و بطیبة القلب قانع باشند و طلب مزید احوال نکنند ایشانرا قلندریه خوانند و این طایفه از جهت عدم ریا با ملامتیه مشابهت دارند و فرق میان ایشان آنست که ملامتی بجمیع نوافل و فضایل تمسک جوید و لیکن انرا از نظر خلق پنهان دارد و اما قلندری از حد فرایض درنگذرد و باظهار و اخفاء اعمال از نظر خلق مقید نبود و اما طایفهٔ که درین زمان بنام قلندری موسوم اند و ربقهٔ اسلام از کردن برداشته اند و ازین اوصاف که شمرده شد خالی اند این اسم برایشان عاریت است و اکر ایشانرا حشویه خوانند لایق تر و اما متشبه مبطل

متشبه مبطل بملامتیه

بملامتیه طایفهٔ باشند هم از زنادقه که دعوی اخلاص کنند و بر اظهار فسق و فجور مبالغت نمایند و کویند مراد ما ازین ملامت خلق و اسقاط نظر مردم است و حق سبحانه از طاعت خلق بی نیازست و از معصیت ایشان غیر متضرر و معصیت را در آزار خلق منحصر دانند و طاعت را در احسان و اما متشبه محق بزاهدان طایفهٔ باشند که هنوز رغبت ایشان بکلی از دنیا منصرف نشده باشد و خواهند که بیکبارکی از دنیا رغبت بکردانند و ایشانرا متزهد خوانند و اما متشبه مبطل بدیشان

متشبه محق بزهاد

متشبه مبطل بزهاد

جماعتی

8

۷

جماعتی باشند که از برای قبول خلق ترک زینت دنیا کنند و خاطر از جمع اسباب دنیوی بازکیرند و بدان طلب تحصیل جاه کنند در میان مردم و ممکن بود که بر بعضی حال ایشان مشتبه شود و پندارند که ایشان از دنیا اعراض کلی کرده اند و ایشان خود بترک مال جاه خریده اند ترکوا الدنیا للدنیا و یمکن که بر ایشان نیز حال خودشان مشتبه شود و کمان برند که چون خاطر ایشان بطلب اسباب دنیوی مشغول نیست علت آنست که اعراض کرده اند و این طایفه را مرائیه خوانند و اما متشبه محق بفقرا آنست که ظاهرش برسم فقر مترسم بود و باطنش خواهان حقیقت فقر و لیکن هنوز میل بغنا دارد و بتکلف بر فقر صبر میکند و فقیر حقیقی فقر را نعمتی خاص داند از حق سبحانه و بران وظایف شکر همیشه بتقدیم میرساند و اما متشبه مبطل آنست که ظاهرش برسوم فقر مترسم بود و باطن بحقیقت آن غیر متطلع و مرادش مجرد اظهار دعوی بود و صیت و قبول خلق و این طایفه را هم مرائیه خوانند و اما متشبه محق بخادم آنست که همواره بخدمت بندکان حق سبحانه قیام مینماید و بباطن میخواهد که خدمت ایشانرا بشایبهٔ غرض دنیوی مالی یا جاهی مشوب نکرداند و نیت را از شوایب میل و هوا و ریا تخلیص کند و لیکن هنوز بحقیقت زهد نرسیده باشد پس وقتی بحکم غلبهٔ نور ایمان و اختفاء نفس بعضی از خدمات در محل استحقاق افتد و وقتی بحکم غلبهٔ نفس خدمت و بهوا و ریا آمیخته بود جمعی را که نه در محل استحقاق باشند بتوقیع محمدت و ثنا خدمت بلیغ بتقدیم رساند و بعضی را که مستحق خدمت باشند محروم کذارد و اینچنین کس را متخادم خوانند و اما متشبه مبطل کسی بود که او را در خدمت نیتی اخروی نباشد بلک خدمت خلق را دام منافع

متشبه محق بفقرا

[illegible] درین مقام آن طایفه اند که حقیقت فقر [illegible] والا این قسم در فقرا داخل نشوند [illegible] در متشبه باشیان

متشبه مبطل بفقراء

متشبه محق بخادم

متشبه مبطل بخادم

دنیوی کرده بود تا بآن سبب استجلاب قوات از اوقاف واسباب میکند واکر
انرا در تحصیل غرض وتیسیر مراد خود موثر نبیند ترک کند پس خدمت او
مقصور بود بر طلب جاه ومال وکثرت اتباع واشیاع تا در محافل ومجامع
بدان تقدم ومفاخرت جوید ونظر او در خدمت همکی بر حظ نفس خود
وا بچنین کس را مستخدم خوانند ٥ واما متشبه محق بعابد کسی بود

متشبه محق بعابد

که اوقات خود را مستغرق عبادات خواهد ولیکن بسبب بقایای
دواعی طبیعت وعدم کمال تزکیه نفس بهر وقت در اعمال واوراد طاعات
او فترات وتعویقات افتد یا کسی که هنوز لذت عبادت نیافته باشد
وبتکلف بدان قیام مینماید واو را متعبد خوانند ٥ واما متشبه

متشبه مبطل بوی

مبطل باو شخصی بود از جمله مرایئه که نظر او در عبادت بر قبول
خلق بود ودر دل او ایمان بثواب آخرت نباشد وتا اطلاع غیری
بر طاعت خود نبیند بدان قیام ننماید أعاذنا الله سبحانه
من السمعة والريا وبالله العصمة والتوفیق ٥

القول فی التوحید ومراتبه وارباپها

وفی الفصل الثانی من الباب الاول من ترجمه العوارف ٥ توحید را
مراتبست ٥ اول توحید ایمانی ٥ دوم توحید علمی ٥ سیم توحید حالی ٥
چهارم توحید الهی ٥ اما توحید ایمانی آنست که بنده بتفرد وصف

توحید ایمانی

الهیت وتوحد استحقاق معبودیت حق سبحانه وتعالی بر مقتضای
اشارت آیات واخبار تصدیق کند بدل واقرار دهد بزبان واین
توحید نتیجهٔ تصدیق مخبر واعتقاد صدق خبر باشد ومستفاد
بود از ظاهر علم وتمسک بآن خلاص از شرک جلی وانخراط در سلک اسلام
فایده دهد ومتصوفه بحکم ضرورت ایمان با عموم مومنان درین توحید
مشارک کند وبدیکر مراتب متفرد ومخصوص ٥ اما توحید علمی مستفاد است

توحید علمی

از باطن علم که انرا علم یقین خوانند وانچنان باشد که بنده در بدایت
طریق تصوف از سر یقین بداند که موجود حقیقی ومؤثر مطلق نیست
الا خداوند عالم جل جلاله وجملهٔ ذوات وصفات وافعال را در ذات
وصفات وافعال او ناچیز داند هر ذاتی را فروغی از نور ذات مطلق
شناسد وهر صفتی را پرتوی از نور صفت مطلق داند چنانکه هر کجا
علمی وقدرتی وارادتی وسمعی وبصری یابد انرا اثری از اثار علم وقدرت
وارادت وسمع وبصر الهی داند وعلی هذا القیاس جمیع الصفات
والافعال واین مرتبه از اوایل مراتب توحید اهل خصوص ومتصوفه است
ومقدمهٔ آن باساقهٔ توحید عام پیوسته ومشابه این مرتبه مرتبه ایست

توحید رسمی

که کوته نظران انرا توحید علمی خوانند ونه توحید علمی بود بلک
توحیدی باشد رسمی از درجهٔ اعتبار ساقط وانچنان باشد که
شخصی از سر ذکا وفطنت بطریق مطالعه یا سماع تصوری کند از
معنی توحید ورسمی از صورت توحید در ضمیر او مرتسم کردد واز انجا در
اثناء بحث ومناظره کاه کاه سخنی بی مغز کوید چنانکه از حال توحید
هیچ اثر درو نباشد ٥ وتوحید علمی اکرچه فرود مرتبهٔ توحید حالیست
ولیکن از توحید حالی مزجی باآن همراه بود ﴿وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ عَيْنًا
يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ﴾ وصف شراب این توحیدست واز این جهت صاحب
آن بیشتر در ذوق وسرور بود چه بنا بر مزج حال بعضی از ظلمت رسوم
او مرتفع شود چنانک در بعض تصاریف بر مقتضای علم خود عمل کند
وجود اسباب را که روابط افعال الهی اند در میان نبیند اما در اکثر
احوال بسبب بقایای ظلمت وجود از مقتضای علم خود محجوب شود
وبدین توحید بعضی از شرک خفی برخیزد ٥ واما توحید حالی آنست

توحید حالی

که حال توحید وصف لازم ذات موحد کردد وجمله ظلمات رسوم

وجود الا اندک بقیه در اشراق نور توحید متلاشی و مضمحل شود و نور توحید در نور حال او مستتر و مندرج گردد بر مثال اندراج نور کواکب در نور آفتاب شعر فَلَمَّا اسْتَبَانَ الصُّبْحُ ادْرَجَ ضَوْءَهُ بِأَسْفَارِهِ اَضْوَاءَ نُورِ الْكَوَاكِبِ ٥ و درین مقام وجود موحد در مشاهدهٔ جمال وجود واحد چنان مستغرق عین جمع گردد که جز ذات و صفات واحد در نظر شهود او نیاید تا غایتی که توحید را صفت واحد بیند نه صفت خود و این دیدن را هم صفت او بیند و هستی او بدین طریق قطره وار در تصرف تلاطم امواج بحر توحید افتد و غرق جمع گردد و ازینجاست قول جنید قدس الله تعالی سره التوحید معنی یضمحل فیه الرسوم و یندرج فیه العلوم و یکون الله کما لم یزل و منشاء این توحید نور مشاهده است و منشاء توحید علمی نور مراقبه و بدین توحید اکثری از رسوم بشریت منتفی شود و بتوحید علمی اندکی از آن رسوم مرتفع گردد و سبب بعضی از بقایاء رسوم در توحید حالی آنست که تا صدور ترتیب افعال و تهذیب اقوال از موحد ممکن بود بدین جهت در حال حیات حق توحید چنانکه باید گزارده نشود ازاینجاست قول ابو علی دقاق قدس سره که التوحید غریم لا یقضی دینه و غریب لا یؤدی حقه ٥ و خواص موحدان را در حال حیات از حقیقت توحید صرف که یکبارگی آثار رسوم وجود در و متلاشی گردد گاه گاه لمحهٔ بر مثال برقی خاطف لامع گردد و فی الحال منطفی شود و بقایاء رسوم دیگر باره معاودت کند و درین حال بکلی بقایاء شرک خفی مرتفع گردد و ورای این مرتبه در توحید آدمی را مرتبهٔ دیگر ممکن نیست ٥ و اما توحید الهی آنست که حق سبحانه در ازل آزال بنفس خود نه بتوحید دیگری همیشه بوصف وحدانیت و نعت فردانیت موصوف بود و منعوت

کان الله و لم یکن معه شیء و اکنون همچنان بر نعت ازلی واحد و فرد است و الآن کما کان و تا ابد الآباد هم برین وصف خواهد بود کل شیء هالک الا وجهه نگفت یهلک تا معلوم شود که وجود همه اشیا در وجود او امروز هالک است و حوالهٔ مشاهدهٔ این حال بفردا در حق محجوبانست و الا ارباب بصایر و اصحاب مشاهدات که از مضیق زمان و مکان خلاص یافته اند این وعده در حق ایشان عین نقد است و این توحید الهی است که از وصمت نقصان بری است و توحید خلایق بسبب نقصان وجود ناقص و حضرت شیخ الاسلام قدس سره کتاب منازل السایرین را باین سه بیت ختم کرده است شعر

مَا وَحَّدَ الْوَاحِدَ مِنْ وَاحِدٍ ٥ اِذْ كُلُّ مَنْ وَحَّدَهُ جَاحِدُ ٥
تَوْحِيدُ مَنْ يَنْطِقُ عَنْ نَعْتِهِ ٥ عَارِيَةٌ اَبْطَلَهَا الْوَاحِدُ ٥
تَوْحِيدُهُ اِيَّاهُ تَوْحِيدُهُ ٥ وَ نَعْتُ مَنْ يَنْعَتُهُ لَاحِدُ ٥

القول فی اصناف ارباب الولایة قدس الله تعالی اسرارهم

و فی کتاب کشف المحجوب خداوند سبحانه و تعالی برهان نبوی را باقی گردانیده است و اولیا را سبب اظهار آن کرده تا پیوسته آیات حق و حجت صدق محمد رسول الله صلی الله علیه و سلم ظاهر میباشد و مر ایشانرا والیان عالم گردانیده تا مجرد مر حدیث وی را گشته اند و راه متابعت نفس را در نوشته از آسمان باران ببرکات اقدام ایشان آید و از زمین نبات بصفاء احوال ایشان روید و بر کافران مسلمانان نصرت بهمت ایشان یابند و ایشان چهار هزارند که مکتومان اند و مر یکدیگر را نشناسند و جمال حال خود ندانند و اندر کل احوال از خود و خلق مستور باشند و اخبار بدین وارد است و سخن اولیا بدین ناطق و مرا خود اندرین معنی بحمد الله خبر عیان گشتست ٥ و اما آنان که اهل حل و عقد اند و سرهنگان درگاه حق اند سیصد اند که مر ایشانرا اخیار خوانند ٥

وچهل دیگر از ایشانرا ابدال خوانند، وهفت دیگر را از ایشان ابرار خوانند
وچهار دیگر بوند که ایشانرا اوتاد خوانند، وسه دیگر بوند که ایشانرا نقباء
خوانند، ویکی که وی را قطب وغوث خوانند، واین جمله مر یکدیگر را بشناسند
واند را مور باذن یکدیگر محتاج باشند وبدین نیز اخبار مروی ناطقست
واهل حقیقت بر صحت این مجتمعند، صاحب کتاب فتوحات مکیه
رضی الله تعالی عنه در فصل سی ویکم از باب صد ونود وهشتم از ان کتاب
رجال هفتگانه را ابدال گفته است ودر انجا ذکر کرده که حق سبحانه وتعالی
زمین را هفت اقلیم کردانیده وهفت تن از بندگان خود برگزیده وایشانرا
ابدال نام نهاده ووجود هر اقلیمی را بیکی از ان هفت تن نگاه میدارد
وگفته است که من در حرم مکه با ایشان جمع شدم وبر ایشان سلام گفتم
وایشان بر من سلام گفتند وبا ایشان سخن گفتم فما رأیتُ فیما رأیتُ
احسن سمتًا منهم ولا اکثر شغلًا منهم بالله وفرموده است که مثل ایشان
نیز ندیدم مگر یک کس در قونیه، شیخ طریقت شیخ فرید الدین عطار را
قدس الله تعالی سره گفته اند قومی از اولیاء الله عز وجل باشند که ایشانرا
مشایخ طریقت وکبرای حقیقت اویسیان نامند وایشانرا در ظاهر به پیری
احتیاج نبود زیرا که ایشانرا حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم در حجر
عنایت خود پرورش میدهند بی واسطهٔ غیری چنانکه اویس را داد رضی الله عنه
واین عظیم مقامی بود وبس عالی تا کرا اینجا رسانند واین دولت بکه روی نماید
ذلک فضل الله تؤتیه من یشاء، وهمچنین بعضی از اولیاء الله که متابعان
آنحضرتند صلی الله علیه وسلم بعضی از طالبانرا بحسب روحانیت تربیت
کرده اند بی آنک اورا در ظاهر پیری باشد واین جماعت نیز داخل
اویسیانند، وبسیاری از مشایخ طریقت را در اول سلوک توجه
باین مقام بوده است چنانک شیخ بزرگوار شیخ ابو القاسم کرگانی طوسی را

که سلسلهٔ مشایخ حضرت ابو الجناب نجم الدین الکبری بایشان می پیوندد
واز طبقهٔ شیخ ابو سعید ابو الخیر وشیخ ابو الحسن خرقانی اند قدس الله
تعالی ارواحهم در ابتدا ذکر این بوده که علی الدوام گفتی اویس اویس

القول فی الفرق بین المعجزة والکرامة والاستدراج

وفی التفسیر الکبیر للامام النحریر فخر الدین الرازی رحمه الله تعالی اذا
ظهر فعل خارق للعادة علی انسان فذلک اِمّا ان یکون مقرونا بالدعوی
اولا مع الدعوی والقسم الاول وهو ان یکون بالدعوی اَمّا ان یکون
دعوی الالهیه اودعوی النبوة اودعوی الولایة اودعوی السحر
وطاعة الشیاطین فهذه اربعة اقسام القسم الاول ادّعاء الالهیة
وجوّز اصحابنا ظهور خوارق العادات علی یده من غیر معارضة
کما نقل ان فرعون کان یدّعی الالهیة وکان یظهر علی یده خوارق
العادات وکما نقل ذلک ایضا فی حق الدجال قال اصحابنا وانما جاز
ذلک لانّ شکله وخلقته یدل علی کذبه فظهور الخوارق علی یده
لا یفضی الی التلبیس، والقسم الثانی ادّعاء النبوة وهذا القسم
علی قسمین لانّه اِمّا ان یکون ذلک المدّعی صادقا اوکاذبا فان کان
صادقا وجب ظهور الخوارق علی یده وهذا متفق علیه بین کل من
اقرّ بصحة النبوة واَمّا من کان کاذبا لم یجز ظهور الخوارق علی یده
وبتقدیر ان یظهر وجب حصول المعارضة واَمّا القسم الثالث وهو
ادّعاء الولایة فالقایلون بکرامات الاولیاء اختلفوا فی انه هل یجوز
اِدّعاء الکرامة ثم انّها تحصل علی وفق دعواه ام لا واَمّا القسم الرابع
وهو ادّعاء السحر وطاعة الشیاطین فعند اصحابنا یجوز ظهور
خوارق العادات علی یده وعند المعتزلة لا یجوز واَمّا الثانی وهو
ان یظهر خوارق العادات علی ید انسان من غیر شیء من الدعاوی

فذلك الانسان اما ان يكون صالحا مرضيا عند الله واما ان يكون خبيثا مذنبا والاول من القول بكرامات الاولياء وقد اتفق اصحابنا على جوازه وانكرها المعتزلة الا ابا الحسين البصري وصاحبه محمود الخارزمي واما القسم الثاني وهو ان يظهر خوارق العادات على بعض من كان مرد ودا عن طاعة الله فهذا هو المسمى بالاستدراج

القول في اثبات الكرامة للاولياء

وفي كتاب دلايل النبوة للامام المستغفري رحمه الله كرامات الاوليا حق بكتاب الله تعالى والآثار الصحيحة المروية واجماع اهل السنة والجماعة على ذلك فاما الكتاب فقوله تعالى كلما دخل عليها زكريا المحراب وجد عندها رزقا قال اهل التفسير في ذلك كان يرى عندها فاكهة الصيف في الشتاء وفاكهة الشتاء في الصيف ومريم رضي الله عنها لم تكن نبية بالاجماع فهذه الآية حجة على منكر الكرامات الاولياء ٥ وفي كتاب كشف المحجوب خداوند سبحانه در نص كتاب ما را خبر داد از كرامت آصف كه چون سليمان را بايست كه تخت بلقيس پيش از آمدن وی بجا حاضر كرد و خداوند تعالی خواست تا شرف آصف را بخلق خود نمايد و كرامت وی ظاهر كند و با اهل زمان بازنمايد كه كرامت اوليا جايز بود سليمان عليه السلام گفت از شما كيست كه تخت بلقيس را پيش از آمدن وی بجا حاضر كند ٥ قال عفريت من الجن انا آتيك به قبل ان تقوم من مقامك عفريتی از جن گفت من بيارم تخت وی را پيش از آنك تو برخيزی از جايگاه خود سليمان عليه السلام گفت زودتر خواهم آصف گفت انا آتيك به قبل ان يرتد اليك طرفك من پيش از آنك تو چشم برهم زنی آن تخت بجا حاضر كنم بدين گفتار سليمان بروی متغير نشد و انكار نكرد و وی را آن مستحيل ننامد و اين بهيچ حال معجز نبود زيرا كه آصف پيغمبر نبود پس لامحاله بايد كه كرامت باشد و نيز

احوال اصحاب كهف و سخن گفتن سگ با ايشان و خواب ايشان و تقلب ايشان در كهف بر يمين و يسار ونقلبهم ذات اليمين وذات الشمال وكلبهم باسط ذراعيه بالوصيد اين جمله ناقض عادتست و معلومست كه معجز نيست پس بايد كه كرامت باشد ٥ واما اثبات كرامت اوليا بسنت آنست كه در حديث صحيح واردست كه روزی صحابه رضی الله تعالی عنهم گفتند يا رسول الله ما را از عجايب امم ماضيه چيزی بگوی گفت پيش از شما سه كس بجايی ميرفتند چون شبانگاه قصد غاری كردند و اندر آنجا شدند چون پاره از شب بگذشت سنگی از كوه در افتاد و در غار استوار گشت ايشان متحير شدند گفتند كه نرهاند ما را از اينجا هيچ چيز جز آنك كردارهای خود را آنچه بی ريا است بخداوند سبحانه شفيع آوريم يكی گفت مرا مادری و پدری بود و از مال دنيا چيزی نداشتم كه با ايشان دهم بجز بزكی كه شير او بديشان دادمی و من هر روز پشتهٔ هيزم بياوردمی و بهای آن اندر وجه طعام خود كردمی شبی بيگاه تر آمدم تا من آن بزك را بدوشيدم و طعام ايشان در شير آغشتم ايشان خفته بودند آن قدح در دست من بماند من بر پای ايستاده و چيزی ناخورده انتظار بيداری ايشان می بردم تا صبح برآمد و ايشان بيدار شدند و طعام بخوردند آنگاه بنشستم بار خدايا اگر من در اين راست گويم مرا فرياد رس پيغمبر صلی الله عليه و سلم فرمود كه آن سنگ جنبيدن گرفت و شكافی بديد آمد ديگری گفت مرا دختر عمی بود باجمال و دلم پيوسته مشغول وی بودی و هرچند وی را بخواندمی اجابت نكردی تا وقتی بحيل صد و اند دينار زر بدو فرستادم تا يك شب با من خلوتی كرد چون بنزديك من اندر آمد ترسی در دلم بديد آمد از خداوند تعالی دست از وی بداشتم بار خدايا اگر من درين راست گويم ما را فرجی فرست

بيغمبر صلى الله عليه وسلم كفت آن سنك جنبيدى ديكر كرد وآن شكاف زيادت
شد اما نه جنان كه ازان بيرون توان شد آن كس سيمين كفت مرا كروهى
مزدوران بودند جون كارى كه ميكردم تمام شد همه مزد خود بستدند يكى
از ايشان نا بديد شد من آن مزد وى بكوسفندى بدادم يكسال و دوسال
و ده سال وجهل سال كذشت مرد بديد نيامد ومن نتايج آن كوسفند
نكاه ميداشتم روزى آمد وكفت من وقتى كار تو كرده ام ياد دارى واكنون
مرا بآن مزد حاجتست ورا كفتم برو وآن كوسفندان جمله حق تست بر ان
آن مرد كفت بر من افسوس ميدارى كفتم افسوس نميدارم و راست ميكويم
آن همه فراوى دادم و ببرد بار خدايا اكر من درين راست كويم ما را فرج فرست
بيغمبر صلى الله عليه وسلم كفت آن سنك بيكبار ازان در غار فرا تر شد
تا آن سه كس بيرون آمدند واين فعلى ناقض عادت بود ٥ وديكر حديث
جُريج راهب است وراوى آن حديث ابو هريره است رضى الله عنه كه بيغمبر
صلى الله عليه وسلم كفت كه در بنى اسرائيل راهبى بود جُريج نام ومردى
مجتهد بود ومادرى داشت مستوره روزى بآرزوى ديدار پسر
بيامد وى در نماز بود در صومعه نكشاد بازكشت روز دويم وسيم
همجنان مادرش كفت از تنك دلى كه يا رب پسر مرا رسوا كردان وبحق منش
بكير دران زمانه زنى بود بد سيرت كفت من جريج را از راه ببرم بصومعه وى
شد جريج با او التفات نكرد با شبانى دران راه صحبت كرد وحامله شد جون
بشهر آمد كفت اين از جريجست جون بار بنهاد مردم قصد صومعه جريج كردند
ووى را بيش سلطان آوردند جريج كفت اى غلام پدر تو كيست كفت مادرم
بر تو دروغ ميكويد پدر من شبانى است ٥ ثم قال الامام المستغفرى
رحمه الله والحجة عليهم من طريق الاثار كثيرة ٥ منها قول ابى بكر الصديق
رضى الله عنه لابنه عبد الله يا بنى ان وقع بين العرب يوما اختلاف فأت

بضم جيم وفتح راء مهمله وسكون ياء آخر حروف وجيم

الغارَ الذى كنتُ فيه انا ورسول الله صلى الله عليه وسلم وكن فيه
فانّه يأتيك رزقك بكرةً وعشيًا ٥ وفى قوله رضى الله عنه فانّه
يأتيك رزقك بكرةً وعشيا اثباتٌ لكرامات الاولياء ٥ وروى الامام
المستغفرى رحمه الله باسناده عن جابر بن عبد الله رضى الله عنه
قال امرَ ابو بكر رضى الله عنه وقال اذا انا مُتُّ فجيئوا بى على الباب يعنى باب
البيت الذى فيه قبرُ رسول الله صلى الله عليه وسلم فادعوه فانْ فتح
لكم فادفنونى قال جابرٌ رضى الله عنه فانطلقنا فدققنا البابَ وقلنا
انّ هذا ابو بكر رضى الله عنه قد اشتهى ان يُدفن عند النبى صلى الله عليه وسلم
ففتح البابُ ولا ندرى مَن فتح لنا وقال لنا ادخلوا ادفنوه وكرامةً و
لا نرى شخصًا ولا شيئًا ٥ وروى الامام المستغفرى باسناده عن مالك
بن انس عن نافع عن ابن عمر رضى الله عنهما انّ عمرَ بنَ الخطّاب
رضى الله عنه خطبَ الناس بالمدينة فقال يا سارية بن زُنيم الجبلَ الجبل
مَن استرعى الذئبَ فقد ظلم قال فانكر الناسُ ذكرَ سارية وسارية
بالعراق فقال الناسُ لعلى كرم الله وجهه انا سمعنا عمرَ يذكرُ سارية
وساريةُ بالعراق على المنبر فقال وَيحكم دعوا عمرَ فقلّما دخل فى شى
الا خرجَ منه فلم يلبثْ ان جاء رسولُ انّ ساريةَ لقى العدوَّ فهزمهم ثم
جاء بالغنيمة الى سفح الجبل فاراد العدوّ ان يحولوا بينهم وبين الغنيمة
وسفح الجبل فاتاهم نداءٌ من السماء يا سارية بن زُنيم الجبلَ الجبلَ مَن استرعى
الذئبَ فقد ظلم قال وكانوا يرون انّ صوتَ عمرَ رضى الله عنه هو الذى
سمعوه ٥ وروى الامام المستغفرى رحمه الله ايضا باسناده انّه لمّا
فُتحت مصرُ اتى اهلها الى عمرو بن العاص رضى الله عنه فقالوا ايّها
الامير انّ لنيلنا هذا سنّة لا يجرى الا بها قال لهم وما ذلك قالوا اذا كانت
اثنتا عشرةَ ليلةً خلونْ من هذا الشهر عمدنا الى الجارية بكرٍ بين ابويها

فارضينا ابويها فجعلنا عليها من الحلى والثياب فضل ما يكون ثم
القيناها فى هذا النيل فقال عمرو ان هذا الامر لا يكون ابدا فى الاسلام
وان الاسلام يهدم ما كان قبله فاقاموا ثلثة اشهر لا يجرى قليلا و
لا كثيرا حتى هموا بالجلاء فلما راى ذلك عمرو كتب الى عمر بن الخطاب
رضى الله عنه بذلك فكتب عمر رضى الله عنه انك قد اصبت الذى فعلت وان
الاسلام يهدم ما كان قبله وبعث ببطاقة فى داخل كتابه وكتب اليه
انى قد بعثت اليك ببطاقة فى داخل كتابى فالقها فى النيل فلما قدم الكتاب
الى عمرو بن العاص اخذ البطاقة ففتحها فاذا فيها من عبد الله عمر
امير المومنين الى نيل مصر اما بعد فانك ان كنت تجرى من قبلك فلا تجر
وان كان الله الواحد القهار سبحانه هو الذى يجريك فنسأل الله الواحد
القهار ان يجريك فالقى البطاقة فى النيل وقد تهيأ اهل مصر للجلاء والخروج
منها لانها لا يقوم مصلحتهم فيها الا بالنيل فاصبحوا وقد اجراه الله تعالى
ستة عشر ذراعا فى ليلة واحدة وقطع الله تعالى تلك السنة السوء عن اهل مصر
الى اليوم ٥ وروى الامام المستغفرى رحمه الله ايضا باسناده عن نافع
عن ابن عمر رضى الله عنهما قال راى عثمان رضى الله عنه ليلة قبل صبيحتها
رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو يقول يا عثمان انك تفطر عندنا فقتل
رضى الله عنه فى يومه ٥ وروى الامام المستغفرى رحمه الله وباسناده
ايضا ان امير المومنين عليا كرم الله تعالى وجهه سال رجلا عن حديث
فى الرحبة فكذبه قال انما كذبتنى قال ما كذبتك قال فادعو الله عليك
ان كنت كاذبا ان يعمى بصرك قال فادع الله فدعا عليه امير المومنين
على رضى الله تعالى عنه فعمى بصره فلم يخرج من الرحبة الا وهو اعمى
وهمچنين از ساير صحابه وتابعين وتبع تابعين ومشايخ طريقت
طبقة بعد طبقة نه چندان كرامات وخوارق عادات ظاهر شده است

قتل عثمان يوم الجمعه لثلث عشرة خلت من ذى الحجة ... سنة خمس وثلثين ودفن ليلة السبت بالبقيع ... ابن الجوزى

كه در حيز تحرير وتقرير گنجد ٥ قال الامام القشيرى رحمه الله فى رسالته
ولكثرة ما تواتر باجناسها يعنى باجناس الكرامات الاخبار والحكايات
صار العلم بكونها وظهورها على الاولياء علما قويا انتفى عنه الشكوك
ومن توسط هذه الطايفة وتواتر عليه حكاياتهم واخبارهم لم يبق له
شبهة فى ذلك ٥ ومقصود ازين همه مبالغه وتطويل در اثبات كرامت
اوليا آنست كه تا هر سليم القلبى كه مشاهده احوال اين طايفه و
مطالعه اقوال ايشان نكرده است بسخنان سست وحكايات
نادرست اصحاب جهالت وارباب ضلالت كه درين زمان ظاهر
شده اند ونفى كرامات اوليا بلكه انكار معجزات انبيا ميكنند فريفته
نشود ودين خود بر باد ندهد وهمانا كه باعث اين طايفه بر نفى كرامات
آنست كه خود را در اعلى مراتب ولايت مينمايند وازين امور واحوال
ايشان اثرى وخبرى نى نفى آن ميكنند تا پيش عوام فضيحت نشوند
واز فضيحت خواص نمى انديشند با آنكه اگر صد هزار خارق عادت
بر ايشان ظاهر شود چون نه ظاهر ايشان موافق احكام شريعتست
ونه باطن ايشان مطابق داب طريقت ان از قبيل مكر واستدراج
خواهد بود نه از مقوله ولايت وكرامت ٥ وفى كتاب اعلام الهدى
وعقيدة ارباب التقى تصنيف الشيخ الامام قطب الانام شهاب الدين
ابى عبد الله عمر بن محمد السهروردى قدس الله تعالى روحه ونعتقد
ان للاولياء من امته يعنى امت محمد صلى الله عليه وسلم كرامات و
اجابات وهكذا كان فى زمن كل رسول كان لهم اتباع ظهرت لهم كرامات
وخرقات للعادات وكرامات الاولياء من تتمة معجزات الانبياء
ومن ظهر له وعلى يده من الخرقات وهو على غير الالتزام باحكام
الشريعة نعتقد انه زنديق وان الذى ظهر له مكر واستدراج

يعنى دلالت ميكند بر استقامت طريق سلوك وى واين استقامت دلالت ميكند بر صدق نبوت نبى ع

القول فى انواع الكرامات وخوارق العادات

انواع خوارق عادات بسيارست جون ايجاد معدوم و اعدام موجود و اظهار امرى مستور و ستر امرى ظاهر و استجابت دعا و قطع مسافت بعيده در مدت اندك و اطلاع بر امور غايبه از حس و اخبار از آن و حاضر شدن در زمان واحد در امكنهٔ مختلفه و احياء موتى و اماتهٔ احيا و سماع كلام حيوانات و نباتات و جمادات از تسبيح و غير آن و احضار طعام و شراب در وقت حاجت بى سببى ظاهر و غير ذلك من فنون الاعمال الناقضة للعادة كالمشى على الماء والسياحة فى الهواء وكالاكل من الكون وكتسخير الحيوانات الوحشية وكالقوة الظاهرة على ابدانهم كالذى اقتلع شجرة برجله من اصلها وهو يدور فى السماع وضرب اليد على الحايط فينشق وبعضهم يشير باصبع الى شخص ليقع فيقع او يضرب عنق احد بالاشارة فيطير راس المشار اليه و بالجمله جون حضرت حق سبحانه و تعالى يكى از دوستان خود را مظهر قدرت كاملهٔ خود كردانيد در هيولاى عالم هر نوع تصرفى كه خواهد تواند كرد و بالحقيقه آن تاثير و تصرف حضرت حق است سبحانه و تعالى كه در روى ظاهر ميشود و وى در ميان نى ه قال بعض الكبراء العارفين والاصل الذى يجمع لك هذا كله انه من خرق عادة فى نفسه مما استمرت عليها نفوس الخلق او نفسه فان الله يخرق له عادة مثلها فى مقابلتها يسمى كرامة عند العامة واما الخاصة فالكرامة عندهم العناية الالهية التى وهبتهم التوفيق والقوة حتى خرقوا عوايد انفسهم فتلك الكرامة عندنا واما هذه التى تسمى فى العموم كرامة فالرجال انفوا من ملاحظتها لمشاركة المستدرج الممكور به فيها و لكونها معاوضة فيخافوا ان يكون حظ عملهم لان الحظوظ محلها الدار الآخرة فاذا عجل منها بشى

فزعنا ان يكون حظ عملنا و قد وردت فى ذلك اخبار و انى يصح الخوف مع الكرامة فاذن ليست بكرامة عندنا و انما هى خرق عادة فان اقترن معها البشرى بانها زيادة لا تنقص حظا ولا سبقت لحجاب فحينئذ يسمى كرامة فالبشرى على الحقيقة هى الكرامة ه وقال ايضا اجل الكرامات واعظمها التلذذ بالطاعات فى الخلوات والجلوات ومنها مراعات الانفاس مع الله ومنها حفظ الادب معه فى تلقى الواردات ومنها الرضا عن الله فى جميع الحالات ومنها البشرى لهم من الله بالسعادة الابدية فى الدار الآخرة

القول فى انه متى سميت الصوفية صوفية

قال الامام القشيرى رحمه الله تعالى اعلموا رحمكم الله ان المسلمين بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم لم يتسم افاضلهم فى عصرهم بتسمية علم سوى صحبة الرسول صلى الله عليه وسلم اذ لا فضيلة فوقها فقيل لهم الصحابة ولما ادركهم اهل العصر الثانى سمى من صحب الصحابة التابعين و راوا ذلك اشرف سمة ثم قيل لمن بعدهم اتباع التابعين ثم اختلف الناس و تباينت المراتب فقيل لخواص الناس ممن لهم شدة عناية بامر الدين الزهاد والعباد ثم ظهرت البدعة وحصل التداعى بين الفرق فكل فريق ادعوا ان فيهم زهادا فانفرد خواص اهل السنة المراعون انفاسهم مع الله الحافظون قلوبهم عن طوارق الغفلة باسم التصوف واشتهر هذا الاسم لهؤلاء الاكابر قبل المائتين من الهجرة ه پس آنجه مذكور خواهد شد درين كتاب اسامى بسيارى از مشايخ طايفهٔ صوفيه خواهد بود و تاريخ ولادت و وفات ايشان و ذكر سير و احوال و معارف و كرامات و مقامات ايشان باشد كه مطالعه كنند كان را از مطالعه و ملاحظهٔ آن يقينى نسبت باين طايفه حاصل شود و هذيانات جماعتى كه نفى كرامات و مقامات اين طايفه

میکنند در ایشان سرایت نکند و از غایلهٔ غوایت آن جماعت محفوظ مانند

اعاذنا الله وجمیع المسلمین من شرور انفسنا و سیآت اعمالنا ۰

و ورای این فواید دیگر هست که بعضی ازان بتفصیل مذکور میگردد ۰

قال سید الطایفه ابو القاسم جنید بن محمد الصوفی قدس الله تعالی سره حکایات المشایخ جندٌ من جنود الله عزوجل یعنی للقلوب ۰

ازوی پرسیدند که این حکایات چه منفعت کند مریدانرا جواب داد که

حضرت حق سبحانه و تعالی میفرماید ۰ وکلاً نقصّ علیک من انباء الرسل

ما نثبّت به فؤادک یعنی قصّهای پیغمبران و اخبار ایشان بر تو میخوانیم

و از احوال ایشان ترا آگاه میکنیم تا دل ترا بآن ثبات باشد و قوت

افزاید و چون بار و رنج بتو رسد و بر تو زور آورد از اخبار احوال ایشان

شنوی و براندیشی دانی که چون مثل این بارها و رنجها بایشان رسیده

دران صبر کرده اند و احتمال و توکل و ثقت پیش آورده اند دل ترا

بآن ثبات و عزم و صبر افزاید همچنین شنیدن سخنان نیکان و حکایات

پیران و احوال ایشان دل مریدانرا تربیت باشد و قوت و عزم افزاید

و دران از حضرت حق سبحانه ثبات یابد و در بلا و امتحان از و

بر درویشی و ناکامی قدم فشارد تا عزم مردان یابد و سیرت ایشان آرد

کیرد ۰ و ایضا سخنان مشایخ و دوستان حق تعالی دوستی ایشان آرد

و دوستی ایشان ترا بایشان نسبت افکند چنانک گفته اند المودّة

احدی القرابتین ۰ و گفته اند لا قرابة اقرب من المودّة

ولا بعد ابعد من العداوة ۰ ولله درّ القایل بیت

القوم اخوان صدق بینهم نسبٌ ۰ من المودّة لم یعدل به سببُ

و مصطفی را صلی الله علیه و سلم پرسیدند از مردی که قومی را دوست

میدارد اما بکردار ایشان نمی رسد گفت المرء مع من احبّ

مرد

شناه مشایخ لشکری است از جانب حق سبحانه که برای تقویت و امداد قلب ...

هیچ خویشی برابر دوستی نیست و هیچ بیگانگی چون بیگانگی عداوت نیست

۱۵

با آن کس است که وی را دوست میدارد ۰ و در خبر است از مصطفی

صلی الله علیه و سلم که روز قیامت بنده نا امید مانده باشد از مفلسی

کردار خود حق سبحانه و تعالی گوید بنده من فلان دانشمند را در فلان

محله می شناختی فلان عارف را میشناختی گوید میشناختم گوید

برو که ترا بوی بخشیدم پس وقتی که بشناخت نسبت می پیوندد سبب

نجات میگردد بهمه دوستان وی و گرفتن سیرت ایشان و پی بردن باحسان

بایشان اولیتر ۰ ابو العباس عطا گوید اگر نتوانی که دست در دوستی او

زنی دست در دوستی دوستان او زن که دوستی دوستان او دوستی

اوست ۰ و مصطفی صلی الله علیه و سلم گفت یا ابن مسعود اتدری

ای عری الاسلام اوثق قال قلت الله و رسوله اعلم قال صلی الله

علیه و سلم الولایة فی الله والحب فیه والبغض فیه ۰ و فضیل عیاض

رحمه الله گوید که الله تعالی فردا با بنده گوید یا ابن آدم اما زهدک

فی الدنیا فانما طلبت الراحة لنفسک و اما انقطاعک الیّ فانما طلبت

العزة لنفسک ولکن هل عادیت لی عدوًّا او والیت لی ولیًّا ۰ و دیگر از فایده

در شنیدن حکایات این طایفه آنست که بدانند که افعال و اقوال و احوال

وی نه چون ایشانست منی از کردار خود برگیرد و تقصیر خود در جنب

کردار ایشان ببیند از عجب و ریا و استحسان بپرهیزد ۰ شیخ الاسلام

ابو اسمعیل عبد الله الانصاری الهروی قدس الله تعالی سره و هر جا که درین کتاب

شیخ الاسلام مذکور شود مراد ایشان خواهد بود وصیت کرده است که از هر

پیری سخنی یاد گیرید و اگر نتوانید نام ایشان یاد دارید که بآن بهره یابید

و نیز فرموده است که بیشین نشان درین کار آنست که سخنان مشایخ شنوی

خوش آید و بدل بایشان گرایی و انکار نیاری و هر گاه از دوستان خود یکی با تو

نماید ترا قبول نیفتد و حقیر آید بتر باشد از هر گناه که بکنی زیرا که آن

دلیل محرومی و حجاب باشد نعوذ بالله من الخذلان و اگر در نظر غلط
افتد و وی نه آن باشد که ترا بوی قبول افتاد ترا زیان ندارد که
قصد تو بآن راست بوده باشد والله المستعان وعلیه التکلان

ابوهاشم الصوفی قدس الله سره

بکنیت مشهورست شیخ بوده بشام و در اصل کوفی است و با سفیان ثوری
معاصر بوده و مات سفیان الثوری رحمه الله بالبصره سنة احدی
وستین ومایه • و سفیان ثوری گوید لولا ابوهاشم الصوفی ما عرفت
دقیق الریاء • و هم وی گوید که من ندانستم که صوفی چه بود تا ابوهاشم
صوفی را ندیدم • و پیش از وی بزرگان بودند در زهد و ورع و معاملت
نیکو در طریق توکل و طریق محبت لیکن اول کسی که وی را صوفی خواندند
وی بود و پیش از وی کسی را باین نام نخوانده بودند • و همچنین اول
خانقاهی که برای صوفیان بنا کردند آنست که برمله شام کردند و سبب آن
بود که روزی امیری ترسا بشکار رفته بود در راه دو تن را دید ازین طایفه
که فراهم رسیدند دست در آغوش یکدیگر کردند و هم آنجا بنشستند و آنچه
داشتند از خوردنی پیش نهادند و بخوردند آنگاه برفتند امیر ترسا را معامله
و الفت ایشان با یکدیگر خوش آمد یکی از ایشان را بخواند و پرسید که آن
که بود گفت ندانم گفت ترا چه بود گفت هیچ چیز گفت از کجا بود گفت ندانم
آن امیر گفت پس این الفت چه بود که شما را با یکدیگر بود درویش گفت
این ما را طریقتست گفت شما را جایی هست که آنجا فراهم آیید گفت نی
گفت من برای شما جایی بسازم تا با یکدیگر آنجا فراهم آیید پس آن خانقاه
برمله بساخت • لشیخ الاسلام قدس سره **بیت**
خیر دار حل فیها خیر ارباب الدیار • و قدیما وفق الله خیار الخیار •
و ایضا له قدس سره **بیت** هی المعالم والاطلال والدار •

• دار علیها من الاحباب آثار • و ابوهاشم گفته لقلع الجبال
بالابر ایسر من اخراج الکبر من القلوب بسوزن کوه کندن آسانتر
از بیرون کردن کبر و منی از دلها • ابوهاشم شریک قاضی را دید که از خانهٔ
یحیی خالد بیرون می آمد بگریست و گفت اعوذ بالله من علم لا ینفع •
و هم وی گفته اخذ المرء نفسه بحسن الادب تادیب اهله • منصور عمار
دمشقی گوید که ابوهاشم صوفی بیمار بود بیماری مرگ وی را گفتم خود را
چون می یابی گفت بلایی عظیم می بینم اما هوا یعنی مهر و دوستی
بیش از بلاست یعنی بلا بزرگست اما در جنب مهر حقیرست
شیخ الاسلام قدس سره گفت اگر بقدر هوا بلا بودی هوا نبودی

ذوالنون مصری قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ اولی است نام وی ثوبان بن ابراهیم است • کنیت وی ابوالفیض •
و ذوالنون لقب است • و غیر ازین نیز گفته اند اما اصح اینست و وی
باخمیم مصر آنجا که قبرشا فیست رضی الله تعالی عنه • و پدر وی
نوبی بوده از موالی قریش • و نوبه بلادیست میان صعید مصر و حبشه
بضم نون و سکون واو و فتح باء موحده ع ع
و وی برادران بوده یکی از ایشان ذوالکفل است • روی عنه حکایات
فی المعاملات وغیرها • و قیل اسمه میمون و ذوالکفل لقب له •
و ذوالنون شاگرد مالک انس بوده و مذهب وی داشته و موطا از وی
سماع داشت و فقه خوانده بود • و پیر وی اسرافیل بوده بمغرب •
شیخ الاسلام گفت ذوالنون از آنست که وی را بنیا را نیند بکرامات
و بنستایند بمقامات مقام و حال و وقت در دست وی سخره بود
و درمانده امام وقت و یگانهٔ روزگار و سر این طایفه است و همه را
نسبت و اضافت با وست • و پیش از وی مشایخ بودند ولیکن وی
پیشین کسی بود که اشارت با عبارت آورد و ازین طریق سخن گفت •

یعنی آزاد کرده های قریش ع ع

مراد بمعامله اعمالی است که این کس بآن مامور ست چه بنسبت با حق و چه بنسبت با خلق ع ع

وچون جنید بدید آمد در طبقهٔ دیگر این علم را ترتیب نهاد و بسط کرد و کتب ساخت ❁ وچون شبلی بدید آمد این علم را با سر منبر برد و آشکارا کرد ❁ جنید گفت ما این علم را در سردابها وخانها می گفتیم پنهان شبلی آمد وانرا بر سر منبر برد و بر خلق اشکارا کرد ❁ ذوالنون گفت سه سفر کردم و سه علم آوردم در سفر اول علمی آوردم که خاص بپذیرفت و عام بپذیرفت و در سفر دوم علمی آوردم که خاص بپذیرفت و عام نپذیرفت و در سفر سیم علمی آوردم که نه خاص پذیرفت و نه عام فبقیت شریدًا طریدًا وحیدًا ❁ شیخ الاسلام قدس سره گفت که اوّل علم توبه بود که انرا خاص وعام قبول کنند دوم علم توکّل و معاملت و محبت بود که خاص قبول کند نه عام وسیم علم حقیقت بود که نه بطاقت علم وعقل خلق بود در نیافتند ویرا مهجور کردند و بر وی بانکار برخواستند تا انگاه که از دنیا برفت در سنه خمس واربعین ومائتین ❁ چون جنازهٔ وی میبردند کروهی مرغان بر سر جنازهٔ وی پر در هم بافتند چنانچه همه خلق را بسایهٔ خود بپوشیدند وهیچکس ازان مرغان یکی ندیده بود مگر پس ازوی بر سر جنازهٔ مُزَنی شاگرد شافعی رضی الله تعالی عنهما ❁ پس ازان ذوالنون را قبول بدید آمد دیگر روز بر سر قبر وی نوشته یافتند چنانک بخط آدمیان نمی مانست که ذوالنون حبیب الله من الشوق قتیل الله هرگاه که آن نوشته را بتراشیدندی باز انرا نبشته یافتندی ❁ شیخ الاسلام گفت آن سفر سیّمین نه بپای بوده که باو نه بقدم روند که بهمم روند ❁ ذوالنون گفته ما اعزّ الله عبدًا بعزٍّ اعزّ له من ان یدلّه علی ذلّ نفسه ❁ وهم وی گفته أخفی الحجاب واشدّه رویة النفس وتدبیرها ❁ وهم وی گفته التفکّر فی ذات الله جهل والاشارة الیه شرک وحقیقة المعرفة حیرة ❁ شیخ الاسلام گفت حیرة دواست حیرت عام

وان حیرت الحاد وضلالتست ❁ وحیرت دیگر در عیانست وآن حیرت یافتست ❁ وهم وی گفته اوّل گسستن و پیوستن آخر نه گسستن و نه پیوستن ❁ لشیخ الاسلام قدس سره بیت کیف یحکی وصل اثنین هما فی الاصل واحد ❁ من قسم الواحد جهلًا فهو بالواحد جاحد ❁ ذوالنون را گفتند که مرید کیست و مراد چیست گفت المرید یطلب والمراد یهرب ❁ شیخ الاسلام گفت که مرید می طلبد و با او صد هزار نیاز ❁ و مراد می گریزد و با او صد هزار ناز و گفت پیشین کسی که موی سفید در پای من مالید احمد چشتی بود که وقتی بسر بازار بیلگران فرا من رسید با بوسعید معلّم که بنزدیک تربت شیخ ابواسحق شهریار در کورست بپارس ایشان با یکدیگر در مناظره بودند که مرید به یا مراد چون فرا من رسیدند گفتند انک حاکم آمد من گفتم لا مرید ولا مراد ❁ ولا خبر ❁ ولا استخبار ❁ ولا حدّ ❁ ولا رسم ❁ وهوا لکل بالکل ❁ بوسعید مرقّعی داشت از سر برکشید و بینداخت و بانگی چند بکرد و برفت و چشتی در پای من افتاد و موی سفید در پای من می مالید ❁ وهم ذوالنون گفته که وقتی با جماعتی در کشتی نشستم تا از مصر بجدّه روم جوانی مرقّع دار با ما در کشتی بود و مرا آرزوی التماس صحبت می بود امّا هیبت وی مرا نمی گذاشت بسخن گفتن که سخت عزیز روزگار بود و هیچ از عبادت خالی نه تا روزی صرّهٔ زر و جواهر ازان مردی غایب شد و خداوند صرّه آن جوان متّهم کرد خواستند که با وی جفا کنند من گفتم با وی ازین گونه سخن مگویید تا من ازوی بپرسم بنزدیک وی آمدم وباوی بتلطّف بگفتم که این مردمان را صورتی چنین دست داده است و بتو بدگمان شده اند ومن ایشانرا از درشتی وجفا باز داشتم اکنون چه باید کرد او روی باسمان کرد و چیزی بگفت ماهیان دریا بر روی آب آمدند هر یک جوهری در دهان گرفته یکجوهر بستد و بدین مرد داد و قدم بر روی آب نهاد و برفت پس انکه صرّه برده بود صرّه را

ابو ابراهیم اسمعیل بن یحیی المزنی المصری توفی بمصر و دفن یوم الخمیس انسلاخ شهر ربیع الاول سنة اربع و ستین و مائتین قال الامام فخر الدین الرازی فی کتاب مناقب الشافعی ... اسمعه فی الفصل الذی ذکر فیه تلامذته

بیفکند و بیافتند واهل کشتی ندامت بسیار خوردند. ذو النون سیاح بوده میکوید وقتی میرفتم جوانی دیدم شوریده بود در وی کفتم از کجایی ای غریب کفت غریب بود کسی که با او موانست دارد بانک ازمن برامد و بیفتادم بیهوش چون بهوش امدم کفت چه شد کفتم داروی باد رد موافق افتاد. شیخ الاسلام کفت قدس سره که خستهٔ او پیدا بود کسی که او را دیده بود جان در تن او شیدا بود هر جا که ارام یابد دشمن ارام شود که او وطن غریبانست و مایهٔ مفلسانست و همراه یکانکانست وقتی که کسی یابی که بضاعت تو بدست او بود و درد تو با داروی او موافق بود دامن او را استوار دار. ذو النون مصری بمغرب شد بیش عزیزی که از متقدمان مشایخ است بجهت مسالهٔ عزیزی کفت بهر چه امدهٔ اکر امدهٔ که علم اولین و اخرین بیاموزی این را روی نیست این همه خالق داند و اکر امدهٔ که او را جویی بجا که اول کام بر کرفتی و خود انجا بود. شیخ الاسلام کفت که او با جویندهٔ خود همراه هست دست جوینده خود کرفته در طلب خودی تازاند

زیرا که جست وجوی ازوست

اسرافیل از قدیمانست رحمه الله

٣

شیخ الاسلام کفت که وی از پیران ذو النون مصری بود از مغرب بوده و بمصر رسیده بوده و وی را سخنانست بسیار در زهد و توکل و معاملات نیکو. شیخ الاسلام کفت که فتح شخرف بمصر شد ششصد فرسنک بیک سوال با سرافیل چون فرصت یافت پرسید از وی هَل تُعَذِّبُ الاشرار قَبلَ الزَّلَلِ کفت مرا صبر ده سه روز روز چهارم کفت مرا جواب داد تد ان روا بود توانی پیش از عمل هم روا بود عذاب پیش از زلل این بکفت و زعقهٔ بزد و در شوق بس آن سه روز بزیست و برفت شیخ الاسلام کفت ان سه روز درنک خواستن بود اکر در وقت جواب دادید در وقت برفتید شیخ الاسلام کفت ربوبیت هم عین عبودیتست و قسمتها بکرده پیش از کرد خلق و خلق زیر حکم

وخواست وی اسیر تا هر یکی را رقم چیست عاقبت آن کند که خود خواهد و وی راست حکم و دران عادلست کس را چون و چرا نباید و نسزد که وی کار بر علم و حکمت میکند و کرد تا سزای هر کس چیست و عنایت وی بکیست

ابو الاسود مکی رحمه الله

٣

بزیارت عزیزی رفت سلام کرد کفت ایها الشیخ من دوست تو ام ابو الاسود عزیزی برجست و کفت علیك السلام جو نی و در حال از خود غایب کشت همان حال بود تا سه بار بدانست که عزیزی از دست اب و خاک و رسوم انسانیت بیرون شده است دیدار وی غنیمت کرفت و بازکشت

ابو الاسود داعی رحمه الله

٥

نیز از مشایخ بوده وقتی در بادیه اهل خود را کفت بدرود باش که من رفتم خواهر او مطهرهٔ او از شیر پر کرد و بوی داد و وی برفت چون بطهارت احتیاج شد خواست که طهارت کند از مطهره شیر بیرون آمد از راه باز کشت و کفت اب ندارم که طهارت کنم مرا آب ده و آنچه تر از شیر مطهره را از شیر تهی کرد و از آب پر و برفت هر که طهارت کردی آب فرو امدی و چون تشنه و کرسنه شدی شیر

ابو یعقوب هاشمی ازین طایفه بوده رحمه الله تعالی

٦

وی کفته که مرا هرکز فراموش نشود که روز عید با ذو النون می آمدم مردمان از عید باز کشته بودند شادی کنان ذو النون کفت این مردمان شادی میکنند که امانت خود بکذارده اند خود نمی دانند که از ایشان پذیرفته اند یا نی یعنی طاعت رمضان بیا تا بیکسوی باز شویم و بر ایشان بکرییم. شیخ الاسلام کفت این حکایت همان حکایت جوهر و جوهر یست انک قیمت ندانستی بسفتی و انک دانستی از سفتن آن ترسان بودی و عید باز نکرد و بجای خود نزود اهل آن غافل بودند آنان که نه اهل آن بودند بیدار بودند آن وعید در ایشان آویخت. شیخ الاسلام کفت که سیاح

موصلی گفت که داود گفت علیه السلام خداوندا مرا گفتی که دست و روی بشوی خدمت را اکنون بصحبت میخوانی دل مرا چه چیز بشوید صحبت را گفت الهموم والاحزان یتما واندوه شیخ الاسلام گفت درین طریق از بن چاره نیست

ولید بن عبد الله السقا رحمه الله تعالی

کنیت وی ابو اسحق است از اصحاب ذوالنون بود وی گوید که ذوالنون گفت که در بادیه زنگی دیدم سیاه هر گه الله گفتی سپید شدی ذوالنون گوید هر که الله یاد کند در حقیقت صفت وی جدا گردد ابو عبد الله رازی گفت پیش ولید سقا در رفتم و می خواستم که در فقر از و سوالی کنم سر بر آورد و گفت اسم فقر انرا مسلم است که هرگز جز حق در خاطر او نیامده است و بقیا منت از عهده این سخن بیرون می توانم آمد توفی ولید السقاء سنه عشرین و ثلاثمایه و قیل ست و عشرین و ثلاثمایه

فضیل بن عیاض قدس الله تعالی روحه

از طبقه اولی است کنیت او ابو علی است باصل از کوفه است و گفته اند باصل از خراسان بود از ناحیت مرو و گفته اند که وی بسمرقند زاده و بباورد بزرگ شده و کوفی الاصل است و نیز گفته اند که بخاری الاصل است یعنی مادر و پدر وی از کوفه بود والله تعالی اعلم وفات وی در محرم سنه سبع و ثمانین و مایه بوده و فضیل عیاض گوید قدس الله روحه که من حق سبحانه را بر دوستی پرستم که نشکیبم که نپرستم لمحمود الوراق شعر

تعصی الاله وانت تظهر حبه • هذا وربی فی القیاس بدیع

لو کان حبک صادقا لاطعته • ان المحب لمن یحب مطیع

شیخ الاسلام گفت قدس سره هر که او را بر بیم می پرستد خود را می پرستد و بطمع نجات خود می جنبد نه بجهت محبت و اطاعت فرمان و هر که او را بامید می پرستد او نیز خود را می پرستد و بتوقع تنعم و راحت خود می جنبد

نه برای محبت و اطاعت من او را نه بر بیم و امید پرستم چون مزدوران و نه بر دعوی محبت او که از پرستشی که سزای او باشد و استحقاق آن دارد عاجز مانم بلکه او را بر فرمان او پرستم که گفت پرست می پرستم و بر دوستی سنت رسول او صلی الله علیه و سلم و بتقصیر خود معترفم محمد بن سعید الزنجی را رحمه الله پرسیدند که سفله کیست گفت آنک حق را سبحانه بر بیم و امید پرستد گفتند پس تو چون پرستی گفت بمهر و دوستی وی مرا بر خدمت و طاعت دارد

یوسف اسباط از متقدمانست رحمه الله

از ایمه شرع است و سید در زهد و ورع و خوف و فزع بر وی غلبه کرد علم بر وی در شوریده مات سنه ست و تسعین و مایه شیخ الاسلام گفت که او گفته که دوستان او را سه چیز بداده اند حلاوت و مهابت و محبت شیخ الاسلام گفت فضیل عیاض را پسری بود علی نام از پدر مه بود در زهد و عبادت و ترس روزی در مسجد حرام نزدیک زمزم خواننده برخواند و یوم القیامة تری المجرمین الآیه وی بشنید و زعقه بزد و جان بداد شیخ الاسلام گفت از دوست نشان و از عاد فجان شعر

من مات عشقا فلیمت هکذا • لاخیر فی عشق بلا موت

معروف کرخی قدس الله تعالی سره

از طبقه اولی است و از قدماء مشایخ استاد سری سقطی و غیر او و کنیت وی ابو محفوظ است نام پدر وی فیروز و بعضی گفته اند فیروزان و بعضی گفته معروف بن علی الکرخی پدر وی مولی بوده در باب یعنی امام علی بن موسی الرضا رضی الله تعالی عنهما و گویند که بر دست وی مسلمان شده بود روزی بار داده بود از دحام کردند در پای آمد و در آن هلاک گشت و معروف با داود طایی قدس الله روحه

صحبت داشته ومات داود الطایی سنه خمس وستین ومایه ومعروف در سنه مائتین از دنیا رفته ٥ و وی کفته صوفی اینجا مهمانست تقاضای میهمان بر میزبان جفاست مهمان که بادب باشد منتظر بود نه متقاضی ٥ شخصی معروف را کفت مرا وصیتی کن کفت احذر ان لا یراک الله الا فی زی مسکین ٥ شیخ الاسلام کفت که معروف روزی فرا خواهر زادهٔ خود کفت که جون ترا باو حاجت بود بمن سوکند برا وده ومصطفی صلی الله علیه وسلم در دعا میکفت اللهم انی اسالک بحق السائلین علیک وبحق الراغبین الیک وبحق ممشای الیک بحق این کامهای من بر تو وسئل معروف عن المحبة فقال المحبة لیست من تعلیم الخلق انما هی مواهب الحق وفضله ٥ وقبر معروف در بغداد دست بدعا کردن وزیارت وتبرک بانجا روند ومجربست که هر که دعا کند مستجاب کردد

ابو سلیمان دارانی قدس الله روحه

از طبقهٔ اولی است نام وی عبد الرحمن بن احمد بن عطیة العنسی است وبعضی کفته اند عبد الرحمن بن عطیه از قدماء مشایخ شام بوده از داراکه دهی است از دهها دمشق وقبر وی در همان ده است و وی استاد احمد بن ابی الحواری است ریحانه الشام ودر سنه خمس عشرة ومائتین برفته از دنیا ٥ ابو سلیمانرا پرسیدند که حقیقت معرفت چیست کفت آنست که مرا جز یکی نبود در دو جهان ٥ وهم وی کفته که در کتابی خوانده ام که حق سبحانه وتعالی کفته است که کذب من ادعی محبتی اذا جنه اللیل نام عنی ٥ وهم وی کفته که وقتی که بعراق بودم عابد بودم وبشام عارف ٥ بعضی ازین طایفه کفته اند که بشام ازان عارف بود که بعراق عابد بود اکر انجا عابدتر بودی اینجا عارفتر بودی ٥ وهم ابو سلیمان کفته ربما ینکت الحقیقة فی قلبی اربعین یوما فلا اذن لها ان تدخل قلبی الا بشاهدین الکتاب والسنة ٥ وهم وی کفته که هر چیزی که ترا از حق

سبحانه وتعالی مشغول کند بر تو شوم است وهر چیزی که خوی تو از حق باز کند وخوی تو باسباب کند ترا دشمن است وهر نفسی که از تو براید در غفلت نه در یاد حق سبحانه بر تو داغ است ٥ وهم وی کفته اذا بکی القلب من الفقد ضحک الروح من الوجد ٥ احمد بن ابی الحواری کوید که ابو سلیمانرا کفتم که در خلوت نماز کذاردم ازان لذت یافتم پرسید که سبب لذت توجه بود کفتم آنکه مرا هیچکس ندید کفت انک لضعیف حیث خطر بقلبک ذکر الخلق ٥ وهم وی کفته لکل شیء صداء وصداء نور القلب الشبع وهم وی کفته من اظهر الانقطاع الی الله فقد وجب علیه خلع ما دونه من رقبته وهم وی کفته ابلغ الاشیاء فیما بین الله وبین العبد الحیاء

داود بن احمد دارانی رحمه الله تعالی

وی برادر ابو سلیمان دارانی است وصاحب ریاضت عظیم بود و با ابو سلیمان صحبت داشته بود وسخنان وی در معاملت مثل سخنان برادر وی بود ٥ احمد ابن ابی الحواری کوید از داود پرسیدم که چه کویی در دلی که او از خوش در روی اثر می کند کفت آن دل ضعیف وبیمار بود اورا معالجه باید کردن

ابو سلیمان داود بن نصر الطایی قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ اولی است از کبراء مشایخ وسادات اهل تصوف بود ودر زمانهٔ خود بی نظیر شاکرد ابو حنیفه رضی الله عنه بود ٥ واقران فضیل وابراهیم ادهم ٥ وغیر ایشان بود ٥ ودر طریقت مرید حبیب راعی بود ٥ ودر جملهٔ علوم حظی وافر داشت وبدرجهٔ اعلی بود ٥ ودر فقه فقیه الفقها بود عزلت اختیار کرد واز ریاست اعراض کرد وطریق زهد وورع وتقوی بر دست کرفت وبرا فضایل بسیارست ومناقب مذکور وی کفته مریدی را که ان اردت السلامه سلم علی الدنیا وان اردت الکرامه کبر علی الاخرة ای پسر اکر سلامت خواهی دنیا را وداع کن واکر

کرامت خواهی بر آخرت تکبر کوی • و از معروف کرخی قدس سره روایت
کنند که کفت هیچکس را ندیدم که دنیا را در چشم وی قدر و خطر کمتر بود
از داود طایی که همه دنیا را و اهل آنرا بنزدیک وی هیچ مقدار نبود و در
فقرا بچشم کمال نکریستی اکر برافت بودندی •

ابرهیم بن ادهم قدس الله تعالی روحه

از طبقه اولی است کنیت وی ابو اسحق است و نسب ابراهیم بن ادهم
بن سلیمان بن منصور البلخی از ابناء ملوکست در جوانی توبه کرد
وقتی بصید بیرون رفته بود هاتفی آواز داد که ابراهیم نه برای این
کار آفریده اند ترا ویرا آکاهی بدید آمد دست در طریقت نیکو زد
بمکه رفت و انجا با سفیان ثوری و فضیل عیاض و ابو یوسف غسولی
صحبت داشت و بشام رفت انجا کسب میکرد در طلب حلال ناطوری
میکرد و ویرا حدیث است و از اهل کرامات و ولایتست و بشام از
دنیا رفته در سنه احدی و اثنتین و ستین و مایه و یقال فی سنه
ست و ستین و هذا اکثر • نخعی با ابراهیم ادهم همراه شد و همراهی وی دیر
درکشید چون میخواست که جدا شود کفت که شاید که درین صحبت از من
رنجه شده باشی که بی حرمتی فراوان کردم ابرهیم کفت من ترا دوست
بودم دوستی عیب تو بر من بپوشید من از دوستی تو خود ندیدم که نیک
میکنی یا بد **بیت** • ویقبح من سواک الفعل عندی
وتفعله فیحسن منک ذاکا • عثمان عماره کفت که بزمین حجر
بودم با ابرهیم بن ادهم و محمد بن ثوبان و عباد منقری سخن میکفتیم
جوانی دورتر نشسته بود با ارادت و نیاز تمام کفت ای جوانمردان من
مردی ام کرد این کار میکردم بشب نخسبم و بروز هیچ نخورم و عمر خویش را
بخش کرده ام یکسال حج کنم و یکسال غزا چون نست که مرا بوی نمیرسد و در دل

خود هیچ خبر نمی یابم و غیدانم که شما چه میکویید کفت هیچکس از ما جواب
وی باز نداد و در سخن خویش برفتند آخر یکی از یاران کفت که مرا دل
بر نیاز وی بسوخت کفت ای جوانمرد اینان که کرد این کار میکردند و آنرا
خواهان و طالب اند نه در فراوانی طاعت و خدمت میکوشند در نکرستن
و تیز بینی میکوشند • شیخ الاسلام کفت این نه آنست که خدمت و
طاعت نباید کرد یعنی با آن چیزی دیکر میباید صوفی بی خدمت
نبود اما تصوف نه خدمت است صوفیان خدمت بنکذارند بلکه از همه
خلق زیادت آرند اما آنچه کنند بر و نشمارند یعنی عوض و مزد و
مکافات بآن طلب نکنند و مایه ایشان چیزی دیکرست در باطن نه
در ظاهر ظاهر بتلبیس کذارند و بباطن در جهان دیکر زیند • ابو القاسم
نصرابادی کفته جذبة من جذبات الحق تربی علی عمل الثقلین یک
کشیدن که دل تو با او نکرد یعنی محبت و معرفت و صحبت ترا به
از کردار آدمی و پری • ابرهیم ادهم و علی بکار و حذیفه مرعشی
و مسلم خواص • یاران یکدیکر بودند با یکدیکر بیعت کردند که هیچ چیز
نخوریم مکر که دانیم که از حلالست چون درماندند از یافتن حلال بی شبهه
باندکی خوردن آمدند کفتند چندان خوریم که از آن چاره نبود باری شبهه اندکتر بود

ابرهیم بن سعد العلوی الحسنی قدس الله سره

کنیت او ابو اسحق است شریفست حسنی از قدیمان مشایخ است از اهل بغداد
از انجا بشام رفت و انجا متوطن شد صاحب کرامات ظاهر بود نظیر ابرهیم
ادهم شیخ الاسلام کفت که هزار و دویست و اند شیخ شناسم ازین طایفه
دو علوی بوده اند یکی ابرهیم بن سعد دیکر حمزه علوی صاحب کرامات •
ابراهیم سعد استاد ابو الحارث اولاسی است • ابو الحارث اولاسی در
ابتداء ارادت بخانه خود خاکینه خورده بود بی یاران بیش ابرهیم

سعد رفت و وی در راه بود پای بر آب نهاد و ابو الحارث را کفت دست بیار دست بوی داد پای وی در آب فرو شد ابرهیم کفت پای تو در خایکینه آویخته است بائین سخن ویرا مطالبه و عتاب کرد بران کار ریس کفت تو نه جوینده این کاری برو و از خلق عزلت کیر و فراغت دل جوی و کرد کرد ار کرد

ابو الحارث الاولاسی رحمه الله تعالی

نام وی فیض بن الخضر ست شاکرد ابرهیم سعد علوی است وی کفته که ابتداء دیدن من ابرهیم سعد را آن بود که در غیر ایام موسم از اولاس بعزیمت مکه بیرون آمدم در راه بسه تن باز خوردم کفتم که من هم با شما همراهم دو تن از ایشان جدا شدند من ماندم و یک تن و آن ابرهیم سعد علوی بود شریف بود حسنی کفت تو کجا میروی کفتم بشام کفت من بکوه لکام میروم بعد از ان جدا شدیم اما همیشه کتابت وی بمن می آمد وهم وی کفته که روزی با ابرهیم علوی از کوه لکام می آمدم لشکری دراز کوش زنی را کرفته بود آن زن بما استغاثه کرد ابرهیم بان لشکری سخن کفت قبول نکرد دعا کرد آن لشکری و زن هر دو بیفتادند بعد از ان زن برخاست و لشکری بمرد من کفتم دیکر با تو مصاحبت نمیکنم که تو مستجاب الدعوه میترسم که از من بی ادبی ظاهر شود و بر من دعا کنی کفت ایمن نیستی کفتم نی پس وصیت کرد و کفت تا بتوانی بکمتر چیزی از دنیا قناعت کن وهم وی کفته که روزی در اولاس نشسته بودم دل من بجهت بیرون رفتن در حرکت آمد بیرون آمدم دیدم که شخصی در میان درختان نماز میکزارد در هیبت او فرو کرفت چون نیک نظر کردم ابرهیم سعد بود نماز را کوتاه کرد و سلام داد و بکنار بحر آمد و لب بجنبانید ماهیان بسیار صف کشیده روی بوی نهادند بخاطر من کذشت که صیادان کجا اند همه متفرق شدند پس کفت ای ابو الحارث تو مرد این کار نه بر تو باد که درین ریکها از خلق پنهان باشی

چون تأثیر دعا قوی بوده بر توی بمظلوم رسید ع ع

وبقلیلی از دنیا بسازی تا اجل تو برسد و غایب شد و دیکر ندیدم اورا وهم ابو الحارث کفته که اوازهٔ ذو النون شنیدم بجهت مسئلهٔ چند عزیمت زیارت وی کردم چون بمصر رسیدم کفتند وی دی روز از دنیا برفت بسر قبر وی رفتم و بر وی نماز کزاردم و بنشستم مرا خواب برد ویرا بخواب دیدم آنچه مشکل داشتم از وی سوال کردم همه را جواب کفت

ابرهیم ستنبه هروی قدس الله روحه

کنیت وی ابو اسحق است صحب ابرهیم بن ادهم و کان من اقران ابی یزید وی در اصل از کرمان بوده و در هراة اقامت کرده بوده از ان ویرا هروی کویند و قبر وی در قزوینست یزار و یتبرک به وی کفته که بصحبت ابرهیم بن ادهم رسیدم اول مرا دلالت بتجرید کرد از دنیا بعد از ان مرا دلالت بکسب کرد میکردم و بر فقرا نفقه میکردم بعد از ان مرا کفت کسب را بکذار و توکل خود را بر خدای درست کن تا ترا صدق و یقین حاصل آید آنچه کفت فرمان بردم بعد از ان کفت که ببادیه در آی بر قدم تجرید ببادیه در آمدم مرا صدق توکل و اعتماد بر خدای تعالی میسر شد کفته اند که ویرا جاهی عظیم بود در هراة چند حج بکرد بر توکل و در همه دعا میکرد و میکفت اللّٰهمّ اقطع رزقی عن اموال اهل هراة و زهّدهم فیّ کوید که بعد از ان روزها کرسنه می ماندم و چون ببازار می کذشتم مردم با هم میکفتند این کسی ست که هر شب چندین و چندین درم نفقه میکند وقتی بحج رفت بر قدم تجرید و چند روز در بادیه هیچ نخورد و هیچ نیاشامید کفت نفس من با من حدیث کرد که ترا نزدیک خدای تعالی قدری و منزلتی هست ناکاه شخصی از جانب دست راست با من در سخن آمد و کفت یا ابراهیم ترائی الله فی سرّک بوی نکریستم و کفتم قد کان ذلک بود آنچه میکویی پس کفت میدانی که چند کاه هست که من اینجایم هیچ نخورده و هیچ نخواسته با آنکه برجای مانده و بر زمین افتاده ام کفتم خدای تعالی داناترست کفت هشتاد

روزست ومن شرم میدارم ازخدای تعالی که خاطری که ترا واقع شده است
مرا واقع شود واکر برخدای تعالی سوکند دهم که این درخت را زر کردان
هراینه زر کرداند وبرکت دید روی مرا آکاهی حاصل شد ه روزی
بایزید با اصحاب خود نشسته بود کفت برخیزید که باستقبال دوستی از دوستان
خدای تعالی میرویم جون بدروازه رسیدند ابراهیم ستنبه را دیدند که می آمد
بایزید اورا کفت در خاطر من آمد که باستقبال تو آیم وترا شفیع کردانم
بخدای تعالی در حق خویش ابراهیم کفت اکر در همه خلق را شفاعت دهد پارهٔ
کل بخشیده باشد شیخ در جواب او متحیر شد که سخت زیبا کفت ه وی کفته
که روزی بمجلس بایزید حاضر کشتم مردمان میکفتند فلانکس علم از فلان
کرفته است بایزید کفت مسکینان علم خود از مردکان کرفتند وما علم از زنده
کرفتیم که هرکز نمیرد ه وهم وی کفته مَن ارادَ اَن یبلغَ الشَرَفَ کُلَّ الشرف فَلیَختر
سبعًا علی سبع اَلفقرَ علی الغِنیٰ ه والجوعَ علی الشبع ه والدونَ علی المرتفع ه
والذلّ علی العز ه والتواضعَ علی الکبر ه والحزنَ علی الفرح ه والموتَ علی الحیوة ه

ابرهیم رباطی رحمه الله تعالی

وکمر یدا براهیم ستنبه است وطریقهٔ توکل ازوی کرفته است وقبر وی بردر رباط
زنکی زاده است درهراة ه وقتی با ابرهیم ستنبه درسفر بود جون در راه
میرفتند ابرهیم ستنبه با رباطی کفت که با تو هیچ معلومی هست با خود هیچ زادی
برکرفته رباطی کفت نه پارهٔ دیکر برفت باز کفت رباطی با تو هیچ معلومی هست
کفت نه پارهٔ دیکر برفت پس بنشست کفت راست بکوی که پای من کران شد
نمی توانم رفت رباطی کفت با من جند شراک نعلین است که جون بکسلد دران
کشم کفت اکنون بکیپسته است کفتم نه کفت پس بینداز که معلومست از ان
نمی توانم رفت رباطی انرا بینداخت در خشم ومیخواست که زود تر
دوال بکسلد تا ویرا سرزنش کند قضارا یکی بکیپست دست فراکرد که بیرون کشد

دیکری دید افتاده همه راه همچنین بود آخر ویرا کفت کذا من عامل الله علی الصدق

ابرهیم اطروش رحمه الله سبحانه

شیخ الاسلام کفته که وی از متأخرانست ه ووی کفته که رکوهٔ صوفی کفاوست
وبالش اودست اوست وخزینهٔ او اوست ه یعنی حق سبحانه ه شیخ الاسلام
کفت هرکه برین بیفزاید کاری فرادست خود دهد که بآن درماند وکفت صوفی
بادنیا افتاد اورا کفتند سبب جه بود کفت سبب سوزنی بسفر میرفتم کفتم
باید جون فرادست آمد کفتم جیزی باید که درانجا نهم کنفی بدست آوردم
کفتم کنف در دست نتوان کرفت رکوهٔ بدست آوردم کفتم حمالی نتوانم
کرد رفیقی بدست آوردم اسباب فراهم پیوست تا باین جا رسید
این همه از ان سوزن شد لابراهیم الخواص قدس سره **شعر**

لَقَد وضح الطریق الیک حقا ه فما احدٌ بغیرک یستدل
فان وَرَدَ الشتاء فانتَ کهف ه وان ورد المصیف فانتَ ظلّ

ابرهیم الصیّاد البغدادی رحمه الله تعالی

کنیت وی ابو اسحق است با معروف کرخی صحبت داشته بود معروف ویرا
کفته بود که لازم کیر فقررا ومترس از ان ه مذهب وی تجرید وانقطاع بود
جنید کوید که روزی پیش سری سقطی آمد پارهٔ حصیر از ارخود ساخته
جون سری انرا دید یکی از اصحاب را فرمود تا برای وی جبّهٔ از بازار بخرید
کفت ای ابو اسحق این را بپوش که با من ده درم بود بآن برای تو این جبه را
خریده ام ه ابراهیم کفت با فقرامی نشینی وده درم ذخیره می کنی وآنرا نپوشید

ابرهیم اجری صغیر رحمه الله تعالی

کنیت وی نیز ابو اسحق است بو محمد جریری وابو احمد مغازلی کویند که یهودی
پیش ابراهیم آجری آمد بتقاضای جیزی که پیش وی داشت بعد از انکه باهم سخن کفتند
یهودی کفت مرا جیزی بنمای که بآن شرف اسلام وفضل انرا بردین خود بدانم

تا ایمان آرم کفت راست میکویی کفت آری ابراهیم کفت ردای خود را بمن ده ردای وی را بستد و در میان ردای خود بپیچید و در آتش داشخانه انداخت و در عقب آن در آمد و آنرا برکرفت و ردای خود را از ان بکشاد ردای یهودی در میان سوخته و ردای وی بیرون سلامت یهودی ایمان آورد

۲۲ ابرهیم آجری کبیر رحمه الله تعالی

جنید کوید که از عبدون زجاج شنیدم که ابراهیم آجری مرا کفت لأن ترد الی الله عز وجل همك ساعة خیر لك مما طلعت علیه الشمس

۲۳ محمد بن خالد الآجری رحمه الله

از مشایخ بزرکست جعفر خلدی از وی بسیار حکایت میکند از وی اورند که کفته است وقتی که بعمل آجر مشغول بودم در میان خشتها که زده بودند میرفتم ناکاه شنیدم که خشتی مر خشت دیکر را کفت سلام بر تو باد که امشب بآتش در می آیم مزد و را نرا منع کردم از ان که خشتها را بآتش در آورند و همه را بران حال بکذاشتم و بعد از ان دیکر خشت نپختم

۲۴ ابرهیم بن شماس السمرقندی قدس سره

مدتها ببغداد مقام داشت و بسمرقند باز آمد وقتی لشکری از کفار بدر سمرقند آمد شبی برخواست و بیرون رفت و بانکی بران لشکر زد جمله در هم افتادند و یکدیکر ابسیار بکشتند و بامداد هزیمت کردند وی کفته هر کس می کوید که ادب چیست من میکویم ادب آنست که خود را بشناسی و وفات او بسمرقند بود

۲۵ فتح بن علی الموصلی قدس تعالی روحه

از بزرکان و متقدمان مشایخ موصلست بشر حافی از نظیران اوست در سنه عشرین و مائتین برفته از دنیا پیش از بشر حافی بهفت سال روز عید اضحی در کویها میکذشت آن قربانها دید که میکردند کفت الهی دانی که چیزی ندارم که برای تو قربان کنم من این دارم و پس انکشت بر کلو نهاد و بیفتاد بنکریستند

برفته بود و خطی سبز بر کلوی وی روزی بخانه بشر حافی آمد کفت اکر چیزی خوردنی داری بیار طعام آوردند لختی بخورد و باقی در کلیم نهاد و ببرد دختر کی آنرا بدید کفت میکویند که فتح امام متوکلانست آنک طعام برداشت و ببرد بشر کفت او شما را می آزمود که چون توکل درست شود هیچ زیان ندارد شیخ الاسلام کفت که تجرید درست شود ملک سلیمان معلوم نبود و چون تجرید درست نشده باشد آستین افزونی از سر دست معلوم بود

۲۶ فتح بن شخرف المروزی قدس الله تعالی روحه

کنیت او ابو نصر است از قدماء مشایخ خراسانست با آقا رفتی بر رسم لشکریان عبد الله بن احمد حنبل کوید که از خاک خراسان چون فتح نیامد سیزده سال در بغداد بود از بغداد قوت نخورد از انطاکیه وی را سویق می آوردند و میخورد در حالت نزع با خود چیزی میکفت کوش با او داشتند میکفت الهی اشتد شوقی الیك فعجل قدومی علیك چون وی را می شستند بر ساق وی دیدند نوشته برک سبز برخاسته از پوست که الفتح لله شیخ الاسلام کفت که ابراهیم حربی کفت که من حاضر بودم دیدم آن نبشته را کویند سی و سه بار بروی نماز کردند قریب سی هزار مرد مات للنصف من شعبان سنه ثلث وسبعین ومائتین

۲۷ بشر بن الحارث بن عبد الرحمن الحافی قدس سره

از طبقه اولی است کنیت او ابو نصر است و کویند اصل وی از بعض دیههای مروست مقیم بغداد کشته و انجا برفته از دنیا روز چهارشنبه ده روز از محرم کذشته سنه سبع وعشرین ومائتین پیش از احمد حنبل سالها وی را بزرک میداشتند از احمد تا انکاه که فتنه مخلوق کفتن قرآن افتاد وی در خانه بنشست و احمد پای پیش نهاد وی را کفتند یا ابا نصر چرا بیرون نیایی و سخن نکویی نصرت دین را و تقویت اهل سنت را کفت هیهات احمد حنبل در مقام پیغمبران ایستاده است که چون وی تواند کردن مرا طاقت آن نیست و وی کفته است ما اعظم مصیبة من فاته الله عز وجل

بنا برانکه کویند بغداد وقف بوده

بفتح شین معجمه وسکون خاء معجمه وفتح راء مهمله

بفتح عین مهمله وسکون باء موحده

١٨ بشر الطبرانی قدس سره

از مقدماء مشایخ طبریه بود و سخت بزرگ بود و صاحب کرامت بود وی را خبر آوردند که مشایخ گفته اند که تا بشر در طبریه بود ما را از روم ایمنی است
چون این سخن بشنید غلامان داشت که قیمت هر یک هزار دینار بود همه را آزاد کرد پسرش گفت ما را درویش کردی گفت ای پسر شکر از آن کردم که حق سبحانه و تعالی از من چنین چیزی در دل دوستان خود افکند

١٩ قاسم جربی رحمه الله تعالی

کان فی حاله مسدداً ومن اسباب الدنیا مجرداً بشر حافی بزیارت وی میرفت روزی بیمار شد بشر حافی بعیادت وی آمد دید که خشتی زیر سر نهاده و یکپاره بوریای کهنه در زیر پهلو انداخته چون بیرون آمد همسایگان وی گفتند سی سالست که همسایهٔ ماست هرگز از ما حاجتی نخواسته است

٢٠ شقیق بن ابرهیم البلخی قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ اولی است کنیت او ابو علی است و وی در اول صاحب رای بود صاحب حدیث گشت و سنی پاکیزه شاگرد زفر است از قدماء مشایخ بلخ است استاد حاتم اصم و با ابرهیم ادهم صحبت داشته و از نظیران وی است و بروی زیادت کرده در زهد و فتوت بر طریق توکل رفتی وقتی با ابرهیم ادهم گفت که شما در معاش چگونه میکنید گفت ما چون می یابیم شکر میکنیم و چون نمی یابیم صبر می کنیم شقیق گفت سگان بخراسان همچنین میکنند ابراهیم گفت پس شما چون میکنید گفت ما چون یابیم ایثار کنیم و چون نیابیم شکر کنیم ابرهیم ادهم بوسه بر سر وی داد و گفت استاد توئی و در کتاب سیر السلف این حکایت را بعکس این آورده آنچه اینجا نسبت با برهیم ادهم کرده آنجا نسبت بشقیق کرده و آنچه اینجا نسبت بشقیق کرده آنجا نسبت با برهیم ادهم والله تعالی اعلم شقیق گفته که با ابو یوسف قاضی در مجلس ابو حنیفه رضی الله عنهم حاضر میشدم مدتی در میان ما مفارقت

افتاد چون ببغداد در آمدم ابو یوسف را دیدم در مجلس قضا مردمان گرد بر گرد وی جمع گشته بمن نگاه کرد گفت ایها الشیخ چه بوده است که تغییر لباس کرده گفتم آنچه تو طلب کردی یافتی و آنچه من طلب کردم نیافتم لاجرم ماتم زده و سوگوار و کبود پوش گشته ام ابو یوسف گریان شد و وی گفته که من از گناه ناکرده بیش از آن میترسم که از گناه کرده یعنی دانم که چه کرده ام اما ندانم که چه خواهم کرد و وی گفته که توکل آنست که دل تو آرام گیرد با آنچه خدای تعالی وعده فرموده است و هم وی گفته اصحب الناس کما تصحب النار خذ منفعتها واحذر ان تحرقك و در بعض تواریخ بلخ مذکور است که شقیق را در سنه اربع وسبعین ومائه در ولایت ختلان شهید کردند و قبر وی آنجاست

٢١ داود البلخی قدس الله تعالی روحه

از قدماء مشایخ خراسانست ابرهیم ادهم گوید در میان کوفه و مکه با مردی مصاحب شدم چون فریضهٔ نماز شام گزارد بعد از آن دو رکعت سبک گزارد و در زیر لب سخنی گفت از جانب دست راست وی کاسهٔ ترید و کوزهٔ آبی پیدا آمد خود بخورد و مرا نیز داد این قصه را با یکی از مشایخ که صاحب آیات و کرامات بود بگفتم گفت ای فرزند وی برادر من داود ست و وصف حال وی چندان بگفت که هر که در آن مجلس بود بگریست پس گفت وی از دیهی از دیههای بلخست که آن دیه بر سایر بقاع افتخار دارد که داود از وی است پس آن شیخ از من پرسید که ترا چه آموخت گفتم اسم اعظم گفت آن کدامست گفتم آن در دل من از آن بزرگترست که بر زبان بگذرانم

٢٢ حارث بن الاسد المحاسبی قدس الله روحه

از طبقهٔ اولی است کنیت او ابو عبد الله است از علماء مشایخ است و قدماء ایشان جامع علوم ظاهر و علوم اصول و معاملات و اشارات و وی را تصانیف بوده استاد بغدادیانست باصل از بصره است اما در بغداد برفته از دنیا در سنه ثلاث واربعین ومائتین پس از احمد حنبل بدو سال حارث گفته

مَن صَحَّحَ باطنَه بالمراقبة والاخلاص زيّن الله ظاهرَه بالمجاهدة واتباع السنة. وهم وی گفته مَن لم يُهذِّبْ نفسَه بالرياضات لا يُفتح له السبيلُ الی سَنَن المقامات. ابو عبد الله خفیف گوید اِقتَدُوا بخمسةٍ من شيوخنا والباقون سَلِّموا احوالَهم حارث المحاسبی والجنید ورُوَیم وابن العطاء وعمرو بن عثمان المكی قدس الله تعالی اسرارهم لانهم جمعوا بين العلم والحقایق. وهم حارث محاسبی گفته صفةُ العبودية ان لا تری لنفسك مِلكا وتعلم انك لا تملك لنفسك ضرا ولا نفعا. گویند حارث محاسبی رحمه الله چهل سال بروز وبشب پشت بدیوار باز ننهاد وجز بدو زانو ننشست از وی پرسیدند که چرا خود را در تعب میداری گفت شرم می دارم که در حضرت مشاهده بنده وار ننشینم.

ابو تراب نخشبی قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ اولیست نام وی عسکر بن الحُصَین است. وگفته اند که عسکر بن محمد بن الحصین از اجلهٔ مشایخ خراسانست بعلم فتوت وزهد وتوکل. وبا ابو حاتم عطار بصری وحاتم اصم بلخی صحبت داشته استاد ابو عبد الله جلا وابو عبید بُسری است. ابو تراب با سیصد رکوه دار در بادیه شد دو تن با وی بماندند ابو عبد الله جلا وابو عبید بُسری ودیگر همه باز گشتند. وهم وی گفته که عارف آنست که هیچ چیز او را تیره نکند وهمه چیز باو روشن شود. وهم وی گفته که نیست از عبادات چیزی با منفعت تر از اصلاح خواطر دلها. وهم وی گفته من شغل مشغولا بالله عن الله ادركه المقتُ فی الوقت. وهم وی گفته اذا تواترت علی احدكم النِعمُ فلیبك علی نفسه فقد سلك غیر طریق الصالحین. وكان هو ایضا یقول بینی وبین الله عهد ان لا امد یدی الی حرام الا قصرت یدی عنه. وهم وی گفته که چون اعراض حق سبحانه بنده را همراه شود زبان او در اولیاء حق سبحانه بطعن ورد وانکار دراز شود. وابو تراب در بادیه در

نماز

در نماز بود باد سموم وی را بسوخت یکسال بر پای بماند در سنه خمس واربعین ومائتین در ان سال که ذو النون برفت از دنیا

ابو تراب الرملی رحمه الله تعالی

وی بود که با اصحاب خود از مکه بیرون آمد ایشانرا گفت شما بر راه جاده بروید که من بر راه تبوک میروم گفتند که راه سخت است گفت چاره نیست لیکن چون برمله در آیید در خانهٔ فلان دوست ما فرود آیید چون برمله رسیدند در خانهٔ وی فرود آمدند برای ایشان چهار قطعه گوشت بریان کرده آورد ناگاه موش گیری از هوا فرود آمد ویک قطعه را بر بود ایشان گفتند ان روزی ما نبود وباقی را بخوردند چون بعد از دو روز ابو تراب آمد از وی پرسیدند که در راه هیچ چیز یافتی گفت نی مگر فلان روز که موش گیری یکپاره بریان گرم بمن انداخت گفتند پس ما باهم طعام خورده ایم که آن از پیش ما ربوده بود ابو تراب گفت صد وچنین باشد

ابو حاتم عطار قدس الله روحه

از اقران ابو تراب بوده واستاد ابو سعید خراز وجنید. گفته اند كان ابو حاتم العطار ظاهرُه ظاهرُ التجار وباطنه باطن الابرار. وگفته اند اول کسی که از علوم اشارات سخن گفت وی بود چون صوفی دیدی با مرقع وفوطه گفتی یا سادتی قد نشرتم اعلامكم وضربتم طبولكم فیا لیت شعری فی اللقاء ای رجال تكونون. شخصی بدر سرای ابو حاتم عطار رسید در بزد گفت کیست گفت درویشی است که میگوید الله ابو حاتم در باز کرد وبیرون افتاد وروی بر خاک نهاد وبوسه بر پای وی داد. وگفت کسی مانده که میگوید الله. وقتی بغداد را آراسته بودند وفسق بسیار میرفت شبلی را بخواب گفتند اگر نه آن بودی که تو می گویی الله ما همه بغداد را بسوختی شبلی

آنرا باز کفت کفتند ما نیز میکوییم که الله کفت شما میکویید الله نفسا بنفس و من میکویم الله حقا بحق قل الله ثم ذرهم **بیت**

حقیقة الحق شیٔ لیس یعرفه • الا المجرد فیه حق تجرید

شیخ الاسلام کفت که همه خلق میکویند یکی و از هزار در یکی میرسند و این قوم میکویند یکی و از نشان خود میکریزند **بیت** الا کل شیٔ ما خلا الله باطل

وکل نعیم لا محالة زایل • وابو حاتم کفته السیاحة بالقلوب

سری بن المغلس السقطی قدس الله تعالی سره

بضم میم وفتح غین معجمه وتشدید لام وسین مهمله

از طبقهٔ اولیست کنیت او ابو الحسین است استاد جنید و سایر بغدادیانست از اقران حارث محاسبی و بشر حافی است و شاکرد معروف کرخی و آنان که از طبقهٔ ثانیه اند اکثر نسبت بوی درست کنند بامداد سه شنبه سیم ماه رمضان سنه ثلاث وخمسین ومائتین برفته از دنیا • جنید کفته ما رایت اعبد من السری اتت علیه سبعون سنة ما رای مضطجعا الا فی علة الموت • وهم جنید کفته که روزی بخانهٔ سری درآمدم خانهٔ خود را میرفت نشسته و این بیت میخواند و میکریست **بیت**

لا فی النهار ولا فی اللیل لی فرج • فلا ابالی طال اللیل ام قصرا

سری در وقتی که محتضر بود جنید را کفت ایاک وصحبة الاشرار ولا تقطع عن الله بصحبة الاخیار • شیخ الاسلام کفت که جنید کفته که وقتی پیش سری سقطی بودم نشسته قومی بر در سرای وی بودند نشسته سری مرا کفت کیست بر در هیچ بیکانه نیست کفتم نه درویشی است همین کار میجوید کفت وی را بخوان خواندم سری با وی در سخن آمد دیر بماند و سخن چنان باریک شد که من هیچ در نیافتم تنک دل کشتم آخر سری کفت شاکردی که کرده کفت بهراة مرا استادیست که فرایض نماز مرا بوی میباید آموخت اما علم توحید او مرا تلقین میکند سری کفت تا این علم در خراسان بجای

بود همه جای بود چون انجا برسد هیچ جای نیابی • سری کفته که معرفت از بالا فرود آید چون مرغ پر واز کنان تا دلی بیند که درو شرم باشد و حیا انجا فرود آید • وهم وی کفته بدایة المعرفة تجرید النفس للتفرید للحق • وهم وی کفته من تزین للناس بما لیس فیه سقط من عین الله عز وجل • وهم وی کفته که در طرسوس بیمار شدم جمعی از کران جانان قرایان بعیادت من آمدند و چندان بنشستند که من آزار یافتم و ملول شدم بعد ازان از من استدعاء دعا کردند دست برداشتم و کفتم اللهم علمنا کیف نعود المرضی • جنید کفته که روزی بر سری سقطی درآمدم مرا کاری فرمود زود انرا ساختم و پیش وی رفتم کاغذ پارهٔ بمن داد در وی نوشته که سمعت حادیا یحدو فی البادیة ویقول **شعر**

ابکی وما یدریک ما یبکینی • ابکی حذارا ان تفارقینی • وتقطعی حبلی وتهجرینی

علی بن عبد الحمید الغضائری رحمه الله تعالی

بفتح معجمتین والف وهمزه ورا مهمله

از متقدمان مشایخ است له الاحوال البدیعة والاعمال الرفیعة • وکان یعد من الابدال • وی کوید که در خانهٔ سری بکوفتم شنیدم که میکفت اللهم من شغلنی عنک فاشغله بک عنی از برکت دعای وی حق سبحانه و تعالی مرا چهل حج پیاده از حلب روزی کرد •

ابو جعفر السماک رحمه الله تعالی

بفتح مهمله وتشدید میم

وی بغدادیست از مشایخ سری سقطی منزوی و منقطع و متعبد بوده است جنید کوید که از سری شنیدم که کفت روزی ابو جعفر سماک بر من درآمد دید که نزدیک من جمعی نشسته اند نیستاد و ننشست پس بمن نکریست و کفت یا سری صرت مناخ البطالین و بازکشت و اجتماع اجماعت را کرد من نپسندید •

احمد بن خضرویه البلخی قدس الله تعالی سره

بفتح خاء معجمه وسکون ضاد معجمه وضم راء مهمله وسکون واو وفتح یاء مثناة تحتانیه

از طبقهٔ اولیست کنیت او ابو حامد است از بزرکان مشایخ خراسانست

از بلخ بود با ابو تراب نخشبی و حاتم اصم صحبت داشته بود و ابرهیم ادهم را دیده بود وی گوید که ابرهیم ادهم گفت التوبة هی الرجوع الی الله بصفاء السر آز نظیران بایزید و ابو حفص حداد ست در سفر حج ابو حفص را زیارت کرد در نیشابور و بایزید را در بسطام ابو حفص را گفتند که ازین طایفه کرا بزرگتر دیدی گفت از احمد حضرویه بزرگتر ندیدم بهمت و صدق احوال شخصی از احمد طلب وصیت کرد گفت امت نفسک حتی تحییها وهم وی گفته الطریق واضح والحق لایح والداعی قد اسمع فما التحیر بعد هذا الا من العمی توفی رحمه الله فی سنة اربعین ومائتین و قبر وی ببلخ مشهور یزار و یتبرک به

یحیی بن معاذ الرازی روح الله تعالی روحه

از طبقهٔ اولیست کنیت او ابو زکریاست و لقب او واعظ یوسف بن الحسین الرازی گفت بصد و بیست شهر رسیده ام بدیدار علما و حکما و مشایخ هیچکس ندیدم قادر تر بر سخن از یحیی معاذ رازی و وی گفته انکسار العاصین احب الی من صولة المطیعین شیخ الاسلام گفت وقت بود که مرد را در طاعت افکند و از انجا بدبیرون آرد یعنی در غرور افکند و معجب شود بخود و وقت بود که در شغلی افکند یا در معصیتی و ویرا ازان نیکو بیرون آرد در ان غفلت ویرا بخود مشغول کند و نظارهٔ خود بوی ارزانی دارد خداوندست هرچه کند و خواهد تواند و ویرا رسد و ایمن بودن بر هرد و غرور و مکرست که حکم او در ان ندانی و عاقبت خود در ان نشناسی باید که دلیر نباشی که الله تعالی گله میکند از قومی که دلیروار در معصیت وی میروند و میگویند سیغفر لنا این خود ما را بیامرزند هیچ چیز در گناه بتر از حقیر داشتن آن نیست در حقارت آن منگر در ان نگر که با کِه میروی

یحیی معاذ را گفتند قومی اند که میگویند ما بجایی رسیده ایم که ما را نماز نباید کرد گفت بگو رسیده اید اما بدوزخ رسیده اید و وی گفته صدق المحبة العمل بطاعة المحبوب وهم وی گفته که زاهدان غربا دنیا اند و عارفان غربا آخرت وهم وی گفته که حق سبحانه و تعالی قومی را دوست داشت دل ایشان در خود بست کسی که کسی را دوست دارد دل او را در خود بسته دوستر دارد وهم وی گوید هرکه از دوست جز دوست دید وی دوست ندید وهم وی گفته که اهل معرفت وحش الله اند در زمین با انس مؤانست نکنند وهم وی گفته که حقیقت محبت آنست که به بر نیفزاید و بجفا نکاهد قال اهل التاریخ خرج یحیی بن معاذ الی بلخ واقام بها مدة ثم رجع الی نیسابور ومات بها سنة ثمان وخمسین ومائتین

خلف بن علی رحمه الله تعالی

وی از بصره بود و با یحیی معاذ صحبت داشته بود وی گفته که وقتی در مجلس یحیی بودم یکی را وجدی بدید آمد دیگری از شیخ پرسید که ویرا چه بوده است گفت سخن خدا شنید سر وحدانیت بر دلش کشف شد صفت انسانیت محو شد

ابو یزید بسطامی قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ اولی است نام وی طیفور بن عیسی بن آدم بن سروشان نسبت جد او گبری بوده مسلمان شده از اقران احمد خضرویه و ابو حفص و یحیی معاذ ست و شقیق بلخی را دیده بود و وفات او در سنه احدی وستین ومائتین بوده و در سنه اربع وثلثین نیز گفته اند و اول درست ترست و استاد وی کردی بوده و وصیت کرده که قبر من فروتر از استاد من نهید حرمت استاد را و وی از اصحاب رای بوده لیکن ویرا ولایتی گشاد که مذهب در ان بدید نیامد شیخ الاسلام

کفت که بس بایزید فراوان دروغها بسته اند، یکی آنست که وی کفت شدم خیمه زدم برابر عرش، شیخ الاسلام کفت این سخن در شریعت کفرست و در حقیقت بعد، حقیقت درست میکنی بفرا دید آوردن خویش حقیقت چیست برستن از خویش حقیقت بنا بود خود درست کن برابر کفتن خود کفرست، توحید بدو کانکی درست میکنی وا برسیدن میباید نه فرا رسیدن، حُصری کفت اکر عرش بینم کافر باشم، جنید متمکّن بوده او را بوح نبوده امر و نهی را بزرک داشته و کار را از اصل کرفته

لاجرم همه فرقها ویرا بذیرفته اند، او را کفتند وطن تو کجاست کفت زیر عرش یعنی غایت همت من و منتهای نظر من و آرام جان من و سرانجام کار من آنست که الله تعالی کفت موسی را که تو غریبی و من وطن تو، میکویند که چون بایزید نماز میکردی قعقعهٔ از استخوان سینهٔ وی بیرون می آمدی و می شنیدندی از هیبت حق سبحانه و تعظیم شریعت، بایزید بدرمرک کفت آلهی ما ذکرتك الا عن غفلة و ما خدمتك الا عن فترة، هرکز یاد نکردم ترا مکر از سر غفلت و هرکز ترا نپرستیدم مکر از سر فترت این بکفت و برفت، ابوموسی کوید شاکرد وی که بایزید کفت الله تعالی را بخواب دیدم کفتم راه بتو چونست کفت از خود کذشتی رسیدی، شیخ الاسلام کفت راه بشناخت الله تعالی آسانست راه بیافت او عزیزست، بایزید را قدس الله سره پس از مرک بخواب دیدند کفتند حال تو کفت مرا کفتند ای پیر چه آوردی کفتم درویشی بدرکاه ملکی شود ویرا نکویند چه آوردی کویند چه خواهی، و کویند در نشابور عجوزهٔ بود عراقیه نام از درها سوال کردی از دنیا برفت بخوابش دیدند کفتند حال تو کفت کفتند چه آوردی کفتم آه همه عمر مرا باین در حواله میکردند که خدای دهاد و اکنون میکویند

چه آوردی کفت راست میکوید از و باز شوید

ابو علی سندی قدس الله تعالی روحه

بکسر سین مهمله و سکون نون و کسر دال مهمله

در شرح شطحیات شیخ روزبهان بقلی آورده است که وی از استادان بایزید است بایزید کوید که من از ابو علی علم فنا در توحید می آموختم و ابو علی از من الحمد و قل هو الله

ابو حفص حداد قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ اولی است نام وی عمر بن سلمه است از دههای نیشابورست یکانهٔ جهان بود و شیخ ملامت و پیر بو عثمان حیری است و شاه شجاع کرمانی بوی نسبت درست کند، شیخ الاسلام کفت که نمونهٔ جهان بود در وقت خود حق تعالی او را فرا نمود که مرا چنین باید بود، قال المؤمل الجصاص الشیرازی رحمه الله اعطی الجنید الحکمة و اعطی شاه الکرمانی الوجود و اعطی ابو حفص الاخلاق و اعطی ابو یزید البسطامی الهیمان، و ابو حفص رفیق احمد خضرویه و بایزیدست، شاکرد عبدالله مهدی باوردی است، با وی صحبت داشته وفات ابو حفص فی سنه اربع و ستین و مائتین، و قیل فی سنه سبع و ستین و مائتین والاول اکثر، و فی تاریخ الامام عبدالله الیافعی انه مات سنه خمس و ستین و مائتین و وی کفته که حسن ادب ظاهر عنوان حسن ادب باطنست، مصطفی کوید صلی الله علیه و سلم لو خشع قلبه لخشع جوارحه، وقتی بحج مرفت ببغداد رسید جنید استقبال کرد ابو حفص پیر بود مریدان بر سر وی بپای ایستاده بودند و اداب نیکو میورزیدند، جنید کفت اصحاب خود را اداب ملوك آموختهٔ کفت نکاه داشتن ادب ظاهر دوستان حق را عنوان ادب باطنست حق را و انشد شیخ الاسلام لغیره بیت

وَقَلَّ مَنْ ضُمِّنَتْ شَیْئًا طَوِیَّتُهُ ۞ اِلَّا وَفِی وَجْهِهِ مِنْ ذَاكَ عُنْوَانُ

و هم وی کفته هرکه در هر وقتی افعال و اقوال و احوال خود را بمیزان کتاب و سنت نسنجد و خواطر خود را متهم ندارد ویرا از جملهٔ مردان نمی شمریم

وهم وی گفته الفتوة اداء الانصاف وترک مطالبة الانتصاف

ابو محمد حداد رحمه الله

یکی از مریدان ابوحفص بود از گویان نیشابور پیش ابوحفص امد وی را گفت که آهنگری میکن وبده ویشان میده وازان مخور وبرای خود سوال میکن ومیخور یکچند چنان میکرد مردم زبان بوی دراز کردند که حرص نگرید که کار میکند وسوال هم میکند چون آخر بجای اوردند که حال وی چونست وی را قبولی بدید آمد احسان بروی بگشادند ابوحفص گفت چون حال ترا بجای اوردند دیگر سوال مکن که سوال بر تو حرام شد ازان کاری که میکنی میخور ومده وگفته اند که وقتی مریدی بوی آمد وی را گفت اگر قصد این طریق داری اول برو حجامی بیاموز تا نام حجامی بر تو نهند نه از ابتدا ترا عارف خوانند انگاه اگر خواهی بکن واگر خواهی مکن

ظالم بن محمد رحمه الله تعالی

از بزرکان مشایخ بود نام او عبدالله بود لیکن خود را ظالم نام کرده بود گفتی هر کز از من بندگی حق نیامد پس من ظالم باشم وی از اصحاب ابوجعفر حداد بود وی گفته هرک خواهد که راه بروی گشاده شود این سه کار را ملازمت باید کرد آرام گرفتن باذکر حق واز خلق گریختن وکم خوردن

ابومزاحم شیرازی رحمه الله تعالی

وی بزرکی بوده از مشایخ فارس با جنید وشبلی مناقره کرده بود چون سخن گفتی در معرفت مشایخ ازو برسیدندی صاحب حدیثی سخت بزرگوار بود شیخ ابوعبدالله حفیف وی را در کتاب اسامی مشایخ فارس ذکر کرده ودر سنه خمس واربعین وثلاثمایه از دنیا برفته وی بزیارت ابوحفص می آمد ابوحفص واصحاب وی را چند درم فتوح رسیده بود گفتند باین خلاها پاک کنیم ابوحفص گفت این ما کرده ایم هم ما را پاک باید کرد وآنچه فتوحیست درویشان را بکار باید برد بآن مشغول بودند که شخصی در رسید

وابو

وابوحفص را گفت که خود را بشوی وجامه در پوش که شیخ ابومزاحم از پارس در رسید گفت اگر این آن ابومزاحم است که من می شناسم می شاید که مرا چنین بیند فی الحال ابومزاحم در رسید چون انحال بدید سلام کرد وجامه بسر بیرون افکند ودر کار ایستاد ابوالحسین فوشنجی صوفی گوید رحمه الله تعالی من ذل فی نفسه رفع الله قدره ومن عز فی نفسه اذله الله فی اعین عباده ابوبکر وراق گوید این کار کسی است که برای خدای تعالی مزبلها را بجان رفته است

عبدالله مهدی باوردی رحمه الله تعالی

وی یکی از بزرکان این طایفه است استاد ابوحفص حداد ست ابوحفص بباورد نزد وی شد ووی را شاکردی میکرد واین عبدالله در ابتدا آهنگر بود وسبب دست از کار باز داشتن وی آن بود که روزی آهنگری میکرد آهن در آتش نهاده بود نابینایی بر در دکان وی بگذشت واین آیت میخواند که الملک یومئذ الحق للرحمن عبدالله آن بشنید آن آهن که در دست داشت از دست وی بیفتاد بی خود دست باهن تافته برد وبرداشت شاکرد او آن بدید بیفتاد وبیهوش گشت شاکرد را گفت چه شدی بنگریست آهن در دست خود دید گفت چون سر من فاش شد برستم برخاست وبرفت ودکان ابکذاشت

حمدون قصار قدس الله تعالی سره

از طبقه اولی است کنیت او ابوصالح است شیخ وامام اهل ملامت بود ودر نیشابور طریق ملامت را وی نشر کرد اول مساله که ازوی واصحاب وی بعراق بردند واحوال ایشان بگفتند سهل تستری وجنید گفتند اگر روا بودی که بعد از احمد رسل صلی الله علیه وسلم پیغمبری بودی از ایشان بودی حمدون عالم بود وفقیه مذهب ثوری داشت وطریقت او استاد عبدالله منازلست وهیچکس از شاکردان وی نگرفت چون این منازل وصحبت داشته بود باسلم بن الحسین الباروسی وابوتراب النخشبی وعلی

نصرابادی، رفیق ابوحفص بوده در سنه احدی وسبعین ومأتین برفته از دنیا در نیشابور وقبر وی در حیره است ووی کفته که نفس خویش را بر نفس فرعون فضل ننهم اما که دل خویش را بر دل فرعون فضل نهم، وهم وی کفته من نظر فی سیر السلف عرف تقصیره وتخلفه عن درجات الرجال، وهم وی کفته من رایت فیه خصلة من الخیر فلا تفارقه فانه یصیبک من برکاته، وقتی حمدون جائی میهمان بود میزبان بیرون رفته بود ویرا پارهٔ کاغذ در بایست شد اهل بیت میزبان پارهٔ کاغذ بیرون انداختند حمدون آنرا رد کرد وکفت روا نبود این را بکار بردن که وی غایب است ومن ندانم که وی زنده هست یانی، شیخ الاسلام کفت که همه سیرت وکار ایشان بر بنیاد این بود اکنون جماعتی اباحت وتهاون شرع وزندقه وبی ادبی وبیحرمتی پیش کرفته اند که ملامتست ملامت نه آن بود که کسی به بیحرمتی شریعت کاری کند تا او را ملامت کنند ملامت آن بود که در کار حق سبحانه وتعالی از خلق باک ندارد،

ابو الحسین البارو سی قدس الله تعالی روحه

نام او سلم بن الحسین الباروسی است وکنیت او ابو عمران، شیخ ابو عبد الرحمن سلمی وبرادر در تاریخ صوفیه ذکر کرده است وکفته که وی از قدماء مشایخ نیشابور است از استادان حمدون قصار ومستجاب الدعوه بوده، وی کفته که لا یظهر علی احد شئ من نور الایمان الا باتباع السنة ومجانبة البدعة وکل موضع تری فیه اجتهادا ظاهرا بلا نور فاعلم ان ثمة بدعة خفیة، ابو عبد الله کرام ویرا کفت چه کویی در اصحاب من کفت اکر رغبتی که در باطن ایشانست بر ظاهر ایشان بودی وزهدی که بر ظاهر ایشانست در باطن ایشان بودی مردان بودندی نماز بسیار می بینم وروزه فراوان اما از نور ایمان هیچ چیز نیست بر ایشان وکفت که از تاریکی باطنست تاریکی ظاهر

منصور بن عمار قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ اولیست کنیت وی ابو السری است از اهل مرو بوده وکفته اند از اهل باورد وکفته اند از اهل بوشنک وبصره بوده ووی از حکماء مشایخ است وسخنان نیکو دارد در معاملات پس از مرک ویرا بخواب دیدند کفتند حال تو چیست کفت مرا بنواختند ودر آسمان هفتم منبر نهادند ومرا کفت برو وانجا از من میکفتی اینجا با من میکوی وبا دوستان وفرشتکان من میکو، وقتی برنایی بر دست وی توبه کرده بود وتوبه شکسته واز راه برکشته کفت هیچ سبب ندانم جز آنکه همراهان اندک دیدی ملول شدی ووحشت یافتی

احمد بن عاصم الانطاکی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ اولی است کنیت او ابو علی است وکفته اند ابو عبد الله واین درست نیست از اقران بشر حافی وسری سقطی وحارث محاسبی است وکفته اند که فضیل عیاض را دیده بود واستادان احمد ابی الحواری است، وی کفته امام هر عمل علم است وامام هر علم عنایت، وهم وی کفته که الله تعالی میکوید انما اموالکم واولادکم فتنة ونحن نستزید من الفتنه ما آن فتنه را زیادت میخواهیم وهم وی کفته وافقنا الصالحین فی اعمال الجوارح وخالفنا هم فی الهمم وهم وی کفته الصبر من اول الرضا، ویرا از اخلاص پرسیدند کفت وقتی که عملی صالح بکنی ونخواهی که ترا بآن یاد کنند واز برای آن ترا بزرک دارند وثواب آنرا از غیر حق سبحانه نطلبی آن اخلاص است وهم وی کفته اعمل علی ان لیس فی الارض احد غیرک ولا فی السماء احد غیره

محمد بن منصور الطوسی قدس الله سره

وی ببغداد بوده صوفیست ومحدث استاد عثمان بن سعید الدارمی است واستاد ابو العباس مسروق وابو جعفر حداد مهین وابو سعید خراز وجنید است، ابو سعید خراز کفته که در ابتداء ارادت بسیاحت شعف تمام داشتم روزی محمد منصور کفت ای فرزند مقام ارادت خود را لازم کیر تا بن تو در انجا در هر خیر وبرکت کشاده کردد، وهم وی کفته که محمد

بعضی بر درِ حالت باطنی را بملازمت تا فوت کرد ٤٤

ابن منصور الطوسی گفت که در طواف بودم شخصی طواف میکرد و می زارید و میگفت خداوندا آن کم شده من بمن باز ده گفتم آن کم شده تو چیست، گفت زندگانی داشتم با او بس خوش وقتی در بادیه تشنه مانده بودم بیگانه گفتم تابستانست و بادیه اکنون آب از کجا آرم هلاک شوم در ساعت میغ برآمد و بارانی عظیم درایستاد چنانک گفتم هم اکنون غرقه گردم و هلاک شوم چون باخود آمدم ان نیکوی زندگانی منغص شده بود. شیخ الاسلام گفت که او را عقوبت کرد که مرا چرا نشناختی که در قدرت من تابستان و زمستان یکی بود وهم بوسعید خراز گفته که از محمد منصور پرسیدند از حقیقت فقر گفت السکون عند کل عدم والبذل عند کل وجود. وهم وی گفته یحتاج المسافر فی سفره الی اربعة اشیا علم یسوسه. وذکر یونسه. وورع یحجزه ویقین یحمله. شیخ الاسلام گفت همه عمر ازین چهار چیز بسر نشود که تو همیشه در سفری و روی فرا منزل داری هرک ازین چهار چیز خالیست ضایعست علمی که رایض وی بود که ویرا راست ونرم کند وذکری که مونس وی بود تا در تنهایی وحشت نگیرد وورعی که باز دارنده وی بود تا بهر ناشایست ننگرد ویقینی که مرکب وی بود تا باز پس نماند و در هرچه باشد در زندگانی باشد بی کراهیت. وهم ابن منصور وقتی سخن میگفت با جمع وهمانا که سخن بذکر ملامت و ملامتی انجامیده بود یکی گفت سخن ملامتی نه سخن ماست ما کدامیم وی جواب داد که عند ذکر الصالحین تنزل الرحمه در ساعت باران درایستاد بی میغ

علی عکی رحمه الله تعالی

وی هم ازین طایفه بوده است در مکه مجاور. وی گفته من رضی من الدنیا بالدنیا فهو ملعون. ومن رضی من العلم بالعلم فهو مفتون ومن رضی من الزهد بالثناء فهو محجوب. ومن رضی من الحق بشی ما دون الحق کاینا

یعنی حقیقت فقر آنست که آرام کرد وهیچ اضطراب نکند در ناداری و ببخشد و صرف کند در هر داری

٥٤

ماکان

ماکان فهو طاغ. شیخ الاسلام گفت تو دانی که دنیا کدامست مادنا من قلبک فالهاک هرچه بدل تو رسد که دل ترا از و باز پوشد دنیای تست وهرچیز که ترا از و مشغول کند فتنه تست وآنک از علم بعلم راضیست مفتونست علم سیرت راست واکاهی کار کرد را علمی که ترا سیرت ندهد وآکاهی که بآن کار کرد نبود فتنه تست وفی مناجاته

الهی ما را بر آکاهی فرو مگذار که آکاهی همه شغل است. و در دانش مبند که دانش همه در دست. وتابنده باخود دست چوب خشک و آهن سرد دست وهر که از زهد بثنا ونیک نامی راضیست محجوبست. ونیم درم در کنف صوفی گنج نبست

٥٥ حاتم بن عنوان الاصم قدس الله تعالی روحه

از طبقه اولی است کنیت وی ابو عبد الرحمن از قدماء مشایخ خراسانست از اهل بلخ. با شقیق صحبت داشته است واستاد احمد خضرویه است مات بواشجرد من نواحی بلخ سنه سبع وثلاثین ومائتین. وگفته اند که وی اصم نبود ضعیفه با وی سخن میگفت در اثنای سخن بادی از وی جدا شد دفع خجالت ویرا گفت آواز بلندتر کن باوی چنان فرا نمود که گوش وی گرست وآنرا نشنید آن ضعیفه شادمان شد آن لقب بروی بماند. وی گفته است هرک درین طریق درمی آید می باید که چهار مرگ بر خود گیرد موت ابیض وآن گرسنگی است. وموت اسود وآن صبر کردن است بر اذای مردم. وموت احمر وان مخالفت نفس است. وموت اخضر وآن پارها بر هم دوختن است پوشش را. وهم وی گفته هر بامداد شیطان می گوید چه خواهی خورد میگویم مرگ. ومیگوید چه خواهی پوشید میگویم کفن. ومیگوید که کجا خواهی بود میگویم در گور شخصی از وی پرسید که چه آرزو داری گفت عافیت روزی تا شب ان شخص گفت این عافیت نیست که در همه روزها داری گفت عافیت روز من آنست

که در وی عاصی نشوم خدایرا سبحانه • شخصی از وی طلب موعظت کرد کفت
اذا اردت ان تعصی مولاك فاعصه فی موضع لا یراك بزرکی بوی چیزی
فرستاد قبول کرد کفتند چرا قبول کردی کفت در کرفتن آن ذل خود دیدم
وعز وی ود رنا کرفتن آن عز خود دیدم وذل وی عز ویرا بر عز خود
اختیار کردم وذل خود را بر ذل وی • آز وی پرسیدند که از کجا میخوری
کفت ولله خزائن السموات والارض ولکن المنافقین لا یفقهون •

یعنی چون خواهی که نافرمانی کنی خداوند خود را نافرمانی کن در موضعی که ترا نبیند ٤٤

یعنی خزاین علویات وسفلیات هو سبحانه راست وبید قدرت وتصرف ویست ولیکن منافقان این معنی را درنمی یابند ٤٤

٥٦

١٦

احمد بن ابی الحواری قدس سره

از طبقهٔ اولی است کنیت او ابو الحسن از اهل دمشق است صحبت داشته
با ابو سلیمن دارانی • و ابو عبد الله نباجی • وغیر ایشان از مشایخ وویرا
برادری بود محمد بن ابی الحواری که در زهد وورع با وی برابری میکرد
وپسر وی عبد الله بن احمد بن ابی الحواری از زهاد بود وپدر وی
ابو الحواری که نام وی میمون بود از متورعان وعارفان بود خاندان
ایشان خاندان زهد وورع بود • مات رحمه الله تعالی سنه ثلاثین و
ماتین وکان الجنید یقول احمد بن ابی الحواری ریحانة الشام • وی کفته
که دنیا مزبله ومجمع سکانست وکمتر از سك آنکس است که از وی دور
نمی شود زیرا که سك حاجت خود ازان میکیرد ومیرود ودوستار وی
از وی بهیچ حال جدا نمی شود • کویند که ویرا با ابو سلیمن دارانی عهدی
بود که هرکز مخالفت فرمان او نکند روزی ابو سلیمان در مجلس سخن
میکفت احمد آمد وکفت تنور تافته شد چه می فرمایی ابو سلیمان
جواب نداد وی دو سه بار مکرر کرد ابو سلیمانرا دل بتنک آمد کفت برو
درانجا نشین ابو سلیمان ساعتی مشغول شد بعد ازان یاد او آمد
که احمد را چه کفت کفت احمد را بجویید که در تنور خواهد بود چون
بازجستند ویرا در تنور یافتند یکموی از وی ناسوخته وهم وی

کفته که محمد بن السماك بیمار بود قاروره ویرا کرفتیم که بطبیبی نصرانی بریم
در راه مردی خوبروی خوش بوی پاکیزه جامه پیش آمد کفت کجا میروید
کفتم بفلان طبیب تا قاروره ابن سماك بوی نماییم کفت سبحان الله در معالجهٔ
دوست خدا بدشمن خدا استعانت میجویید این قاروره را بر زمین زنید
وابن سماك را بکویید که دست خود را بر موضع وجع نهد وبکوید
بالحق انزلناه وبالحق نزل پس غایب شد چنانکه ویراندیدیم پس بسوی
ابن سماك باز کشتیم وقصه با وی بکفتیم دست خود بر موضع وجع
نهاد وآنچه آن مرد کفته بود بکفت در حال نیک شد وکفت آن مرد خضر بود علیه السلام

٥٧

عبد الله بن خبیق بن سابق الانطاکی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ اولی است کنیت وی ابو محمد وهو من زهاد الصوفیة والآکلین
من الحلال • والورعین فی جمیع الاحوال • اصل وی از کوفه بود اما مقیم
انطاکیه شده بود وطریقت وی در تصوف طریقت سفیان ثوری بود زیرا
که با اصحاب سفیان صحبت داشته بود • فتح بن شخرف کوید که اول بار که
عبد الله بن خبیق را دیدم کفت ای خراسانی چهار چیز است که غیر ازان
نیست چشم وزبان ودل وهوا چشم خود را نکاه دار که با آنچه خدای تعالی
نپسندد ننکری وزبان خود را نکاه دار که چیزی نکوید که خدای تعالی از
دل تو خلاف آن داند ودل خود را نکاه دار که در وی غل وحقد هیچ
مسلمانی نباشد وهوای خود را نکاه دار که بهیچ ناشایستی مایل نشود
وقتی که این خصلتها در تو نباشد خاکستر بر سر خود کن که بدبخت شدی
وی کفته که چنین بما رسیده است که حبری از احبار بنی اسرائیل میکفت
یا رب کم اعصیك ولا تعاقبنی فاوحی الله الی نبی من انبیاء بنی اسرائیل
قل له کم اعاقبك وانت لا تدری الم اسلبك حلاوة مناجاتی

٥٨

سهل بن عبد الله التستری قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ ثانیه است کنیت او ابو محمد ست از کبراء این قوم و علماء این طایفه است
امام ربانی که اقتدا را شاید در احوال قوی بوده اما در سخن ضعیف است
شاگرد ذو النون مصریست و صحبت داشته با خال خود محمد بن سوار
از اقران جنید است و بیش از جنید برفته در محرم سنه ثلاث و ثمانین
ومائتین وکان عمره ثمانین سنة سهل گوید سه ساله بودم که شب زنده
میداشتم و در نماز کردن خال خود محمد سوار می نگریستم مرا میگفت
ای سهل برو و خواب کن که دل مرا مشغول میداری و روزی مرا گفت
هیچ یاد نمی کنی آفریدگار خود را گفتم چه گونه یاد کنم گفت هر شب در
جامهٔ خواب خود سه بار بگوی در دل خود بی آنک زبان تو بجنبد که الله
معی الله ناظری الله شاهدی چند شب این گفتم و ویرا آگاه کردانیدم
ازان گفت هر شب هفت بار بگوی چند شب این بگفتم و ویرا آگاه
کردانیدم ازان گفت هر شب یازده بار بگوی چند گاه این گفتم و در دل
خود ازان حلاوتی یافتم چون سالی بران بگذشت گفت یاد دار
آنچه ترا آموختم و بران مداومت نمای تا بقبر در آیی که آن ترا سود خواهد
داشت در دنیا و آخرت بعد از چند گاه دیگر مرا گفت من کان الله معه
وهو ناظره و شاهده یعصیه ایاک والمعصیه ۰ از سهل پرسیدند که نشان
بدبختی چیست گفت آنست که ترا علم دهد و توفیق عمل ندهد و عمل دهد
و اخلاص ندهد که عمل کنی بیکار کنی و دیدار و صحبت دهد با نیکان و ترا
قبول ندهد ۰ از عتبهٔ غسال پرسیدند که نشان نیکبختی و نشان
بدبختی چیست گفت نشان نیکبختی آنست که ترا فراخدمت کند و ترا
حاضر کند و نشان بدبختی آنست که ترا فراخدمت کند و حاضر نکند ۰
و هم عتبهٔ غسال گفته است که بدبختی بدوست نرسیدنست بشناخت
نه بدوزخ رسیدن و نیکبختی بدوست پیوستن بشناخت نه به بهشت

رسیدن ۰ شیخ الاسلام گفت هیچ نشان نیست بدبختی را روشن تر از
دو زبتری هرکه نه در زیادتیست در نقصانست سهل گفته است
اول هذا الامر علم لا یدرک وآخره علم لا ینفد ۰ و هم وی گفته مادمتَ
تخافُ الفقرَ فانتَ منافقٌ ۰ و هم وی گفته درویشی که از دل وی
شیرینی چیزی از دست مردمان فراستدن نیفتد از وی هرگز فلاح
نیابد و هم وی گفته فی تفسیر قوله تعالی وَاجْعَلْ لِی مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا
نَصِیرًا یعنی لسانا ینطق عنک لا ینطق عن غیرك ۰ و هم وی گفته در تفسیر
این آیة که اِنَّ اللّٰهَ یَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ عدل آن بود که انصاف
دفیق اند دلقمه بدهی و احسان آنک او را بلقمه از خود اولیتر دانی ۰
و هم وی گفته هرکه بامداد کند و همت وی آن باشد که چه خورد
دست از وی بشوی ۰ و هم وی گفته که شیطان از خفته گرسنه
بگریزد ۰ و هم وی گفته که طوبی کسی را که دوستان ویرا میجوید اگر
دوستان ویرا یافت نوریافت و اگر در طلب مرد شفیع یافت ۰
از وی پرسیدند که از مسلمانان که بکافری نزدیکتر گفت ممتحن بی
صبر ۰ وی سالها بواسیر داشت و بیماران بدعای وی نیک میشدند
شیخ الاسلام گفت دانی چرا چنین بود زیرا که او خلق را شفیع بود
و از برای خود با خصومت نبود ابو نصر ترشیزی مرا گفت که بواسیر
سهل از چه بود که ویرا چندان ولایت بود من گفتم که سهل ولایت
ازان علت یافته بود ازان دعا نکرد تا از وی بشود گویند که
در میان مریدان وی جوانی بود امرد از شیخ سهل درخواست محاسن کرد گفت
دست فرو گیر تا چند میخواهی جوان دست فرو گرفت محاسن نیکو بدستش در آمد

۵۹

عباس بن حمزه النیشابوری قدس الله روحه

کنیت او ابو الفضل است مردی بزرگست از متقدمان با ذو النون و بایزید

وغیرهما صحبت داشته در ماه ربیع الاول سنه ثمان وثمانین ومائتین برفته
از دنیا پیش از جنید جدّ ابو بکر حفید است ابو بکر حفید گوید که وی گفته
که ذو النون گفته لَو عَلِمُوا ما طَلَبُوا هَانَ علیهم مَا بَذَلُوا وهم وی گفته
که ذو النون گفت کیف لا ابتهج بک سرورا وقد کنتُ اَخطُرُ بِبالک حین رزقتنی
الاسلام ودر روایتی دیگر حین جعلتنی من اهل التوحید من چون
شاد نباشم بتو که بر علم تو میگذشتم آن وقت که مرا از اهل توحید میکردی

٦٥ عباس بن یوسف الشکلی رحمه الله تعالی

کنیت او نیز ابو الفضل است از مشایخ قدیم بغداد است وی گفته هر که
بحضرت حق سبحانه وتعالی مشغولست از ایمان وی نباید پرسید
شیخ الاسلام گفت هر که امروز از و مشغولست یعنی بخود وخلق فردا ازو
مشغول باشد یعنی محجوب باشد از دولت مشاهدهٔ او وقومی اند که مشغولند
باو ودر و از همه خلق وقومی اند که مشغولند از و بغیر او شعر
اشغلت قلبی عن الدنیا ولذتها • فانت والقلب شئ غیر مفترق
وما تنبّهت الاجفان عن سنه • الا وجدتک بین الجفن والحدق

عباس بن احمد الشاعر الازدی رحمه الله تعالی

کنیت او نیز ابو الفضل است یگانهٔ مشایخ شام بود در وقت خود زبان
نیکو داشت وفتوت ظاهر شاگرد ابو المظفر کرمانشاهی است شیخ الاسلام گفت
که من یک تن را دیده ام که ویرا دیده شیخ ابو القاسم بو سلمهٔ باوردی
وخانهٔ عباس بر تلّهٔ شام بوده شیخ ابو سعید مالینی حافظ گوید که بر بالین
شیخ عباس بودم وا و محتضر بود گفتم چونی وحال تو چیست گفت متردّدم
ندانم که چون کنم اگر اختیار کنم ترسم که در آرزو مقصّر باشم وکراهیت
دیدار بود منتظرم تا خود چه گوید و چه کند شیخ ابو سعید گوید
که بیرون آمدم وی در وقت برفت بیت

که بعدم ترسیم که دلیری بود
وگستاخی ودعوی داری
واگر اینجا بودن اختیار کنم
صح

ولو قلتَ لی مُتْ متُّ سمعاً وطاعةً • وقلتُ لداعی الموت اهلاً ومرحبا
شیخ الاسلام گفت مالک دینار محتضر بود گفت الهی میدانی که زندگانی
نه برای جوی کندن میخواهم وآن آن وقت بود که در بصره جویها میکندند
پس گفت اگر بگذاری برای تو زیم واگر ببری بتو آیم ودر وقت برفت اِنَّ
صَلَاتِی وَنُسُکِی وَمَحْیَایَ وَمَمَاتِی لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ • شیخ الاسلام گفت
این قوم یعنی دوستان وی برای او زیند و با او زیند و برای او میرند
و با او خیزند همه خلق برای آن زیند تا خورند و برای خود زیند و دوستان
وی برای آن خورند تا زیند و برای او زیند و با او زیند

ابو حمزهٔ خراسانی قدس الله تعالی روحه

از طبقهٔ ثالثه است گفته اند اصل وی از نشابور بوده با مشایخ عراق
صحبت داشته واز اقران جنید بوده وبا ابو تراب نخشبی صحبت داشته
و سفر کرده وبا ابو سعید خراز رفیق بوده ووی از جوانمردان مشایخ است
در سنه تسعین ومائتین برفته از دنیا پیش از جنید و نوری وپیش
از خراز وابو حمزهٔ بغدادی وقتی در مسجد ری پای تابه خواست
کسی دیبقی بوی انداخت بقیمت فراوان از او فرو درید و بر پای پیچید
ویرا گفتند این چه بود که کردی با این چندین پای تابه نتوانستی خرید
جواب داد که لا اخونُ المذهب گفت من در مذهب خیانت نکنم وصاحب
کشف المحجوب گفته که من دیدم درویشی را از متاخران که سلطان ویرا سیصد
مثقال زر فرستاد که این بگرما به صرف کن وی بگرمابه شد وآن جمله را
بگرمابه بان داد و برفت شیخ الاسلام گفت التصوّف والتصرّف لا یکون
تصوّف وتصرّف بهم نبود دنیا دریغ داشتن وانرا قیمت نهادن مرد را
از تصوّف بیرون برد چون موی از خمیر صوفیان دنیا را قیمت ننهند واندوه
بران نخورند اگر همه دنیا لقمهٔ سازی ودر دهان درویشی نهی اسراف

نبود اسراف آن بود که نه برضای حق سبحانه صرف کنی حق تعالی از دست
توجندان ترک دنیا نخواهد که از دل تو ترک دوستی دنیا خواست الدُّنیا
مَدَرَةٌ لَکَ مِنها غَبَرَةٌ دنیا همه کلوخی است ونصیب تو از آن کلوخ کردی
شبلی می کوید کسی که در دنیا زاهد شد باز نمود حضرت حق را که آن بمن
قیمت داشت اکر دنیا را پیش حضرت حق هیچ قیمت بودی بدشمنان خود ندادی
ابوحمزه در وجد وصحت حال مثل نداشت کویند که جون آواز باد بشنیدی
وجدش رسیدی، وقتی در خانه حارث محاسبی آواز کوسبند شنید
وجدش رسید کفت عزالله جل جلاله حارث کفت این جه حالست اکر
بیان کنی فبها ونعمت واکر نه ترا بکشم کفت ای بیجاره برو وخاکستر وتخاله
باهم بیامیز ومیخور جندین سال تا ترا این مساله روشن شود

از

٦٣

ابوحمزهٔ بغدادی قدس الله تعالی روحه

از طبقهٔ ثالثه است نام وی محمد بن ابرهیمست وکویند از فرزندان
عیسی بن ابان بوده از اقران سری سقطی است وبا وی وبا بشر حافی صحبت
داشته ودر سفر رفیق ابو تراب نخشبی بوده وابوبکر کتانی وخیر نساج
وغیرهما از وی حدیث روایت کنند در سنه تسع وثمانین ومائتین
برفته از دنیا پیش از جنید وابوحمزهٔ خراسانی واز پس ابوسعید خراز،
وی کفته لولا الغفلة لمات الصدّیقون من رَوح ذکر الله، شیخ الاسلام
کفت که از یاد تو برا ندیشم از علم خود بکریزم، بر زهرهٔ خود بترسم در غفلت
اویزم، وکفت وقت بود که کسی را در هزل وغفلت یکساعت مشغول دارد
از باری که بر من بود تا اندکی برآسایم طمع دارم که از همه جرمها آزادی یابد،
شیخ ابوعبدالله خفیف را کفتند جرا عبدالرحیم اصطخری باسکبانان
بدشت میرود کفت تا از آن بار وجود که بر اوست دم زند، شیخ الاسلام
کفت لذت وخوشی در طلبست دریافت خوشی نیست دریافت صدمتست

که ترا فرو می شکند، شیخ الاسلام کفت وِجدانکم فوق السرود وفقدکم فوق الحزن،
ابوحمزه کوید که الله تعالی میکوید که وَاَعرِض عَنِ الجاهِلِینَ ونفس جاهلتر
جاهلانست سزاوارتر است بآنکه از وی اعراض کنی وقتی ابوحمزه در
بغداد از قرب الله تعالی جیزی می اندیشید از خود غایب کشت همجنان
در رفتن ایستاد جون باخود آمد خود را درمیان بادیه دید در زیر میلی
شیخ الاسلام کفت این زیادتست از آن که شیخ علی سقا در بادیه از قرب الله
تعالی جیزی می اندیشید از خود غایب کشت جون باخود آمد سیزده روز
کذشته بود وی را کفتند از جهر بجای آوردی که جندین روز بکذشت که کسی
نبود که ترا بکوید کفت پیش از آن که غایب کشتم از ماه سیزده روز مانده بود
جون باخویش آمدم ماه نو دیدم دانستم که جندان کذشته است
وابوحمزه کفته است حُبُّ الفُقَراءِ شَدِیدٌ وَلا یَصبِرُ عَلَیهِ الاَّ صِدِّیقٌ، وقتی
بطرسوس رفت وی را آنجا قبولی عظیم پیدا شد ومردمان روی بوی آوردند
ناکاه از وی در حال سکر سخنی صادر شد که مردم فهم آن نکردند بر وی بحلول
وزندقه کواهی دادند واز طرسوس بیرون کردند وجهارپایان وی را غارت
کردند وفریاد میکردند که این جهارپایان زندیق است جون از طرسوس
بیرون رفت این بیت بخواند بیت

لک فی قلبیَ المکانُ المصُونُ، کلُّ عَتبٍ عَلَیَّ فِیکَ یَهُونُ

٦٤

حمزهٔ بن عبدالله العلوی الحسینی قدس سره

کنیت او ابوالقاسم است سافر فی البادیه علی التوکل سنین یقال لم یضع
جنبه علی الارض سنین فی الحضر وکان لایحمل معه فی اسفاره رکوةً ولا یفتر
فی الذکر، حمزهٔ علوی شاکرد ابوالخیر تینانی است وی شکم کرسنه در بادیه
بردی کفتی شکم سیر از معلومست، وی کفته که صوفی را در بادیه آن نکاه
باید داشت که در حضر که صوفی در سفر در حضرست، یکی از علویان

فرا شیخ الاسلام کفت که پدر من مرا مدت پنج سال هر روز پیش ابو یزید که پیری بود از صوفیان حرم میفرستاد از وی یک فایده دارم که روزی کفت تا ازین علوی کری خویش یعنی از تجبر و ترفع نسب بکلی بیرون نیایی ازین کار یعنی تصوف بوی نیابی. شیخ الاسلام کفت چنانست که او کفت انک با او کوید و با او بنازد صوفی او وست واکر نه از نسبت چیزی نیاید پس کفت که هزار و دویست امام شناسم ازین طایفه یکی و نیم علوی شناسم یکی ابرهیم سعد علوی صاحب کرامات و دیکری حمزهٔ علوی

٦٥

ابو سعید خراز قدس تعالی سره

از طبقهٔ ثانیه است نام وی احمد بن عیسی است و لقب وی خراز و کفته اند که وی روزی خرز موزه می کرد و باز میکشاد کفتند این چیست کفت نفس خود را مشغول میکنم پیش از انکه مرا مشغول کند. وی بغدادی الاصلست و در صحبت صوفیان بمصر شده و در مکه مجاور بوده از ایمهٔ قوم و اجلهٔ مشایخ است یکانه و بی نظیر شاکرد محمد بن منصور طوسی است و با ذو النون مصری و ابو عبید بسری و سری سقطی و بشر حافی و غیر ایشان صحبت داشته. کفته اند وی پیشین کسی است که در علم فنا و بقا سخن کفت. شیخ الاسلام کفت که وی خویشتن را بشاکردی جنید فرا نمود اما بار خدای جنید بود از یاران و اقران وی است لیکن مه از ویست پیش از وی برفته در سنه ست و ثمانین و مائتین. و قیل فی التی قبلها و قیل فی التی بعدها کذا فی تاریخ الامام عبد الله الیافعی رحمه الله تعالی. جنید کفته لو طالبنا الله تعالی بحقیقة ما علیه ابو سعید الخراز لهلکنا و سئل عن راوی هذه الحکایة عن الجنید ایش کان حاله قال اقام کذا و کذا سنة یخرز ما فاتته الحق بین خرزتین. خراز کوید که در اوایل حال ارادت محافظت سر و وقت خود میکردم روزی ببیابانی

درآمدم و میرفتم از قفای من اواز چیزی برآمد دل خود را از التفات بآن و چشم خود را از نظر بآن نکاه داشتم بسوی من می آمد تا بمن نزدیک شد دیدم که دو سبع عظیم بد و شهای من بالا آمدند من با ایشان نظر نکردم نه وقت برآمدن و نه در وقت فرود آمدن. شیخ الاسلام کفت انک میکویند که بایزید سید العارفین است سید عارفین حق است سبحانه و اکر از آدمیان میکویی احمد عربی صلی الله علیه و سلم و اکر ازین طایفه ابو سعید خراز. مرتعش کوید همه خلق و بال اند بر خراز چون در چیزی از حقایق سخن کوید شیخ الاسلام کفته که از مشایخ هیچکس مه از وی نشناسم در علم توحید همه بر وی و بال اند هم واسطی و هم فارس عیسی بغدادی و غیر ایشان. و هم وی کفته که دنیا از خراز پر بود و نیز بسر می آمد. و هم وی کفته که نزدیکست که خراز پیغمبر بودی از بزرکی خویش امام این کار اوست. و هم وی کفته که در بو سعید خراز ریزکی لنکی در می بایست که کسی با او نمیتواند رفت و در واسطی ریزکی رحمت در می بایست. و در جنید ریزکی تیزی در می بایست که وی علی بود. و هم وی کفته که خراز غایتیست که فوق او کس نیست. و هم وی کفته که خراز کوید اول این کار قبولست که روی فرا مرد کند و آخر یافت. و هم شیخ الاسلام کفته توحید و یافت آنست که او جای بکیرد و دیکرانرا کسیل کند کسی کفت که اهل غیب با من کفتند که شناخت و یافت نه آموختنی است و نه نوشتنی. و هم وی کفته روزکاری او را میجستم خود را می یافتم اکنون خود را میجویم او را می یابم چون بیابی بر هی چون بر هی بیابی کدام پیش بود او داند چون او پیدا شود تو نباشی چون تو نباشی او پیدا شود کدام پیش بود او داند. بایزید کوید با او نپیوستم تا از خود نکسستم و از خود نکسستم تا با او نپیوستم کدام پیش بود او داند. شیخ بو علی سیاه

این قول شیخ الاسلام است نه قول ابو علی

کوید که ماوراء النهریان میکویند تا نرهی نیابی و عراقیان میکویند تا نیابی نرهی هردو یکیست خواه سبوی بر سنك و خواه سنك بر سبوی لیکن من با عراقیانم که سبق ازو نیکوترست آبو سعید خراز کوید مَن ظن انّه بِبَذل المجهود یَصِل فَمتعَنٍّ و من ظَنّ انه بغیر بَذل المجهود یصل فمتمَنّ ۰ شیخ الاسلام کفت که ویرا بطلب نیابند اما طالب یابد و تا نیابدش طلب نکنند ۰ وهم خراز کوید ریاء العارفین خیر من اخلاص المریدین ۰ وهم وی کوید تدارک کردن وقت ماضی ضایع کردن وقتِ باقیست ۰ وهم وی کوید هرکز بهیج نعمت از وی شاد نبوده ام ۰ وهم وی کوید که روزی در مسجد حرام نشسته بودم شخصی از آسمان فرود امد بر سید که صدق و علامت دوستی چیست کفتم وفاداری کفت صَدَقتَ و رفت بر آسمان ۰ وقتی خراز در عرفات بود حاجیان دعامی کردند و می زاریدند کفت مرا ارز و آمد که من هم دعائی کنم باز کفتم جه دعا کنم یعنی هیچ چیز نمانده که با من نکرده باز قصد کردم که دعا کنم هاتفی آواز داد که پس از وجود حق دعامی کنی یعنی پس از یافت ما از ما چیزی خواهی ۰ آبو بکر کتانی با بو سعید خراز نامه نوشت که تا تو برخاست از اینجا برفتی در میان صوفیان عداوت و نقار پدید آمد و الفت برخاست وی جواب نوشت که از رشك حق است برایشان تا با یکدیکر موانست نکیرند ۰ آبو الحسن مزین کوید که روزی که در میان صوفیان نقار نبود آن روز را بخیر ندارند ۰ شیخ الاسلام کفت نقار نه جنک کری را کویند نقار آنست که با یکدیکر کویند که کن و مکن یعنی بآنچه موافق طریقت ایشان باشد امر کنند و از هرجه موافق آن نباشد نهی کنند تا از عهدهٔ حق صحبت بیرون آمده باشند ومن الاشعار منسوبة الی الخراز قدس الله تعالی سره

شعر الوجدُ یُطرِبُ مَن فی الوجد راحتُهُ ۰ والوجدُ عند وجودِ الحق مفقودُ
قد کان یُطرِبنی وَجدی فَاَذهَلَنی ۰ عن رؤیةِ الوَجد مَن بالوجد مقصودُ

شیخ ابو عبد الرحمن سلمی رحمه الله تعالی در کتابی که در بیان مبادی ارادت مشایخ و اوایل احوال ایشان جمع کرده است میکوید که ابو عبد الله جلا کفته است که ابو سعید خراز کفت که مرا در حداثت سن جمالی صوری بود شخصی دعوی محبت من میکرد و ابرام می نمود و من از وی میکریختم روزی تنک دل شدم ببادیه در آمدم جون مقداری برفتم باز نکریستم دیدم که آن شخص از عقب من می آید جون بمن نزدیک شد کفت کمان بردی که باین از من برستی با خود کفتم اللهم اکفنی شرهٔ و نزدیک بمن جاهی بود خود را دران جاه افکندم خدای تعالی مرا در میانهٔ جاه نکاه داشت آن شخص بر کنارهٔ جاه بنشست و میکریست کفتم خداوندا قادری بر انکه مرا ازین جاه بیرون آری و از شر آن شخص نکاه داری دیدم که بادی در من بپیچید و از جاه بالا انداخت آن شخص پیش من آمد و دست و پای مرا ببوسید و عذر خواهی کرد و کفت مرا قبول کن که خدمت تو باشم و در ارادت خود چنان شد که مرا بر وی حسد می آمد از بس صدق و اخلاص که از وی میدیدم و همیشه مصاحب من بود تا از دنیا برفت

۶۶

احنف الهمدانی رحمه الله تعالی

وی از کبار مشایخ همدانست وی کفته که ابتدای کار من آن بود که در بادیه بودم تنها مانده شدم دست نیاز برداشتم و کفتم خداوندا ضعیفم و برجای مانده و بضیافت تو آمده ام جون این بکفتم در دل من افتاد که مرا میکویند ترا که خوانده است کفتم یا رب این مملکتی است که طفیلی را کنجایی دارد ناکاه کسی از پس پشت من آواز داد باز نکریستم دیدم که اعرابی است بر شتر سوار کفت ای عجمی کجا می روی کفتم بمکه کفت ترا خوانده است کفتم نمیدانم کفت وی نه درین راه استطاعت شرط کرده است کفتم آری ولیکن من طفیلی ام کفت نیکو طفیلی تو مملکت

کشاده است گفت میتوانی که این شتر را نحو ادکی کنی گفتم آری از شتر فرود آمد و بمن داد و گفت برو بجانه خدای تعالی

٦٧

ابو شعیب المقفع رحمه الله تعالی

نام وی صالح است ساکن مصر بوده و در روزگار ابو سعید خراز بوده هفتاد حج گزارده بود پیاده در هر حجی از صخرهٔ بیت المقدس احرام بستی و ببادیهٔ تبوک در آمدی بر توکل. گویند در آخرین حج سگی دید در بادیه که از تشنگی زبانش از دهان بیرون آمده بود بانگ زد که کیست که هفتاد حج بیک شربت آب بخرد شخصی یک شربت آب بوی داد انرا بآن سگ داد و گفت این بهترست مرا از حجهای من زیرا که حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم فرموده است فِی کُلِّ ذَاتِ کَبِدٍ حَرَّی أَجرٌ

٦٨

ابو عقال بن علوان المغربی رحمه الله

از مشایخ معروفست و با ابو هرون اندلسی صحبت داشته و بمکه برفته است از دنیا و قبر وی انجاست ابو عثمان مغربی گفته است که بعضی از اصحاب ابو عقال مرا گفتند که وی در مکه چهار سال هیچ نخورد و هیچ نیاشامید تا بمرد و بعضی بیشتر ازین گفته اند وی گفته که با من هفتاد رکوه دار بودند در مکه قحط افتاد همه بمردند جز من و شش تن دیگر هفته روز گذشت هیچ نیافتیم از زندگانی نومید شدیم در سر من افتاد که تا رکن خانه بروم و انرا در بر گیرم و بر آنجا بمیرم خواستم که برخیزم نتوانستم بر زمین بخزیدم و خود را بآنجا رسانیدم و رکن خانه را در بر گرفتم این چند بیت بر خاطر من گذشت و گفته شد دیدم که جان بتن من باز گشت و آن ابیات اینست شعر

عَقَدتَ علیکَ مُمکِنَاتُ خواطری • عَقدَ الرَّجاءِ فالزَمتُکَ حُقُوقًا •
انَّ الزَّمانَ عَدَا علیَّ فرادنی • علمًا بانکَ صاحبی تصدیقا •
ما نالنی یومًا بوجهِ مساءةٍ • الا عَمَدتُ به الیکَ طریقا •
حسبی بانکَ عالمٌ بمصالحی • اذ کنتَ مامونًا علیَّ شفیقا •

باز گشتم و پشت بزمزم باز نهادم ناگاه غلامی سیاه آمد و برهٔ بریان و نان بسیار و کاسهٔ بزرگ طعام همراه او و گفت ابو عقال تویی گفتم آری انرا پیش من بنهاد یاران را اشارت کردم خزان خزان بیامدند و من در میان ایشان همچون یکی از ایشان بودم

٦٩

حماد قرشی قدس الله تعالی سره

کنیت او ابو عمرو است بغدادی است از بزرگان مشایخ بوده جنید بوی میرفته است. جعفر خلدی گوید چند روز برآمد که حماد قرشی را ندیدیم بدر سرای وی شدیم وی نبود بنشستیم تا بیامد در حجره شدیم وی چیزی خوردنی نداشته بود مقنعه از سر اهل باز کرده بود و فروخته و بچیزی داده در آورد و پیش اصحاب نهاد استطاعت شرط کرده است گفتم آری ولیکن من طفیلی ام گفت نیکو طفیلی تو مملکت کشاده است گفت میتوانی که این شخصی در آمد و سی دینار زر آورد وی را میداد و وی می پیچید آخر سوگند خورد و نپذیرفت اهل وی از خانه آواز داد که امروز مقنعهٔ من فروخته است و چیزی خریده بنگرید که چه میکند جعفر خلدی گوید پیش جنید رفتم و آن قصه را باز گفتم جنید او را بخواند گفت علم آنرا با من بگوی گفت ببازار شدم و آن مقنعه دلال را دادم گرد برآمد و انرا بفروخت و ازو شنیدم که گفتند این را برای ما کردی جواب آن بتو آید آن سی دینار جواب آن بود ازان نپذیرفتم جنید او را گفت اصبت صواب کردی که نگرفتی. شیخ الاسلام گفت نگرید که بپاداش عزم آنکه دید

ابو الحسین نوری قدس الله سره

از طبقهٔ ثانیه است و نام وی احمد محمد و گویند محمد بن محمد و احمد درست تر است

معروفست بابن البغوی پدر وی از بغشور است که شهری بوده میان هراة
ومرو ومنشا و مولد وی بغداد بوده با سری سقطی و محمد علی قصاب
واحمد ابو الحواری صحبت داشته و ذو النون مصری را دیده بود از اقران
جنید بوده اما تیز وقت تر از جنید بود جنید بعلم مه بود و نوری
بزند کانی وی شوری داشت وقتی جنید را از صبر و توکل چیزی پرسیدند
خواست که جواب کوید نوری بانک بر وی زد که تو وقت محنت صوفیان
بیک سوی باز شدی و دست در دانشمندی زدی سخن این طایفه مکوی
و وی پیش از جنید برفته از دنیا سنه خمس وتسعین ومائتین وفی
تاریخ الیافعی انه توفی سنه ست وثمانین ومائتین چون نوری برفت
جنید کفت ذهب نصف هذا العلم بموت النوری نوری همیشه تسبیح داشتی
در دست ویرا کفتند تستجلب الذکر کفت لا استجلب الغفلة کفتند
میخواهی که باین تسبیح خدا در یاد تو باشد کفت نی بلکه باین تسبیح غفلت
میجویم وهم وی کفته لا یغرنک صفاء العبودیة فان فیه نسیان الربوبیة
و وی را کفتند که الله تعالی را بچه شناختی کفت بالله کفتند پس عقل
چیست کفت عاجز ست راه ننماید مکر بعاجز وهم وی کفته که هرکاه الله تعالی
خود را از کسی باز پوشد هیچ دلیل و خبر او را باو نرساند اذا استتر الحق
عن احد لم یهده استدلال ولا خبر شیخ الاسلام کفت جوانی خراسانی
بابرهیم قصار آمد کفت میخواهم نوری را به بینم کفت او چند سال نزدیک
ما بود هیچ از هفت بیرون نیامد یکسال کرد شهر میکشت با کس نیامیخت
دو سال در ویرانه خانه بکرا کرفت هیچ بیرون نیامد مکر بنماز و سالی زبان
باز کرفت با کس سخن نکفت آن جوان کفت البته میخواهم که ویرا به بینم ویرا
بنوری دلالت کرد چون در آمد نوری کفت با که صحبت داشتهٔ کفت با
شیخ ابو حمزهٔ خراسانی کفت آن مرد که از قرب نشان میدهد و اشارت

میکند کفت آری کفت چون باو رسی ویرا سلام کوی و بکوی اینجا که ماییم
قرب بعد بعدست ابن الاعرابی کوید قرب نکویند تا مسافت نبود و تا
مسافت بود دو کانکی بجای بود پس قرب بعد بود وهم نوری کفته که
ساعتی از عارف بر مولی کرامی تر از تعبد متعبدان هزار هزار سال
وهم وی کفته نظرت یوما الی النور فلم ازل انظر الیه حتی صرت ذلک النور

سید الطایفه جنید البغدادی قدس سره

از طبقه ثانیه است کنیت او ابو القسم است ولقب وی قواریری و
زجاج و خزاز ست قواریری و زجاج از ان کویند که پدر وی آبکینه فروختی
وفی تاریخ الیافعی ان الخزاز بالخاء المعجمة والزای المشددة المکررة وانما
قیل له الخزاز لانه کان یعمل الخز کویند اصل وی از نهاوند ست و مولد
و منشاء وی بغداد مذهب ابو ثور داشته مهینه شاکرد شافعی
و کفته اند مذهب سفیان ثوری داشت با سری سقطی و حارث محاسبی
و محمد قصاب صحبت داشته بود و شاکرد ایشان بود وی از ایمه و سادات
این قوم است و همه نسبت بوی درست کنند چون خراز و رویم و نوری
و شبلی وغیرهم ابو العباس عطا کوید امامنا فی هذا العلم و مرجعنا
المقتدی به الجنید خلیفهٔ بغداد رویم را کفت ای بی ادب وی کفت
من بی ادب باشم و با جنید نیم روز صحبت داشته ام یعنی هر کس که با وی
نیمروز صحبت داشته باشد از وی بی ادبی نیاید فکیف که بیشتر شیخ
ابو جعفر حداد کوید اکر عقل مردی بودی بر صورت جنید بودی
کفته اند از ین طبقه سه تن بوده اند که ایشانرا چهارم نبوده جنید
ببغداد و ابو عبد الله جلا بشام و ابو عثمان حیری بنشابور در سنه
سبع وتسعین ومائتین برفته از دنیا کذا فی کتاب الطبقات والرسالة
القشیریه وفی تاریخ الیافعی انه مات سنه ثمان وتسعین وقیل سنه
ومائتین

جنید بن محمد کنا و فی نفحات الانس [illegible]

خز نوع پشمی است از بعض
جانوران بحری که از وی کرده
بعد اخری لباس توان ساخت
ع ع

یعنی علم طریقت و حقیقت
ع ع

وتسع وتسعين ومأتين والله تعالى اعلم روزی جنید در ایام صغر
باکودکان بازی میکرد سری سقطی گفت ما تقول فی الشکر یا غلام گفت
الشکر ان لا تستعین بنعمه علی معاصیه سری گفت بسیار میترسم که
بهرهٔ تو همین از زبان تو باشد جنید گفت همیشه ازان سخن ترسان
می بودم تا آنکه روزی بروی درآمدم وآنچه محتاج الیه وی بود همراه
درآورده بودم گفت بشارت باد ترا که از حضرت حق سبحانه درخواسته
بودم که این را بردست مفلحی یا موفقی بمن رساند جنید گفت که سری
مرا گفت که مجلس نه وخردم را سخن گوی ومن نفس خود را متهم میداشتم
واستحقاق آن نمی دانستم تا آنکه حضرت رسالت را صلی الله علیه وسلم
در یکی از شبهای جمعه بخواب دیدم که گفت تکلم علی الناس بیدار شدم
وپیش از صبح بدر خانهٔ سری رفتم گفت مرا راست گوی نداشتی تا ترا
نگفتند پس بامداد مجلس بنهادم وآغاز سخن کردم خبر منتشر شد که
جنید سخن میگوید جوانی ترسا نه در لباس ترسایان برکنار مجلس
بیستاد وگفت ایها الشیخ ما معنی قول رسول الله صلی الله علیه وسلم
اتقوا فراسة المؤمن فانه ینظر بنور الله جنید گفت ساعتی سر در پیش افگندم
پس سر برآوردم وگفتم اسلام آور که وقت اسلام تو رسیده است
امام یافعی میگوید که مردم می پندارند که جنید را درین یک کرامتست
ومن میگویم درین دو کرامتست یکی اطلاع وی بر کفر آن جوان ودیگر
اطلاع وی بر آنکه وی در حال اسلام خواهد آورد جنید را گفتند
این علم از کجا می گویی گفت اگر از کجا بودی برسیدی وهم وی گفته
تصوف آنست که ساعتی بنشینی بی تیمار شیخ الاسلام گفت بی تیمار
چه بود یافت بی جستن ودیدار بی نگریستن که بیننده در دیدار علتست
وهم وی گفته استغراق الوجد فی العلم خیر من استغراق العلم فی الوجد

وهم

وهم وی گفته اشرف المجالس واعلاها الجلوس مع الفکرة فی میدان التوحید
وهم وی گفته اصرف همک الی الله عز وجل وایاک ان تنظر بالعین التی
بها تشاهد الله عز وجل الی غیر الله عز وجل فتسقط عن عین الله وهم وی
گفته است که موافقت با یاران بهتر از شفقت شیخ الاسلام گفت طاعت
داری به از حرمت داری وهم جنید گوید مردمان پندارند که من
شاگرد سری سقطی‌ام من شاگرد محمد بن علی القصابم از وی پرسیدم
که تصوف چیست گفت ندانم لکن خلق کریم یظهره الکریم فی زمان کریم
من رجل کریم بین قوم کرام شیخ الاسلام گفت که سخنی ظریف ونیکوست
که اول گفت ندانم پس گفت خلقی است کریم ظاهر می کند آنرا کریم در زمان
کریم از مرد کریم میان قوم کریمان والله تعالی داند که آن خلق چیست
شیخ الاسلام گفته اذا صافی عبدا ارتضاه بمخالصته وعده من خاصته
القی الیه کلمة کریمة من لسان کریم فی وقت کریم علی مکان کریم بین قوم کرام
الکلمة الکریمة سخنی تازه بدست بیخودی از حق فرا ستانیده وبسمع
گوش آسوده بر دل تشنه بگذرانیده وبجان فرا ازل نگران رسانیده
سخنی از دوستی واز دوست نشان تشنه را شراب وخسته را درمان
شنیدن آسان واز و باز رستن نتوان شعر
دخولک من باب الهوی ان اردته یسیر ولکن الخروج عسیر
من لسان کریم از زبانی وجه زبان از حق ترجمان وبرنامهٔ صحبت
عنوان نه گوینده دانست ونه زبان سخن همه بگوش شنوند وآن
بجان فی وقت کریم درجهٔ زمان زمانی که جز از حق یاد نیست در آن
وگذشته عمر خجل است از نیکویی آن وعمر جهانیان از آرزوی آن
گریان علی مکان کریم جایی که نه دل پراکنده ونه زبان خواهنده ونه
مستمع با زنگرنده بین قوم کرام نزدیک محقق گویان ومستمع سوزان

وناظر پرسان. شیخ الاسلام کفت که وقتی جنید یا ذو النون فرا فلیج
مجنون رسید ویرا کفت مرا نکوئی که این جنون تو از چیست جواب داد
که جُبِسْتُ فی الدّنیا فجُنِنْتُ بفراقه. جنید را پرسیدند که بلا چیست
کفت البلاء هو الغفلة عن المبتلی. وشبلی را پرسیدند که عافیت چیست
کفت العافیة قرار القلب مع الله لحظة شخصی جنید را کفت که پیران
خراسان بران یافتم که حجاب سه است یک حجاب خلق است و دوم دنیا
و سیم نفس جواب داد که این حجاب دل عام است خاص محجوب بچیزی دیکر ست
رؤیة الاعمال ومطالعه الثواب علیها و رؤیة النعمه. شیخ الاسلام
کفت انک کردار خود بیند دل او از الله محجوبست وآنک پاداش جوید
بران وانک از منعم بنعمت نکردهم محجوبست. واسطی کفته مطالعة الاعواض
علی الطاعات من نسیان الفضل پاداش طاعت فراچشم آمدن وطلب
کردن ثواب فضل ومنّت الله تعالی را فراموش کردنست. وهم واسطی
کفته ایاکم ولذات الطاعات فانها سموم قاتلة فارس عیسی بغدادی
کفته است حلاوة الطاعات والشرک سواء. شیخ الاسلام کفت
که تا از خود نپسندی خوشت نیاید ولذت نیابی وپسند
از خود شرک است طاعت بکزار چنانکه فرمانست بشرط علم وسنت
وانکاه از خود مپسند وبوی سپار وپسند خود بر روی دیو زن
اذا محاسنیَ اللاتی اُسرُّ بها هی الذنوب فقل لی کیف اعتذر
سُئل الجنید یکون عطاء من غیر عمل فقال کل العمل من عطائه یکون

ابو جعفر ابن الکرنبی رحمه الله تعالی

از اقران جنیدست وکفته اند از استادان وی. واز اجلهٔ مشایخ
بغداد بوده. جعفر خلدی کوید که جنید در روز وفات ابن الکرنبی
بالای سر وی نشسته بود سر خود باسمان برداشت ابو جعفر کفت

پاداش طاعت فراچشم آمدن و طلب کردن ثواب فضل و منت را فراموش کردنست زیرا که باتذکر فضل و نعم و اصله مناسب است که طاعت را شکر نعمت دارند نه آنک با او طلب زیادتی کنند چه طلب زیادتی کاهی مناسب افتد که طاعت از شکر نعمت بسر آید و این خود وجود نکیرد ع ع.

بُعدست ودوری سر خود بسوی زمین فرو افکند ابو جعفر کفت بُعدست
ودوری معناه ان الحق اقرب الی العبد من ان یشار الیه فی جهة

کهمش بن الحسین الهمدانی رحمه الله تعالی

کنیت وی ابو محمد بود از همدان بوده با بسیاری از مشایخ صحبت داشته
بوده. وی کفته که شبی در همدان در خانهٔ خود نشسته بودم یکی در بزد
با خود کفتم جنید باشد چون در بکشادم جنید بود سلام کفت قاصد
بزیادت تو امده ام معلوم شد راستیِ خاطر تو وباز کشت دیکر
روز در همدان طلب کردمش نیافتم واز جمعی که از بغداد
رسیدند پرسیدم که فلان وقت وی غایب بود هیچکس
نشان نداد همان شب آمده بود و رفته.

عمرو بن عثمان المکی الصوفی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ ثانیه است کنیت او ابو عبد الله است استاد حسین منصور
حلاج است نسبت با جنید کند وباخر از صحبت داشته واز اقران
ایشانست وابو عبد الله نباجی را دیده بود وکان یقول ما صحبت
احدا کان انفع لی صحبته ورؤیته من ابی عبد الله النباجی. وعالم بوده
بعلوم حقایق اصل وی از یمن است سخن او با دیک شد ویرا بکلام
منسوب کردند ومهجور ساختند واز مکه بیرون کردند بجده رفت
ویرا قاضی کردند. وفی کتاب صفة الصفوة لابن الجوزی انه توفی
ببغداد سنه ست وتسعین ومائتین. وقیل سبع وتسعین
وقیل احدی وتسعین. ویقال انه توفی بمکة والاول اصح وی کفته
المروة التغافل عن زلل الاخوان. وقال ابو حفص المروة ان تبذل
لاخوانک جاهک ومالک فی الدنیا وتخصهم بالدعاء فی العقبی. وهم
عمرو بن عثمان کفته لا یقع علی کیفیة الوجد عبارة لانه سر الله عند

المومنین یعنی عبارت بر کیفیت وَجْد دوستان نیفتد زیرا که آن سِرّ
حقیقت بنزدیک مومنان وهرچه عبارت بنده اندر آن تصرف تواند کرد
آن سرّ حق نباشد از آن که تکلّف بنده بالکلیّه از اسرار ربّانی منقطع بود •
وگویند که عمرو باصفهان آمد نوجوانی بصحبت وی پیوست پدر وی
مانع آمد بیمار شد ومدّتی برآمد روزی عمرو برخاست وبا جمعی فقرا
بعیادت وی رفت ان جوان التماس کرد که قوّال چیزی بخواند
عمرو بقوّال اشارت کرد این بیت بخواند • بیت
مالی مَرِضتُ فلم یَعُدنی عائِدٌ • منکم ویَمرَضُ عبدُکم فاعُودُ
چون بیمار این بشنید برخاست وبنشست وشدّت بیماری او
کمتر شد گفت دیگر بخوان قوّال این بیت دیگر بخواند بیت
واَشَدُّ من مَرَضی علیّ صدودکم • وصدودُ عبدِکُمْ علیّ شدید
بیماری از وی زایل شد وصحیح النفس برخاست وبد راز اندیشه
که در دلش گذشته بود توبه کرد و ویرا بعمرو تسلیم کرد ویکی از
بزرگان طریقت شد • روزی علیّ سهل ویرا گفت ما قانون الذکر
فی الجمله گفت وجود افراده مع معرفه اوصافه یافت یگانه داشتن
او پس شناختن صفات او • شیخ الاسلام گفت که آدمی افراد مولی
نیابد انک افراد مولی یا بدنه آدمی است این که می خورد ومی خسبد چیز دیگرست

٧٥

شاه شجاع کرمانی قدس الله تعالی روحه • از طبقهٔ ثانیه است •

از طبقهٔ ثانیه است از اولاد ملوک بود از رفیقان ابوحفص است با ابو تراب نخشبی و ابو عبد الله
ذرّاع بصری وابو عبید بُسری صحبت داشته استاد ابو عثمان حیری است
وَوی باقبا رفتی وباب فرغانی ونوری وسیروانی وحیری باطیلسان
رفتندی وَدقاق باگلیم در زیّ کردان وَشاه پس از ابوحفص برفته
از دنیا مات بعد سنه سبعین ومأتین وقیل قبل الثلثمائه • وَویرا

کتابی است رَدّ بر یحیی معاذ رازی در فضل غنی بر فقر که یحیی کرده وَوی
انرا جواب باز داده وفقر را بر غنی فضل نهاده چنانچه هست • شیخ الاسلام
گفت از فضل درویشی تر اآن تمامست وکفاست که مصطفی صلی الله علیه وسلم
درویشی بر توانگری برگزید وحضرت حق سبحانه ویرا آن اختیار کرد و
بپسندید • وَشاه شجاع بزرگ بوده خواجه یحیی عمّار گفتی شاه شاهی بود •
روزی ابوحفص نشسته بود در نشابور شاه شجاع بر سر او بیستاد
باقبا واز وی چیزی بپرسید ابوحفص باز نگریست او را دید با قبا گفت
بخدای که تو شاهی گفت من شاهم دران سوال بجای آورد که وی شاه هست
دانست که آن سوال جز وی نتواند کرد گفت باقبا شاه گفت وَجَدْنَا فی
القَبَا مَا طَلَبْنَا فِی العَبَا • شیخ الاسلام گفت شاه چهل سال نخفته بود
بر طمع وقتی وقتی در خواب شد حق تعالی را بخواب دید بیدار شد واین بیت گفت
بیت رَأیتُکَ فی المنام سُرورَ عینی • فاحببتُ التنعّسَ والمناما
پس از ان پیوسته همی خفتی یا ویرا خفته یافتندی یا در طلب خواب
للمجنون بیت وانّی لَاَستَغشِی ومابی غشیةٌ
لَعَلّ خیالاً منک یلقی خیالیا • روزی شاه در مسجد نشسته بود
درویشی بر پای خاست ودو من نان خواست کسی نمی داد شاه گفت
کیست که پنجاه حج من بخرید ومن نان وبا این درویش دهد فقیهی
انجا نشسته بود انرا بشنید گفت ایها الشیخ استخفاف با شریعت
گفت هرگز خود را قیمت ننهادم کردار خود را چه قیمت نهم • وَهم وی
گفته مَن غَضَّ بصرَه عن المحارم وامسکَ نفسه عن الشهوات وعمر باطنه
بدوام المراقبة وظاهرَه باتباع السُنّة لم یخطأ له فراسته

٧٦

ابو عثمان حیری قدّس الله تعالی روحه

از طبقهٔ ثانیه است نام وی سعید بن اسمعیل الحیری النیسابوری است

منسوب الحیری بکسر الحاء وسکون الیاء المنقوطه باثنتین وفتحها الراء وهی محله بنیسابور کذا فی الانساب ٥

اصل وی از ری است شاگرد شاه شجاع است و با ابو حفص حداد و یحیی
معاذ رازی صحبت داشته است امام و یگانهٔ وقت بود استاد نشابور ربانیست
با شاه شجاع از مرو بنشابور آمد ابو حفص ویرا گفت اینجا بایست
که شاه اینجا اشغال و عیال دارد تو کسی نداری شاه بازگشت و وی
پیش ابو حفص بایستاد ابو حفص برای وی مجلس نهاد در ماه ربیع الاول
سنه ثمان و تسعین و مائتین برفته از دنیا و قبر وی در نیشابور است ٥
ویرا گفتند جوانمردان که اند گفت ایشان که خود را نبینند ٥ و هم
وی گفته الشوق من شعایر المحبة و ویرا امام و مقتداء ربانی گفته اند
که ربانی ان بود که شاگردانرا بکمینه علم بپروراند تا قوی شود علم
مهین را و وی چنان بوده در سخن ضعیف است اما در معاملت نیکوست
و هم وی گفته التهاون بالامر من قلة المعرفة بالآمر ٥٥

٧٧

زکریا بن دلویه رحمه الله تعالی

کنیت وی ابو یحیی است از اهل نشابور بوده است از شاگردان احمد
حرب از جملهٔ زهاد و متوکلان بود و در لقمه نیک باحتیاط بوده است
و از کسب خود خوردی ابو عثمان حیری رحمه الله تعالی گفته است هرگز
چون ابو یحیی زیدا اورا اندیشهٔ مرگ نبود و اندیشهٔ بعد از مرگ هم
نبود و وفات وی در سنه اربع و تسعین و مائتین بوده بنشابور ٥

٧٨

زکریا بن یحیی الهروی رحمه الله تعالی

از کبار مشایخ بود و مستجاب الدعوه ٥ احمد حنبل رحمه الله تعالی
گفته است که زکریا از جملهٔ ابدالست ابو سعید زاهد گفته است
زکریا را دیدم و با او صحبت داشتم از جملهٔ صدیقان بود وفات
وی در هراة بوده در رجب سنه خمس و خمسین و مائتین

٧٩

زیاد الکبیر الهمدانی رحمه الله تعالی

از

از همدان بود و در صحبت جنید قدس سره بوده و فقیه و مستجاب الدعوه
بود کهمس الهمدانی رحمه الله گفته است که وقتی در مسجد آدینه شدم
زیاد را دیدم در محراب نشسته و دعاء استسقا می کند هنوز دعا باخر
نرسیده بود که باران چنان بگرفت که بخانه باز نتوانستم آمد

٨٠

ابو عثمان مغربی قدس الله تعالی سره

وی از طبقهٔ پنجم است نام وی سعید بن سلام المغربی است شاگرد
ابو الحسین صایغ دینوری است از ناحیت قیروان مغرب بوده
سالها در مکه مجاورت کرده و آنجا سید الوقت و یگانهٔ مشایخ بوده
انجا ویرا قصهٔ افتاد بنشابور آمد و در نشابور برفت در سنه ثلث
و سبعین و ثلثمائه قبر وی در نشابور است بپهلوی ابو عثمان حیری
و ابو عثمان نصیبی هر سه بپهلوی یکدیگرند ٥ صحبت داشته با ابو علی
کاتب و حبیب مغربی و بو عمر زجاج ٥ و ابو یعقوب نهرجوری
را دیده بود ٥ و صاحب کرامات ظاهر بود و فراست تیز ٥ وی گفته
که ابتدای درآمدن من درین کار آن بود که اسپی و سگی داشتم
و در یکی از جزایر پیوسته شکار می کردم و کاسهٔ داشتم چوبین که در آن
شیر می کردم روزی خواستم که از آن کاسه شیر خورم آن سگ بانگ
بسیار کرد و بر من حمله آورد چنانکه مرا از شیر خوردن باز داشت چون
بار دوم قصد کردم که شیر بخوردم باز بر من حمله کرد چون بار سیم
خواستم که بخورم سر در آن کاسه کرد و شیر را خوردن گرفت در آن
ساعت اماس کرد و بمرد همانا که وی دیده بود که ماری سر در آن شیر
کرده بود خود را فدای من کرد چون آنرا دیدم توبه کردم و درین
کار درآمدم ٥ شیخ الاسلام گفت که ابو الحسین کواشانی مرا گفت که ابو
عثمان مغربی گفت که آن روز که من از دنیا بروم فرشتگان خاک پاشند

ابوالحسین کفت که جون وی برفت من حاضر بودم درنیشابور کس کور را
نمی دید از بسیاری کرده شیخ الاسلام کفت که وی سی سال در مکه بود
درحرم بول نکرده بود حرمت حرم را وبو عثمان کفته لا یجی هذا الامر الا
برایحة الدم وهم وی کفته الاعتکاف حفظ الجوارح تحت الامر وهم
وی کفته هر که صحبت توانکران بر صحبت درویشان بر کزیند الله تعالی
ویرا بمرک دل مبتلا کند وهم وی کفته العاصی خیر من المدّعی
لانّ العاصی ابدًا یطلب طریق توبته والمدعی یخبط ابدا فی خیال دعواه

٨١

ابوطالب الاخمیمی رحمه الله تعالی

از جملهٔ مشایخ بود واز وی کرامات بسیار ظاهر شده ابوعثمان مغربی
کوید ابوطالب را دیدم با مرغان سخن میکفت وهم ابوعثمان کوید با ابوطا[لب]
در سفر بودم در راه از سباع خوف عظیم بدید آمد وسباع بودند من کفتم
سبکتر می باید کذشت ابوطالب شب آنجا مقام کرد ومن هیچ نخفتم از خوف
واو بخفت پس مرا کفت چرا نخفتی کفتم از خوف سباع خوابم نیامد کفت
هر کرا خوف حق بود از هیچ چیز نترسد چون تو از سباع می ترسی
بعد ازین با من صحبت نداری وبرفت وی کفته است در مناجات الهی
اکر نه فرمان تو بودی کرا زهره بودی که نام تو بر زبان راندی

٨٢

طلحة بن محمد بن الصباح النیلی رحمه الله تعالی

از کبار اصحاب ابوعثمان حیری است مات سنه اثنتین وثلثمایه ابوعثمان
مغربی ویرا کفت خواهی ترا پندی دهم که پنجاه سالست تا خلق را می دهم و
نمی پذیرند کفت خواهم کفت تهمت بر کیر از خود نه تا قیمت کیرد وتهمت
از خلق بر کیر تا جنک برخیزد شیخ الاسلام کفت که صحبت با الله تعالی نیست
سه جز وست دیدن فضل او وعیب خود وعذر خلق واین را جهار دم
عذر خلق بین که همه آن می رود که او می خواهد ایشان زیر فکند و

حکم او مضطرند وعیب خود بین تا منت یا دآید شیخ الاسلام کفت که
ابوعثمان نصیبی کفت که شبلی کفت که دست بسر ابویعقوب میدانی فرو آوردم
دران وقت که بمصر میرفتم کفتم چه کرا الله هیچ موی نبود بر تن او که نکفت آمین

٨٣

ابوالعباس بن مسروق قدس الله روحه

از طبقهٔ ثانیه است نام وی احمد بن محمد بن مسروق است از اهل طوس است
ببغداد ساکن شد وهم آنجا از دنیا برفت در سنه تسع وتسعین ومایتین
وکفته اند که در صفر سنه ثمان وتسعین ومایتین والله تعالی اعلم
جنید از وی حکایت کند از استادان ابوعلی رودباری است شاکرد
حارث محاسبی وسری سقطی ومحمد بن منصور ومحمد بن الحسین البرجلانیست
با ایشان صحبت داشته از قدماء مشایخ قوم است واجلهٔ ایشان شیخ
الاسلام کفت که ابوالعباس مسروق بغدادی کفت که شب شنبه نشسته بودمی
ومادر وپدر من بر من می کریستی از صعبی آنکه من از نماز آدینه آمده
بودمی واز پس که پیران دیده بودمی وسخنان که شنیده بودمی
سُئِل عن التصوّف فقال خلو الاسرار مما منه بُدٌّ وتعلقها
بما لیس منه بُدٌّ وهم وی کفته من ترک التدبیر عاش فی راحة

٨٤

شیخ ابوالعباس معروف زن بغدادی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که وی کفته که نفس خویشتن را مشغول کن
بیش ازان که ترا در شغل افکند بیت

لقد جلب الفراغ علیک شغلا ⁂ واسباب البلاء من الفراغ

٨٥

ابوعبدالله المغربی قدس الله تعالی روحه

از طبقهٔ ثانیه است نام وی محمد بن اسمعیل است کویند که استاد
ابراهیم خواص وابراهیم بن شیبان کرمانشاهی وابوبکر بیکندی است
وشاکرد ابوالحسین علی رزین هروی است وعمر ابوعبدالله صد وبیست

ودو سال بود. وعمر استاد وی ابو الحسین صد وبیست سال بود وابو
الحسین شاکرد عبد الواحد زید بصری است وعبد الواحد زید شاکرد
حسن بصری است رحمهم الله تعالی وقبر ابو عبد الله بر سر کوه طور
سینا ست بپهلوی استاد وی ابو الحسین علی بن رزین در زیر
درخت خرنوب. کویند در تسع وسبعین ومائتین برفته از دنیا
ودرستر آنست که در سنه تسع وتسعین ومائتین برفته. شیخ الاسلام
کفته که وی هرکز تاریکی ندیده بود آنجا که خلق را تاریکی بودی ویرا روشنی
بودی. وی کفته بآن خدای که بو عبد الله مغربی را بیافرید که اکر الله تعالی
مؤنت شهوت را از من باز ستاند مرا دوستر از ان باشد که اکنون مرا
کوید که در بهشت شو. این آنست که حضرت امیر المومنین علی بن ابی
طالب کرم الله تعالی وجهه کفت اکر مرا اختیار دهند که در بهشت
شو یا در مسجد من در مسجد شوم که بهشت نصیب منست بنزدیک او
ومسجد نصیب اوست نزدیک من. وقتی ابو عبد الله مغربی بر سر کوه سینا
سخن میکفت سخن بجایی رسید که کفت بندهٔ باوجند ان نزدیکی جوید
که فرد ماند فرد را سنک از کوه بجنبید ویاره یاره می شد وبهامون می
آمد. ووی کفته افضل الاعمال عمارة الاوقات فی الموافقات. وهم وی
کفته ما فطنت الا هذه الطایفه واحترقت بما فطنت ولابی عبد الله المغربی
قدس سره شعر یا من یعد الوصال ذنبا . کیف اعتذاری من الذنوب .
ان کان ذنبی لدیک حبی فاننی منه لا اتوب .
وهم وی کفته ما رایت انصف من الدنیا ان خدمتها خدمتک وان
ترکتها ترکتک. هرکز از دنیا منصف تر چیزی ندیدم اکر ویرا خدمت کنی
وی ترا خدمت کند وچون از وی اعراض کنی وطلب خداوند بر دست
کیری از تو بکریزد واندیشهٔ آن بر دل تو نیاورد پس هر که بصدق از

از دنیا اعراض کند از شر او ایمن کردد وان آفت وی رسته شود

ابو عبد الله النباجی قدس الله تعالی سره

نام وی سعید بن یزید است وی از قدماء مشایخ است از اقران
ذو النون مصری واز استادان احمد ابو الحواری. نباجی کفت الادب
حلیة الاحرار وهم وی کفته لکل شیء خادم وخادم الدین الادب. شیخ
الاسلام کفت که عبد الله نباجی کوید که چشم بر دار که هیچ نشان روشن تر
از و نیست. هم عبد الله کوید که موسی علیه السلام کفت الهی من ترا کجا
یابم کفت چون قصد درست کنی مرا یابی. وکتانی کوید که چون قصد
درست کردی ویرا بیافتی وحلاج کوید لا تعرج ان یک کام مست
شیخ الاسلام کفت ان یک کام تو یی چون از خود در کذشتی باو رسیدی

ابو عبد الله الانطاکی قدس الله تعالی روحه

نام وی احمد بن عاصم الانطاکی است از اعیان قوم بود واز سادات ایشان
وعالم بعلوم شریعت عمری دراز یافت وبا قدما صحبت داشته بود و
اتباع تابعین را دریافته واز اقران بشر وسری بود ومرید حارث
محاسبی بود وبصحبت فضیل رسیده بود. شیخ الاسلام کفت که وی
کفته که از هیچ کس وهیچ چیز مرا حسد نیاید مکر از معرفت عارفانه نه معرفت
تصدیقی ابو علی دقاق کوید معرفة رسمیة کقطرة وتسمیة لا علیلا تشفی و
لا غلیلا تسقی معرفت رسمی چون باران نست تابستانی نه بیمار را شفا دهد
ونه تشنه را سیراب کرداند. وهم انطاکی کفته انفع الفقر ما کنت به متجملا
وبه راضیا نافعترین فقر آنست که تو بدان متجمل باشی وبآن راضی
یعنی جمال خلق همه در اثبات اسباب بود وجمال فقر در نفی اسباب
واثبات مسبب ورجوع با و ورضا باحکام او زیرا که فقر فقد سبب بود
وغنا وجود سبب وبی سبب با حق بود وبا سبب با خود پس

٨٦

النباجی بکسر النون وفتح الباء
المنقوطة بواحدة وفی آخرها
الجیم هذه النسبة الی النباج
وهی قریة فی بادیة البصرة علی
النصف من طریق مکة نزل
فیه لاهل الکوفة السابیعا

٨٧

بفتح الالف وسکون النون
وفتح الطاء المهملة وفی آخرها
الکاف هذه النسبة الی بلدة
یقال لها انطاکیة وبها قبر
حبیب النجار ه

سبب محل حجاب آمد و ترک اسباب محل کشف و جمال دو جهان
در کشف و رضاست و ناخوشئ عالم در حجاب و سخط واین
بیانی واضح است در تفضیل فقر بر غنا والله تعالی اعلم

۸۸

ممشاد الدینوری قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ ثالثه است از بزرگان مشایخ عراق است وجوانمردان
ایشان یگانه در علم با کرامات ظاهر واحوال نیکو با یحیی جلا و به
از وی از مشایخ صحبت داشته واز اقران جنید ورویم ونوری و
غیر ایشان بود گفته اند که در سنه تسع وتسعین ومائتین برفته از دنیا
وی گفته که الله تعالی عارف را آینهٔ داده است در ستر که هرگاه دران
نگرد الله بیند. شیخ الاسلام گفت که ویرا در دل مؤمن جایی است که
جزوی نرسد چون بتفرقه درماند بآن باز گردد بیاساید. حصری
گوید که دوش می اندیشیدم که مرا گاه گاه چنین تفرقه می بود
حال مریدان وشاگردان من چگونه خواهد بود اگر نه آن بودی که دانستم
که او جایی دارد در دل دوستان خود که جزوی انرا نگیرد وجزوی
انجا نگذرد پاره پاره شدمی

بیت

ما أبالی بعیونٍ وظنونٍ أتقیها :: لی فی سری مراة أری وجهک فیها

وهم ممشاد گفته که چهل سالست که بهشت با هرچه دروست بر من
عرضه می کنند گوشهٔ چشم بعاریت بآن نداده ام. شیخ الاسلام گفت
که در صحبت وحضور را ونگریستن بغیر او شرکست با او والله تعالی
بپیغمبر خود را صلی الله علیه وسلم می گوید ما زاغ البصر وما طغی
قل الله ثم ذرهم. وهم ممشاد گفته هرگز بسر هیچ پیر نشده ام وسؤال
نبرده ام با دل صافی باو شده ام تا او خود چگوید. وهم وی گفته همه
معرفت صدق افتقارست بالله تعالی. وهم وی گفته طریق الحق بعید

والسیر مع الحق شدید. شیخ الاسلام گفت راه بحق دو رست
مگر او دستگیرد و صحبت وصبر کردن وروزگار گذرانیدن
با خداوند سخت تست مگر او مونس بوده. وهم ممشاد گفته هر که بر دو
از دوستان وی انکار کند کمینه عقوبت وی آنست که هرگز ویرا
آن ندهند که او داشته. ذوالنون گفته هر که بر نعرهٔ زراقی که بزرق
زند انکار کند هرگزا نرا بصدق نیابد یعنی بر اصل آن انکار کند ترا
از زرق وی چه زرق وی بر وی است تو راست نگر و راست بین
تا بهره یابی. شیخ الاسلام گفت که ابو عامر گوید شاگرد ممشاد که روزی
پیش ممشاد نشسته بودیم جوانمردی از در خانه در آمد و بمیزبانی
اجازت خواست شیخ گفت توانی که صوفیانرا بخانه بری و باز آرد در
میانه شیخ بهانه می جست اجابت نکرد چون بیرون شد اصحاب
گفتند شیخ هرگز چنین نکردی این چه بود شیخ گفت او ازین جوانمردان
بود دنیا بدست وی در آمد آن از دست وی بشد اکنون می آید
وچیزی نفقات می کند می خواهد که سرمایهٔ خود باز یابد تا مهر
آن از دل بیرون نکند این باز نیابد. قال الشیخ عبد الله الطاقی
رحمه الله تعالی سمعت محمد بن خفیف یقول رأیت ممشاد الدینوری
فی النوم کانه قایم رافع یدیه الی السماء وهو یقول یا رب القلوب
یا رب القلوب والسماء تدنو من رأسه حتی وقعت علی راسه فانشقت
وحمل ممشاد. روزی ممشاد از در سرای خود بیرون شد سگی بانگ
کرد ممشاد گفت لا اله الا الله سگ برجای بمرد. وقال ممشاد ادب المرید
فی التزام حرمات المشایخ وخدمة الاخوان والخروج عن الاسباب وحفظ آداب الشرع علی نفسه

۸۹

الحسن بن علی المسوحی قدس سره

کنیت او ابو علی است گویند که از استادان جنید وابو حمزه است

اما از اقران ایشانست کان من کبار اصحاب سری السقطی. جنید
گوید که حسن مسوحی را چیزی گفتم در انس گفت وَیحک لو مات
مَن تحت السماء ما استوحشتُ اگر خلق بیکبار بمیرند مرا ملالت
نیاید و وحشت نگیرد. شیخ الاسلام گفت محمد نفیسه که محمد عبدالله
گازر ویرا جایی تنها نشانده بود و هفته فراموش کرده بود و ویرا عذر
میخواست که ترا فراموش کردم گفت مَن شکر الله تعالی وحشت
تنهایی از دوستان خود بر داشته. لسمنون المحب بیت
علیک یا نفس بالتخلی فالعیش فی الانس والتسلی

احمد بن ابرهیم المسوحی رحمه الله تعالی

۹۰

کنیت او نیز ابو علی است وهو من اجلة مشایخ بغداد. با سری سقطی
صحبت داشته و از وی روایت کند و از حسن مسوحی نیز و گفته‌اند
که وی حج می کرد با یک پیرهن و ردایی و نعلی بی آنک رکوه یا کوزه برد
جز آنک سیبی شامی در کوزه نهادی و بوی میکردی و از میانه بغداد
تا مکه بآن بگذرانیدی. وی گفته من فتح له شیئ من غیر مسئلة
فردّه وهو محتاج الیه احوجه الله الی ان یاخذ مثله بمسئلة

رویم بن احمد بن یزید بن رویم قدس الله سره

۹۱

از طبقهٔ ثانیه است کنیت او ابو محمد است و گفته اند که ابو بکر است
و ابو الحسین و ابو شیبان نیز گفته اند. پیر رویم مهین است که
قرات از نافع روایت کند از بغداد است از اجلهٔ مشایخ آن فقیه
بوده و عالم بر مذهب داود اصفهانی. شیخ الاسلام گفت که رویم
خود را شاگرد جنید مینمود از یاران ویست و مه از وی و من مویی
از رویم دوستر دارم که صد از جنید. و ابو عبدالله خفیف گوید که
هرگز دیده من کس ندید که در توحید سخن گفتی چنانک رویم.

سئل رویم عن التصوف فقال هو الذی لا یملک شیئا ولا یملکه و قال
ایضا التصوف ترک التفاضل بین الشیئین خود را در آخر عمر میان
دنیی داران بنهان کرد اما بان شغل محجوب نگشتی. جنید گفته ما
فارغ مشغولیم و رویم مشغول فارغ. شیخ الاسلام گفت رویم
بزرگست تلبیس خود را بتوانگری و مهتری فرا نمودی و کیل قاضی
بود ویرا چهار بالش بود و احتشام تمام. ابو عمرو زجاج یک چند
خدمت جنید میکرد ویرا گفته بود زنهار نزدیک رویم نروی چون
زجاج را عزم رفتن خواست با خود گفت از بغداد بروم رویم را
ندیده باشم چون کسی برسد چه عذر آرم بنهان از جنید بوی شد
ویرا دید در چهار بالش و احتشام چون خلوت شد دخترکی از آن وی
بنزدیک وی آمد رویم بو عمرو را گفت اصحاب تو میگویند چرا این شغل
نبگذاری و در میان ما آیی چگونه آیم چرا شغل این کودکان نسازند تا
بیایم ایشانرا خبر کنم از آنچه از وی یافتم و ایشانرا علم توحید گویم.
شیخ الاسلام گفت که جنید را میگفت و یاران او را. چون ابو عمرو
پیش جنید آمد کسی ویرا آگاه کرده بود که وی بنزدیک رویم رفت گفت
هین بگوی چون دیدی ویرا گفت سخت بزرگوار گفت الحمد لله از بیم ترا
میگفتم بوی مرو نباید که در آن سیرت و تلبیس ویرا بینی فرا چشم تو نیاید
مایه خود بباد دهی الحمد لله که نیکو دیده مردی بزرگست. در فتوحات
مذکورست که رویم گفته من قعد مع الصوفیة وخالفهم فی شیئ مما
یتحققون به نزع الله نور الایمان من قلبه. و وقتی کسی رویم را چیزی
گفته بود از آن احتشام و لباس گفت بدان می آریم که پای تا به در سر
بندم و ببازار برآیم و باک ندارم. ابو عبدالله خفیف بوی شد چون
باز میگشت رویم دست بر کتف وی نهاد و گفت ای پسر هو بذل

الروح فلا تشتغل بترّهات الصوفية کفت این کار جان فدا کردن است
زینهار بترهات صوفیان مشغول نشوی • شیخ الاسلام کفت بذل روح
نه آن بود که بغزا شوی تا ترا بکشند آنست که با الله تعالی بهر جان خود
منازعت در نکیری جان و تن و دل در سر و کار او کنی و هنوز بر خود باقی
کنی نه که بهیچ رنج که از و بتو رسد شکایت در کیری • کسی بنزدیک وی
در آمد و ویرا کفت کیف حالک وی کفت کیف حال من کان دینه هواه
وهمّته دنیاه لیس بصالح تقیّ ولا بعارف نقیّ چکونه باشد حال آنکسی
که دین او هوای او باشد و همت او دنیای او نه نیکوکاری از خلق رهیده
و نه عارفی بود از خلق کزیده • و این اشارت بعیوب نفس است و همانا که
در جواب بتحقیق حال سایل اشارت کرده است و نیز روا بود که در ان وقت
او را با او باز کذاشته باشند تا از وصف وجود خود عبارت کرده است
و انصاف صفت خود بداده • وسُئِل رویم عن الانس فقال ان تستوحش
من غیر الله حتی من نفسک وسُئِل عن المحبّة فقال الموافقة فی جمیع الاحوال وانشد
ولو قلتَ لی مُتْ مِتُّ سمعًا وطاعة • وقلت لداعی الموت اهلاً ومرحبا
وقال الرضا استلذاذ البلوی والیقین هو المشاهدة • شیخ الاسلام
پیر از خراز رُویم را مه نهادی پس جنید و نوری را • رویم کفته بیست
سال کذرانیدم که هیچ خوردنی در خاطر من نکذشت مکر بعد از انکه حاضر
شده باشد وهم وی کفته اخلاص آنست که رُویت تو از عمل تو مرتفع شود
یعنی عمل را از خود نه بینی و ندانی وهم وی کفته که فتوت آنست که برادران
خود را معذور داری در هر زلتی که از ایشان واقع شود و با ایشان
چنان معامله نکنی که از ایشان عذر باید خواست • وهم وی کفته إذا
وَهَبَ الله لکَ مقالاً وفعالاً فأخَذَ منکَ المقالَ وتَرَکَ علیکَ الفعالَ فلا
تُبالِ فانّها نِعمَةٌ وان اخذ منک الفعال وترک علیک المقال فنِحْ فانها

مصیبةٌ وإن أخَذَ منکَ المقالَ والفعال فاْعلَمْ أنها نقمَةٌ • وهم وی کفته
فقر را حرمتی است و آن ستر و اخفا و غیرت بر اوست هر که انرا کشف کرد
و با خلق نمود اهل فقر نیست و ویرا در فقر کرامتی نه • وهم وی کفته من
حکم الحکیم ان یوسّع علی اخوانه فی الاحکام ویضیّق علی نفسه فیها فانّ
التوسعة علیهم اتباع العلم والتضییق علی نفسک من حکم الورع وهم وی
کفته ادب المسافران لا یجاوز همّه قدمه وحیثما وقف قلبه یکون منزله

یوسف بن الحسین الرازی قدس سره

از طبقهٔ ثانیه است کنیت او ابو یعقوب است شیخ ری و جبال بود
در وقت خویش امام بوده مرین طایفه را امامی بشکوه تلبیسی طریق
ملامت داشته مردمان بر خویش شورانیدن و قبول ایشان بخویشتن
ویران کردن و خود را از چشمها بیفکندن شاکرد ذو النون مصری است
و با ابو تراب نخشبی و یحیی معاذ رازی و غیر ایشان صحبت داشته
رفیق ابو سعید خراز بوده در سفرها و ویرا مکاتبات است با جنید
سخت نیکو در سنه ثلاث او اربع وثلثمائه برفته از دنیا در وقت
مردن کفت الهی خلق را با تو خواندم بجهد • و هرچه توانستم بر خود بکردم
از بد مرا بیکی بخش از ایشان پس برفت • ویرا بخواب دیدند کفتند
حال تو چیست کفت الله تعالی مرا کفت آن سخن را بار دیکر باز کوی باز
کفتم کفت ترا بتو بخشیدم • شیخ الاسلام کفت دانی که چرا کفت ترا
بتو بخشیدم میان خود و او واسطه در نیاورد که او و اینان وسیله
و واسطه هم اوست • شیخ الاسلام وصیت کرد یاران خود را که یکدیکر را
بناز دارید که آنچه شما را می باید هم از شما آید میان اینان ترجمه و وسیله
هم اینان اند • یوسف بن الحسین کفت بنزدیک ذو النون رفتم بمصر
چون ویرا دیدم موی بر اندام من بر خاست بمن نکریست و کفت از کجایی

توفی ببغداد سنة ثلاث وثلثمائة فصل الخطاب

کفتم از ری کفت بر تو زمین تنک شده بود که بمصر آمدی کفتم آمدم
تا خدمت ترا دریابم کفت دور باش از آنکه دروغ کویی یا خیانت کنی
پس کفت یا بنی صحح حالک مع الله لا یشغلک عنه شاغل ولا تشتغل عما یقول
الخلق منک فانهم لن یغنوا عنک من الله شیئا واذا صحت حالک مع الله ارشدک
للطریق الیه واقتد بسنة النبی صلی الله علیه وسلم وظاهر العلم وایاک
ان تدعی فیما لیس لک فما اهلک عامة المریدین الا الدعاوی روزی از
ذوالنون طلب وصیت کرد کفت ایاک وهذه الاوراد المتصلة فان
النفس تالفها وانظر ما فیه مخالفة نفسک من صیام او فطر فاعلمها فان
فی متابعة النفس طاعة کانت او معصیة فتنة فما الفت النفس شیئا الا
وفیه بلاء وخطر ونیز ذوالنون وصیت کرده است ویرا فقال لا تسکن
الی مدح الناس ولا تجزع من قبولهم وردهم فانهم قطاع الطریق واسکن
الی ما تحققه من احوالک سرا وعلنا وهم یوسف بن الحسین کوید که از
ذوالنون جدا شدم ویرا کفتم مرا وصیتی کن کفت تن خود را از رنج خلق
دریغ مدار وتا توانی دل خود را جز برای الله خالی مدار وفرمان الله را کرامی
دار تا او ترا کرامی دارد ویوسف بن الحسین کفته الخیر کله فی بیت ومفتاحه

عبدالله بن حاضر قدس الله تعالی روحه

شیخ الاسلام کفته که وی خال یوسف بن الحسین است از متقدمان
مشایخ بوده از اقران ذوالنون ومه از ذوالنون یوسف بن الحسین میکوید
که از مصر می آمدم از پیش ذوالنون روی بری نهاده چون ببغداد رسیدم
خال من عبدالله حاضر آنجا بود میخواست بحج رود نزدیک وی شدم کفت
از کجا می آیی کفتم از مصر بری میروم میخواهم که مرا وصیتی کنی کفت نپذیری
کفتم شاید که بپذیرم کفت نپذیری کفتم باشد که کفت دانم که نپذیری
کفتم بود که بپذیرم کفت چون شب درآید برو وکتب خویش وهرچه از ذوالنون

نوشته در دجله انداز کفتم بیندیشم آن شب مرا از اندیشه خواب
نبرد ومرا از دل برنیامد دیکر ویرا کفتم بیندیشیدم مرا از دل برنمی
آید کفت کفتم ترا که نپذیری کفتم چیز دیکر کوی کفت هم نپذیری
کفتم بپذیرم کفت چون بری شوی مکو که من ذوالنون را دیده‌ام
واز آن بازاری مساز یوسف کفت بیندیشم همه شب می اندیشیدم
این بر من صعبتر می آمد از کفت پیشینه دیکر ویرا کفتم این بر من
صعبتر می آید کفت کفتم که نپذیری آخر کفت ترا سخنی کویم که ترا از آن
چاره نیست کفتم بکوی کفت چون بخانه باز شوی خلق را با خود
مخوان که با او میخوانیم وچنان کن که همیشه الله تعالی در یاد تو بود
شیخ الاسلام کفت که الله تعالی با موسی علیه السلام کفت ای موسی
چنان کن که همیشه زبان تو بیاد من بود وهرجا که شوی کذر تو بر من
بود ابوعبدالله نباجی یوسف بن الحسین را کفت جهان از صادقان
وراستان خالی شده است اکر توانی صدق را لازم کرد در جمیع احوال
خود وبدانکه در زمرهٔ مردان این راه در نیایی ومراتب ایشان
نیابی مادام که رد همه خلایق نشوی واز خالص بندکان الله تعالی
نکردی مکر بعد از مهاجرت ومفارقت خلایق یوسف الحسین کوید
که مرا سخن هیچکس آن نفع نرسانید که سخن ابوعبدالله نباجی زیرا که
مرا دلالت باسقاط جاه کرد ومن آنرا قبول کردم

سمنون بن حمزة المحب الکذاب قدس الله سره

از طبقهٔ ثانیه است امام المحبه کنیت او ابوالحسن است وکفته‌اند
ابوالقاسم خود را کذاب لقب کرده بود تا نکفتندی باز نکریستی
یکانه بود در علم محبت همه عمر از آن کفتی با سری سقطی ومحمد بن
علی القصاب وابواحمد القلانسی صحبت داشته بود از اقران جنید

و نوریست پیش از جنید برفته از دنیا و بعضی گفته اند پس از وی • وی گفته محبت بنده را صافی نشود تا از شتی بر همه عالم ننهد • و هم وی گفته اوّل وصال العبد للحق هجرانه لنفسه و اول هجران العبد للحق مواصلته لنفسه روزی سمنون را بر کنار دجله دیدند شاخ چوبی بر ران خود میزد و این ابیات میخواند و ران وی بدریده بود و خون میرفت و وی آگاه نی **شعر**

كان لى قلبٌ أعيش به • ضاع منّى فى تقلّبه •
ربِّ فاردُدْهُ علىّ فقد • ضاق صدرى فى تطلّبه •
واغِث مادام بى رَمَقٌ • يا غياثَ المُستغيثِ به •

گویند که روزی سمنون این دو بیت برخواند **نظم**

تُريدُ منّى اختبارَ سرّى • وقد عَلِمتَ المرادَ منّى •
وليسَ لى فى سواكَ حظٌّ • فكَيفَ ما شِئتَ فاختَبِرنى •

در حال بأحتباس بول اش امتحان کردند جزع نمیکرد و صبر مینمود آن شب چند کس از اصحاب وی در خواب دیدند که سمنون دعا و تضرّع می کند و از خدای تعالی شفا میخواهد چون سمنون آنرا دانست که مقصود ازان تادّب بآداب عبودیّتست و اظهار عجز نه سَتر حال کرد مکتبها میگشت و باکودکان میگفت ادعوا لعمّکم الکذّاب شخصی ویرا دید سر در کشیده بعد از ساعتی سر بر آورد و زفیری کرد و این بیت بخواند **بیت**

تركتَ الفُؤادَ عليلاً يُعاد • وَشَرّدتَ نومى فما لى رُقاد •

ابواحمد قلانسی گفته که ورد سمنون در هر شبانروزی پانصد رکعت بود • و هم وی گفته که مردی در بغداد چهل هزار درم بر فقرا نفقه کرد سمنون گفت یا ابا احمد ما را استطاعت

این نفقه نیست برخیز تا بگوشهٔ باز رویم و بهر درمی یک رکعت نماز کردیم • غلام الخلیل شخصی بود مرائی خود را پیش خلیفه بصوفی گری معروف ساخته بود و همواره از مشایخ و درویشان سخنان ناخوش بخلیفه رسانیدی تا ایشان مهجور شوند و اعتبار وی بیفزاید • روزی زنی را چشم بر سمنون افتاد خود را بر وی عرضه کرد سمنون التفات ننمود زن بنزدیک جنید رفت و گفت سمنون را بگوی تا مرا بزنی کند جنید را ازان ناخوش آمد و ویرا زجر کرد آن زن پیش غلام الخلیل شد و تهمتی چنان که زنان نهند بر سمنون نهاد غلام الخلیل سعایت بر دست گرفت و خلیفه را بر وی متغیر گردانید بفرمود تا ویرا بکشند چون سیّاف را آوردند خواست تا بقتل او فرمان دهد زبانش بگرفت کشتن او را تاخیر کردند شب خلیفه را بخواب نمودند که زوال ملک تو در زوال حیات اوست دیگر روز او را بخواندند و عذر خواست وانشد ابو فراس لسمنون المحب **شعر**

وكان فؤادى خاليا قبل حبّكم • وكان بذكر الخلق يلهو ويمرحُ •
فلمّا دعا قلبى هواكَ اجابه • فلستُ أراه عن فنائك يبرحُ
رُميتُ ببين منك ان كنتُ كاذبا • وان كنتُ فى الدنيا بغيرك افرح
وان كان شئ فى البلاد باسرها • اذا غبتَ عن عينى بعينى يملح
فان شئتَ واصِلنى وان شئتَ • فلستُ أرى قلبى لغيرك يصلح

ذهرون المغربی قدس الله تعالی روحه

از اهل طرابلس است از اقران مظفر کرمانشاهی در صحبت یکدیگر بمکه رفته اند ذهرون در پیش و مظفر پس او و سیّده زن مظفر پس ایشان و همه در رمله برفته اند از دنیا رحمهم الله تعالی • ابوعبدالله مغربی گوید که هیچ جوانمردی ندیدم از جوانمردان چون

زهرون شیخ الاسلام گفته که وقتی بتماشا بیرون شده بود با جمعی
از درویشان این دو بیت برخواندند **نظم** وَسَنَا برقٍ نفی عنی الکری •
لم یزل یلمع بی من ذی طُوی • منزلُ سلمی به نازلةٌ •
طیّبُ الساحة معمورُ الفِنا • وی بخروشید و بانگی
چند بزد و لختی شور کرد و باز گشت گفت من تماشای خود بکردم

۹۸ عروون بن الوثابه رحمه الله تعالی

کنیته ابو الاصبع شیخ الاسلام گفته که در کتاب احمد بن ابی الحواری
دیده ام که وی شیخ بوده بمکه و بشام از دنیا برفته • وی را بخواب
دیدند و از حال وی پرسیدند گفت حاسبونا فدققوا ثم منّوا
فاعتقوا شمار با من در گرفتند خرد خرد پس منت نهادند و بیکبار بگذاشتند

۹۹ میمون المغربی قدس الله تعالی روحه

هو من اهل المغرب وکان من السیاحین وهو من قدماء المشایخ و
کان یرافق ابا موسی الدَّبیلی فی الاسفار وکان صاحب ایات وکرامات
وی سیاه بوده چون در سماع در آمدی سفید شدی وی را
گفتند حال تو در سماع می گردد گفت اگر شما نیز از ان آگاه باشید
که من آگاهم حال شما هم بر شما بگردد • وحُکِیَ انّه کان معه
جرابٌ کلّما اراد شیئا اَدخَلَ یَدَهُ فیه واَخرَجَهُ منه

هذه النسبة الی دبیل وهی قریة الدال المهملة وکسر البا الموحدة وسکون البا اخر الحروف وفی قریة من قری الرملة فیها الفتن ان شا الله لذا ذکره السمعانی رحمه الله

۱۰۰ سَعدون مجنون رحمه الله تعالی

عطاء بن سلیمان گوید وقتی در بصره قحط افتاده بود مردمان
باستسقا بیرون شده بودند و من با ایشان بودم در میان گورستان
آوازی شنیدم باز نگریستم سعدون مجنون را دیدم در چهار طاقی
از ان گورستان نشسته دست بر زانوی خود میزد و با خود چیزی
میگفت پیش وی رفتم و سلام کردم گفت وعلیک السلام عطا

عطا من کَشَف عنک الغطاء پس گفت این چه انبوهیست نُفِخَ فی الصور
ام بُعثر من فی القبور گفتم نه باستسقا آمده اند که تنگی افتاده گفت
تو با ایشان آمده گفتم آری گفت بقلب سماوی ام بقلب خاوی پس
گفت خواهی که من آب بخواهم گفتم چرا نخواهم گفت خداوندا بان راز دوشینه
من بر تو باران در ایستاد و گفت ای عطا تا نزنندم رو که تا نزنند نباید شد

۱۰۱ عطاء بن سلیمان رحمه الله تعالی

از زهاد بصره است بزرگ وقت خود بوده روزی بیمار بود در
آفتاب خفته وی را گفتند چرا با سایه نیایی گفت میخواهم که بسایه
آیم اما میترسم که مرا گویند در راحت نفس خود گام برگرفتی

۱۰۲ علی بن سهل بن الازهر الاصفهانی قدس الله تعالی

از طبقه ثانیه است کنیت او ابو الحسن است از قدماء مشایخ
اصفهان شاگرد محمد بن یوسف البنا ست از اقران جنید بوده
و میان ایشان مکاتبت و رسالت بوده و با ابو تراب نخشبی
صحبت داشته وکان له ریاضة عظیمة ربّما کان امتنع عن الاکل
والشرب عشرین یوما یَبیتُ فیها قایما هایما بعد أن کان نَشوه نَشوَ
ابناء النعم والمترفین • وی گفته ما احتلمتُ قطّ الّا بَوَلی وشاهدین
وقتی عمرو بن عثمان مکی را بمکه سی هزار درم وام بر آمد با صفهان
آمد بنزدیک علی سهل اصفهانی تا وی را یاری دهد علی سهل وام
وی را معلوم کرد که چند است نقد کرده بمکه فرستاد و او را آگاه
نکرد پس او را بنواخت و گسیل کرد وی میرفت دل از وام پر اندیشه
چون بمکه رسید وام را باز داده یافت بر آسود • شیخ الاسلام گفت
دانی که علی سهل چرا چنان کرد از بیم عذر خواستن و بار شکر
گزاردن که هیچ آزادمرد آنرا بر نتابد علی سهل گوید دوا نیست

روانیست پیش ما که این طایفه را درویش خوانند که ایشان توانکرترین
خلق اند شیخ الاسلام کفت حق سبحانه وتعالی که جامهای نیکو بدینی
داران داد فقر جامه بد رویشان داد وطعام پاکیزه با یشان داد
ولذت طعام بد رویشان داد وهم علی کفته اعاذنا الله وایاکم
من غرور حسن الاعمال مع فساد بواطن الاسرار وهم وی کفته التصوف
التبری عمن دونه والتخلی عمن سواه وپرسیدند از وی از حقیقت
توحید کفت قریب من الظنون بعید من الحقایق وانشد لبعضهم بیت
فقلت لاصحابی هی الشمس ضوؤها قریبٌ ولکنْ فی تناولها بُعْدُ
شیخ الاسلام کفت که علی سهل را کفتند روز بلی را یاد داری کفت
جون ندارم کویی که دی بود وبعضی این سخن را با بوجعفر محمد بن
فاذه که وی نیز از شاکردان محمد بن یوسف البناست نسبت کرده اند
جنانک در کتاب سیر السلف مسطورست ومیتواند بود که این سخن
از هر دو بزرک واقع شده باشد ومیتواند بود که یکی از نافلان نوا
~~واقع شد~~ سهوی افتاده باشد شیخ الاسلام کفته درین نقص است
صوفی را دی وفرداجه بود آن روز را هنوز شب نیامده صوفی دران
روزست وکان علی بن سهل یقول لیس موتی کموت احدکم انما هو دعاو اجابه
ادعی فاجیب فکان کما قال کان یوما قاعدا فی جماعه فقال لبیك ووقع میتا

محمد بن یوسف بن معدان البنا قدس الله تعالی سره

کنیت او ابو عبد الله است کفته اند که وی از سیصد شیخ کتابت حدیث
کرده بود پس ارادت خلوت وانقطاع بروی غالب شد وبعزیمت
مکه بیرون رفت وبادیه را بقدم تجرید قطع کرد وکفته اند که وی
در روز بعمل بنایی مشغول بودی از آنجه حاصل کردی محقری بنفقه
خود صرف کردی وباقی را بر فقرا تصدق نمودی وبا وجود کسب

وعمل هر روز یک ختم قرآن بکردی جون نماز خفتن بکزاردی بسوی کوه
رفتی وتا صبح انجا بودی وبسیار می کفتی خداوندا یا مرا آشنایی ومعرفت
خود روزی کن یا کوه را فرمان ده تا بر سر من فرود آید که بی آشنایی و
شناسایی تو زندکانی نمی خواهم ووی کفته که جون بمکه درآمدم دیدم
که پیران در مقام ابراهیم نشسته اند نزدیک با یشان بنشستم قاری خواند
که بسم الله الرحمن الرحیم بر دل من جیزی واقع شد فریادی کردم پیران
قاری را کفتند خاموش کن پس مرا کفتند ای جوان ترا جه بود که فریاد
کردی وهنوز قاری یک آیت نا خوانده من کفتم باسمه قامت السموات
والارضون وباسمه قامت الاشیاء وکفی ببسم الله سماعا همه پیران
برخاستند ومرا در میان خود بنشاندند وکرامی داشتند وهم وی کفته
که در مکه بسیار دعا می کردم که یارب دل مرا بجود آشنایی وشناسایی
ده یا جان مرا بستان که مرا بی شناخت تو بجان حاجت نیست در
خواب دیدم که کوینده می کوید اکر میخواهی یکماه روزه دار وبا کس
سخن مکوی پس بزمزم درآی وحاجت خواه جون ماه تمام شد بزمزم
درآمدم ودعا کردم هاتفی از جاه زمزم کفت یا ابن یوسف اختر من
الامرین واحدا ایهما احب الیک العلم مع الغنی والدنیا ام المعرفه مع
القله والفقر من کفتم المعرفه مع القله والفقر پس از جاه زمزم آواز
آمد که قد اُعطیتَ قد اعطیت وکویند که جنید قدس سره بفضل و
کمال وی قایل بوده ودر رسالتی که بشیخ علی سهل اصفهانی فرستاده
نوشته بوده است که سل شیخک اباعبد الله ما الغالب علیک پس
علی بن سهل از وی سوال کرد کفت بنویس بوی که والله غالب علی امره

محمد بن فاذه رحمه الله تعالی

کنیت او ابوجعفر است از شاکردان محمد یوسف بناست کان مجتهدا

توبا فی العباده سخیا فی البذل والعطیه هر روز سه ختم قرآن ورد داشت ۰
ویرا از پدر میراث بسیار رسید سالها بر محمد بن یوسف و عیال او نفقه
کرد چنانک وی ندانست دوستی داشت ویرا فرموده بود که تا یحتاج ویرا
میخرید و بمنزل وی می برد و ویرا کفته بود که هیچکس را ازان آکاه نکند جون
جند سال برین کذشت محمد بن یوسف دوست ویرا الحاح تمام کرد که بکوی
جه کس است این که کفایت مؤنت من و عیال من می کند کفت محمد بن فاذه
کفت جزاه الله عنی بأفضل الجزاء عزیزی در میان زمستان بر محمد بن
فاذه در آمد او را دید با یک پیرهن نشسته کفت یا ابا جعفر سرما نمی
یابی کفت دست خود را بیار و بکوی لا إله الا الله دست خود بزیر پیرهن
وی در آوردم و کفتم که لا اله الا الله دیدم که از کرمی عرق میکرد

سهل بن علی المروزی رحمه الله تعالی

وی بود که در سرای عبد الله مبارک شد کفت این کنیزکان مطرب آراسته
کرده جرا بر بام کرده جرا از بام فرو نخوانی ابن المبارک کفت جنین کنم
جون شد کفت بکوشید و ویرا دریابید که هم اکنون می رود از دنیا
آن که او بر بام من دید حورانند که بذیره وی فرستاده اند از بهشت
که بر بام من هیج کنیزک نبود و وی دروغ نکوید جون از سرا بیرون رفت
حالی جان بداد ۰ سهل علی مروزی را پرسیدند که از نواختهای الله تعالی
که بنده را بآن بنوازد کدام مه است کفت فراغت دل مصطفی کفت صلی الله
علیه وسلم نعمتان مغبون فیهما کثیر من الناس الصحة والفراغة ۰ و هم سهل
علی کوید الفراغ بلاء من البلایا ۰ شیخ الاسلام کفت که کسی را که تقوی
بر وی غالب نباشد ویرا شغل به از فراغت باشد تا از فراغت ویرا بلایی
نخیزد اما انک متقی بود و صاحب ورع و خداوند دل ویرا فراغت ملکی بود
بی بها و فراغت دل خانهٔ صحبت حق است بیجا نه و درویشی دکان این کار ۰ این

بیرون صح

جریح کوید هرکه او را طریق عزم نیست او را بر زیادت روی نیست

علی بن حمزة الاصفهانی الحلاج رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که وی نه حلاج بود جون حسین منصور شاکرد محمد
بن یوسف بنا بود باصفهان ۰ علی بن حمزه کفته است که من روزکاری
نزدیک محمد بن یوسف بنا می بودم باصفهان و با وی می نشستم و او در
علم حلال خوردن فراوان کفتی از حکایات او می نوشتم وقتی از نزدیک
او بحج شدم جون باز کشتم ببصره رسیدم خبر وفات محمد بن یوسف ببصره
رسید بغمی رسیدم که صفت نتوان کرد کفتم اصفهان را بر نتابد ببصره
بنشستم نزدیک شاکردان سهل تستری وایشان از وی حکایت می کردند
و از سخنان وی جیزی باز می کفتند وقتی که سخنی رفتی که مرا خوش آمدی
از کسی در خواستمی که برای من بنوشتی که من امی بودم روزی برکنار آب
طهارت می کردم هر جه نوشته بودم از آستین من در آب افتاد و تباه شد
رنجی بمن رسید عجب صعب که بروزکار دراز جمع کرده بودم ان شب
سهل تستری را بخواب دیدم مرا کفت ای مبارک رنجه شدی که دفترهای
تو در آب افتاد کفتم آری ای استاد کفت حق دوستی آن سخنان و حق الله
از خود طلب نکنی و حق دوستان او کفتم ای استاد مرا طاقت این نیست
درین سخن بودیم که مصطفی را صلی الله علیه وسلم دیدم که می آمد با جماعتی
از یاران از اصحاب صفه من جون آنرا بدیدم از شادی پیش مصطفی صلی
الله علیه وسلم دویدم در روی من خندید کفت جرا نکویی این صدیق را
یعنی سهل تستری را که دوستی این طایفه و این سخنان عین حقیقت است
بآن می مانست که مصطفی صلی الله علیه وسلم آمده بود که با سهل ازان
سخن کوید سهل کفت استغفر الله یا رسول الله مصطفی صلی الله علیه وسلم
بخندید از شادی آن بیدار شدم ۰ شیخ الاسلام کفت که دوستی این کار

این کار دست نزدیکست که انکار برین کار این کار بود که از حقیقت هیچ چیز
مجاز نبود ٭ غلام الخلیل در آخر عمر مجذوم شد یکی از بزرگان این طایفه
شنید کفت یکی از نارسیدکان متصوفه همت در وی بسته است و نیک نکرده
که او منازع این طایفه بود که اعمال ایشان بوی انجامی می کرفت خدایش
شفا دهاد این سخن با غلام الخلیل کفتند از ان توبه کرد و هرچه داشت
پیش مشایخ فرستاد قبول نکردند بنکر که انکار این طایفه آخر آن مرد را
بتوبه رسانید کسی که اقرار داشته باشد خود چون بود

١٥٧

علی بن شعیب السقا قدس الله تعالی روحه

از جمله نیشابور بود و با ابوحفص صحبت داشته بود کویند که
وی پنجاه و پنج حج کزارده بود همه از نشابور احرام بسته و در زیر هر
میل دو رکعت نماز کزارده ویرا کفتند این نماز چیست کفت لیشهدوا
این منافع منست از حج من با او وقصه اندیشه کردن وی در قرب الله تعالی
و غایب کشتن وی از خود سیزده روز در بیان احوال ابوحمزه بغدادی
کذشت ٭ شیخ الاسلام کفت که از قرب الله تعالی بخود اندیشید ذخیرتست و نیندیشید جنایت

١٥٨

علی بن موفق البغدادی رحمه الله تعالی

از قدماء مشایخ عراق بود سفر بسیار کرده ٭ ذوالنون مصری را دیده
بود ٭ شیخ الاسلام کفته که ویرا هفتاد و چهار حج آرند ٭ وقتی حج کرده بود
با خود می کفت بتاسف که می شوم و محتاجم نه دل و نه وقت من خود در حرام
آن شب حق تعالی را بخواب دید که ویرا کفت ای پسر موفق تو بخانه خویش
خوانی کسی را که نخواهی اکر من ترا نخواستی نخواندی و نیاوردی وی کفته
که خداوندا اکر من ترا از بیم دوزخ می پرستم در دوزخم فرود آر
و اکر بامید بهشت می پرستم هر کزم در انجا جای مده و فرو میار
و اکر بمهر می پرستم یک دیدار بنمای و پس از ان هرچه خواهی کن ٭

١٥٩

ابواحمد القلانسی قدس الله تعالی سره

وی از قدماء مشایخ است نام وی مصعب بن احمد البغدادی است کویند که
اصل وی از مروست از اقران جنید و رویم بوده ٭ وفی التاریخ حج
ابواحمد القلانسی سنه تسعین ومائتین ومات بمکة بعد انصراف الحاج
بقلیل ٭ ابواحمد القلانسی کفته که روزی درمیان قومی بودم کفتم
که ازار من درمیان سخن از من برهید ند که تو کفتی آن من ٭ شیخ الاسلام
کفت نه ادبست درمیان صوفیان که کوید ازار من یا نعلین من از آداب
ایشا نست که خود را درمیان یاران چیزی ملک نبینند مکر بضرورت
ظاهر ٭ شیخ سیروانی کوید که چون صوفی بکوید که نعلین من ازار من
باید که در وی ننکری یعنی اینان را ملک نباشد ٭ چون ابواحمد قلانسی
بیمار شد و محتضر کشت کفت خداوندا اکر مرا بنزدیک تو هیچ قدری
بودی مرک من بین المنزلین بودی ضرورتی واقع شد ویرا
در محفه بیرون آوردند که بجای دیکر برند در راه بمرد

١٦٠

ابو الغریب الاصفهانی رحمه الله تعالی

از محققان بود صاحب آیات و کرامات در عشق بعین جمع رسیده
بود او را حلولی خواندند ٭ شیخ ابوعبدالله خفیف او را دوست
داشتی و با او مزاح کردی ٭ وقتی در شیراز بیمار شد چنانچه از زندکانی
خود نومید کشت یاران خود را پیش خود خواند و کفت از بهر خدای مرا
بشما یک حاجتست روا خواهید کرد کفتند آری بکوی کفت چون مرا اینجا
مرک آید مرا در کورستان کبران دفن کنید یاران متحیر کشتند که این چیست
کفت خداوند را کفته بودم که اکر مرا بنزدیک تو هیچ قدری هست مرا بطرسوس
مرک ده اکنون اینجا می میرم دانستم که مرا بنزدیک وی هیچ قدری نیست
عن قریب در وی آثار صحت پدید آمد و برخاست و بطرسوس شد و انجا

111

بروفت ۰ یکی ازین طایفه کوید که برابو الغریب درآمدم در طرسوس وهردو
ران وی آماس کرده بود وازسرون وی تازانو بشکافته بود وریم و
خون بسیار می رفت وحالتی عجب داشت یکی از وی برسید که جونی کفت
جنین که می بینی اما هنوز نکفته ام که مَسَّنِيَ الضُّرُّ

ابو عبد الله القلانسی قدس الله تعالی روحه

وی از کرام قوم وبزرکان این طایفه است وی کفته که در بعض سیاحات
خود در کشتی نشسته بودم بادی برخاست وطوفانی عظیم شد
اهل کشتی بدعا وتضرع درآمدند ونذرها کردند مرا کفتند تو نیز
نذری بکن کفتم من از دنیا مجردم جه نذر کنم الحاح بسیار کردند
کفتم باخدای تعالی نذر کردم که اکر از آنجه درآنم خلاص یابم هرکز کوشت
فیل نخوردم کفتند این جه نذرست که می کنی هرکز کسی کوشت فیل خورده است
کفتم همجنین در خاطر من افتاد وخدای تعالی بر زبان من کذرانید ناکاه
کشتی بشکست ومن با جماعتی باکنار افتادم وجند روز کذشت که هیج
نخوردیم درمیان آنک نشسته بودیم ناکاه فیل بجه بیدا شد ویرا بکرفتند
وبکشتند واز کوشت وی بخوردند وبر من عرض کردند کفتم من نذر
کرده ام که کوشت فیل نخورم الحاح کردند که مقام اضطرارست ونقض
عهد رخصت است من فرمان نبردم واز عهد خود برنکشتم جون جیزی
بخوردند درخواب شدند هنوز ایشان درخواب بودند که مادر آن
فیل بجه آمد وبوی می کشید تا باستخوانهای بجه خود رسید آنرا بوی
می یافت ویرا در زیر دست وبای می مالید ومی کشت تا همه را بکشت
بس بسوی من آمد ومرا بوی کرد تا دیری واز من هیج بوی نیافت بشت بجانب
من کرد وبخرطوم خود بمن اشارت کرد که سوار شو من در نیافتم بای خود
بالا داشت دانستم که می خواهد که سوار شوم سوار شدم بس اشارت کرد

که راست بنشین راست بنشستم در رفتن استاد بشتاب تمام تا آورد
مرا در شب بموضعی که زراعت وسیاهی می نمود واشارت کرد که فرود آی
فرود آمدم بازکشت بشتاب تر از بیشتر جون بامداد کردم جماعتی بیدا شدند
ومرا بخانه خود بردند وترجمان ایشان حال من برسید قصه را باز کفتم
مرا کفتند می دانی که از انجا که ترا آورده است تا اینجا جند راه است
کفتم نه کفتند هشت روزه راهست که ترا بیک شب آورده

112

ابو عبد الله بن الجلا قدس الله تعالی روحه

از طبقه ثانیه است نام وی احمد بن یحیی الجلاست وکفته اند که محمد
بن یحیی واحمد درسترست بغدادی الاصل است اما برمله ودمشق
بوده از اجله مشایخ شام است شاکرد ابو تراب نخشبی وذو النون
مصری است وازان بدر خود یحیی الجلا وبا ابو عُبَید بُسْری بوده در
صحبت وسفر استاد دُقّی بوده عالم بوده وصاحب ورع ۰ وقتی ابو الخیر
تَیْنَاتی ابو عبد الله جلا را دید که درهوا می رفت در میغ ابو الخیر آواز
داد که بشناختم جواب داد که نشناختی ۰ شیخ الاسلام کفت ابو الخیر
شناخت شخص را می کفت وابو عبد الله شناخت مقام وشرف را ۰
شیخ الاسلام کفت که ابو بکر واسطی با جلالت خود کفته که من مردی ونیم دیده ام
آن مرد تمام ابو امیه الماحوزی وآن نیم مرد ابو عبد الله الجلا واسطی را
کفتند جون آنرا مرد تمام کفتی واین را نیم مرد کفت ابو امیه ماحوزی
از دست هیج مخلوقی جیزی نخوردکان یاکل مما لیس للمخلوقین فیه صُنْعٌ
وابن جلا آز مال مردی می خورد که او را علی بن عبد الله القطان
کفتندی ۰ ابو بکر واسطی کسی را نبسندیدی نه از خواص خلق بنزدیک
او از عزیزی توحید در علم او ۰ ابو عبد الله جلا را برسیدند از
محبت کفت مالی وللمحبة وانا ارید ان اَتَعَلَّمَ التَّوْبَةَ ۰ ویرا برسیدند

که متی یستحق للفقیر اسم الفقر گفت اذا لم یبق علیه من نفسه مطالبة ظاهرا وباطنا شیخ الاسلام گفت سیصد تن با ابو تراب نخشبی در بادیه شدند بازگوشها دو تن با او بماندند ابو عبد الله جلا و ابو عبید بسری

١١٣

ابو عبید الله الخاقان الصوفی رحمه الله تعالی

وی از کبار صوفیهٔ بغدادست شیخ جعفر خلدی گفته است که وی صاحب کرامات بوده و از ابن قصاب رازی نقل کرده است که گفت پدر من در بازار بغداد دکانی داشت من بر در دکان نشسته بودم ناگاه شخصی بگذشت مرا گمان آن شد که وی از فقراء بغدادست و من هنوز بحد بلوغ نرسیده بودم خاطر من بجانب وی کشش کرد برخاستم و بروی سلام گفتم و با من یک دینار بود بوی دادم انرا بستد و روان بگذشت و با من چندان التفات نکرد با خود گفتم که این دینار را ضایع کردم در عقب وی روان شدم تا بمسجد شونیزیه رسید انجا دید که سه تن از فقرا نشسته اند آن دینار را بیکی از ایشان داد و خود در نماز ایستاد آن کس که دینار را گرفته بود بیرون رفت و من در عقب وی رفتم تا طعام خرید و پیش یاران آورد و باهم بخوردند و آن شخص همچنان در نماز بود چون از طعام فارغ شدند روی بایشان کرد و گفت هیچ میدانید که مرا چه چیز از موافقت شما باز داشت گفتند نی ای استاد گفت چون آن دینار را بمن داد تا این زمان از خدای تعالی در می خواستم که ویرا از بندگی دنیا آزاد گرداند و آزاد گردانید ابن قصاب گوید که من بیخواست پیش وی بنشستم و گفتم راست می گویی ای استاد و وی شیخ خاقان صوفی بود توفی سنه تسع وسبعین ومائتین

١١٤

ابو عبید الله البسری قدس الله تعالی سره

نام وی محمد بن حسان است از قدماء مشایخ است با ابو تراب نخشبی

صحبت داشته قال ابن الجلا رحمه الله لقیت ستمائة شیخ ما رأیت منهم مثل اربعة ذو النون المصری و ابو تراب النخشبی و ابو عبید الله البسری و ابو العباس ابن عطا قدس الله تعالی ارواحهم یکی از اصحاب ابو عبید بسری گفته که بکاری مشغول بود و تا وقت حج سه روز مانده بود دو کس ازین طایفه آمدند که یا ابا عبید بحج میروی گفت لی پس روی بمن کرد و گفت شیخ تو و بآن خود را خواست قادر ترست از ایشان بر آنچه می گویند یعنی طی ارض می گویند که چون رمضان شدی ابو عبید بخانه درآمدی و اهل بیت را گفتی که در خانه را بر وی برآوردندی و سوراخی بگذاشتی و هر شبی نانی از انجا بینداختی چون روز عید آمدی در خانه باز کردندی آن سی نان در زاویهٔ خانه نهاده بودی نه هیچ خورده و نه آشامیده و نه خواب کرده و سی شبانروز بر یک طهارت نماز گزارده گویند که ابو عبید الله بغزا رفت بر اسب کره سوار در اثنای آن اسب کره بیفتاد و بمرد گفت خداوندا این اسب کره را عاریت بمن ده چندانکه ببصری برسم اسب کره از زمین برخاست زنده چون از غزا فارغ شد و ببصری رسید پسر خود را گفت زین اسب کره را بردار پسر وی گفت گرم است و عرق دارد گفت بردار که وی عاریت است چون زین از وی گرفت بیفتاد مرده و وی گفته که النعم طرد فمن رضی بالنعم فقد رضی بالطرد والبلاء قربة فمن ساءه البلاء فقد احب ترک القربة والتقرب الی الله تعالی و گویند که روزی با اصحاب خود در دمشق جایی نشسته بود سواری بگذشت و در عقب وی غلامی غاشیه بر دوش می دوید خشم آلود چون برابر ابو عبید و اصحاب وی رسید گفت اللهم اعتقنی وارحمنی منه پس روی با بو عبید کرد و گفت ای شیخ مرا دعایی کن ابو عبید گفت اللهم اعتقه من النار و من الرق فی الحال مرکوب ان سوار سوار را

یعنی خدایا آزاد گردان ویرا از آتش آینده و از بندگی حالی

بینداخت التفات بآن غلام کرد وکفت ترا آزاد کردم خاصةً لوجه الله غلام غاشیه را
بپیش وی انداخت وکفت ای خواجه مرا تو آزاد نکردی که این جماعت آزاد کردند
واشارت بابو عبید واصحاب وی کرد وبا ایشان می بود تا از دنیا برفت روزی
بسروی بوی آمد که سبویی چند روغن داشتم که سرمایهٔ من بود بیرون می آوردم
بیفتاد وبشکست وسرمایهٔ من ضایع شد کفت ای فرزند سرمایهٔ خود آن ساز که سرمایهٔ
پدر تست والله که پدر ترا هیچ سرمایهٔ نیست در دنیا وآخرت غیر الله تعالی

١١٥

ابو عبد الله السجزی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ ثانیه است از بزرکان مشایخ خراسانست وجوانمردان ایشان با ابو
حفص صحبت داشته وبادیه بریده بارها بر توکل وی کفته علامة الاولیاء ثلثة
تواضع عن رفعة وزهد عن قدرة وانصاف عن قوة وهم وی کفته که هر واعظی
که توانکر از مجلس وی نه درویش برخیزد ودرویش نه توانکر وی نه واعظ است
وهم وی کفته سودمندترین چیزی مرید انرا صحبت صالحانست واقتدا بایشان
در افعال واخلاق وزیارت کردن قبرهای دوستان خدای تعالی وقیام بخدمت
یاران وفقیران وی را پرسیدند که چرا برسم صوفیان مرقع نمی پوشی کفت
کفت از نفاق باشد که لباس فتیان وجوانمردان بپوشم وزیر بارهای فتوت
در نیایم پس کفتند وی را که فتوت چیست کفت خلق را معذور داشتن در آنچه
برایشان می رود وتقصیر خود دیدن وشفقت برهمه خلایق چه نیکوکار وچه
بدکردار وکمال فتوت آنست که ترا خلق از حق مشغول نکرداند شخصی وی را
کفت یک دینار زر سرخ دارم می خواهم بتو بدهم مصلحت چون می بینی کفت
اکر بدهی ترا بهتر واکر ندهی مرا بهتر یکی از ظرایف می کوید که با ابو عبد الله
سجزی از طرابلس همراه شدم چند شبانروز رفتیم که هیچ نخوردیم پارهٔ
کدوی تر دیدم بر راه افتاده برداشتم تا بخورم شیخ بجانب من نکریست
دانستم که از آن کراهت داشت بینداختم بعد از آن پنج دینار فتوح رسید

بدهی رسیدیم کفتم شاید طعامی بخرد بر کذشت ونخرید بعد از آن کفت
شاید که کویی پیاده می رویم کرسنه وچیزی نخرید اینک بر سر راه دیهی است
نزدیک انجا مردیست صاحب عیال چون بآن ده در آییم بخدمت
ما شغل خواهد کرفت آن پنج دینار را بوی دهٔ تا بر ما وعیال
خود نفقه کند چون بآن دیه رسیدیم انرا بوی دادیم ونفقه
کرد چون بیرون آمدیم کفت تو کجا می روی کفتم با تو همراهی
می کنم کفت من با تو همراهی نمی کنم خیانت می کنی در پارهٔ کدوی
تر ومصاحبت می کنی بآن در نیامد که با او مصاحب باشم

١١٦

ابو عبد الله الحصری قدس سره

از اهل بصره است از مشایخ قدیم شاکرد فتح موصلی است یقول
سمعت الفتح الموصلی یقول صاحبت ثلثین شیخا کانوا یعدّون من الابدال
کلهم اوصونی عند فراقی ایاهم فقالوا ایاک ومعاشرة الاحداث

١١٧

جعفر بن المبرقع رحمه الله تعالی

از علماء مشایخ این قوم است ذکره ابو عبد الله الحصری انه سمعه یقول
منذ ثلثین سنة اطلب من یقول الله فی تحقیق هذا الاسم فلم اجده

١١٨

علی بن بندار الحسین الصوفی الصیرفی قدس سره

از طبقهٔ خامسه است کنیت او ابو الحسن است از بزرکان متاخرین
مشایخ نشابور است روزی مند بوده از دیدار مشایخ ومرزوق
از صحبت ایشان در نشابور با ابو عثمان حیری ومحفوظ صحبت
داشته ودر سمرقند با محمد فضل بلخی ودر بلخ با محمد حامد
ودر جوزجانان با علی جوزجانی ودر ری با یوسف بن الحسین
ودر بغداد با جنید ورویم وسمنون وابن عطا وجریری
ودر شام با طاهر مقدسی وابن جلا وابو عمرو دمشقی ودر مصر

با ابوبکر مصری و ابوبکر زقاق و ابو علی رودباری مشایخ جهان دیده
بود و حدیث بسیار داشت و ثقة بود در حدیث در سنه تسع و
خمسین و ثلثمایه برفته از دنیا• وقتی علی بندار با شیخ ابو عبدالله خفیف
بتنکی پلی رسیدند شیخ ابو عبدالله خفیف ویرا کفت پیش رو ای ابو الحسن
کفت بچه سبب پیش روم ابو عبدالله خفیف کفت که تو جنید را دیدهٔ و
من ندیده ام• شیخ الاسلام کفت مهینه نسبت این طایفه دیدار پیرانست
و صحبت ایشان• علی بندار کفته دارا اِستَتَتْ علی البَلوی بلا بلوی محال•
و هم وی کفته یُطلب الحقُّ بالهُوینا وانّما وجود الحق بطرح الدارین•
و هم وی کفته دور باش از مخالفت خلق هر که خدای تعالی ببندکی
وی راضی است ببرادری وی راضی باش• و هم وی کفته که دور باش
از مشغولی بخلق که امروز در مشغولی بخلق سودی نمانده است•
و هم وی کفته که بدمشق رفتم بعد از سه روز بر ابو عبدالله جلا
درآمدم کفت کی آمدی کفتم سه روزست کفت درین سه روز
کجا بودی که بمن نیامدی کفتم با بن جَوصَا بودم بحدیث نوشتن
کفت شغلك الفضل عن الفرض کفت فضیلت یعنی فضایل و
نوافل ترا از فریضه مشغول داشت• شیخ الاسلام کفته دیدار
پیران از فرایض این قوم است که از دیدار پیران آن یابند که بهیچ چیز
نیابند مَرِضْتُ فلم تَعُدْنی الحدیث• و هم شیخ الاسلام کفته آلهی
این چیست که دوستان خود را کردی هر که ایشانرا جست ترا
یافت و تا ترا ندید ایشانرا نشناخت وانشدنا لنفسه بیت
صَغِیرَتَینِهِم آةً مَن یَبغِیكَ مَن یَرَیٰ یَرَكَ وتَرَیٰهم ینظرون الیك وهم لا یبصرون
سخن جوانمردان با جوانمردانست جوانمرد باید تا جوانمرد بیند هر که
جوانمرد را دید نه او را دید که حق را دید از آنکه او نه اوست قصه به بد

حق کاه کاهی رهی را از دست رهی برباید و خویشتن را بهانهٔ
رهی بدیدهٔ قوم نماید تا دیدها بدیدن او بیاساید• انکه حقیقت
برود رهی باز آید• و کر رهی هرکز بار رهی نیاید هم شاید از آنک
فتنهٔ رهی هم از رهی می زاید• بهرچه از بهانه می کاهد از حقیقت
می افزاید• چون بهانه بتمامی برخاست حقیقت فرو دآید آدمی
باین کار کیست• این کار نه بابت آدمی است• یکی را دیده بر بهانه
آمد و یکی را بر حقیقت• کار حقیقت دارد بهانه را چه قیمت•
علی بندار پسری داشته محمد نام نجیب بن نجیب عزیز بود عارف
بن عارف نادر• شیخ الاسلام کفته که بخط محمد بن علی بن بندار
دیدم در کتابی که واسطی کفته هرچه این طایفه دارند ازین کار علم
و سخن آن همه ازین دو آیت از قرآن بیابند• یکی أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
و دیکری وَالبَلَدُ الطَّیِّبُ• شیخ الاسلام کفته که باین آیت بشناختم ویرا

محمد بن الفضل البلخی قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ ثانیه است کنیت وی ابو عبدالله بلخی الاصل است
متعصبان ویرا از بلخ بیرون کردند بی کناه بسبب مذهب وی
دوی با شهر کرد و بر ایشان نفرین کرد• شیخ الاسلام کفت پس
از وی از بلخ هیچ صوفی نخاست بسمرقند رفت ویرا انجا قاضی ساختند
از انجا عزیمت حج کرد بنشابور رسید از وی مجلس خواستند
بر کرسی شد و کفت الله اکبر و لذکر الله اکبر و رضوانٌ من الله اکبر
و از کرسی فرود آمد و آخر بسمرقند باز کشت و انجا برفت
از دنیا در سنه تسع عشر و ثلثمایه• ابو عثمان حیری بوی نوشت
که علامت شقاوت چیست کفت سه چیزست آنکه علم دهند و توفیق
عمل ندهند و توفیق عمل دهند و از اخلاص در آن محروم کردانند

١١٩

ودولت صحبت دوستان خدای تعالی دریابند ووظیفهٔ اکرام و
احترام بجای نیاورند. وابو عثمان کفته است محمد بن الفضل
سِمسارُ الرّجال یعنی نقّاد مردانست. شیخ الاسلام کفت که ابو بکر
واسطی کوید وخود هیچکس چون وی نکوید وی سخن خود کوید
واز دیکران اندک حکایت کند یکی ازان اینست که کفت محمد بن الفضل
کفت آن چیز که بُوَدْ وی همه نیکوییها نیکو شود وبنبود وی همه
زشتیها زشت شود آن استقامت است. شیخ الاسلام کفت
سخت نیکو کفت فاستقم کما اُمِرتَ یکی مصطفی را صلی الله علیه وسلم
کفت مرا وصیّتی کن کفت قل آمنتُ بالله ثم اَستقِم بکو که یکی وبران
بپای ومحمد فضل کوید عجب می مانم از کسی که بپا بانها ووادیها
قطع می کند تا برسد بخانهٔ وی وآنجا آثار انبیا بیند چرا وادیٔ
نفس وهوا را قطع نمی کند تا بدل رسد وآثار وی وردکار خود
بیند. وهم وی کوید که چون مرید را بینی که طلب زیادتیٔ دنیا می کند
آن نشان ادبار ونکونساریٔ اوست. وهم وی کوید اَعرَفُ النّاسِ بالله
اشدّهم مجاهدةً فی اوامره واَتبَعُهم لِسُنّةِ نبیّه یعنی بزرکترین اهل معرفت
مجتهدترین ایشان باشد در ادای شریعت وراغبترین ایشان در حفظ
سنت وهر که بحق نزدیکتر بود بر امتثال امر وی حریص تر بود وهر که دورتر
از متابعت رسول وی صلی الله علیه وسلم معرض تر. ووی را از زهد پرسیدند
کفت بچشم نقصان در دنیا نکریستن وباعراض از وی عزیز وکرامی زیستن

محمد بن علی الحکیم الترمذی قدس الله تعالی سره

١٢٠ از طبقهٔ ثانیه است کنیت وی ابو عبد الله است از کبار مشایخ است
با ابو تراب نخشبی واحمد خضرویه وابن جلا صحبت داشته وحدیث
بسیار داشت ووی را تصانیف بسیارست وکرامات ظاهر اند بیان

هر کتاب چون ختم الولایه وکتاب النهج ونوادر الاصول وجز این کتابهای
دیکر کرده است ودر علوم ظاهر هم وی را کتب است وتفسیری ابتدا
کرده بود اما عمر وی با تمام آن وفا نکرد. ووی صحبت دار خضر است
علیه السلام. ابو بکر ورّاق که مرید وی بود روایت کند که هر یکشنبه
خضر علیه السلام بنزدیک وی آمدی وواقعها از یکدیکر پرسیدندی.
صاحب کتاب کشف المحجوب کوید که وی سخت معظّم است بنزدیک من
چنانکه جملکیٔ دلم شکار اوست وشیخ من کفتی که محمد دُرّ یتیم است
که در عالم همتا ندارد. وی کفته است ما صنّفتُ حرفاً من تدبیر ولا
لیُنسب الیّ شیءٌ منه ولکن کان اذا اشتدّ علیّ وقتی اتسلّی به. وهم
وی کفته است من جهل باوصاف العبودیّة فهو باوصاف الربوبیّة
اجهلُ یعنی هر که خود را نشناسد او را چون شناسد وهم وی کفته است
حقیقت دوستیٔ الله تعالی دوام انس است بیاد او. وسُئل عن
صفة الذّات والفعل فقال کلّ ما یحتمل الزیادةَ والنقصانَ فهو
من صفات الفعل وکل ما لا یقع علیه الزیادةُ والنقصان فهو من
صفات الذات. وسُئل عن الایثار فقال اختیار حظّ غیرک علی حظّ نفسک.
وقال فی الیقین الیقینُ استقرار القلب علی الله تعالی وعلی قوله وامره وقال
فی الشکر الشکر تعلّق القلب بالمنعِم. حضرت خواجه بهاء الحق والدین
محمد البخاری المعروف بنقشبند قدس الله تعالی سره در وقتی که
از مبادیٔ احوال وسلوک خود حکایت می کرده اند واثر توجهات خود را
بارواح طیبهٔ مشایخ کبار در بیان می آورده می کفته اند که هر کاه توجه
بروحانیّت قدوة الاولیا خواجه محمد علی حکیم ترمذی نموده شدی
اثر آن توجه ظهور بی صفتیٔ محض بودی وهر چند دران توجه سیر افتادی
هیچ اثری وکردی وصفتی مطالعه نیفتادی مشایخ کفته اند اولیاء الله

ابو عبد الله محمد بن علی الحکیم الترمذی [illegible] مذکور فی الطبقة الثانیة فصل الخطاب

مختلف اند بعضی بی صفت اند و بی نشان و بعضی بصفت اند و ببعضی از
صفات نشان مند کشته اند مثلا کویند اهل معرفت یا اهل معامله یا
از اهل محبت یا اهل توحید اند و کمال حال و نهایت درجات اولیا را
در بی صفتی و بی نشانی کفته اند بی نشانی اشارت بکشف ذاتی است که مقامی
بس بلند و درجهٔ بس شریف است و عبارت و اشارت از کنه آن مرتبه قاصر است

علی بن بکار قدس الله تعالی روحه

١٢١

کنیت وی ابو الحسن است از متقدمان مشایخ است با ابرهیم ادهم
صحبت داشته سَکَنَ المَصِیصَة مُرَابِطًا می کویند که جون شب در آمدی
و کنیزک جامهٔ خواب وی بینداختی آنرا بدست خود بپسودی و کفتی
والله که تو بسیار خوشی و والله که امشب بر تو نخواهم خسبید پس
نماز بامداد را بوضوء نماز خفتن بکزاردی ۰ یکی ازین طایفه کوید که بپیش
علی بکار در آمدم وی برای اسب خود جو پاک می کرد کفتم ای ابو الحسن
ترا کسی نیست که این کار بکند کفت در بعض غزوات بودم شکست
بر مسلمانان افتاد بکریختند و من هم با ایشان بکریختم اسب من سستی
کرد کفتم اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَیهِ رَاجِعُونَ اسب با من کفت انا لله وانا الیه راجعون
آن وقت است که مرا بفلان کنیزک می کذاری که تعهد حال من کند ضامن
شدم که من بعد خود بآن قیام نمایم و با کسی دیکر نکذارم ۰ و از وی آرند
که با یکی از اصحاب خود بصحرا بیرون رفتند تا هیزم جمع کنند و از یکدیکر
دور افتادند و صاحب وی هرچند انتظار برد وی پیدا نیامد در
عقب وی برفت دید که مربع نشسته و سبعی سر بر کنار وی نهاده و در خواب
شده و از وی مکس می راند صاحب وی کفت چند نشینی کفت این سبع
سر در کنار من نهاد و در خواب شد منتظرم تا بیدار شود و بتو رسم

ابو عبدالله عبّادانی رحمه الله تعالی

١٢٢

از شاکردان خاص سهل عبدالله تستری است ۰ وی کفته که روزکاری از
شبلی سخنان بمن رسید و مرا آرزو بود که ویرا ببینم پدری پیر و ضعیف
داشتم که با او درمانده بودم نمی توانستم رفت جون پدر از دنیا
برفت برخاستم و ببغداد آمدم جون بنزدیک وی رسیدم قومی
دیدم از درویشان که از پیش وی بیرون می آمدند مرا بشناختند
کفتند بچه آمده کفتم آمده ام که شبلی را ببینم بوی راه هست کفتند هست
اما زینهار که دعوی بسر وی نبری کفتم نبرم جون بنزدیک وی در آمدم
و آن روز آدینه بود روز صدمت و شور وی کفتم سلام علیکم
کفت و علیک السلام اَیْش اَنت اَبَادَکَ الله و عادت وی آن بود که
جنین کفتی کفتم من آن نقطه ام که در زیر باست وی کفت مقام خود
معلوم کن که خود کجایی من کفتم اکر بکویم هم نپذیرد از وی کریختم و باره
دورتر شدم که ویرا سیر ببینم و بروم ناکاه درویشی در آمد و کفت
سلام علیک شبلی کفت و علیک السلام ایش انت اباد کا الله آن درویش
کفت محال کفت درجه کفت فی حال او را آن خوش آمد بخندید من
این فایده از وی کرفتم و رفتم

ابو عبدالله الحضرمی رحمه الله تعالی

١٢٣

مرتعش کوید که ابو عبدالله حضرمی را از تصوف سوال کردم و بیست سال
بود که سخن نکفته بود مرا از قرآن جواب کفت کفت رِجَالٌ صَدَقُوا
مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَیْهِ کفتم صفت ایشان جونست کفت لَا یَرْتَدُّ
اِلَیْهِم طَرْفُهُم وَاَفْئِدَتُهُم هَوَاءٌ کفتم محل ایشان از احوال
کجاست کفت فِی مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِیکٍ مُقْتَدِرٍ کفتم زیادت کن
کفت اِنَّ السَّمْعَ وَالبَصَرَ وَالفُؤَادَ کُلُّ اُولٰئِکَ کَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا

ابو عبدالله السالمی قدس الله تعالی روحه

١٢٤

نام وی احمد بن سالم البصری است ببصره بوده شاگرد سهل تستری سی سال یا شصت سال با وی می بوده و طریقت از وی گرفته. شیخ الاسلام گفت که ابو عبد الله سالمی گفته بود که الله تعالی در ازل همه چیز می دید ویرا مهجور کردند بدین سبب. شیخ ابو عبد الله خفیف گوید که این قدم دهر بود. شیخ الاسلام گفت که ابو عبد الله خفیف انصاف نداده است ممکن است که او دیدار علم را گفته باشد. ابو عبد الله سالمی را پرسیدند که بچه چیز شناسند اولیاء الله را در میان خلق گفت بلطافت زبان و حسن اخلاق و تازه رویی و سخاء نفس و قلت اعتراض و پذیرفتن عذر هر که عذر خواهد پیش ایشان و تمامی شفقت بر همه خلق نیکوکار ایشان و بدکار ایشان. و هم وی گفته که دیدار منت کلید دوستی است

ابو طالب محمد بن علی بن عطیة الحارثی المکی رحمه الله تعالی

۱۲۵

وی صاحب قوت القلوبست که مجمع اسرار طریقت است قالوا لم یصنف فی الاسلام مثله فی دقایق الطریقة نشأ بمکة اشرف بقعة علی وجه الارض ثم دخل البصرة و قدم بغداد و توفی بها فی جمادی الاخری سنة ست وثمانین وثلثمایه. ونسبت وی در تصوف بشیخ عارف ابو الحسن محمد بن ابی عبد الله احمد بن سالم البصری است وانتساب شیخ ابو الحسن بپدر خود ابو عبد الله احمد بن سالم وانتساب پدر وی بسهل بن عبد الله التستری قدس الله تعالی ارواحهم

ابو عبد الله جاوباره صوفی همدانی رحمه الله

۱۲۶

از کبار مشایخ است جاوباره نام جایی است بثغر روم. وی بود که عهد کرده بود که چیزی که مراد دل از آن برمد ونفور شود نخورم وقتی در مسجد شونیزیه بود طعام آوردند دل وی از آن برمید نمی خورد یاران ویرا گفتند هر ساعت خلاف کنی بخور بخورد

آن

آن شب در مسجد بماند ویرا احتلام افتاد در خواب با وی گفتند چیزی خوردی که دل تو از آن برمد ندانی که بتو بلا رسد وی گفته که از شیخ ابو بکر زقاق مصری پرسیدم که صحبت با که دارم گفت با آنکس که هر چه الله تعالی از تو داند با او بگویی از تو نرمد و از تو نبرد. شیخ الاسلام گفت که قبول و صحبت پس از عیب دیدن درست آید که آدمی مجرای عیب است چون بهنر و نیکویی صحبت پیوندی چون عیب پدید آید صحبت بری آن نه صحبت است صحبت پس از شناخت عیب است مگر عیب دینی و بدعتی باشد که آن دیگرست که چشم از آن پوشیدن مداهنت و مخنثی بود در دین مگر بضرورت آن عیب که نه در دیانت و بدعت باشد جدا بود آدمی نه معصوم است از وی عیب و جرم آید که کفور و جهول و ظلوم است. شافعی گوید رضی الله عنه که نه دوست تو بود هر که ترا با او مدارا باید کرد. شیخ الاسلام گفت هر که چون از تو عیب و خطا آید از وی عذر باید خواست و اگر با تو نیکی کند شکر باید گفت آن نه دوستی و صحبت باشد. شخصی یحیی معاذ را پرسید که صحبت با که دارم گفت با آن با آن که چون بیمار شوی بپرسیدن تو آید و چون از تو جرمی بیند خود از تو عذر خواهد. و از شرایط صحبت است که حق صحبت بدهی و حق خود طلب نکنی و عیب خود بینی و عیب دیگران را عذر خواهی و خلق را زیر قدر و جبر مضطر و مقهور بینی تا خصومت برخیزد و تا وا نزا بر خود لازم گیری و عذر نیاری. وقتی امیر کافور بشیخ ابو عبد الله جاوباره بسیاری زر فرستاد وی نپذیرفت و باز فرستاد یعنی لشکریست کافور گفت ای سرد له ما فی السموات و ما فی الارض و ما بینهما و ما تحت الثری فاین الکافور. شیخ الاسلام

کفت که این سخن کافو دمر از کردار او بود اما آن هم از برکات پیر بود ٭ شیخ ابو علی کاتب را کفتند که فلان کس از لشکری چیزی نمی ستاند و فلان کس می ستاند کفت آن که نمی ستاند از علم نمی ستاند و انکه می ستاند از عین می ستاند ٭ شیخ الاسلام کفت که بعضی از مشایخ چنین می کردند و آن ایشانرا از عین درست می آمد چون با علم بود ندنکردند و آن نادر باشد و آن اخوات دارد که همه چیزها از نیک و بد و شادی و غم و نعمت و بلا از یکجا می دیدند و جزوی نمی دیدند اما چون کسی که ویرا آن عین و دید ار نباشد مثل ایشان بکند الله تعالی پرده وی بدرد و دین و شریعت در سر آن کند اعاذ نا الله و جمیع المسلمین عن ذلک

127

ابو بکر الوراق الترمذی قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ ثانیه است نام وی محمد بن عمر الحکیم الترمذی است باصل از ترمذ بود و قبر وی انجاست اما ببلخ بودی خال ابو عیسی ترمذی است صاحب مسند احمد خضرویه را دیده بود و با وی صحبت داشته ویرا تصانیف بسیار بوده و توریت و انجیل و زبور و کتب آسمانی خوانده بود و ویرا دیوان شعر است وی کفته اکر طمع را پرسند که پدر تو کیست کوید شک در مقدور و اکر کویند پیشهٔ تو چیست کوید اکتساب ذل و خواری و اکر کویند غایت تو چیست کوید حرمان ٭ وکان ابو بکر الوراق یمنع اصحابه عن الاسفار والسیاحات ویقول مفتاح کل برکة الصبر فی موضع ارادتک الی ان تصح لک الارادة فاذا صحت لک الارادة فقد ظهر علیک اوایل البرکة شیخ الاسلام کفت هر که اکنون بسفر شود بترک نماز و ترک مذهب کفته بود و از عصمت حق بیرون رفته باشد ان الله مع الذین اتقوا والذین هم محسنون ٭ وهم ابو بکر وراق کفته که مردمان سه

کروه اند یکی امرا دوم علما سیم فقرا چون امرا تباه شوند معاش و اکتساب رعیت تباه شود و چون علما تباه شوند طاعت و ورزش شریعت تباه شود و چون فقرا تباه شوند خویهای خلایق تباه شود و فساد امرا بظلم باشد و فساد علما بطمع و فساد فقرا بریا

128

ابو القاسم رازی رحمه الله تعالی

نام وی جعفر بن احمد بن محمد است بنشابور نشستی و صحبت با ابن عطا و محمد بن ابی الحواری و ابو علی رودباری رحمهم الله تعالی داشته است مال بسیار داشت جمله برین طایفه خرج کرد چنانکه درویش از دنیا بیرون رفت ٭ مشایخ وی کفته اند چهار چیز در ابو القاسم رازی جمع بود که کس را نبود جمال و مال و زهد بکمال و سخاوت تمام و در دعوتی با صوفیان حاضر بود و جعفر خلدی نیز انجا بود چون سفره بنهادند ابو القاسم دست نمی برد کفتند موافقت باید کرد کفت صایمم جعفر خلدی کفت اکر ثواب روزهٔ تو بر تو دوستر از شادی دل برادرانست روزه مکشای حالی دست بطعام برد و وفات وی در سنه ثمان و سبعین و ثلثمایه بود

129

ابو القاسم الحکیم السمرقندی رحمه الله تعالی

نام وی اسحق بن محمد بن اسمعیل است وقد قالوا فی وصفه لم یکن نظره من العرش الی الثری الا الی الله سبحانه وکان معاملته مع الخلق طلبا لحظوظهم دون حظه ٭ از مشایخ است صحبت داشته با ابو بکر وراق ویرا سخنان نیکوست در معاملات و عیب نفس و آفات اعمال ٭ توفی رحمه الله فی المحرم یوم عاشورا سنه اثنتین واربعین وثلثمایه و دفن بمقبرهٔ جاکردیزه وی کفته اکر پس از مصطفی صلی الله علیه وسلم پیغامبری روا بودی در ایام ما آن ابو بکر وراق بودی از علم وی و حکمت وی و شفقت وی بر خلق و عدل

اسحق بن محمد بن اسمعیل بن ابراهیم بن زید الحکیم السمرقندی کان من اکابر مشایخ علم الهدی ابی منصور الماتریدی و اصطفیا الی ان ذرق الموت بینهما فتمسک الخطاب

وانصاف، کویند که روزی ابو القاسم حکیم در سرای خود نشسته بود
ابو طاهر که از بزرکان آن وقت بود بدر سرای وی آمد بنکریست حوض
آب دید و سروها باز کردید و بر دکانی نشست شیخ ابو القاسم غلام را
کفت تبری بیار و آن سروها را بیفکن انکاه کفت برو و ابو طاهر را بخوان
جون در آمد کفت یا ابا طاهر آنک ترا از حق سبحانه حجاب شد از میان
برداشتیم لیکن با حق صحبت جنان کن که درختی ترا از وی حجاب نشود،
روزی نشسته بود میان خلق حکم همی کرد یکی از بزرکان بزیارت
وی آمد ویرا جنان مشغول دید سجاده بر روی حوض انداخت و نماز
کرد جون فارغ کشت شیخ ابو القاسم مرورا کفت ای برادر این خود کار کودکان
کند مرد آنست که در میان جندین شغل دل با خدای عز و جل نکاه تواند داشت

١٣٠ بکر سغدی رحمه الله تعالی

از سغد سمرقندست ازین طایفه شاکرد ابو بکر وراق، وی کفته که ابو بکر
وراق مردی کریم بود خدایرا بمزد کار نکردی که بتعظیم کردی

١٣١ صالح بن مکتوم رحمه الله تعالی

وی نیز از مریدان ابو بکر وراق بود از بلخ و سخنان وی یاد داشتی و پیوسته از ان سخن کفتی

١٣٢ ابو ذر الترمذی رحمه الله تعالی

از مشایخ خراسان بود و صاحب کرامات عبد الله کفته است ما جمعی بودیم
که با ابو ذر صحبت می داشتیم هر وقت که جمع را چیزی بایستی ابو ذر
برخاستی و در نماز ایستادی حالی آن چیز بدید آمدی

١٣٣ هاشمی سغدی رحمه الله تعالی

وی نیز از سغد سمرقندست و شاکرد ابو بکر وراق تا روز وفات
وی با وی می بود، وی کفته که ابو بکر وراق کفت که سخن افزونی دلرا
سخت کند، شیخ الاسلام کفت که پیش از و کفته اند که خواب فراوان

وخورد فراوان و کفت فراوان دل سخت کند، و ابو بکر وراق کفته که آن
کفت فراوان در خیر و شر هست، یکی ازین طایفه کفته است که با ابو بکر وراق
در راه می رفتم بر یک سوی ردای وی حرف خا دیدم نوشته و بر دیکر
سوی میم پرسیدم که آن چیست کفت آنرا نوشته ام تا هرکاه خا
بینم اخلاصم یاد آید و هرکه میم بینم مروتم یاد آید، شیخ الاسلام کفت
اخلاص آن بود که در معاملت با او کسی دیکر نبینی و با خلق مروت
برای آن بود تا ناکوار نباشی، و هم ابو بکر وراق کفته که تصفیهٔ عبودیت
اثبات مجوسیت است و انکار ربوبیت، و هم وی کفته که عارف نبود
آنک علم معرفت کوید پیش ابناء دنیا، شیخ الاسلام کفت که ابو بکر وراق
کفته که محمد مسلم حصیر باف در میهمانی بود با یوسف خیاط ترمذی
میزبان بجیزی مشغول بود محمد مسلم کفت زود باشید که من کاری
دارم وی زاهد بود و عابد دل وی بورد متعلق بود یوسف خیاط
کفت ترا جز آن کاری هست که الله تعالی پیش تو آرد و نیز تو بران
نیت از خانه بیرون نیامده ام که بخانه باز روم، ابو بکر وراق کوید که
آن دو سخن یوسف به از صد ساله عبادت محمد مسلم، و هم ابو بکر وراق
کفته ربما اصلی رکعتین وانصرف منهما و انا بمنزلة من ینصرف من السرقة من الحیا

١٣٤ محمد بن الحسن الجوهری رحمه الله تعالی

کنیت وی ابو بکر است از اهل بغداد بوده شاکرد ذو النون مصریست
مردی بزرکست شیخ ابو بکر واسطی با جلالت خود از وی حکایت کند،
ابو بکر واسطی امام توحید کوید که محمد حسن جوهری کفت که مردی
ذو النون مصری را کفت مرا دعایی کن کفت ای جوانمرد اکر ترا کاری
در سابق تقدیر حق پیش شده باشد بسیار دعاهای ناکرده که مستجاب
واکر نشده باشد غرق شده را در آب از بانک چه سود جز غرق شدن

وزیادتیِ آب در کلو رفتن. شیخ الاسلام کفت شخصی پیری را کفت
مرا دعایی کن کفت آنچه ترا در سابق علم حق رفته است به از معارضه
یکی از پیران کوید اکر نه آن بودی که وی کفته مرا بخوانید واز من خواهید
که ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ای
لِيَدْعُونِي من هرکز دعا نکردمی ولیکن کفت وفرمود که بخواه میخواهم
شیخ الاسلام کفت دعا صوفیانرا نه مذهبست که ایشان حکم سابق را
می نکرند که همه بود نیها بوده. باحفص بغاوردان تا پاسی از شب
می کفت کاری که بوده است نابوده جون کنم جون کنم همه خلق
برانند که چه خواهد بود حکیم در انست که چه بوده. شیخ الاسلام کفت
این نه آنست که دعا نباید کرد ورد نباید خواند من شبا نروزی ورد
خود بخوانم وآن دویست فصل دعاست لیکن هر هیچ چیز نمی
خواهم آن ذکر زبان بود فرمان برداری را وهمت غیر آن

١٣٥ ابوبکر کسایی دینوری رحمه الله تعالی

از قهستان عراق بوده بدینور مردی بزرکست از قدماء اصحاب
جنید واقران وی اورا ریاضات بسیار و سفرهای معروفست
جنید کوید اکر نه ابوبکر کسایی بودی من در عراق نبودی جنید را
بوی مکاتباتست ورسایل نیکو پیش از جنید برفته از دنیا از جنید
هزار مسئله پرسیده بوده همه را جواب نوشته بود وبوی فرستاده
جون ویرا وقت وفات نزدیک آمد همه را بشست خبر وفات وی
بجنید رسید کفت کاش آن مسئلها را که از من پرسیده بود بشستی
کفتند بشست جنید شادمان کشت. شیخ الاسلام کفت جنید نه ازان
می ترسید که آن بدست عام افتد یا بدست سلطان ازان می ترسید
که بدست صوفیان افتد وازان دکانی برسازند یعنی بسخن کفتن

وقبول جستن. شیخ الاسلام کفت که جنید کفت از هزار صوفی یکی عالم
بود صوفی را آن بس بود که می شنود ومی داند ازین قوم دل فصیح بود
نه زبان. شیخ الاسلام کفت که رُویم کفته جون حال از مرد باز ستانند و مقال
بکذارند ویرا هلاک کردند. شیخ ابو الخیر عسقلانی کفته که جون ابوبکر کسایی
درخواب شدی از سینهٔ وی آواز قرآن خواندن شنیدندی

١٣٦ ابوعلی جوزجانی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ ثانیه است نام وی حسن بن علی است از بزرکان مشایخ
خراسانست در وقت خود بی نظیر بود ویرا تصانیفست در معاملات
ورُویت آفات وربما یتکلم فی شیءٍ من علوم المعارف والحِکَم صحبت
داشته با محمد بن علی حکیم ترمذی ومحمد بن فضل بلخی وقریب السن است
بایشان وی کفته الخلق کلهم فی میادین الغفلة یرکضون وعلی الظنون
یعتمدون وعندهم انهم فی الحقیقة یتقلبون وعن المکاشفة
والمشاهدة ینطقون. وهم وی کفته بدبخت انکس است
که حق سبحانه کناه ویرا بر وی بپوشاند ووی آنرا اظهار کند

١٣٧ محمد واحمد ابناء ابی الوَرْد رحمهما الله تعالی

از طبقهٔ ثانیه اند از بزرکان مشایخ عراق از اقران جنید صحبت
داشته اند با سری سقطی وابو الفتح حمّال وحارث محاسبی وبشر حافی
وطریقهٔ ایشان در ورع نزدیکست بطریقهٔ بشر حافی کنیت
محمد ابو الحسن است شاکرد بشر حافی است. وی کفته که وقتی نماز شام
تمام کردم پای فرو کردم هاتفی آواز داد وکفت اهکذا تجالس الملوک
وهم وی کوید از اداب فقیر در فقر آنست که ملامت وسرزنش نکند
کرفتاران بمحبت دنیا را وبر ایشان رحمت وشفقت کند ودعای
خیر کند ایشانرا تا خدای تعالی خلاص دهدشان از آنچه در آنند

وهم وی کوید هلاک مردم در دو چیز ست اشتغال بنافله وتضییع فریضه وعمل کردن بجوارح بی موافقت دل وسیل عن الولی فقال من یوالی اولیاء الله ویعادی اعداءه واحمد بن ابی الورد کوید چون الله تعالی در ولی سه چیز بیفزاید وی در سه چیز بیفزاید چون درجاه وی بیفزاید وی در تواضع و فروتنی بیفزاید وچون در مال وی بیفزاید وی در سخاوت بیفزاید وچون در عمر وی بیفزاید وی در اجتهاد در عبادت بیفزاید

۱۳۸

طاهر مقدسی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ ثالثه است از بزرکان مشایخ شام و قدما، ایشان ذوالنون مصری را دیده وبا یحیی جلا صحبت داشته عالم بوده ذوالنون مصری را کفت العلم فی ذات الحق جهل والکلام فی حقیقة المعرفة حیرة والاشارة عن المشیر شرک شیخ الاسلام کفت که سخن در ذات حق جهل است که هیچکس را در ذات الله سخن نیست و روا نبود که کوید مکر انک الله تعالی خود را و بپیغمبر وی کفت ویرا و کیفیت آن دانستنی نیست وجز تصدیق وتسلیم دران روی نیست وسخن در حقیقت معرفت حیرتست که او خود را شناسد بحق الحقیقة دیکر همه عاجزند ومتحیر واو عجز رهی را از معرفت خود بفضل خود معرفت می انکارد مصطفی می کوید صلی الله علیه وسلم در ثنا ودعا الله تعالی لا ابلغ مدحتک ولا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک و حق تعالی می کوید ولا یحیطون به علما از وی همین دانی کرا وست خدای یکانهٔ بی همتا واشارت از مشیر شرکست یعنی شرک خفی که اشارت را اشارت کننده باید واو بدو کانکی در نیاید هست بحقیقت اوست ودیکر همه بهانه ووی دربود وهستی یکانه ع الا کل شی ما خلا الله باطل طاهر مقدسی کوید اکر مردمان نور عارف ببینند دران بسوزند

واکر عارف نور وجود ببیند دران بسوزد وهم وی کوید حد المعرفة التجرد من النفوس وتدبیرها فیما یجل و یصغر

۱۳۹

ابو یعقوب السوسی رحمه الله تعالی

نام وی یوسف بن حمدان است استاد ابو یعقوب نهرجوری است از قدما مشایخ است عالم بوده صاحب تصانیف در بصره می بوده ودر ابله که شهریست در چهار فرسنکی بصره واز بصره قدیمی تر وقیل انها من جنان الدنیا از دنیا برفته وی کفته هر که علم توحید کوید بتکلف شرکست شیخ الاسلام کفت هر که علم تصوف کوید بتکلف او در شرکست وهر که سخن کوید و در هر وقت تواند کفت زرق است سخن بزندکانی باید کفت وآن وقت باید کفت که در سکوت از خدای تعالی بترسی سخن جنایت است تحقیق آنرا مباح کند کلام این طایفه نه چون کلام دیکرانست چون زندکانی نباشد می برد تا بزندقه و اباحت از انجا می افتد باید که چون متفرق باشی از جمع وتوحید نکویی اما چون خود نباشی تفرق را با توجه کار خراز کوید لا یصلح هذا العلم الا لمن یعبر عن وجده وینطق عن فعله

۱۴۰

ابو یعقوب نهرجوری قدس الله تعالی روحه

از طبقهٔ رابعه است نام وی اسحق بن محمد از علماء مشایخ است با جنید وعمرو بن عثمان مکی صحبت داشته شاکرد ابو یعقوب سوسی است سالها در مکه مجاور بوده وانجا برفته از دنیا در سنه ثلثین و ثلثمایه شیخ الاسلام کفت که من یک تن دیده ام که می کفت من ویرا دیده ام امام را یقین نشد ابو یعقوب نهرجوری کوید که باین کار نرسی تا بترک علم وعمل وخلق نکویی یعنی بدل وهمت از علم وخبر بر کذری نه انک دست باز داری وعمل از بهر ثواب نکنی یعنی اورا

نه برای ثواب باشی و درخلا وملا بااو باشی نه باعمل و ثواب آن
ابرهیم بن فاتک کوید که ابو یعقوب نهرجوری کوید الدنیا بحر والآخرة
ساحل والمرکب التقوی والناس علی سفر وانشد للنهرجوری
العلم بی منک وطا العذر عندک لی حتی التغیث فلم تعذل ولم تلم
اقام علمک لی فاحتج عندک لی مقام شاهد عدل غیر متهم
وهم ابو یعقوب کوید اعرف الناس بالله اشدهم تحیرا فیه وهم وی
کوید من اخذ التوحید بالتقلید فهو عن الطریق بعید

١٤١

ابو یعقوب الزیات رحمه الله تعالی

جنید کوید با جمعی از اصحاب در خانه ابو یعقوب زیات بکوفتیم
کفت شما را با خدای تعالی مشغولی نبود که از مشغولی آمدن بمن مشغول
کرد اند من کفتم که جون آمدن ما بتو از جمله مشغولی بحق است بان
از حق سبحانه بریده نمی شویم ابو یعقوب از بعض مریدان پرسید
که قرآن یاد داری کفت نی کفت واغوثاه بالله مریدی که قرآن یاد
ندارد جون ترنجی است که بوی ندارد پس بچه چیز تنعم می کند
وبچه چیز ترنم می کند وبچه چیز با پروردکار خود راز می کوید

١٤٢

احمد بن وهب رحمه الله تعالی

کنیت وی ابو جعفرست از بصره بود وبا ابو حاتم عطار صحبت داشته و استاد
وی ابو یعقوب زیات بود مدتی در مسجد شونیزیه بر توکل نشست وی کفته هر که
بطلب قوت برخاست نام فقر ازو برخاست وفات او در سنه سبعین ومایتین بود

١٤٣

ابو یعقوب مزابلی رحمه الله تعالی

بغدادیست از اقران جنید وی را پرسیدند که تصوف
چیست کفت حال یضمحل فیها معالم الانسانیة

١٤٤

ابو یعقوب اقطع رحمه الله تعالی

کاتب الجنید و داماد وی بمکه بوده ابو عبدالله خفیف کوید که ابو الحسن
مزین کفت که بمکه رسیدم شیخ ابو یعقوب اقطع در حالت رفتن بود
بروی در آمدم مرا کفتند اکر بتو التفات کند شهادت بروی عرضه
کن مرا فریب دادند که من کودک بودم بر بالین وی بنشستم بمن نکریست
کفتم ایها الشیخ تشهد ان لا اله الا الله وی کفت ایای تعنی بعزة من
لا یذوق الموت ما بقی بینی وبینه الا حجاب العزة کفت مرا می خواهی
باین شهادت کفتن بعزت آنکه هرکز مرک نچشد که نماند میان من و او
مکر پردهٔ عزت شیخ الاسلام کفت که پردهٔ عزت او نی اوست که او
اوست و تو تو ابو الحسن مزین برو زکار می کفتی که کرایی جون من
آمد که شهادت بر دوستی از دوستان او عرضه کند شیخ ابو عبدالله
خفیف کفته است که مرد در الوهیت می سوخت آمدند واز ورای پردهٔ
عزت شهادت بروی عرضه می کردند شیخ الاسلام کفت که شیخ ابو عبدالله
طاقی محتضر بود یکی شهادت بروی عرضه کرد کفت خاموش قومی
بی ادبان وبی حرمتان آمده اند وشهادت بر دوستی از دوستان او
عرضه می کنند تو آن خود بکوی که من آن خود کفته ام توفنی مسلما
والحقنی بالصالحین این بکفت وجان بداد وقتی جماعتی بر پیری
از مشایخ شهادت عرضه کردند وی از ان غیرت برجست وبر یکیک
شهادت عرضه می کرد تا همه بکفتند سر باز نهاد وجان بداد یکی پس از
وفات وی را بخواب دید کفت حال تو جونست کفت سخت نیکو کفت ایمان
بردی کفت بردم کفت بدرد مرک شهادت نکفتی کفت آن خود در من رسته بود

١٤٥

ابو یعقوب بن زیزی رحمه الله تعالی

شیخ ابو عبدالله خفیف کوید که با ابن زیزی در سماعی حاضر شدم و
قوال این بیت می خواند بیت لو اسندت میتا الی نحرها

عَاشَ ولم يُنقَلْ الى القبرِ وقتِ ابن زیزی خوش شد دستها را از پس
پشت بر زمین نهاد و سینهٔ خود را ببالا کرد وچشم خود را در اسمان
دوخت ومی کفت بکوی والله که غیر من کسی نمی شنود ناکاه خون
از رکهای کردن وی بکشاد که پنداشتی از انجا فصد کرده اند وهمچنان
می بود تا بیهوش بیفتاد ویرا بکرفتند وخونها را بشستند وخرقهٔ
بر آن موضع بستند وهم شیخ ابو عبدالله خفیف کوید که میان ابرهیم
خواص وابن زیزی نقاری واقع شد ابن زیزی ویرا کفت چند دعوی
کنی وصولت بر ما که بتوکل بباديه در می آیی آنچه با خود داری از مرقع
ورکوه همه اسباب کدیه است اکر دعوی توکل می کنی چنانک من کویم ترا
بباديه در آی ابرهیم خواص در غضب شد وبیرون رفت ابن زیزی
در عقب وی برفت واز اروردا پی نیکو کرفت وکوزهٔ از ابکینه چون
بوی رسید کفت مرقع خود بکش واینها را بپوش مرقع را بکشید و
انها را بپوشید رکوه را از وی بستد وکوزهٔ آبکینه را بوی داد وکفت
برو چون ابرهیم حج کرد وباز کشت ابن زیزی مرقع و رکوهٔ ویرا برداشت
واستقبال وی کرد وکفت اکنون هرچه خواهی بپوش وخواص را از بس که
ریاضت و فاقه کشیده بود موبها ریخته بود ابن زیزی را کفت قَتَلْتَنِی
اَبْعَدَكَ الله وهم وی کفته که شیخ ابو طالب خزرج کفت که میان من و
ابن زیزی در اخلاص سخنی می کذشت واصحاب بران بودند که شب
در خانهٔ من باشند هر وقت که من سخن کفتم کفت باش تا شب بیاید
ومن هیچ نمی دانستم که وی چه می کوید چون برخاستیم ابن زیزی کفت
انتظار من نبرید که من بیکاه خواهم آمد ما طعام خوردیم ونصیب وی
کذاشتیم چیزی از شب کذشته بود که آمد وبطهارت خانه در رفت کفتیم
مکر طهارت می کند او خود با خود دفی داشته است انجا پنهان می کرده پس

بیرون آمد چون پاسی از شب کذشت ومردم آرام کرفتند ما با خاطر
خوش و وقت صافی نشسته بودیم که ابن زیزی برخاست ودف پنهان
کرده را بیرون آورد وآغاز دف زدن وسرود کفتن کرد همهٔ همسایکان
جمع شدند ونظاره می کردند با همسایکان کفت شاید که چون ابو طالب
با شما تنها باشد چنینها نکند ما این از وی آموخته ایم واو شیخ ماست
درین کارها پس دف می زد وسرود می کفت وبازی می کرد وبا همسایکان
سخن می کفت ابو طالب کفت که هنوز سحر بود که خانه را خالی کردم وبمحلهٔ
دیکر رفتم چون بامداد شد کفتم که توبه کردم که دیکر هرکز ذکر اخلاص نکنم

۱۴۶

ابو یعقوب مذکوری رحمه الله تعالی

ازوی پرسیدند که توکل چیست کفت ترک اختیار ه وآز سهل تستری پرسیدند
کفت ترک تدبیر وآز بشر حافی پرسیدند کفت رضا وآز ابو حفص
حداد پرسیدند کفت تبری از توان خود وآز حلاج پرسیدند کفت
دیدن مسبب وآز فتح موصلی پرسیدند کفت ملال از سبب وآز شقیق پرسیدند
کفت ده یدارد در عجز غرق وآز شبلی پرسیدند کفت در دیدار دل فراموش کردن همه کس

۱۴۷

ابو یعقوب میدانی رحمه الله تعالی

از مشایخ نَصِيبَيْن است شبلی از بغداد بمصر می شد بجلالی خواستن
که آن وقت که عمل داشته بود اسب در زمین کسی کرده بود کذر وی بر
ابو یعقوب میدانی افتاد بذیرهٔ شبلی آمد وی هنوز بنوی درین کار
آمده بود واول ارادت وی بود مردی فربه بود شبلی دست بسر وی
فرود آورد کفت جَبَرَكَ الله ابو یعقوب کفت آمین مردمان کفتند
این چیست که ویرا کفت چنانک کودکانرا کویند وپس ازان ابو یعقوب را
بود آنچه بود شبلی کوید که چون دست بسر وی فرود آوردم وکفتم
جَبَرَكَ الله هیچ موی بر تن وی نبود که نکفت آمین

١٤٨

ابو یعقوب خراط عسقلانی رحمه الله

وی کفته که بر ابو الحسین نوری درآمدم و با خود محبرهٔ داشتم مرا کفت ای بسر می خواهی که چیزی نویسی کفتم آری بیتی چند بر بدیهه املا کرد که بنویس بنوشتم حاصل معنی آن ابیات آنکه هرچه شما درین اوراق اثبات می کنید و می نویسید ما آنرا محو کرده ایم لاجرم شما بسبب آن اثبات از ادراک و فهم آنچه مقصود است محجوب کشتید و بر ما بسبب این محو ابواب ادراک و فهم مقصود بی انتها و انقطاع کشاده شد و باعث ما برین موعظت و تذکیر نیکخواهی شماست چند بینیم شما را که ورق می نویسید و می شمارید و خود را از آنچه مقصود ست محجوب می دارید

١٤٩

ابو یعقوب کوزنی رحمه الله

شیخ الاسلام کفت که من وی را دیده ام پیری روشن بود صاحب وقت و کرامات پیوسته چوبی داشتی در دست و دُو سُترهٔ یعنی دو یمالی بر میان آن بسته او را کفتند این باری چیست کفت این هم فنی است ٭ شیخ ابو معمر مالکی مرا کفت که روزی می کذشت جماعتی مُعَدِلان نشسته بودند برایشان خواند تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّى و بر کذشت

١٥٠

خیر نساج قدس الله تعالی سره

کنیت وی ابو الحسن است و نام وی محمد بن اسمعیل اصل وی از سامره است و ببغداد نشستی با ابو حمزهٔ بغدادی صحبت داشته بود و از سری سقطی سوالات کرده و کفته اند که مرید سری بود و از اقران جنید است از طبقهٔ ثانیه و استاد نوری و ابن عطا و جریری است و ابرهیم خواص و شبلی هر دو در مجلس وی توبه کردند شبلی را بجنید فرستاد حفظ حرمت جنید را و جنید کفته است خیر خیرنا عمر وی دراز کشید صد و بیست سال بزیست و در سنه اثنتین و عشرین وثلثمایه از دنیا برفت شیخ الاسلام کفت که وی نه کرباس بافتی که وی سخن بافتی جعفر خلدی

کفته

کفته است که خیر نساج را پرسیدم که پیشهٔ تو بافندکی بود کفت نی کفتم پس چرا ترا نساج کویند کفت ٭ با خداوند سبحانه عهد کرده بودم که هرکز رُطب نخوردم روزی نفس بر من غالب شد مقداری رطب کرفتم چون یک رطب خوردم ناکاه دیدم که شخصی بمن نکریست و کفت ای خیر ای کریز پای واو را غلامی بوده است خیر نام از وی کریخته بوده شبهٔ وی بر من افتاد پس مردمان کرد آمدند و کفتند والله این غلام تست خیر کفت من حیران ماندم و دانستم که بچه کرفتار شدم و جنایت خود را شناختم پس مرا بجایکه دیکر غلامان وی بافندکی می کردند برد و کفت ای بندهٔ بدکار از خواجهٔ خود می کریزی در آی و همان کار که پیش ازین می کردی می کن من پای خود در کارکاه جولاهکی آویختم و کرباس می بافتم چنانکه کویا سالها آن کار کرده بودم چهار ماه با وی بماندم و بافندکی می کردم شبی برخاستم و وضو ساختم و در سجده افتادم و کفتم خدا و ندا دیکر باز نکردم با آنچه کردم چون بامداد شد شبهٔ آن غلام از من برفت و من بصورت اصلی خود باز کشتم و خلاص شدم و این نام بر من بماند پس سبب نام بافندکی بر من آن جنایت بود که خداوند تعالی مرا بآن عقوبت کرد ٭ و کویند که وی دوست داشتی که وی را خیر خواندندی و کفتی روا نباشد که مسلمانی مرا نامی نهاده باشد من آنرا بکردانم ٭ وی را پس از مرک بخواب دیدند کفتند خدای با تو چه کرد کفت لا تسألني عن هذا ولكن استرحت عن دنياكم القذرة ٭ ابو الحسین مالکی رحمه الله تعالی کوید که در وقت نزع خیر نساج حاضر بودم وقت نماز شام درآمد و برا غشی افتاد و از هوش بشد چون چشم بکشاد بسوی در خانه اشارت کرد و کفت قف عافاك الله بایست ساعتی مرا زمان ده که تو مامور خداوندی و من نیز مامور خداوندم و بندهٔ فرمان وی آن فرمان که تو داری فوت نمی شود و من خود در قبضهٔ توام اما نمازم را فرمانست بوقت باز بسته ترسم که از من فوت شود پس آب خواست و وضو ساخت

ونماز شام بکزارد بس بخفت وچشم برهم نهاد وجان بداد رحمه الله تعالی رحمة واسعة

١٥١ محفوظ بن محمود رحمه الله تعالی

از طبقهٔ ثانیه است وقیل من الثالثه از قدماء مشایخ نشابور است وبزرکان ایشان از اصحاب ابو حفص وبعد از ابو حفص با ابو عثمان حیری صحبت داشته تا از دنیا برفته در سنه ثلث او اربع وثلثمائه وبپهلوی ابو حفص در کور است وی کفته التوکل ان یاکل العبد بلا طمع ولا شره وهم وی کفته من اراد ان یبصر طریق رشده فلیتهم نفسه فی الموافقات فضلا عن المخالفات

١٥٢ محفوظ بن محمد رحمه الله

وی بغدادی است یکی از سالکان طریق تصوف است وی کفته من ابصر محاسن نفسه ابتلی بمساوی الناس ومن ابصر عیوب نفسه سلم من رؤیة مساوی الناس وهم وی کفته اکثر الناس خیرا اسلمهم للمسلمین صدرا

١٥٣ ابرهیم الخواص قدس الله تعالی روحه

از طبقهٔ ثانیه است وقیل من الثالثه کنیت او ابو اسحق است یکانه بود در طریق تجرید وتوکل وکان اوحد المشایخ فی وقته استاد جعفر خلدی وسیروانی مهین است وغیر ایشان کویند بغدادیست وبدروی از آمل بوده وآز اقران جنید ونوری بود وپیش از ایشان برفته از دنیا در سنه احدی وتسعین ومائتین اکر درست شود ویوسف بن الحسین ویرا شسته ودفن کرده در مسجد برفته بعلت شکم هر باری که فارغ کشتی غسل کردی کویند آن روز که برفت از دنیا هفتاد بار اجابت کرده بود وهر بار غسلی آورده وسرمایی عظیم بود بسین بار در آب برفت قبر وی در زیر حصار طبرک است شیخ الاسلام کفته است که هرکز قبری ندیدم بآن هیبت وشکوه که کویی شیر یست خفته که ناکاه فرا آن رسی وی صحبت دار خضر بوده علیه السلام شیخ ابو بکر کتانی کوید وقتی خواص از سفر آمد

کفتم در باد به چه شکفت دیدی کفت خضر علیه السلام بمن رسید کفت ابراهیم خواهی که با تو همراهی کنم کفتم نی کفت چرا کفتم او رشکین است ترسم که دل من با تو بپیوندد شیخ الاسلام کفت که شیخ خرقانی مرا کفت درمیان سخنانی که با من می کفت اکر با خضر صحبت یابی توبه کن واکر از هری در شبی بمکه روی از آن توبه کن ابرهیم خواص کفته العلم کله فی کلمتین لا تتکلف ما کفیت ولا تضیع ما استکفیت یعنی رنج مکش در طلب آنچه در قسمت ازلی برای تو کفایت کرده شده است وآن رزق است وضایع مکردان آنچه از تو کفایت آن طلب کرده اند وآن انقیاد احکام خداوندی است از اوامر ونواهی ابو الحسن علوی کوید که در مسجد دینور شدم خواص را دیدم در صحن مسجد درمیان برف کفتم سلام علیک یا ابا اسحق بیا تا در پوششی دویم که مرا بروی شفقت آمد کفت مرا با مجوسیت میخوانی یعنی از تجرید با سبب آمدن واز افراد با علاقت آمدن مجوسیت بود شیخ الاسلام کفت تا نشان دو کانکی بجاست مجوسیت بجاست ابو الحسن کوید پس خواص دست مرا بکرفت وبرتن خود نهاد در عرق غرق بود نزدیک بود که از کرمی دست من بسوزد درمن نکریست وبخندید واین دو بیت برخواند شعر

لقد وضح الطریق الیک حقا ° فما احد بغیرک یستدل
فان ورد الشتاء فانت کهف ° وان ورد المصیف فانت ظل

ممشاد دینوری کوید که نیم خواب بودم در مسجد فرا من نمودند که خواهی که دوستی از دوستان ما ببینی برخیز وبرسر تل توبه شو بیدار شدم برف آمده بود آنجا رفتم خواص را دیدم مربع نشسته وکرد بر کرد وی مقدار سیری سبز تهی از برف وبا آن همه برف که سرد آمده بود در عرق غرق کفتم این منزلت بچه یافتی کفت بخدمت فقرا

بعبا چنبوه بکسر با و ضم حا آنست که زانوها برآرند و بر شکم جمع کنند و آنرا بجامه یا بدست نگاه دارند ٥

وقتی کسی ویرا دید در بیابان چنبوه زده و بفراغت نشسته گفت یا ابا اسحق اینجا چه نشسته گفت بروای بطال اگر ملوک زمین بدانند که من اینجا در چه حالم بشمشیر بسر من آیند از حسد • وقتی در مسجد نشسته بود بر سر سجاده شخصی مشتی درم بر روی سجاده وی نهاد وی برخاست و سجاده بیفشاند و آن سیمها در خاک و سنگ ریخت و گفت این نشستگاه به بیش ازین برمن آمده است آنکس گوید هرگز کسی بعزوی ندیدم که چنان کرد و بذل خود که آن سیم برمی چیدم از زمین • فضل رازی را در دی صد هزار درم میراث رسید آنرا بپاشید چون با خویشتن آمد و از حال با علم افتاد ویراده درم مانده بود گفت این را در تعلم بکار بردم آخر گفت این چه بود که کردم از وجد با علم افتادم بنزدیک ابرهیم خواص رفت از وی پرسید که صد هزار درم میراث یافتم بپاشیدم ده درم ماند در علم بکار بردم خواص گفت این ترا از آن افتاد که در اول از آن شربتی آب خورده بودی چرا دست بآن بردی تا ترا آخر باین بگرفتند بعد از آن بوسه بر دست وی زد و گفت فدای آن دستم که چون تنزل کرد از وجد با علم افتاد یعنی با جهل نیفتاد • شخصی از شبلی پرسید که از دویست درم چند درم زکوة بباید داد گفت آن تو بگویم یا آن خویش گفت آن تو کدامست و آن من کدام گفت ترا از دویست پنج درم بباید داد و مرا از دویست دویست درم و پنج درم گفت این دویست خود دانم آن پنج چیست گفت آن دویست درم که داری بدهی و پنج دیگر وام کنی گفت این مذهب کیست گفت مذهب ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه

ابرهیم بن عیسی قدس الله تعالی سره

١٥٤

از اصفهان بود و صحبت با معروف کرخی داشته ابرهیم خواص قدس سره گفته است در بغداد بودم بر کنار دجله وضوء می ساختم کسی را دیدم از آنجانب دجله بر روی آب می آمد روی بر زمین نهادم و گفتم بعزت

وجلال تو که وی بر ندارم تا این مرد را ندانم ابرهیم بن عیسی را دیدم که بیامد و مرا بجنبانید و گفت هرگاه خواهی که کسی را از اولیاء حق بشناسی این بگوی هو الاول والآخر والظاهر والباطن وهو بکل شیء علیم • وفات او در سنه سبع واربعین ومائتین بوده باصفهان

ابرهیم بن ثابت رحمه الله تعالی

١٥٥

کنیت وی ابو اسحق است از مشایخ بغداد بود با جنید قدس سره صحبت داشته شیخ ابو عبد الرحمن السلمی گفته است که ویرا دیدم گفتم مرا دعایی کن گفت اختیار تو آنرا که ترا نهاده اند در ازل به از معارضه اوقت وهم ویرا گفتم مرا وصیتی کن گفت کاری مکن که از آن پشیمان شوی • و وفات او در سنه تسع وستین وثلثمایه بود

ابو محمد جریری قدس الله تعالی روحه

١٥٦

[illegible]

از طبقه ثالثه است نام وی احمد بن محمد بن الحسین و گفته اند حسین بن محمد و گفته اند عبد الله بن یحیی از کبار اصحاب جنید بود و پس از جنید بجای جنید ویرا نشاندند از بزرگی وی • از علماء مشایخ قوم بود صحبت داشته بود با سهل عبد الله تستری در سال هبیر در جنگ قرامطه از تشنگی بمرد در سنه اثنی عشر وقیل اربع عشر وثلثمایه • درویشی همی گوید من آن سال با آن مردمان بودم از دست قرامطه بجستم چون برفتند باز آمدم بنزدیک قافله شفقت اسلام را تا مگر خسته را آب دهم یا نظاره کنم که حال ایشان چیست میان خستگان همی گشتم ابو محمد جریری را رحمه الله دیدم میان خستگان افتاده و سال وی از صد در گذشته بود گفتم یا شیخ دعا نکنی تا خدای تعالی این بلا کشف کند مرا گفت گفتمش مرا جواب داد که آن کنم که من خواهم درویش گفت دیگر باره این سخن را بروی کردانیدم گفت ای برادر این وقت دعا نیست وقت رضا و تسلیم است

یعنی دعا پیش از نزول بلا باید کرد جون بلا آمد رضا باید دادن •
وی کفته التصوف عَنوَةٌ لا صُلحٌ تصوف بصلح نیابند آن بجنک بستانند
نه بصلح • شیخ الاسلام کفت که تصوف بطلب وصلح نیابند که آن
قهرست آن تیریست جون برق از نور اعظم که از بالا در آید تا بکه
اندازند انک طالب آنست از وی کریزانست وآن که اهل آنست اکرچه
کریزانست آن بوی شتابانست • وهم شیخ الاسلام کفت آن جنک
آنست که می کریزی وآن در تو می آویزد نه آنست که دست بآن می
زنی ودر دست نمی آید انکس که این سخن کفته از جاشنی کفته وبعیان
بکرفته نه از علم می کوید از علم جنین سخن نیاید • درویشی ابومحمد
جُرَیری را کفت بر بساط انس بودم دَرِی از بسط بر من نکشادند از
مقام خود بلغزیدم وازان محجوب شدم راه بکم کردهٔ خود جون یابم
مرا بر راهی که بآن برساند دلالت کن ابومحمد بکریست وکفت ای برادر
همه باین درد کرفتارند وباین داغ مبتلا لیکن بر تو بیتی
جند بخوانم که بعضی ازین طایفه کفته اند **شعر**

قِف بِالدِّیارِ فهذه اثارهم • تبکی الاحِبّة حسرةً وتشوّقا
کَم قدوقفتُ بها اُسایلُ مخبرًا • عن اهلها اوصادقا اومُشفقا
فاجابنی داعی الهَوَی فی رسمها • فارقتَ مَن تهوی فعَزَّ المُلتقَی

١٥٧

غانم بن سعد رحمه الله تعالی

از بغداد بود وبا ابومحمد جُرَیری صحبت داشته بود ودر ورع
ومجاهده کامل بود • ویرا پس از وفات بخواب دیدند کفتند حق تعالی
با تو جه کرد کفت بر من رحمت کرد وببهشت درآورد کفتند بدان
معاملتها کفت نی اکر بدان معاملتها باز نکریسته بودمی هم انجا بماندمی

١٥٨

غیلان السمرقندی رحمه الله تعالی

از کبار مشایخ بود وبا جنید صحبت داشته بود واز وی طریقت کرفته و
در معارف صاحب سخن بود • وی کفته عارف از حق بحق نکرد
وعالم از دلیل بحق وصاحب وجد از دلیل مستغنی باشد

١٥٩

غیلان الموسوس رحمه الله تعالی

ویرا غیلان المجنون نیز کفتندی از مقدمان مشایخ عراق بود در
خرابها بودی وبا کس نیامیختی واز کس جیزی قبول نکردی وکس ندیدی
که او جه خوردی • محمد بن السمین کفت غیلانرا دیدم در ویرانهای کوفه
از وی پرسیدم که بنده از خطر غفلت کی رهد کفت انکاه که بدانجه ویرا
فرموده اند مشغول باشد واز آنجه نهی کرده اند غافل ودر حساب نفس خود عاقل

١٦٠

ابو العباس ابن عطاء قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ ثالثه است نام وی احمد بن محمد بن سهل بن عطاء الآدمی است
بغدادیست از علماء مشایخ است واز ظریفان صوفیان ویرا سخنان
نیکو وزبان فصیح است در معنی قرآن صاحب تصنیف است قرآنرا
تفسیر کرده از اول تا آخر بزبان اشارت شاکرد ابرهیم مارستانی است
واز یاران جنید ابوسعید خراز ویرا بزرک می داشت خراز کوید التصوف
خُلقٌ ولیسَ اَنَا بِه وما رأیت من اهله الا الجنیدَ وابن العطاء • بسبب حلاج
کشته شده است در ذوالقعدهٔ سنه تسع وثلثمایه وقیل سنه احدی
عشر وثلثمایه در ایام خلافت القاهر بالله آن وزیر که حلاج را بکشت
ابو العباس را کفت در حلاج جکویی کفت تو خود جندان داری که ازان
باز پرداز ای سیم مردمان باز ده وزیر کفت تعریض می کنی فرمود تا دندانهای
وی یکان یکان می کندند وبسر وی فرو می بردند تا کشته شد • سُئِلَ
ابن عطاء ما افضل الطاعات قال ملاحظة الحق علی دوام الاوقات
وی کفته در تفسیر قوله تعالی یمیتنی ثم یحییني یمیتنی عنّی ثم یحیینی به

وهم وی کفته در تفسیر قوله تعالی ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا
فقال ثم استقاموا علی انفراد القلب بالله تعالی • وهم وی کفته الادب
الوقوف مع المستحسنات فقیل له وما معنی ذلک فقال ان تعامل الله بالادب
سرا وعلانیة فاذا کنت کذلک کنت ادیبا وان کنت اعجمیا بیت
اذا انطقت جاءت بکل ملیحة • وان سکتت جاءت بکل ملیح
شیخ الاسلام کفت ادب آنست که با الله معاملت دیکری از سر آب و خاک و دعوی
نفس برخیزی نکویی که من و کرد من کویی که او و توفیق و عنایت او

١٦١ ابو صالح المزین رحمه الله تعالی

از بزرکان روزکار خود بود با ابن عطا صحبت داشته بود صاحب
خلوت بود و باکس نیامیختی سهل بن عبد الله کفته است که مرا آرزو
بود که با ابوصالح صحبت دارم وقتی در حرم ویرا دیدم و از وی صحبت
خواستم کفت ای سهل اکر بوصالح فردا بمیرد صحبت با که داری
کفتم ندانم کفت اکنون همان انکار و از چشم من ناپیدا شد

١٦٢ ابو العباس اردبیلی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که وی کفته که ابو الحسین عبّادانی کفته که من و درویشی
ببصره آمدیم شش روز بر آمد چیزی نخوردیم روز هفتم شخصی در آمد
دو پاره زر آورد یکی مرا داد و یکی یار مرا من آن خود را بوی دادم تا خوردنی
آورد بخوردیم و روی براه نهادیم بکنار دریا رسیدیم آن دیکر پاره
زر را بملاح دادیم تا ما را در کشتی نشاند دو روز در کشتی می رفتیم
می دیدیم که درویشی در کنجی سر فرو برده چون وقت نماز شدی نماز
بکزاردی و باز سر فرو بردی پیش وی رفتم و کفتم ما یاران توییم
اکر چیزی بکار باشد بکوی کفت چون باشد بکویم کفتم بکوی کفت
فردا نماز پیشین من از دنیا بروم شما از ملاح درخواهید تا شما را

بکناره

بکناره برد و اکر ازین جامهٔ من چیزی بوی باید داد بدهید چون
با کناره شوید درختستانی بینید در زیر درختی که بزرکترست همه
ساز و برک من نهاده بینید کار مرا بسازید و انجا دفن کنید و این
مرقع من ضایع مکنید بر کیرید چون بحله رسید برنایی ظریف و لطیف
این مرقع از شما باز خواهد بوی دهید دیکر روز نماز پیشین بکرد
سر در مرقع برد چون پیش وی شدیم برفته بود ملاح کشتی را با کناره
برد درختستانی دیدیم و در انجا درختی بزرک انجا شدیم کوری کنده دیدیم
کنده و همه اسباب نهاده کار وی بساختیم و دفن کردیم و مرقع بر کرفتیم
و روی بحله نهادیم برنایی پذیرهٔ ما آمد بران نشان که او داده بود ما را
کفت آن ودیعت بیارید کفتیم چنین کنیم کفتیم از بهر خدای با تو سخنی
کوییم کفت بکویید کفتیم او که بود و تو کهٔ و این چه قصه است کفت او
درویشی بود میراثی داشت وارث طلب کرد مرا بوی نمودند اکنون
شما میراث بمن سپارید و بروید از بوی سپردیم کفت شما اینجا باشید
تا من باز آیم از چشم ما غایب شد و آن مرقع در پوشید و جامهٔ خود
پاک بیرون کرد و کفت این آن شماست و برفت ما در مسجد حله نشستیم
دو روز انجا بودیم چیزی فتوح نشد از جملهٔ آن جامه چیزی بیار خود
دادم که طعامی آر تا بخوریم ساعتی بودم دیدم که وی می آید و خلقی
عظیم در وی او بخته در آمدند و مرا نیز بکرفتند و می کشیدند کفتم
آخر چه بوده است باز کویید کفتند امروز سه روزست که پسر رئیس حله
پیدا نیست و جامهٔ وی با شما می یابیم ما را بردند تا پیش رئیس کفت
پسر من کو که جامهٔ وی با شماست راست بکویید قصه را از اول تا آخر
باز کفتیم وی بکریست و روی باسمان کرد و کفت الحمد لله که از صلب
من چون اویی بود که ترا شایست • شیخ الاسلام کفت همه خلق زنده

ازمرده میراث برند مکر این طایفه که مرده از زنده میراث برد و
کفت هیچکس با پیری ازخداوندان ولایت صحبت ندارد بصدق
که نه جون او برود از احوال و ولایت وی چیزی میراث برد

١٦٣

ابو العباس دینوری قدس الله تعالی روحه

از طبقهٔ خامسه است نام وی احمد بن محمد ست صحبت داشته با یوسف
بن الحسین و عبدالله خراز و جُرَیری و ابن عطا و رُوَیم را دیده بود
نیکو طریقت بود با استقامت به نیشابور آمد و انجا مدتی اقامت
کرد و مردم را موعظت می کفت بزبان معرفت بخوبترین بیانی بعد ازان
از نیسابور بترمد آمد خواجه محمد حامد شاکرد ابوبکر وراق پذیرهٔ وی آمد
و بوسه بر رکاب وی داد شاکردان از خویش نیامد ویرا کفتند که چرا آن
کردی کفت من شنیدم که خداوند مرا نیکو می ستاید و از ترمذ بسمرقند رفت
و آنجا برفت از دنیا پس از اربعین و ثلثمایه ابو العباس را کفتند که خدای را
بچه شناختی کفت بآن که نشناختم یعنی بعجز معترفم وی کفته ادنی الذکر
ان یُنسیَ مادونه و نهایة الذکر ان یغیب الذاکر فی الذکر عن الذکر و یستغرق
بمذکوره عن الرجوع الی مقام الذکر وهذا حال فناء الفناء

١٦٤

ابو العباس احمد بن یحیی الشیرازی رحمه الله

استاد شیخ ابو عبدالله خفیف است شیخ ابو عبدالله کفته که من جنان
متحقّقی در وجد ندیدم سُکر تمام داشت جون بصحرا رفتی با شیر
بازی کردی جنید و رُوَیم و سهل عبدالله را دریافته بود شیخ
ابو عبدالله کفته که شبی با شیخ احمد یحیی بودم و با ما کودکی بود از
اصحاب وی که خواب را بخانهٔ خود می بایست رفت و زمستان
بود و آتشی عظیم برافروخته بودند و احمد یحیی برپای بود و وقت
وی خوش شده بود در سماع بعضی اصحاب کفتند کیست که فلان

کودک را بخانهٔ وی رساند هیچکس جواب نداد احمد بن یحیی دو اخکر بزرک
بر کف خود کرفت و آستین بآن فرو کذاشت و کودک را کفت برخیز
و وی را بدر خانهٔ وی رساند و ما روشنایی آن اخکر را از بالای
جامهٔ وی می دیدیم آن کودک در خانهٔ خود درآمد وی آن دو اخکر را از دست
بینداخت انکشت شده بود بعد ازان بمسجد درآمد و نماز می کرد تا بانک نماز بامداد کفتند

١٦٥

ابو العباس باوردی رحمه الله تعالی

وی بزرک بوده شبلی را دیده بود وی بنشابور بوده و شیخ ابوبکر
طِمِستانی نیز بنشابور بوده و شبلی را دیده هر دو کفته اند که شبلی صاحب
حال بوده ذرهٔ از توحید نداشته شیخ الاسلام کفت جنانست که ایشان
کفتند شبلی در توحید مدعیا نه سخن می کوید نه متمکنانه

١٦٦

ابو العباس بردعی رحمه الله تعالی

نام وی احمد بن محمد بن هارون البردعی الصوفی است از شیخ ابوبکر
طاهر ابهری و مرتعش حکایت کند می کوید که مرتعش کفت هر که دیدار
وی ترا منفعت نکند سخن وی ترا منفعت نکند وهم وی کوید که ابوبکر طاهر
ابهری کفت لا یَصلُحُ الکلامُ الّا لرجلٍ اذا سَکَتَ خاف العقوبة بسکوته

١٦٧

ابو العباس السیاری قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ خامسه است نام وی قاسم بن القاسم بن المَهْدی است دختر زادهٔ
احمد بن سیار ست از اهل مرو ست شیخ ایشانست شاکرد ابوبکر واسطی
و عالم بوده بحقایق احوال و فقیه بوده و حدیث بسیار داشته
ویرا از پدر میراث بسیار بماند جمله بداد و دو تا رموی پیغمبر صلی الله
علیه و سلم بخرید خداوند تعالی ببرکات آن موی ویرا توبه داد و بصحبت
ابوبکر واسطی افتاد و بدرجهٔ رسید که امام صنفی از متصوفه
شد که ایشانرا سیاریه خوانند و جون از دنیا می رفت وصیت کرد

تا آن مو یها را در دهان وی نهادند و قبر وی در مرو است و مردمان بحاجت خواستن انجا شدی و کفایت مهمات طلبیدی و مجرب بود در سنه اثنتین واربعین وثلثمایه برفته از دنیا وی کفته که التوحید ان لا یخطر بقلبک ما دونه توحید آن بود که دون حق را بنزدیک تو خطر نباشد و خاطر مخلوقات را بر دل تو کذر نه وهم وی کفته که واسطی را بدر مرک کفتند ما را وصیتی کن کفت احفظوا مراد الله فیکم

١٦٨

عبد الواحد بن علی السیاری رحمه الله تعالی

وی خواهر زادهٔ ابو العباس است و شاکرد وی سرای خود را در مرو بر صوفیان وقف کرد سبب آن بود که دعوتی کرد صوفیان از رقص می کردند یکی در رقص بهوا بر شد و ناپدید کشت و هرکز پیدا نیامد در سنه خمس و سبعین وثلثمایه برفته از دنیا وی کفته که شنیدم از خال خود ابو العباس که می کفت اکر روا بودی که در نماز بجای قرآن بیتی از شعر خواندندی این بیت بودی بیت

أتمنّى على الزمان محالا ❊ ان ترى مقلتای طلعة حرّ

١٦٩

ابو العباس السهروردی رحمه الله تعالی

نام وی احمد است بمکه بوده با مشایخ وقت چون سیروانی و غیرا و وی کفته بمنا بودم روز عید اضحی جمعی انبوه نشسته بودند و شیخ سیروانی حاضر بود قوال چیزی برخواند سیروانی برخاست کریان و برفت قوم کفتند آن چه بود که کر دچه افتاد مکر بر سماع منکر شد شیخ ابو الحسن سرکی حاضر بود کفت با خدای عهد کردم که اکر وی بر سماع منکر شده باشد من هرکز بسماع ننشینم شیخ ابو العباس سهروردی کفت من با تو موافقم دیکر روز این هر دو تن برخاستند با جمعی دیکر از مشایخ و بسلام سیروانی شدند خواستند که از ان چیزی

کویند وی کفت روزکاری بر ریک می خفتم و دست بالین می کردم و نشان سنک بر پهلوی من بود بسماع می نشستم اکنون بر فرش می نشینم و شما چنان سوخته مرا کی حلال بود که با شما در سماع نشینم

١٧٠

ابو العباس نهاوندی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام ویرا از طبقهٔ سادسه داشته است نام وی احمد بن محمد بن الفضل است شاکرد جعفر خلدی است پیر شیخ عمو و شیخ ابو العباس ویرا عمو نام کرده بود و عمو سالار بوده شیخ الاسلام کفت که عباس فقیر هروی مرا کفت که ابو العباس نهاوندی کفت که هر که ازین علم سخن کوید که الله تعالی نه حجت او بوده شیخ الاسلام کفت که سخن کفتن از حق سه است سخن کفتن از ذات او و سمع دران استاد یعنی شنیده از کتاب و سنت و سخن کفتن از دین او و کتاب و سنت و اجماع و آثار صحابه دران استاد و سخن کفتن است از صحبت او و هر که ازین سخن کوید که الله تعالی نه موجود وی بود که سمع او بود که با او شنود و بصر او بود که با او بیند الله تعالی خصم او بود

الله تعالی خصم او بودم

شیخ الاسلام کفت که نهاوندی کفت که آنان که خداوندان همت اند اکر دست چپ ایشان ایشانرا از و مشغول دارد بدست راست دست چپ خود ببرند وهم شیخ الاسلام کفت که شخصی بود نفط فروش نهاوندی و فقرا از وی در دنیا می آسودند باخر ویرا مهجور کردند و از وی چیزی نمی ستدند نهاوندی را از ان پرسیدند کفت وی خرسند شد بآن که ببرکه ادرویشان مال وی می افزاید مال وی بر فقرا حرام شده نهاوندی کفته که در ابتدا که مرا درد این کار بکرفت دوازده سال سر بکریبان فرو بردم تا یک کوشهٔ دل بمن نمودند وهم وی کفته که همه عالم در آرزوی آنند که حق تعالی یکساعت ایشانرا بود و من در آرزوی آنم که حق تعالی یکساعت مرا بمن دهد تا من بیندیشم

که خود چه چیزم و کجایم ٭ در سخنان شیخ ابو سعید ابو الخیر مذکورست که
اصل این حدیث آن باشد که مرد را با او باز نگذارند رسول صلی الله علیه وسلم
گفتی اللهم لا تکلنی الی نفسی طرفة عین ولا اقل من ذلک مرا یک چشم زدن
بخود باز مگذار و کم از ان آن پیرزن را دیدم بمرو که سخنان استاد ابو علی
دقاق شنیده بود می رفت و می گفت گفته اند که ما دا طرفة العینی مرا با ز
مگذار من خود دعا می کنم و زاری که یا رب مرا طرفة العینی بمن باز گذار
تا خود بدانم که کجا ایستاده ام ٭ وهم نهاوندی گفته که با خدای تعالی بسیار
نشینید و با خلق اندک ٭ ترسایی شنید که در میان مسلمانان اصحاب فراست
می باشند بخانقاه شیخ ابو العباس قصاب در آمد شیخ گفت بیگانه در کوی
آشنایان چه کار دارد ترسا باز گشت و گفت یکی معلوم شد از انجا عزم
خانقاه شیخ ابو العباس نهاوندی کرد چون بانجا در آمد شیخ هیچ نگفت
چهار ماه با ایشان وضو می ساخت و نماز می کرد بعد از چهار ماه پای افزار
در پای کرد که برود شیخ فرمود که جوانمردی نبود که حق نان و نمک افتاد
بیگانه بیایی و بیگانه بروی ترسا مسلمان شد وانجا مقام کرد و بعد از شیخ بجای شیخ بنشست

اخی فرج زنجانی قدس الله تعالی روحه

وی مرید شیخ ابو العباس نهاوندی است دوزچهارشنبه غرهٔ رجب
سنهٔ سبع وخمسین واربعمایه از دنیا رفته است وقبر وی در زنجانست
می گویند که ویرا گربه بوده است که هرگاه جمعی مهمانان بخانقاه شیخ
توجه کردندی آن گربه بعدد هر یک از یشان بانگی کردی خادم خانقاه
بهر بانگی یک کاسه آب در دیگ ریختی یک روز عدد مهمانان بر عدد بانگهای
وی یکی زیادت بود تعجب کردند آن گربه بمیان انجماعت در آمد و یک را
بوی کرد و بر یکی از آنها بول کرد چون تفحص کردند وی از دین بیگانه بود
گویند که روزی خادم مطبخ مقداری شیر در دیگ کرده بود که برای اصحاب

شیر برنج بزد ماری سیاه از دودگذار در دیگ افتاد آن گربه آنرا دید
گرد دیگ می گشت و بانگ می کرد واضطراب می نمود وخادم چون از ان
معنی غافل بود ویرا زجر می کرد و دور می انداخت چون خادم بهیچ
نوع متنبه نشد گربه خود را در دیگ انداخت و بمرد چون شیر و برنج
را بریختند ماری سیاه ازانجا ظاهر شد شیخ فرمود که آن گربه خود را
فدای درویشان کرد ویرا در قبر کنید و زیارتی سازید می گویند
که حالا قبر وی ظاهرست و مردم زیارت آن می کنند

ابو العباس نسایی رحمه الله تعالی

نام وی احمد بن محمد بن ذکریاست باصل از نسا بود وبمصر نشستی
شیخ عباس فقیر هروی ویرا بمصر دیده بود وشیخ عمو بمکه عباس مرا گفت
که همواره بر در سرای وی اسبان وستوران بودی که بزیارت وی آمدندی
وقتی مرا بدر فرستاد که ستوران نگاه دار بر دل من گذشت که نیککاری
بدست آوردم از خراسان بمصر آمدم که ستوربانی کنم من خود انجا فراغتی
داشتم در ساعت کسی آمد که شیخ می خواند در شدم گفت هروی هنوز
در کور نشده زود بود که صدر نشینی و بر در سرای تو ستوران باز
دارند و ترا کسی باید که آن نگاه دارد ٭ شیخ الاسلام گفت آن چنان بودی
آن شیخ گفت همواره بر در سرای عباس ستوران بودی که سلطانیان آمدندی بوی

ابو العباس سریج رحمه الله تعالی

نام وی احمد بن عمران بن سریج است در سنهٔ خمس وثلثمایه برفته از دنیا
ویرا شافعی کهین می خواندند از بزرگی وی وفقیه عراق بود در بغداد
بوده وجنید را دیده وصحبت داشته و وقتی که سخن گفتی در اصول
و فروع بکلامی که حاضران را شگفت آمدی گفتی که می دانید که مرا این
سخن از کجاست از برکت مجالست ابو القاسم جنید ست رحمه الله تعالی

عبدالعزیز بحرانی بکنار مجلس ابوالعباس سریج شد واز وی ازین طریقه
سوالی کرد جوابی نیکو شنید نعره بزد واز هوش بشد جون بهوش آمد
ابوالعباس کفت که من دو زکاوی با پیر شما جنید بوده ام وصحبت داشته ام
اکنون این فقها مرا مشغول کرده اند اکر جنانچه شما خواهید روزی تعیین
کنم که خاصه شما را سخن کویم ازین باب • شیخ ابوعبدالله خفیف کفته است
که پیش ازان که ابن سریج بشیراز آید اصحاب علم صوفیه را همه جهال اعتقاد کرده
بودند جون وی بشیراز آمد وبیان مرتبه ومقام ایشان کرد وبزبان ایشان
سخن کفت وبفضل ایشان کواهی داد وبارها در مجالس علما کفت که والله
ما آدمی نشدیم مکر بواسطه صحبت ایشان وادب نیاموختیم مکر ازیشان
آن زمان علما صوفیه را بشناختند وایشانرا بزرک داشتند

١٧٤ ابوالعباس حمزه بن محمد قدس سره

از متقدمان مشایخ هراة است ورع کامل بوده ومستجاب الدعوه
وسخاوتی عظیم داشته رفیق احمد حنبل بوده ومذهب احمد بهراة
وی آورده وصحبت با ابرهیم ستنبه رحمه الله داشته • وی
کفته هرکرا صحبت اولیا ومشایخ مهذب نکند بهیچ پند مهذب
نشود • ووفات او در سنة احدی واربعین ومائتین بوده

١٧٥ حسین بن منصور الحلاج البیضاوی قدس سره

از طبقه ثالثه است کنیت وی ابوالمغیث است از بیضا بوده که
شهریست از شهرهای فارس • وی نه حلاج بود روزی بدکان
حلاجی بود که دوست وی بود ویرا بکاری فرستاد کفت من روزکار
وی ببردم بانکشت اشارت کرد پنبه ازیکسو شد وپنبه دانه ازیکسو
ویرا حلاج نام کردند • بواسط وعراق بوده وباجنید ونوری صحبت
داشته وشاکرد عمرو بن عثمان مکی است • مشایخ درکار وی مختلف اند

بیشتر ویرا رد کرده اند مکر چندتن ابوالعباس عطا وشبلی وشیخ ابو
عبدالله خفیف وشیخ ابوالقاسم نصرابادی وابوالعباس سریج بکشتن
وی رضا نداد وفتوی ننوشت کفت من نمیدانم که او چه می کوید •
ودر کتاب کشف المحجوبست جمله متاخران قدس الله تعالی ارواحهم
نه بمعنی طعن اندر دین وی بود مهجور معاملت مهجور اصل نباشد •
واز متاخران سلطان طریقت شیخ ابوسعید ابوالخیر قدس الله تعالی سره
در علو حالست در عهد وی در مشرق ومغرب کس چون او نبوده
شیخ الاسلام کفت که من ویرا نپذیرم موافقت مشایخ را ورعایت
شرع وعلم را ورد نیز نکنم شما نیز چنان کنید وویرا موقوف کذارید
وانرا که ویرا بپذیرد دوستر دارم ازان که رد کند • ابوعبدالله خفیف
ویرا کفته است امام ربانی • شیخ الاسلام کفته است که وی امام است اما
با هر کسی بکفت وبر ضعفا حمل کرد ورعایت شریعت نکرد آنچه افتاد
ویرا بسبب آن افتاد با آن همه دعوی هر شبانروزی هزار رکعت نماز می کرد
وآن شب که روز آن کشته شد پانصد رکعت نماز کزارده بود •
وشیخ الاسلام کفت که ویرا بسبب مسئله الهام بکشتند ودران جود
بود بروی که کفتند این که وی می کوید پیغمبریست ونه چنان بود •
شبلی زیر دار وی بازایستاد وکفت اَوَلَمْ نَنْهَکَ عَنِ الْعَالَمِینَ آن
قاضی که بکشتن وی حکم کرده بود کفت او دعوی پیغمبری می کرد واین
دعوی خدایی میکند • شبلی کفت من همان می کویم که او می کفت لیکن دیوانکی
مرا برهاند وعقل ویرا درافکند • وقتی در سرای جنید بزد کفت کیست
کفت حق جنید کفت نه حقی بلکه بحقی اَیُّ خَشَبَةٍ تُفسدها کدام چوب دارست
که بتو خراب کنند • وانچه ویرا افتاد بدعای استاد وی بود عمرو بن عثمان مکی
که جزوکی تصنیف کرده بود در توحید وعلم صوفیان وی آنها را پنهان برکرفت

[حاشیه:] ... اوراقبول کرده اند وهجر بعضی از متقدمان مشایخ قدس الله تعالی ارواحهم

[حاشیه:] ... فهو ده است که حسین بن منصور حلاج قدس الله تعالی روحه

وآشکارا کرد و با خلق نمود سخن باریک بود در نیافتند. بر وی منکر شدند و مهجور ساختند وی بر حلاج نفرین کرد و گفت الهی کسی بر او گمار که دست و پایش ببرد و چشم برکند و بر دار کند و آن همه واقع شد بدعای استاد وی.

١٧٦

عبد الملک اسکاف رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفت که عبد الملک اسکاف شاگرد حلاج است و صد و بیست سال عمر وی بود با شریف حمزهٔ عقیلی می بود در بلخ وی و پدر من و پیر پارسی و ابو الحسن طبری و ابو القاسم حنّانه همه یاران شریف حمزه بودند و شریف حمزه پدرم را از همه به میداشت. پدر من گفت که عبد الملک اسکاف گفت که وقتی حلاج را گفتم که ای شیخ عارف که باشد گفت عارف آن باشد که روز سه شنبه شش دو زمانده از ماه ذو القعده سنه تسع و ثلثمایه وی را بباب الطاق برند ببغداد و دست و پای وی ببرند و چشم وی برکنند و نگونسار بر دار کنند و بسوزانند و خاک وی بر باد دهند عبد الملک گفت چشم بنهادم آن وی بود و آن همه که گفته بود باوی بکردند. شیخ الاسلام گفت ندانم که او می دانست که آن وی را خواهد بود یا خود چنان می گفت آن خود وی را بود. وی را شاگردی بود هیکل نام او را هم با وی بکشتند وی را شاگرد الحسینی نام کردند. و ابو العباس عطا را هم بسبب وی بکشتند

١٧٧

ابرهیم بن فاتک وقیل احمد بن فاتک رحمه الله تعالی

کنیت وی ابو الفاتک است بغدادی است با جنید و نوری صحبت داشته و کان الجنید یکرمه. وی نیز شاگرد حلاج بود و منسوب بوی. وی گوید که آن شب که وی را بر دار کردند الله تعالی را بخواب دیدم گفتم خداوندا این چه بود که با حسین کردی بندهٔ خود گفت سرّ خود بروی آشکارا کردم با خلق باز گفت وی را عطایی دادم رعنا گشت خلق را با خود خواند. شیخ الاسلام گفت آن کشتن حلاج را نقص است نه کرامت

اگر وی تمام بودی وی را آن نیفتادی سخن با اهل باید گفت تا سرّ او آشکارا نشود چون با نا اهل گویی بر وی حمل کرده باشی و تر آلایش گزند و عقوبت رسد. و نیز شیخ الاسلام گفت وی در آنچه می گفت نا تمام بود اگر وی در آن تمام بودی آن سخن مقام و نفس و زندگانی وی بودی بر وی کسی منکر نگشتی چیزی در می بایست وقت گفتن نبود و محرم نبود من سخن می گویم به از آن که وی می گفت و عامه می باشند اما انکار نمی آرند و آن سخن پوشیده می ماند زیرا که هر که اهل آن نبود خود در نیابد. شیخ ابو عبد الله خفیف گوید که بحیله بسیار در زندان شدم سرایی نیکو دیدم فرشی نیکو و مجلسی نیکو ریسمانی بسته و منشفه بر آن افگنده و غلامی نیکو روی ایستاده غلام را گفتم شیخ کجاست گفت در سقایه گفتم چند گاه است که خدمت شیخ می کنی گفت هژده ماه گفتم درین زندان چه می کند گفت با سیزده من بند آهنین هر روز هزار رکعت نماز نافله می کند آنگه گفت این درهای خانها که می بینی در هر یکی زندانی ایست دزدی یا خونی پیش ایشان می رود و ایشان را نصیحت می کند و سبلت و موی ایشان می چیند گفتم چه می خورد گفت هر روز خوانی با الوان طعام پیش او می آریم ساعتی در همه نگاه می کند آنگاه سر انگشت بر آن می زند و زمزمه می کند و از آن هیچ نمی خورد آنگاه از پیش بر می گیریم درین سخن بودیم که از سقایه بیرون آمد با روی نیکو و قامتی نیکو صوفی سپید پوشیده فوطهٔ رملی بر سر بسته بطرف صفه بر آمد مرا گفت ای جوان از کجایی گفتم از پارس گفت از کدام شهر گفتم از شیراز خبر مشایخ از من پرسید تا بحدیث ابو العباس عطا رسیدم گفت اگر وی را ببینی بگوی زنهار آن رقعها را نگاه دار دیگر گفت پیش من چون آمدی گفتم بمعرفت بعضی ز لشکریان پارس درین سخن بودیم که امیر زندان در آمد

منشفه انچه دست و روی بآن خشک کنند از کرباس و غیر آن ه

وزمین ببوسید وبنشست کفت تراچیست کفت دشمنان مرا پیش خلیفه
غمز کرده اند که یکی از بزرکان را رها کرده وده هزار دینار بستده ویکی
از عامه بجای وی نشانده درین ساعت مرا می برند که بکشند کفت برو
والسلام جون وی برفت شیخ درمیان سرای بزانو نشست ودستها
باسمان برداشت وسر در پیش انداخت بانکشت سبابه اشارت میکرد
ناکاه بکریست جندانی که از آب جشمش زمین ترشد مدهوش کشت روی
برزمین نهاد ناکاه امیر زندان درآمد وی باز نشست کفت جه بود
تراکفت مرا آزاد کرد کفت حال جون شد کفت مرا جون پیش خلیفه بردند
کفت تا باین ساعت بر سر آن بودم که ترا حالی بکشم درین ساعت
دلم با تو خوش شد برو که عفو کردم پس شیخ خواست که روی خویش
پاک کند از وی تا آن ریسمان که منشفه بران بود بیست کز بود دست
فراز کرد ومنشفه برداشت ندانم که دستش دراز شد یا منشفه پیش
وی آمد انکاه بیرون آمدم پیش ابن عطا رفتم وپیغام بکزاردم
کفت اکر ویرا بینی بکو اکر مرا بکذارند. شبی با هفتاد مرید رکوه دا بیت المقدس
درآمد ودران وقت قندیلها را نشانده بودند رهبانانرا کفت این قندیلها
کی برافروزند کفتند سحرکاه کفت تا سحر دیر بود بانکشت سبابه اشارت
کرد وکفت الله نوری از انکشتش بیرون آمد وجهار صد قندیل را آن
نور برافروخت وان نور بانکشتش باز آمد رهبانان کفتند تو بر
کدام ملتی کفت بر ملت حنیفیان کمتر حنیفی ام از امت محمد صلی الله
علیه وسلم انکه رهبانانرا کفت کدام دوستر می دارید نشستن
من پیش شما یا رفتن کفتند حکم تراست کفت یارانم کرسنه اندو بی
نفقه سیزده هزار درم پیش شیخ آوردند هنوز صبح بر نیامده بود
که جمله را صرف کرد انکه بیرون رفت. شخصی طوطی داشت بر در حلاج

کفت

کفت خواهی که ویرا زنده کنم کفت خواهم اشارت کرد بانکشت وی برخاست
زنده ویرا پرسیدند که توحید جیست کفت افراد القدم عن الحدث شیخ الاسلام
کفت دانی که توحید صوفیان جیست نفی الحدث واقامة الازل

١٧٨

فارس بن عیسی البغدادی رحمه الله تعالی

کنیت وی ابو القاسم است از خلفاء حسین منصور حلاج است و
کان فارس البغدادی رحمه الله من متکلمی مشایخ القوم والمدققین فی
العبارات له کلام حسن فی الاحوال والاشارات. بخراسان آمد
وازانجا بسمرقند رفت واقامت کرد تا از دنیا برفت ومعاصر
شیخ علم الهدی ابو منصور ماتریدی بوده است وتوفی الشیخ
ابو منصور سنة خمس وثلثین وثلثمائه. وفارس رحمه الله تعالی
معاصر شیخ ابو القاسم حکیم سمرقندی نیز بوده است. وقدم تاریخ
وفاة وشیخ ابو منصور وشیخ ابو القاسم درصحبت یکدیکر بوده اند
وطریق مصاحبت پیموده اند تا آن زمان که مرک ایشانرا از هم جدا
ساخته وسنک تفرقه درمیان انداخته. وفارس بغدادی مقبول
همه بوده است تصحیح حال وی کرده اند. وسخنان وی را در مصنفات
خود آورده. شیخ عارف ابو بکر بن اسحق الکلاباذی البخاری
رحمه الله در کتب خود سخنان بی واسطه از وی بسیار روایت
کرده. وشیخ ابو عبد الرحمن السلمی وامام قشیری بیک واسطه
یا بیشتر وغیر ایشان نیز. فارس کوید که حلاج را پرسیدم که مرید کیست
کفت هو الرامی باول قصده الی الله سبحانه فلا یعرج حتی یصل مرید آنست
که از نخست نشانه قصد خود الله تعالی را سازد وتا بوی نرسد بهیج
جیز نیارامد وبهیج کس نپردازد. وهم وی کفته خاطر الحق هو الذی لا یعارضه
شیء. شیخ الاسلام کفت که بر حلاج بسیار سخنهای دروغ کویند وکلمات

فی سنه ٣٤٢

بهر نعیمی وحوری نشتافته ام
هامعل بهر بهشتی نشتافته ام
از همه درسیده بیش دوتا فته ام
باره بجریم وصل او یافته ام
[illegible]

نامفهوم ونا راست بند ند وکتابهای مجهول وحیل بوی منسوب دارند وآنچ
درست شود از وی بیدا بود وشعر وی فصیح بود وانشدنا للحلاج رحمه الله

انت بین الشغاف والقلب تجری • مثل جری الدموع فی الاجفان
وتحل الضمیر جوف فوادی • کحلول الارواح فی الابدان
لیس من مسکن تحرک الا • انت حرکته خفی المکان
یا هلالا بدا لاربع عشر • لثمان واربع واثنتان

۱۷۹

احمد بن حسین بن منصور الحلاج رحمه الله

شیخ الاسلام کفت که از عبد الله باکو شنیدم که کفت از احمد بسر حسین منصور شنیدم بخجند که بسین شب بدر خود را کفتم که مرا وصیتی کن کفت نفس خود را در شغلی افکن بیش از ان که ترا در شغلی افکند کفتم ای بدر چیزی بیفزای کفت وقتی که همه عالم در خدمت کوشند تو در چیزی کوش که ذرهٔ از ان به وبه از عمل ثقلین شیخ الاسلام کفت که ثقلین جن وانس بود بسر کفت آن چیست کفت معرفت

۱۸۰

ابو منصور کاوکلاه رحمه الله

شیخ الاسلام کفت که شیخ ابو منصور کاوکلاه بسرخس از مشایخ اهل ملامت بوده وقتی فارغ بود که یاران وی بسفر شده بودند در حایطی شد از ان کسی وچاه فرا کندن کرفت باب رساند چون تمام شد برآمد وبهلوی آن دیکری می کند وبار آن در چاه بیشینه می کرد چون آن تمام شد چاه دیکر کندن کرفت یکی ویرا کفت دیوانه نه ومزدور نه این چرا می کنی کفت نفس خود را در شغلی می افکنم بیش از ان که مرا در شغلی افکند ومشایخ ازین باب کرده اند • ابو عبد الله دینوری در دریا بماند مرقع خود را بدریدن ودوختن کرفت تا بکلاهی باز آورد

۱۸۱

ابو عمرو دمشقی قدس الله تعالی روحه

از طبقهٔ ثالثه است یکانهٔ مشایخ شام بوده است واز اجلهٔ ایشان وصحبت داشته بود با ابو عبد الله جلا واصحاب ذو النون در سنهٔ عشرین وثلثمایه برفته از دنیا • وی کفته چنانک فریضه است بر بیغمبران اظهار آیات ومعجزات همچنان فریضه است بر اولیا بنهان داشتن کرامات تا خلق در فتنه نیفتند • وهم وی کفته التصوف رؤیة الکون بعین النقص بل غض الطرف عن کل ناقص بمشاهدة من هو منزه عن کل نقص • وهم وی کفته علامة قساوة القلب ان یکل الله العبد الی تدبیره فیالفه ولا یسال له حسن الکلاءة والرعایة والنبی صلی الله علیه وسلم یقول اکلانی کلاءة الطفل الولید • وهم وی کفته اذا صفت الارواح بالقرب اثرت علی الهیاکل انوار المواقفات

۱۸۲

محمد بن حامد الترمذی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ ثانیه است کنیت وی ابو بکر است از جوانمردان مشایخ خراسانست احمد خضرویه را دیده بود وغیر او را نیز وبسر وی ابو نصر محمد بن محمد بن حامد یکی از فتیان خراسان بوده • محمد حامد کفته است که سرمایهٔ تو بهر دل تست ووقت تو چون مشغول کنی دل خود را بهر ظن وکمان که در خاطر تو آید ضایع کنی اوقات خود را بانچه نباید ونشاید بس کی سود تواند کرد آن که سرمایه بزیان آورد • شیخ الاسلام کفت که صوفی دل است ووقت وزندکانی اکر از صوفی وقت ودل وزندکانی برود چه بماند • وهم وی کفته که چون وقتی از اوقات تو سالم کردد از آفت غفلت غیور باش بران وقت از ان که چیزی که مخالف آن باشد بیش کیری که آن علامت ناراستی باطن است • وهم وی کفته الانسان فی خلقه احسن منه فی جدید غیره

۱۸۳

عبد الله بن محمد الخراز رحمه الله تعالی

از طبقهٔ ثالثه است از کبار مشایخ ری بوده است کنیت وی ابو
محمد ست سالها بمکه مجاورت کرده با ورع بوده حق کویند بی
باک و غالب قوت ناک با شیخ ابو عمران کبیر صحبت داشته و ابو
حفص حداد را دیده بود و اصحاب بایزید ویرا بزرک می داشته اند
مات قبل العشرین وثلثمائه وی کفته الجوع طعام الزاهدین
والذکر طعام العارفین وهم وی کفته صیانة الاسرار عن الالتفات
الی الاغیار من علامات الاقبال علی الله تعالی وهم وی کفته
العبودیة الظاهرة والحریة الباطنة من اخلاق الکرام یوسف
بن الحسین کفته است که من مثل عبد الله ندیدم وعبد الله هم مثل خود
ندید دقی کوید عبد الله خراز در مکه بود می کفت طریق ما فتوتست
نه قرائی جون از مجلس برخاست بیری از آنان که باوی بودند کفت
میخواهید که جیزی از فتوت شیخ خود با شما بکویم کفتیم آری کفت
با بیست کس از مریدان خود که عزیمت مکه داشتند از ری بیرون آمد
جون بمنزلی رسیدند که تا مکه هژده میل مانده بود کفت یا اصحاب
استودعکم الله کفتند ای استاد کجا می روی ومیان تو ومکه اندکی
مانده است کفت من از ری تا باینجا بنیت مشایعهٔ شما آمده ام تا باینجا
خاطر من بهمراهی شما خوش بود اکنون بری باز می کردم واز انجا نیت حج
می کنم وبشما می رسم ان شاء الله تعالی واز ان وقت تا موسم حج بنج ماه مانده بود

١٨٣ بنان بن محمد بن الحمال قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ ثالثه است واسطی الاصل است اما بمصر نشستی وانجا برفته
از دنیا در رمضان سنة ست عشر وثلثمائه از کبار مشایخ مصرست
وکان من القایلین بالحق والامرین بالمعروف وله المقامات المشهورة
والکرامات المذکورة با جنید وآن مشایخ که در ان وقت بوده اند

صحبت داشته واز استادان ابو الحسین نوری بود شیخ الاسلام
کفت که وی نه حمال بود که وی امام بود وقتی احتساب کرده بود
ویرا در خانهٔ بیش شیر انداختند شیر ویرا بوی می کرد ومی لیسید
جون ویرا بیرون آوردند کفتند آن وقت که شیر ترا بوی می کرد
ومی لیسید در دل توجه بود کفت فکرت می کردم در خلافی که علما
در آب دهان سباع کرده اند ویرا برسیدند از بزرکترین احوال
صوفیان کفت الثقة بالمضمون والقیام بالاوامر ومراعاة السر
والتخلی من الکونین بالتشبث بالحق تعالی وی کفته که در مکه بودم
نشسته ونزدیک بمن جوانی بود شخصی کیسهٔ درانجا درمی جند بیش وی
نهاد کفت مرا باین حاجت نیست آن شخص کفت بر مسکینان وفقیران
قسمت کن جنان کرد شبانکاه ویرا دیدم که در وادی برای خود جیزی
می جست کفتم کاشکی برای خود از ان درمها جیزی نکاه می داشتی
کفت نمی دانستم که تا این زمان خواهم زیست وهم وی کفته که جندگاه
جیزی نیافتم که قوت خود سازم وکار من بحد ضرورت رسید دیدم
که در راه قطعهٔ زر افتاده است خواستم که بردارم باز کفتم که لقطه است
بکذاشتم باز یاد کردم حدیثی را که روایت کرده اند از رسول صلی الله علیه وسلم
لو کانت الدنیا دما عبیطا لکان قوت المسلم منها حلالا بس آنرا برداشتم
ودر دهان خود نهادم ومی رفتم دیدم که جماعتی کود کان حلقه زده اند
ویکی از ایشان بزمینی بلند بر آمده وبا ایشان در تصوف سخن می
راند بایستادم تا بشنوم که جه می کویند یکی از ایشان برسید که متی
یجد العبد حلاوة الصدق کفت اذا رمی القطعة من الشدق
آنرا از دهان بیرون کردم وانداختم وهم وی کفته که در مکه مجاور
بودم وخواص انجا بود با وی آشنایی نداشتم اما هرکاه که ویرا می دیدم

الشدق درون دهان ١٢

هیبتی و شکوهی بمن در می آمد چند روز برمن کذشت و هیچ فتوحی نرسید
در مکه مردی بود مزین فقرا را دوست می داشت و طریقهٔ وی آن بود
که چون فقیری بهر حجامت بوی آمدی کوشت خریدی و طعام بختی تا آن
فقیر بخوردی بدکان وی رفتم و کفتم می خواهم که حجامت کنم کسی را بفرستاد
تا کوشت خرد و طعام بزد در میان حجامت کردن نفس من حدیث کرد که
جون از حجامت فارغ می شوی طعام بخته می شود دانستم که آن خاطر نه
نیکوست کفتم ای نفس یا حجامت یا طعام عهد کردم که ازین طعام نخوردم
بعد از حجامت برخاستم که بروم مزین کفت سبحان الله تو خود طریقهٔ مرا
میدانی عذری کفتم و بمسجد حرام شدم آن روز چیزی نیافتم و دیکر روز
تا نماز دیکر نیز چیزی نیافتم چون نماز دیکر برخاستم بروی در افتادم و بیهوش
کشتم مردمان کرد من در آمدند بنداشتند که دیوانه شده ام ابرهیم خواص
انجا بود مردمانرا از من دور کرد و بیش من بنشست و با من موانست
و حدیث آغاز نهاد و کفت چیزی می خوری کفتم شب نزدیکست کفت
نیکو می کنید ای مبتدیان قدم استوار دارید برین تا فلاح یابید بس
برخاست و برفت چون نماز خفتن کزاردم آمد و با خود کاسهٔ عدس و
دو رغیف آورد و کفت بخور بخوردم کفت دیکر می خوری کفتم آری
رفت و یک کاسه دیکر عدس با دو رغیف آورد آنرا نیز بخوردم کفت
دیکر می خوری کفتم آری برفت و مثل آن دیکر بیاورد بخوردم کفت دیکر
می خوری کفتم نی همین بسنده است بس در خواب شدم و تا صبح برنخاستم
و نماز نکزاردم و طواف نکردم بعد از ان رسول را صلی الله علیه و سلم
بخواب دیدم کفت بنان کفتم لبیک یا رسول الله کفت من اکل بشره اعمی الله
عین قلبه بیدار شدم و با خود عزیمت کردم که دیکر هرکز سیر نخورم • احمد
بن مسروق کوید که بنان حمال کفت که وقتی بعضی اصحاب را دعوت کردم این بیت بخواند

مَن دَعانا فَاَبَینَا فَلَهُ الفَضلُ عَلَینا • فَاِذا نَحنُ اَجَبنا رَجَعَ الفَضلُ اِلَینا

۱۸۵
اسحاق بن ابرهیم الجمال قدس سره

از بزرکان مشایخ بوده است و کرامات ظاهر داشته و مقام وی بکوه
لکام بودی • یکی ازین طایفه کوید در کوه لکام راه کم کردم ناکاه بپیری
رسیدم پوستینی پوشیده جون مرا دید کفت الله اکبر همانا راه کم کردی
کفتم بلی کفت سی سالست تا هیچ آدمی ندیده ام عصایی بمن داد و کفت این
عصا ترا راه نماید و مرا کفت برو ساعتی برفتم خود را بانطاکیه یافتم عصا
بنهادم تا وضو کنم عصا کم شد باهل انطاکیه این حکایت باز کفتم کفتند
آن اسحق حمال بوده است که کسی او را ببیند تا تأسف خوردم

۱۸۶
بنان بن عبد الله رحمه الله تعالی

کنیت وی ابو الحسن است و ی از بزرکان مشایخ مصر است • وی کفته است
هر صوفی که دلش بغم روزی بسته بود ویرا کسب باید فرمود

۱۸۷
شیبان بن علی رحمهٔ الله تعالی

وی از متقدمان مشایخ مصر است مستجاب الدعوه بود و بسیار کس از
مشایخ مرید وی بودند و در علم طریقت ویرا سخنان نیکوست
کویند یکی از مریدان بیش وی آمد و دستوری خواست که بتجرید رود
بتجرید کفت اول دل خود را مجرد کن از سهو و غفلت و نفس خود را از
هوا و زبان خود را از لغو اینک تجرید حاصل آمد خواه دنیا دار خواه مدار

۱۸۸
ابو الحسن بن محمد المزین رحمه الله تعالی

از طبقهٔ ثالثه است نام وی علی بن محمد است از اهل بغداد دست
با جنید و سهل عبد الله صحبت داشته و با آنان که از طبقهٔ ایشانند بمکه
مجاور بوده و آنجا برفته از دنیا در سنهٔ ثمان او سبع و عشرین و ثلثمایه
وی است که از ابو یعقوب اقطع حکایت کند • شیخ الاسلام کفت که ابو الحسن مزین

دو بوده اند یکی کبیر و یکی صغیر مزین کبیر از اهل بغدادست و در بغداد
مدفونست شاگرد وی گفته که وی گفته که الکلام من غیر ضرورة مقت
من الله تعالی بالعبد شیخ الاسلام گفت کرد کردار کرد که از گفتار جز گرفتاری
نیاید و مزین صغیر نیز از اهل بغدادست لیکن در مکه مدفونست و بعضی
گفته اند که این دو مزین پسران خاله یکدیگر بوده اند مزین صغیر گفته که راهها
بالله تعالی بیش از عدد نجوم اسمان اند و من در آرزوی یکی از ان ونمی یابم
شیخ الاسلام گفت که وی در موجود غرق بود و لیکن از عطش سخن می رفت
که عطشان بود و مرد این طریق چون مستسقی است هر چند آب بیش خورد
بیش باید و سیری نیاید ز انجا عزیز است که روید هر که ترا بیش بیند بیش
جوید و هم صغیر گفته که من کسی می شناسم که جایی بلغزید و انگشت وی جراحت
شد نفس وی اندکی روغن زیت خواست دید که در پیش وی چشمه روغن
روانست بآن التفات نکرد و هم وی گفته که در مکه بودم مرا عزیمت سفر
خاست چون بموضعی رسیدم که آنرا بئر میمون گویند دیدم که جوانی در جان
دادنست گفتم بگوی لا اله الا الله چشم بگشاد و گفت بیت
انا إن مُتُّ فالهوی حَشْوُ قلبی • وبدین الهوی یموت الکرامُ
پس جان بداد کار وی بساختم و بر وی نماز کردم و دفن کردم
داعیهٔ سفر از خاطر من برفت باز گشتم و بمکه آمدم می گویند که
بعد از ان خود را سرزنش می کرد و می گفت حجامی آمده است
و اولیاء خدا را تلقین شهادت می کند وا سَوْأتاه شیخ الاسلام
گفت که ابو الحسن مزین بشیری رسید گفت ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ شیر
بر جای بمرد چون بر سر کوه رسید گفت ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ بر پای خاست زنده

ابو الحسن الصایغ الدینوری قدس الله تعالی روحه

از طبقهٔ ثالثه است نام وی علی بن محمد بن سهل است از کبار مشایخ

دینورست و بمصر بوده و انجا برفته از دنیا در سنه ثلثین وثلثمایه
و شیخ ابو سعید مالینی گوید که وی شب شنبه برفته نیمهٔ رجب
سنه احدی وثلثین وثلثمائه وی استاد شیخ ابو الحسن قرافی
و دُقّی و ابو عثمن مغربی است ابو عثمان مغربی گوید که هیچ کس
ندیده ام از مشایخ روشن تر و نورانی تر از ابو یعقوب نهرجوری
و با هیبت تر از ابو الحسن صایغ دینوری شاگرد ابو جعفر
صیدلانی است وی گفته که دو بار از دنیا بیزار باید شد یکبار
بیرون آیی خلق بقبول روی بتو نهند باز با دنیا شوی نه با شغل
و حرص چندان که قبول خلق را ببرد و بباطن از ان منقطع باشی
تا گناه ترک دنیا بر دیگر نباشد از گناه طلب آن زیرا که فتنهٔ قبول
خلق زیادتست از فتنهٔ اقبال بر دنیا و هم وی گفته من فسادِ الطبع
التمنی والاملُ و هم وی گفته محبّتُکَ لنفسک هی التی تُهلکها از وی
پرسیدند که مرید کیست و صفت وی چیست این ایت برخواند که
ضاقَتْ علیهم الارضُ بما رَحُبَتْ وضاقت علیهم انفسهم وَظَنّوا أن لا مَلْجَأَ من الله الا الیه

ابو الحسن الصُّبَیحی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ ثالثه است بعضی گفته اند نام وی حسین بن عبد الله بن بکرست
و کنیت وی ابو عبد الله و بعضی گفته اند نام وی احمد بن محمدست
و کنیت وی ابو عبید و درست آنست که اول گفته شد از اهل
بصره بود و گویند که در سرای وی خانه بود در زمین کنده سی سال
از انجا بیرون نیامد بمجاهده و عبادت مشغول بود و گفته اند که طعام
نمی خورد اهل بصره ویرا از بصره بیرون کردند بسوس رفت و هم
انجا وفات کرد و قبر وی انجاست رحمه الله تعالی شیخ الاسلام
گفت که وی روز آدینه بر درِ مسجد بصره ایستاده بود شاگرد خود را

کفت این خلق را که می بینی همه آکین بهشتند این کار که مارا افتاده
و مسجد بصره آن وقت چنان بود از انبوهی که خلق سجود نمی توانستند
کرد بر زمین روی بر پشت یکدیکر می نهادند ۰ وی کفته الغریب هو البعید
عن وطنه و هو مقیم فیه ۰ و هم وی کفته الغریب هو الذی لا جنس له
و هم بار دیکر کفته الغریب مَن صَحِبَ الاَجْنَاسَ

191 ابو الحسن سیوطی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که وی ازین طایفه بوده است ۰ شیخ ابو علی رودباری
کوید که هارون کفت صاحب سهل عبد الله که با ابو الحسن سیوطی
بودیم در بادیه چون کرسنه شدیمی و راه می و چله ندانستیمی ابو الحسن
بانک کرک کردی تا جایی که سکی بودی آواز دادی وی بآن آواز دانستی
که آنجا مردم است یاران را چیزی آوردی ۰ شیخ ابو علی رودباری کوید که
هیچکس در عطف و مهربانی یاران چون ابو الحسن سیوطی نبود ۰ شیخ الاسلام
کفت که باید که خدمت یاران بر خود واجب دانی و در خدمت مقصود بینی
نه مخدوم یعنی نظر تو در خدمت بر مقصود حقیقی باشد که حضرت
حق است سبحانه نه بر آنکس که خدمت وی می کنی وقتی درویشی پیش
شیخ سیروانی بازیکری کفت این کار را برای من بکن نه بحکم و امر که
بفضل شیخ سیروانی بانک بر وی زد و کفت نه فقیر ست آنکه
خدمت یاران بر خود واجب نداند ۰

192 ابو الحسن بن شعره رحمه الله تعالی

نام وی عمرو بن عثمان بن الحکم بن شعره است از مشایخ صوفیانست ابو سعید
مالینی در اربعین خود ویرا آورده از مشایخ مصر بوده کویند که از کور وی
آواز قران خواندن می شنوند هر که بزیارت شدی شنیدی

193 ابو حامد الزنجی الاسود المعروف بالزنجی رحمه الله تعالی

وی از استادان ابو علی رودباری است ۰ شیخ الاسلام کفت که ابن شعره
در جامع مصر شد ابو حامد زنکی را دید که نماز می کرد کفت یا با حامد
از بس جای بزرک فرود آمدی کفت بشفاعت عاصیان فرود آمدم
شیخ الاسلام کفت که ابو عبد الله رودباری کفت که از حسن بن
محمد الرازی شنیدم کنیته ابو عبید که کفت مرا سرما و کرسنکی دریافت
در خواب شدم هاتفی آواز داد که تو پنداری که عبادت همه نماز و روزه است
صبر بر احکام الله تعالی از نماز و روزه افضل است ۰ ابو الحسن مزین
کفته که ابو حامد اسود سی سال در مسجد حرام در برابر کعبه بنشست
که بیرون نیامد مکر برای طهارت و کس ندید که وی چیزی
خورده یا آشامیده ۰ و ابو حامد را هرکاه وجدی رسیدی
سفید شدی و چون از وجد برفتی بسیاهی باز کشتی

194 ابرهیم بن داود القصار الرقی رحمه الله تعالی

از طبقه ثالثه است کنیته ابو اسحق از اجله مشایخ شام است از
اقران جنید و ابو عبد الله جلا و غیر ایشان عمر بسیار یافت و بطبقه
سیم کشید و شیخ سلمی ویرا در طبقه ثالثه ذکر کرده است در سنه
ست و عشرین و ثلثمایه برفته از دنیا صحبت وی با مشایخ شام بوده
و ذو النون را دیده و فقر را ملازم بوده بر تجرید و زندکانی
نیکو داران و دوستی اهل آن ۰ شیخ الاسلام کفت که وی سی سال
یک سفر کرده بود تا دل خلق را بر صوفیان بقبول آرد و راست کند
از آن بی ندامیها که بی ادبان کرده بودند وی آن همه را باصلاح آورد
بنکر چه جوانمردی داشته و قبول باین قوم که همه عمر خود فدا کرد
تدارک و اصلاح فساد کسانی را که باین قوم باز خوانند جزاه الله
عن الاسلام و الطریقة خیرا ۰ ابرهیم قصار کوید قیمة کل انسان

بقدر همته فان کانت همته الدنیا فلا قیمة له وان کانت همته
رضی الله فلا یمکن استدراک غایة قیمته ولا الوقوف علیها
ابرهیم رادی کوید که مردی برسید ابرهیم قصار را که هل
یبدی المحب حبه او هل ینطق به او هل یطیق کتمانه فانشا یقول متمثلا
ظفرتم بکتمان اللسان فمن لکم ۞ بکتمان دمع دمعها الدهر یذرف
حملتم جبال الحب فوقی واننی ۞ لاعجز عن حمل القمیص واضعف
وانشدنا شیخ الاسلام قال انشدنا الشیخ ابو عبد الله الطاقی لبعضهم رحمهم الله تعالی
یبدو فاجهد ان اکاتم حبه ۞ فتبین فی علامة الکتمان
خفقان قلبی وارتعاد مفاصلی ۞ وغبار لونی وانعقاد لسانی
فمتی یکذبنی شهود اربع ۞ وشهود کل قضیة اثنان
وانشد ایضا لبعضهم بیت حملتمونی علی ضعفی بفرقتکم
ما لیس یحمله سهل ولا جبل ۞ ابرهیم قصار کفته بسنده است
ترا از دنیا دو چیز صحبت فقیری و خدمت دوستی از دوستان او
وهم وی کفته من تعزز بشیء غیر الله فقد ذل فی عزه وهم
وی کفته که در وقت مخلوق کفتن قران احمد حنبل در زندان
بود خبر آوردند که ذو النون مصری را بزندان می برند که
قرآنرا مخلوق کوید و من اوازه ذو النون شنیده بودم و خلق
بنظاره می رفتند و آن وقت من کودک بودم من هم برفتم جون ویرا
بدیدم در جشم من حقیر آمد زیرا که وی بصورت ظاهر حقیر بود کفتم
با این همه آوازه و نام ذو النون اینست فی الحال ذو النون روی بامن کرد
از میان همه خلق و کفت ای بسر جون الله تعالی از بنده اعراض کند
زبان وی بطعن در اولیاء الله دراز شود من بیهوش بیفتادم آب بر روی من
زدند تا بهوش باز آمدم برخاستم صوفی ۞ شیخ الاسلام کفت که جون توان دید

کسی را

کسی را که حق سبحانه ویرا بخود پوشیده بود همه خلق حجاب وی اند و او حجابست
بش دوستان خود فردا که این قوم را بینند هم نشناسند جنانک اینجا
می بینند و نمی شناسند وتریهم ینظرون الیک وهم لا یبصرون ۞
محمود سبکتکین بسر قبر بایزید شد درویشی دید انجا کفت این
استاد شما چه کفتی کفت وی کفتی هر که مرا دید ویرا نسوزند
محمود کفت این هیچ نیست بو جهل مصطفی را صلی الله علیه وسلم دید
ویرا بسوزند آن درویش کفت ندید ای امیر ندید یعنی وی
برادرزادهٔ ابو طالب می دید نه بیغمبر خدای اکر نه ویرا نسوختندی

ابو جعفر حفار قدس الله تعالی سره

وی از اصحاب جنید است وکان قریب السن منه وکان الناس
یعدونه من اقران الجنید وکان یعد نفسه من اصحابه ۞ شیخ الاسلام
کوید که جنید کفته است که بجوانی در بغداد می کشتم در ویرانی شدم شیخ
ابو جعفر حفار بغدادی را دیدم رنجه شدم که کراهت بوی رسید
که من جرا آمدم در خجالت کفتم ای شیخ سخنی بکوی تا با ذکر دم کفت
جکویم کفتم راه با وی جونست کفت بشارت ترا اکر او نه خریدار تو بودی
تو نه خریدار او بودی اکر او ترا نمی بایستی تو راه با او نمی بر سیدی

ابو جعفر سومانی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که وی ازین طایفه است ۞ وی کفته که صدیقک من حذرک
الذنوب ورفیقک من بصرک العیوب واخوک من سایرک الی علام الغیوب

ابو جعفر صیدلانی رحمه الله تعالی

وی استاد ابو الحسن صایغ دینوری است بغدادی است از اقران
جنید و ابو العباس عطا بمکه مجاور بوده و بمصر از دنیا رفته قبروی
بهلوی زقاق مصری است صحبت داشته با ابو سعید خراز از استادان

ابن الاعرابی است شیخ الاسلام کفت ابو الحسن صایغ دینوری کوید که
استاد من ابو جعفر صیدلانی کفت که باوّل ارادت مصطفی را صلی الله علیه وسلم
بخواب دیدم نشسته در صدر و جمعی مشایخ ازین طایفه کرد بر کرد وی
مصطفی صلی الله علیه وسلم بر نکریست دَرِ آسمان باز کشادند و فرشته
فرود آمد طشت و ابریقی در دست پیش یک یک می نهاد دست می شستند
جون بمن رسید کفتند بر کیرید که او نه ازینانست ابریق دار کفت او نه
ازاینانست طشت برداشت و برفت من کفتم یا رسول الله من نه ازیشانم
اما دانی که من ایشانرا دوست دارم مصطفی کفت صلی الله علیه وسلم
کسی که اینانرا دوست دارد از اینانست طشت باز آوردند تا من
دست بشستم مصطفی صلی الله علیه وسلم در من نکریست و می خندید
کفت ما را دوست داری با مایی ابو جعفر کفت که آن وقت صحبت
من نه با این قوم بود ابرهیم ادهم کوید شبی بخواب دیدم که فرشته
طوماری در دست داشت وجیزی می نوشت کفتم جه می نویسی
کفت نام دوستان او کفتم نام من نوشتی کفت نه کفتم من نه از ایشانم
نه دوستِ اویم اما دوستِ دوستانِ اویم ایشانرا دوست دارم
درین بودم که فرشته در رسید کفت طومار از سر کیر و نام وی بر سر
بنویس که دوستِ دوستانِ منست ابو العباس عطا کوید که اکر توانی
دست دَرُو زنی در دوستان او زن اکر در درجه ایشان نرسی ترا شفیع باشند

۱۹۸

ابو جعفر احمد بن حمدان بن علی بن سنان رحمه الله تعالی

از طبقهٔ ثالثه است از کبار مشایخ نشابورست صحبت داشته با ابو
عثمان حیری و ابو حفص را دیده یکانه در خوف و ورع و زهد
در سنه احدی عشره وثلثمایه برفته از دنیا وی کفته تکبّر المطیعین
علی العُصاة بطاعتهم شرٌ من مَعَاصیهم واضرُّ علیهم وهم وی کفته

جمالُ الرجل فی حُسنِ مقاله وکمالُه فی صدق فعاله وهم وی کفته
علامه من انقطع الی الله علی الحقیقة ان لا یَرِد علیه ما یَشغلُه عنه

۱۹۹

ابو جعفر الفرغانی رحمه الله تعالی

نزل بغداد من اصحاب الجنید ودُوَاةِ کلامه نام وی محمد بن عبد الله است
وی کفته التوکلُ باللسان یُورِثُ الدعوی والتوکلُ بالقلب یُورِثُ
المعنی شیخ الاسلام کفت که ابو عبد الله باکو کفت که ابو جعفر
فرغانی خادم ابو عثمان حیری است روزی در نشابور در رکاب
وی می رفت باران آمده بود و کل بسیار بود بر دل ابو جعفر
کذشت که او بر اسب جه داند که حال من در میان این کل جونست
ساعتی کذشت ابو عثمن از اسب فرود آمد و ویرا کفت بر نشین کفت
ای شیخ زنهار این جه حالست و بر خود می پیجید که بر ننشیند دیکر بار
کفت بر نشین فایده نکرد بر نشست ابو عثمان غاشیه بر کردن نهاد
و در پیش وی می رفت و ابو جعفر بر اسب خجل و برهم زده آخر
فرود آمد شیخ کفت فرغانی جون بودی بر انجا کفت ای شیخ مپرس شیخ
کفت وقتی که من بر اسب بودم و تو غاشیه بر دوش پیش من میرفتی همجون
تو بودم وقتی که تو بر اسب بودی و من پیش تو میرفتم ویرا بآن ادب کرد

۲۰۰

ابو جعفر سامانی رحمه الله تعالی

وی کفته که وقتی می رفتم بکوه لبنان افتادم انجا قومی از ابدال یافتم
با ایشان جوانی بود که خدمت ایشان کردی شبانکاه دستهٔ کیاه بدروی
و برای ایشان بپختی سه روز انجا بودم روز جهارم بامداد مرا کفتند
زندکانی ما را دیدی برو که تو با ما زندکانی نتوانی کرد مرا دعا کردند
و من برفتم بعد از جندکاه ببغداد افتادم آن برنا را دیدم که دلالی
میکرد و مَن یزید می کفت عجب بماندم و در وی می نکریستم که او باشد

یا نه وی بجای آورد بیک سو باز شد و گفت چه می نگری گفتم بخدای
بر تو که آن هستی که ترا دیدم بکوه لبنان گفت هستم گفتم اینجا چون
افتادی تو و این چه کارست گفت روزی ماهی بریان می کردم
در وقت قسمت بهتر را بسوی خود نهادم بدین جای افتادم

۲۵۱

ابو جعفر حدّاد رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفته که ابو جعفر حداد دو اند یکی کبیر و یکی صغیر کبیر
بغدادیست و از اقران جنید و رویم بوده و ابو جعفر بن بکیر
الحداد الصغیر مصریست از اصحاب ابو جعفر کبیرست و با ابن عطا
نشسته و شاگردی کرده و ابو تراب نخشبی را دیده و با او صحبت داشته
شیخ الاسلام گفت که ابو جعفر حداد بمصر بوده هفده سال آهنگری
می کرد هر روز بدیناری و ده درم و از آن هیچ برای خود بکار نبردی
بر درویشان نفقه کردی و شبانگاه بدر سرایی چند شدی و نان پاره
چند بستدی و بخوردی و بمسجد شدی و بخفتی و از هیچ بیر
سوال نکردی و نپرسیدی می نگریستی و نظاره می کردی تا چه رفتی
وی گفته اذا رأیت ضُرّ الفقیر فی ثوبه فلا ترجُ فلاحه شیخ الاسلام
گفت ابو جعفر حداد در بادیه بود بر سر چاهی و در آب می نگریست
ابو تراب بآنجا رسید شیخ الاسلام گفت این نه ابو تراب نخشبی است
که این دیگرست و گفت یا با جعفر اینجا چه می کنی گفت شانزده روزست
تا آب نیافته ام اکنون بآب رسیدم نشسته ام میان یقین و علم
تا کدام غلبه کند بران بروم ابو تراب گفت یا با جعفر ترا ازین شانی
بود عظیم و برفت شیخ الاسلام گفت که یقین آن بود که اکنون نه تشنه ام
بآب حاجت نیست و صبر می توانم کرد و علم آن بود که خدایرا سبحانه می باید
پرستید و روا نبود که در خون خود باشم آب بر باید گرفت شاید که آب نیابم او

ابو تراب سر او را دانست لاجرم ابو جعفر پنهان نداشت و بر وی آشکارا کرد

۲۵۲

ابو جعفر معاذ مصری رحمه الله تعالی

استاد ابو الحسن سیروانی گفته است وی گوید که از ابو جعفر حداد
مصری و از ابن البرقی که هر دو بمصر بودند پرسیدم که تصوف
چیست هر دو جواب دادند که تصوف اثر اوست بر زمین گاه آشکارا
کند و گاه پنهان شیخ الاسلام گفت اگر هزار سال زندگی یابی از مخلوق
درین باب بر ازین نشنوی آسمان و زمین و همه صنایع خود آشکارا
باز نمود و در هیچ چیز چنان آشکارا نیست که در دیده دوستان
خود این جستن دوستان او و سفر و زیارت ایشان از بهر اینست
روا نبود هیچ مرقع پوشی را که روز او شب شود تا این نداند بدیدار
او روح در تن تو روح بود و بدیدار دوستان او در روح تو روح بود

۲۵۳

ابو عبد الله البرقی رحمه الله تعالی

از کبار مشایخ مصرست از متقرسان ایشان شیخ الاسلام گفت
که ابو علی کاتب ابو عثمان مغربی را گفت که ابن البرقی بیمار بود شربتی آب
بوی آوردند نخورد گفت در مملکت حادثه افتاده تا بجای نیارم
که چه افتاده است نیاشامم سیزده روز چیزی نخورد تا خبر آمد که قرامطه
در حرم افتاده اند و خلقی را بکشته اند و حجر الاسود را شکسته اند
پس بخورد ابو عثمان مغربی ابو علی کاتب را گفت این نه بس کاریست
ابو علی گفت اگر بس کاری نیست تو بگو امروز در مکه چه واقع است
گفت امروز در مکه میغ است که همه مکه در زیر میغ است و جنگست
میان طلحیان و بکریان و مقدمه طلحیان مریست بر اسب سیاه با دستار
سرخ آنرا بنوشتند بعد از آن پرسیدند همچنان بود که وی گفته بود ابو
عثمان مغربی گوید هر که حق را اجابت کرد مملکت ویرا اجابت کرد

شریف حمزهٔ عقیلی ببلخ کفته است که عارف نبود انک در مملکت چیزی بجنبد یا برآید که ویرا خبر نبود. شیخ الاسلام کفت که این باطل است عیوق دریت این برنتابد بر بندهٔ آن نهند که برتابد بعضی وبعضی نه همه فلا یظهر علی غیبه احدا وما کان الله لیطلعکم علی الغیب همه الله داند وبس

۲۰۴

ابوجعفر المجذوم قدس الله تعالی روحه

آزا قران ابو العباس عطاست غوث روزکار خود بود وغوث پوشیدهٔ بود بخیر یا بشر. آبن خفیف کوید که از ابو الحسین دراج شنیدم که کفت در سفر مرا از همراهان ملالت کرفت که میان ایشان نقار بسیار می بود عزم کردم که تنها روم جون بمسجد قادسیه رسیدم پیری دیدم مجذوم وبروی بلائی عظیم جون مرا بدید برمن سلام کرد وکفت ای ابو الحسین عزیمت حج داری بکراهیت وخشم کفتم آری کفت همراهی خواهی باخود کفتم از همراهان تن درست بکریختم در دست مجذومی افتادم کفتم نی کفت همراهی کن کفتم بخدای که همراهی نکنم کفت ای ابو الحسین یَصنَعُ الله سبحانه بالضعیف حتی یتعجَّبَ القوی کفتم همچنین است وبانکار بروی برفتم جون بدیکر منزل رسیدم چاشتکاه ویرا دیدم بفراغت نشسته کفت یا ابا الحسین یصنع الله بالضعیف حتی یتعجب القوی هیچ نکفتم وبرفتم امّا در دل من نسبت بوی تردّدی ووسواسی پیدا شد جون بتعجیل تمام وقت صبح را بمنزل دیکر رسیدم بمسجد درآمدم ویرا دیدم بفراغت نشسته کفت یا ابا الحسین یصنع الله بالضعیف حتی یتعجب القوی پیش وی رفتم وبروی بزمین درافتادم وکفتم المعذرة الی الله والیک حذایرا و تراعذر می خواهم کفت مقصود تو چیست کفتم خطا کردم همراهی می خواهم کفت توکفتی که نخواهم

وسوکند

وسوکند خوردی مرا کراهیت می آید که سوکند ترا دروغ سازم کفتم پس چنان کن که در هر منزل ترا بینم کفت کردم رنج راه وکرسنکی از من برفت ومرا هیچ اندوهی نماند جز آنک زودتر بمنزل برسم وویرا بینم جون بمکه رسیدم صوفیانرا آن قصه بکفتم شیخ ابوبکر کتانی وابو الحسن مزین کفتند او شیخ ابوجعفر مجذومست سی سالست که ما در آرزوی آنیم که ویرا ببینیم کاش اورا باز توانی دید برفتم جون در طواف شدم ویرا دیدم باز آمدم وایشانرا کفتم که ویرا دیدم کفتند اکر این بار ویرا ببینی ویرا نکاه دار وما را بانک کن کفتم چنین کنم جون بمنا وعرفات بیرون رفتم ویرا نیافتم روز رمی جمار کسی بامن سخن کفت وکفت السلام علیک یا ابا الحسین دیدم وی بود مرا از دیدن وی حالتی شد که فریادی کردم وبیخود افتادم وی برفت جون بمسجد خیف رفتم یارانرا بکفتم روز وداع در پس مقام ابرهیم نماز کزاردم کسی از پس پشت مرا بکشید وکفت یا ابا الحسین هنوز بانک خواهی کرد کفتم زنهار ای شیخ از تو التماس می کنم که مرا دعا کنی کفت من دعا نکنم تو دعا کن تا من آمین کنم من سه دعا کردم ووی آمین کفت یکی خواستم که قوت من روز بروز بود وچنان شد چندین سالست که برمن شبی نکذشته است که چیزی برای فردا ذخیره کرده باشم دیکر خواستم که درویشی را بمن دوست کن واکنون هیچ چیز در دنیا بمن از درویشی دوستر نیست ودیکر خواستم که فردا که خلق را حشر کنی مرا در صف دوستان خود برانکیزی وبا ردهی وامید میدارم که جنان شود. شیخ الاسلام کفت که محمد شکرف مرا حکایت کرد که بیشین ۵ بار که سبکتکین پدر محمود غزنوی بهری آمد یکی از لشکریان وی از روستائی خرواری کاه خرید وبها تمام بدا

وویرا بنواخت وگفت بار دیگر که آری بمن آر و آن روستایی پدری داشت پیر بوی آمد و دوستی گرفت اتفاقا عرفه عید قربان رسید آن پیر روستایی گفت که امروز حاجیان حج کنند کاشکی ما نیز اینجا بودی لشکری گفت خواهی که ترا اینجا برم بشرط آنکه با کس نگویی گفت نگویم آن روز ویرا بعرفات برد و حج بگردند و باز آمدند روستایی با وی گفت عجب می دارم که با چنین حال در میان لشکریان می باشی گفت اگر چون منی نباشد درین لشکر چون تو ضعیفی یا عجوزی بیاید و داد خواهد که در وی نگرد و داد وی بستاند و اگر در غارت بزنی جوان رسند ویرا از دست ایشان که رهاند من درین لشکر از بهر چنین کار رها یم زنهار که با کسی چیزی نگویی ٭ شیخ الاسلام گفت باید که بچشم حقارت در کس ننگرید که دوستان وی پوشیده باشند و تا بصیرت و فراست صادق نداری در خلق تصرف نکنی که بر خود ستم کنی خرقانی گفته است چون امانت از میان مردم برخاست وی دوستان خود را نهان کرد و گفته من که باشم که ترا دوست دارم دوستان ترا دوست می دارم

ابوجعفر دامغانی رحمه الله تعالی

یکی ازین طایفه گفته است که بمدینه بودم ناگاه مردی عجمی بزرگ سر دیدم که وداع پیغمبر صلی الله علیه وسلم می کرد چون بیرون رفت از پی او برفتم تا بمسجد ذو الحلیفه رسید نماز گزارد و تلبیه کرد و من از پی وی بیرون رفتم التفات کرد مرا دید گفت چه می خواهی گفتم می خواهم که در پی تو بیایم وی منع کرد الحاح کردم گفت اگر لا بد است و می آیی قدم منه الا بر جای قدم من گفتم بلی و او برفت و غیر راه مشهور در پیش گرفت چون پاره از شب گذشت روشنایی چراغی دیدم گفت این مسجد عایشه است تو پیش می روی یا من پیش روم گفتم آنچه تو

تو اختیار کنی وی پیش برفت و من بخواب رفتم چون وقت سحر بمکه در آمدم و طواف و سعی کردم و آمدم پیش ابو بکر کتانی رحمه الله و جماعتی مشایخ پیش وی نشسته بودند بر ایشان سلام کردم شیخ ابو بکر کتانی مرا گفت کی رسیدی گفتم همین ساعت گفت از کجا می آیی گفتم از مدینه گفت چند ست که بیرون آمده گفتم دوش ایشان در یکدیگر نگریستند شیخ ابو بکر مرا گفت با که بیرون آمدی گفتم با مردی که حال و قصه وی چنین و چنین بود گفت او شیخ ابو جعفر دامغانی است و این در جنب حال او اندکست بعد از ان گفت برخیزید و ویرا بطلبید و مرا گفت ای فرزند من دانستم که این حال تو نیست و پرسید که زمین را در زیر قدم خود چون می یافتی گفتم مثل موج که بزیر کشتی در می آید

ابو الحسین الوراق قدس الله تعالی سره

از طبقه ثالثه است نام وی محمد بن سعد ست از کبار مشایخ نشابور و قدمای ایشان است از اصحاب ابو عثمان حیری عالم بوده است بعلم ظاهر و سخن گوی در دقایق علوم و معاملات و عیوب افعال مات قبل العشرین و ثلثمایه ٭ وی گفته که کرم در عفو آنست که یاد نکنی جنایت یار خود را پس از ان که عفو کردی ٭ وهم وی گفته که حیات دل در یاد کرد زنده ایست که هرگز نمیرد و عیش گوارنده زندگانی است بالله تعالی نه غیر آن ٭ وهم وی گفته که علامت دوستی الله تعالی متابعت دوست او ست رسول صلی الله علیه وسلم

ابو الحسین الدراج رحمه الله تعالی

از طبقه ثالثه است بغدادی است خادم ابرهیم خواص است در سماع برفته در سنه عشرین و ثلثمایه با شیخ ابو عمرو دمشقی و ابو عمران مزین رازی ٭ شیخ الاسلام گفت که ابو الحسین دراج از بغداد بری آمد بزیارت یوسف بن الحسین یوسف گفت برای چه آمدی گفت از برای دیدار و زیارت تو گفت اگر در راه کسی ترا سرایی آراسته

وکنیزکی نیکو دادی آن ترا از زیادت من مانع آمدی کفت اکر بودی نیکو
نحمد انم الله تعالی خود مرا بآن نیاز مود شیخ الاسلام کفت که جوابی سخت
باز داد او راخود از وی این نمی بایست پرسید

۲۰۸ بکیر الدراج رحمه الله تعالی

وی برادر ابو الحسین دراج بود در بغداد می بود واز ابو الحسین
فاضلتر و زاهدتر وبزرکتر بود ٭ وی کفته است تا من
درین راه در آمده ام هرکز خاطر فاسد بر من نکذشتست

۲۰۹ ابو الحسین سلامی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که وی مردی بزرک بوده وصاحب تاریخ است
وی کفته که عیسی موصلی راهب بوده ٭ وی کفته که بر مسلمانان
آیتی فرود آمده ندانم که از پس آن ایت الله تعالی را جون
آزادند مَا يَكُونُ مِن نَّجْوَىٰ ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ الآیه

۲۱۰ ابو الحسین مالکی رحمه الله تعالی

نام وی احمد بن سعید المالکی است بغدادیست فصیح بوده با جنید
و نوری وآن طبقه صحبت داشته بطرسوس بوده وآنجا برفته از دنیا

۲۱۱ ابو الحسین هاشمی رحمهُ الله تعالی

وی کفته که از جنید پرسیدند که دل کی خوش بود کفت آن وقت
که او در دل بود ٭ شیخ الاسلام کفت که او سخن با جوانمردان
می کفت در دل یاد او بود ومهر او بود وصحبت او بود و کفت
دل کی خوش بود که او ناظر بود کی خوش بود که او حاضر بود

۲۱۲ ابو بکر الواسطی قدس الله تعالی سره

نام وی محمد بن موسی است وکان یُعرف بابن الفرغانی از قدماء
اصحاب جنید و نوریست از علماء مشایخ قوم بوده هیجکس در

اصول تصوف جون وی سخن نکفته است عالم بوده باصول وعلوم
ظاهر ٭ شیخ الاسلام کفت که واسطی امام توحید ست وامام مشرق
در علم اشارت وی بجوانی از عراق آمده ویرا اینجا سخن کم است
بمرو آمد کفت شهر بشهر می کردم در آرزوی نیوشنده ویرا
کفتند چرا بمرو آرام کرفتی کفت ایشانرا تیز فهم تر یافتم وهم اینجا
برفته پیش از سنه عشرین وثلثمایه وتربت وی اینجاست معروف
ومشهور ٭ شیخ الاسلام کفت که ازین طایفه کسی است که با او
فرو می نکرم وکسی است که با او می نکرم وبنصرابادی می نکرم
وبواسطی بر می نکرم ٭ شیخ الاسلام کفت که واسطی کوید که
من واو واو ومن وکرد من وپاداش او ودعاء من واجابت
او همه ثنویت است ودوکانکی ٭ شیخ الاسلام کفت که از زبان
هیجکس در خراسان آن توحید نیامده که از زبان واسطی آن وقت
که از عراق می آمد جون بنشابور رسید ابو عثمان حیری برفته بود
شاکردان ویرا دید وسخنان وی شنید از وی پرسیدند که
جون یافتی ایشانرا کفت صاحب ایشان ایشانرا نیاموخته مکر
مجوسیت محض یعنی دوکانکی من واو ٭ شیخ الاسلام کفت که ابو بکر
قحطبی از شاکردان ابو عثمان حیری است یکی ویرا ببغداد دید کفت
پیر شما شما را بچه دلالت می کرد کفت بکزارد طاعت وتقصیر دیدن
معصیت کفت این کبری محض است در تصوف توحید ویکانکی
می باید ٭ شیخ الاسلام کفت که تقصیر آن وقت بینی که خود را کردار
بینی چرا نه همه او بینی ٭ شیخ الاسلام کفت که ابو طیب مصری کوید
من لم یندرج له وفاء العبودیة فی عز الربوبیة لم تصف له العبودیة ٭
شیخ الاسلام کفت که واسطی را یک استادست ویک شاکرد استاد

وکسی است که با او بر می نکرم
بیحیی معاذ رازی علو و می نکرم
صح

تاریخ فصل الخطاب نور بعد العشرین وثلثمائه

جنید است و شاگرد ابو العباس سیاری جنید را بوی نامهٔ است
و سر نامه اینست بسم الله الرحمن الرحیم سلام علیک یا ابا بکر
و رحمة الله و برکاته عافانا الله و ایاک بالکرامة باخر گوید علما و حکما
از الله تعالی بر خلق رحمت اند چنان کن در سخن خویش که خلق را از
رحمت باشی و خود را بلا از حال خویش برون آی و با حال ایشا
سخن گوی و خطاب بران موضع نه که ایشانرا بران می یابی
فهذا ابلغ لک و لهم ۰ وَقُلْ لَهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا شیخ الاسلام
گفت جنید دانست که او نه بطاقت خلق سخن گوید ویرا برفق
و رحمت فرموده شیخ الاسلام گفت که واسطی گوید آنک گوید نزدیکم
دورست و آنک دورست درهستی او نیست است تصوف اینست

شو که با ایشان سخن می‌گویی بقدر طاقت حال ایشان با ایشان صح

ابوبکر زقاق کبیر قدس الله تعالی سره

شیخ الاسلام ویرا از طبقهٔ ثالثه داشته است نام وی احمد بن نصر است
وی مصریست استاد ابوبکر زقاق صغیرست و استاد ابوبکر
دقی است چون زقاق کبیر از دنیا برفت شیخ ابوبکر کتانی گفت
انقطع حجة الفقراء فی دخولهم مصر وی از اصحاب و اقران جنید بوده
وی گفته ثمن هذا الطریق روح الانسان ۰ وهم وی گفته که این سخنها
کسی را شاید که سالها برای خدای تعالی بجان خز بله رفته بود

ابوبکر زقاق صغیر قدس الله تعالی روحه

شیخ الاسلام گفت که زقاق صغیر بغدادیست شاگرد زقاق
کبیرست با بتدا دست در حدیث داشت حدیث می نوشت و پس
با طریقت اهل حقیقت گشت یک چشم بوده ابوبکر رازی گوید
ویرا گفتم سبب چشم بشدن تو چه بود گفت در بادیه شدم بر توکل گفتم
از دست اهل منا ز هیچ نخورم و دع را یک چشم من بروی من

فرو ویدا از گرسنگی ۰ وی گفته که چهل سالست تا از جنید لکن
یک سخن شنیده ام در فنا هنوز چاشنی آن در جان منست

ابوبکر الکتانی قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ رابعه است نام وی محمد بن علی بن جعفر البغدادی الکتانی است
از اصحاب جنید بوده و بمکه مجاورت کرده سالها و آنجا برفته در سنه اثنتین
و عشرین و ثلثمایه دران سال که عبد الواحد اصفهانی که کنیت او ابو الغریب است
در طرسوس برفته از دنیا ۰ مرتعش گوید که کتانی چراغ حرم است ۰ وی
گفته الصوفیة عبید الظواهر احرار البواطن ۰ شیخ الاسلام گفت یا ابا بکر
که وی صحبت دار خضر بود علیه السلام وقتی خضر ویرا گفت یا ابا بکر همه مردمان
ازین طایفه مرا می شناسند و من ایشانرا نمی شناسم ۰ وی گفت که خضر
گفت که در مسجد صنعا بودم بیمن مردم بر عبد الرزاق حدیث می خواندند
و در گوشهٔ مسجد جوانی بود سر بگریبان فرو برده ویرا گفتم مردم بر عبد الرزاق
حدیث می خوانند و تو اینجا نشسته چرا ازوی و ازوی حدیث نشنوی
گفت من اینجا از رزاق می شنوم تو مرا با عبد الرزاق می خوانی گفتم اگر
راست می گوید من کیم گفت خضر و سر بگریبان فرو برد ۰ شیخ الاسلام گفت
که آن ظریف تر بودی که همچنانک از رزاق می شنید از عبد الرزاق هم بشنیدی
که از مشایخ آنان اند که ظاهر ایشان چون ظاهر عام بود و باطن ایشان
چون باطن خاص که شریعت بر تن است و حقیقت بر جان و سر ۰ وهم وی
گفته لم یتادب باستاد فهو بطال ۰ وهم وی گفته که کن فی الدنیا ببدنک
و فی الآخرة بقلبک ۰ شیخ ابوبکر رازی گفت که شیخ ابوبکر کتانی در پیری
نگریست سر سفید و موی سفید و سوال می کرد گفت هذا رجل اضاع
امر الله فی صغره فضیعه الله فی کبره یعنی وی بخردی و جوانی فرمان
الله تعالی را ضایع کرد الله تعالی ویرا در پیری فرو گذاشت خوار و ذلیل

اکر وی در جوانی در فرمان او کوشیدی در پیری بذل سوال کرفتار نشدی که پیران اهل سنت هرچند پیرتر شوند برچشم و دل خلق عزیزتر شوند ○ شیخ الاسلام کفت که ابو بکر کتانی را شاکرد مصطفی صلی الله علیه وسلم می کفتند از بس که ویرا بخواب دیدی معلوم بودی که کدام روز یا شب خواهد دید از وی سوالها کردندی وی آن سوالها از مصطفی صلی الله علیه وسلم ویرا کفت هرکه هر روز چهل ویکبار بکوید یا حی یا قیوم یا لا اله الا انت چون دلها بمیرد دل وی نمیرد ○ شیخ الاسلام کفت که شیخ ابو القاسم دمشقی کوید استاد کم از کتانی پرسیدم که تصوف چیست کفت کمینه آنست که تو در نیا بی ویکی از ابو حفص پرسید که صوفی کیست جواب داد که صوفی نپرسد که صوفی کیست شیخ الاسلام کفت این علم سر الله است واین قوم صاحب اسرار با اسبابنرا باراز ملوک چه کار اصل این کار دریافت است نه دریافت بانکار آن شناخت کش نیافت نه بکوشش یابی وطلب که بحرمت یابی وادب ○ سوال سایل از انکار است بر این کار ○ آن کس که ازین کار بویی دارد اورا با سوال چه کار ○ انکار مکن که انکار شوم انکار آن کند که ازین کار محروم است قومی مشغولند ازین کار وقومی بدین کار بانکار وقومی خود در سر این کار آنکه برین کار با نکار است مزدور است ○ وآن که در سر این کار است غرقه نور است

ابو بکر عطاء جحفی رحمه الله تعالی سره

شیخ الاسلام کفت که وی کوید روزی بربالایی نشسته بودم دیدم که سیل می آمد و عماریٔ می آورد ومردی در انجا ببانک بلند می کفت اللهم لبیک لبیک وسعدیک لین ابتلیت فلطالما عافیت وسیل می برد ویرا تا بدریا ○ وجحفه موضع سیل است وخود آنرا بهر آن جحفه خوانند که سیل در آید وهرچه در پیش آن آید آنرا بروبد وببرد

ابو بکر شقاق رحمه الله تعالی

نام وی محمد بن عبدالله است صاحب ابو سعید خراز ○ وی کفته که ابو سعید خراز کفته که روزی در صحرا می رفتم نزدیک بده سک از سکان شبانان برمن حمله آوردند چون نزدیک من رسیدند بمراقبه مشغول شدم ناکاه سکی سفید از میان ایشان بیرون آمد وبر ایشان حمله کرد وایشانرا از من دور کردانید واز من جدا نشد تا آن سکان دور نرفتند بعد از ان باز نکریستم ویرا ندیدم ○ وهم وی کفته که ابو سعید خراز کفت کن بذکر الله فان قویت جالک غبت عن ذکر الله و ذکر الله ایاک ○ شیخ الاسلام کفت زبان در سر ذکر شد و ذکر در سر مذکور ودل در سر مهر شد ومهر در سر نور وجان در سر عیان شد وعیان از بیان دور بهرهٔ حق بحق رسید وبهرهٔ آدم با آدم آب وخاک با فنا شد ودو کانکی با عدم رجع الحق الی اصحابه وبقی المسکین فی التراب رمیما

ابو بکر الشبلی قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ رابعه است نام وی جعفر بن یونس است ○ وکفته اند دلف بن جعفر وکفته اند دلف بن جحدر ○ وبر قبر وی ببغداد جعفر بن یونس نوشته اند ○ شیخ الاسلام کفت که وی مصریست ببغداد آمد و در مجلس خیر نساج توبه کرد شاکرد جنید است عالم بوده و فقیه ومذکر مجلس کردی مذهب مالک داشت موطا حفظ کرده بود بدر وی صاحب الحجاب خلیفه بود وفی طبقات السلمی انه خراسانی الاصل بغدادی المنشاء والمولد واصله من اسروشنه من فرغانه ومولده کما قیل سامره جنید کفته است لا تنظروا الی ابی بکر الشبلی بالعین التی ینظر بعضکم الی بعض فانه عین من عیون الله هشتاد وهفت سال عمر وی بود

در سنه اربع وثلثین وثلثمایه برفته از دنیا در ماه ذوالحجه
هم جنید کفته لکل قوم تاج وتاج هذا القوم الشبلی
شبلی بیست ودو بار در بیمارستان بوده. شبلی کفته الحریة هی حریة
القلب لا غیر. شیخ الاسلام کفت که شیخ ابو سعید مالینی حافظ صوفی
این حکایت از شبلی آورده که وی کفته که این سرمایه وقت که دارید بناز
دارید فردا همین خواهید داشت وتا جاوید صحبت با وی باین می باید
کرد. شیخ الاسلام کفت که از اینجا می باید برد که فردا کویند منافقانرا
ارجعوا وراءکم فالتمسوا نورا. شیخ الاسلام کفت که وصیت کرد
که این حکایت بنویسید و یاد دارید که شما را از شبلی هیچ چیز نیارند
به ازین حکایت فردا وقت نو نیارند که این وقت که اینجا داری برآرند
کسی شبلی را کفت مراد عایی کن این بیت بخواند. بیت
مضی زمن والناس یستشفعون بی فهل لی الی لیلی الغداة دلیل
وی را کفتند ترا خوش فربه می بینیم ومحبتی که دعوی می کنی تقاضای
لاغری می کند کفت بیت احب قلبی وما دری بدنی
ولو دری ما اقام فی السمن وی را بر سید ند که مردی سماع می کند
ونمی داند که چه می شنود این چیست جواب داد باین ابیات
رب ورقاء هتوف بالضحی ذات شجو صدحت فی فنن
ولقد اشکوا فما افهمها ولقد تشکو فما تفهمنی
غیر انی بالجوی اعرفها وهی ایضا بالهوی تعرفنی
ذکرت الفا ودهرا صالحا فبکت شجوا وهاجت شجنی
شیخ الاسلام کفت این ابیات مجنون راست نه شبلی را اما وی انشا
کرد. شبلی عبد الرحمن خراسانی را کفت یا خراسانی هل رایت غیر
الشبلی احدا یقول الله قط قال فقلت وما رایت الشبلی یوما

صیح الدیک
بانک کردن خروس

یقول الله قال فخر الشبلی مغشیا علیه. عبد الرحمن خراسانی کوید
که شخصی بد رسرای شبلی آمد ودر بزد شبلی را کفت نشنیدی که ما
کافرا فلا رحمه الله. شیخ الاسلام کفت که نفس را می کفت. وقتی جمعی در خانه
وی بودند در افتاب نکریست دید که بغروب نزدیک است کفت وقت
نماز است برخاستند ونماز دیکر بکزاردند شبلی بخندید وکفت
چه خوش کفته است انکس که کفته است
نسیت الیوم من عشقی صلاتی فلا ادری غداتی من عشائی
فذکرک سیدی اکلی وشربی ووجهک ان رایت شفاء دائی
ویکی ازین طایفه کوید که در مسجد مدینه بر حلقه شبلی بیستادم
سایلی بانجا رسید ومی کفت یا الله یا جواد شبلی آهی کشید وکفت چکونه
توانم که حق را بجود ستایم ومخلوقی در مدح مخلوقی می کوید
تعود بسط الکف حتی لو انه اراد انقباضا لم تجبه انامله
تراه اذا ما جئته متهللا کانک تعطیه الذی انت سایله
ولو لم یکن فی کفه غیر روحه لجاد بها فلیتق الله آمله
هو البحر من ای النواحی اتیته فلجته المعروف والجود ساحله
بعد ازان بکریست وکفت بلی یا جواد فانک اوجدت تلک الجوارح
وبسطت تلک الهمم ثم مننت بعد ذلک علی اقوام بالاستغناء عنهم
وعما فی ایدیهم بک فانک الجواد کل الجواد فانهم یعطون عن محدود
وعطاءک لا حد له ولا صفة فیا جوادا یعلو کل جواد وبه جاد من جاد
شبلی کفته در تفسیر قوله تعالی قل للمومنین یغضوا من ابصارهم
ابصار الرؤس عن المحارم وابصار القلوب عما سوی الله.
کفته اند که وی شنید که کسی می کفت الخیار عشرة بدانق فریادی کرد
وکفت اذا کان الخیار عشرة بدانق فکیف الشرار. وی کفته که

فرا در آمد سر برهنه وپای برهنه
کفت کرا می خواهی کفت شبلی را

وقتی عهد کردم که نخورم مگر حلال در بیابانها می گشتم بانجیربنی رسیدم دست دراز کردم تا بخورم ازان انجیربن آواز آمد که عهد خود نگاه دار وازمن مخور که من ملک یهودیی ام ۞ ازوی پرسیدند که کدام چیز عجب ترست گفت دلی که خدای خود را بشناسد و در وی عاصی شود ۞ بکیر دینوری گوید خادم شبلی که نزدیک وفات خود گفت برمن یک درم مظلمه است وجندین هزار درم برای صاحب آن صدقه داده ام وهنوز بردل من هیچ شغلی ازان گران ترنیست ۞ وهم بکیر گوید که درین بیماری گفت که مرا وضوده ویرا وضو دادم وتخلیل لحیه فراموش کردم زبان وی گرفته بود دست مرا گرفت وبمیان لحیهٔ خود درآورد بس جان بداد یکی ازبزرگان انرا شنید گفت جه گویید درمردی که درآخر عمر ادبی از آداب شریعت ازوی فوت نشد ۞ وهم بکیر گوید که شبلی را روز جمعه دران بیماری خفتی شد گفت بمسجد جامع می رویم تکیه بردست من کرده بود ومی رفت مردی مارا در راه بیش آمد شبلی گفت بکیر گفتم لبیک گفت مارا فردا بااین مرد کاریست بس برفتیم ونماز بکزاردیم وبخانه باز آمدیم شب را فوت شد گفتند درفلان موضع مردیست صالح که غسّال مردکان می کند سحرگاه بدرخانهٔ وی رفتم وآهسته دربزدم وگفتم سلام علیکم ازدرون خانه گفت شبلی بمرد گفتم بلی بس بیرون آمد دیدم همان مرد بود که در راه مسجد بیش آمده بود بتعجب گفتم لا اله الا الله گفت تعجب ازجه می کنی سبب را گفتم بس سوکند بروی دادم که تو از کجا دانستی که شبلی مرد گفت ای نادان ازانجا که شبلی دانست که ویرا امروز با من کارست

ابوبکر یزدانیار ارموی رحمه الله تعالی ۲۱۹

از طبقهٔ رابعه است نام وی حسین بن علی بن یزدانیار است ویرا طریقه است در تصوف که بآن مخصوص است ۞ وبعضی ازمشایخ جون شبلی وغیروی بروی انکار کرده اند وکان ینکر علی بعض مشایخ العراق اقاویلهم عالم بوده بعلوم ظاهر وعلوم معاملات ومعارف ۞ شیخ الاسلام گفت که ابوبکر یزدانیار را حق تعالی بخواب دید گفت خداوندا حاجت دارم گفت جه حاجت خواهی به ازان که دادم نه ترا از دستبند صوفیان برهانیدم ۞ شیخ الاسلام گفت که دیدی ام جاکه برسید ندما دستبند الصوفیة گفت الحال المحال والاشارات الباطلة ۞ ویرا قصه است دراز باصوفیان و انکار برایشان ودران اشکال است مردی بزرگست وصاحب تلبیس است درظاهر ومحقق درباطن ۞ وی گفته الملائکة حرّاس السماء واصحاب الحدیث حرّاس السنة والصوفیة حرّاس الله ۞ شیخ الاسلام گفت که ابوالعباس نهاوندی روزی از پس نماز بامداد صوفیانرا همه خفته دید گفت همه بخسبید که او بکوشد یعنی امراو وصحبت او ودوستی با او وهم وی گفته که می بینید مراکه سخن می گویم برصوفیه والله که برایشان سخن نمی گویم مگر ازجهت غیرت برایشان که اسرار حق را سبحانه بغیراهل آن گفتند واگرنه ایشان سادات اهل عالم اند وبمحبت ایشان تقرب می جوییم بحق سبحانه ۞ وهم وی گفته المعرفة تحقق القلب بوحدانیة الله تعالی ۞ وهم وی گفته المحبة اصلها الموافقة والمحب هوالذی یؤثر رضی محبوبه علی کل شیء ۞ وهم وی گفته من استغفر وهو ملازم للذنب حرم الله علیه التوبة والانابة الیه

ابوبکر صیدلانی رحمه الله تعالی ۲۲۰

از اجلهٔ مشایخ واعلام ایشان بوده است شبلی ویرا بزرگ داشته است از فارس بوده ودرنشابور وفات کرده ۞ وی گفته که صحبت باحق دارید

و اکر نتوانید صحبت با آنکس دارید که صحبت دار حق است سبحانه تا برکت صحبت وی شما را بوی رساند. وهم وی کفته که عاقل آنست که سخن بقدر حاجت کوید و هرچه افزونی بود از آن دست بدارد. وهم وی کفته که با حق تعالی بسیار نشینید و با خلق اندک. یکی از مریدان وی کوید که بعد از وفات وی برای قبر وی لوحی ساختم و نام وی بر آنجا نوشتم خراب کردند باری دیکر راست کردم باز خراب کردند و همچنین چند بار هرچند راست کردم خراب کردند و با قبر هیچکس دیکر آن نمی کردند سر آنرا از استاد ابو علی دقاق پرسیدم کفت آن مرد در دنیا کمنامی اختیار کرده بود و حق سبحانه نیز ویرا پنهان می خواهد و تو می خواهی که ویرا آشکارا کنی این کی میسر شود

۲۲۱

ابو بکر الخباز البغدادی رحمه الله تعالی

وی از استادان جریری است. وی کفته که العیال عقوبة تنفیذ شهوات الحلال

۲۲۲

ابو بکر بن عیسی المطوعی رحمه الله تعالی

از ابهر است از اقران ابو بکر و بزرکتر از وی. ابو بکر طاهر بروی درآمد و وی محتضر بود. ویرا کفت احسن ظنک بربک کفت با چون منی چنین سخن کویند اکر ما را بکذارد پرستش وی کنیم و اکر بخواند فرمان بریم و برویم. مات سنة خمس وثلثمائه

۲۲۳

ابو بکر بن طاهر الابهری رحمه الله تعالی

از طبقهٔ رابعه است نام وی عبد الله بن طاهر بن حارث الطائی از کبار مشایخ جبل است از اقران شبلی بوده عالم بوده و با ورع با یوسف بن الحسین صحبت داشته رفیق مظفر کرمانشاهی بوده. شیخ مهلب مصری کوید وهو مهلب بن احمد بن مرزوق که با هیچکس صحبت نداشتم از مشایخ که مرا صحبت وی آن نفع کرده باشد

که صحبت شیخ ابو بکر طاهر. در سنه ثلثین وثلثمایه برفته از دنیا. روزی ابو بکر طاهر بدکان بزازی بر کذشت پسر بزاز دوست وی بود چون شیخ را دید از دکان برخاست و برپی وی برفت بزاز آمد پسر را ندید در خشم شد و بر اثر پسر برفت ویرا دریافت و لختی بپیچید و از پیش شیخ ابو بکر ویرا با دکان برد شیخ ابو بکر از آن همه شب رنجه بود دیکر روز بدر سرای آن بزاز رفت و کنیزکی داشت با خود برد و ویرا بیرون طلبید. و کفت دوش همه شب رنجه بودم از مال دنیا این کنیزک دارم اکر بپذیری بکفارت آن رنج بتو دادم و اکر نپذیری آزاد کردم آن مرد در پای وی افتاد و کفت ای شیخ من جرم کرده ام تو عذر می خواهی کفت راست که تو جرم کردهٔ امام را می زنند. پرسیدند از وی که حقیقت چیست کفت همهٔ آن علم است و پرسیدند که علم چیست کفت همهٔ آن حقیقت است. وی کفته الجمع جمع المتفرقات والتفرقة تفرقة المجموعات فاذا جمعت قلت الله واذا فرقت نظرت الی الکون. وهم وی کفته که مردی را دیدم که وداع کعبه می کرد و می کریست و این بیت می خواند شعر

الا دب من یدنو ویزعم انه ٭ یحبک والنائی اود واقرب

۲۲۴

ابو بکر بن ابی سعدان رحمه الله تعالی

از طبقهٔ رابعه است نام وی احمد بن محمد بن ابی سعدان است بغدادیست از اصحاب جنید قدس سره از اقران رودباری عالم تر مشایخ وقت بوده بعلوم این طایفه. ابو الحسن حدیقی و ابو العباس فرغانی کفته اند که نمانده است درین زمان این طایفه را جز دو تن ابو علی رودباری بمصر و ابو بکر بن ابی سعدان بعراق و ابو بکر دریابندهٔ تر است از ابو علی. وی کفته هر که با صوفیان

صحبت دارد باید که ویرا نفس نبود و دل نبود و ملک نبود چون بچیزی نکرد از اسباب از بلوغ بمقصد خود بیفتد و بآن نرسد. وهم وی گفته الصوفی هو الخارج عن النعوت والرسوم والفقیر هو الفاقد للاسباب ففقد السبب اوجب له اسم الفقر وسهّل له الطریق الی المسبب. وهم وی گفته من لم یتطرّف فی التصوف فهو غبیّ ای جاهل.

شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که رُوَیم در بغداد بعد از نماز عید مرا گفت ابن ابی سعدان را می شناسی گفتم آری گفت برو و بگوی که امروز ما را بمجالست و موانست خود مشرف گرداند برفتم و ویرا در خانه یافتم در دهلیز در آنجا غیر یک پاره بوریای کهنه هیچ نبود و وی بر آنجا نشسته بود ادای رسالت کردم گفت این سفره را بگیر و شخصی است بر بیرون بوی ده تا خوردنی بیارد گفتم مگر اجابت ابو محمد رویم نمی کنید گفت آری ولکن رُوی عن علی رضی الله تعالی عنه انّ رسول الله صلی الله علیه وسلم دُعی الی مأدبة وهی التی تُسمّونها الولیمة فقال قم بنا یا علیّ الی البیت ناکل کُسَیرةً لتحسن مُواکلتنا مع الناس من سفره را بردم و بآن شخص دادم سه رغیف و کامخ آورد بخوردیم و برفتیم.

الولیمه طعام عروسی ۵

کامخ نان خورش ۵

ابو بکر عطوفی رحمه الله تعالی

نام وی محمد بن علی بن الحسین بن وهب العطوفی است شاگرد جنید است قدس الله تعالی سره. توفی بالرملة سنة خمس واربعین وثلثمایه.

وی گفته که استاد من گفت جنید اگر کسی بینید که ایمان دارد باین طایفه و این سخنان بپذیرد زنهار ویرا گوئید تا مرا بدعا یاد آرد.

شیخ الاسلام گفت که حلاج در آخر کتاب عین الجمع گوید هر که باین سخنان ما ایمان دارد و از آن چاشنی دارد ویرا از من سلام کنید. و شیخ عمو گفت که شیخ سروانی گفت اگر پای دارید بخراسان روید بزیارت کسی

که ما را دوست دارد. و شیخ عباس گفت که شیخ سروانی گفت که وصیت می کنم شما را بنیکوئی با کسی که این طایفه را دوست دارد

۲۲۶

ابو بکر سکاک رحمه الله تعالی

وی گفته که مشتاق بمرگ لذت بیش از آن یابد که تشنه از شهد. شیخ الاسلام گفت بآن خدای که جز او خدای نیست که بنده نیکبخت را هرگز روزی نیاید نیکوتر و با راحت تر و خوشتر از آن روزی که عزرائیل بوی آید گوید مترس بارحم الراحمین می شوی و با وطن خود می رسی و به عید مهین می روی این جهان منزلست و زندان مومن است این بودن عاریتی اینجا بهانه است بیکبار بهانه را ببرد و دور کند و در حقیقت باز شود و مرد بزندگانی جاوید برسد بیت

موتُ التقیّ حیاةٌ لا انقطاعَ لها ... قد مات قومٌ وهم فی الناس احیاء

۲۲۷

ابو بکر سقا رحمه الله تعالی

وی گفته که در کشتی بودم باد برخاست و موج در گرفت و خلق بدعا کردن فریاد برداشتند در کشتی درویشی بود سر در گلیم پیچیده پیش وی رفتند و گفتند دیوانه نه خلق در دعا و زاری اند تو هم چیزی بگوی سر از گلیم بیرون کرد و گفت شعر عجبتُ لقلبک کیف انقلب و سر در گلیم برد گفتند چه دیوانه است او را می گویند دعا کن وی بیت می خواند باز سر از گلیم بیرون کرد و دیگر نیمه بیت بگفت وشدّة حبک لی لم ذهب آن باد و شور لختی کم شد باز با وی گفتند که چیزی بگوی سر بیرون کرد و بیت دیگر بگفت بیت

أراک بعین الرضی فی الغضب ... واعجب من ذا وذا انّنی

موج بیارامید و باد ساکن شد. شیخ الاسلام گفت که او دو بیت آورده من سیم آن دیده ام جای دیگر و آن اینست بیت

العطب اهلکه

فان جدتَ بالوصل احییتنی ** والا فهذا طریق العطب

۲۲۸

ابوبکر المصری رحمه الله تعالی

نام وی محمد بن ابرهیم است استاد ابوبکر دقی و قرانی است شاکرد زقاق کبیرست با جنید و نوری صحبت داشته توفی فی شهر رمضان سنه خمس واربعین وثلثمایه مع ابی بکر العطوفی ابوبکر مصری کوید با جنید بودم و ابو الحسین نوری و جماعتی از مشایخ صوفیان وقوال چیزی می خواند نوری برخاست و رقص می کرد جنید نشسته بود نوری فرا سر جنید آمد و کفت برخیز و این ایت بخواند اِنَّمَا یَسْتَجِیبُ الَّذِینَ یَسْمَعُونَ جنید کفت وَتَرَی الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِیَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ

۲۲۹

ابوبکر الدقی قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ خامسه است نام وی محمد بن داود الدمشقی و کویند با صل دینوری است اما بشام نشستی عمر وی صد و بیست سال بکشید از اقران ابوعلی رودباری بود و غیر او و صحبت داشته بود با ابن جلا و بوی نسبت کند و شاکرد زقاق کبیرست جنید را دیده بود و با ابوبکر مصری صحبت داشته بود مجرد جهان بود و از کبار مشایخ وقت با نیکوتر حالی سنه تسع وخمسین وثلثمایه برفت از دنیا شیخ الاسلام کفت که ابوعبدالله باکو کفت که غلام دقی کفت که دقی کفت العافیة والتصوف لایکون و حصری کفته ما للصوفی والعافیة صوفی را با عافیت چه کار شیخ ابوعبدالله رودباری بر کنار دریا وسوسه داشت طهارت می کرد بادی می آمد و دست و پای می ترکید و خون می آمد وی در ماند کفت آلهی العافیة اواز دادند که العافیة فی العلم یعنی الشریعه شیخ الاسلام کفت که ابوبکر دقی کفته که بنصیبین شدیم مهمان سمیعی وقت خوش بود و قوال خوش و هیچ بیکانه نبود

هیچ ذوقی و حالی نمی شد همه آرمیده بودند سمیعی کفت وقت طیب و قوال طیب و ما فینا ضد فما هذا الجمود دقی می کوید که کفتم وقتنا فوق السماء سمیعی کفت چه می کویی کفتم آنچه او می خواند همه از من و تست همواره بکوش می آید که من و تو در تصوف من و تو کجا بود صوفی را جز یکی نبود حالی بدید شد و شور برخاست که همکنان جامه می دریدند و می افتادند و بانک می زدند هیچکس نماند که جامه ندریده بود شیخ الاسلام کفت که وقتی دقی در بادیه بزاری کفت آلهی از آن حقیقت خود که مراد اد بهرهٔ من چیزی بر دل من آشکارا کن تا جان من بیاساید چیزی بروی بکشادند زاری بروی افتاد نزدیک بود که تباه شود کفت آلهی بپوش که طاقت ندارم آنرا بپوشیدند شیخ الاسلام کفت که پنهان کردن غیب و اهل غیب از الله تعالی رحمت است که آن درین جهان نکنجد هر چیزی که از آن جهان آشکارا شود آنکس را در وقت ببرد یا عقل آنکس طاقت آن نیارد احوال و رسوم وی متغیر شود آنچه غیب است و حقیقت پنهان به تا بسر آن شوی در سرای غیب و حقیقت که این دنیا سرای بهانه است و زندان تاریک چون مدت بسر آید و روزی خورده شود در حقایق و غیب کشاده کردد دقی کفته علامة القرب الانقطاع عن کل شیء سوی الله و هم وی کفته کلام الله تعالی اذا جاء علی السر باشراقه زالت البشریة برعوناتها وسئل عن سوء ادب الفقراء مع الله فی احوالهم قال ذاک انحطاطهم من حقیقة العلم الی ظاهر العلم

۲۳۰

ابوبکر طمستانی قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ خامسه است از فارس بوده شاکرد شبلی و ابرهیم دباغ شیرازیست از کبار مشایخ بود صاحب آیات و کرامات یکانه بود در حال و وقت خود شبلی ویرا بزرک می داشت و قدر و محل ویرا بزرک می نهاد با مشایخ

فارس صحبت داشته بود ویرا حرمتی عظیم می داشتند سکر و محبت
بر وی غالب بود و رموز و کلام عالی داشت در فارس سخن او را کس
توت شنیدن نداشت مشایخ وقت صواب چنان دیدند که وی بخراسان
رود بنشابور آمد و انجا برفت از دنیا بعد از سنهٔ اربعین و ثلثمایه ٭
وی گفته ما الحیوة الا فی الموت یعنی ما حیوة القلب الا فی اماتة النفس
شیخ الاسلام گفت که هیچ زنده زندگی نکند تا از خود بنمیرد باو زنده
نکردی ٭ کسی ابو بکر طمستانی را گفت مرا وصیتی کن گفت الهمة الهمة
فان علیها مدار الامر و الیها یرجع الامر ٭ وهم وی گفته بزرگترین نعمتی
بیرون آمدنست از نفس از برای انک نفس بزرگترین حجابهاست میان تو
و الله تعالی ٭ وهم وی گفته که ممکن نیست بیرون آمدن و رستن
از نفس خود بنفس خود که از نفس خود باو توان رست و بصحت ارادت او

۲۳۱ ابو بکر فرّا قدس الله تعالی روحه

از طبقهٔ خامسه است نام وی محمد بن احمد بن حمدون الفرّاست از اجلهٔ
مشایخ نشابور بوده با فراست عظیم ٭ شیخ عمو ویرا دیده بود گفت
اگر من ابو بکر فرّا را ندیدی صوفی نبودی و صحبت داشته با ابو علی
ثقفی و عبد الله منازل و ابو بکر شبلی و ابو بکر طاهر ابهری و مرتعش
و غیر ایشان از مشایخ یگانه بود و طریقت نیکو داشت در سنهٔ سبعین
و ثلثمایه برفته از دنیا ٭ شیخ عمو گفت با جمعی قصد حج داشتم چون
بنشابور رسیدم اصحاب من گفتند که بزیارت ابو بکر فرّا مرو که
او گوید که با مادر و پدر رشو و تو باز گردی لختی بپیچیدم آخر گفتم
چیست که مخالفت کنم شاید که باز گردم ویرا نیابم بوی شدم ویرا در مسجد
نیافتم چون ساعتی برآمد ویرا دیدم از در مسجد درآمد شوری
در وی و پارهٔ چند پوستین در دست که او پوست گراه بود

سلام کردم گفت علیک السلام از کجایی گفتم از هراة گفت کجا می روی
گفتم بسوی قبله گفت پدر داری گفتم دارم گفت باز گرد بپدر شو گفتم
چنین کنم پیش یاران رفتم چندان بگفتند که بر سر رفتن آمدم مرا تبی
عظیم گرفت دیگر روز بنزدیک شیخ ابو بکر رفتم گفت نقضت العهد
عهد بشکستی گفتم ای شیخ توبه کردم گفت من لم یؤثر الله علی کل شی
لا یصل الی قلبه نور المعرفة بحال ٭ وهم وی گفته کتمان الحسنات
اولی من کتمان السیئات فانک بذلک ترجو النجاة

۲۳۲ ابو بکر الشبهی قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ خامسه است نام وی محمد بن جعفر الشبهی است از جوانمردان
مشایخ وقت بوده در نیشابور با شیخ ابو عثمان حیری صحبت داشته
پیش از سنهٔ ستین و ثلثمایه برفته از دنیا ٭ وی گفته الفتوة حسن الخلق و بذل المعروف

۲۳۳ ابو بکر الطرسوسی الحرمی قدس سره

شیخ الاسلام ویرا از طبقهٔ سادسه داشته است نام وی علی
بن احمد بن محمد الطرسوسی است سالها بمکه مجاور بوده ویرا طاوس الحرمین
می خواندند از عبادت وی بزرگ بوده شاگرد ابو الحسن مالکی است
و صحبت داشته با ابرهیم شیبان کرمانشاهی ٭ و نسبت بوی کردی
در سنهٔ اربع و سبعین و ثلثمایه برفته در مکه شیخ سلمی ویرا دیده
اما در تاریخ نیاورده و از اقران شیخ سیروانی بوده ٭ شیخ الاسلام
گفت که بمکه میهمان کسی بودیم میزبان کنیزکی داشت که چیزی می توانست
خواند کنیزک بخواند ٭ شعر ٭ لا منی فیک معشر ٭ فاقلوا و اکثروا ٭ درویشی
بر پای خاست بانگی چند بزد و گفت که ملامت کرد در مهر تو
مگر تو این حرف بگفت و بیفتاد و برفت از دنیا ٭ شیخ الاسلام
گفت که ابو عبد الله باکو گفت که ایوب نجار در خانهٔ قزوینی

بمکه در سماع بود کوینده چیزی بخواند بپارسی وی برخاست با بیت درآست
انکاه کفت نفیر از تو و بیفتاد و بیهوش شد و برفت شیخ الاسلام کفت
که ابو القاسم سایح با قوم در میهمانی بود کوینده برخواند

کل بیت انت ساکنه ٭ غیر محتاج الی السرج ٭
وجهک المیمون حجتنا ٭ یوم یاتی الناس بالحجج ٭
لا اتاح الله لی فرجا ٭ یوم ادعو منک بالفرج ٭

ابو القاسم سایح دست راست برآورد و بانک زد و بیفتاد بنکریستند
برفته بود شیخ الاسلام کفته که یکی ازین طایفه کفت که در نیشابور
حادثه بود که مردم از شهر بیرون رفته بودند من در مسجدی
بودم و در کنج آن مسجد درویشی دیکر بود کوینده درآمد
و درویش ویرا کفت که چیزی بکوی وی بخواند

الفیت بینی وبین الحب معرفة ٭ لا ینقضی ابدا او ینقضی الابد ٭
لاخرجن من الدنیا وحبکم ٭ بین الجوانح لم یشعر به احد ٭

ای الی الأبد

آن درویش بیفتاد و می طپید تا میان دو نماز انکاه بیار امید
جون بنکریستم برفته بود ٭ شیخ الاسلام کفت که صوفی در شهر
ابله که میان بصره و کوفه است میرفت بپای کوشکی رسید و بران
کوشک مهتری بود و پیش وی کنیزکی مغنیه چیزی می خواند آن
صوفی او از وی بشنید که می خواند کل یوم تتلون غیر هذا بک احسن
کل یوم تتحول غیر هذا بک اجمل ٭ درویش را خوش آمد و بروی
خورد کفت یا جاریة بالله وبحیوة مولاک لا اعدت علی هذا البیت
کنیزک تکرار می کرد خواجه کنیزک را کفت چرا تکرار می کنی ونمی کذاری کفت
در زیر کوشک درویشی است وقت وی خوش کشته است از بهر وی
می کویم خواجه سر فرو کرد آن غریب را دید خوش کشته و پای می کوفت

بآخر سخنی کفت و بانکی بزد و بیفتاد و جان

بآخر سخنی کفت و بانکی بزد و بیفتاد و جان بداد آن خواجه جوان را
دید حال وی بکشت کنیزک را آزاد کرد و پیران شهر را بخواند و برآن
درویش نماز کردند و دفن کردند و پیران را کفت مرا شناسید من
فلان بن فلانم شما را کواه می کنم که هرچه مراست از ضیاع و املاک
همه وقف کردم بر درویشان و کوشک سبیل کردم و هرچه داشت
از زر و سیم بداد و جامه بیرون کرد و ازاری دربست و مرقع
درپوشید و ردا برافکند و روی در بادیه نهاد و برفت و
مردمان می نکریستند تا از چشم ایشان غایب شد و چشمها کریان
پس از آن کس ویرا ندید و خبر وی نشنید بو الحسین دراج و فوطی حکایت
کنند این را دراج کوید ما رایت احسن من ذلک الیوم شیخ ابو عبد الله
جلا کوید که بمغرب دو چیز دیدم عجب یکی در جامع قیروان مردی
دیدم که بصفها بر می کشت و می شکافت و از مردمان چیزی می خواست
و می کفت ایها الناس کنت رجلا صوفیا فضعفت و دیکر دو بر
دیدم انجا یکی جبله نام و دیکر زریق نام و هر یکی را از ایشان شاکردان
بودند و مریدان روزی جبله بزیارت زریق شد با یاران یکی از اصحاب
زریق قرآن خواند یکی از یاران جبله را وقت خوش شد بانکی بزد
و جان بداد و ویرا دفن کردند چون دیکر روز شد جبله بزریق آمد
و کفت کجا شد آن یار تو که ما را قرآن خواند ویرا بخواندند قرآن
خواند جبله بانکی بزد و فریادی کرد خواننده برجای بمرد جبله کفت
واحد بواحد والبادی اظلم یکی بیکی و آن که ابتدا کرد ظالم تر

ابو بکر السوسی قدس الله سره

نام وی محمد بن ابرهیم السوسی الصوفی است بشام بوده بشهر رمله
شیخ عمو و احمد کوفانی ویرا دیده بودند توفی بدمشق فی ذی الحجة

سنه ست وثمانين وثلثمايه. شيخ الاسلام گفت که وی شبی گفت که ما را کسی
باید که چیزی برخواند لختی جستند نیافتند. وشیخ ابو بکر همچنان طلب
می‌کرد از بس که وی بگفت یکی گفت ای شیخ کس نمی یابیم امّا درین
نزدیکی برنایی است مطرب اگر باید تا بیاریم آنکس بطیبت گفت شیخ
گفت بایدبروید وبیارید رفتند ووی را آوردند چیزی خورده بود
وی را بنشاندند ووی بخواند ع اَلقَومُ اِخوانُ صِدقٍ بَینَهُم نَسَبٌ
الابیات کاری برخاست از نیکویی وخوشی وقت همه کس خوش گشت
وشیخ درشورید چون فارغ شدند از سماع مطرب را قذف افتاد
وبر سجادهٔ شیخ قی کرد پیر گفت هیچ مگویید همچنانش بسجّاده
دربپیچید وپراکنده شوید وجای دیگر خواب کنید چون روز
شد مطرب با هوش آمد خود را در سجّادهٔ دید بپیچیده ودر صفّه
قندیل آویخته متحیّر بماند بانگ برآورد که از بهر خدا این چه حالتست
ومن اینجا چون افتادم یکی فرا ز آمد وی را از حال وی خبر کرد که
چه بود وچه رفت وی بیرایهٔ خود بشکست وتوبه کرد وجامه دردید
ومرقّع در پوشید واز جملهٔ اصحاب شد وچون شیخ از دنیا برفت
به پیریِ خانقاه وی را بنشاندند او روزگار نیکو ومعاملت نیکو که
ورزیده بود. شیخ الاسلام گفت که نام وی محمد طبرانی بود ومن
پسر وی را دیده‌ام که بهری آمد بخانقاه شیخ عمو جوانی بود سخت ظریف
محمد طبرانی پیر شده بود مشایخ بوی می‌آمدند که ما را آن بیت بخوان
وآن قصه باز گوی شیخ عمو با احمد کوفانی می‌گفت آن بیتها تمام
یاد نداری گفت نه این نیم بیت بیش یاد ندارم. شیخ الاسلام گفت
پس از آن کسی این بیتها بمن آورد تمام ومن خود نیز در کتابی یافتم آنرا شعر
اَلقَومُ اِخوانُ صِدقٍ بَینَهُم نَسَبٌ ٭ مِنَ المَوَدَّةِ لَم یَعدِل بِهِ نَسَبُ

تَراضَعُوا دَرَّةَ الصَّهباءِ بَینَهُمُ ٭ واَوجَبُوا لِرَضِیعِ الکاسِ ما یَجِبُ
لا یَحفَظُونَ عَلَی السَّکرانِ زَلَّتَهُم ٭ ولا یَرِیبُکَ مِن اَخلاقِهِم رِیَبُ
شیخ الاسلام گفت که ذو النون مصری وشبلی وخراز ونوری ودرّاج
همه در سماع برفته اند رحمهم الله سه تن از ایشان سه روز بزیستند
وغیر ازیشان بوده اند نیز از مشایخ ومریدان که در سماع برفته اند
چه در سماع قرآن وچه در سماع غیر آن زرارة بن ابی اوفی قاضی بصره
در محراب بود وقرآن می‌خواندند یکی برخواند فَاِذا نُقِرَ فِی النّاقُورِ الآیه
وی بانگی بزد وبیفتاد مرده. شیخ الاسلام گفت سماع که دید آنرا
مدد بود مرد را گوش با او بود ودیده با او بود چه جای طاقت وهوش
بود. صاحب کتاب کشف المحجوب گوید که من معاینه درویشی را دیدم
که در جبال آذربایجان می‌رفت واین بیتها می‌خواند شعر
واللهِ ما طَلَعَت شَمسٌ ولا غَرَبَت ٭ الا وانتَ مُنی قَلبی ووَسواسی
ولا جَلَستُ اِلی قَومٍ اُحَدِّثُهُم ٭ الا وانتَ جَلِیسی بَینَ جُلّاسی
ولا تَنَفَّستُ مَحزُونًا ولا فَرِحًا ٭ الا وذِکرُکَ مَقرُونٌ بِاَنفاسی
ولا هَمَمتُ بِشُربِ الماءِ مِن عَطَشٍ ٭ الا رَاَیتُ خَیالًا مِنکَ فِی الکاسِ. ناگاه وی بیفتاد

٢٣٥

ابو بکر شکیر رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفته که وی در نشابور بزرگ بوده خداوند وقت ودل صافی
خویشاوند خواجه سهل صعلوکی بوده. روزی خواجه سهل وی را
دید گفت خویشاوند چون هیچ بمن نیایی گفت بتو آیم مرا بچیزی
بمن ننگری یعنی تکبّر کنی که من در دو پشم بخواری در من نگری
گفت بیا که برخیزم وقتی در سرای خواجه سهل شد برای وی بر پای
خاست چون بیرون آمد بر نخاست ابو بکر باز گشت واین دو بیت برخواند
شعر اِنّی وان کُنتُ ذا عِیالٍ ٭ قَلِیلَ مالٍ کَثِیرَ دَینٍ ٭

لَمُستَعِفٌ بِرِزقِ رَبّی جَوابی بینه وبینی بیرون آمد و دیکر هرکز بوی نرفت

۲۳۶

ابوبکر جوزقی رحمه الله تعالی

قروی در نسا است وی کفته که روزی در بادیه می شدم دهانم از تشنکی خشک شده بود وطاقت برسیده بود برنایی را دیدم که می آمد سلام کردم جواب داد نیکو کفت ایها الشیخ چه بوده است کفتم تشنه شده ام خیارکی می خواهم که دهان ترکنم آن برنا کفت در رو و باز کن بیر کفت مرا بسخن آن برنا ایمان بود باز نکریستم بوستانی دیدم پر از خیار وخربزه وبادرنک در شدم وکناری باز کردم وبیرون آوردم •

شیخ ابو سعید ابوالخیر کوید قدس الله تعالی روحه روزی بدر سرای بوبکر جوزقی رسیدیم او پیری بشکوه بود در شدیم و سلام کفتیم کفتیم ای پیر ما را حدیثی املا کن جزو باز کرد وکفت رسول صلی الله علیه وسلم کفته است که خداوند را سبحانه و تعالی دو لشکر است یکی با آسمان و دیکری بزمین آنکه لشکر خراسانند اکنون آن لشکر این ظالمان نباشند آن لشکر صوفیان باشند که همه خراسان و همه جهان باز خواهند کرفت نبینی جماعتی از ایشان در راهی که می روند از دور بنکری بنداری لشکری می آید این درستست آن خداوند عز وجل می نماید بحقیقت این لشکر ایشانند وایشانند مردان خداوند که خداوند را می طلبند و ویرا می جویند واز دنیا اعراض کرده اند وبخداوند خویش مشغول کشته اند آن دیکران هرکسی بیرون خدای چیزی می طلبند و می جویند ایشان جز او هیچ چیز را نجویند و نخواهند ایشان امیران جهانند و پادشاهان روی زمین اند و این پوشیده است بر بیشتر خلق

(حاشیه: با آسمانند فرشتکانند و آن لشکر که بزمین اند علامتهای سبز بود و آن ... صح)

۲۳۷

ابوبکر الرازی رحمه الله تعالی

مردی متورع مجتهد بوده کفته اند که از مشایخ کس از وی کریان تر

نبود هر مرید و مبتدی که ویرا بدیدی اسیر و کرفتار وی شدی از کثرت عبادت وکریه وبی صبری وحرقت واضطراب وی در سماع در ابتداء کار خود بسفر مکه رفت ومشایخ صوفیه را دریافت و یکسال مجاورت کرده • وی کفته که در مکه وقت بر من تنک شد بیمن رفتم مرا یک دینار فتوح رسید جامه من خلق شده بود خواستم که بآن پیرهنی بخرم چون بمکه باز کشتم وخواستم که بمکه در آیم آنرا جایی درمیان دو سنک دفن کردم وعلامتی بران نهادم پس بمکه در آمدم چون از طواف فارغ شدم با ابو عمرو زجاجی شدم واز وی مسئله پرسیدم کفت برو وآن دینار که دفن کرده در سر خود صرف کن رفتم وچنان کردم پس بوی آمدم آن مسئله را جواب داد

۲۳۸

ابوبکر مفید رحمه الله تعالی

نام وی محمد بن احمد بن ابرهیم است امام بزرک بوده از شهر جرجراباد جنید را و یوسف بن الحسین را دیده بود و با ابو عثمان حیری صحبت داشته بود در سنه اربع وستین وثلثمایه برفته از دنیا عمر وی دراز بکشید نیکو ادب بود وشریف همت ومستقیم الحال شیخ عمو ویرا دیده بود ویرا کتابی است در انجا آورده که ابو سعید خراز را بدر مرک پرسیدند که چه آرزو داری کفت حسرت دارم بر غفلت وهم وی کفته که یوسف بن الحسین کوید که چنان شده ام که سخن من جز الله تعالی نمی شنود شیخ الاسلام کفت که این سخن باخر چنان شود که آن پیر کفت •

۲۳۹

ابوبکر قصری رحمه الله تعالی

از قصر هبیره بود ولیکن بشیراز نشستی بزرک بوده ومحقق واهل غیب را دیدی • شیخ ابو عبد الله خفیف کوید که روزی شیخ ابوبکر قصری مرا کفت خیز تا بصحرا رویم می رفتیم قومی دیدیم که بر بام بازار نرد می باختند شیخ ابوبکر برفت وبا ایشان بنشست وبا ایشان دست در بازی کرد و از خجالت آب از من می رفت که این چیست که می کند که مردمان می بینند آخر فرود آمد

٢٤٢

ابوبکر مغازلی رحمه الله تعالی

آستاد سیروانی بوده بمصر وی کوید می خواستم که ابو الحسن مزین را بیازمایم بدر سرای وی شدم و در بزدم و کفتم یا اهل الدار واسونی بشی ای خداوندان سرای با من بچیزی مواسا کنید وی اهل خود را کفت ای مومنه چیزی فراوی ده که اکر وی الله را بشناختی بمن نیامدی یعنی آزمودن را چون از استنیدم ایشانرا بکذاشتم و برفتم

٢٤٣

ابوبکر قطیعی رحمه الله تعالی

وی حافظ و امام بغداد بود در حدیث شاکرد عبد الله بن احمد بن حنبل است جنید را دیده بود ٥ وی کفته که از جنید شنیدم که می کفت یا من هو کل یوم فی شان اجعل لی من بعض شانک ای انکه هر روز در کار دیکری چه بود که روزی در کار من کنی مات القطیعی ببغداد فی ذی الحجه سنه ثمان وستین و ثلثمایه

٢٤٤

ابوبکر همدانی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که حسین فقیر کفت که ابوبکر همدانی کفت که درویشی سه چیزست ترک الطمع والمنع والجمع طمع بچیز کسی نکنی واکر چیزی بسر تو آید منع نکنی و چون بستانی جمع نکنی

٢٤٥

ابوبکر کفشیری رحمه الله تعالی

کفشیر دهی است بشام وی کفته که در تیه بنی اسرائیل رفتم مرا نان برزده آرزو کرد و باقلی در وقت آواز باقلی فروش شنیدم در تیه که بیش من آورده شیخ الاسلام کفت این نه کرامتست این در طریق تصوف بیغاره است درویشی در بادیه تشنه شد و برا از آسمان قدحی فرو کذاشتند از زبر آب سرد آن درویش کفت بعزت تو که نخوردم آب مکر از دست اعرابی که مرا سیلی زند و شربتی آب دهد واکرنه بکرامات آب نباید از بیم

ورفتیم دیدیم که تنی چند شطرنج می باختند بسوی ایشان رفت و نطع ایشان برکرفت و بدرید و چوبها بیفکند دو تن از یشان کارد برکشیدند قصد وی کفت کارد مرا دهید تا بخورم ایشان شکوه داشتند بر کذشتیم و من با وی در خصومت که آن فراخ روی اینجا و این احتساب نه شت اینجا چه بود وی بجای آورد کفت آن وقت بنظر لدنی می نکریستم فرق ندیدم واکنون بنظر علمی می نکریستم حکم بدیدم

٢٤٥

ابوبکر موازینی رحمه الله تعالی

وی بمصر بوده استاد شیخ سیروانی است ٥ وی کوید که از ابن خباز شنیدم که کفت روز عید اضحی نزدیک جمره بودم درویشی دیدم ایستاده و بدست وی کوزه یا رکوه می کفت یا سیدی تقرب الناس الیک بذبایحهم وقربانا تهم ولست املک الا نفسی فشهق شهقة ومات

٢٤٦

ابوبکر اشنانی رحمه الله تعالی

شیخ ابو عبد الله خفیف کوید که یکی از شاکردان من آمد که شیخ اشنانی از بام بیفتاد و پای وی بشکست و برفت و آن چنان بود که نوجوانی آمده بود قوالی می کرد و برا پنهان از شیخ ابو عبد الله کفته بودند تا چیزی خواند ابوبکر اشنانی در سماع خوش شد از بام بیفتاد و برفت شیخ ابو عبد الله کوید که انجا رفتم کفتم چه می خواندند کفتند این دو بیت

ذنف یذوب بدایه ٥ ان عاش عاش منقصا ٥
والموت دون بلائه ٥ او مات مات بدائه ٥

آن کودک را کسیل کرد و کفت دیکر کرد این قوم مکرد ابو عبد الله خفیف چهار روز از خود غایب شد و ابوبکر اشنانی را در کور کردند و شیخ ابو عبد الله بیخبر شیخ الاسلام کفت تشنه را آسایش در چه مکر در آب و کفت وفای درویش و سیج درویشی برفتن است

غرور کفت قادری که آب در جوف من بدید آری یعنی کرامات ظاهر از مکر
ایمن نبود. شیخ الاسلام کفت که حقیقت نه بکرامات در دست شود که حقیقت
خود کرامات است و کرامات ابدال و زهاد را بود از مکر و غرور ایمن نباشد
جون عطاها که جون با آن نکری ترا بآن باز کذارند از عطا معطی بسندی و از
کرامات مکرم و کفت که کرامات ناکاه مرد را ازین کار ببرد و برون آرد جون موی
از خمیر صوفیان کرامات را رد کنند آن خود نثار بود بر ایام ایشان

۲۴۶

ابو بکر بن داود الدینوری رحمه الله تعالی

بشام نشسته است و با ابن جلاء رحمه الله صحبت داشته. وی کفته معده
محل طعام است اکر حلال در وی افکنی قوت طاعت یابی و اکر
بشبهت بود راه حق بوشیده کند و اکر حرام باشد معصیت زاید
وکویند صد سال بزیست و بدینور وفات یافت سنة خمسین وثلثمایه

۲۴۷

ابو علی الرودباری قدس الله سره

وی از طبقهٔ رابعه است نام وی احمد بن محمد بن القاسم بن منصور از
ابناء رؤسا و وزرا است و نسب وی بکسری می رسد روزی جنید در مسجد
جامع سخن می کفت کذر وی بر مجلس جنید افتاد و جنید با مردی سخن
می کفت بآن مرد کفت اسمع یا هذا ابو علی پنداشت که او را می کوید
بیستاد و کوش باوی داشت کلام جنید در دل وی جای کرفت
واثر تمام کرد هرچه در ان بود ترک کرد و بر طریقت قوم اقبال نمود.
حافظ حدیث بوده و عالم و فقیه و ادیب و امام و سید قوم و
خال ابو عبد الله رودباری است شیخ ابو علی کاتب کوید ما رایت
اجمع لعلم الشریعة والحقیقة من ابی علی الرودباری رحمه الله تعالی
هرکاه ابو علی کاتب بوعلی رودباری را نام بردی کفتی که سیدنا
شاکردان وی را از آن رشک می آمد کفتند این چیست که وی را سیدنا خود

می کویی کفت آری او از شریعت بطریقت شد ما از حقیقت بشریعت می آییم
شیخ الاسلام کفت تا مرد را از پیشکاه باستان نبرند نداند که انکه از آستان
به پیشکاه می فرستند کیست بس سرد بود که از ناز بانیاز فرستند از نیاز
باناز آی و از طهارت بنماز شو. ابو علی رودباری در بغداد با جنید و نوری
و ابو حمزه و مسوحی و با آنان که در طبقهٔ ایشان بودند از مشایخ قدس الله اسرارهم
صحبت داشته و در شام با ابو عبد الله الجلاء. و وی از بغداد است اما بمصر مقیم کشته
و شیخ مصریان و صوفیان ایشان بوده و از شعراء صوفیانست و وی کفته
در وقت نزع بیت

وحقّک لا نظرتُ الی سواکا · بعینِ مودّةٍ حتی اراکا

وتوفی سنة احدی وعشرین وثلثمایه
وهم وی کفته شعر

من لم یکن بک فانیا عن حظه · وعن الهوی والانس بالاحباب
او تیمته صبابةٌ جمعت له · ما کان مفترقا من الاسباب
فکانه بین المراتب قایم · لمنال حظ او لجزیل ثواب

شیخ الاسلام کفت که مراد وی بشعر
بر وی چیست که هیچکس را جای باز نکذاشته که همه بکفته. وهم وی
کفته ولّاهم قبل اعمالهم و عاداهم قبل اعمالهم ثم جازاهم باعمالهم.
شیخ الاسلام کفت که کل این علم همه اینست و خلق غافلند ازین خلق
مشغول بپوستند مغز می باید جست یعنی حقیقت. وهم وی کفته
اضیق السجون معاشرة الاضداد. وهم وی کفته فضل المقال علی الفعال
منقصة وفضل الفعال علی المقال مکرمة. وهم وی کفته علامة اعراض الله
عن العبد ان یشغله بما لا ینفعه. وهم وی کفته ما لم تخرج من کلیتک لم
تدخل فی حد المحبة. وقتی بکرمابه رفت در جامه خانه چشمش بر مرقعی افتاد
در فکر شد که تا از درویشان در کرمابه کیست چون در رفت درویشی را
دید بخدمت بر بای ایستاده بر سر جوانی امرد که پیش حجام نشسته بود ابو علی

هیچ نکفت جون آن جوانمرد برخاست ان درویش آب بسر وی فرو کذاشت
وخدمت نیکو بجای آورد وجون غسل کرد از از خشک آورد آن
جوان بیرون رفت آن درویش نیز در خدمت وی بیرون رفت
ابو علی نیز بنظاره بیرون رفت آن درویش جامه بسر آن جوان فرو
افکند وکلاب بروی افشاند وعود بسوخت ومروحه بر کرفت
واو را باد می کرد وآینه پیش وی داشت وهرچه بتوانست از جهد وامکان
بجای آورد آن جوان در وی می نکریست جون جوان برخاست تا بیرون
رود درویش را صبر برسید کفت ای پسر چه باید کرد تا تو بمن نکری
کفت بمیر تا برهی وبتو بنکرم درویش بیفتاد و بمرد وآن جوان برفت
ابو علی فرمود تا درویش را بخانقاه بردند وکفن ساخت ودفن کرد پس از ان
بمدتی شیخ ابو علی بحج می رفت آن جوانرا دید در بادیه مرقعی خشن پوشیده
ابو علی بوی نکریست کفت تو آن هستی که آن درویش را کفتی بمیر تا بتو نکرم
کفت هستم ای شیخ وآن خطایی بود که برمن رفت شیخ کفت اینجا جون افتادی
کفت از ان روز باین کار درآمدم آن شب ویرا بخواب دیدم مرا کفت بکردم
وهم بمن ننکریستی اکنون باری بمن نکر از خواب درآمدم وتوبه کردم وبسر
خاک وی شدم وموی ببریدم ومرقع بکردن افکندم وباخدای عهد کردم
که تا زنده باشم هرسال می شوم وبنام وی لبیک می زنم وحجی می کنم وبسر
خاک وی می آیم وباو می سپارم کفارت کفت وکرد خود را

۲۴۸

ابو علی الثقفی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ رابعه است نام وی محمد بن عبد الوهابست ابو حفص حداد
وحمدون قصار را دیده بود ودر نشابور امام ومقدم بود در اکثر
علوم شرعی همه را فرو کذاشت وبعلم صوفیان مشغول کشت وابو عثمان حیری
ویرا نیکو کفتی وکان احسن المشایخ کلاما فی عیوب النفس وآفات الاعمال

در سنه ثمان وعشرین وثلثمایه برفته از دنیا وی کفته العلم بالله حیوة القلب
من الجهل ونور العین من الظلمة وهم وی کفته هر که صحبت دارد با بزرکان نه
بر طریق حرمت حرام شود بروی فایدهٔ ایشان وبرکات نظر ایشان واز نور ایشان م[...]
هیچ چیز بروی پیدا نکردد از وی پرسیدند که عیش که صعبتر وناخوشتر کفت
عیش آنکه بر نومیدی زید ❊ شیخ الاسلام کفت که نومیدی دری در کفر
دارد نومیدی از الله تعالی کفرست لا ییاس من روح الله الا القوم
الکافرون لا تقنطوا من رحمة الله روزی در محبت واحوال محبان سخن
می کفت در ان میانه این دو بیت بخواند شعر
الی کم یکون الصد فی کل ساعة ❊ وکم لا تملین القطیعة والهجرا ❊
رویدک ان الدهر فیه کفایة ❊ لتفریق ذات البین فانتظری الدهرا ❊
ودر اثنای مجلس خود بسیار کفتی ای همه را بهیچ بفروخته وهیچ را بهمه خریده

۲۴۹

هو ابن الکاتب الصوفی کذا فی تبیان النووی ه

ابو علی الکاتب المصری قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ رابعه است از کبار مشایخ مصرست صحبت داشته با ابو بکر مصری
وابو علی رودباری پیر ابو علی مشتولی است صاحب کرامات ظاهر بود
وابو عثمان مغربی ویرا بزرک میداشت وویرا همی کفتند از رودباری
از بزرکی وتمامی علم ❊ وی کوید هرکاه چیزی برمن مشکل شدی مصطفی را
صلی الله علیه وسلم بخواب دیدمی وآنرا بپرسیدمی ❊ شیخ الاسلام کفت
که شیخ ابو علی کاتب را در مصر یکی مرید بود که چیزی بوی دادی وی بمرد
شیخ بسر قبر وی شد کفت آلهی میان من وتو این واسطه بود وشرک وی برفت
وتوحید من درست کرد بحق آنکه توحید من ترا درست شد بر فتن وی که
با وی نیکویی کن ❊ وی کفته که الله تعالی کفته که وصل الینا من صبر علینا ❊
شیخ ابو القاسم نصرابادی کوید که ابو علی کاتب را کفتند که بکدام یک
مایلتری ازین دو بفقر یا بغنا کفت بآنک بلند ترست درجه ومرتبه

آن پس این دو بیت برخواند شعر

وَلَسْتُ بِنظّارٍ الی جانب الغِنَی ∴ اذا کانتِ العَلْیاءُ فی جانب الفقر
وانّی لَصبّارٌ علی ما یَنُوبُنی ∴ وحسبُکَ اَنّ الله اَثنی علی الصّبرِ

۲۵۰

ابو علی مَشْتُولی رحمه الله تعالی

نام وی حسن بن علی بن موسی است شاگرد ابو علی کاتب و ابو یعقوب سوسی است مَشْتُول دهی است بر ده فرسنگی مصر وی آنجا در سنة اربعین وثلثمائه برفته از دنیا، وی گفته که پیغمبر را صلی الله علیه وسلم بخواب دیدم مرا گفت یا باعلی می بینم ترا که دوست می داری درویشان را ومیل داری بصحبت ایشان گفتم چنین است یا رسول الله پس روی بمن کرد و گفت می خواهی که ترا بوکیلی درویشان و کفایت مهمات ایشان بپای کنم بترسیدم که بر دست من چیزی رود که نباید یا کاری پیش آید که بدست من بر نیاید گفتم یا رسول الله بشرط عصمت وکفایت گفت بشرط عصمت وکفایت من خاموش شدم پس از آن ویرا کاری برخاست و درویشان روی بوی نهادند بآرزوها و بایستها و آن همه راست می شد چون خواسته بود که بکفایت پیش استاد خود ابو علی کاتب آمد و آنرا باز گفت وی گفت چه کرده بودی یعنی از جرم که ترا از میان درویشان بیرون کرد یعنی درویشی و ناداشت به از کفایت و توان، شیخ الاسلام گفت او بخود نمی کرد آنرا بلکه بفرموده مصطفی صلی الله علیه وسلم و مدد وی می کرد زنهار که غافل نباشی و از مکر و غرو راِیمن نشوی روزی یکی ازین طایفه بوی درآمد یکدینار پیش وی نهاد گفت من برای این بتو نیامده ام گفت بستان که این را من نمی دهم من واسطه ام حقوق شما را بشما می رسانم آن عزیز این قصه را با شیخ ابو علی کاتب باز گفت شیخ گفت من گمان نمی بردم که اکنون در دنیا کسی باشد که مثل این سخن بگوید

قصهٔ خواب ویرا با شیخ بگفت گفت رَحِمَ الله ابا علی مثله یُرَی هذه ویوفّق للقیام بحقها، شیخ الاسلام گفت که ابو علی مشتولی از مشتول ببصره رفت بزیارت شیخ ابو یعقوب سوسی در بصره می گشت و از کسی نمی پرسید که خانهٔ وی کجاست تا روزی بکویی فرو شد دکان حلاجی دید شاگردی بران نشسته نزدیک او رفت و حجرهٔ وی پرسید گفت ویرا می خواهی گفت آری گفت چون بوی شوی ترا خواهد گفت برو کرد کردار کرد که هر که بوی شود این گوید انگه برفت و دست بدر حجرهٔ وی باز نهاد آواز آمد که درآی در شد گفت بیا بنشین من ترا نگویم که برو کرد کردار کرد یعنی این کار نه همه کردار است چیزی هست به از کردار

۲۵۱

ابو علی رازی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفت که وی گفته اذا رأیت الله عز وجل یوحشک من خلقه فاعلم انه یرید ان یؤنسک بنفسه یعنی هرگاه بینی که حق تعالی ترا از خلق وحشت دهد از حاضر نیا سایی وغایب را بجویی بدان که مراد او آنست که ترا با خود انس و آرام دهد

۲۵۲

ابو علی خیران رحمه الله تعالی

نام وی حسن بن صالح بن خیران است فقیه بود شافعی جمع کرده بود میان فقه وورع ویرا تکلیف کردند که قاضی القضاة شود قبول نکرد و گویند که علی بن عیسی وزیر مقتدر بالله صاحب البلد را گفت که شیخ ابو علی خیران را بیارد تا قضا را بروی عرض کند وی بشنید و پنهان شد چند کس بر در خانهٔ وی موکل ساختند که تا چون بار محتاج شود بیرون آید ده روز زیادت بیرون نیامد خبر بوزیر رسید گفت ویرا بگذارید مقصود ما آن بود که مردم بدانند که در مملکت ما کسی هست که قضاء شرق و غرب را بروی عرض کردند وی قبول نکرد وی گفته اذا استند الرجل تام عقله، شیخ الاسلام گفت چون دل بیدار بود مرد معلق بود

٢٥٣ ابو علی سیرجانی رحمة الله علیه

آورده اند که ویرا مسافری رسید برای سوزنی هفتاد بار او را بابازار فرستاد که بهتر ازین می باید و شیخ ابو علی با بزرگی و پیری و ضعف خویش می رفت و دیگری می آورد تا هفتاد بار بعد از هفتاد بار سوزنگری بیاورد تا چنانکه او را باید سوزنی اختیار کند آن مسافر گفت که نیم خادم بیش نبودی که دلت بگرفت و من از برای تجربه می کردم اگر سوزنگر را نیاوردی هفصد بار دیگر بخواستم فرستاد

دریغا صح

٢٥٤ عبد الله بن محمد المعروف بالمُرتَعِش رحمه الله تعالی

از طبقهٔ رابعه است کنیت وی ابو محمد ست نیشابوریست از محلهٔ حیره ببغداد بوده یگانهٔ مشایخ عراقست و ایمهٔ ایشان از اصحاب ابو حفص حداد ست و جنید را دیده بود گفته اند عجایب بغداد سه است زعقهٔ شبلی و نکتهٔ مرتعش و حکایات خلدی و مرتعش در بغداد بوده در مسجد شونیزیه و آنجا برفته در سنهٔ ثمان و عشرین و ثلثمایه و در قولی ثلث و عشرین ابو حفص ویرا بسیاحت فرموده بود هر سال هزار فرسخ سفر می کرد پای برهنه و سر برهنه و بهیچ شهری بیش از ده روز نبودی و گاه بودی که سه روز بودی ابرهیم بن مولد گوید که مرتعش برقه آمد ابرهیم قصار بوی طبقی نان و انگور فرستاد و مرتعش را پوستینی بود و میزری میزر را ازار ساخت و پوستین را بفروخت و بثمن آن نان و انگور خرید و با برهیم قصار فرستاد و گفت نان و انگوری را نان و انگوری اگر ترا با الله تعالی حالی هست بیرون آی ابرهیم مولد گوید که ابرهیم قصار مرا گفت که مادام که اینجاست با وی سخن مگوئید و بر وی سلام مکنید وی مدتی دراز در رقه اقامت کرد روزی بوی رسیدم گفتم یا با محمد تو هنوز اینجایی با این همه خواری که از جهت ما بتو رسید گفت بجهت این من اینجا این قدر اقامت کردم و اگر نه من در شهرهای دیگر چند روز بیش نمی باشم ٭ مرتعش گفته که هرگز خویشتن را بباطن خاص

ندیدم تا خود را بظاهر عام ندیدم ٭ از وی پرسیدند که تصوف چیست گفت اشکال و تلبیس و کتمان ٭ وهم از وی پرسیدند که ایّ الاعمال افضل گفت رؤیة فضل الله پس این بیت بخواند

ان المقادیر اذا ساعدت ٭ الحقت العاجز بالحازم ٭

وهم وی گفته افضل الارزاق تصحیح العبودیة وملازمة الخدمة علی السنة وهم وی که اول کار من آن بود که من دهقان پسری بودم در نیشابور بود در خانه خود نشسته ناگاه جوانی آمد مرقعی در بر و کهنهٔ بر سر و بسوی من اشارت کرد و بوجهی لطیف چیزی خواست بخود گفتم جوانی است تن درست ازین شرم نمی دارد که سوال می کند و ویرا هیچ جواب ندادم بانگی بر من زد که از ان بسیار بترسیدم پس گفت اعوذ بالله ممّا خامر سرّک واختلج به صدرک من بیخود شدم و بروی در افتادم خادمی از خانه بیرون آمده بود و سر من در کنار خود نهاده و مردم بسیار گرد من در آمده چون بعد از مدتی باخود آمدم آن جوان رفته بود حسرت بسیار خوردم و از آنچه کرده بودم پشیمان شدم چون شب رسید بغایت غمگین در خواب شدم حضرت امیر المومنین علی را رضی الله تعالی عنه در خواب دیدم و آن جوان با وی حضرت امیر بمن اشارت می کرد و سرزنش می کرد و می گفت ان الله تعالی لا یجیب مانع سایله از خواب در آمدم و هرچه داشتم تفرقه کردم و روی بسفر آوردم بعد از پانزده سال شنیدم که پدرم مرده است بنشابور باز گشتم و از خدای تعالی درخواستم که مرا خلاصی دهد از میراثی که بمن رسیده بود خدای تعالی عنایت کرد و از ان خلاص شدم و همیشه چشم آن جوان را بر خود می بینم و هرگز از شرمندگی وی خالی نشده ام و نخواهم شد تا بآن وقت که بخدای تعالی برسم

٢٥٥ عبد الله بن محمد بن منازل قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ رابعه است کنیت وی ابو محمد است از بزرگان مشایخ نشابور بوده و ویرا طریقتی است که بآن متفرد است صحبت داشته با حمدون قصار و طریقت از وی گرفته و عالم بوده بعلوم ظاهر بزرگی گفته از مشایخ که من مردی و نیم شناسم نیم مرد نصرآبادیست که مرد ما نرا ببد نام نبرد و مرد تمام عبد الله بن منازل که مرد ما نرا خود نام نبرد وی گفته که هر که درین کار بزور درآید فضیحت شود و هر که بضعف درآید قوی شود یعنی بنیاز و حرمت و ارادت درآید نه بدعوی و قوت وهم وی گفته که هیچ خیر نیست دران کس که ذل کسب و ذل سؤال و ذل رد نچشیده باشد وهم وی گفته که هر که لازم کرداند مر نفس خود را چیزی که بآن محتاج نباشد ضایع کرداند از احوال خود مثل آن از چیزهایی که بآن محتاج باشد و ازان چاره نداشته باشد وهم وی گفته اگر درست شود بنده را در همه عمر یکنفس که از ریا و شرک پاک باشد هر اینه برکات آن نفس در آخر عمر بوی سرایت کند

٢٥٦ عبد الله حداد رازی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفته که وی گفته که هر که حق الله تعالی را در جوانی فرو گذارد ویرا در پیری فرو گذارند و یاری ندهند

٢٥٧ عبد الله بن عصام المقدسی قدس سره

شیخ الاسلام گفته که وی مصطفی را صلی الله علیه و سلم بخواب دید گفت یا رسول الله حقیقت این کار که ما در آنیم چیست گفت شرم داشتن از حق تعالی که چون باخلق باشی از وی خالی باشی یعنی می باید که چون بظاهر باخلق باشی بباطن باحق باشی و شرم داری از وی که بباطن نیز مشغول خلق باشی رسول صلی الله علیه و سلم این بگفته و برفت بر اثر وی برفتم گفتم یا رسول الله بیفزای گفت بخشودن

بر خلق وقتی که باحق باشی یعنی وقتی که بباطن باحق باشی سبحانه باید که بظاهر باخلق باشی و بر ایشان ببخشایی و حقوق ایشانرا ضایع نگردانی

٢٥٨ عبد الله نباذانی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفته که وی گفت که مصطفی را صلی الله علیه و سلم بخواب دیدم گفتم یا رسول الله با کدام قوم نشینم گفت با آن قوم که بمهمانی شوند یعنی درویشان نه با آن قوم که مهمانی کنند یعنی توانگران

٢٥٩ ابو الخیر التیناتی الاقطع قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ رابعه است نام وی حماد است غلامی بوده به تینات که دهی است بده فرسنگی مصر و گویند که تینات از مصیصه است از ولایت مغرب زنبیل بافتی کس ندانستی که چون می بافت و ویرا بدو دست دیده اند چون کسی نبودی و با شیر موانست داشت قیل له بلغنا ان السباع تأنس بک قال نعم الکلاب یأنس بعضها ببعض وی زینها ر زمین بود در وقت خود و مشرف بر احوال خلق در سنه نیف و اربعین و ثلثمایه برفته از دنیا ویرا آیات و کرامات بسیار و ظاهر بوده صحبت داشته با ابو عبد الله جلا و جنید و غیر ایشان از مشایخ و در طریقهٔ توکل یگانه بوده وی گفته هر که عمل خود ظاهر کند مرائی است و هر که حال خود ظاهر کند مدعی وقتی یکی را دید که بر آب می رفت وی بر کنار دریا بود آن مرد را بدید که بر آب میرفت گفت این چه بدعت است باخشکی آی و می رو وقتی دیگر دیگری را دید که در هوا می رفت گفت این چه بدعتست فرود آی و می رو آخر بانگ بر وی زد که کجا می روی گفت بحج گفت اکنون برو شیخ الاسلام گفت که کرامات فروش تا ویرا قبول کنند مغرور است و کرامات خر اگرچه بانگ سگ نکند سگ یعنی حقیقت نه کرامات است ورای

آن چیزی است آن زهاد و ابدال را خوش آید صوفی عارف از کرامات بر است
وی کرامات کرامات است ٭ شیخ الاسلام گفت که عباس بن محمد الخلال گوید از مرو
که ابو الخیر تیناتی مرا گفت که مرقع در کردن افکنده کجا می شوی بطرسوس و
بیت المقدس چرا بکنجی باز ننشینی و روی با او کنی ٭ شیخ الاسلام گفت آن کنج
کجا بود جایی که تو نباشی ٭ شیخ الاسلام گفت ابو صالح حدثانی گفت نام وی
هارون که در خانهٔ ابو الخیر تیناتی شدم بزیارت مرا گفت اکنون سفر کجا
می کنی گفتم بطرسوس گفت امسال بکجا نیت داری گفتم نیت مکه دارم گفت
الله تعالی شما را چیزی داد حق آنرا ندانستید و آنرا نیکو نداشتید شما را در
بادیها و دریاها پراکنده ساخت ابو صالح گفت ای شیخ حج و غزا را می گویی گفت
آری حج و غزا را می گویم چرا نه وقت خود را غنیمت گیرید و بآن باز ننشینید ٭
شیخ الاسلام گفت مریدی پیش ابو القاسم خلال مروزی شد از وی دستوری
خواست که بسفر می شوم پیر گفت چرا می روی گفت آب که نرود تیره گردد پیر
گفت چرا دریا نباشی که نرود و تیره نگردد ٭ یکی از اصحاب ابو الخیر تیناتی
گوید که روزی شیخ نشسته بود گفت و علیکم السلام گفتم با فرشتگان می گویی
گفت نه که یکی از فرزندان آدم در هوا می گذشت بر من سلام کرد او را جواب
دادم ٭ ابو الحسین قرافی گوید بزیارت ابو الخیر تیناتی رفتم چون وداع وی
می کردم تا در مسجد بیرون آمد و گفت یا ابا الحسین می دانم که با خود معلوم
برنمی داری لیکن این دو سیب را با خود بردار از وی بستدم و در جیب
نهادم سه روز برفتم هیچ فتوح نرسید یکی از آن دو سیب را بیرون
آوردم و بخوردم خواستم که دیگری را بیرون آرم دیدم که هر دو سیب
در جیب منست پس از آن سیبها می خوردم و باز در جیب من پیدا می شد
تا بموصل رسیدم بخاطر من رسید که این سیبها معلوم من شدند و توکل را
برمن فاسد ساختند آنها را از جیب بیرون آوردم و بنگریستم که درویشی خود را

درعبایی پیچیده می گوید مرا سیب آرزو می کند هر دو را بوی دادم چون
از وی برگذشتم در دل من افتاد که شیخ ابو الخیر آن سیبها را بوی فرستاده بود
برگشتم و آن درویش را طلب کردم نیافتم ٭ یکی از ین طایفه می گوید که پیش شیخ
ابو الخیر تیناتی بودم با من از بدایت حال خود حکایت آغاز کرد از وی پرسیدم
که سبب دست بریدن شما چه بود گفت دستی گناهی کرد ببریدندش مرا گمان آن
شد که در جوانی از وی کاری که سبب دست بریدن باشد واقع شده است
دیگر هیچ نگفتم تا آنکه بعد از چند سال با جمعی از مشایخ بوی رسیدم
با یکدیگر از مواهب و کراماتی که از حق سبحانه نسبت بایشان واقع
شده بود سخن می گفتند تا سخن بطی ارض رسید و در آنجا هر کسی سخنی
می گفت ابو الخیر را از آن خاطر بتنگ آمد گفت چند می گویید که فلان در یک
شب بمکه می رود و فلان در یک روز من غلامی حبشی می شناسم که روزی
در جامع طرابلس نشسته بود و سر در مرقع کشیده خوشی حرم بخاطر وی آمد
در سر خود گفت کاشکی اکنون من در حرم بودمی چون سر از جیب مرقع بیرون
آورد خود را در حرم یافت آن جماعت در یکدیگر نگریستند و با یکدیگر
باشارت گفتند که این غلام حبشی وی است پس یکی از آن جماعت گستاخی
کرد و گفت اصحاب می پرسند که سبب بریدن دست شما چه بود گفت
دستی گناهی کرد ببریدند گفتند مدتهاست که این می گویی می خواهیم
که سبب آنرا بگویی گفت من مردی بودم از مغرب مرا هوای سفر خاست
باسکندریه آمدم دوازده سال آنجا بودم از آنجا سفر کردم دوازده سال
دیگر در میان شطا و دمیاط اقامت کردم گفتند اسکندریه شهریست معمور
آنجا می توان بود اما در میان شطا و دمیاط هیچ نوع آبادانی نیست چون
معاش می کردی گفت بر کنار خلیج دمیاط خانگکی از نی ساخته
بودم و در آن زمان راهگذریان بسیار بدمیاط فرو دمی آمدند

شطا بفتح الشین المعجمة والطاء المهملة دیهی است در نواحی مصر ٭

جون شبانکاه چیزی می‌خوردند سفرهای خود را بیرون سودمی
افشاندند نان ریزهٔ که می‌ریخت دران باسکان مزاحمت کردم
ونصیب خود می‌کرفتم در تابستان قوت من این بود وجون زمستان
می‌شد در نواحی خانهٔ من بردی بسیار بود از زمین می‌کندم
وبیخ آنرا که تازه وسفید بود می‌خوردم وآنچه ازان خشک وسبز
بود می‌انداختم این بود قوت من ناکاه روزی بسر من در دادند
که ای ابو الخیر تو جنان کمان می‌بری که با خلق در قوتهای ایشان
شریک نیستی ودعوی توکل میکنی وحال آنکه درمیان معلوم
نشستهٔ کفتم الهی وسیدی ومولایی سوکند بعزت تو که هرکز دست
بآنچه آنرا زمین رویاند دراز نکنم وهیچ نخورم جز آنچه تو بمن رسانی
دوازده روز کذشت نماز فرض وسنت ونفل می‌کزاردم بعد ازان
از نفل عاجز شدم دوازده روز دیکر فرض وسنت می‌کزاردم بعد
ازان از قیام عاجز شدم دوازده روز دیکر نشسته می‌کزاردم بعد
ازان از نشستن نیز عاجز شدم دیدم که دیکر فرض از من فوت می‌شود
پس پناه بخدای تعالی بردم ودر سر خود کفتم آلهی وسیدی بر من
خدمتی فرض کردهٔ که ازان سوال خواهی کرد ورزق مرا ضمان شدهٔ
که بمن رسانی بآن رزقی که ضمان شدهٔ بر من تفضل کن وبآن عهدی
که بسته ام مرا مکیر ناکاه دیدم که در پیش من دو قرص پیدا شد ودر میان
آن چیزی وشیخ نکفت که آن چه چیز بود وازاصحاب هم کسی نپرسید
پس دایم آن دو قرص را ازین شب تا شب دیکر می‌یافتم بعد ازان
اشارت جنان شد که بجانب ثغر می‌باید شد بغزا بجانب ثغر روان
شدم تا بدهی رسیدم واتفاقا روز جمعه بود در صحن مسجد جامع
شخصی قصهٔ زکریا علیه السلام ودر آمدن وی در درخت ودو نیم

ازان از نشستن هم عاجز شدم دوازده روز دیکر فرض می‌کزاردم بعد ع

ثغر موضعی را کویند که
مسلمانان بترسند که کفار
ازانجا بدیار اسلام درآیند
وآنرا نکاه دارند

کردن وی باره وصبر کردن وی بران می کفت در نفس خود کفتم الهی وسیدی
زکریا علیه السلام مردی صبار بوده است اکر مرا نیز مبتلا کردانی ببلایی صبر کنم
پس ازان روان شدم تا بانطاکیه رسیدم بعضی از دوستان مرا دیدند
دانستند که عزیمت ثغر دارم برای من شمشیری وسپری وحربهٔ آوردند پس
بثغر رفتم واز خدای تعالی شرم داشتم که از ترس عدو در پس سور مقام
کیرم روز در بیشه که بیرون سور بود مقام کرفتم وشب بکنار دریا می‌آمدم
وحربه را بزمین فرو می‌بردم وسپر را بآن باز می‌نهادم ومحراب می‌ساختم وشمشیر را
حمایل می‌کردم وتا روز نماز می‌کزاردم جون نماز صبح می‌کزاردم به بیشه باز می‌کشتم
بعضی از روزها نظر کردم چشم من بر درختی افتاد که بعضی میوهای وی
سرخ شده بود وبعضی سبز بود وشبنم بران نشسته بود ومی درخشید
مرا خوش آمد عهد مرا بر من فراموش کردانید ندست بآن درخت
دراز کردم واز میوهٔ آن چیزی کرفتم بعضی در دهن داشتم وبعضی
در دست که عهد مرا فرایاد من دادند آنچه در دست داشتم بریختم
وآنچه در دهان بود بینداختم وبا خود کفتم که وقت محنت وابتلا
رسید وسپر وحربه را دور انداختم وبرجای بنشستم ودست در سر خود
زدم هنوز نیک قرار نیافته بودم که جمعی سواران وپیادکان کرد من
درآمدند وکفتند برخیز مرا می‌بردند تا بساحل رسانیدند دیدم که امیر
آن نواحی سوار ایستاده است وکروهی سواران وپیادکان کرد بر کرد
وی وجماعتی از سیاهان که در روز پیشتر قطع طریق کرده بودند پیش
روی وی باز داشته اند جون پیش امیر رسیدم کفت چه کسی کفتم
بندهٔ از بندکان خدای تعالی پس ازان سیاهان پرسید که وی را
می‌شناسید کفتند نی کفت وی مهتر شماست خود را فدای وی
میکنید پس حکم کرد که دستها وپایهای ایشانرا ببرید یک یکرا

دست خود را ج [illegible]

پیش می آوردند و از هر کدام یک دست و یک پای می بریدند چون نوبت بمن
رسید گفتند پیش آی و دست خود را دراز کن دراز کردم ببریدند گفتند پای
خود را دراز کن دراز کردم و روی باسمان کردم و گفتم الهی اگر دست
من گناه کرده بود پای را چه گناه است ناگاه سواری در میان ایستاده بود
خود را بر زمین انداخت و گفت چه می کنید می خواهید که آسمان بر زمین
فرود آید این فلان مرد صالح است و نام مرا گفت آن امیر خود را از اسب
بینداخت و دست بریده مرا برداشت و ببوسید و در من آویخت و می گریست
که مرا بحل کن گفتم من اول ترا بحل کرده ام دستی بود گناهی کرده بود ببریدند
بعد از آن بگریستم و گفتم کدام مصیبت ازین عظیم تر که هم دست بریده شد و هم آن
دو قرص از دست برفت • شیخ الاسلام گفت پیری بود ذهیر بن بکیر نام وی عالم
بوده و صاحب تصنیفات وی گوید که بروزگاری مرا موالی در چشم نیامدی
و ایشان را کسی نداشتمی مگر آنان را که باصل از عرب بودند شبی در خواب دیدم
ازین طایفه حلقه حلقه و جوق جوق تا بدر آسمان مرا گفتندای پسر بکیر این همه که دیدی
همه موالی اند از عجم در میان ایشان یک تن است از عرب شیخ الاسلام گفت من
سیزده ابو الخیر شناسم ازین طایفه همه موالی بودند سیدان جهان و جندی را
نام برد ابو الخیر تیناتی و ابو الخیر عسقلانی و ابو الخیر حمصی و ابو
الخیر مالکی و ابو الخیر حبشی ابو الخیر حبشی بس این ابو الخیرست

ابو الخیر حبشی رحمه الله تعالی

شیخ عمو و شیخ عباس بدیدار وی فخر می کردند • وی بمکه مجاور بوده وقتی
شخصی در مسجد حرام آمد و گفت کجا یند آنان که جوانمردان می گویند و اشارت
بصوفیان کرد و بر سبیل حقارت گفت جوانمردان اینان اند ساعتی گذشت
شیخ ابو الخیر حبشی می آمد با هیبت و حشم تمام زردی بر روی وی بدید
آن سخن را که آن شخص گفته بود دانسته بود پس گفت کیست آنکه می گوید کجا اند

واصح آنست که وی نه
طاوس الحرمین است نام وی
نقف بن عبد الله است و
وی در حرم وفات یافته است
دران تاریخ که در آخر مذکورست

جوانمردان جوانمردی باید تا جوانمرد بیند • و گویند که وی همانست که
قبر وی در ابرقوه است نام وی اقبال بود و لقب وی طاوس الحرمین
و کنیت وی ابو الخیر غلامی بود حبشی مر بعضی خواجگان جرجان را
و در آن اوان بندگی نیز ببندگی حضرت حق سبحانه اشتغال تمام داشت
همواره خواجه وی می گفت از من چیزی خواه و وی هیچ نمی خواست روزی
بروی الحاح بسیار کرد گفت اگر میخواهی مرا خاصة لوجه الله آزاد کن خواجه
گفت من چندین سالست که ترا آزاد کرده ام و بحقیقت تو خواجه بودی و من
بنده پس خواجه خود را وداع کرد و روی ببغداد آورد بقصد زیارت یکی
از مشایخ چون بانجا رسید آن شیخ مشرف بر موت بود چون سلام کرد گفت
و علیک السلام یا ابا الخیر مشتاق بودیم و ترا القبی ست شریف که در حجاز بآن
مشرف خواهی شد و ویرا وصیت بمجاورت حرمین شریفین زادهما الله تعالی شرفا
کرد و گفت مقصود تو انجا حاصل خواهد شد شصت سال مجاورت حرمین
کرد که هرگز از هیچکس هیچ چیز طلب نکرد • وی گفته که شصت سال در مکه و مدینه
مجاورت کردم و سختیهای بسیار کشیدم هرگاه خواستم که از کسی سوال کنم هاتفی
آواز داد که شرم نمی داری که رویی که بآن سجده ما میکنی آنرا پیش غیر ما خوار کردانی
گفته اند که هرگاه که بروضه مقدسه مصطفویه علی ساکنها الصلوه والسلام
درآمدی و گفتی السلام علیک یا رسول الثقلین جواب آمدی که و علیک السلام
یا طاوس الحرمین • وی گفته الحر من یوجب علی نفسه خدمة الاحرار والفتی من لا یری
لنفسه علی احد منة ولا یری لنفسه استغناء عن احد • و هم وی گفته که بر تجارت احرار است
و تواضع سود ایشان در سنه ثلث و ثمانین و ثلثمایه برفته از دنیا

ابو الخیر عسقلانی رحمه الله تعالی

ببغداد آمد و چندگاه اقامت کرد • و با مشایخ صحبت داشت
و از انجا بیکی از دیهها رفت و متاهل شد و هم انجا وفات کرد

۲۶۲

ابو الخیر حمصی رحمه الله تعالی

بادیهٔ کعبه را بارها بر قدم توکّل قطع کرده توفی بعد العشر والثلثمایه

۲۶۳ — القرمیسینی

ابرهیم بن شیبان الکرمانشاهی قدس الله تعالی روحه

از طبقهٔ رابعه است کنیت وی ابو اسحق است شیخ جبل بوده در وقت خویش ویرا مقامات بود در ورع و تقوی که خلق از آن عاجز اند از اصحاب ابو عبد الله مغربی و ابرهیم خواص است از عبد الله منازل پرسیدند که وی چه کویی کفت ابرهیم حجة الله علی الفقراء و اهل الاداب والمعاملات در سنه سبع وثلثین وثلثمایه برفته از دنیا وی کفته که هر که حرمت مشایخ نکاه ندارد بدعویهای دروغ وکزافهای بی فروغ کرفتار شود و بآن فضیحت کردد وهم وی کفته که چون درویش کوید که نعلین من باید که در وی نکاه نکنی یعنی در صحبت باید که ترا ملک نباشد وهم وی کفته که پدرم را وصیت کرد که علم بیاموز از برای آداب ظاهر و ورع را پیشه کیر از برای اداب باطن و دور باش از آنکه ترا چیزی از خدای تعالی مشغول کرداند که کم افتد که کسی از وی روی بکرداند باز دولت آن یابد که روی بوی آرد

۲۶۴

ابو زید مرغزی خراسانی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که خواجه ابو زید مرغزی فقیه خراسانی بحج می شد بکرمانشاهان رسید ابرهیم شیبانرا انجا یافت آن سال حج را بکذاشت و صحبت ویرا لازم کرفت عمارت دل خود را و پس از آن حج کرد چون خواجه ابو زید از دنیا برفت آن روز بارانی عظیم بود بیرون نتوانستند برد در خانه دفن کردند بعادت که باز بیرون برند چون خواستند که بیرون برند رکور نبود شیخ الاسلام کفت که آن ولایت نه از فقه یافته بود که از آن پیر و صحبت وی یافته بود

۲۶۵

ابرهیم بن احمد بن المولّد الصوفی الرّقّی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ رابعه است کنیت وی ابو اسحق است از کبار مشایخ رقّه است و فتیان

ایشان با ابو عبد الله جلّا و ابرهیم قصّار رقّی صحبت داشته در سنه اثنتین واربعین وثلثمایه برفته از دنیا برادر وی ابو الحسن علی بن احمد ویرا پس از وفات وی بخواب دید کفت مرا وصیتی کن کفت علیک بالقلّة والذلّة الی ان تلقی ربّک وی کفته حقیقة الفقر ان لا یستغنی العبد بشیء سوی الحق سبحانه وهم وی کفته که عجب می آید مرا از کسی که بشناخت که ویرا راهی است بخداوند وی چون زندکانی کند با غیر او و حال آنکه خدای تعالی می کوید وانیبوا الی ربکم واسلموا له وهم ابرهیم رقّی کوید که من در ابتدای امر خود قصد زیارت مسلم مغربی کردم چون بمسجد وی در آمدم امامی کرد والحمد را چند جای خطا خواند با خود کفتم که رنج من ضایع شد آن شب انجا بودم روز دیکر بقصد طهارت خاستم تا بکرانهٔ فرات روم شیری بر راه خفته بود باز کشتم دیکری بر اثر من می آمد عاجز فرو ماندم بانک بر کرفتم مسلم از صومعه بیرون آمد چون شیران ویرا بدیدند تواضع کردند وی کوش هر یک بکرفت و بمالید وکفت ای سکان خدای عز وجل نکفته ام شما را که با مهمانان من کار مکیرید انکاه مرا کفت یا ابا اسحق براست کردن ظاهر مشغول شده اند تا از خلق می ترسید و ما براست کردن باطن تا خلق از ما می ترسند

۲۶۶

ابرهیم الجیلی رحمه الله تعالی

از زمین کیل بوده پیری بزرک و با شکوه بوده این طایفه را وقت صافی داشته شیخ ابو الازهر اصطخری کوید که ابرهیم کیلی بعم زادهٔ خود مبتلا شد ویرا بزنی کرد بوی مشعوف شد چنانک از بیقراری در دوستی وی از نزدیک وی بر نتوانست خاست وقتی با خود کفت این چیست که من در آنم اکر من باین حال بآخرت روم من که باشم بشب برخاست وغسل کرد ونماز کرد وبزارید وکفت الهی تو آن اولی که بودی لعمر آن حال او باز ده در ساعت زن را تب کرفت و روز سیم را برفت ابرهیم ویرا دفن

کرد و با سر وقت خود شد پای برهنه و سر برهنه بباديه در آمد

۲۶۷

ابرهیم دهستانی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفت که شیخ محمد قصاب بدامغان مرا گفت که آن وقت که درین دیار اهل کلام پدید آمدند من ازان رنجه می بودم برخاستم و بشیخ ابرهیم دهستانی رفتم که از وی بپرسم یعنی از مذهب و سخن ایشان چون پیش وی رسیدم هنوز با وی ازان چیزی نگفته بودم مرا گفت محمد بازگرد لا یعرفه احدٌ غیره الله را جز الله کسی نشناسد سخن ذوالنون است که العلم فی ذات الله جهل شیخ الاسلام گفت که او را نتوان شناخت جز باو و سخن او چون او را بقرآن و سنت بشناسی و را باو شناخته باشی یعنی شناخت تصدیقی و تسلیمی بعقل مجرد او را نتوان شناخت عقل مخلوق است بر همچون خودی دلالت کند هر که در و از و با تو سخن گوید بپذیر که او خود گوید و عقل و قیاس خود مپذیر که ایمان سمعی است نه عقلی

۲۶۸

ابرهیم مرغینانی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفت که وی گفته که آنچه گوش دریابد علم است و آنچه فهم دریابد حکمتست و آنچه باو بشنوی و باو دریابی حیاتست

۲۶۹

ابرهیم نازویه رحمه الله تعالی

کنیت وی ابواسحق است از مشایخ نشابورست ابوحفص را دیده و با ابوعثمان حیری صحبت داشته و برادر فتوت ثانی بوده است عظیم نام وی ابرهیم بن محمد بن سعید ست اما از صورت نیکوی وی و خوش خواندن وی را نازویه لقب کردند

۲۷۰

مظفر کرمانشاهی قدس الله تعالی روحه

وی از طبقهٔ رابعه است از کبار مشایخ جبل است و از فقرای صادق با عبدالله خراز صحبت داشته و با بزرگتر از وی نیز در طریقت خود

فرو بیستی

یگانهٔ مشایخ بود استاد عباس شاعر ست شیخ الاسلام گفت که وی شب را بسه بخش کرده بود یکی نماز کردی و یکی قرآن خواندی و یکی مناجات کردی بر خود می زاریدی و این بیت می گفتی

قد لسعت حیّة الهوی کبدی ٭ فلا طبیبٌ لها و لا راقی

غیر الحبیب الذی شُغِفتُ به ٭ فعنده رُقیتی و تریاقی

وی گفته العارف من جعل قلبه لمولاه و جسده لخلقه و هم وی گفته من صحب الاحداث علی شرط السلامة و النصیحة اداه ذلک الی البلاء فکیف بمن صحبهم علی غیر شرط السلامة و هم وی گفته باید که نظر تو در دنیا برای اعتبار باشد و سعی تو در وی بر حد اضطرار و ترک تو مر آنرا بر سبیل اختیار از وی پرسیدند که فقیر کیست گفت فقیر آن که با و حاجتش نباشد شیخ الاسلام گفت که ازان با و حاجتش نباشد که حاجتش هم او باشد و بس

۲۷۱

ابوالحسین بن بنان رحمه الله تعالی

از طبقهٔ رابعه است با ابوسعید خراز صحبت داشته و نسبت خود بوی درست کند در تیه برفته از دنیا ابوعثمان مغربی گوید که ابوعلی کاتب گفت که وقتی ابوالحسین بنان در وجد و رقص بود و ابوسعید خراز برای وی دست می زد ابوالحسین بنان گوید که همه خلق در بادیه تشنه باشند و من بر کنار نیل و هم وی گوید که بزرگ ندارد قدر دوستان الله تعالی را مگر بزرگ قدری بنزدیک وی

۲۷۲

ابوالحسین بن هند الفارسی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ رابعه است نام وی علی بن هند الفارسی است از کبار مشایخ فارس است و علمای ایشان صحبت داشته با جعفر حذا و بزرگتر از وی چون عمرو بن عثمان و جنید و طبقهٔ ایشان وی گفته که هر کرا خدای تعالی بر بساط قرب خود جای دهد وی را راضی و خشنود دارد بهرچه بر وی

کذراند زیرا که بر بساط قرب بی رضایی وناخشنودی نباشد ؛ وهم وی کفته جسن
خلق بالله تعالی بترک شکایت است وبا امر ها وفرمانهای وی انک بنشاط
دل وطیب نفس بآن قیام نمایی وباخلق بنیکوکاری وبرد باری ؛
وهم وی کفته اجتهد ان لا تفارق باب سیدک بحال فانه ملجا الکل فمن
فارق تلک السدة لایری بعدها قرارا ولا مقاما وقال بیت
؛ کنت من کربتی افر الیهم ؛ فهم کربتی فاین المفر ؛ شیخ ابو
عبدالله خفیف کفته که شیخ ابوالحسین هند با جمعی در شیراز در دعوتی بود
ومن در سفر بودم کفته بود که نصیب ابوعبدالله بکذارید جماعت عذری
کفته بودند دیکر باره کفته بود البته نصیب وی بکذارید بکذاشتند
اتفاقا من رسیدم در آمدم وسلام کردم ابوالحسین هند برخاست ومرا
در زیر بغل کرفت ومی کشت ومی کفت قلوب المومنین لا تکذب
پس من کفتم هیچ خوردنی دارید که من کرسنه ام آنچه کذاشته بودند آوردند

۲۷۳

ابوالادیان رحمه الله تعالی

کنیت وی ابوالحسن است ونام وی علی وویرا از ان ابوالادیان کفتند
که در همه دینها مناظره کردی ومخالفانرا بشکستی وی بصریست در
ایام جنید بوده وبا ابوسعید خراز صحبت داشته عالم بوده وصاحب
لسان ؛ ویرا غلامی بود احمد نام وی کفته که روزی ابوالادیان
ومیان مجوسی سخنی می کذشت ابوالادیان کفت که آتش باذن خدای تعالی
کار می کند ومجوسی کفته نه چنین است که بطبع خود کار می کند واکر چنانچه
بنمایی که آتش بفرمان خدای تعالی کار می کند بدین تو درآیم اتفاق بران
کردند که آتشی برافروزند وابوالادیان درمیان آتش رود وهیزم بسیار
جمع کردند وآتشی عظیم برافروختند ومردم بسیار حاضر آمدند چون هیزم
تمام بسوخت اخکرها را بر روی زمین پهن کردند ابوالادیان سجاده انداخته
بود ونماز می کرد چون سلام باز داد وبرخاست وبربالای اخکرها برفت

چون بآخر رسید روی با مجوسی کرد وکفت این کفایت است یا نوبتی دیکر
درآیم چون این سخن بکفت روی درهم کشید مجوسی مسلمان شد احمد کوید
چون شب درآمد وبر امی مالیدم در زیر انکشت پای وی آبله دیدم مقدار
سیبی کفتم شیخا این چیست کفت چون بر سر آتش می رفتم غایب بودم چون
بآخر آتش رسیدم حاضر کشتم وآن سخن بکفتم واکر این حضور در میانه
آتش بودی بسوختمی ؛ شیخ الاسلام کفت که هرکاه که وی بحج رفتی از خانه
خود لبیک زدی واز آنجا احرام کرفتی ووقتی از حج باز آمد وزود لبیک زدن
کرفت کفتند سردی مکن اکنون باز آمدی باز لبیک می زنی کفت این بار لبیک
نه حج را می زنم که لبیک او را می زنم یک هفته بر نیامد که از دنیا برفت

۲۷۴

ابوجعفر محمد بن علی النسوی المعروف بمحمد علیان رحمه الله تعالی

از طبقه رابعه است از کبار مشایخ نسا بوده از اجله اصحاب ابوعثمان
حیری محفوظ کوید که وی امام اهل معارفست وی از نسا قاصد
با بوعثمان آمدی بپرسیدن مسایل از وی ودر راه آب ونان نخوردی
وخواب نکردی وبر طهارت رفتی وچون طهارت بشکستی نرفتی تا
طهارت نکردی ؛ شیخ الاسلام کفت اکر با بوعثمان رفتی روا بودی
طعام خوردن وبی طهارت رفتن اما او نه با بوعثمان می رفت مقصود
وی چیزی دیکر بود ؛ وی کفته هرکه باختیار وخواست خود اظهار کرامت
می کند وی مدعی است وهرکه بیخواست وی بر وی کرامتی ظاهر می
شود وی ولی است ؛ وهم وی کفته چون دوست نداری کسی را که
هرکز از بر واحسان وی یک طرفة العین خالی نیستی وچون دعوی
محبت کسی کنی که یک طرفة العین در مقام موافقت وی نباشی ؛
وهم وی کفته هرکه با غیر الله تعالی آرام کیرد الله تعالی ویرا فرو کذارد
وهرکه با الله تعالی آرام کیرد طریق آرام با دیکرانرا بر وی ببرد

۲۷۶

ابو سعید الاعرابی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ خامسه است نام وی احمد بن محمد است بصری الاصل است بمکه ساکن شده بود عالم بوده و فقیه وی را برای این طایفه تصنیفهای بسیار است با جنید صحبت داشته و با عمرو بن عثمان و ابو الحسین نوری و حسن مسوحی و ابو جعفر حفار و ابو الفتح حمال قریبست بطبقهٔ چهارم در سنه اربعین او احدی و اربعین و ثلثمایه برفته از دنیا در وقت خود شیخ حرم بود. شیخ الاسلام گفت که وی را جزویست در نکتهای توحید سخت نیکو در آنجا گفته لا یکون قرب الا و ثمه مسافة نزدیکی نگویند تا مسافت نبود. شیخ الاسلام گفت که در قرب دوگانگی است که یکی بدیگری نزدیک بود پس چون نیک بنگری قرب بعد باشد تصوف یگانگی است. وی گفته التصوف کله ترک الفضول و المعرفة کلها الاعتراف بالجهل. وهم وی گفته لا یکون الشوق الا الی غایب. شیخ الاسلام گفت داود طایی را گفتند که تو مشتاقی گفت من نه دورم غایب مشتاق بود دوست من حاضر است. وهم ابن الاعرابی گفته است که الله تعالی بعضی از اخلاق دوستان خود با دشمنان داده تا بآن بر دوستان وی تعطف می کنند و بآن بسبب دوستان وی می آسایند

۲۷۷

ابو عمرو الزجاجی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ خامسه است نام وی محمد بن ابرهیم است و گفته اند نام وی ابرهیم است نیسابوری الاصل است صحبت داشته با ابو عثمان حیری و جنید و رویم و خواص. گویند که چهل سال در مکه مجاور بوده در حرم بول نکرده و موی نینداخته تعظیم حرم را و نزدیک بشصت حج گزارده بود. ابو عمرو بجنید گوید که بمکه بودم و مشایخ وقت چون کتانی و ابو الحسین مزین کبیر و صغیر و غیر ایشان از مشایخ حلقه می زدند و صدر همه ابو عمرو زجاجی بود و چون سخن دقیق وی حکم کردی

و بوی حوالت کردندی. پیوسته گفتی که من سی سال خلای جنید بدست خود پاک کرده ام و بآن فخر می کرد در سنه ثمان و اربعین و ثلثمایه برفته از دنیا. وی گفته لان ینتقص من البشریة شیء احب الی من ان امشی علی الماء، یعنی اگر از وجود بشریت من چیزی کم شود دوستر از آن دارم که بر آب بروم. وهم وی گفته که مادر من بمرد و از وی پنجاه دینار میراث بمن رسید بقصد حج بیرون آمدم چون ببابل رسیدم مرا شخصی پیش آمد و گفت با خود چه داری با خود گفتم هیچ بهتر از راستی نیست گفتم پنجاه دینار گفت بمن ده همیان را بوی دادم آنرا بشمرد همچنان یافت که گفته بودم گفت بستان که راستی تو مرا بگرفت پس از مرکب خود فرود آمد که سوار شو گفتم نمی خواهم گفت چاره نیست و الحاح بسیار کرد سوار شدم گفت من هم بر اثر تو می رسم سال آینده بمن رسید در مکه و با من می بود تا از دنیا برفت. گویند که در موسم حج عجمی پیش وی آمد که برات من بده که حج گزاردم و یاران تو مرا بتو نشان دادند که برات حج از تو بستانم شیخ سلامت و سادگی وی را دید دانست که یاران با وی مزاح کرده اند بملتزم اشارت کرد و گفت آنجا رو و بگوی یا رب اعطنی البراءة ساعتی بر نیامد که آن عجمی باز گشت و بدست وی کاغذی و بخطی سبز بر آن نوشته که بسم الله الرحمن الرحیم هذه براءة فلان بن فلان من النار

۲۷۸

ابرهیم بن یوسف بن محمد الزجاجی رحمه الله تعالی

کنیت وی ابو اسحق است والد ابو عمرو زجاجی است وی را در تاریخ مشایخ آورده اند از کبار اصحاب ابو حفص است و در طریق ملامت و خلاف نفس صاحب مذهب است. از وی حکایت کنند که گفته است فی خلاف النفس علی دوام الاوقات برکة و قد ساعدت نفسی مرة فی خطوة فما امکننی تدارکها الی سنین

٢٧٨

جعفر بن محمد بن نُصَیر الخُلدی الخوّاص قدس الله تعالی سرّه

از طبقهٔ خامسه است کنیت وی ابو محمد ست بغدادی است و خلد محلّتی است از بغداد وی حصیرباف بود شاگرد جنید و ابرهیم خواص است و با نوری و رُوَیم و سمنون و جُرَیری صحبت داشته و با غیر ایشان از مشایخ وقت و عالم بوده بعلوم این طایفه و صاحب جمع کتب و تواریخ و حکایات و سِیَر مشایخ بوده ° وی گفته که دویست دیوان دارم از ان مشایخ و دو هزار پیر شناسم ازین طایفه ° وی گفته که عجایب عراق سه چیز ست شطح شبلی و نکتهٔ مرتعش و حکایات من ° وی پیر شیخ ابو العباس نهاوندیست ببغداد برفته در سنهٔ ثمان و اربعین و ثلثمایه ° و قبر وی بشونیزیه است نزدیک قبر سری سقطی و جنید ° شیخ الاسلام گفت که من یک تن دیده ام که ویرا دیده بود و از وی حدیث داشت قاضی ابو منصور هروی ویرا ببغداد دیده بود ° وی گفته که الفتوة احتقار النفس و تعظیم حرمة المسلمین ° و هم وی گفته که کن شریفا لهمّة فانّ الهمم تبلغ بالرجال لا المجاهدات ° و هم وی گفته که در بیت المقدس بودم دیدم که مردی همه روز خود را در عبایی پیچیده بود ناگاه برخاست و روی باسمان کرد و گفت کدام دوست میداری آنکه دو غبا و پالوده دهی یا آنکه این قندیلهای خانه ترا درهم شکنم پس بجای خود باز گشت و بخفت من با خود گفتم یا این مرد روستاییست یا از اولیاء الله است در میان آنکه من در فکر کار وی بودم دیدم که شخصی درآمد و با وی زنبیلی بزرگ و براست و چپ می نگریست تا ویرا دید آمد و بالای سر وی بنشست و گفت برخیز پس از زنبیل دو غبا و پالوده بیرون کرد آن فقیر بنشست و بخورد چندانکه خواست پس گفت این باقی را بفرزندان خود بر آن شخص

برخاست و برفت من در عقب وی برفتم و گفتم بخدا بر تو که تو این مرد را می شناختی گفت نی من هرگز ویرا ندیده بودم غیر از امروز چند روز بود که فرزندان من از من دو غبا و پالوده خواسته بودند و من مردی فقیرم و حمالی می کنم گفتم که هرگاه که خدای تعالی فتوحی رساند بکنم آنچه میخواهید امروز یک دینار کسب کردم و حوایج آنچه گفته بودند خریدم و بخانه آوردم خواب بر من غلبه کرد بخفتم هاتفی آواز داد که برخیز آنچه پخته بمسجد بر و پیش آن مرد که خود را در عبا پیچیده بنه که ما این را برای وی ساخته ایم آنچه از وی بماند بفرزندان خود آور از خواب درآمدم فرزندان آنرا پیش آوردند تا بخوریم برداشتم و اینجا آوردم چنانکه دیدی ° شیخ الاسلام گفت که از جعفر خلدی پرسیدند که عارفان کیانند گفت هم ما هم و لو کانوا هم لما کانوا هم ایشان نه ایشانند اگر ایشان ایشانندی نه ایشانند ° شیخ الاسلام گفت که معتز با من گفت که صوفی نبود اگر بود صوفی نبود و آن چنانست که وی گفت و آن نه بطاقت وی بود ندانم که وی از که شنیده بود ° شیخ الاسلام گفت سبحان الله شگفت تر ازین که دید در جهان نیست ده هست نهان شخص در پیرهن روان و میگویند که او نه آن کالبد در دل کم و دل در جان و جان در آن که زنده با انست جاودان

٢٧٩

ابو الحسن الصوفی الفوشنجی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ خامسه است نام وی علی بن احمد بن سهل از یکانگان جوانمردان خراسان بود ابو عثمان حیری را دیده بود و در عراق با ابو العباس عطا و جُرَیری صحبت داشته بود و در شام با طاهر مقدسی و بو عمرو دمشقی صحبت داشته و با شبلی در مسایل سخن گفته بود و هو من اعلم مشایخ وقته بعلوم التوحید و علوم المعاملات و احسنهم طریقة فی الفتوة و التجرید و کان خلقا دینا متعهدا للفقراء مات سنة

ثمانٍ واربعین وثلثمائه آز بوشنك بوده وبنشابور نشسته وطریقت صوفیان نیکو دانسته وسفرهای نیکو کرده وی است که عهد کرده بود که هر کاه
مرا احتلام افتد چیزی بدهم بدرویشی که آن از خلل افتد در لقمه یا اندیشه
نه راست وقتی در بادیه بود ویرا احتلام افتاد تنها بود ازار از پای
بیرون کرد و بر مغیلان انداخت تا هر که برسد بر دارد و وفا کردن عهد را
ویرا پرسیدند که تصوف چیست کفت اسمٌ ولا حقیقة وقد کان قبل
حقیقةً ولا اسم ابو عثمان مغربی کوید که از وی پرسیدند که ظریف
کیست کفت الخفیف فی ذاته واخلاقه وافعاله وشمایله من غیر تکلف
ابوبکر رازی کوید که شنیدم که ابو الحسن فوشنجی می کفت که مردم
سه کروه اند آولیا که باطن ایشان بهترست از ظاهر ایشان وعلما که
ظاهر و باطن ایشان برابرست وجهال که ظاهر ایشان بهترست از باطن
ایشان خود انصاف نمی دهند واز دیکران انصاف می طلبند
وهم وی کفته لیس فی الدنیا شئ أسمج من محبٍّ لسببٍ وعوض

280

بندار بن الحسین بن محمد بن مهلب الشیرازی رحمه الله تعالی

آز طبقهٔ خامسه است کنیت وی ابو الحسین است آز اهل شیرازست
با رجان بوده وتربت وی آنجاست عالم بوده با صول وویرا در علوم
حقایق زبانی است نیکو شاکرد شبلی است وبا جعفر حذا صحبت داشته
وشبلی قدر وی بزرک می داشت آستاد ابو عبد الله خفیف است و
میان ایشان مفاوضات است در مسایل بسیار در سنه ثلث وخمسین
وثلثمایه برفته از دنیا در ان سال که شیخ ابو علی کاتب برفته وشیخ
ابو زرعهٔ طبری ویرا غسل کرده وی کفته نه از اد بستکه از یار خود
برسی که از کجا می رسی و درجه کاری آز وی پرسیدند که تصوف
چیست کفت وفا بعهد شیخ الاسلام کفت که وفا بعهد آنست که هر چه

بر دل کذشت که برای او بکنی آنرا بکنی وقتی عیاری با صوفیی کفت فرق
میان ما وشما آنست که هر چه ما بکوییم بکنیم وشما هر چه بر دل کذرد بکنید
شیخ الاسلام کفت که مشایخ کفته اند که بیشین خاطر که بر دل کذرد از
حق بود شیخ ابو الحسن جهضم همدانی کوید که بندار رازجانی کفت
که الله تعالی از معرفت چیزی ببندهٔ دهد از بندکان خود وآن بنده
بموجب آن معاملت نکند الله تعالی آنرا از وی باز ستاند وبوی
بکذارد حجت را تا فردا با وی بآن حساب کند اما زیادتی باز کیرد
و در زیادت در بندد شیخ الاسلام کفت هر که نه در زیادت است
در نقصانست واین صعب است این قوم را وهم بندار کفته من لم یترك
الكل رسمًا فی جنب الحق لا یحصل له الكل حقیقةً وهو الحق سبحانه

281

ابو عمرو بن نجید قدس الله تعالی سره

آز طبقهٔ خامسه است نام وی اسمعیل بن نجید بن احمد السلمی است
جد شیخ ابو عبد الرحمن السلمی از جانب مادر وی از کبار اصحاب
ابو عثمان حیری است وآخرین کسی از یشانکه برفته از دنیا توفی
سنة ست او خمس وستین وثلثمائه جنید را دیده بود واز کبار مشایخ
وقت خود بود و ویرا طریقی خاص بود از تلبیس حال ونکاه داشت وقت
وحدیث فراوان داشت وثقه بوده روزی ابو عثمان از برای خرج
بعض از ثغور مسلمانان چیزی طلبید هیچکس هیچ نداد ابو عثمان
تنک دل شد چنانچه در مجلس بکریست چون شب در آمد ابو عمرو بعد
از نماز خفتن کیسهٔ دو هزار درم در انجا پیش ابو عثمان آورد وکفت
این وجه را در آنچه می خواستید صرف نمایید ابو عثمان خرم شد وویرا
دعای خیر کرد چون بامداد شد وابو عثمان بمجلس بنشست کفت ای
مردمان ما با بو عمرو بسیار امیدوار شدیم که دوشینه دو هزار درم

السُّلَمی بضم السین المهملة وفتح اللام هذه النسبة الی سُلَیم وهی قبیلة من العرب مشهورة انساب

بجهت ثغر مسلمانان آورد جزاه الله خیرا ابو عمرو از میان مردم برخاست
و بر سر جمع کفت آن از مال مادر من بود و وی بآن راضی نیست آنرا
بمن باز دهید تا بوی باز دهم ابو عثمان بفرمود تا آن کیسه را آوردند
و بوی دادند جون شب در آمد باز آنرا پیش ابو عثمان برد و کفت
جه شود که این وجه را جنان صرف کنید که غیر ما کسی نداند ابو عثمان
بکریست. وی کفته که رُبَّ سکوتٍ ابلغُ من کلامٍ. وهم وی کفته مَن
کَرُمَت علیه نفسُه هان علیه دینُه. وهم وی کفته تربیة الاحسان خیرٌ من
الاحسان واز وی برسیدند که آن جیست که بنده را از آن جاره نیست کفت
ملازمة العبودیة علی السنة ودوام المراقبة. وهم وی کفته الانس بغیر الله تعالی وحشة

٢٨٢

عبد الله بن محمد بن عبد الرحمن الرازی الشعرانی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ خامسه است کنیت وی ابو محمد است باصل از ری بوده و بنشابور
بزرک شده با جنید و ابو عثمان و محمد بن الفضل و رُوَیم و سمنون و بو علی
جوزجانی و محمد حامد و غیر ایشان از مشایخ قوم صحبت داشته و از
کبار اصحاب ابو عثمان بود و ابو عثمان ویرا بزرک می داشت و ویرا ریاضات
عجب است عالم بوده بعلوم این طایفه و حدیث داشت و ثقه بود.
در ثلث و خمسین و ثلثمایه برفته از دنیا. وی کفته که عارف نه هستند
الله تعالی را بر موافقت خلق که وی کار کننده بود بر موافقت خلق
وهم وی کفته که معرفت حجاب بدرد میان بنده و الله تعالی.
وهم وی کفته که دنیا آنست که محجوب کرداند ترا از الله تعالی.
وهم وی کفته که شکایت و تنک دلی از اندکی معرفت زاید

٢٨٣

ابو الحسین السیروانی قدس الله تعالی سره

نام وی علی بن محمد السیروانی است استاد ابو الحسین سیروانی
صغیر است از سیروان مغرب بوده است بزرک بوده و بدمیاط

نشستی. شیخ ابو سعید مالینی آورده در اربعین مشایخ که ابو الحسین
سیروانی کبیر کوید که سهل عبد الله تستری کوید کلّ من لم یکن لحرکته
وسکونه امام یقتدی به فی ظاهره ثم یرجع الی باطنه قُطِعَ به.
وهم وی کوید الرضا فوقَ الموافقة مع ما یبدو من الغیب وهم
وی از خواص طلب وصیت کرد خواص کفت اِلزَم الفقرآء فانّ الخیر فیهم

٢٨٤

ابو الحسین القَرافی رحمه الله تعالی

نام وی علی بن عثمان بن نصر القرافی است وقرافه دهی است بمصر و
کویند که وی بدمیاط بوده شاکرد ابو الخیر تیناتی و ابو الحسن الصایغ
الدینوری است صد و ده سال عمر وی بوده. در سنهٔ ثمانین و ثلثمایه
برفته از دنیا. شیخ الاسلام کفت که قرافی یکانهٔ دنیا و بی نظیر بود
در وقت خویش و بس حادّ النظر و حاضر الوقت بود باعام سنّی
بود و با خاص عارف و در خود موحّد بود و نشان خود کم.
شیخ الاسلام کفت با آخر عمر ده تن از مشایخ متاخرین اختیار کرده
بود. شیخ ابو الخیر تیناتی و قرافی و حصری و علی بندار صیرفی
ونصر ابادی و سیروانی صغیر و نهاوندی. و قصاب و خرقانی
وطاقی. ومی کفت اینها جدا اند. وقتی قرافی در کشتی احتساب کرد
دست و پای او ببستند و در آب انداختند جون وقت نماز شد ویرا
در صف اول دیدند جامهٔ وی تر نا شده. شیخ الاسلام کفت که زندهٔ اورا
کسی نکشد که وی بروح دیکر زنده است. شیخ الاسلام کفت که سید السادات
قرافی کوید که جون ترا جیزی دهند بخلاف شریعت واجب بود که بنهان داری

٢٨٥ وبوسه

ابو سلیمان نیلی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که ابو سلیمان نیلی بقرافی آمد بر سر قرافی داد
و ابو سلیمان سخت خلق جامه بود قرافی بوی نکریست و کفت یا

باسلیمان ترا بس خلق جامه می بینم اماد رمیان دو ابروی تو حکومت
می بینم دو خشت زیر سر می نهی اما حاکمی دران میان بعد ازان ویرا
پس از صوفی کری بمغرب حاکم کردند. آبو بکر دقی بقرافی امد ویرا
کفت یا ابا بکر اکنون می کویند که مجرد تر جهان تویی من ترا درمیان
دو کهواره می بینم پس ازان جندان بر نیامد که زنی خواست ویراد و فرزند آمد
درمیان دو کهواره نشسته بود و سخن قرافی را یاد می کرد قرافی راد رفراست عجایب بسیاد ست

٢٨٦

ابو سلیمان خواص مغربی رحمه الله تعالی

آزین طایفه است از مشایخ مغرب وی است که وقتی در کوهستانی می شد
بر خری نشسته مکس خر را بکزید خر بجست و پای وی درد رخت کز آمد
وافکار شد جوبی بر سر خر زد خر روی باز پس کرد و بزبان فصیح
کفت ده که بر دماغ خود میزنی وهو من اقران ابی الخیر مات بدمشق

٢٨٧

ابو القاسم النصرابادی قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ خامسه است نام وی ابرهیم بن محمد بن محمویه است مولد
ومقام وی نشابور بوده است شیخ اهل اشارت وحقایق و
لسان تصوف بود در زمان خود عالم بوده با نواع علوم از حفظ سنن
وعلم تواریخ ومختص بعلوم حقایق شاکرد ابرهیم شیبان است
شبلی و واسطی را دیده بود و با ابو علی رود باری و مرتعش و ابو بکر
طاهر ابهری وغیر ایشان صحبت داشته آخر عمر بمکه رفت ابو عثمان
مغربی بذیرهٔ وی آمد و بطیبت با وی کفت مکه جه جای تست
وی کفت بلکه جه جای تست جای منست بسی بر نیامد که سببی
افتاد که ابو عثمان بنشابور آمد وانجا برفت و نصرابادی بمکه مجاور
شد وهمانجا برفت درسنهٔ اثنتین وسبعین وثلثمایه. شیخ الاسلام
کفت که اسمعیل بسر نصرابادی کفت مرا که وی کفت اذا بدالک شی من

بوادی الحق فلا تلتفت بها الی جنة ولا الی نار ولا تخطرهما ببالک واذا رجعت عن ذلک الحال
فعظم ما عظمه الله تعالی. وهم وی کفته الراغب فی العطا لا مقدار له والراغب فی المعطی عزیز

٢٨٨

ابو بکر رازی بجلی رحمه الله تعالی

نام وی محمد بن عبد الله الرازی است بنشابور بوده از کبار مشایخ
خراسانست مرزوق بوده از لقاء مشایخ استاد ابو عبد الرحمن سلمی است
وسلمی تاریخ خود بنا بر تاریخ وی کرده شاکرد ابو بکر بیکندی است. شیخ الاسلام
کفت که ویرا وقتی بود عظیم و قبول بسیار در نشابور در کار کودکی مبتلا
شد ویرا بوی متهم کردند و مهجور ساختند آخر معلوم کردند بخلاف آن بود
ویرا دیکر بار قبول بدید آمد. روزی در جامع نشسته بود شیخ علی بندار صیرفی
با وی کفت ایها الشیخ این جه بود که واقع شد وآن از کجا افتاد ترا کفت ای
بیر اکر عزم ابرهیم وصدق ویقین موسی وعصمت عیسی وهمت وصبر احمد عربی
صلوات الله علیهم اجمعین کسی را بود ونکاه داشت ویرا نبود جون باد فتنه جهد
همه را باد ببرد ومرد درمیان آن بود. شیخ الاسلام کفت که کسی ابو بکر رازی را
کفت که در سماع جه کویی کفت بس فتنه آمیزست وطرب انکیز خویشتن را
از فتنه کوش می دار کفت نه مشایخ آن کرده اند کفت ای دوست بدر
آن وقت که وقت تو جون وقت ایشان شود تو هم جنان کن

٢٨٩

ابو بکر فالیزبان رحمه الله تعالی

آز بخاراست بزرک بوده جنید را دیده بود عمر وی دراز کشید
شیخ الاسلام کفت که شیخ عمو با من کفت که درسنهٔ سبعین و
ثلثمایه بجارا شدم بزیارت شیخ ابو بکر فالیزبان ویرا طلب کردم
خانهٔ بود یکدر داشت وی در انجا بود بیش وی در آمدم وسلام
کردم مرا بنشاند وسفره آورد نان بود وجوز ونمک من کرسنه بودم دست
دراز کردم ومی خوردم درمیان خوردن بوی نکاه کردم وی میکریست

من دست باز کشیدم مرا کفت بخور که من از شادی می کریم که ابوالقاسم جنید
مرا کفت زود زود بود که این سخنان جنان شود که در کوبی دو حجره بود
در یکی ازان دو حجره ازین سخنان بود ودران دیکر نبود آنکس را
کو انکند که ازان حجره بأین حجره آید وازین سخنان شنود اکنون
که از هراة کسی بجنارا می آید بطلب این کار هنوز این کار نیکست

290

ابو الحسین الحُصْری رحمه الله تعالی

از طبقهٔ خامسه است نام وی علی بن ابرهیم البصری است باصل
از بصره بوده وببغداد نشسته شیخ عراق است شیخ سلمی کوید که کس
ندیدم از مشایخ تمام حال تر ازوی ونیکو زبان تر وبزرک سخن تر
ازوی لسان الوقت بود ویکانه مشایخ بعلم توحید مخصوص و
کس در توحید وتفرید جون وی نکفتی حنبلی مذهب بود ○
شیخ الاسلام کفت که وی شاکرد شبلی است وشبلی را خود جز وی
شاکرد نبوده سخن شنوان بسیار بوده اند که سخن شنیده اند
ازوی اما این حدیث جدا است یعنی میراث شبلی وی کرفته
بود وحصری را استاد جز شبلی نبوده وشبلی در کار وی دور
فرا بوده ویرا کفتی انت دیوانهٌ مثلی یبنی وبینک تالیفٌ ازلیٌ
حصری وابو عبد الله خفیف همتای یکدیکر بوده اند ابن خفیف با آلت تر
بود وحصری بباطن تر ○ شیخ الاسلام کفت که شیخ عمو حصری را
ندیده بود وی کفت که من حصری را ندیده ام در سنة احدی
وسبعین وثلثمایه بمکه شدم کفتم جون باز کردم بزیارت حصری
وابو عبد الله خفیف شوم همان سال خبر بمکه رسید که حصری ببغداد
وابو عبد الله خفیف بشیراز برفت توفی الحصری رحمه الله تعالی یوم
الجمعه من شهر ذی الحجه سنة احدی وسبعین وثلثمایه ○ وی کفته

الصوفی لا ینزعج فی انزعاجه ولا یقرّ فی قراره ○ وهم وی کفته الصوفی الذی
لا یُوجَد بعد عدمه ولا یُعْدَم بعد وجوده ○ وهم وی کفته سحر کاهی
مناجات کردم وکفتم الهی از من راضی هستی که من از تو راضیم ندا
آمد که ای کذاب اکر تو از ما راضی بودی رضای ما طلب نکردی ○ ویرا کفتند
ما را وصیتی کن کفت علیکم فی اول الامر بالانفراد ثم تزورون المشایخ
فی المعارف ثم تقفون علی التفرید باسقاط الحدثان ○ وهم وی کفته
وقتی که اوقات وانفاس بر من تنک شود از هیچ جز طلب راحت وخوشی
نمی کنم مکر از فرایاد آوردن انفاسی که پیش ازین بر من کذشته است در
وقت صفای انس ومودت بی آمیزش کدورتها واین بیت خوانده است بیت

إِنَّ دهرًا یَلُفُّ شملی بِسَلْمٰی ○ لَزَمانٌ یَهُمُّ بِالاحسانِ ○

291 — سین مهمله مفتوحه وعین مهمله مضمومه

ابو الحسین بن سَمْعُون رحمه الله تعالی

نام وی محمد بن احمد بن اسمعیل بن سَمْعُون است وکان یلقب بالناطق
بالحکمة از مشایخ بغداد بوده او را زبانی است نیکو درین علم مذکری
کردی شیخ ابو بکر اصفهانی خادم شبلی کوید که روز جمعه در مسجد جامع
پیش شبلی نشسته بودم ابو الحسین بن سمعون کودک بود در آمد کلاهی
در غایت تکلف بر سر نهاده بر ما بکذشت وسلام نکرد شبلی از پس پشت
وی نظر کرد وکفت یا ابا بکر می دانی که خدای تعالی را جه ذخیرهاست
درین کودک ○ یکی ازین طایفه کوید که در مجلس ابن سمعون بودم ویکی
ازین طایفه در پای منبر وی نشسته بود ناکاه خوابش در ربود ابن سمعون
از سخن باز ایستاد جندان که بیدار شد ابن سمعون با وی کفت که
رسول را صلی الله علیه وسلم بخواب دیدی کفت آری کفت من هم
ازین سبب از سخن باز ایستادم تا خواب بر تو نشورانم واز آنجه دران
بودی بریده نشوی ○ ویرا کفتند که مردم را بزهد وترک دنیا می خوانی

وخود بهترین جامهای پوشی وخوشترین طعامهای خوری جوفت
این کفت وقتی که حال تو با الله تعالی چنان باشد که می باید تو می جامه
وخوشی طعام زیان نمی دارد شیخ الاسلام کفت که من با ابو الحسین
بن سمعون نه نیکم که استاد من حصری را می رنجانید وهر که استاد
ترا رنجه دارد وتو از وی رنجه نباشی سک به از تو بود شیخ الاسلام
کفت که ابن سمعون کفته هر سخنی که از ذکر خالی است لغوست و
هر خامشی که از فکرت خالی است سهوست وهر نظر که از عبرت
خالیست لهوست توفی ابن سمعون سنة سبع وثمانین
وثلثمائه وی را چون وفات کرد در سرای وی دفن کردند وبعد
از سی و نه سال خواستند که بکورستان نقل کنند کفن
وی همچنان تازه بود و نو بود واثر کهنکی وفرسودکی بران نبود

صاحب کلام بوده وحصری صاحب درد ابن سمعون

۲۹۲ ابو نصر خباز وابو الحسین سوهان آژن رحمهما الله تعالی

شیخ الاسلام کفت از مشایخ کازرکاه دو تن قدیم تر اند یکی شیخ
ابو نصر خباز مردی بزرک بود قومی از شاکردان وی بحج می رفتند
بزیارت حصری شدند حصری از ایشان خواست کی چیزی خوانید
اکر توانید یکی از ایشان آواز برآورد حصری بیقرار کشت وکفت سماع
امثال شما را بار نیست بازکردید وکفت نه شما شاکردان ابو نصر
خباز اید بدان کوهری کفتند آری کفت بی دستوری از پیش
وی بیرون آمده اید بازکردید وبنزدیک وی شوید هر که بازکشت
بسلامت افتاد وهر که برفت بسموم بسوخت و بعرفات نرسید
و دیکری از مشایخ کازرکاه شیخ ابو الحسن سوهان آژن بود که در
مسجد جامع ما نشستید شیخ الاسلام کفت که شاکرد وی با من کفت
که پیر ما پسین شب رمضان سجده کردی وتا صبح می زاریدی

ومی کفتی خداوندا آن روزه که داشتم برای تو وآن حج ونماز که کردم وآن قرآن
که خواندم از همه تو به می کنم مرا رایکان بیامرز وفرا پذیر

۲۹۳ شیخ احمد حرانی رحمه الله تعالی

حران بلدة من الجزيرة وهي اول مدينة بنيت بعد بابل انساب

وی آنست که سی شبانروز در مکه مجاور بود بریک نهادی وآن وقت
که برخاست بنهار بود وی کفته که شیخ ابو الحسن معتمر می کوید که
با حصری نشسته بودم مردی وی را کفت مرا وصیتی کن کفت افرد همتک
جهم رقی حاضر بود کفت یا شیخ دورافکندی وی را حصری کفت
اکید علیه کما کادوا علی جنانچه بر من پیمودند بروی پیمودم

۲۹۴ جهم رقی رحمه الله تعالی

الرقي بفتح الراء وفي آخرها القاف المشددة هذه النسبة الى الرقة وهي بلدة على طرف الفرات انساب

هو من متأخري الفتيان والمشايخ وكان من الفقراء الصادقين
وكان مستهترا بالسماع والهائما فيه مات بين المسجدين شیخ الاسلام کفت
که جهم رقی در کرمابه بود بیرون آمد ومردمان را کفت بیرون آیید
بیرون آمدند در وقت فرو د آمد وهم وی بود که روزی شخصی پیش
وی بتکلف رقص می کرد وی برخاست سر در میان دو پای آن شخص کرد
و وی را برداشت واز دیوار بدیوار دیکر با زمی زد تا از هوش ببرد وی را

۲۹۵ ابو الحسن الارموی رحمه الله تعالی

الارموي بضم الالف وسكون الراء وفتح الميم وفي آخرها الواو هذه النسبة الى ارميه وهي من بلاد آذربیجان انساب

بزرکی بوده ازین طایفه در ایام حصری وابو عبد الله رودباری
وابن خفیف همه مشایخ وقت بودند بارمی بوده وقبر وی بنجاست ازوی
پرسیدند که و فا چیست کفت آنچه از آن بازآمدی بآن بازنکردی کفتند این خود
عام است آن خاص چیست کفت آنکه بدانی که از بهر چه آمدی

۲۹۶ ابو عبد الله بن خفیف الشیرازی قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ خامسه است نام وی محمد بن خفیف بن اسفکشار الضبی است
بشیراز بوده ومادر وی از نشابورست در وقت خود شیخ المشایخ

بود وی‌را شیخ الاسلام می‌خواندند شاگرد شیخ ابوطالب خزرجی
بغدادیست رُویم را دیده بود و باکتانی و یوسف بن الحسین الرازی
وابوالحسین المالکی و ابوالحسین المزین و ابوالحسین الدّراج
صحبت داشته و با طاهر مقدسی و ابوعمرو دمشقی وغیر ایشان نیز
از دیدار مشایخ مرزوق بوده عالم بوده بعلوم ظاهر و علوم حقایق
شیخ الاسلام گفت هیچکس را درین علم چندان تصنیف نیست که ویرا
اعتقاد پاک و سیرت نیکو داشته شافعی مذهب بوده درسنه احدی
وثلثین وثلثمایه برفته از دنیا ۰ شیخ الاسلام گفت که از وی دو سخن
دارم که گرا کند که باز گویند یکی آنکه از وی پرسیدند که تصوف چیست
گفت وجود الله فی حین الغفلة و دیگر آنکه از وی پرسیدند که عبد الرحیم
اصطخری چرا با سگبانان بدشت می‌شود و قبا می‌بندد گفت یتخفف
من ثقل ما علیه گفت می‌شود تا از آنکه در آنست دمی زند تا از بار وجود
سبکتر گردد ۰ شیخ الاسلام گفت که در وجود لذت نبود که در وجود
فروشکستن و صدمت بود که دران حواس مرد برسد وانشدنا الغیر

۰۰ اریدُ لانسی ذکرها فکانما ۰ تمثّل لی لیلی بکل مکان ۰۰

شیخ ابوعبدالله خفیف گفته است که روزی زنی بمن آمد که در فلان
جای زنی دیگرست از رؤسای نواحی شیراز و از شیخ سوالی دارد
و نمی‌تواند که خود بیاید شیخ گفته که من بنزدیک وی رفتم گفت ما را
قصهٔ عجب واقع شده که در حیرت آن مانده‌ایم در قبیلهٔ ما کودکی بود
روزه افطار نمی‌کرد و با کس سخن نمی‌گفت و بگوسفند چرانیدن
از میان ما بیرون می‌رفت و گوسفندانرا سر می‌داد و بیک جانب
می‌رفت و نماز می‌کرد درین روزها بیمار شد از برای وی
بیرون قبیله سایه ترتیب کردیم و درانجا بخسبید ناگاه درمیان روز

که مردان قبیله در حوایج خود پراکنده شده بودند دیدیم که از روی زمین
بلند شد و در هوا می‌گشت چنانکه آسیا بگردد و مادرش چون آنرا بدید
بدوید تا ویرا بگیرد بوی نرسید وی بالا می‌رفت و ما بوی می‌نگریستیم
تا در هوا از نظر ما غایب شد مردان قبیله را خبر کردیم و پراکنده شدیم
گفتیم شاید که در میان این کوهها و وادیها افتاده باشد هیچ جا از وی
اثری نیافتند شیخ گفته است که من متأمل شدم آن زن گفت شاید
که این را از من باور ندارید جماعتی از زنان قبیله را آواز داده
بران موجب گواهی دادند شخصی دران مجلس که شیخ این حکایت
می‌کرد گفت ایها الشیخ این می‌تواند بود شیخ گفت ای نادان
اینجا کسی هست که منتظر این معنی می‌باشد ۰ وهم شیخ ابوعبدالله خفیف
گفته است که نوجوانی از خراسان همراه حاجیان بشیراز آمد و بیمار
شد بیماری سخت و پیش ما مردی بود صالح و زنی داشت صالحه
آن جوانرا بخانهٔ وی فرستادیم تا خدمت و رعایت وی کنند ناگاه روزی
آن مرد آمد رنگ وی متغیر شده و گفت عظّم الله اجرکم که آن جوان درگذشت
گفتم رنگ تو متغیر چراست گفت دوشینه آن جوان ما را گفت امشب
حاضر من باشید که امشبی بیش ندارم عجوزهٔ خود را گفتم اول شب
تو واقف وی باش و بعد از آن مرا بیدار کن و تو در خواب شو
چون آن عجوزه مرا بیدار کرد من تا سحر رعایت حال وی می‌کردم مرا
خواب در ربود ناگاه کسی آواز داد که در خواب می‌شوی و خدای تعالی
در سرای تو نزول کرده است از خواب درآمدم برخود لرزان و در
سرا آواز حرکتی و روشنایی عظیم و آن جوان در نفس آخر چشم ویرا
پوشانیدم و دست و پای ویرا دراز کردم و جان بداد آن مرد را
گفتیم این سخن را بکس مگو و بتجهیز و تکفین وی مشغول شدیم

٢٩٧

ابو الخیر مالکی رحمه الله تعالی

نام وی بندار بن یعقوب المالکی است از بزرگان مشایخ بود و انواع علوم جمع کرده بوده شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که بجوانی روزه می داشتم و وصال می کردم و شب در مسجد جامع می بودم و برای من یکی قندیل می گذاشتند اتفاقا شبی باران آمده بود و چراغ مرده یکی را در مسجد گوفتن گرفت خادم جواب نداد دل من تنگ شد رفتم و در باز کردم دیدم که ابو الخیر مالکی است در آمد و بنشست از هیبت وی بیخود شدم ازار باز کردم و طعام بران گفت بخور که من در خانه خود بودم این را پیش من آوردند نتوانستم که بخورم که خاطر من بسوی تو بود از هیبت وی نتوانستم گفت که در وصالم با وی چیزی خوردم چون فارغ شدیم گفتم ایها الشیخ سوال دارم گفت بگوی گفتم متی یصفوا العیش مع الله قال اذا ارتفعت المخالفة من ازین سخن تعجب کردم چون بامداد شد آنرا با مشایخ گفتم تعجب کردند گفتند می خواهیم که از وی بشنویم از وی برسیدند گفت ما یجری باللیل لا یذکر بالنهار و بآن اقرار نکرد

٢٩٨

ابو بکر الشعرانی رحمه الله تعالی

شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است ما رایت زاهدا متخلیا من الدنیا اصدق ظاهرا من ابی بکر الشعرانی روزی قصد زیارت وی کردم در اصطخر و شب بر وی در آمدم گفت یا باعبد الله امشب ببرکت صحبت تو طعامی چرب خواهیم خورد پس برخاست دیگی سفالین داشت بر بار نهاد پارهٔ گوشت قدید خشک داشت در دیگ انداخت و آب در وی ریخت و اندکی نمک در آنجا افکند و دیگ را بر جوش آورد و با وی در ان رباط دیگری می بود وی را گفت هیچ نان پارهٔ چند داری گفت آری و چند پارهٔ نان آورد آنرا ثرید کرد و از شوربای آن دیگ بر آنجا ریخت و گوشت را بر روی

آن

ان نهاد و گفت بخور من از ان ثرید می خوردم و وی می گفت گوشت بخور پاره از ان گوشت گرفت تا مرا لقمه دهد گفتم نمی خواهم گفت شاید تو فلان و فلان طعام خواهی آن فردا خواهد بود بشهر در آییم و همه آنها را برای تو بگیریم چون بامداد کردم بشهر در آمدم فقرا جمع شدند و طعامی حاضر کردند چیزی از ان طعام برگرفتم و بوی در آمدم گفت بگوی چه کار کردی گفتم هنوز چیزی نخورده ام از تو التماس می کنم که با من طعامی خوری با هم طعام خوردیم و من بشیراز روان شدم

٢٩٩

ابو محمد العتایدی رحمه الله تعالی

وی یکی از استادان ابو عبد الله خفیف است وی گفته که هرگز کسی که حقیقت کسب را رعایت کند چون ابو محمد عتایدی ندیدم هر روز نیم دانگ کسب می کرد و قوت وی از ان بود دو حبه را نخاله می خرید و از ان دو نان می پخت بیکی افطار می کرد و یکی را صدقه می داد وهم وی گفته که روزی بر وی در آمدم پیش وی جزوی بود که موش پاره کرده بود گفتم این چیست گفت این را موش پاره کرده است و من نیز از موشان بتشویشم شبها بسر و روی من بر می دوند گفتم چرا چراغ روشن نکنی گفت چهل سالست که چراغ روشن نکرده ام که از حساب آن می ترسم که آنرا چند چیز باید تا میسر شود و همه را حساب است

٣٠٠

جعفر الحذاء قدس الله تعالی سره

کنیته ابو محمد صحب الجنید و من فی طبقته و کان الشبلی یذکر مناقبه و یقول بفضله و از بندار بن الحسین آرند که گفته است مردی تمام حالتر از جعفر حذا ندیده ام و وی بنزدیک من برتر از شبلی است وهم بندار گفته است که وی محتضر بود شخصی بر وی در آمد در لباس صوفیان وی گفت باطنهای این طایفه خراب شد ایشان ظاهرهای

خود را بیا راستند • توفی سنة احدی واربعین وثلثمایه وقبر وی
در شیرازست • شیخ ابو عبد الله خفیف کفته است که روزی مؤمل
جصاص مرا کفت برو و ببین که جعفر حذا را چه حالت است بروی
درآمدم دیدم که بر بساطی نشسته وکرد اکرد وی بالشها نهاده وجامه
شیرازی در بر و طاقیهٔ بر سر و سرایی در غایت خوبی سلام کردم
و بنشستم وی مرا پرسید و من ویرا پرسیدم هنوز نشسته بودم
که حمال درآمد و ادوات طبخ درآورد برخاستم که بدر آیم کفت
بنشین تا بهم چیزی خوریم کفتم نیت روزه کرده ام بیرون آمدم
جون پیش مؤمل رسیدم کفت جون دیدی جعفر را جنانکه دیده بودم
کفتم مومل دست برآورد و کفت خدایا ما را سلامت و عافیت ارزانی دار
جون مدتی ازان کذشت باز مومل مرا کفت برو و بر جعفر در ای
و حال ویرا ببین برفتم و بسرایی ویران درآمدم و جعفر را طلب کردم
کفتند درین خانه است سه روزست که هیچ نخورده و نیاشامیده خانه
درآمدم ویرا دیدم روی بر خاک نهاده و در بر جامهای کهنه بروی
سلام کفتم سر برداشت و همه اطراف روی وی از اشک تر کفت یا ابا عبد الله
حال جکویم جون می بینی با وی رفق و تلطف کردم اندک تسکینی یافت
اهل منزل کفتند سوکند بخدای بر تو که ویرا طعامی بخوران که
سه شبانروزست که هیچ نخورده بسیار جهد کردم تا ویرا اندک سویقی
خورانیدم جون پیش مؤمل آمدم کفت جون دیدی جعفر را انجه دیده بودم
کفتم مؤمل کفت اکر آن تنعم در توقف داشتی بدین مبتلا نشدی •

هشام بن عبدان رحمه الله تعالی

٣٥١

کنیت وی ابو محمدست شیخ ابو عبد الله خفیف کفته است که جون
هشام بن عبدان در غازی ایستاد ویرا وجد و حالی می کرفت در

محراب پس و پیش می رفت و قرآن می خواند کاه بودی که از حسن نماز وی
یهود و نصاری و مجوس جمع شدندی و نظارهٔ وی کردندی
ویرا یک کوسفند بود که شیر وی خوردی و ویرا بر می داشت و برای
جرانیدن بصحرا می برد روزی هشام در خواب رفته بود جون بیدار
شد دید که در زراعت شخصی درآمده است و می جرد ویرا پیش صاحب
زراعت برد و کفت ویرا بستان که زراعت ترا خورده است صاحب صح
زراعت کفت من ترا بحل کردم کفت مرا بآن حاجت نیست هر جند
جهد کرد قبول نکرد بکذاشت و برفت • شیخ ابو عبد الله خفیف کوید
که روزی با هشام در دعوتی بودیم صاحب دعوت یک جام حلوا
آورد و پیش شیخ نهاد که شیخ بخورد کفتیم نصیب ما هم بده کفت مرا
اذن نکرد که شما را بدهم هر جند کفتیم فایده نکرد از پیش وی بر بودیم
و بخوردیم • هشام را دهشتی و حیرتی رسید که یکسال از نماز
باز ایستاد و مردم ویرا تکفیر می کردند و قصهٔ وی بمشایخ مسجد جامع
رسید روزی همه بروی درآمدند و ابن سعدان محدث با ایشان
بود کفت مرا می شناسی کفت آری تو ابن سعدانی کفت جرا نماز نمی کزاری
هشام کفت مرا عارضی جند روی می نماید و مانع من می شود از نماز
کفت مثل جه خاموش کشت و هیچ جواب نداد • از شیخ ابو عبد الله خفیف
برسیدند که سبب جه بود که هشام نماز نمی کرد کفت پیوسته مطالعهٔ
غیب می کرد امور غیبی بروی غالب آمد در مقام حیرت افتاد و از
اعمال ظاهری باز ماند • روزی مشایخ مسجد جامع جمع شدند
و هشام را حاضر کردند که شنیده ایم که تو بمشاهده قایلی و هر که باین قایل است
ویرا توبه می باید داد یا ادب می باید کرد هشام کفت مرا تلقین توبه کنید
تلقین کردند توبه کرد روز دیکر بامداد آمد و در برابر مشایخ بیستاد
و کفت کواه باشید که من از توبهٔ دی روزه توبه کردم مشایخ برخاستند

وپای وی بگرفتند ومی کشیدند تا از مسجدش بیرون کردند

٣٥٢

ابو مُحْرِز رحمه الله تعالی

از نواحی شیراز است واز اصحاب ذو النون مصری، شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که ابو محرز گفته که از فسا بعزیمت شیراز بیرون آمدم وبا قاید سلطان واتباع وی همراه شدم چون افعال واقوال ایشانرا مشاهده کردم در سر خود بر ایشان انکار کردم وایشانرا دشمن گرفتم وقصد کردم که از ایشان مفارقت کنم ناگاه آوازی بر آمد که کمر قاید گم شده است قاید سوگند خورد که همه قافله را تفتیش کند همه را تفتیش کردند همین من ماندم گفتند همه قافله را تفتیش کردیم هیچکس باقی نمانده است مگر این شیخ ومثل ویرا کسی چون متهم دارد قاید گفت من سوگند خورده ام ازین چاره نیست مرقع مرا بالا داشتند آن کمر برمیان من بود گفتم والله که مرا باین علم نیست قاید گفت این از دزدی وی عظیم ترست بعد ازان گفتند با وی چه می باید کرد هر کسی چیزی می گفت قاید گفت ویرا بر سر قافله بنشانید تا هر که در قافله است یک یک بروی بگذرند ودر روی وی ویرا توبیخ وسرزنش کنند بعد ازان ویرا بگذارید وبا وی همراهی مکنید همچنان کردند ومرا برجای من بگذاشتند وبرفتند، وقصهٔ خلا پاک کردن ابو حفص ورسیدن ابو مزاحم را که بیشتر گذشت در مقامات شیخ ابو عبد الله خفیف نسبت بشیخ ابو محرز کرده است نه بشیخ ابو مزاحم والله اعلم

٣٥٣

عبد الرحیم اصطخری رحمه الله تعالی

کنیت وی ابو عمرو است سفر حجاز وعراق وشام کرده بود وبا رُوَیم صحبت داشته وسهل بن عبد الله تستری را دیده بود طریقت وی ستر واظهار شطارت بود جامهای شاطرانه می پوشید وسگان

داشت که بشکار می برد وکبوتران نیز می داشت شیخ ابو عبد الله خفیف گوید که چون بر رویم در آمدم مرا از حال عبد الرحیم اصطخری سوال کرد گفتم در همین سالها از دنیا برفت گفت خدای بروی رحمت کناد با بسی ازین قوم در کوه لکام وغیر آن صحبت داشتم از وی صابرتری ندیدم گویند که وقتی بصید بیرون رفت شخصی پنهان از وی در عقب وی برفت چون بمیان کوهها رسید سگانرا بگذاشت ودراعه با خود داشت در پوشید وبر پای بایستاد وبذکر خدای تعالی مشغول شد آوازی در کوه بر آمد که مرا تصور آن شد که هیچ حجر وشجر نیست وهیچ جانداری نیست مگر که بموافقت وی ذکر می گویند، گویند که در خانهٔ وی یک پوست گاو بود که شاخهاش نیز بر انجا گذاشته بودند چون تابستان در آمدی شاخها را بگرفتی وآن پوست را بصحن سرا کشیدی وچون زمستان شدی در خانه کشیدی، جعفر حذا گفته است که باصطخر رفتم تا عبد الرحیم را زیارت کنم بدر سرای وی رسیدم دیدم که خراب شده است بروی در آمدم دیدم که در زاویهٔ خانه نشسته با کهنه خرقه وبروی بلایی که حیران شدم وترحم کردم مرا گفت ترا چه شد گفتم ویحک حالی محیری از جای خود برخاست وبپایان سرا فرود آمد وسنگی عظیم بود برداشت وبربام برد وگفت برخیزای قوی واین را فرود آر من عجب ماندم گفت امروز هفده روزست که هیچ نخورده ام بیرون رو وهرچه توانی بیار شاید که مرا اشتها آید وبا تو بخورم من بیرون رفتم واز هرچه در بازار یافتم چیزی آوردم ودر پیش وی نهادم دران نگریست گفت بنشین وبخور شاید که مرا رغبت شود بنشستم وبرغبت خوردن گرفتم در میان آنچه آورده بودم یک خربزه بود آنرا ببریدم گفت ازان پارگکی بمن ده بوی دادم دندان دران زد وخاییدن گرفت نتوانست که

آن شخص گفته است

فرو برد بینداخت وکفت بردارکه در بسته شده است وی را از پدر بیست هزار درم میراث رسید اما در ذمه قومی بود ایشانرا کفت ده هزار من بدهید وده دیکر شما را بحل کردم بوی دادند آنرا در توبره کرد شب وی را وسوسه تشویش داد کاهی می کفت بآن تجارت کنم و سود آنرا بر فقرا نفقه کنم وکاهی می کفت در خانه بنهم و روز بروز آنرا نفقه کنم در میانه شب برخاست و توبره را بر بام برد و مشت مشت می کوفت وبهر جانب می انداخت تا توبره خالی شد جون بامداد شد همسایکان کفتند همانا دوش درم باریده است عبد الرحیم توبره را بیفشاند نیم درم بیفتاد با اصحاب کفت بشارت باد که نان وباقلی شد ایشان باهم کفتند این دیوانه را ببینید ده هزار درم پاشیده است وبنیم درم شادی می کند وقتی عبد الرحیم بعبادان رفت وبیست ویک روز آنجا اقامت کرد هر جه شب بجهت افطار وی می آوردند بامداد همچنان بجای می بود اهل عبادان مشغول وی شدند جون آنرا دید از آنجا قصد سهل تستری کرد بر وی در آمد وکفت مهمان توام کفت جه می باید کرد کفت سکباج می باید پخت سهل کفت جون کنم که اصحاب من کوشت نمی خورند کفت جه دانم تو بضیافت من قیام نمای سهل فرمود که سکباج بپختند کفت همجنان دیک را بیار دید جون آوردند سایلی بر در برای خدای جیزی طلبید کفت دیک را بوی دهید دادند و وی هیج نخورد روز دوم سهل با وی کفت جه می خوری کفت همانجه دی کفتم جون آنرا بپختند کفت همجنان دیک را من آرید آوردند وغلام سهل بی آنکه وی داند بر در بیستاد تا اکر سایلی بیاید منع کند سهل را کفت غلام خود را بکوی تا منع سایل نکند سهل غلام را منع کرد ناکاه سایلی سوال کرد

کفت دیک را بوی دهید دادند روز سیم کفت جه می خواهی کفت همان که پیشتر کفته بودم جون بپختند بیرون آمد وهیج نخورد تا ماه تمام شد بعد از آن مردی را دید که جند نان پاره خشک داشت و بر لب آب نشسته باب تر می کند و می خورد وی را استدعا کرد با وی بنشست و بخورد

۳۰۴

مؤمل الجصاص رحمه الله تعالی

هو من کبار مشایخ شیراز سافر الحجاز والعراق وکان حسن اللسان فی علم التوحید وعلوم المعارف مع انه امی لا یکتب وی جواب داد از مسایلی که علی سهل اسفهانی بشیراز فرستاده بود جون نماز بامداد بکزاردی بدرس قرآن مشغول بودی تا آفتاب بر آمدی نماز جاشت بکزاردی وبیرون آمدی یکی ازین طایفه کوید که یکبار جون از نماز بیرون آمد در عقب وی برفتم بدر خانه وی رسیدم نزدیک بسیصد تن بودند از ارباب حوایج که آنجا جمع آمده بودند حاجت همه را کوش کرد ویاران خود را در قضای حوایج ایشان پراکنده ساخت وغلامانرا کفت که دست افزار را بفلان جای برید که من بشما می رسم این همه کار در یک ساعت بکرد من متحیر شدم روی بمن کرد وکفت ای فرزند مرا بامداد در مسجد دیدی این زمان خدای را ذاکرترم از آنکه بامداد در مسجد بودم هر کاه که بکار مشغول بودی با هیجکس زیادت از جواب سلام نکفتی وکفتی که من مزدورم اکر جواب سلام واجب نبودی جواب نکفتمی شیخ ابو عبد الله خفیف کفته است که جون مومل جصاص بمکه در آمد پیش ابو الحسن مزین رفت وسلام کرد و بنشست وکفت ایها الشیخ سوالی دارم ومن مردی عجمی ام با من رفق کن کفت سهل باشد بپرس مومل کفت هل ترتقی الغهوم ارتقاء المواجید ابو الحسن بوی نکریست وکفت از کجایی تو کفت از شیراز کفت بجه مشهوری کفت بمومل کفت از آنجا برخیز که جای

تو نیست و ویرا بپهلوی خود بنشاندند و دایم با وی میکفت که انت رجل اعجمی امی و میخندید و بعد از آن هر که مسالۀ می پرسید اشارت بمؤمل می کرد و می کفت از شیخ بپرسید و بوی حواله می کرد ۵ و هم شیخ ابو عبد الله خفیف کفته است که عزیمت حج کردم و من هنوز خرد بودم مؤمل جصاص مرا وصیت کرد که وقتی که بموقف برسی قصد پس کوه عرفات کن و اولیا را انجا طلب کن که جای ایشان انجا می باشد جون بموقف رسیدم زود بکذشتم و مردم ما نزا بکذاشتم هیچکس را ندیدم بترسیدم خواستم که باز کردم باز ارادت بر من غلبه کرد مقداری دیکر برفتم بنشیبی رسیدم دیدم که در وی ده کس ایستاده اند و سرها پیش افکنده و در میان ایشان شیخی است بزرک و شیخ من ابو محمد عنایدی با ایشانست جون مرا دیدند بشیخ من اشارت کردند پس پیش ایشان رفتم و سلام کردم جواب دادند شیخ من مرا بپهلوی خود خواند جون فارغ شدند همه بر همان هیأت که بودند روان شدند و شیخ مرا کفتند که کودک را محافظت کن من میان آن شیخ و شیخ خود می رفتم می شنیدم که از کلام وی حرف سین بکوش من می آمد مراد رخاطر جنان آمد که استغفار می کند جون بمزدلفه رسیدم شیخ من مرا کفت که اصحاب خود را آواز ده آواز دادم جواب دادند پیش ایشان رفتم و آن جماعت بجانب مشعر الحرام رفتند و بیستادند و نماز می کزاردند من هم قضای حاجت خود کردم و با ایشان باز کشتم تا بامداد نماز می کزاردند جون از نماز فارغ شدند غایب کشتند و دیکر ایشانرا ندیدم

٣٠٥

علی بن شُلُّوَیه رحمه الله تعالی

بضم شین معجمه وضم لام مشدد وسکون واو وفتح تحتانی ٤٤

شیخ ابو عبد الله خفیف کفته است که میان علی بن شُلُّوَیه و دیکری سخنی می کذشت علی بن شلویه کفت من مردی می شناسم که بر سر کوهی بود و وقت نماز شد و آب بر سر کوه دیکر بود در برابر آن خواست که

طهارت کند هر دو کوه سر فراهم آوردند پای خود ازین کوه بران کوه نهاد و طهارت کرد و نماز کزارد ۵ و هم شیخ ابو عبد الله کفته که از بس که علی بن شلویه در صحراها و کوهها می بود جماعتی از کردان مشغوف وی شده بودند دو کس از رؤساء ایشان پیش وی آمدند و کفتند هر کدام دختری داریم که هر یک را چهار هزار کوسفند است می خواهیم که ایشانرا بزنی کنی و آن کوسفندان از برای صادر و وارد فقرا باشد دختر انرا نکاح کرد روزی مؤمل ویرا دید کفت این زمان بر ما تفضل مکن تو هم مثل ما شدی کفت من این را برای خدای تعالی کردم مؤمل کفت ما نیز از برای خدای تعالی کرده ایم علی بن شلویه کفت من ایشانرا سه طلاق کردم شما نیز هم اکر راست می کویید طلاق کویید مؤمل ویرا کفت یا مَیشُومُ نَسِیتَ السُّنَّةَ فی الطَّلاقِ ۵

٣٠٦

ابو بکر الاسکاف رحمه الله تعالی

شیخ ابو عبد الله خفیف کفته است که ابو بکر اِسکاف سی سال روزه داشت جون وقت نزع آمد پارۀ پنبه با آب تر کردند و پیش دهان وی بردند آنرا بینداخت و بروزه برفت

٣٠٧

ابو الضحاک رحمه الله تعالی

شیخ ابو عبد الله خفیف کفته است که از ابو الضحاک شنیدم که بربام خانه نشسته بودم ابلیس را دیدم که در کوجه می کذشت کفتم ای ملعون اینجا جه می کنی پای از زمین [برداشت] و ببام برآمد در هم افتادیم سیلی بروی زدم و ویرا بینداختم و از آن سالها کذشت بجویی رسیدم که پل نبسته بودند و آبی عظیم بود از کذشتن عاجز شدم ناکاه پیری ضعیف دیدم که بآب در آمد با خود کفتم من ضعیف تر ازین پیر نیستم برخاستم و بر عقب وی در آمدم جون بمیان آب رسیدم آن پیر پای خود بر کنار جوی نهاد و بیرون رفت من در میان آب ماندم

آب بر من غلبه کرد غرق شدم وجامهای من تر شد ومرا آب برکنار
انداخت آن پیر ایستاده بود ونظارهٔ من می کرد چون
خدای تعالی مرا نجات داد وبیرون آمدم آن پیر کفت چون
دیدی یا ابا ضحاک توبه کردی که دیکر مرا سِلّی نزنی

ابو محمد الخفّاف رحمه الله تعالی

٣٥٨

شیخ ابو عبد الله خفیف کفته است که ابو الحسن مزیّن بما نوشت
که شما را مریدیست در دریا که اکر نجات یابد زود باشد که برای
شما جواهر آرد وبآن محمد خفاف خواسته بود ه وهم وی کفته است
که ابو محمد خفاف با مشایخ شیراز بیکجای نشسته بودند سخن در مشاهده
می رفت هر کس بقدر حال خویش سخنی کفتند وابو محمد خفاف خاموش
بود مؤمّل جصاص ویرا کفت تو هم سخنی بکوی کفت هر سخنی خوب که
درین باب بود کفتید مؤمل کفت بهر حال تو هم سخنی بکوی کفت آنچه
شما کفتید حدّ علم بود نه حقیقت مشاهده وحقیقت مشاهده
آنست که حجاب منکشف شود ویرا عیان ببینی ویرا کفتند
تو این را از کجا می کویی واین ترا چون معلوم شده است کفت
در بادیهٔ بتوک بودم وفاقه ومشقت بسیار بمن رسید در مناجات
بودم ناکاه حجاب منکشف شد ویرا دیدم بر عرش خود نشسته سجده کردم
وکفتم مولایی ما هذا مکانی وموضعی منک چون قوم این سخن شنیدند
همه خاموش شدند مؤمّل ویرا کفت برخیز تا بعض مشایخ را زیارت
کنیم برخاست مؤمّل دست وی کرفت وبخانهٔ ابن سعدان محدّث
درآمدند وسلام کفتند ابن سعدان تعظیم وترحیب ایشان کرد مؤمّل
کفت ایها الشیخ نرید ان تروی لنا حدیث المرویّ عن النبی صلی الله علیه وسلم
انه قال انّ للشیطان عرشا بین السماء والارض اذا اراد بعبد فتنة کشف له

عنه ابن سعدان کفت حدّثنی فلان عن فلان واسند انّ النبیّ صلی الله
علیه وسلم قال انّ للشیطان عرشا بین السماء والارض اذا اراد
بعبد فتنةً کشف له عنه چون ابو محمد این حدیث را بشنید کفت
یکبار دیکر اعاده کن اعاده کرد کریان شد وبرخاست وبیرون
رفت وچند روز ویرا ندیدیم بعد از آن آمد کفتیم در ایام
غیبت کجا بودی کفت نمازهایی را که از آن وقت کزارده بودم
قضا می کردم زیرا که شیطان را پرستیده بودم پس کفت
چاره نیست از آن که بهمان موضع که ویرا دیده ام وسجده کرده ام
باز کردم وویرا لعنت کنم پس بیرون رفت ودیکر خبر وی نشنیدیم

حسن بن حمّویه وصاحبه ابو جعفر الحرّار الاصطخری رحمه الله تعالی

٣٠٩

شیخ ابو عبد الله خفیف کفته است که ابو جعفر حرّار صاحب حسن
بن حمّویه از اصطخر نزدیک ما آمد ابن زیدان کفت آرزوی آن
دارم که امشب ویرا نزدیک ما حاضر کنی ویرا بمجلس وی حاضر کردم
در اثنای مجلس ابن زیدان حرّار را کفت دوست می دارم که از حکایات
خود چیزی بکویی کفت مرا خود حکایتی نیست امّا اکر می خواهی آنچه
از مشایخ دیده ام با تو حکایت کنم ابن زیدان کفت من هم این می خواهم
حرار کفت من وجمعی دیکر پیش حسن بن حمّویه نشسته بودیم ووی
سر بیش افکنده بود ناکاه صیحهٔ زد وبا آن صیحه از نظر ما غایب شد
ما یکدیکر نکریستیم وبا یکدیکر کفتیم که این قصه را با هیچکس مکویید
که خواهند کفت باز نادرهٔ دیکر آوردند سه روز بودیم که ویرا
ندیدیم واز وی خبر نشنیدیم وهر که از وی خبر می پرسید می کفتیم
مشغولست بعد از سه روز ناکاه دیدیم که از در مسجد
درآمد متغیر اللّون واز هیبتی که داشت کس را با وی امکان

سخن نبود و من همیشه با وی انبساط می کردم کفتم ایها الشیخ نزدیک
من مقداری پنیر تازه است اجازت می دهی که بیارم و همیشه ویرا پنیر
تازه خوش می آمد کفت بیار آوردم یک لقمه بخورد پس بدست اشارت
کرد که بخور دید شیخ ابو عبدالله خفیف کفت که ابن زیدان روی بمن
کرد که هیچ شک نیست که این مردیست صادق اما این حکایت را باور
نمی دارم حیلهٔ ساز که مرا باور شود کفتم که از برای شیخ جامهٔ خواب
بیندازید تا خواب کند و از رنج راه برآساید جامهٔ خواب انداختند
و وی در خواب شد من با ابن زیدان بنشستم و آنرا بیان می کردم
تا آن وقت که کفت باور داشتم شیخ ابو عبدالله را پرسیدند که آن حال چکونه بود کفت وی
از مکان خود دور نشده بود اما ویرا لباسی پوشانیدند که بآن از ابصار غایب شد

عبدالله القصّار رحمه الله تعالی

۳۱۰

شیخ ابو عبدالله خفیف کفته است که عبدالله قصّار کفت که وقتی بعزیمت
حج بیرون می رفتم مشایخ شیراز مرا کفتند چون بر سهل بن عبدالله
تستری درآیی سلام ما بوی برسان و بکوی که ما بفضل تو معترفیم
و هرچه می کویی باور می داریم از تو چنین بما رسیده است که روز عرفه
از جای خود بیرون می روی و بموقف عرفات با سایر حجّاج حاضر می شوی
اکر این راست است ما را خبر ده که ما باین ایمان داریم عبدالله قصّار می کوید
که قصد وی کردم و بروی درآمدم و سلام کردم وی نشسته بود ازاری در خود
پیچیده و نعلینی از چوب پیش خود نهاده و چشم وی باز مانده بود چون والهی
حیرانی هیبت بر من مستولی شد سخن نتوانستم کرد در میان آنکه نشسته
بودم زنی آمد و کفت ایها الشیخ مرا پسریست برجای مانده ویرا آورده ام تا دعا
کنی سهل کفت لم لا تحمّلیه الی عنده ربّه آن زن در جواب کفت انت من عند ربّه
پس سهل بسوی من بدست اشارت کرد برخاستم و دست وی بکرفتم برخاست

ونعلین پوشید و روان شد و آن زن نیز روان شد و ویرا ببرد تا کنار شط
آن صبی را دید در سُمارِیّه سهل ویرا کفت دست خود را بمن ده آن زن کفت
نمی تواند دست دادن سهل آن زن را کفت دور شو آن صبی دست بوی داد
کفت برخیز برخاست و بکنار آمد سهل صاحب سماریه را کفت تو برو پس
صبی را کفت وضو ساز و دو رکعت نماز بکذار چنان کرد پس آن زن را کفت
دست ویرا بکیر بکرفت و با یکدیکر برفتند عبدالله کفت چون آنرا بدیدم دهشت
من برفت انبساط کردم و رسالتِ مشایخ رسانیدم سهل ساعتی سر
پیش افکند بعد از آن کفت یا دوست هؤلاءِ القوم یؤمنون
بالله یفعل ما یشاءُ قلت نعم قال فما سؤالهم عن ذلک

نوعی است از کشتی ۵

ابرهیم المتوکّل رحمه الله تعالی

۳۱۱

شیخ ابو عبدالله خفیف کفته است که یکی ازین طایفه با من کفت که
بصحرا بیرون رفتم دیدم که ابرهیم متوکل جامهای خود را شسته و در
آفتاب انداخته ویرا کفتم بیا تا برویم و باهم چیزی خوریم پیراهن خود را همچنان
تر بپوشید و با من همراه شد چون مقداری راه برفتیم دید که اندکی عنب الثعلب
در راه بیفتاده آنرا برداشت و پاک بشست و بخورد و بنشست و کفت
تو برو که مرا همین کفایت است هرچند جهد کردم نیامد ۵ یکی از مشایخ ابرهیم
متوکل را کفت می خواهم که درین ماه نزدیک من افطار کنی قبول کرد یک شب
ویرا کفت برخیز تا سحور کنیم برخاست کفت آن سفره را فرود آر کفت من
این نمی کنم یک شب ویرا دید که سفره پیش نهاده و چیزی می خورد کفت
نکفتی که من در اسباب حرکت نمی کنم پس این چیست کفت والله که
من در اسباب حرکت نکردم از جای خود برخاستم
سر من بر سفره آمد در پیش من افتاد اینست که می خورم

ابو طالب خزرج بن علی رحمه الله تعالی

۳۱۲

شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که ابو طالب خزرج از اصحاب جنید
بود بشیراز آمد و علت شکم داشت مشایخ گفتند که خدمت او را که
اختیار می کند من اختیار کردم هر شب قریب بشانزده هفده بار برمی
خاست یکی از شبها نشسته بودم و خیلی از شب گذشته بود چشم من گرم
شد یکبار آواز داده بود نشنیده بودم دیگر آواز داد برخاستم و طشت
پیش بردم گفت ای فرزند وقتی که خدمت مخلوقی را همچو خود نیکو
نتوانی کرد خدمت خالق را چگونه بجای توانی آورد ۵ وهم وی گفته است
که وقتی غایب بودم آواز داد که شیرازی من نشنودم دیگر باره آواز
داد و گفت شیرازی هین لعنک الله من بشتافتم و طشت پوی بردم
علی دیلم از شیخ ابو عبد الله پرسید که تو آن لعنک الله را از وی چون
شنیدی گفت چون رحمک الله ۵ شیخ الاسلام گفت فلاح نباشد مریدی را
که ذل استاد و پیر نکشیده باشد و قفای وی نخورده باشد و لعنک الله
او نشنیده و به رحمک الله بر نداشته بود و بد رد و ناکامی زنده نگشته باشد
وی خود رسته باشد لا یفلح استاد و پیر در باید مرد بی بد چنان سنده
و لا یفلح نباشد که بی استاد و پیر ۵ شبی او از طرگشت آمد شیخ ابو طالب
گفت ای شیرازی این چه آواز بود ابو عبد الله خفیف گفت که من در
شبانروزی یک باقلی خشک بخورم و هر روز باکم می آورم تا اکنون با نوزده
باقلی آورده ام در ماهی شیخ ابو طالب گفت شیرازی این را بنا زدار که آنچه
مرا افتاد از آن افتاد که با ابو الحسن مزین در دعوتی حاضر شدم بره بریانی
برمایده آوردند و من عهد داشتم که بریانی نخورم دست خود از آن
کشیده داشتم ابو الحسن مزین گفت کل بلا انت یعنی بخور بی انک خود را
در میان نبینی من گمان بردم که حال چنانست که می گوید یک لقمه بخوردم
احساس کردم که ایمان ازمن بیرون رفت و من از آن وقت هر روز باز پس تر
ازم

ی روم ۵ شیخ الاسلام گفت یعنی ویرا پوشش و استتار افتاد که ایمان وی
معاینه بود ایمان تو شهادت است و ایمان عارف مشاهدت ۵ و شیخ ابو عبد الله
خفیف گفته است هیچ چیز نیست مر مرید را زیان مندتر از مسامحه نفس در
رخصت جستن و قبول تاویلات ۵ وهم شیخ ابو عبد الله گفت که اول مجلسی
که ابو طالب در شیراز داشت پلاسی پوشیده بود و عصایی در دست
گرفته آمد و بر کرسی نشست و من پهلوی او بودم بمردم نگریست و گفت
نمی دانم چگویم گناه کاری ام در میان گناه کاران و بگریست و مردم را بگریانید
و فریاد گریه از مجلس برخاست ویرا قبولی عظیم بدید آمد که خاک قدمهای
وی بنیت شفای بیماران می گرفتند بعد از آن سببی واقع شد که هیچ کس
بوی التفات نکرد و از وی همه کس اعراض کردند از شیراز بفسا رفت انجا هم
کسی بوی التفات نکرد از انجا باصفهان رفت من بعلی سهل چیزی نوشتم
و شرح محل و مقام وی کردم وی بر علی سهل در نیامد و در بارهٔ وی سخنان
گفت علی سهل از وی اعراض کرد از انجا بکوهستان رفت و بهمدان در آمد ابو علی وارعی
که عامل همدان بود پرسید که حاجت تو چیست گفت ادای وامی که دارم ابو علی
آنرا ادا کرد و پرسید که دیگر چه حاجت داری گفت در فلان موضع برای من
رباطی بساز بساخت بانجا در آمد و آنرا سیاه ساخت و پلاس سیاه پوشید
و در انجا می بود تا از دنیا برفت ۵ شیخ الاسلام گفت جوانمرد آنست که چون
ویرا مصیبتی رسد یا از وی چیزی فوت شود مصیبت را فرا ساز دو بحسرت
و ندامت تدارک جوید نه آنکه اهل مصیبت و فوت باشد و آنرا نهان دارد
و اظهار دعوی کند و بتمامی مغرور گردد ۵ شیخ ابو عبد الله گفت که شیخ
ابو طالب گفت که جوانی از خراسان بزیارت جنید آمد جنید عصا و کوزه
وی بخانه برد و در ببست و آن شب اصحاب را اجتماعی بود جنید گفت
ویرا با خود ببرید و بامداد پیش من آرید چون شب طعام خوردند بطریق

علاقه

مزاج و طیبت انکشتری باختن آغاز کردند و اشارت بآن جوان کردند که موافقت کن وی ابا نمود و ایشانرا تغییر کرد شبلی بوی نکاه کرد و گفت خاموش باش و اکرنه برخیزم و سرت از تن بکنم آن جوان خاموش کشت و هیچ نکفت و برفت روز دیکر این حکایت با جنید کفتند برخاست و بخانه رفت تا عصا و رکوه را باز جوید نیافت بیرون آمد و با اصحاب کفت چند نوبت شد که شمارا وصیت می کنم که جون غریبی اینجا آید ویرا خوار مدارید سوکند بخدا که عصا و رکوه از خانه برداشته است بی انکه من بوی دهم و رفته است

٣١٣

ابو علی وارجی رحمه الله تعالی

شیخ ابو عبد الله خفیف قدس سره کفته است که ابو علی وارجی بشیراز آمد بعمل و حکومت و از برای صادر و وارد فقرا مایده نهاد بعد از هر نماز شام می آمد و با ما می نشست و بایکدیکر سخنان می کفتیم یکی از شبها ذکر ایام ارادت در میان آمد پیراهن خود را بالا داشت بر کردن وی نشانی بود بمقدار طوقی کفتیم این چیست کفت در کوه لکام می بودم و پلاسی پوشیده بودم کردن مرا بخورد جون از آنجا باز کشتم کوشت بر آورد و این نشان آنست که باقی مانده پس کفتیم سبب درآمدن تو درین عمل چه بود کفت مادر من پیر و ضعیف شد و بر من وام بسیار جمع آمد محتاج شدم باین که می بینید

٣١٤

ابو الفضل جعفر الجعدی رحمه الله تعالی

شیخ ابو عبد الله کفته است که بجعفر جعدی رسانیدند که ابو عمرو اصطخری کفته است که غسل می کردم ازار من کشاده شد دیدم که دو دست از پس پشت من پیدا شد و ازار مرا محکم بر میان من بست جعفر جعدی برخاست و باصطخر رفت و بخانهٔ ابو عمرو درآمد و پای وی بکرفت اصحاب ابو عمرو برجستند کفت بکذارید که غضب وی لله است و دوازده فرسنک راه پیاده آمده است پس ابو عمرو بمقام اعتذار درآمد و کفت چنان نکفته‌ام بلکه چنین و چنین

کفته

کفته ام بعد ازان اصحاب را فرمود که ویرا خدمتکاریهای نیکو کردند

٣١٥

ابو القاسم القصری رحمه الله تعالی

وی از کبار اصحاب جنید بوده شیخ ابو عبد الله خفیف کفته است که روزی مرا کفت مرا بصحرایی بیرون بر ویرا بصحرا بیرون بردم بموضعی رسیدیم که مصطبهٔ بود و جماعتی بازی می کردند با ایشان ببازی کردن بنشست من ازان متغیر شدم و خجل کشتم در وقت باز کشتن بجای دیکر رسیدیم جماعتی شطرنج می باختند ازان متغیر شد و پیش رفت و رقعهٔ ایشانرا بیفشاند آن جماعت کاردها بر کشیدند کفت کاردها را بمن دهید تا بخورم من ازین دو حال وی عجب ماندم از وی سوال کردم کفت وقتی که بجشم لدنی نکریم جنان باشد و وقتی که بجشم غیر لدنی جنین این سخن پیشتر کذشت اما آنجا شیخ الاسلام ابو بکر قصری کفته بود و در مقامات شیخ ابو عبد الله ابو القاسم قصریست و می شاید که ویرا دو کنیت بوده باشد یا یکی بر سبیل سهو وقوع یافته باشد و الله تعالی اعلم

و هم شیخ ابو عبد الله فرموده که ابو القاسم قصری کثیر الاطراف بود یعنی بسیار سر در پیش می انداخت از وی سبب آنرا پرسیدم کفت پیش ازین در قدیم الایام در هر هفت شبانروز یکبار چیزی می خوردم مردی از جن می آمد و بر من سلام می کرد اما ویرا نمی دیدم یک روز ویرا کفتم چه باشد که ظاهر شوی ناکاه دیدم که شخصی در خوبترین صورتی بر من ظاهر شد کفتم چه کسی تو کفت من از مومنان جنیانم وقتی که امثال شما را می بینیم دوست می داریم که ویرا زیارت کنیم و سلام کوییم پس کفتم بعد ازین بر من در هر وقتی ظاهر می شو مرا دوست کرفت و با من انس تمام پیدا کرد و چیزها بمن می آموخت روزی ویرا کفتم بیا تا بمسجد درآییم و ساعتی بنشینیم کفت وقتی که بنشینی و سخن کویی و مردم ترا بینند و مرا

نبینند ترا بوسواس نسبت خواهند کرد کفتم بیا تا در آخرهای مسجد بنشینیم
که هر کس که ما را نبیند پس در آمدیم و بنشستیم کفت این مردمانرا جون
می بینی کفتم بعضی را نیم خواب و بعضی را در خواب و بعضی را آکاه
کفت آنچه بر سرهای ایشانست می بینی کفتم نی چشمهای مرا بمالید
دیدم که بر سر هر کسی غرابی نشسته است بعضی را بالها بچشم فرو کذاشته است
و بعضی را بر سر نشسته است و بعضی را کاهی بوی فرو دمی آید و کاهی
بالا میرود کفتم این چیست کفت مکر نخوانده قول الله تعالی را که وَمَنْ
يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نقيض له شيطانا فهو له قرين اینها شیاطین اند که بر سرهای
ایشان نشسته اند و بر هر یک بقدر غفلت وی استیلا یافته اند و ان جنی
باین طریق بمن می آمد و بر من ظاهر می شد تا روزی سخت کرسنه شدم
و پیش من از نان صدقه بقیهٔ بود و تا وقت افطار که عادت داشتم چهار روز
مانده بود پارهٔ ازان نان کرفتم و بخوردم کرسنکی من ساکن شد ناکاه آن جنی
آمد و بر من سلام کرد اما ظاهر نشد کفت ما از بهر این ریاضات و صبر بران
می خواهیم شما را چون ما ترا امتحان کردیم بران صبور نبودی این بکفت
و برفت و دیکر باز نیامد این سر پیش انداختن من ازان وقت است

عبد العزیز بحرانی رحمه الله تعالی

۳۱۶

شیخ ابو عبد الله قدس الله تعالی سره کفته است که عبد العزیز بحرانی در زمستانی
سخت سرد بشیراز آمد و جامهای کهنه داشت و هر فتوحی که ویرا می رسید
صرف فقرا می کرد سه روز در شیراز بود با وی درین باب سخن کفتند
کفت نفس من می کریزد از جامهای شما پس مرا کفت یا با عبد الله مرا ازین
شهر بیرون کن که در نیت من نیست که درین شهر جامهٔ نو پوشم کفتم
بکجا می روی کفت بناحیت بحر مشایعهٔ وی کردم و بدروازه که بان
جانب بود بیرون رفتیم ناکاه دیدیم که ابو الخیر مالکی بر استر خود نشسته و پای

می جنباند و ما را آواز می دهد و با خود خوردنی همراه دارد بیستادیم تا بما رسید
کفت تفضل کنید تا بهم این طعام را بخوریم پس بنشستیم و بخوردیم بحرانی
برخاست و سجاده بر دوش خود انداخت ابو الخیر کفت کاش ازین طعام
چیزی با خود برداری کفت مطبخ من پیش رفته است ابو الخیر کفت
ما با این طعامها چکنیم بحرانی کفت پیش سکان انداز و برفت

ابو الحسن حکیمی رحمه الله تعالی

۳۱۷

وی کفته که از جنید شنیدم که روزی در مجلس سری سقطی بودم و انجا
مردم بسیار بودند و من خردتر ایشان بودم سری پرسید که چه چیزست که خوابرا
می برد هر کسی چیزی کفت یکی کفت کرسنکی یکی کفت کم خوردن آب جون
نوبت بمن رسید کفتم علم القلوب باطلاع الله علی کل نفس بما کسبت کفت
احسنت یا بنی و مرا بنزدیک خود نشاند و ازان روز باز هر جا
هستم بر همه مقدم • و هم حکیمی کفته است که حال یکی از مشایخ
از جنید پرسیدم که اقتدا را شاید کفت اکر در وی پرهیزکاری
و طلب قوت حلال می یابی اقتدا را شاید و اکر نه او را بکذار

شیخ ابو علی حسین بن محمد الاکار رحمه الله تعالی

۳۱۸

وی از اصحاب شیخ ابو عبد الله خفیف است و شیخ شیخ ابو اسحق
کازرونی قدس الله تعالی ارواحهم • کویند که شیخ حسین اکار
بکازرون رسید مشایخ انجا پیش وی جمع شدند و شیخ ابو اسحق
هنوز کودک بود وی نیز با ایشان آمده بود ویرا کفتند این کودک
قرآنرا نیک میخواند ویرا فرمود تا قرآن خواند ویرا خوش آمد و تواجد
کرد چون فارغ شد ویرا از مشایخ طلبید و بشیراز برد و از مشایخ
وقت و اصحاب شیخ ابو عبد الله خفیف سماع حدیث فرمود
و با وی بعراق و حجاز مسافرت کرد و ببرکت صحبت وی رسید

بآنجا رسید و شیخ حسین بعد از ثلثمایه از دنیا برفت و قبر
وی بر در روضه شیخ ابو عبدالله خفیف است در شیراز

٣١٩

شیخ ابو اسحق ابرهیم بن شهریار کازرونی قدس الله تعالی روحه

وی فارسی الاصل است و مولد و منشاش نوزد کازرون بوده
و شهریار پدر شیخ مسلمان شد و ولادت شیخ و سایر اولادش در
زمان اسلام بوده و انتساب شیخ در تصوف بشیخ ابو علی حسین
بن محمد الفیروزآبادی الاکار بوده و بصحبت بسیاری از اصحاب
حدیث رسیده بود در کازرون و شیراز و بصره و مکه و مدینه
و از همه روایت حدیث و آثار داشت در مکه شیخ ابو الحسین
علی بن عبدالله بن جهضم همدانی را دیده بود و از وی روایت کند
که ذوالنون گفت علیک بالقصد فانّ الرضا بقلیل الرزق یزکی یسیر
العمل یعنی بر تو باد که توسط احوال اختیار کنی یعنی بضرورت وقت
قناعت کنی و طالب زیادت نباشی بدرستی که رضا برزق اندک
عمل اندک را پاک کرداند و هر اینه عمل پاک شایسته قبول حضرت پاک باشد
یکی از وزرا را با شیخ ارادت تمام بود هر چند جهد کرد شیخ از وی چیزی
قبول نکرد پیغام بشیخ فرستاد که هر چند جهد کردم از من چیزی
قبول نکردی از بهر تو چند بنده آزاد کردم و ثواب آن ترا بخشیدم
شیخ قدس سره جواب فرستاد که رسالت تو بمن رسانیدند
و شکر نیکوئی تو گفتم لیکن آزاد کردن بندگان مذهب من
نیست بلکه مذهب من بنده کردانیدن آزادانست
برفق و احسان • شیخ رضی الله عنه حضرت رسالت را
صلی الله علیه و سلم بخواب دید پرسید که یا رسول الله
ما التصوف رسول صلی الله علیه و سلم گفت التصوف ترک الدعاوی

وکتمان

وکتمان المعانی دیگر پرسید که ما التوحید رسول الله صلی الله علیه وسلم
گفت کل ما هجس ببالک او خطر فی خیالک فالله سبحانه بخلاف
ذلک التوحید ان تنزهه عن الشک و الشرک و التعطیل دیگر
پرسید که ما العقل رسول صلی الله علیه وسلم گفت ادناه ترک الدنیا
و اعلاه ترک التفکر فی ذات الله تعالی • توفی رضی الله
عنه فی شهر ذی القعدة سنه ست و عشرین و اربعمایه

٣٢٠

شیخ روزبهان بقلی قدس الله تعالی سره

کنیته ابو محمد بن ابی نصر البقلی الفسوی ثم الشیرازی سلطان
عرفا بوده و برهان علما و قدوه عشاق در بدایت حال سفر
عراق و حجاز و شام کرده است با شیخ ابو النجیب سهروردی
در سماع صحیح بخاری در ثغر اسکندریه شریک بوده است و خرقه
از شیخ سراج الدین محمود بن خلیفه بن عبد السلام بن احمد بن سالبه
پوشیده است و اشتغل بالریاضات الشدیدة فی اطراف شیراز
و جبالها کان صاحب ذوق و استغراق و وجد دایم لا تسکن
لوعته و لا یرقا دمعته و لا یطمئن فی وقت من الاوقات
و لا یسلوا ساعة من الحنین و الزفرات یتأوه کل لیلة
بالبکاء و العویل و مرورا سخنان است که در حال غلبه وجد
از وی صادر شده است که هر کسی بفهم آن نرسد و از سخنان وی است

آنچه ندیدست دو چشم زمان • و آنچه بنشنید دو گوش زمین
در گل ما رنگ نمودست آن • خیز و بیا در گل ما آن ببین

وی را مصنفات بسیارست چون تفسیر عرایس و شرح شطحیات عربی و
فارسی و کتاب الانوار فی کشف الاسرار ~~آورده است~~ و غیر آن که تعداد
آن طولی دارد • در کتاب الانوار فی کشف الاسرار آورده است که قوال

باید که خوب روی بود که عارفان در مجمع سماع بجهت ترویح قلوب
بسه چیز محتاج اند روایح طیبه و وجه صبیح و صورت ملیح • بعضی
گفته اند ازین قول اجتناب بهترست زیرا که این چنین کار عارفی را
مسلم آید که طهارت قلب او بکمال رسیده باشد وچشم او از دیدن
غیر حق پوشیده شده • گویند که پنجاه سال در جامع عتیق در شیراز
تذکیر کرد و وعظ گفت اول که بشیراز در آمد و می رفت تا مجلس
گوید شنید که زنی دختر خود را نصیحت می کرد که ای دختر حسن خود را
باکسی اظهار مکن که خوار و بی اعتبار می گردد شیخ گفت ای زن حسن بآن رامی
که تنها و منفرد باشد او هم آن می خواهد که با عشق قرین باشد حسن
و عشق در ازل عهدی بسته اند که هرگز از هم جدا نباشند بر اصحاب
از استماع آن چندان وجد و حال عارض شد که بعضی در آن برفتند •
شیخ ابو الحسن کَرْدُوَیَه گوید که در دعوت بعض صوفیه با شیخ روزبهان
جمع شدم و هنوز ویرا نمی شناختم در خاطرم آمد که من در علم و حال از وی
زیاده ام بر سر من مطلع شد و گفت ای ابو الحسن این خاطر را از خود
نفی کن که امروز هیچکس با روزبهان برابر نیست و وی یگانهٔ
زمانهٔ خودست و باین معنی اشارت کرده درین شعر نظم

درین زمانه منم قاید صراط الله • ز حد خاور تا آستانهٔ اَقصَی •
روندگان معارف مرا کجا بینند • که هست منزل جانم بماوراء وَرَی •

وی صاحب سماع بود و در آخر عمر از آن باز ایستاد با وی درین معنی
سخن گفتند گفت اِنّی اَسمَعُ الآنَ من ربّی عزّ وجلّ فاَستَعرِضُ مِمّا سَمِعتُ
من غیره و گویند که در آخر عمر ویرا فلجی دریافت بعضی از مریدان بی آنکه
با وی بگوید بمصر رفت و از خزاین سلاطین قدری روغن بلسان خالص
آورد برای مداوای وی چون پیش وی آورد گفت جزاک الله عن نیتک

از

از در خانقاه بیرون رو آنجا سگی است گرگین خسبیده آن روغن را بروی
بمال و بدان که روزبهان بهیچ روغن نیک نمی شود این بندیست از بندهای
عشق که خدای تعالی برپای وی نهاده است تا آنزمان که بسعادت
لقای وی برسد • شیخ ابو بکر بن طاهر که از اصحاب شیخ بوده گفته است
که هر سحر بنوبت با شیخ قرآن می خواندم یک عشر وی و یک عشر من چون وی
فوت شد دنیا بر من تنگ شد آخر شب برخاستم و نماز گزاردم پس
بس بر سر تربت شیخ بنشستم و بنیاد قرآن خواندن کردم و گریه بر من
افتاد که از وی تنها مانده بودم چون عشر تمام کردم آواز شیخ شنیدم
که از قبر می آمد و عشر دیگر می خواند تا آنزمان که اصحاب جمع شدند
آواز منقطع شد و مدتی حال بدین گونه بود روزی با یکی از احباب
آنرا باز گفتم بعد از آن دیگر نشنیدم • صاحب فتوحات مکیه
رضی الله تعالی عنه می آرد که شیخ روزبهان در مکه مجاور بود
وکان کثیرَ الزَعَقات فی حال وجده فی الله بحیث انّه کان
یُشَوِّشُ علی الطائفین بالبیت فکان یَطُوفُ علی سطوح الحرم
وکان صادقَ الحال ناگاه بمحبت زنی مغنیه مبتلا شد و هیچکس
نمی دانست و آن وجد و صیحهایی که در وجد فی الله می زد همچنان باقی بود
اما اول از برای خدای تعالی و این زمان از برای مغنیه دانست
که مردم را چنان اعتقاد خواهد شد که وجد و صیحات وی این
زمان نیز از برای خدایست عزّ وجلّ بمجلس صوفیهٔ حرم آمد و خرقهٔ
خود بیرون کرد و پیش ایشان انداخت و قصهٔ خود را با مردم بگفت
و گفت نمی خواهم که در حال خود کاذب باشم پس خدمت مغنیه را لازم
گرفت حال عشق و محبت ویرا با مغنیه گفتند و گفتند که وی از
اکابر اولیاء الله مغنیه توبه کرد و خدمت ویرا پیش گرفت و محبت

است

آن مغنیه از دل وی زایل شد بمجلس صوفیه آمد و خرقهٔ خود در پوشید • توفی رحمه الله فی منتصف محرم الحرام سنه ست وستمائه

٣٢١

شیخ ابو الحسن کردویه رحمه الله تعالی

صاحب علم و تقوی بود شصت سال در خانهٔ که در شیراز داشت منزوی شد که جز باداء نماز جمعه و کفایت بعض مهمات علی سبیل الندره بیرون نیامد و خضر علیه السلام احیانا بروی ظاهر می شد و صحبت می داشت • و گفته اند که سبب وفات وی آن بود که شخصی بروی درآمد و گفت اینجا مردیست که می گوید نفس من چون نفس عیسی است علیه السلام زیرا که وی مردهٔ طبیعت را زنده می کند و من مردهٔ غفلت را زنده می کنم شیخ ابو الحسن آهی برکشید و گفت یارب مرا عمر دراز دادی تا زمانی را دریافتم که در وی مثل این سخنان می شنوم دیگر زندگانی نمی خواهم شکم وی بگرفت و برهمان برفت فی آخر محرم سنة ست وستمائه • چون شیخ روزبهان بقلی بیمار شد شیخ ابو الحسن کردویه و شیخ علی سراج که مردی بزرگ و عارف بود و اولاد شیخ روزبهان را خال می شد بعیادت وی آمدند شیخ روزبهان روی بایشان کرد و گفت بیایید که از قید حیات جسمانی و زندگانی فانی بیرون آییم و بحیوة ابدی روحانی متصف شویم ایشان قبول کردند و شیخ گفت من پیش از شما می روم و تو ای ابو الحسن بعد از پانزده روز بمن می رسی و تو ای علی بعد از یکماه شیخ در منتصف محرم برفت و شیخ ابو الحسن در آخر آن و شیخ علی در منتصف صفر رحمهم الله تعالی

٣٢٢

شیخ عبدالله بلیانی قدس الله تعالی سره

لقب وی اوحد الدین است و از فرزندان شیخ ابو علی دقاق است و نسب وی تا شیخ ابو علی بدین گونه است عبدالله بن مسعود بن

محمد بن علی بن احمد بن عمر بن اسمعیل بن ابی علی دقاق قدس الله تعالی ارواحهم و استاد ابو علی را یک پسر بوده است اسمعیل و یک دختر فاطمه بانو منکوحهٔ شیخ ابو القاسم قشیری رحمه الله تعالی و سلسلهٔ خرقهٔ وی چنین است وی خرقه از پدر خود دارد ضیاء الدین مسعود و امام الدین مسعود نیز گویند و وی از شیخ اصیل الدین شیرازی و وی از شیخ رکن الدین شیرازی و وی از شیخ رکن الدین سنجاسی و وی از شیخ قطب الدین ابو رشید ابهری و از شیخ جمال الدین عبد الصمد زنجانی و هر دو از شیخ ابو النجیب سهروردی قدس الله تعالی ارواحهم • وی گفته است که در اوایل از خلق انفراد جستم و یازده سال در کوه بسر بردم چون از کوه باز آمدم بصحبت زاهد ابو بکر همدانی رحمه الله تعالی پیوستم و وی مردی صاحب کرامت بود و فراستی صادق داشت و ورد وی همه آن بود که هر شب برخاستی و عصای آهنین داشت آنرا در زیر زنخدان گرفتی و تا روز برپای ایستادی من نیز بموافقت وی از عقب وی می ایستادم وی وقتها روی بمن باز پس کردی و غیرت آوردی و گفتی برو جایی بخسب من بر زمین می نشستم تا وی مشغول کار خود می شد دیگر برمی خاستم و موافقت وی می کردم تا آنگاه که حال وی بمن فرود آمد و خلوت انگاه تنهایی گزیدم و زاهد ابو بکر رحمه الله از غایت انبساط که با من داشت مرا لولی میگفت شنیدم که روزی می گفته که لولی آمد و از ما چیزی گرفت و برد نمی دانم که بکجا رفت بعد از چند گاه پیش وی رفتم فرمود که کجا بودی و چه آوردی تواضع نمودم و هیچ نگفتم ساعتی بنشستم زاهد رحمه الله از من سوالی کرد که جواب آن این بود که من گفتم من غیر خدا نیستم زاهد گفت سخن منصور را آوردی من گفتم من بیگاه که برآرم توانم که صد هزار چون منصور پیدا کنم چون این بگفتم زاهد عصا برگرفت و بر

من انداخت من از جای بجستم و آن عصا از خود رد کردم زاهد مرا دشنام
غلیظ داد و کفت منصور را بر دار کردند و نکریخت و تو از یک عصا
می کریزی جواب دادم که آن از ناتمامی منصور بود و اکر نه بکریختی
که نزد حق تعالی و تقدس همه یکیست جون این بکفتم زاهد کفت مکر
کیاهی خورده کفتم آری خورده ام امّا از مرغزار حقیقت زاهد فرمود
شاد خوردی و نیک خوردی بیا و بر سجّاده بنشین و آنرا نکاه دار بعد
از ان زاهد کفت انکه کفتی که از ناتمامی منصور بود که نکریخت و اورا
بر دار کردند بچه دلیل کفتی کفتم دلیل آنست که هر سواری که دعوی
سواری کند و اسب بتازد جنانکه عنان از دست وی برود و اکر
برود تواند که سر اسب باز کیرد راست کفته است که وی سوار جالاکست
و اکر سر اسب باز نتواند کرفت آن در سواری ناتمامست جون این
بکفتم زاهد تصدیق فرمود که راست کفتی من از تو دیده ور تر
ندیدم ه وهم وی کفته است که مرا کفتند که یکی از اصحاب شیخ شهاب الدین
سهروردی قدس الله تعالی سره که وی را شیخ نجیب الدین بزغش میکویند
بشیراز آمده است بسیار خرم شدم ازانجهت که از مقامات و احوال
صوفیان آنچه دانسته بودم حاصل کرده بودم و طلب زیادتی می کردم
و پدرم می کفت که آنچه من از خدای خواسته بودم آنرا بعبد الله دادو
آنچه بر من بمقدار دریچه کشادند بر وی بمقدار دروازه کشادند
برخاستم و بشیراز رفتم و بخدمت شیخ نجیب الدین مشرف شدم
و چیزی چند از احوال و مقامات و واقعات خود با وی بکفتم همه را
نیک استماع کرد و هیچ جواب نکفت ساعتی بنشستم و از انجا بیرون آمدم
بعد از ان مرا بجهت ضرورتی عزیمت مراجعت شد با خود کفتم بروم
و شیخ نجیب الدین را ببینم تا چه می کوید جون بدر خانه وی رسیدم

کفتند

کفتند وی در اندرون است برو و دران خانه بیرون که شیخ انجا می نشیند
بنشین تا بیاید جون انجا بنشستم در پیش سجّاده وی جزوی دیدم که هرچه
با وی کفته بودم همه در انجا نوشته بود با خود کفتم شیخ بآن محتاج بوده است
که نوشته است حال وی را بدانستم تا کجاست ننشستم و بیرون آمدم جون
بکازرون رسیدم بانکی بر خود زدم و غیرتی بتازکی در خود پیدا
کردم و در خلوت نشستم و هرچه از خدای تعالی می خواستم به پنج روز
دران خلوت بمن داد وی در شیراز بود روزی بخانقاه شیخ سعدی
رحمه الله در آمد شیخ سعدی یک مشت فلوس بیاورد و در نظر وی بنهاد
و کفت بفرمای تا درویشان این تبرک بسفره دهند وی کفت ای سعدی
فلوس می آری برو و آن ظرف اقچه بیار که شصت و دو عدد اقچه دران نهاده
تا درویشان بسفره دهند در حال شیخ سعدی برفت و ان ظرف بیاورد
همجنانکه وی فرموده بود آنرا بفرستاد و از برای درویشان سفره تمام آوردند
شیخ را مریدی بود طباخ که در بازار اش پختی هرکاه که شیخ بدر دکان وی
رسیدی کاسه آش بستدی و همجنان ایستاده بخوردی روزی کاسه
آش در دست داشت که درویشی رسید خرقه سفید هزار میخی بتکلّف
پوشیده سلام کفت و کفت میخواهم که مرا بخدای تعالی دلالت کنی و بکویی
که فاید در چیست تا جنان کنم شیخ فرمود که شاید کاسه آشی که در دست
داشت بوی داد کفت از بنیاد کار این بستان و بخور درویش انرا بستد
و بخورد جون از طعام فارغ شد کفت این دست بطعام آلوده هم باین
خرقه که پوشیده پاک کن و هرکاه که چیزی می خوری جنین میکن کفت ای
شیخ این نتوانم کرد بچیزی دیکر اشارت فرمای شیخ فرمود جون این
قدر نتوانی کرد هر چیزی دیکر که ترا بکویم هم نتوانی کرد برو که تو مرد این کار
نیستی ه یکی از مریدان شیخ در کوه عزلت کرفته بود ماری پیش وی رسید

خواست که ویرا بکیرد ویرا بکزید واعضای وی آماس کرد خبر بشیخ رسید
جمعی را فرستاد تا ویرا آوردند کفت آن مار را چرا کرفتی تا ترا زخم زد
کفت شیخا تو کفته که غیر خدای نیست من آن مار را غیر خدای ندیدم
ازین جهت دلیری کردم وویرا بکرفتم شیخ فرمود که هرکاه حق تعالی را
بلباس قهر ببینی بکریز وبنزدیک وی مرو واکر نه چنین کند که این ساعت
درآن افتاده پس دست در زیر سروی کرد وویرا بازنشاند وکفت من بعد
کستاخی چنین مکن تا وقتی که ویرا نیک بشناسی انکاه دعا کرد وباد بروی
دمید آماس باز نشست وشفا یافت • وی کفته است که درویشی نه نماز و
روزه است ونه احیای شبست این جمله اسباب بندکی است درویشی
نرنجیدن است اکر این را حاصل کنی واصل کردی • وهم وی کفته است خدای
دان باشید واکر خدای دان نه اید خود دان نیز مباشید از برای انکه چون
خود دان نباشید خدای دان باشید پس فرموده که ازین بهتر بکویم خدای
باشید واکر خدای نباشید خود مباشید که اکر خود نباشید خدای باشید
روزی بزیارت شیخ روزبهان بقلی قدس الله تعالی سره رفته بود وشیخ
صدرالدین روزبهان بر سر تربت پدر نشسته بود چون شیخ عبدالله
در برابر قبر بیستاد صدرالدین بتعظیم وی برخاست ومدتی بسیار
بیستاد وبنشست وباز برخاست ومدتی دیکر بیستاد شیخ عبدالله
بوی التفات نکرد چون از زیارت فارغ شد کفت شیخا دیر کاه هست
که برپای ایستاده ام وشما هیچ التفات نفرمودید کفت که شیخ
روزبهان اناری بدست من داده بود بخوردن آن مشغول
بودم وآز جملهٔ اشعار وی است **شعر**

ماجمله خدای پاک پاکیم • نی ز آتش وباد وآب وخاکیم
از هستی ونیستی همیشه • عریان شده ایم وجامه چاکیم

شیخ م

حقیقت جز خدا دیدن روا نیست • که بی شک هرد وعالم جز خدا نیست
نمی کویم که عالم او شده نه • که این نسبت بدو کردن روا نیست
نه او عالم شد ونه عالم او شد • همه او را چنین دیدن خطا نیست

رباعیه

تا حق بد وچشم سر نبینم هردم • از پای طلب می ننشینم هردم
کویند خدا بچشم سر نتوان دید • آن ایشانند من چنینم هردم

وفات وی در روز عاشورا سنه ست وثمانین وستمایه بوده قدس الله تعالی روحه

٣٢٣

شیخ جمال الدین محمد باکلنجار رحمه الله تعالی

کان شیخا وجیها بهی المنظر زکی المخبر ذا مجاهدات وخلوات واوراد
کثیرة من العبادات والطاعات وله کلمات روحانیة واشارات
رحمانیة • شیخ عبدالله بلیانی قدس سره فرموده است که دران زمان
که خردسال بودم شیخ جمال الدین باکلنجار رحمه الله تعالی در صحبت
پدرم خواجه ضیاء الدین مسعود رحمه الله تعالی می بود ومن پیوسته
بذکر مشغول می شدم وآواز خوش داشتم واز برای جمعیت خاطر
خود وقتها در اثنای ذکر کفتن چیزی از اشعار بترنم می خواندم شیخ
جمال الدین کوش بآواز من می کرد واز ان وقت وی خوش می شد ومن
از حال وی خبر نداشتم که کوش بمن دارد واز آنچه می خواندم خاموش
می شدم ودیکر بذکر مشغول می شدم دریکی از روزها شیخ جمال الدین
نزدیک من آمد وکفت ای شیخ عبدالله چرا چنین می کنی که در اثنای ذکر
کفتن چیزی خوش می خوانی وما کوش بتو داریم تو خاموش می شوی
وما را نیم بسمل می کذاری دیکر چنین مکن وخاطرهای درویشان
بخر چون از تو این آواز می خرند وپدرم نیز ضیاء الدین مسعود
همچنان فرمود سخن ایشان را قبول کردم • وی کفته است در قوله تعالی
واعبد ربک حتی یاتیک الیقین یقین نیست جز عیان عین قدیم

نیّت عیان عین قدیم بی صورت عمل عبادت است و نیّتی که بهتر
از عمل است اینست وصورت عمل بی نیّت عیان عین قدیم عبادت
نبود بلکه رسم وعادت بود طالب آنست که مطلوب وی جز عیان عین قدیم
نیست وهرچه جز عیان عین قدیم است پیش وی محال و باطل است توفی رحمه الله
سنة نیّف وخمسین وسبعمایه وقبر وی در شیراز است

۳۲۴

موسی بن عمران جیرفتی رحمه الله تعالی

بزرگ بوده بجیرفت پیر شیخ ابو عبد الله طاقی است شیخ الاسلام
گفت که ابو عبد الله خفیف را با شیخ موسی عمران نقاری افتاد بوی نامه
یا پیغام فرستاد که من در شیراز هزار مرید دارم که اگر هر یکی را از ایشان هزار دینار
خواهم شب را زمان نخواهند موسی عمران جواب باز فرستاد که من
در جیرفت هزار دشمن دارم که هرگاه بر من دست یابند مرا تا شب
درنگ ندهند و زنده نگذارند صوفی تو باشی یا من

۳۲۵

خواجه علی بن حسن کرمانی رحمه الله تعالی

شیخ کرمان بود و متأخّرترین مشایخ انجا دار و خانه داشت و کاری
بنظام و مرید بسیار و معاملت نیکو دعوی مریدی شیخ عمو کردی
تا شیخ عمو از دنیا برفت وی پشت باز نگذاشت یعنی در مسند
ارشاد ننشست شیخ الاسلام گفت که در کرمان میان خواجه علی حسن
و میان خلیل خازن نقار افتاد خلیل بخواجه علی نامه فرستاد و دران
نوشت که تو از بامداد تا چاشتگاه دارو و شربت و گوارش خوری
تا طعام خوش بتوانی خورد از سر تنعّم و مرا از بامداد تا چاشتگاه
کرد بر باید گشت تا چیزی یابم که بخورم صوفی تو یی یا من مشایخ طعن می زدند
ونمی پسندیدند قبول جستن و قبول داشتن خلق را از بس زهر غرور که
در آنست ایشان مایه تو خورند و نفس رعنا را معجب کنند تا از حد خود

درگذرد اگر الله تعالی نگاه ندارد و این عقبه عظیم است این قوم را

۳۲۶

میره نیشابوری رحمه الله تعالی

پیری بوده بزرگ از صوفیان و ملامتی بود بنسا رفت بزیارت یا بکار
دیگر و یک خادم با وی و ویرا انجا قبول عظیم خاست و مریدان
بسیار بدید آمدند وی ازان برنج می بود و شغل دل می افزود
چون باز گشت خلق بسیار با او بیرون آمدند و با وی در رفتن
ایستادند از خادم پرسید که اینان که اند گفت بخدمت تو می آیند
صبر کرد و هیچ نگفت تا بسر بالایی رسید و بادی سخت می جست بند شلوار
بگشاد و بول آغاز کرد چنانکه جامهای خود و جامهای ایشان نیز پلید
کرد آن قوم گفتند احسنت زهی شیخ و زهی معاملت نیکو همه از وی
منکر باز گشتند و آن خادم که با وی بود می رفت دل بر انکار که این
چه بود که وی کرد جمعی مریدان با ارادتهای تازه و نظرهای نیکو
با وی می آیند ببین که وی چه کرد میره میرفت تا بآب رسید با مرقع
و جامه بآب در آمد و جامها و تن خود پاک بشست و بیرون آمد
و در رفتن ایستاد و روی باز پس کرد و خادم را گفت باید که
انکار نکنی که آفتی بآن عظیمی و فتنه و شغلی چنان بزرگ بآین
مقدار بول از خود باز توان کرد چرا مؤنت آن باید کشید ایشان
بچه کار آیند جز انکه مردم را رعنا و معجب کنند و از مایه مردم خورند
و شغل دل افزایند و این قبول پیش از دید عیب باشد چون
اندک عیبی بدید آید یا کاری نه بر مراد ایشان برود
همه منکر کردند شیخ الاسلام گفت دانی که آن چرا کرد از جهت
انکه طبع و نفس وی بآن خوش شده بود آن برو واجب بود

پس وی هم

۳۲۷

ابو عبد الله النّزوغبذی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ خامسه است نام وی محمد بن محمد بن الحسین است از اجلهٔ مشایخ
طوس بود با ابو عثمان حیری صحبت داشته و با آن مشایخی که از طبقهٔ
وی بودند و یگانهٔ مشایخ بود در طریقت خود کرامات ظاهر
داشت مجرد بود و بلند حال و بزرگ همت پس از سنهٔ خمسین و ثلثمائه
برفته از دنیا. وی گفته طوبی لمن لم یکن له وسیلة الیه غیره. و هم
وی گفته ترک الدنیا للدنیا من جمیع الدنیا. و هم وی گفته که الله تعالی
بندهٔ خود را از معرفت خود چیزی بدهد و بآن مقدار که ویرا
معرفت داده بود بلا بر وی گمارد تا بقوت آن معرفت آن
بلا را بر می دارد. و هم وی گفته که دور باش از تمییز در خدمت
زیرا که کسانی که ایشانرا در خدمت ممتاز گردانی ظاهر نمانده اند
پس همه را خدمت کن تا مراد حاصل شود و مقصود فوت نشود

٣٢٨

ابو عبد الله الرودباری قدس الله تعالی روحه

از طبقهٔ خامسه است نام وی احمد بن عطا است شیخ شام است
بصور نشستی و صور بر کنار دریاست و قبر وی بصور بود
و اکنون در دریاست خواهر زادهٔ ابو علی رودباری است بزرگ
بوده و صوفی در صورت قرایان مادر وی فاطمه خواهر شیخ
ابو علی رودباری پسر را گفتی هذا قرآء خاله کان صوفیا عالم بوده
بعلم قرآن و علم شریعت و علم حقیقت و حدیث داشته و ویرا
اخلاق و شمایل نیکو بود و موصوف بود بتعظیم فقر و دوستی
درویشان و رفق کردن با ایشان در ماه ذو الحجه سنه تسع
و ستین و ثلثمائه برفته از دنیا ویرا کتابی است در آداب فقر
شیخ الاسلام گفت که ابو عبد الله رودباری آنست که شتر ویرا
در بادیه دست بر یک فرو شد گفت جل الله شتر با وی بزبان

فصیح گفت جل الله. شیخ الاسلام گفت که من دو تن دیده ام که ویرا دیده اند
شیخ ابو عبد الله باکو و شیخ ابو القاسم ابو سلمهٔ باوردی شیخ ابو عبد الله
باکو گفت که ابو عبد الله رودباری گفت که التصوف ترک التکلف
واستعمال التظرف وحذف التشرف و شیخ ابو القاسم بو سلمهٔ
باوردی گفت که شیخ ابو عبد الله رودباری گفت که حدیث
نوشتن جهل را از مرد ببرد و درویشی کبر را از مرد ببرد فاذا اجتمعا
فناهیک به نبلا. شیخ الاسلام گفت که ابو سعید مقری گفت
که با شیخ ابو عبد الله رودباری باقلی می خوردم باقلی پسندیده
نیامد با جای نهادم شیخ گفت با جای منه چیزی که خود را نپسندی در راه
درویشی می فکنی که بخورد. شیخ الاسلام گفت که محمد شکرف گفت که در گلوخ خلاهم انصافست

٣٢٩

ابو عبد الله بن مانک رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفت که ابو عبد الله مانک بارغان فارس بوده نام وی
احمد بن ابرهیم مانک است شاگرد بندار ارغانی است شبلی را
دیده بود عمر وی صد و اند سال بوده چون سخن گفتی دو کس
بودند بر دو دست وی که آب دهان وی پاک می کردند که دندان
نداشت آب از دهان وی بیرون می افتاد. شیخ الاسلام گفت که
شیخ ابو نصر قبانی پیر منست ابو عبد الله مانک را دیده بود و حدیث
داشت و من بر وی حدیث خوانده ام و وی گفت مرا که شیخ ابو عبد الله مانک
گفت که شبلی روزی بر منبر گفت که حق جنید حاضر بود گفت که غیبت حرام است
شیخ الاسلام گفت که ابو سعید خراز بمصر آمد ویرا گفتند ای سید قوم چرا
سخن نگویی گفت اینان از حق غایب اند ذکر حق با غایبان غیبت است

٣٣٠

ابو عبد الله دونی رحمه الله تعالی

وی از متاخرانست بدون می بوده و وی شوری داشته است شیخ الاسلام

كفت كه خرقانى بامن كفت كه شاكرد ابوعبدالله دونى بامن كفت كه شيخ ما مست
بزيست ومست بمرد ٥ شيخ الاسلام كفت راست كفت شاكرد وى
خرقانى كفت كه من كفتم آن ابوبكر شبلى بود كه مست زيست ومست بمرد
كه من كفتم شبلى را ديدم پيش خويش كه درهوا رقص مى كرد ومرا شكر مى كفت
شيخ الاسلام كفت كه ابوعبدالله دونى را پرسيدند كه فقر چيست
كفت اسم واقع فاذا تم فهو الله كفت نامى است افتاده چون تمام شود
اوست ٥ شيخ الاسلام كفت كه دونى قرآن فراوان خواندى وسماع
آن دوست داشتى چون بآيت زكوة يا صدقه رسيدى خوش شدى
چيزى از خود بيرون كردى يكى را كفتى بدر بيرون برو بنه وباز كرد تا هر كه برسد بر كيرد

ابوعبدالله مؤلى رحمه الله تعالى

٣٣١

وى در هراة مى بوده در ايام پير بوسعد دونى زاهد ٥ روزى در مسجد
جامع هنوز پير بوسعد نيامده بود وى در سخن آمد لختى سخن بكفت
پس كفت اكر توحيد صرف مى بايد اينك بكفتم واكر علم كفج وكدو مى بايد
فردا ابوسعد بيايد شما را بكويد شيخ الاسلام كفت كه از اول اين كار
همه كويندكان يك سخن مى كويند يكى باندام ترمى كويد مى رهد ويكى بى
اندام ترمى كويد مى آويزد آن چيست كه ابوعبدالله مؤلى مى كفت كودكان
از پس وى در مى آمدند ومى كفتند بوعبدالله مولى وى مى كفت اى
دوست عبدالله بكذار مؤلى مى كوى ٥ شيخ الاسلام كفت كه بوعبدالله مولى
اين كار را در يك سخن آورده وآن آنست كه وقتى كرسنه بود ويرا آرزوى
آن شد كه دو نان كرم بود ودوشاب كه بخورد در آن كرسنكى در مسجد
جامع بخفت يكى از مريدان وى بآنجا رسيد ويرا خفته ديد بر سجاده ودست
در زير سر كرده باخود كفت كه شايد وى كرسنه بود بباز ار رفت ودو نان
كرم بستد وپاره دوشاب در ان ميان كرد وبياورد ودر زير

سجادهٔ وى نهاد بوى نان كرم بوى رسيد بيدار شد انرا ديد
كه آرزو كرده بود روى بآسمان كرد وكفت الهى كارى كه ترا
بايد بتوانى ساخت يعنى اكر عنايت بود كار دوستان خود
بى سبب وجهد مى سازى ٥ شيخ الاسلام كفت از جهد ما وطلب ما
هيچ چيز نيايد وبهيچ چيز نرسيم مكر آنكه او را عنايتى باشد بكسى

ابوعبدالله المقرى رحمه الله تعالى

٣٣٢

از طبقهٔ خامسه است نام وى محمد بن احمد بن محمد المقرى است
صحبت داشته با يوسف بن الحسين وعبدالله خراز رازى ومظفر
كرمانشاهى ورويم وجريرى وابن عطا ٥ وى از جوانمردان مشايخ
بود وسخى ترين ايشان بنجاه هزار دينار ميراث بوى رسيد ورای
ضياع وعقار از همه بيرون آمد وبر فقرا نفقه كرد وبر وحدت وتجريد
احرام حج بست با آنكه هنوز در حداثت سن بود در سنه ست وستين
وثلثمايه برفته از دنيا ٥ وى كفته الفقير الصادق الذى يملك كل شىء
ولا يملكه شىء ٥ وهم وى كفته من تعزز عن خدمة اخوانه اورثه الله سبحانه
ذلا لا انفكاك منه ابدا هر كه او خدمت از ياران وبرادران دريغ دارد او را
ذلى دهند كه هر كز از ان نرهد ٥ وهم وى كفته كه ما قبل منى احد شيئا
الا رايت له منة على لا يمكننى القيام بواجبها ابدا ٥ وهم وى كفته كه فتوت
نيكخويى است با آنكه ويرا دشمن دارى وبذل مال براى آن كه دل تو
از وى كراهت دارد وحسن صحبت ومعاشرت با آن كه طبع ترا
از وى نفرت باشد ٥ وهم وى كفته كه چون بصحبت عبدالله خراز
رسيدم كفتم ايها الشيخ مرا بچه مى فرمايى كفت بسه چيز بحرص
بر اداى فرايض بتمامترين جهدى وطاقتى وحرمت داشتن جماعت
مسلمانان ومتهم داشتن خاطرهاى خود مكر آنچه موافق حق باشد

٣٣٣

ابو القاسم المقری رحمه الله تعالی

از طبقهٔ خامسه است نام وی جعفر بن احمد بن محمد المقری است برادر ابو عبد الله مقری، از بزرگان مشایخ خراسان بود و یگانه در وقت خود و طریقت خود و عالی حال و شریف همت بود. شیخ سلمی گوید لم نلق احدا من المشایخ فی سمته و وقاره و جلسته. صحبت داشته بود با ابن عطا و جریری و ابو بکر بن ابی سعدان و ابو بکر ممشاد و ابو علی رودباری در سنهٔ ثمان و سبعین و ثلثمایه از دنیا برفته در نیشابور. وی گفته عارف آنست که ویرا معروف وی مشغول کرداند از آن که بخلق نکرد بچشم رد یا قبول. وهم وی گفته اول برکة الدخول فی التصوف ان تصدق الصادقین فی الاخبار عن انفسهم و عن مشایخهم

٣٣٤

ابو محمد الراسبی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ خامسه است نام وی عبد الله بن محمد الراسبی البغدادیست از کبار مشایخ بغداد است صحبت داشته با ابن عطا و جریری بشام رحلت کرده و باز ببغداد آمده و آنجا برفته در سنهٔ سبع و ستین و ثلثمائه. وی گفته اعظم حجاب بینک و بین الحق اشتغالک بتدبیر نفسک و اعتمادک علی عاجز مثلک فی اسبابک. وهم وی گفته الهموم عقوبات الذنوب. وهم وی گفته لا یکون الصوفی صوفیا حتی لا تقله ارض و لا تظله سماء و لا یکون له قبول عند الخلق و یکون مرجعه فی کل الاحوال الی الحق تعالی. روزی بنزدیک وی ذکر محبت می رفت گفت المحبة اذا ظهرت افتضح فیها المحب و اذا کتمت قتل المحب کمدا. و انشد

شعر

ولقد افارقه باظهار الهوی ❊ عمدا لیستر سره اعلانه

ولربما کتم الهوی اظهاره ❊ ولربما فضح الهوی کتمانه

عی الحبیب لدی الحبیب بلاغة ❊ ولربما قتل البلیغ لسانه

کم قد راینا قاهرا سلطانه ❊ للناس ذل بحبه سلطانه

٣٣٥

ابو عبد الله الدینوری رحمه الله تعالی

از طبقهٔ خامسه است نام وی محمد بن عبد الخالق الدینوریست وهو من اجلة المشایخ و اکبرهم حالا و افصحهم فی علوم هذه الطائفة و باز گشت وی بصحبت فقر و التزام اداب آن و محبت اهل آن بود سالها در وادی القری اقامت کرد پس بدینور باز گشت و آنجا وفات کرد چنین است در طبقات سلمی. و شیخ الاسلام گفته است که وی در آخر عمر در وادی القری اقتاد بمسجدی در آمد مردمان بر فتند ویرا مهمان نداشتند و چیزی خوردنی ندادند آن شب از گرسنگی بمرد روز آمدند و ویرا کفن کردند و دفن کردند روز دیگر در مسجد آمدند کفن را دیدند در محراب نهاده و کاغذی در میان کفن و در آن نوشته که دوستی از آن ما بشما آمد و ویرا مهمان نداشتید و طعام ندادید و از گرسنگی بکشتید کفن شما را نخواهیم. شیخ الاسلام گفت که ابو عبد الله دینوری گفته که الله تعالی خود بر فقرا سلام می کند می گوید در قرآن فقل سلام علیکم. گویند که وی سالی در کشتی ماند که باد نمی جست مرقع باز می کرد و می دوخت تا با کلاهی آمد گفت نفس خود را مشغول می کنم پیش از آنکه مرا مشغول کند. وی گفته که صحبت خردان با بزرگان از جملهٔ توفیق الله تعالی است مر خردانرا و از زیرکی ایشانست و رغبت بزرگان بصحبت خردان علامت خذلان بزرگان و حماقت و بی خردی ایشانست. وهم وی گفته مر بعض اصحاب خود را لا یعجبنک ما تری من هذه اللبسة الظاهرة علیهم فما زینوا الظواهر الا بعد ان خربوا البواطن. شیخ الاسلام گفت که من اصحاب خود را عمارت باطن اموختم نه خردهٔ ظاهر و آرایش جامه خدای خشنود

مبادا از آنان که این کار کردند اما همین آرایش جامه و مرقع و میان بند وسجاده و کنف و مانند آن کردند و معانی وصفای باطن نه تا هر که بدید بپندارد که این کار همه آنست و بس وان کسان که خداوندان معانی و باطن نیکو زندگانی اندخود دل آن ندارند وطاقت آن نیارند که و رای او بچیز دیگر مشغول باشند ° وهم وی گفته که در بعض سفرهای خود لنگی دیدم که بیک پای برمی جست گفتم ترا سفر چه ضرورت که آلت آن نداری گفت تو مسلمانی گفتم آری گفت آن آیت را بخوان که وحملناهم فی البر والبحر چون حاملو برداراند وی است می شاید که بی آلت بردارد کسی بر وی درآمد و گفت کیف أمسیت این بیت بخواند بیت

اذا اللیل ألبسنی ثوبه ° تقلّب فیه فتیً موجع

٣٣٦

ابو الحسین السیروانی الصغیر قدس سره

از طبقهٔ سادسه است نام وی علی بن جعفر بن داود است از سیروان مغرب بوده شاگرد سیروانی کبیرست صاحب خواص بمصر بوده وبمکه مجاورت کرده وانجا برفته از دنیا شاگرد معاذ مصری است وابوبکر موازینی وجنید وشبلی وابوالخیر تیناتی وکتانی وابو علی کاتب وابوبکر مصری وغیر ایشانرا از مشایخ وقت دیده بود شیخ حرم بود در وقت خویش ویگانهٔ مشایخ در روزگار خود شیخ سلمی ویرا در تاریخ صوفیان ذکر کرده و گفته که عمر وی صد و بیست وچهار سال بکشید وبآخر عمر مقعد شده هرگاه که موذن قد قامت کردی وی برپای خاستی وچون نماز بکردی باز مقعد شدی و در حال سماع نیز همچنان بود ° وشیخ عمو وشیخ عباس فخر می کردند بدیدار وی وچه کردندی که فخر نکردندی که لاف ایشان فرض بود بآن پیر ° از وی پرسیدند که تصوف چیست گفت الافراد

کتف تلی درزی وجزو مهذب

برجای ماند ۴۴

والانفراد یگانه داشتن همت ویگانه زیستن از خلق ° وی گفته الصوفیة مع الواردات لا مع الاوراد ° شیخ الاسلام گفت که فتح حاجی گفت که وی گفت که صوفی از مقامات واحوال برگذشته است آن همه زیر قدم ویست وهمه در حال وی جمع ° شیخ الاسلام گفت که شیخ عمو گفت که شیخ سیروانی گفت آخر ما یخرج من رؤس الصدیقین حب الریاسة وعباس گفت که وی گفت شما را وصیت می کنم بکسانی که شما را دوست می دارند ° وعمو گفت که وی گفت که اگر من پای داشتمی بخراسان آمدمی بزیادت کسی که شما را دوست می دارد ° شیخ سیروانی گفته من طلب عزا بباطل اورثه الله ذلا بحق ° وهم وی گفته التصوف ترک الخلق وافراد الهمة ودر عقب آن گفته الخلق محنة ما دخلوا فی شیء الا افسدوه وهم وی گفته من ترک تدبیره عاش طیبا ° وهم وی گفته ما آفة الناس الا الناس وهم وی گفته الفقراء هم ملوک الدنیا والآخرة استعجلوا الراحة ° وهم وی گفته الفقیر ابن وقته فاذا تطلع الی وقت ثان فقد خرج من الفقر ° وهم وی گفته که از جنید شنیدم که گفت هر که بوی فاقه رسد و بر وی جامه بود افزونی که از آن بسر شود آن از بخیلی بوی رسیده بود ° وهم وی گفته جئتونا علی الطلب وهو لا یجیء بالطلب ° وهم وی گفته که مرتعش گفت لو لعب الفقیر عشرین سنة ثم صدق ساعة لنجا ° پس سیروانی گفت حاشاهم من اللعب انما اراد به قلة الیقین ° وهم سیروانی گفته که از ابو الخیر تیناتی شنیدم که گفت مرا اشراف دادند بر دوزخ بیشتر اهل آن اصحاب دکوه ومرقع دیدم پس شیخ سیروانی گفت مستوجب آن نشدند مگر از اندکی یقین °

٣٣٧

ابو الحسین بن جهضم الهمدانی قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ سادسه است نام وی علی بن عبدالله بن الحسن بن جهضم

شیخ سعید فرغانی گفته که مراد از آنچه گفته اند که آخر ما یخرج من قلوب الصدیقین حب الجاه حب جاه عند الله که نشوف است بحصول مقام شفاعت نه حب جاه عند الخلق که وصول باول مقام صدیقیت بر ترک آن جاه عند الخلق موقوفست ۵ منه قدس سره

الهمدانی بزرک بوده شاکرد کوکبی و جعفر خلدی است شیخ حرم بوده ویرا
کتابی است معتبر مسمی ببهجة الاسرار در ذکر حکایات واحوال و مقامات
این طایفه وفی تاریخ الیافعی انه توفی سنة اربع عشرة واربعمایه • شیخ
احمد کوفانی ویرا دیده بود • شیخ الاسلام کفت که من کس می شناسم
که بزیارت ابو الحسین جهضم شد بمکه وحج نکرد که من بزیارت وی آمده ام
از بزرکی وی حج با آن نیامیخت و آن نه حج اسلام بود • شیخ الاسلام
کفت که زیارت مشایخ و خدمت ایشان برین طایفه فرض است •
شیخ الاسلام کفت که عقیل بستی از بست بحج می رفت کفت بزیارت
شیخ ابو العباس شوم از وی شلواری خواهم که شلوار نداشت
جون بوی شد شیخ شلواری بوی داد وکفت در پوش و باز کرد
نکذاشت که بنشیند در هر منزلی شلواری می یافت نکذاشت
که بحج شود • شیخ ابو الحسین جهضم را پسری بود نه بهنجار و پدر
از وی رنجه می بود روزی بمیان مسجد حرام می کذشت یکی با شیخ سیروانی
کفت ای شیخ این پسر شیخ ابو الحسین است چه ملامت و رنج که بران
پیر هست ازین پسر شیخ سیروانی کفت رنج از پیر است بر پسر نه از پسر
بر پیر اکر نه بزرکی پدر وی بودی کرا یاد پسر آمدی از بزرکی پدر
اوست که پسر در زبان خلق افتاده است وانکشت نمای کشته

٣٣٨

ابو الحسین طزری رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت طزر جاییست بفارس وی بزرک بود و بزرک
می داشت درویشانرا واصحاب وی با ادب وصیانت بودند •
شیخ الاسلام کفت که ابو نصر حاجی مرا کفت که شیخ ابو الحسین طزری
را دیدم که پای تابهٔ درویشی برداشته بود و در سر و روی خود
می مالید • شیخ الاسلام کفت قومی بودند بکواشان با من می بودند

خداوندان دل روشن از من درخواستند که مارا بشیخ عبد الله طاقی
بر از وی دستوری خواستم وایشانرا بوی بردم وکفتم میخواهند که
ایشانرا وصیتی کنی کفت متاهلانند کفتم آری کفت مکتسبانند کفتم
آری کفت سخت نیکو باشد کادکی می کنید واهل خود را می دارید وشبانکاه
هر کسی بهرهٔ خود از طعام بر می کیرید وبا یکدیکر می آرید وباهم می خورید
وساعتی می باشید وانکاه پراکنده می شوید وایشانرا دعا کرد وبر خاستیم •
من آن شیخ عمو را کفتم شیخ عمو کفت که اصحاب ابو عبد الله دونی
وابو الحسین طزری جنین می کردند تا بر جای بودند •

٣٣٩

ابو الحسین سرکی رحمه الله تعالی

وی بمکه مجاور بوده با مشایخ بهم جون شیخ سیروانی وابو العباس
سهروردی وشیخ ابو اسامه وابو الخیر حبشی وابو سعید شیرازی
وشیخ محمد ساخری همه یاران یکدکر بودند ومشایخ ویرا تعظیم تمام
می داشتند • شیخ الاسلام کفت که شیخ ابو الحسین سرکی در بادیه بود
با یاران شیخ ابو سعید شیرازی وشیخ ابو اسامه از هراة وشیخ محمد
ساخری وجمعی دیکر که سموم خاست ابو الحسین کفت مترسید که این
کار مرا افتاده است من بروم وشما همه برهید وسیراب شوید جنان
بود وی برفت میغ آمد وباران درایستاد ایشان همه سیراب شدند
وسیل درآمد وویرا بر کرفت وببرد • شیخ الاسلام کفت زنک ویرا
بهر شربت آب نداد وتشنه وکشته ویرا فرا آب دادا وباد وستان
خود جنین کند • شیخ الاسلام کفت که شیخ ابو الحسین قزین
با فتی روزی در مسجد حرام میان صوفیان از درویشی
سخن می رفت وی کفت جندین میکویید از درویشی اکر
درویشی را بر دیوار بنویسند یکی از ما بانجا نکذرد وهر کسی می کوید که

درویشم قوم بشوریدند گفتند این چیست که وی می گوید اکنون ما
نه درویشانیم جولاهی آمده ما را از درویشی بیرون می کند آنجه مشایخ
بودند گفتند چنانست که وی می گوید جنگ و نقار برخاست وقت عمره
آمد ابو الحسین سرکی بعمره شد باز آمد و نماز بکرد و جماعت همه حاضر بودند
وی برخاست و فرا سر هر یکی می شد و بوسه بر سر وی می داد و عذر می خواست
یکی از مشایخ وی را ابرادر خوانده بود گفت سخن حق گفتی و مهینان مشایخ
با تو یار بودند اکنون آمدی و از آن برگشتی بقول سفیهی چند
گفت من از آن برنگشتم اما هرگاه بعمره شدمی در راه چند آیت
قرآن بخواندمی و ورد بسیار امروز در راه با خود می گفتم که او
چنین گفت من چنین گویم آن دیگر چنین گفت من چنین گویم همه راه در
خصومت بودم اکنون آمدم خود را و دل خود را باز رهانیدم ایشان
خواه بر حق باشید و خواه بر باطل من دل خود را دو اگر دم یعنی فارغ
ساختم فراغت دل بخصومت بیهوده دور شود کسی را که دلی باشد

۳۴۰

شیخ محمد ساخری رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفت که شیخ محمد ساخری آنست که بسر قبر مصطفی صلی الله علیه و سلم
آمد و گفت مهمان توام یا رسول الله یا آنست که مرا سیر کنی یا این قندیلها
درهم شکنم یکی بوی آمد و وی را خواند و خرما و خوردنی ساخته
بود وی را سیر کرد و گفت چه گفته بودی رسول خدای را صلی الله علیه و سلم
و می خندید بگفت آنجه گفته بودم گفت تو از کجا می گویی گفت خفته بودم
مصطفی را صلی الله علیه و سلم بخواب دیدم گفت مرا مهمانی است بس بد خوی
وی را بخانه بر و سیر کن و وی را بگوی که جای بدل کن که اینجا جای آرزو نیست

شکنم بو کلم
جیه وشکستن

۳۴۱

شیخ احمد جوالگر رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفت که وی نیز از یاران ایشانست در صحبت یکدیگر بوده اند

از

از فرغانه بود و در حرم مجاور • شیخ الاسلام گفت که شیخ عمو گفت که
وقتی بمکه تنگی افتاده بود از صوفیان قومی متأهل شدند زن
خواستند و ولیمها می دادند تا حال فراخ تر گشت و بر معلوم
افتادند شیخ جوالگر هم زن خواست چون شب گذشت روز دیگر
بطیبت با صوفیان گفت نه بحل اید از جانب من که این کار چنان خوش
نبود و چندین گاهها با من نگفتید • شیخ الاسلام گفت که شیخ احمد
جوالگر تنها نان خوردی گفت برای آنکه روزی با پیر هم کاسه
بودم پارهٔ گوشت بر داشتم پسند نیامد برجای نهادم وی
بانگ بر من زد گفت چیزی که خود را نپسندی چرا دیگری را پسندی
در دهن نه از آن وقت باز تنها طعام می خورم تا با دب شوم شیخ
عمو گفت که پس از آن وی را بخراسان دیدم هم تنها می خورد •

۳۴۲

ابو الحسین حداد هروی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفت که وی بزرگ بوده درویش مجرد ظریف از ظرفای
صوفیان وی هم بمکه مجاور بوده با مشایخ و از مکه بشیخ ابو العباس قصاب
آمد و پرسید که جوانمردی چیست وی جواب داد که بگویم ای ابو الحسین
جوانمردی آن بود که هریسه بر یاران سرد نکنی بر هوای دل و همانا که شیخ
ابو الحسین بجهت اشتغال ببعض کارهای خود یاران را انتظار داده بوده است
و هریسه بر ایشان سرد کرده • شیخ الاسلام گفت که در جنبهٔ من از شیخ
احمد کوفانی یک حکایت است که چیزی ار زد گفت که ابو الحسین در آخر
عمر دراسترابادمی بود یکی با وی گفت که آن شبی که ترا میزبانی نبود بخانهٔ
من آی گفت این خودکاه گاه می بود و آن مرا برای خود می باید •
و هم احمد گفته است که ابو الحسین بآخر عمر از بعض احوال صوفیان رسمی
اظهار ملالت کرد گفت مرا برگ آن نمی بود از آنم ملال گرفت مرا پیش خود

ببر پس از آن دعا سه روز بزیست روز چهارم بجوار حق بپیوست

٣٤٣

ابو المظفر ترمذی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ سادسه است نام وی حبال بن احمد است امام بوده و زاهد حنبلی مذهب بترمذ مذکری کردی شیخ وقت خویش است و خضر علیه السلام در مجلس وی می بودی که وی سخن می گفتی شاگرد محمد حامد و اشکردی است شاگرد ابو بکر وراق و پیر پیر شیخ الاسلام و ویرا سخن بسیار است و حکایات نیکو در معاملت زهد و ورع و تقوی شیخ الاسلام گفت که ابو المظفر ترمذی و استاد وی محمد بن حامد و استاد وی ابو بکر وراق ترمذی مگس از خود باز نمی کردند ابو بکر وراق گوید تا مسلمانی نشسته بود باشد مگس از خود باز مکن که از تو برخیزد و بر وی نشیند معلوم می شود که آن وقت مگس باز نمی کردند که کسی بودی و گویند که ایشانرا بکوشیدندی هیچ مگس ندیدندی بر وی نشسته الله تعالی شغل ایشانرا کفایت کرده بود بآن نیت نیکو

٣٤٤

امیرچهٔ سفال فروش رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفت که پدر من گفت که امیرچهٔ سفال فروش گژدم از دکان برداشتی و بباره بردی و آنجا بگذاشتی شیخ الاسلام گفت که پدر من چنین هیچ جانور رنگشتی این مذهب ابدالست و ایشان از ابدال بودند و اهل کرامات مردی را وقت خوش گشت فرشتهٔ خود را دید ویرا گفت چه باید کرد تا مرد شما را بیند گفت هیچ جانور را نباید آزرد آن مرد هیچ جانور نمی آزرد فرشته می دید روزی مورچهٔ ویرا بگزید چیزی بر وی زد مورچه بیفتاد پس از آن هرگز ندید فرشته شیخ الاسلام گفت که وقتی میرچهٔ سفال فروش بر در دکان بود یکی پیش وی نشسته بود عجوزی آمد

وگفت هین ای زراق فلانکس برفت بجنازه نمی آیی و برفت امیرچه به پیشان دکان در رفت ساعتی گذشت بیرون نیامد آن مرد بدکان درون رفت ویرا ندید بعد از آن میرچه بیرون آمد گفت کجا بودی گفت در پیشان دکان گفت من در آمدم ترا ندیدم گفت آن عجوز را دیدی که اینجا آمد و گفت فلان کس برفت بیمن کسی برفته بود برفتم و بر وی نماز کردم و باز آمدم پارهٔ جذع یمانی داشت گفت این در راه افتاده بود خواهی امیرچهٔ سفال فروش گفته که وقتی ببلخ می گذشتم در هوا قبهٔ بسته بودند بر قبه خنیاگری چیزی می زد و این بیت می خواند بیت

همچون علم شیری بر کرده ز باد ٭ گفتی عشقم و سیم نتوانی داد

من آنرا یاد گرفتم وقتی یکی بوی رسید گفت این قرابهار که می فروشی می دانی که چه می کنند وی گفت تو بسر آن برو ببین که چه می کنند شیخ الاسلام بسر ویرا دیده بود

٣٤٥

شریف حمزهٔ عقیلی رحمه الله تعالی

هروی بوده و ببلخ مقیم گشته صاحب کرامات و مقامات و صحبت دار خضر بود علیه السلام و مستجاب الدعوة و پیر پیر شیخ الاسلام است و یاران داشت همه بزرگان و خداوندان کرامات چون پیر فارسی و عبد الملک اسکاف و ابو القاسم حنانه و حسن طبری و عارف عیار و بدر شیخ الاسلام ابو منصور محمد بن علی الانصاری رحمهم الله تعالی شیخ الاسلام گفت که پدر من گفت که ابو المظفر ترمذی گفت هر که بجای تو نیکویی کرد ترا بستهٔ خود کرد و هر که با تو جفا کرد ترا رستهٔ خود کرد رسته به از بسته شیخ الاسلام گفت که در آسمان و زمین از هر که رسته باشی سود کنی پیری حکایت کرد مرا از پیری دیگر که محمد عبد الله گازر را بابتدای ارادت بایست سفر خاست بنشابور رفت

روزی در مسجدی بود پیری درآمد با بیها گفت کجا می روی
گفت بسفر گفت معلومی داری گفت نی گفت پس چگونه می کنی گفت
ضرورت شود بخواهم گفت کرا دوست تر داری آنرا که ترا چیزی
دهد یا آنرا که ندهد گفت آنرا که چیزی دهد گفت هنوز نارسیده
آنرا دوست تر باید داشت که ترا چیزی ندهد آن که ترا چیزی دهد
ترا از وی بخود می خواند یعنی در تو بوی می گراید وانکه ترا چیزی
ندهد ترا با او می فرستد پس نه این را از آن دوستر باید داشت
که ترا از خود با او راه می نماید گفت باز کردم تا خود را باین راست کنم
پای افزار در پای کرد و آمد بهری و پس از آن ببود ا بجز بوده
و هم آن پیر حکایت کرد که پیری گفت بمنشا بود که پیر معمر قهندزی
اینجا آمد گفت گرد جهان بگشتم نه رسته دیدم و نه خود رستم

٣٤٦

عارف عیار رحمه الله تعالی

ببلخ بوده از اصحاب شریف عقیلی است نام وی منصور ست
وی روزی گفته که می گویند علی رضی الله تعالی عنه در خیبر
برکند اگر یاری الله بمن دهند و مشاهدهٔ مصطفی صلی الله علیه وسلم
و ذوالفقار اگر من کوه قاف بکنم برمن تاوان باشد شیخ الاسلام
گفت این نه نقص است در علی که این گواهی است علی را بآن سه چیز

٣٤٧

ابو الحسین سالبه بن ابرهیم رحمه الله تعالی

ویرا شیخ الشیوخ می خواندند بشیراز بوده بزرگ و یگانهٔ روزگار
خود پیر عباس هروی است و مشایخ جهان بخانقاه وی آمدندی
از اصحاب شیخ ابو مسلم فسوی است در شیراز خانقاهی داشت
سی سال بخدمت فقرا مشغول بود و اطعام صادر و وارد کردی و جمعی
کثیر از علما و صلحا مجاور خانقاه وی گشته بودند توفی سنة

ثلث و سبعین و اربعمائه و دفن فی خانقاهه چون شیخ محتضر
شد خادم خود شیخ عبد الله بن عبد الرحمن را فرستاد تا ترتیب کفن وی
بکند وی ببازار رفت و کفن خرید و تجهیز میت کرد چون باز آمد
شیخ رفته بود شیخ را در بر گرفت و الله گفت و جان بداد و ویرا در پهلوی
شیخ دفن کردند وی گفته است که مرید را در حکم کسی بودن هزار بار
بهتر از آن که در حکم خود بودن زیرا که صحبت با غیر از برای
خدای بود و صحبت با خود از برای پروردن هوا

٣٤٨

شیخ عمران ثلثی رحمه الله تعالی

ثلث دهی است نزدیک بمصر وی انجامی بوده شیخ الاسلام گفت که
طریق ابرهیم علیه السلام آن بود که بی مهمان چیزی نخوردی خانه
او را ابو الضیفان می خواندند و شیخ عمو گفت که نهاوندی
دیگ نپختی تا مهمان نبودی و شیخ عباس فقیر هروی گفت که
عمران ثلثی چیزی نخوردی و چون نرسیدی روزه داشتی
روزی بگاه کسی نرسیده بود نیت روزه کرده بود روز
نزدیک نماز شام رسیده بود ناگاه مهمان در رسید و ویرا
بحدیث می داشت تا روزهٔ وی تمام شود که شب نزدیک
بود آن شب حق تعالی را بخواب دید که ویرا گفت عمران تو با ما
عادتی داشتی نیکو ما با تو سنتی داشتیم نیکو تو عادت خود
بدل کردی ما نیز سنت خود بدل کردیم بیدار شد رنجه و
اندیشه مند دیر برنیامد که والی مصر بده ثلث که ملک
عمران بود عاملی فرستاد تا حساب وی کند و آن عامل ستمگر
بود بر وی زور کرد و ویرا از آنجا ببایست گریخت شیخ الاسلام
گفت که شیخ عباس فقیر گفت مرا که بشیراز بودم پیش شیخ ابو الحسین

بروز بی مهمان چون مهمان نرسیدی با وی بخوردی

سالها در خانقاه که یکی درآمد که ما نشناختیم که وی کیست
شیخ ابوالحسین در وی نکریست و کفت عمران تویی کفت بلی
شیخ برخاست و ویرا استقبال کرد و در بر کرفت و بجای برد
و بنشاند. خندهٔ دید که در چشم وی میرفت شیخ کفت این چیست
که در چشم تو می رود کفت وفی شیءٍ و در چشم من چیزیست ازان
بیخبر بود عباس کفت که شیخ مرا کفت که هروی زود ویرا بکرمابه بر بکرمابه
بردم شیخ جامهٔ تن خویش بیرون کرد و بکرمابه فرستاد چون بیرون
آمد جامهٔ شیخ در وی پوشیدم و بخانقاه آمدیم آن شب دعوتی ساختند
بشکوه که شیخ ابوالحسین بخانهٔ وی بسیار بوده بود که هر سال همه مشایخ
یکبار بخانهٔ وی آمدندی بمصر بآن ده ثلث و وی دعوت کردی شیخ
کفت باری یکچند بنزدیک من باشد تا ببعضی ازان خدمتها که وی کرده
قیام نمایم دیکر روز بامداد عمران پای افزار خواست شیخ کفت می روی
کفت آری شیخ رنجه شد کفت روزی چند اینجا بنشین تا برآسایی کفت
می روم که من مرد معاشم مبادا که مرا در تنعم بینند نپسندند بروم
سر بمحنت خود باز نهم تا خود چه شود شیخ عباس کفت که پس ازان وی را
در مصر یافتند در ویرانهٔ مرده و موش یک کوش وی بخورده

٣٤٩ ابوالحسین الهامروالرودی رحمه الله تعالی

وی شبلی را دیده بود و کفته که شبلی را پرسیدند که اکرم الاکرمین که بود
کفت آن بود که وقتی کناه کسی را آمرزیده بود هرکز کسی را بآن کناه عذاب
نکند که این آن کناه است که فلان دوست و بنده را بیامرزیده ام شیخ الاسلام
کفت که فردا شادروان کرم باز کسترد که کناه اولین و آخرین کم کرد

٣٥٠ ابوحامد دوستان رحمه الله تعالی

وی بمرو بوده. شیخ الاسلام کفت که من یک تن دیده ام که ویرا دیده احمد

جشتی

چشتی. و وقتی دیکر کفت که احمد چشتی کفت که ابوسعید مالینی کفت
و این درستست که ابوسعید مالینی ابوحامد را دیده بود. ازوی
پرسیدند که متی تسقط الحشمة قال اذا قدمت الصحبة سقطت الحشمة.
شیخ الاسلام کفت که حشمت چیزیست میان هیبت و وحشت
چون صحبت قدیم شود وحشت برخیزد هیبت بماند. و شیخ الاسلام
ابوسعید مالینی را دیده بود اما نشناخته بود که طفل بود و کسی
تعریف نکرد همانا که آن یک تن را که دیده بود که ابوحامد را دیده بود
ویرا می کفت. شیخ الاسلام می کفت که احمد چشتی کفت که ابوحامد
دوستان در مرو بر در دکانی نشسته بود سقایی آب
بوی داد ساعتی آب را در دست نکاه داشت سقا کفت
ای شیخ چرا نمی خوری کفت مکسی آب می خورد صبر می کنم تا وی آب بخورد
که دوستان او بزحمت چیزی بخورند. شیخ الاسلام کفت که بزحمت
خوردن آن بود که چیزی می خوری و بر دیکری ایثار می کنی ایثار
ظاهر تا وی طیره می بود و آنکه از وی بیشتر خوری آن خود شره بود
یا ایثار بنهان کن یا میانه خور. و در شرح تعرف مذکور است که
تعظیم حق سبحانه بر ابوحامد دوستان چنان غالب شده بود که
چون بنماز ایستادی و کفتی الله پیش ازان که اکبر کفتی بیهوش شدی
و بیفتادی سالها عمر وی برین کذشت و هم برین وفات کرد.
و کویند که وی هرکز بخود جامه نپوشیدی بلکه مریدان وی جامه در وی
پوشیدندی و اکر کسی را بآن حاجت بودی فرصت نکاه داشتی
چون پیش وی کسی نبودی جامه از وی برکشیدی و پوشانندهٔ و
کشنده را نکفتی که چرا چنین می کنی. ابوحامد دوستان با رفیقی
می رفت در راهی آن رفیق کفت مرا اینجا کسی است تو اینجا باش تا در شوم

وصلهٔ رحم بجای آدم وی در شد و ابو حامد بنشست آن مرد آن شب
بیرون نیامد و برفی عظیم آمد دیگر روز آن مرد بیرون آمد ابو حامد
درمیان برف می جنبید و برف از وی می ریخت آن مرد گفت تو هنوز اینجایی
گفت نگفته بودی که اینجا باش دوستان وفای دوستان بجای آرند

٣٥١

باب فرغانی رحمه الله تعالی

نام وی عمر است بفرغانه بود و درویشان آن دیار مشایخ بزرگ را باب
خوانند مردی صاحب کرامات ظاهر بود و صاحب کتاب کشف المحجوب گفته است
که وی از اوتاد الارض بود، شیخ الاسلام گفت که شیخ عمو ویرا دیده بود
وی گوید که روزی پیش وی نشسته بودم یکی در آمد و گفت دعایی
بکن که سرکب باز آمد و سرکب امیری بود که بجنگ آمدی و باب برکنار
آتشدان نشسته بود وجوب دریای او آفتابه آنجا نهاده بود باک
بر آفتابه زد و گفت افکندمش سرکب فی الحال بر در شهر سرنگون از اسب
بیفتاد و گردنش بشکست ٥ و هم شیخ عمو گوید که یکی در آمد و گفت
ای باب دعا کن تا باران آید دعا کرد باران در ایستاد دیگر
هفته همان مرد آمد گفت دعا کن تا باز ایستد که همه خان و مان فرود
آمد دعا کرد باران باز ایستاد ٥ و صاحب کشف المحجوب گوید که باب را
عجوزهٔ بود فاطمه نام چون قصد زیارت باب کردم و نزد یک وی
رسیدم گفت بچه آمدی گفتم تا شیخ را ببینم بصورت و وی بمن نظر
کند بشفقت گفت ای پسر من خود از فلان روز ترا می بینم و تا
از منت غایب نکرداند می خواهمت دید روز را حساب
کردم آن روز ابتداء توبهٔ من بود پس گفت ای پسر سپردن مسافت
کار کودکانست پس از این زیارت بهمت کن که شخص کرای آن نکند
که زیارت وی کنند و اندر حضور اشباح هیچ چیز نبسته است پس

کر

١٤٧

گفت ای فاطمه آنچه داری بیار تا این درویش بخورد طبق انگور تازه
بیاورد و وقت آن نبود و بران رطبی چند و بفرغانه رطب ممکن نبود

٣٥٢

ابو منصور معمر احمد الاصفهانی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفت که وی شیخ صفاهان بوده و بزرگ و امام عالم
بعلوم ظاهر و علوم حقایق یگانهٔ مشایخ در وقت خود حنبلی مذهب
بود شیخ احمد کوفانی ویرا دیده بود ویرا گفتم که از وی هیچ سخن یاد داری
گفت روزی در میان سخن میگفت که الفقیر عزیز ویرا گفتم تمام بود از پیری یک سخن

٣٥٣

ابو نصر سراج قدس الله تعالی سره

ویرا طاوس الفقرا گویند در فنون علم کامل بوده و در ریاضت و معاملات
شانی عظیم داشت صاحب کتاب لمع است و ویرا تصانیف بسیار دست
ورای آن در علم طریقت و حقیقت و مسکن وی طوس بوده است
و قبر وی آنجاست و مرید ابو محمد مرتعش است و سری سقطی و سهل تستری را
دیده بود گویند که ماه رمضان ببغداد رسید در مسجد شونیزیه ویرا
خلوتخانهٔ دادند و امامت درویشان بوی تفویض نمودند تا عید
امامت کرد و در تراویح پنج ختم کرد هر شب خادم قرصی بخانهٔ وی آوردی
چون روز عید شد برفت خادم نگاه کرد قرصها همه برجای بود ٥
ابو نصر سراج قدس سره گوید الناس فی حفظ الاداب علی ثلاث طبقات
الطبقة الاولی اهل الدنیا وادبهم فی البلاغة والفصاحة وحفظ العلوم واسمار
الملوک واشعار العرب والثانیة اهل الدین وادبهم فی ریاضة النفوس
وتأدیب الجوارح وحفظ الحدود وترک الشهوات والثالثة اهل الخصوصیة
وادبهم فی طهارة القلوب ومراعات الاسرار والوفاء بالعهود وحفظ الاوقات
وقلة الالتفات بالخواطر واستواء السر والعلانیة وحسن الادب فی
مواقف الطلب واوقات الحضور ومقامات القرب ٥ وقتی شب زمستان بود

و در آتشدان آتش می سوخت در معارف سخنی می رفت شیخ را حالتی پدید آمد
روی بآتشدان نهاد و درمیان آتش خدایرا سجده آورد و روی ویرا از آتش
آسیبی نرسید شیخ را از آن سوال کردند گفت کسی که بر درگاه او آب روی خود
ریخته بود آتش روی وی نتواند سوخت ه آورده اند که گفت هر جنازه
که به پیش خاک من بگذرانند مغفور بود و بحکم این بشارت اهل طوس
جنازها را پیش خاک وی آوردندی و زمانی بداشتندی انگاه ببردندی

٣٥٤

شیخ ابو الفضل بن الحسن السرخسی رحمه الله تعالی

نام وی محمد بن الحسن است وی مرید ابو نصر سراج است و پیر شیخ
ابو سعید ابو الخیر هرگاه شیخ ابو سعید را قبضی بودی قصد خاک پیر
ابو الفضل کردی خواجه ابو طاهر فرزند شیخ ابو سعید گوید که روزی
شیخ ما را قبضی رسید در میان مجلس گریان شد و همه جمع گریان
شدند گفت هرگاه ما را قبضی بودی روی سوی خاک پیر ابو الفضل
کردیمی بسط بدل شدی ستور زین کنید در وقت بر نشست و جملهٔ اصحاب
با وی برفتند چون بصحرا رسیدند شیخ گشاده گشت و وقت را صفت بدل شد درویشان
بنعره و فریاد برآمدند و شیخ را از هر معنی سخن می رفت چون بسرخس
رسید از راه بسر خاک پیر شد و از قوّال این بیت درخواست بیت

معدن شادیست این معدن جود و کرم ه قبلهٔ ما روی یار قبلهٔ هر کس حرم ه

و شیخ را دست گرفته بودند و گرد آن خاک طواف می کرد و نعره می زد و
درویشان سر و پای برهنه در خاک می غلطیدند چون آرامی پدید
آمد شیخ گفت این روز را تاریخی سازید که بهتر ازین روز نبینید
بعد از آن هر مریدی را که اندیشهٔ حج بودی شیخ ویرا بسر خاک پیر ابو الفضل
فرستادی و گفتی آن خاک را زیارت کن و هفت بار گرد آن خاک طواف
کن تا مقصود حاصل شود ه صاحب کتاب کشف المحجوب بزرگی را نام می برد

و می گوید که بسرخس از وی شنیدم که گفت کودک بودم و بمحلّتی رفته بودم
بطلب برگ توت از برای کرم پیله و بر درختی شده بودم که گاهی
و شاخهای آن درخت می زدم شیخ ابو الفضل بر آن کوی گذشت
و مرا ندید هیچ شک نکردم که از خود غایب بود بر حکم انبساط سر بر آورد
و گفت بار خدایا یکسال بیش است که مرا دانگی نداده که موی خود بتراشم
با دوستان چنین کنند گفت در حال همه اوراق و اغصان و اصول
درختان زرّین دیدم انگاه گفت عجب کاری که گشایش دل را با تو سخن
نتوان گفت ه و هم صاحب کشف المحجوب گوید که روزی لقمان بنزدیک
ابو الفضل حسن آمد و ویرا دید جزوی اندر دست گفت یا ابا الفضل
اندرین جزو چه می خواهی گفت همان که تو اندر ترک آن گفت پس این خلاف
چراست گفت خلاف تو می بینی که از من می پرسی که چه می خواهی از مستی
هشیار شو و از هشیاری بیدار گرد تا خلاف برخیزد و بدانی که من و
تو چه می طلبیم ه شیخ ابو الفضل حسن سرخسی وقتی از هوا در آمد و بر
درختی نشست یکی آن بدید شیخ ابو الفضل گفت چه می نگری این ترا می باید
گفت می باید گفت از آن نمی یابی که می باید یعنی که من طلب نکرده ام ه شیخ ابو سعید
گوید قدس الله تعالی سره که پیر ابو الفضل در میگذشت گفتند ایها الشیخ
ترا کجا دفن کنیم جواب نداد گفتند بفلان گورستان برسمت گفت الله
الله مرا آنجا نبرید گفتند چرا گفت برای آنکه آنجا خواجگانند و امامانند
و بزرگانند ما باری کیستیم گفتند پس کجا دفن کنیم گفت بسر تل
مرا در گور کنید که آنجا مقامرانند و گناهکارانند و خراباتیانند و دوالبازانند
مرا آنجا در گور کنید که درخور ما ایشانند و طاقت آن دیگران
نداریم ما با این گناهکاران می زییم که ایشان برحمت او نزدیکتر
باشند ه و هم شیخ ابو سعید فرموده سمعت الشیخ ابا الفضل محمد

بن الحسن شیخ وقت بسرخس یقول الماضی لا یذکر والمستقبل لا ینتظر ما فی الوقت یعتبر ۰ وهذا صفة العبودیة ثم قال حقیقة العبودیة شیآن الافتقار الی الله تعالی و هذا من اصل العبودیة وحسن القدوة برسول الله صلی الله علیه وسلم وهو الذی لیس للنفس فیه نصیب ولا راحة ۰ چون شیخ ابو الفضل از دنیا برفت یاران وی مرقع بیگانه در وی پوشیدند دیگر روز در مسجد نشسته بودند کسی در مسجد باز کرد و مرقع را در مسجد انداخت وگفت این مرقع بیگانه شما را نخواهم و برفت

۳۵۵ خالوی نیسابوری رحمه الله تعالی

نام وی احمد است بسرخس بوده و بسرخس برفته بزرگ بوده با ولایات ظاهر وکرامات بسیار و یرا مریدی بود محمد بن حسن نام همه دنیا بی خود بر وی پاشیده بود ۰ شیخ الاسلام گفت پیر را یک مرید تمام بود سخن را یک گوش تمام بود تا همه جهان روشن شود یک صبح تمام بود ۰ خالوی نیسابوری با محمد حسن گفتی آنچه فرا من میدهند تازه فرا تو می دهم تازه ۰ شیخ الاسلام گفت محقق آن بود که سخن تازه فرا وی می دهند و وی تازه فرا مریدان می دهد و وقتی که خالو از دنیا می رفت کار سازی کفن وی می کردند گفت من کفن شما را نخواهم که او خود مراد رکنار عنایت گرفت وجان بداد

۳۵۶ شیخ ابو العباس القصاب الآملی قدس الله تعالی سره

نام وی احمد بن محمد بن عبد الکریم است شیخ آمل وطبرستان بود مرید محمد بن عبد الله الطبری است و وی مرید ابو محمد جریری صاحب کرامات عظیم و فراست نیز بود و قبله وغوث زمان خویش بود تا زنده بود رحلت بوی بود ۰ وی گفته بود این بازار که ما آخر با خرقانی افتد پس از وی بخرقانی افتاد ۰ ویرا گفتند که شیخ سلمی طبقات کرده مشایخ را گفت نام من در ان میان نیاورده گفتند نه گفت هیچ نکرده ۰ وی امی بود

اما کلام و نکتهای عالی داشته یکی از ائمه طبرستان گفته که از افضال خدای تعالی یکی آنست که کسی را بی تعلیم و تعلم چنان کرداند که چون ما را در اصول دین و دقایق توحید چیزی مشکل شود از وی بپرسیم و آن ابو العباس قصابست ۰ شیخ الاسلام گفت که وی در ایام من بوده است همواره با شیخ عمو میگفتم که می خواهم سه پیر را زیارت کنم شیخ ابو العباس را بآمل و شیخ احمد نصر را بنشابور و شیخ ابو علی سیاه را بمرو وی گفت که من بهار بخواهم رفت ترا با خود ببرم او خود بمرد و روزی نبود لیکن پیوسته کسی می آمدی از نزدیک وی بخانقاه شیخ عمو و من احوال وی وسخن وی می پرسیدم هیچکس را احوال وسخن وی چنان معلوم نیست که مرا ۰ وی گفته که وقت کیمیاست ۰ شیخ احمد کوفانی گفت که وی همه شب فریاد می کردی وسخن می گفتی بآخر گفتی ما بکی شئ ما بکی شئ لیس کمثله شئ ۰ شیخ الاسلام گفت که من دو تن دیده ام که از وی سخن بتمام باز توانستندی گفت یکی شیخ ابو علی کاز رحکایت آن جوان وسگ که دید که گفتند کار بنماینده است نه بیننده وی گفته از و ۰ و دیگر شیخ محمد قصاب آملی شاگرد وی ۰ شیخ الاسلام گفت که بو الفارس کرمانشاهی کس فرستاد بشیخ ابو العباس که اینجا قحط افتاده است دعا کن شیخ سیبی انجا فرستاد باران آمد و قحط برخاست ۰ شیخ ابو العباس نماز بسیار کردی وقتی نماز می کرد یکی از درویشان درزیگی میکرد جامه میدوخت همانا بتکلف میدوخت هر زمانی که شیخ سلام نماز بازدادی اورا دیدی هر درزی که راست نیامده بودی باز می کردی شیخ گفت آن بی صنمی بی صنمی یعنی آن بت نیست بت نیست که انرا می پرستی ۰ شیخ ابو سعید ابو الخیر گوید قدس الله تعالی سره که شخصی بنزدیک شیخ ابو العباس در آمد و از وی طلب کرامات کرد ۰ شیخ ابو العباس گفت

یعنی ما بقی شئ

نمی بینی چیست که آن نه از کراماتست پسر قصابی بود از پدر قصابی
آموخته چیزی باو نمودند واو را بر بود ندو ببغداد تاختند
پیش شبلی واز بغداد بمکه تاخت از مکه بمدینه تاخت از مدینه
ببیت المقدس تاخت ببیت المقدس خضر را باو نمودند و در دل
خضر افکندند تا ویرا قبول کرد وصحبت افتاد واینجا باز آورد
وعالمی را روی بوی نهاد تا از خراباتها می ایند واز ظلمتها بیزار می شوند
وتوبه می کنند ونعمتها فدا می کنند واز اطراف عالم سوختکان می آیند
وازما او را می جویند کرامات بیش ازین بود آن مرد گفت ای شیخ
کراماتی باید که ببینم شیخ گفت نیک ببین نه کرم اوست که پسر بزکشی
در صدر بزرکان نشیند وبزمین فرو نشود واین دیوار بر وی
نیفتد واین خانه بسر وی فرو نیاید بی مُلک وملک ولایت دارد
بی آلت وکسب روزی خورد وخلق را خوراند این نه کراماتست
وهم شیخ ابو سعید گفته که ما در آمل بودیم که مردی از مصر بیامد که حدیث
شیخ ابو العباس شنیده بود و وی خدای ناداني بود از مصر بآمل
آمده بود تا صوفی کری کند وشیخ را از جای ببرد جون در آمد سلام
نکفت و پای افزار بیرون نکرد و در طهارت جای شد کوزها که بآن
دست و روی شستندی بر میکرفت ومی شکست تا هیچ نماند کفت
شیخ خود را بکویید تا کلا آرد وایشان کوزه را کلا کویند با شیخ کفتند
کفت دیکر کلا ببرید کفتند هر چه اینجا بوده همه بشکست کفت از بازار
بیاورید دیر می آوردند آن غافل از طهارت جای بیرون آمد وکفت
چرا کلا نیارید اکر کلا ندارید شیخ را بکویید تا بیاید وریش خود را
فرا من دهد تا بدان استنجا کنم شیخ این سخن بشنید از جای بجست
ومحاسنی دراز داشت وسفید برد و دست خود نهاد ومیرفت

ومی کفت کار قصاب پسری بدانجا رسید که ریش او استنجا را شاید آن
غافل بشکست و در پای شیخ افتاد وکفت ای شیخ از نو مسلمان می شوم
روزی کودکی اشتری را زمام کرفته بود با بار کران و در بازار آمل
میکشید کل بود پای اشتر از جای بشد وبیفتاد وخرد بشکست مردمان
قصد آن کردند که آن بار از وی فرو کیرند شیخ از آنجا می کذشت کفت اینجا
چه بوده است حال را باز کفتند زمام شتر را بکرفت وروی سوی آسمان کرد وکفت
این شتر را درست کن واکر درست نخواهی کرد چرا دل قصابی بکریستن این کودک
بسوختی در حال اشتر برخاست و در رفتن آمد وی کفته که همه عالم را
اکر خواهند یا نه با خداوند خوی باید کرد والا در رنج باشند زیرا که
جون خوی با وی کنی در بلا مُبتلی بینی بلا بر تو بلا نیاید ورنجه دل
نکردی که خداوند تعالی برضا وسخط ما تقدیر خود را متغیر
نکند پس رضا بحکم موجب راحت است هر که با وی خوی کند دلش
براحت شود وهر که از وی اعراض کند بود ودقضا رنجه دل کردد

جون استاد ابو علی دقاق رحمه الله تعالی بنسا آمد بزیارت تربت مشایخ صوفیانرا بقعه
نبود آن شب حضرت مصطفی را صلی الله علیه وسلم بخواب دید که او را فرمود که برای صوفیان
اینجا بقعه بساز و بآن موضع که اکنون خانقاه است اشارت کرد وخط کرد آن در کشیده جندی
بایدساخت بامداد استاد ابو علی برخاست و بآن موضع آمد آن خط که مصطفی صلی الله علیه وسلم
کشیده بود بر زمین همچنان ظاهر بود وهمکنان بدیدند واستاد بر آن خط دیوار خانقاه نهاد
وتمام کرد و در کورستان بر آکوه که پهلوی آن خانقاهست تربت جهارصد بیهست از کبار مشایخ
ومشاهیر اولیا و بدین سبب صوفیان نسا را شام کوچک کفته اند یعنی جند انکه بشام تربت انبیاست
بنسا تربت اولیاست قدس الله تعالی اسرارهم صلوات الرحمن علیهم اجمعین

شیخ احمد نصر رحمه الله تعالی

٣٥٧

وی از کبار مشایخ بوده معاصر شیخ ابو العباس قصابست وحُصری را دیده
دران وقت که شیخ ابو سعید ابو الخیر از میهنه عزیمت زیادت وصحبت
شیخ ابو العباس کرده بود شیخ احمد نصر در شهر نسا بود در خانقاهی که
بر بالای شهرست بر کنار کورستان که خاک مشایخ وتربت بزرکان
انجاست واستاد ابو علی دقاق انجا خانقاهی بنا کرده است باشارت
مصطفی صلی الله علیه وسلم جون شیخ ابو سعید نزدیک شهر نسا
رسید بشهر نسا در نیامد وبزیر شهر بر دیهها بکذشت و روی به
ده هیست که قبر محمد عُلیان انجاست نهاد شیخ احمد نصر از صومعه
که دران خانقاه داشت سر بیرون کرد وبا جمعی صوفیان که انجا بودند

کفت هر کرامی باید که شاهباز طریقت را ببیند آنک می کذرد ببسمه باید شد تا
ویرا انجا در یابد ٭ احمد نصر بیست حج کزارده بود و بیشتر احرام از خراسان
بسته بود یک روز در حرم از اسرار و حقایق این طایفه چیزی در عبارات
اصحاب طامات باز کفت دویست و هشتاد تن از پیران در حرم بودند
کفتند تو این سخن چرا کفتی ویرا از حرم بیرون کردند در همان ساعت
حُصری از خانه خود در بغداد بیرون آمد و خادم را کفت آن جوان خراسانی
که هر سال می آید چون بیاید راهش ندهی چون احمد ببغداد آمد بدر خانه
حصری شد خادم کفت شیخ در فلان وقت بیرون آمد و کفت ویرا بار ندهی
بار ندهی احمد چون آن بشنید بیهوش بیفتاد و آن چند شبانروز بر در داشت
آخر روزی حصری بیرون آمد و کفت آن ترک ادب که بر تو کذشته غرامت
انرا باید که بروم شوی و یکسال در خوک بانی کنی و شب در ان جای در
طرسوس که کافران از مسلمانان کرفته اند و ویران کرده بروز نماز کنی و زنهار
که یک ساعت نخسبی که شاید که دلهای پیران ترا قبول کند احمد چون صادق
بود فی الحال با نجه شیخ فرمود قیام نمود بعد از ان بدر خانه شیخ آمد
خادم کفت زود بیا که امروز هفت بار شیخ بطلب تو بیرون آمده است ناکاه
شیخ بیرون آمد و کفت یا احمد و ولدی و قرة عینی وی از شادی لبیک زد و روی
بحرم نهاد پیران حرم استقبال وی کردند و کفتند یا ولداه و قرة عیناه

358

شیخ ابو علی سیاه رحمه الله تعالی

وی از اکابر مشایخ مرو بوده و با ابو العباس قصاب و احمد نصر و غیرهما
ازین طایفه معاصر و با استاد ابو علی دقاق صحبت داشته بود و در ابتدا
دهقانی کردی کویند سی سال روزه داشت که کس ندانست هر روز
بامداد چون از خانه بیرون آمدی دو نان بر داشتی و کفتی با شریک
خود بصحرا بجو درم و در راه بدرویشان دادی و اکر در صحرا شریکان

کفتند

کفتندی چیزی خوری کفتی بجا نه خورده ام وی کفته در صحرا هر پای
کز مین فرو بردمی دیکرا نرا خاک بر می آمدی و مرا همه نور دل بر می آمدی
شیخ الاسلام کفت که مردی ویرا کفت که هیچکس بود که عیب خلق داند
کفت بود کفت پس الله تعالی ساتر العیوب نبود شیخ ابو علی کفت
خویشتن را از من بپوش فی الحال آن مرد بیاماسید و جامه بروی پاره شد
و وی هنر کشت پیش شیخ تضرع و زاری کردند تا دعا کرد و آن مرد بحال خود
باز آمد وقتی شخصی را دید از ده خویش کاغذی در دست کفت آن چیست
کفت فتویست که امام ابو علی که مفتی آن وقت بود جواب کرده است
کفت از پیش امام باز بر که در جواب خطا کرده است آن شخص فتوی را
پیش امام برد چون امام تأمل کرد دانست که خطا کرده است از ان شخص
پرسید که این فتوی را بشیخ داده بودی و وی انرا بخواند کفت شیخ خط
نمی تواند خواند امام ابو علی برخاست و پیش وی آمد و کفت اکر آن ابو علی
نبودی این ابو علی با تش دوزخ رسیده بودی و فات وی بمرو بوده در شعبان سنه اربع و عشرین و اربعمایه

359

ابو علی الدقاق رحمه الله تعالی

نام وی حسن بن محمد الدقاق است زبان وقت بود در نیسابور و امام
فن خود بود و در زمان خود بی نظیر بیانی صریح و لسانی فصیح داشت
مشایخ بسیار دیده بود و مرید نصر آبادی بود و مذکری کردی در نیشابور
برفته از دنیا در ماه ذو القعده سنه خمس و اربعمایه ٭ شیخ الاسلام کفت
که وی هر سال جایی رفتی و بشهر دیکر مقام کردی و آخر باز آمدی استاد
ابو القاسم قشیری داماد وی بود و شاکرد وی و مجالس وی جمع کرده بود
دقاق شوری داشت و کرم بود وی میکفتی می باید که بجیا بان
هری کوک کنم یعنی بانک زنم که وی در کار رهروکان دور فرا رفته
بود کفتند بهری شوی ترا بنعره بکشند زیرا که هر که در مجلس وی نعره

حسن بن علی بن محمد کذا فی طبقات الشافعیه لابن شهبه

زدی وی در برابر آن نعره زدی ٭ شیخ الاسلام گفت که شیخ عمو گفت که
در مجلس دقاق بودم کسی ویرا از نزول پرسید با این دو بیت جواب داد شعر
٭ خلیلی هل ابصرتما او سمعتما ٭ باکرم من رب تمشی الی عبد ٭
٭ اتی زائرا من غیر وعد وقال لی ٭ اصونک من تعلیق قلبک بالوعد ٭
وی گفته که چون مدعی بینید دامن وی محکم گیرید که معنی داران
و محققان برفتند ٭ صاحب کتاب کشف المحجوب گوید که زبیری
شنیدم که گفت روزی بمجلس وی در آمدم به نیت آن که از
توکل بپرسم وی دستار طبری نیکو بر سر داشت دلم بآن میل کرد گفتم
ایها الاستاد توکل چه باشد گفت آنکه طمع از دستار مردم کوتاه کنی
این بگفت و دستار را بمن انداخت ٭ بوعلی دقاق گفته اگر هر کرا
رد کنند برود و باز نیاید میدان خالی ماند ٭ شیخ الاسلام گفت
نه رد دست نازست باز آی که قصه درازست ٭ هم ابوعلی دقاق گفته درخت
خود روی که کسی انرا نپرورده باشد برگ بر آرد ولی بار نیارد و اگر
آرد بی مزه آرد پس گفت من این طریق از نصرابادی گرفتم و او از شبلی
و او از جنید هرگز پیش نصرآبادی نرفتم تا غسل نکردم ٭ روزی برگی
رسید یکی ویرا بشناخت گفت آن استاد ابوعلی دقاق است بزرگان
آمدند و استدعای درس کردند قبول نکرد الحاح بسیار کردند و منبر
نهادند تا وعظ گوید بمنبر بالا رفت و اشارت براست کرد و گفت
الله اکبر و روی بقبله کرد و گفت و رضوان من الله اکبر و بجانب چپ
اشارت کرد و گفت والله خیر و ابقی خلق بیکبار بهم بر آمدند و غریو
برخاست و چند کس بر جای بمردند استاد در میان آن مشغله از منبر فرود
آمد و برفت بعد از آن ویرا طلب کردند نیافتند ٭ مریدی داشت بازرگان
بیمار شد شیخ بعیادت وی آمد و پرسید که ترا چه شد گفت شب برخاستم

و در مقامات شیخ ابو سعید ابو الخیر این بیت دیگر مذکور است
و لما قلت تشوقا الشیخی کنت عندنا و ما قطعنا جلالا الیه عندی ٭

که وضو سازم تابی بر پشت من افتاد و دردی سخت بدید آمد و تب در پیوست
استاد گفت ترا با این فضولی چکار که نماز شب کنی ترا مردار دنیا از خویشتن
دور می باید کرد کسی را که سر درد کند طلا بر پا نهد هرگز به نشود ٭ و چون
دست نجس کرد آستین شوید هرگز پاک نگردد وهم استاد علی گفته در مناجات
خویش خداوندا مرا رسوا مکن که بسی از تو لافها زده ام بر سر منبر و اگر رسوا
خواهی کرد در پیش مجلسیانم رسوا مگردان مرا همچنین در مرقع صوفیان
رها کن و رکوه بیکدستم ده و عصا بدیگر دست که من شیوه صوفیان دوست
می دارم انگاه مرا با عصا و رکوه و مرقع سر بوادی از وادیهای دوزخ
در ده تا من ابد الابدین خونابه فراق می خورم و دران وادی نوحه می کنم
و بر نگونساری خویش میگریم و ماتم بازماندگی خویش میدارم تا باری
اگر قرب توام نبود نوحه توام بود ٭ وهم وی گفته خداوندا دیوان خود
بگناه سیاه کردیم و تو موی ما را بروزگار سفید کردی ای خالق سیاه و
سفید فضلی بکن و سیاه کرده ما را در کار سفید کرده خویش کن ٭
استاد ابو القاسم قشیری پس از وفات ویرا بخواب دید که بسیار
بیقراری میکرد و میگریست گفت ای استاد چه بوده است مگر باز
گشتن بدنیا می بایدت گفت آری ولی نه برای مصلحت دنیا و نه برای آنکه
مجلس گویم اما از بهر آنکه میان دربندم و عصایی برگیرم و همه روز بیک یک
در میشوم و حلقه و عصا بر در میزنم و می گویم مکنید که نمی دانید
از که باز می مانید ٭ گویند که در آخر عمر چندان درد بر استاد پدید
آمده بود که هر آخر روزی بر بام برآمدی و روی با آفتاب کردی و گفتی
ای سرگردان مملکت امروز چون بودی و چون گذرانیدی هیچ جای
براندوه گین این حدیث یافتی هیچ جای از زیر و زبر شدگان این واقعه
خبری یافتی هم ازین جنس می گفتی تا آفتاب فرو شدی ٭ و گویند که سخن

رباعی
ای مهر چون تو زنیست عالم کردی
زین در ره و بیم بخش را آوردی
امروز کرا دیدی که اندر ره عشق
بر زخم بود و نیکوردی درد داردی ٭

وی در آخر حیات جنان شد که کس فهم نمی کرد و طاقت نمی داشت مردم اندک هفده یا هژده کس بمجلس وی آمدی شیخ الاسلام گفته است جون بو علی دقاق را سخن عالی شد مجلس او از خلق خالی شد

٣٦٥

ابو علی الشبوّیی المروزی رحمه الله تعالی

نام وی محمد بن محمد بن عمر بن شبّویه است کان لسان الوقت بناحیته وعدیم النظیر بها از اصحاب ابو العباس سیّاریست وفی تاریخ مشایخ الصوفیة القاسم بن القاسم ابو العباس بن بنت الامام احمد بن سیّار المروزی له لسان فی علوم الحقایق واحد من بقی من جلة من صحبه محمد بن محمد بن عمر بن شبّویه وفی انساب السمعانی ابو علی الشبوّیی یروی عن ابی عبد الله محمد بن یوسف الفربری شیخ ابو سعید ابو الخیر گوید قدس الله تعالی سره که استاد ابو علی دقاق بنزدیک پیر شبّویی آمد و ما بمرو بودیم و پیر شبّویی صحیح بخاری یاد داشت و ما صحیح بخاری از وی سماع داریم و پیر را ازین معنی آگاهی تمام بوده است و استاد ابو علی دقاق را با این سخن وی آورد پیر شبّویی استاد ابو علی را گفت که ما را ازین معنی نفسی زن استاد ابو علی گفت این سخن بر ما بسته است گشاده نیست گفت روا بود ما نیاز خویش حاضر کنیم تا ترا بر نیاز ما سخن بگشاید آن معنی آتش است و نیاز سوخته استاد ابو علی اجابت کرد مجلس نهاد و وی را بر سر منبر سخن نمی گشاد که مردم اهل آن نبودند پیر شبّویی از در مسجد در آمد استاد را چشم بر وی افتاد سخنش بگشاد جون مجلس بآخر رسید پیر شبّویی گفت تو آنی که بودی این ما بودیم نیاز باید هیچ راهی بخداوند از نیاز نزدیکتر نیست اگر بر سنگ خاره افتد چشمهٔ آب بگشاید روزی در تابستان در گرمگاه روز که خاک و گرد بود ابو علی شبّویی را دیدند که میرفت گفتند ایها الشیخ

بجامی روی گفت بفلان خانقاه می روم که انجا درویشانند و من بشنیده ام که در روزی صد و بیست رحمت از آسمان بر درویشان بارد بتخصیص در وقت قیلوله اکنون می روم که انجا قیلوله کنم باشد که ازان رحمت نیز بر من بارد بزرگان گفته اند خویشتن را در میان ایشان درخوران و خویشتن را از ایشان و از دوستان ایشان فرا نمای اگر چه دانی که چگونه رسوایی مصراع
عاشق نمای خویشتن ار چه نه چنین
تا فردا که گویند تو کیستی گویی من از دوستان ایشانم و چون سخن ایشان شنوی و اگر چه معنی ندانی سری در جنبان تا فردا گویی که از سر جنبانان ایشانم گویند بیا که ترا حقیقت مگر بدان سبب برهی بیت
با عاشقان نشین و همه عاشقی گزین
با هر که نیست عاشق با او مشو قرین

٣٦١

شیخ ابو القاسم بشر یاسین رحمه الله تعالی

از جملهٔ مشاهیر علماء عصر و کبار مشایخ دهر بوده است و نشست وی در مهینه بوده است و انجا از دنیا رفته در سنة ثمان و ثلاثمائه شیخ ابو سعید ابو الخیر قدس الله تعالی روحه گفته است که در کودکی دران وقت که قرآن میخواندم پدرم با بو الخیر مرا بنماز آدینه می برد در راه پیر ابو القاسم بشر یاسین پیش آمد گفت ای ابو الخیر این کودک آن کیست پدرم گفت آن ماست نزدیک ما آمد و بر سر پای نشست و روی بر روی ما باز نهاد چشمهای وی پر آب گشت گفت یا ابو الخیر ما نتوانستیم رفت ازین جهان که جای خالی می دیدیم و درویشان ضایع می ماندند اکنون که فرزند ترا دیدیم ایمن گشتیم که ولایتها را ازین کودک نصیب خواهد بود پس پدرم را گفت جون از نماز بیرون آیی او را بنزدیک ما آر جون از نماز فارغ شدیم پدر ما را بنزدیک پیر ابو القاسم برد جون در صومعهٔ وی شدیم و پیش وی بنشستیم طاقی بود نیک بلند دران صومعه پیر ابو القاسم پدرم را گفت بو سعید را بر دوش گیر تا قرصی بران طاقست فرو گیرد پدر ما را بر گرفت

دست دراز کردیم وآن قرص را از آن طاق فرو کرفتیم قرصی بود جوین کرم
جنانک دست ما را از کرمیٔ آن خبر می بود شیخ ابو القاسم آن قرص از ما
بستد وجشم بر آب کرد وآن قرص بدو نیمه ساخت ویک نیمه بما داد وکفت
بخور ویک نیمه خود بخورد و بدرم راهیج نصیب نداد بدرم کفت ای شیخ
جه سبب بود که ما را ازین تبرک نصیب نکردی شیخ ابو القاسم کفت ای ابو الخیر
سی سالست تا این قرص برین طاق نهاده ایم وما را وعده کرده اند که این قرص
در دست انکس که کرم خواهد شد جهانی بوی زنده خواهد کشت وختم این
حدیث بروی خواهد بود اکنون این بشارت تمام تمام باشد که انکس این پسر تو خواهد
بود شیخ ابو سعید قدس سره کفته است که روزی بیش ابو القاسم بشر یاسین بودیم
ما را کفت ای پسر خواهی که با خدای سخن کویی کفتیم خواهیم جرا نخواهیم کفت
هر وقت که در خلوت باشی این بکوی و بیش ازین مکوی رباعیه

بی تو جانا قرار نتوانم کرد ٭ احسان ترا شمار نتوانم کرد
کر بر تن من زبان شود هر مویی ٭ یک شکر تو از هزار نتوانم کرد

٣٦٢

شیخ لقمان سرخسی قدس الله تعالی سره

وی در ابتدا مجاهدهٔ بسیار داشته است ومعاملهٔ باحتیاط ناکاه کشفی
افتادش که عقلش برفت کفتند لقمان آن جه بود واین جیست
کفت هر جند بندکی بیش کردم بیش می بایست درماندم کفتم الهی
پادشاهان را جون بندهٔ پیر شود آزادش کنند تو پادشاه عزیزی
در بندکیٔ تو پیر کشتم آزادم کن کفت ندایی شنیدم که ای لقمان
آزادت کردیم نشان آزادیٔ آن بود که عقل از وی بر کرفتند
پس وی از عقلاء مجانین بوده است وشیخ ابو سعید ابو الخیر
بسیار کفته است که لقمان آزاد کردهٔ خدایست سبحانه از امر ونهی
وهم شیخ ابو سعید ابو الخیر کفته که شبی جماعت خفته بودند ودر خانقاه

بسته بود وما با پیر ابو الفضل بر سر صفه نشسته بودیم وسخنی می رفت در معارف
مسالهٔ مشکل شد لقمن را دیدیم که از بام خانقاه در پرید ودر پیش ما بنشست
وان مساله را بکفت جنانک اشکال برخاست باز بر پرید وببام بیرون شد
پیر ابو الفضل کفت ای بو سعید مرتبهٔ این مرد می بینی کفتم می بینم کفت
اقتدا را نشاید کفتم جرا کفت از انک علم ندارد واز شیخ ابو سعید برسیدند
در سرخس که ظریف کیست کفت در شهر شما لقمن کفتند سبحان الله در شهر ما
خود هیجکس از وی بشولیده تر وشوخکین تر نیست شیخ کفت شما را غلط
افتاده است ظریف پاکیزه بود وپاکیزه آن باشد که با هیج جیزش پیوند نباشد
وهیجکس را از وی بی پیوندتر وبی علاقه تر وپاکیزه تر نمی بینم که در همه عالم
با هیج جیز پیوند ندارد نه با دنیا نه با آخرت ونه با نفس وهم شیخ ابو سعید
کفته است که ما در سرخس بودیم بیش پیر ابو الفضل حسن یکی در آمد وکفت
لقمان مجنون را بیماری بدید آمده است وفرو مانده وکفتم ما را بفلان
رباط برید سه روزست که تا انجاست وهیج سخن نکفته است امروز
کفت پیر ابو الفضل را بکویید که لقمن می رود دید پیر ابو الفضل جون
آن سخن بشنید کفت انجا رویم با جماعت انجا شدند جون لقمن او را بدید
تبسمی کرد پیر ابو الفضل بر بالین وی بنشست وی در پیر می نکریست
ونفسی کوم می زد وهیج لب نمی جنبانید یکی از جمع کفت لا اله الا الله لقمن
تبسمی کرد وکفت ای جوانمرد ما خراج داده ایم وبرات ستده وباقی بر توحید
داریم آن درویش کفت آخر خویشتن را با یاد می باید داد لقمن کفت
ما را عربده می فرمایی بر درکاه حق پیر ابو الفضل را خوش آمد کفت
همجنین است ساعتی بود نفس منقطع شد وهمجنان در پیر مے
نکریست وهیج تغیر در نظرش پدید نیامد بعضی کفتند تمام شد بعضی کفتند
نشد هنوز نظرش راست ودرستاست پیر ابو الفضل کفت تمام شده است ولیکن

تا ما نشسته ایم وی چشم فراز نکند چون پیر ابو الفضل برخاست لقمن چشم برهم نهاد

٣٦٣

شیخ محمد قصاب الآملی رحمه الله تعالی

وی بدامغان می بوده است * شیخ الاسلام گفت که شیخ محمد قصاب شاگرد ابو العباس قصاب بود مذکری کردی شیخ ابو العباس ویرا از مجلس داشتن بازداشته بود که عام را سخن نگوید که سخن وی بلند شد* بود وی بزرگ بوده دامغان جیفه و وی روح آن * وهم شیخ الاسلام گفت اگر خرقانی و محمد قصاب بجای بودندی من شما را بوی فرستادی نه بخرقانی که وی شما را سودمندتر بودی از خرقانی یعنی خرقانی منتهی بود مرید از وی بهره کم یافتی * شیخ الاسلام گفت که محمد قصاب با من گفت که هر نیکوان صفاتی باشند یعنی برحمت و عفو و کرم گرایند بیش از صفات نه بینند و معاملهٔ صوفیان باذات است با معطی است نه با عطا و هرچه جزاوست حجابست ازو

٣٦٤

شیخ ابو الحسن خرقانی قدس الله تعالی سره

نام وی علی بن جعفر است یگانه و غوث روزگار خود بود و قبلهٔ وقت که در روزگار وی رحلت بوی بود * شیخ ابو العباس قصاب گفته بود که این بازارک ما با خرقانی افتد یعنی رحلت و زیارت پس از وفات وی بخرقانی گشت چنانکه گفته بود * و انتساب شیخ ابو الحسن ~~بعد از وفات~~ در تصوف بسلطان العارفین شیخ ابو یزید بسطامی است قدس الله تعالی روحه و تربیت ایشان در سلوک از روحانیت شیخ ابو یزید است و ولادت شیخ ابو الحسن شب سه شنبه عاشورا سنهٔ خمس و عشرین و اربعمایه از دنیا برفته روزی با اصحاب خود گفت که چه چیز بهتر بود گفتند شیخا هم تو بگوی گفت دلی که همه در وی همه یاد کرد او بود * از وی پرسیدند که صوفی کیست گفت صوفی بمرقع و سجاده صوفی نبود و صوفی برسوم و عادات صوفی نبود صوفی آن بود که نبود * وهم وی گفته که صوفی روزی بود

بعد از وفات شیخ العزیز بید به صد و بیست و شیخ ابو الحسن

که با آفتابش حاجت نبود * و شبی بود که بماه و ستاره اش حاجت نبود و نیستی که بهستیش حاجت نبود * از وی پرسیدند که مرد بچه داند که وی بیدار است گفت بآنکه چون حق را یاد کند از فرق تا قدمش از یاد کرد حق چیزی داشته باشد * و از وی پرسیدند که صدق چیست گفت صدق آنست که دل سخن گوید یعنی آن گوید که در دلش بود * و از وی پرسیدند که اخلاص چیست گفت هرچه برای حق کنی اخلاص است و هرچه برای خلق کنی ریاست * و از وی پرسیدند که کرا رسد در فنا و بقا سخن گفتن گفت کسی را که بیک تار ابریشم از آسمان در آویخته باشند ش بادی بیاید که درختها و بناها بیفکند و همه کوهها برکند و همه دریاها انباشته کند و ویرا از جایگاه نتواند جنبانید * وهم وی گفته است که هرگز با کسی صحبت مدارید که شما گویید خدا و او گوید چیز دیگر * وهم وی گفته که اندوه طلب کن تا آب چشمت بدید آید که حق گریندگان را دوست می دارد * وهم وی گفته اگر کسی سرودی بگوید و بآن حق را خواهد بهتر از آن که قرآن خواند و بدان حق را نخواهد وهم وی گفته که وارث رسول صلی الله علیه و سلم آنکس بود که بفعل رسول اقتدا کند نه آن بود که روی کاغذ سیاه کند * شبلی گفته است آن خواهم که نخواهم و وی گفته که این هم خواستی است * وهم وی گفته امروز چهل سالست تا دریک وقتم و حق بدلم می نگرد بجز خود را نمی بیند ما بقی فیَّ لغیر الله شیٔ و لا یصدری لغیره قرار * وهم وی گفته که چهل سالست تا نفسم یک شربت آب سرد می خواهد یا شربتی دوغ ترش می خواهد هنوز ویرا نداده ام * وهم وی گفته علما و عباد در جهان بسیارند ترا از آن باید بودن که روز بشب آری چنانکه حق پسندد و شب بروز آری چنانکه حق پسندد * وهم وی گفته که روشن ترین دلها آن بود که در آن خلق نبود و بهترین کارها آن بود که درو

یعنی متاثر گشته باشد ع ع

اندیشهٔ مخلوق نبود وحلال ترین نعمتها آن بود که بجهد تو
بود وبهترین رفیقان آن بود که زندگانیش با حق بود

۳۶۵ شیخ ابو عبد الله الداستانی رحمه الله تعالی

نام وی محمد بن علی الداستانی است ولقب وی شیخ المشایخ
عالم بوده بانواع علوم واز محتشمان درگاه حق بود ووی را کلامی
مهذب است واشارتی لطیف آذا قران شیخ ابو الحسن بود ونسبت
ارادت وی بسه واسطه بشیخ عمی بسطامی که برادر زادهٔ سلطان
العارفین ومرید ویست می رسد در ماه رجب سنه سبع عشر و
اربعمائه برفته از دنیا وعمر وی پنجاه ونه سال بود صاحب کشف المحجوب
گوید که من از شیخ سهلکی که از اصحاب وی بود شنیدم که گفت
وقتی اندر بسطام ملخ آمد وهمه کشتها ودرختها از بسیاریٔ آن
سیاه شد ومردم دست بخروش بردند شیخ مرا گفت این چه مشغله است
گفتم ملخ آمده است ومردمان بدان رنجه دل می باشند شیخ برخاست
وببام برآمد وروی باسمان کرد در حال همه ملخها برخاستند نماز
دیگر را یکی نمانده بود وهیچکس را یک شاخ بزیان نشده

۳۶۶ شیخ ابو سعید بن ابی الخیر قدس الله تعالی سره

نام وی فضل الله بن ابی الخیر است سلطان وقت بود وجمال
اهل طریقت ومشرف القلوب ودر وقت وی همه مشایخ وی را
مسخر بودند پیر وی در طریقت شیخ ابو الفضل بن حسن سرخسی است
شیخ ابو سعید گفته که یک روز می آمدم بر در شادستان سرخس
تل خاکستر بود ولقمان مجنون بر سر آن نشسته قصد وی کردم و
بران بالا شدم وی پاره بر پوستین می دوخت وما بوی
می نگریستیم وحضرت شیخ چنان ایستاده بوده است که سایهٔ

وی

وی بر پوستین لقمان افتاده بوده چون آن پاره بر پوستین دوخت
گفت یا با سعید ماترا با این پاره برین پوستین دوختیم پس برخاست
ودست ما بگرفت ومی برد تا بخانقاه پیر ابو الفضل ووی را
آواز داد وی بیرون آمد گفت یا ابا الفضل این را نگاه دار
که از شماست پیر ما را دست بگرفت ودر خانقاه برد ودر صفه
بنشست وجزوی برگرفت ودر آنجا نظر می کرد ما را چنانچه عادت
دانشمندان بود طلبی در سینه پدید آمد که در آن جزو چیست
پیر بدانست گفت یا با سعید صد وبیست وچهار هزار پیغمبر را
که بخلق فرستادند گفتند با خلق بگویید که الله ایشان آمدند
کسانی که این کلمه گفتند درین کلمه مستغرق شدند شیخ گفت
این سخن آن شب ما را در خواب نگذاشت بامداد پیش از آفتاب
برآمدن از پیر دستوری خواستیم وبدرس تفسیر پیش بو علی
فقیه آمدیم چون بنشستیم خواجه بو علی را اول درس این آیت بود
قل الله ثم ذرهم فی خوضهم یلعبون در آن ساعت دری
در سینهٔ ما گشادند بسماع این کلمه وما را از ما فرا ستدند خواجه
بو علی آن تغیر در ما بدید گفت دوش کجا بودهٔ گفتیم بنزدیک پیر
ابو الفضل گفت برخیز وباز آنجا شو که حرام بود ترا ازان معنی
باین آمدن ما بنزد پیر ابو الفضل شدیم واله ومتحیر همه این کلمه
گشته چون پیر ابو الفضل ما را بدید گفت یا با سعید بیت
مستک شدهٔ همی ندانی پس وپیش ها هان کم نکنی تو این سر رشتهٔ خویش
گفتم ای شیخ چه می فرمایی گفت درآی وبنشین واین کلمه را باش
که این کلمه با تو کارها دارد وچون پیر ابو الفضل برحمت حق تعالی
پیوست وما را در مدت حیات پیوهرا اشکالی که بودی بوی رجوع

افتادی حل اشکال ما را هیچکس متعین نبود الا شیخ ابو العباس
بآمل رفتیم بنزدیک شیخ ابو العباس و یکسال بیش وی بودیم
کویند که شیخ ابو العباس را در جماعت خانهٔ صوفیان موضعی بود
که چهل و یکسال در انجا نشسته بود در میان جمع اگر شب در روشنی
نماز افزونی کردی کفتی ای پسر تو بخسب که این پیر هر چه می کند برای شما
می کند که ویرا این بهیچ کار نیست و بدین حاجتی ندارد و هرگز در آن
یکسال شیخ ابو سعید را نکفت که تو بخسب یا نماز مکن چنانکه دیگران را
و ویرا در برابر خود خانگکی داده بود یک شب شیخ ابو العباس از
صومعه بیرون آمد مگر فصد کرده بود و رگش کشاده شده بود
شیخ ابو سعید از ان حال خبر داشت برخاست و زود از زاویهٔ خود
بیرون آمد و بیش شیخ آمد و دست وی بشست و ببست و جامه
از وی باز کرد و جامهٔ خویش بیش وی داشت شیخ بستد و در پوشید
پس جامهٔ شیخ را بشست و نمازی کرد و بر ریسمان افکند و هم در شب
خشک شد بمالید و در نوردید و پیش شیخ آورد شیخ اشارت کرد که ترا
در باید پوشید شیخ بو سعید در پوشید و بزاویهٔ خود رفت چون
بامداد شد جماعت برخاستند و حاضر آمدند در شیخ ابو العباس نگریستند
جامهٔ شیخ ابو سعید دیدند و در شیخ ابو سعید جامهٔ شیخ ابو العباس
در تعجب ماندند شیخ ابو العباس کفت آری دوش نثارها رفت همه
نصیب این جوان مهینگی آمد مبارکش باد. شیخ ابو سعید کفته است
روزی دو کس بیش شیخ ابو العباس در آمدند و بنشستند و کفتند
ما را با یکدیگر سخنی رفته است یکی می کوید اندوه ازل و ابد تمامتر و یکی
می کوید شادئ ازل و ابد تمامتر شیخ چه می کوید شیخ دست بر روی فرود
آورد و کفت الحمد لله که منزلگاه پسر قصاب نه اندوهست و نه شادی

لیس

لیس عند ربکم صباح ولا مساء اندوه و شادی صفت تست و هر چه صفت
تست محدث است و محدث را بقدیم راه نیست پس کفت پسر قصاب
بندهٔ خدای است در امر و نهی رهیِ مصطفی صلی الله علیه وسلم در متابعت
سنت اگر کسی دعوی راه جوانمردان می کند کواهش اینست چون آن
دو کس بیرون شدند برسیدیم که آن دو کس که بودند کفتند یکی
ابو الحسن خرقانی است و یکی ابو عبد الله داستانی. و هم شیخ ابو سعید
کفته است که چون یکسال بنزدیک شیخ ابو العباس مقام کردیم کفت
باز کرد و با میهنه شو تا روزی چند این علم بر در سرای تو زنند
ما بحکم اشارت او باز آمدیم با هزار خلعت و فتوح. پیری بوده است
بمرو از مشایخ ما وراء النهر نام وی محمد ابو نصر حبیبی و هرگز شیخ را
ندیده بوده وقتی خواجه ابوبکر خطیب که از ائمهٔ مرو بود و در
درس قفال شیخ را دیده بود بجهت شغلی قصد نشابور کرد
محمد حبیبی نزدیک وی آمد که شنیدم که عزم نشابور داری
مرا سؤالیست میخواهم که از شیخ ابو سعید بپرسی و جواب باز آری
ولیکن باید که او نداند که این سؤال من کرده ام کفت آن سؤال چیست
کفت از وی بپرس که آثار را محو بود کفت من این یاد نتوانم داشت
بر کاغذی بنویس بنوشت و بوی داد خواجه ابوبکر خطیب کفت
که چون بنشابور آمدم و در کاروانسرای فرود آمدم در وضو
در آمدند آواز دادم که منم کفتند شیخ ابو سعید سلام می رسانید
و می کوید که ما آسوده نه ایم که تو در کاروانسرای فرود آمدی
باید که بنزد ما آیی کفتم بگرمابه شوم و غسل کنم آنگاه بیایم و از آن
سلام و پیام حالی عظیم بر آمد که یقین دانستم که کس ویرا خبر نداده است
بگرمابه شدم و غسل کردم چون بیرون آمدم آن دو درویش را دیدم ایستاده

واواز داد وندانکه خواجه امام ابوبکر خطیب در کاروانسرای مرو ... ام

باعود وکلاب کفتند شیخ مارا بخدمت تو فرستاده است
جون بپیش شیخ آمدم وشیخ مرا بدید کفت بیت
اهلاً لسعدی والرسول وحبذا • وجه الرسول لحب وجه المرسل
سلام کردم جواب داد وکفت اکر تو رسالت آن پیر را خوار میداری
سخن او بنزدیک ما عزیزست تا ازو بیرون آمدهٔ ما منزل بمنزل می
شماردیم بیا تا جه داری وآن پیر جه کفته است از هیبت شیخ سوال
از خاطرم رفته بود کاغذ را بیرون آوردم وبشیخ دادم شیخ کفت
اکر جواب اکنون کویم بر تو لازم شود که باز کردی شغلی که داری
بکزار وجون بروی جواب کویم تا در نشابور بودم هر شب بپیش
شیخ می بودم وقت بازکشتن جواب سوال پیر طلبیدم کفت آن پیر را
بکوی لا تبقی ولا تذر عین نمی ماند اثر کجا ماند سر در پیش افکندم
وکفتم که مفهوم نشد کفت این در بیان دانشمندی نیاید
این بیتها یاد کیر وباوی بکوی رباعیه
جشمم همه اشک کشت وجشمم بکریست • در عشق تو بی جشم همی باید زیست
از من اثری نماند این عشق از جیست • جون من همه معشوق شدم عاشق کیست
کفتم شیخ بفرماید تا برجایی ثبت کنند حسن مودب را فرمود تا نبشت
جون بمرو آمدم در وقت پیر محمد حبیبی بیامد قصه را جمله باوی
بکفتم وآن بیتها برخواندم جون بشنید نعرهٔ بزد وبیفتاد واز آنجا
دو کس او را بیرون بردند وهفتم روز در خاک بود • شیخ قدس سره
کفته است بر رسته دکر باشد وبربسته دکر آنجه از علوم تعلق
بتقریر زبان دارد ومتمسک آن طایفه انا وجدنا آباءنا علی امة است
بربسته است تا حیات عاریتی زبان را بتحریک مدد می کند ربابان
غرور نش سرابی می نماید جون ناصیهٔ ملک الموت بدید آید بیرایهٔ عادت

از سر زبان بردارند ورسوایی مرد ظاهر شود وآنجه تعلق بدل دارد بر
رسته است واز وی توقع ثمرات بسیار در دین ودنیا • روزی قوال
در پیش شیخ این بیت میخواند بیت اندر غزل خویش نهان خواهم کشتن •
تا بر لب تو بوسه دهم جونش بخوانی • شیخ کفت این بیت که کفته است کفتند
عماره کفت خیزید تا بزیارت وی شویم شیخ با جمعی بزیارت وی شدند
این رباعی بر زبان حضرت شیخ کذشته است رباعیه
در راه یکانکی نه کفرست ونه دین • یک کام ز خود برون نه و راه ببین
ای جان وجهان تو راه اسلام کزین • با مار سیه نشین وبا خود منشین
وهم حضرت شیخ فرموده اند که این ابیات را در پیش جنازهٔ ما برخوانید نظم
خوبتر اندر جهان ازین جه بود کار • دوست برِ دوست رفت ویار بر یار
آن همه اندوه بود وین همه شادی • وان همه کفتار بود وین همه کردار
شیخ را برسیدند از معنی این خبر که تفکر ساعة خیر من عبادة سنة
شیخ کفت اندیشهٔ یکساعته در نیستی خود بهتر از عبادت یکساله
در اندیشهٔ هستی خود بعد از ان کفت رباعیه
تا روی ترا بدیدم ای شمع طراز • نه کار کنم نه روزه دارم نه نماز
جون با تو بوم مجاز من جمله نماز • جون بی تو بوم نماز من جمله مجاز
استاد ابو صالح که مقری شیخ بود بیمار شد حضرت شیخ مر ابوبکر مودب را
که ادیب فرزندان شیخ بود بخواند وبفرمود که دوات وقلم وپارهٔ
کاغذ بیار تا برای بوصالح جیزی نویسیم دوات وقلم
وکاغذ آورد شیخ کفت بنویس رباعیه
حورا بنظارهٔ نکارم صف زد • رضوان بعجب بماند وکف بر کف زد
یک خال سیه بران رخان مطرف زد • ابدال ز بیم جنک در مصحف زد
خواجه ابوبکر مودب آنرا بنوشت وبنزدیک بوصالح بردند وبروی

بستند در حال صحت یافت وهمان روز بیرون آمد • روزی شیخ
بیرون آمد و در زیر درختی نشست که برک آن زرد شده بود
واین بیت بخواند بیت تو از مهر زردو من از مهر زرد •
• تو از مِهْر ماه ومن از مِهرِ ماه • شیخ را کفتند فلانکس بر روی
آب می رود کفت سهل است بزغی وصعوهٔ نیز بر آب برود کفتند
فلانکس در هوا می پرد کفت زغنی ومکسی نیز در هوا می پرد کفتند
فلانکس در یک لحظه از شهری بشهری می رود کفت شیطان نیز در یک
نفس از مشرق بمغرب می رود اینچنین چیزها را بس قیمتی نیست
مرد آن بود که در میان خلق نشیند وداد وستد کند وزن خواهد
وبا خلق در آمیزد ویکلحظه از خدای خود غافل نباشد • شیخ را
پرسیدند که تصوّف چیست کفت آنچه در سر داری بنهی وآنچه
در کف داری بدهی واز آنچه بر تو آید نجهی • وهم شیخ کفته
الله وبس وما سواه هوس • وانقطع النفس • وهم شیخ کفته حجاب
میان بنده وخدای زمین وآسمان نیست عرش وکرسی نیست
پنداشت ومنیٔ تو حجابست از میان برکیر وبخدا وند رسیدی •
شیخ فرموده اند که در سفر بودیم بدهی رسیدیم کفتیم اینجا از
پیران هیچکس بوده است کفتند پیری بوده است که ویرا داد
می کفته اند کفتیم هیچ کس هست که ویرا دیده باشد کفتند
اینجا پیریست دیرینه که ویرا دیده است فرستادیم تا آن پیر
بیامد مردی بشکوه بود پرسیدیم که تو داد را دیدهٔ کفت کودک
بودم که ویرا دیدم کفتیم که از وی چه شنیدی کفت مرا قوت آن نبود
که سخن وی دانستمی لیکن یک سخن یاد دارم از و روزی مرقع داری
از راه رسید و بنزدیک وی در آمد وسلام کرد وکفت پای افزار

بیرون کنم ایها الشیخ که بتو بیاسایم که کرد همه عالم بکشتم خود نیاسودم وآسوده
نیز ندیدم پیر کفت چرا از خویش دست نداشتی تا خود بیاسودی وخلق
هم بتو بیاسودندی ما کفتیم این سخن تمام است که آن پیر کفته برتر ازین سخن
نباشد • وهم شیخ فرموده اند اصل این حدیث آن باشد که مرد را با وُبا ز
نکذارند رسول صلی الله علیه وسلم می کفتی اللهم لا تکلنی الی نفسی طرفة عین
ولا اقل من ذلک مرا یکچشم زدن بخود باز مکذار وکم از آن ما پیر و بودیم
پیری صرّاف را بدیدیم کفت ای شیخ در همه عالم هیچکس را نکذارد تا شربت آب
بمن دهد یا بر من سلام کند وهمه خلق می خواهند تا ساعتی از خود برهند
ومن می خواهم که بدانم که یکساعت کجا ایستاده ام بآخر عمر آتشی در وی
افتاد وبسوخت • وهم شیخ فرموده اند ولذکر الله اکبر ذکر خداوند
بزرکترست نه چنانک تو او را یاد کنی چنانک او ترا یاد کند ذکر خداوند
بزرکتر بود ذکر تو پیدا بود که تا کجا بود ترا بباید جُست این حدیث را
وبجد فرا پیش باید کرفت آن کفت با آن پیرزن که خدا را کجا جویم کفت
دوست مادر کجا ش جستی که نیافتی هر کجاش جویی یابی من طلب وجد هر که
جست یافت وهر که جوید یابد • وهم شیخ فرموده اند که جوانی بنزدیک
پیری در شد وکفت ای پیر مرا سخنی بکوی پیر ساعتی سر فرو برد و تفکر
کرد پس سر بر آورد وکفت ای جوان انتظار جواب می بری کفت آری پیر کفت
هر چه دون حق است جلّ جلاله کرای سخن نکند وهر چه سخن حق است عزّ وعلا
بعبارت در نیاید انّ الله تعالی اجلّ من ان یوصف بوصفٍ ویذکر بذکرٍ •
یکی ازین طایفه کفته است که مدتی پیش شیخ ابو سعید بودم خواستم که
ببغداد روم مرا کفت چون ببغداد روی وترا پرسند که چه دیدی
وچه فایده کرفتی چه خواهی کفت کویی رُویی وریشی دیدم کفت تا شیخ
چه فرماید شیخ کفت هر که تازی داند این بیتها بروی خوان شعر

بخواهم

مردم

قالوا خراسان اخرجت شیا ٭ لیس له فی جماله ثانی
فقلت لا تنکروا محاسنه ٭ فمطلع الشمس من خراسان

وهر که تازی نداند این رباعی بروی خوان رباعیه

سبزی و بهشت نوبهار از تو برند ٭ آن که بخلد یادکار از تو برند
در چینستان نقش و نکار از تو برند ٭ ایران همه فال روزکار از تو برند

حضرت شیخ از استاد ابو علی دقاق برسید که این حدیث بر دوام بود استاد کفت نه شیخ سر در بیش انداخت ساعتی دیکر سر برآورد و کفت ای استاد این حدیث بر دوام بود کفت نه شیخ دیکر بار سر در بیش افکند ساعتی دیکر سر برآورد و کفت ای استاد این حدیث بر دوام بود کفت اکر بود نادر بود شیخ دست برهم زد و کفت این از آن نادرهاست حضرت شیخ شب جمعه وقت نماز خفتن چهارم شعبان سنة اربعین واربعمائه از دنیا رفته و عمر ایشان هزار ماه بوده است

شیخ ابو القاسم کرکانی قدس الله تعالی سره

۳۶۲

نام وی علی است در وقت خود بی نظیر بود و در زمان خود بی بدیل نسبت وی بسه واسطه که شیخ ابو عثمن مغربی و شیخ ابو علی کاتب و شیخ ابو علی رودباری اند بسید الطایفه جنید می رسد و ویرا حالتی قوی بوده است چنانکه همه را روی بدرکاه وی بوده است در کشف واقعه مریدان آیتی بوده است ظاهر ٭ صاحب کشف المحجوب کوید که وقتی مرا واقعه افتاد طریق حل آن بر من دشوار شد قصد شیخ ابو القاسم کرکانی کردم ویرا در مسجدی یافتم که بر در سرای وی بود تنها بود و واقعه مرا بعینها با ستونی می کفت من نا برسیده جواب خود یافتم کفتم ایها الشیخ این واقعه منست کفت ای بسر این ستون را خدای تعالی درین ساعت با من ناطق کردانید تا از من این سوال کرد ٭ روزی شیخ

ابو سعید

شیخ ابو سعید ٭ و شیخ ابو القاسم قدس الله تعالی روحهما در طوس با هم نشسته بودند بر یک تخت و جمعی درویشان بیش ایشان ایستاده بر دل درویشی کذشت که آیا منزلت این دو بزرک چیست شیخ ابو سعید روی بآن درویش کرد و کفت هر که خواهد دو بادشاه بهم بیند در یک وقت در یک جای بر یک تخت کو درنکر آن درویش چون بشنید در ان هر دو بزرک نکریست حق تعالی حجاب از بیش چشم وی برداشت تا صدق سخن شیخ بر دل وی کشف کشت و بزرکواری ایشان بدید بس بدلش بکذشت که آیا خداوند تبارک و تعالی را امروز در زمین هیچ بندهٔ هست بزرکوارتر ازین هر دو شخص شیخ ابو سعید روی بآن درویش کرد و کفت مختصر ملکی بود که هر روزی در ان ملک چون ابو سعید و ابو القاسم هفتاد هزار فرا نرسد و هفتاد هزار بر نرسد

خواجه مظفر بن احمد بن حمدان قدس الله تعالی روحه

۳۶۸

کنیت وی ابو احمد ست خدای تعالی در بالش ریاست در این قصه بروی بکشاد و تاج کرامت بر سر وی نهاد و ویرا بیانی نیکو بود و عباراتی عالی در فنا و بقا ٭ شیخ ابو سعید ابو الخیر قدس سره فرموده اند که ما را باین درکاه از راه بندکی آوردند و خواجه مظفر را از راه خداوندی یعنی ما بمجاهدت بمشاهدت یافتیم و وی از مشاهدت بمجاهدت آمد ٭ صاحب کشف المحجوب کوید که من از وی شنیدم که کفت آنچه بند کان را بقطع بوادی و مفاوز و فیافی روی نمود من در بالش و صدر یافتم و اصحاب رعونت این قول را از ان بیر بدعوی بردارند و آن از نقص ایشان بود و بهیچ حال عبارت از صدق حال دعوی نباشد خاصه با اهل آن ٭ روزی خواجه مظفر در نوقان می کفت که کار ما با شیخ

ابو سعید همچنانست که پیمانهٔ ارزن یکدانه شیخ ابو سعیدست و باقی من
یکی از مریدان شیخ ابو سعید انجا حاضر بود از سر گرمی برخاست
و پای افزار کرد و پیش شیخ آمد و آنچه از خواجه مظفر شنیده بود بگفت
شیخ گفت برو و خواجه مظفر را بگو که آن یکی هم تویی ما هیچ چیز نیستیم

معشوق طوسی قدس الله تعالی روحه

نام وی محمدست از عقلاء مجانین بوده است و سخت بزرگوار و صاحب
حالت بکمال در شهر طوس می بوده است و قبر وی انجاست دران وقت
که شیخ ابو سعید ابو الخیر از میهنه عزیمت نشابور کرده بود بیکی
از دیهها که در نواحی طوس بود رسید درویشی را گفت بشهر طوس
باید رفت بنزدیک خواجه محمد معشوق و با وی گفت که دستوری هست که
بشهر و ولایت تو درآییم چون آن درویش برفت شیخ بفرمود تا اسب
زین کردند و بر اثر وی سوار شدند و همهٔ صوفیان در خدمت
شیخ چون بیک فرسنگی شهر رسید بموضعی که از انجا شهر را بتوان دید
اسب شیخ بایستاد و همه جمع بایستادند چون آن درویش پیش معشوق
رسید و پیغام شیخ بگزارد معشوق تبسم کرد و گفت برو و بگو که
تا درآید چون معشوق این سخن بگفت شیخ از انجا اسب براند و
جمع روان شدند در راه آن درویش بشیخ رسید و سخن معشوق
باز گفت شیخ هم از راه پیش معشوق آمد و وی شیخ را استقبال
کرد و در بر گرفت و گفت فارغ باش که این نوبت که اینجا زنند روزی
چند را بر درگاه تو خواهند آورد • عین القضاة همدانی در بعضی
از رسایل خود نوشته است که محمد معشوق نماز نکردی از خواجه محمد
حمویه و از خواجه امام احمد غزالی رضی الله عنهم شنودم که روز قیامت
صدیقان را همه این تمنا بود که کاشکی خاکی بودندی که روزی محمد معشوق

طوسی قدم بران خاک نهاده بودی • آین محمد ترکی قبا بسته بود یک روز
در جامع طوس آمد شیخ ابو سعید ابو الخیر رضی الله عنه مجلس می داشت
این محمد بندی بر قبا زد و شیخ ابو سعید را خاموش کرد و زبانش
ببست چون ساعتی بر آمد شیخ ابو سعید گفت که ای سلطان عصر
وای سرور وجود بند قبا واگشای که بند بر هفت آسمان و زمین نهادی

امیر علی عبو رحمه الله تعالی

عین القضاة در بعض مکتوبات خود در بیان آنکه بهیچ گونه حضور و غیبت
یکسان نبود بلکه دل با وجود قرب القلوب تقاضای قرب الابدان هم کند
می گوید که امیر عبو پیری بزرگ بود مریدی داشت او را محمد شهرابادی
نام یک روز این مرید را بفرستاد تا از بازار چیزی آرد این مرید برفت
و همانا چیزی حاضر نبود در وقت خود را بفروخت و آن چیز که پیر خواسته بود
بخرید و بدو فرستاد چون چند روز برین واقعه بر آمد آنکس که آن
مرید را خریده بود مکر واقف شد بر حقیقت کار او را کسیل کرد تا پیش
پیر آمد چون در آمد امیر علی با او گفت ای جوانمرد چندین هزار ساله
جان ما در غیب در عشق آفرینش تو می سوخت این بس نبود که این
فراق ظاهر نیز در می بایست یک هفته قرب ظاهر هم باید • و هم وی گوید
در بیان حال جماعتی که بی راهبری راه نامسلوک رفتند بعضی از ایشان را
مغلوبی در پناه خود نگاه داشت و مستی سایه بان سر ایشان شد و
هر که با تمیز بود سرش بر داشتند و از جملهٔ مغلوبان آن دو ترکمان بودند
که حسین قصاب از ایشان حکایت کرد که با کاروانی عظیم در راهی می رفتم
ناگاه دو ترکمان از میان آن کاروان بیرون شدند و راه نامسلوک را
پیش گرفتند با خود گفتم که این دو ترکمان مکر راهی می دانند نزدیکتر
ازین راه معهود پی بر پی ایشان نهادم و می رفتم و کاروان از همچنان

بکذاشتیم شب در آمد چون پارهٔ راه برفتم ناکاه روی ماه پوشیده شد
با بری سیاه من راه کم کردم ولیکن چاره نمی دانستم جز رفتن چون نیم شبی
شد دکر باره ماه از ابر بیرون آمد و اثر قدم آن دو جوانمرد باز یافتم ٠
و می رفتم چون صبح رسید کوهی بدید آمد آن دو ترکمان مرد وار پای
بران کوه نهادند و بیک ساعت بران بالا شدند و من نیز جانی می کندم
ساعتی بیفتادمی و ساعتی برفتمی آخر بر سر آن کوه شدم افتاب طلوع می کرد لشکرگاهی
عظیم دیدم خیمهای بی نهایت زده و دران میان خیمهٔ دیدم عظیم پرسیدم
که آن خیمه ازان کیست کفتند ازان سلطانست پای راست از رکاب
بیرون آوردم آوازی بکوشم رسید که سلطان در خیمه نیست بر
نشسته است و بشکار شده مرا عقل زایل شد پای چپ در رکاب بماند
و پای راست باز آورده هنوز در انتظار آنم که سلطان باز کرده عین القضاة
کوید که ان دو ترکمان یکی محمد معشوق بوده است و یکی امیر علی عبو قدس الله تعالی اسرارهم

٣٢١

شیخ ابو عبد الرحمن السلمی نیسابوری رحمه الله تعالی

نام وی محمد بن حسین بن محمد بن موسی السلمی است صاحب تفسیر حقایق
و طبقات مشایخ است و غیر آن مصنفات بسیار دارد مرید شیخ ابو القاسم
نصرابادی است و خرقه از دست وی دارد و نصرابادی مرید شبلی است
و شیخ ابو سعید ابو الخیر بعد از وفات پیر ابو الفضل بصحبت وی رسیده
و از دست وی خرقه پوشیده شیخ ابو سعید کفته که نزدیک شیخ ابو عبد الرحمن
سلمی در شدیم اول کرت که او را بدیدم مرا کفت ترا تذکرهٔ نویسم بخط خویش
کفتیم بنویس بنوشت بخط خویش سمعت جدی ابا عمرو بن نجید السلمی
یقول سمعت ابا القاسم الجنید بن محمد البغدادی یقول التصوف هو الخلق
من زاد علیک بالخلق زاد علیک بالتصوف و احسن ما قیل فی تفسیر الخلق
ما قال الشیخ الامام ابو سهل الصعلوکی الخلق هو الاعراض عن الاعتراض ٠

صاحب کتاب فتوحات مکیه قدس الله تعالی سره فی الباب الحادی والستین
ومایة فی المقام الذی بین الصدیقیة والنبوة می کوید که در محرم سنهٔ سبع
و تسعین و خمسمایه باین مقام در آمدم و من در سفر بودم در بلاد مغرب
حیرت بر من غالب شد و بجهت تنهایی و انفراد وحشتی عظیم روی
نمود و نمی دانستم که نام آن مقام چیست با وجود آنکه مرا حاصل بود پس
با آن حیرت و وحشت ازان منزلی که بودم رحلت کردم و بعد از نماز دیکر
بخانهٔ شخصی که میان و وی موانست تمام بود فرود آمدم و ازان حیرت و وحشت
با وی سخن می کفتم ناکاه دیدم که سایهٔ شخصی ظاهر شد از جای خود برجستم
کفتم شاید که کسی باشد که نزدیک وی مرا فرجی حاصل آید مرا معانقه کرد
جون تامل کردم دیدم که شیخ ابو عبد الرحمن سلمی است که روح وی در صورتی
جسدانی متمثل شده است و حق سبحانه بجهت رحمت بر من وی را بمن فرستاده
با وی کفتم که ترا درین مقام می بینم کفت که درین مقام قبض روح من کرده اند
و درین مقام از دنیی بعقبی رفته ام و همیشه درین مقام بس ذکر وحشت
و عدم موانست خود دران مقام کردم کفت الغریب مستوحش پس
کفت بعد ان سبقت لک العنایة الالهیة بالحصول فی هذا المقام فاحمد الله
یا اخی و راضی باش بآنک با خضر علیه السلام درین مقام مشارک باشی وی را
کفتم یا ابا عبد الرحمن این مقام را هیچ نامی نمی دانم که بآن نامش خوانم کفت
هذا یسمی مقام القربة فتحقق به ٠ شیخ ابو عبد الرحمن کفته است الذی لا بد
للصوفی منه شیآن الصدق فی الاحوال و الادب فی المعاملات
و فی تاریخ الیافعی انه توفی السلمی رحمه الله تعالی سنة اثنی عشر و اربعمایه

٣٢٢

حسین بن محمد بن موسی السلمی رحمه الله تعالی

وی پدر شیخ ابو عبد الرحمن السلمی است از کبار مشایخ است با عبد الله
منازل و ابو علی ثقفی صحبت داشته است و شبلی را دیده بود مجاهدهٔ دایم

داشت و در علوم معاملت کامل بود • چون شیخ ابوعبد الرحمن متولد
شد هر ملکی که داشت بفروخت و بصدقه داد او را گفتند بسری آمد هیچ برای
وی باز نگرفتی گفت اگر صالح بود هو یتولی الصالحین و اگر مفسد بود من
آلت فساد ندادە باشم توفی رحمه الله سنة نیف و اربعین و ثلثمایة

٣٧٣

ابوسهل الصعلوکی رحمه الله تعالی

نام وی محمد بن سلیمان الصعلوکی الفقیر کان امام وقته فی علوم
الشریعة و واحد زمانه والمتفق علی تقدمه علی لسان الولی والعدو
صحب الشبلی والمرتعش وابا علی الثقفی و رافق ابا الحسن البوشنجی
وابا نصر الصفار الدینابوری وکان حسن السماع طیب الوقت
شیخ ابوعبد الرحمن سلمی گوید که ابوسهل صعلوکی را از سماع پرسیدند
گفت یستحب لاهل الحقایق ویباح لاهل العلم ویکره لاهل الفسق
والفجور • وی گفته که هرگز دست در جیب نکرده ام و گره
بر چیزی نزده ام و مرا قفل و کلیدی نبوده است • و هم وی
گفته که قد تعدی من تمنی ان یکون لمن تعنی • ابوعبد الله
ختنی گفته که چون خواجه مشعوف است بسخن بسجع چرا چنین نگفت
که این به است قد تجنی من تمنی ان یکون لمن تعنی • شیخ الاسلام
گفت این به است و هیچکس چنان نگفته که من که او را بطلب
نیابند اما طالب یابد • و توفی ابوسهل الصعلوکی بنیسابور
فی ذی القعدة سنة تسع و ستین و ثلثمایه • و توفی ابنه ابوالطیب
سهل بن محمد بن سلیمان الصعلوکی الامام فی رجب سنة اربع و اربعمایة
شیخ الاسلام گفت که سهل صعلوکی گفت که من تصدق و قبل او انه فقد تصدی
لهوانه • روزی سهل صعلوکی در درس گفت که مجمیه یعنی اهل وی گفت که در
همه قرآن مرا این نکته تر می آید که الله تعالی با موسی می گوید که واصطنعتک

لنفسی

لنفسی • شیخ الاسلام گفت که مرا حسد است برین سخن که وی گفته

٣٧٤

شیخ ابوالقاسم قشیری رحمه الله تعالی

نام وی عبد الکریم بن هوازن القشیری است • صاحب رساله و
تفسیر لطایف الاشارات است و غیر آن • و ویرا در هر فنی لطایف بسیار
و تصانیف لطیف مرید ابوعلی دقاق است و استاد ابوعلی فارمدی •
توفی فی ربیع الآخر سنة خمس و ستین و اربعمایه • صاحب کشف المحجوب
گوید که امام قشیری را از ابتداء حالش پرسیدم گفت مرا وقتی
سنگی می بایست از بهر روزن خانه هر سنگ که برمی گرفتم گوهری
می شد می انداختم و این از آن بود که هر دو بنزدیک وی یکسان
بود لا بل که هنوز جوهر خوارتر بود که ویرا ارادت آن نبود و ارادت
سنگ داشت • و هم صاحب کشف المحجوب گوید که از وی شنیدم
که گفت مثل الصوفی کمثل البرسام اوله هذیان و آخره سکون
فاذا تمکنت خرست • و هم قشیری گفته است التوحید سقوط
الرسم عند ظهور الاسم فناء الاغیار عند طلوع الانوار تلاشی
الخلایق عند ظهور الحقایق فقد رؤیة الاغیار عند وجد
قربة الجبار جل ذکره و مما انشده لنفسه شعر
سقی الله وقتا کنت اخلو بوجهکم • و ثغر الهوی فی روضة الانس ضاحک
اقمنا زمانا والعیون قریرة • واصبحت یوما والجفون سوافک

٣٧٥

شیخ ابوالعباس شقانی رحمه الله تعالی

نام وی احمد بن محمد است در فنون علوم چه اصول و چه فروع امام
بود و مشایخ بسیار دریافته بود و از کبراء اهل تصوف بود • صاحب
کشف المحجوب گوید مرا با وی انسی عظیم بود و ویرا بر من شفقتی
صادق و در بعض علوم استاد من بود و هرگز از هیچ صنف کسی ندیدم

که شرع را بنزدیک وی تعظیم بیشتر بود ازان که بنزدیک او و پیوسته از
دنیا وعقبی نفور بودی و می کفتی اشتهی عدمًا لا عود له و بپارسی
کفتی هر آدمیئ را بایست محالی باشد و مرا نیز بایست محالی است که بیقین
نخواهد بود و آن آنست که می باید که خداوند تعالی مرا بعدمی برد که
هرکز آن عدم را وجود نباشد زیراکه هرچه هست از مقامات و کرامات
جمله حجاب و بلا اند و آدمی عاشق حجاب خود شده نیستی در دیدار
بهتر از آرام با حجاب و چون حق تعالی هستئ است که عدم بروی
روا نباشد چه زیان دارد در ملک وی که من نیستیئ کردم که هرکز
مران نیستی را هستی نباشد • وهم صاحب کشف المحجوب کوید که روزی
بپیش ابو العباس در آمدم و ویرا دیدم که می خواند ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا عَبْدًا
مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ و می کریست و نعره می زد پنداشتم که از دنیا
بخواهد رفت کفتم ایها الشیخ این چه حالست کفت یازده سالست
تا وردم اینجا رسیدست و از اینجا در نمی توانم کذشت روزی شیخ
ابو سعید ابو الخیر در نشابور در خانقاه خود نشسته بود و سید
اجل که از اکابر سادات نشابور بود بسلام شیخ آمده بود و در
پهلوی شیخ نشسته شیخ ابو العباس شقانی در آمد شیخ او را بالای
سید اجل بنشاند سید اجل ازان رنجه شد و داوری در اندرون
وی پدید آمد شیخ روی بسید اجل کرد و کفت شما را که دوست
دارند برای مصطفی صلی الله علیه وسلم دوست دارند و اینها را که دوست
دارند برای خدای دوست دارند • شیخ ابو العباس شقانی کوید که
روزی بخانه آمدم سکی زرد دیدم بجای خفته پنداشتم که از محله در آمده است
قصد راندن وی کردم بزیر دامن من در آمد و نا پدیدار شد

ابو الفضل محمد بن الحسن الختلی رحمه الله تعالی

وی غیر شیخ ابو الفضل بن حسن سرخسی است وی در بیت الجن وفات
کرده که دیهی است بر سر عقبه نزدیک بدمشق • صاحب کشف المحجوب
کوید که اقتداء من در طریقت باوست عالم بود بعلم تفسیر و روایات
مرید حصری بود و صاحب سر وی و از اقران ابو عمرو قزوینی و ابو
الحسن سالبه و شصت سال بحکم عزلت بکوشها می کریخت و نام خود
اندر میان خلق کم کرده بود و بیشتر بجبل لکام بودی عمری نیکو یافت
و آیات و کرامات وی بسیارست اما لباس و رسوم متصوفه نداشتی
و با اهل رسم شدید بود و من هرکز از وی مهیب تر مرد ندیدم •
از وی شنیدم که کفت الدنیا یوم ولنا فیها صوم دنیی یک روزه است
و ما را در انجا وظیفه روزه است • وقتی من در دست وی آب می
ریختم بر خاطر من کذشت که چون کارها بتقدیر و قسمتست چرا آزادان
بندکئ پیران کنند امید کرامتی را کفت ای پسر دانستم انچه اندیشیدی
هر حکمی را سببی است چون حق تعالی خواهد که عوان بچه را تاج
مملکت دهد نخست ویرا توبه دهد و بخدمت دوستی مشغول کند
تا این خدمت کرامت ویرا سبب کردد • وقتی دیکر از بیت الجن قصد
دمشق داشت باران آمده بود و ما در کل بدشواری می رفتیم
نکاه کردم نعلین شیخ خشک بود با وی کفتم کفت آری تا من تهمت
از راه توکل برداشته ام و باطن خود را از راه وحشت نکاه داشته
خداوند تعالی قدم مرا از وحل نکاه داشته است • وهم صاحب کشف المحجوب
کوید که وی کفت که وقتی اولیای خدای تعالی را اجتماعی بود در بادیه
پیر من حصری مرا با خود ببرد کروهی را دیدم که هر یک بر نجیبی می آمدند
حصری با ایشان التفات نکرد تا جوانی دیدم می آمد با نعلین کسسته
و عصای شکسته و پای از کار شده سر برهنه اندام سوخته نحیف و نزار

کشته حصری برجست وبیش وی باز رفت و ویرا بدرجهٔ بلند بنشاند من متعجب شدم
بعد ازان از شیخ برسیدم که آن که بود کفت ولیی است از اولیاء الله تعالی که متابع
ولایت نیست بلکه ولایت متابع وی است و بکرامات التفات ننماید

٣٧٧

علی بن عثمان بن ابی علی الجلابی الغزنوی رحمه الله تعالی

کنیت وی ابو الحسن است عالم و عارف بوده مرید شیخ ابو الفضل
بن حسن ختلی است و صحبت بسیار از مشایخ دیکر رسیده است
صاحب کتاب کشف المحجوبست که از کتب معتبرهٔ مشهوره درین فن است
ولطایف وحقایق بسیار دران کتاب جمع کرده است وی کفته که از
شیخ المشایخ ابو القاسم کرکانی رضی الله تعالی عنه برسیدم که درویش را
کمترین چیز تا شاید یکی باید که باره راست بداند دوخت و دیکر سخن راست
بداند کفت و شنود و دیکر بای راست برزمین داند زد کروهی از
درویشان با من حاضر بودند که این سخن بکفت چون بمنزل خود باز آمدیم
کفتیم بیایید تا هر کسی درین سخن چیزی بکوییم هر یک چیزی کفتند چون
نوبت بمن آمد کفتم باره راست بردوختن آن بود که بفقر دوزند نه
بزینت چون رقعه بفقر دوزی اکر نا راست دوزی راست باشد
وسخن راست آن باشد که بحال شنود نه بمنیت و بحق و جد دران
تصرف کند نه بهزل و برندکانی مر آنرا فهم کنند نه بعقل و بای راست
برزمین زدن آن باشد که بوجد برزمین زند نه بلهو و این سخن را
بعینه بیش آن بزرک نقل کردند کفت اصاب علی جبره الله تعالی
وهم وی کفته که وقتی بمهینه بر سر قبر شیخ ابو سعید نشسته بودم تنها کبوتری
دیدم سفید که بیامد و در زیر آن فوطه شد که بر کور افکنده بودند چون
برخاستم نکاه کردم در زیر فوطه هیچ نبود روز دوم همان بدیدم و روز سیم
نیز در تعجب آن فرو ماندم تا شبی ویرا بخواب دیدم و از وی آن واقعه برسیدم

چه باید تا اسم فقر را سزاوار کردد کفت سه چیز باید و کم از سه چیز صح

کفت

کفت آن کبوتر صفای معاملهٔ منست که هر روز بمنادمت در کور من آید

٣٧٨

خواجه احمد حمادی رحمه الله تعالی

بفتح الحاء المهملة والمیم المشددة بعدها الالف وفی آخرها الدال المهملة هذه النسبة الی احد اجداد المنتسب الیه کذا فی الانساب ٥

صاحب کشف المحجوب کوید که وی مبارز العباد وقت بود ومدتی رفیق
من بود و از روزکار وی بسی عجایبها دیدم روزی از وی برسیدم
که ابتداء تو چکونه بود کفت وقتی من از سرخس برفتم و به بیابان در آمدم
بر سر اشتران ومدتی انجا بودم و بیوسته دوست داشتمی که کرسنه بودمی
ونصیب خویش بدیکری دادمی و قول خدای تعالی در بیش دل من تازه
همی بودی که و یؤثرون علی انفسهم و بدین طایفه اعتقادی داشتم روزی
شیری از بیابانی بر آمد و اشتری را ازان من بشکست و بر سر بالایی شد
و بانکی بکرد هر چه اندران بیشه سباع بود از انواع چون بانک وی بشنیدند
بر وی جمع شدند وی بیامد و اشتر را از هم بدرید و هیچ نخورد و باز
بر سر بالا شد سباع بجمله از کرک و شغال و روباه و امثال ایشان در افتادند
و سیر بخوردند و وی می بود تا همه باز کشتند انکاه بیامد و قصد کرد
که لختی ازان بخورد روباهی از دور بدید آمد شیر باز کشت و بر بالا
شد تا آن روباه نیز چندان که بایست بخورد و برفت شیر فرود آمد و لختی
بخورد و من از دور نظاره می کردم بوقت رفتن بزبانی فصیح مرا کفت یا احمد
ایثار بر لقمه کار سکان بود و مردان دین جان باشد چون من این برهان
از وی بدیدم دست از همه شغلها بداشتم و ابتداء توبهٔ من این بود

٣٧٩

ادیب کمندی رحمه الله تعالی

وی از معاصران صاحب کتاب کشف المحجوبست کویند که بیست سال
بر بای ایستاده بود جز بتشهد نماز ننشستی از وی برسیدند
که چرا نمی نشینی کفت مرا هنوز درجهٔ آن نیست که اندر مشاهدهٔ حق بنشینم

٣٨٠

ابو الحسن المثنی رحمه الله تعالی

نام وی علی بن مثنی • شیخ ابو سعید ابو الخیر گوید که من جوان بودم باستراباد
بنزدیک ابو الحسن مثنی در آمدم و او پیری با فضل و شکوه بود و با شبلی
صحبت کرده بود و میان ایشان نقارها رفته بود در بر من نشسته بود
درویشی مرا گفت از پیر ابو الحسن بپرس تا ما را از شبلی حدیثی گوید
من گفتم ایها الشیخ ما را از شبلی حدیثی بگوی گفت چرا نخست از رسول
صلی الله علیه وسلم نگویی که بگوی من گفتم از هر دو بگوی او گفت که
رسول صلی الله علیه وسلم گفته است که اگر بر امت من هیچ سوره فرو نیامدی
مگر سورهٔ الکهف خود تمام بودی • و هم شیخ ابو سعید که از شیخ ابو الحسن
شنیدم که گفت در جامع بغداد بر کنار مجلس شبلی بیستادم شخصی آنجا
رسید مرقع در کسوت این قوم پرسید که ایها الشیخ ما الوصل شبلی روی بوی
کرد و گفت ایها السایل عن الوصل اَسقِط العطفتین و قد وصلتَ سایل
گفت یا ابا بکر ما العطفتان شبلی گفت قامَ ذروةٌ بین یدیکم فحجبتکم عن الله
پس سایل گفت یا ابا بکر ما تلک الذروة گفت الدنیا والعقبی کذا قال ربنا منکم
من یرید الدنیا و منکم من یرید الآخرة فاین مَن یریدُ الله بعد از آن شبلی گفت اذا قلتَ
الله فهو الله و اذا سکتَ لا شریک له بعد از آن غش کرد و بیخود و یرا برداشتند بخانهٔ وی بردند

کویدم

فهو الله یا الله یا من هو هو
و لا یعلم احد ما هو الا هو
سبحانه سبحانه و جل صح

۳۸۱

شیخ احمد نجار استرآبادی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفت که وی شیخ خراسانست و با شبلی مرتعش صحبت داشته شبلی
وقتی شادب وی باز کرده بود وی گفته که هرگز پس از آن باز نبایست کرد

۳۸۲

شیخ ابو زُرعهٔ رازی رحمه الله تعالی

نام وی احمد بن محمدست • شیخ الاسلام گفت که من سیزده تن دیده ام که ویرا
دیده اند شاگرد شبلی است ویرا گفتند هم رو زطیبت می کنی گفت می
هیچ مایه ندارم بغیر از این که درویشان از سخن من می خندند شیخ الاسلام
گفت که پس از مرگ ویرا بخواب دیدند گفتند حال تو چون شد گفت

مرا پیش خواند و گفت تویی که ذَرِه پوشیدی در دین من با خلق من
گفتم آری گفت هلّا وَکَلتَ خلقی الیَّ و اَقبَلتَ بقلبک علیَّ چرا
خلق مرا با من نگذاشتی • و روی دل بسوی من نداشتی •

۳۸۳

شیخ ابو زُرعهٔ اردبیلی رحمه الله تعالی

نام وی عبد الوهاب بن محمد بن ایوب الاردبیلی است عالم بوده
و زاهد سفر بسیار کرده بود و عمر بسیار یافت • با شیخ ابو عبد الله
خفیف در راه حجاز تا مدینه همراه بوده • گویند که شیخ ابو عبد الله
خفیف عزیمت سفر کرده بود پیش ابو زرعه آمد ابو زرعه مقداری
گوشت پختهٔ بوی گرفته آورد شیخ نخورد چون بسفر بیرون رفت
در بیابان راه گم کردند و چهار روز گرسنه ماندند که هیچ نخوردند
شیخ اصحاب را گفت طلب کنید شاید که صیدی بیابید ناگاه سگی دیدند
حیلهٔ بسیار کردند تا ویرا بگرفتند و یرا بکشتند بر مذهب امام مالک
و قسمت کردند سر وی نصیب شیخ افتاد هر کسی نصیب خود بخورد و
شیخ در خوردن آن تفکر می کرد تا شب بگذشت چون وقت سحر شد سر
آن سگ بسخن آمد و گفت این سزای کسی که گوشت بوی گرفته از سفرهٔ
ابو زرعه نخورد شیخ برخاست و اصحاب را بیدار کرد و گفت بیایید که پیش
ابو زرعه رویم و از وی استحلال کنیم پس بشیراز باز گشت و از وی
عذر خواست آنگاه بسفر بیرون آمد و گویند که ابو زرعه در آخر عمر بر صوفیه
بیرون آمد و در ایشان افتاد و شاید که این نسبت ببعضی بوده
باشد که مستحق آن بوده باشند تُوُفّیَ سنة خمس عشرة و اربعمائه

۳۸۴

ابو عبد الله المشتهر بباباکوهی رحمه الله تعالی

قبر وی از مزارات مشهورهٔ شیرازست • گفته اند که وی بود که
گفت اَمسَیتُ کُردیّاً و اَصبَحتُ عربیّاً • و قصهٔ وی آن بود که یکی از

وی صح

کردان بود روزی ببعضی از مدارس شیراز درآمد دید که طلبهٔ علم
بدرس ومباحثه مشغول اند از ایشان سوالی کرد همه بخندیدند
کفت من می خواهم که از علوم شما چیزی بیاموزم کفتند اکر می خواهی
که دانشمند شوی امشب ریسمانی از سقف خانهٔ خود بیاویز
وپای خود را د رانجا محکم ببند وچندان که توانی بکوی کزبره
عصفره که ابواب علم بر تو کشاده خواهد شد وندانست که با وی
سخریه واستهزا می کنند برفت وهمچنان کرد وبحسن نیت وصدق
یقین آنچه تلقین کرده بودند همه شب تکرار کرد در وقت
سحر حضرت حق سبحانه وتعالی بر دل وی ابواب علوم لدنی
بکشاد وسینهٔ وی بانوار قدس منشرح شد ولی شد عالم که از
هر مسئله غامض جواب کفتی وبر هر معاند ومعارض غلبه کردی

٣٨٥

شیخ ابو عبدالله باکو رحمه الله تعالی

نام وی علی بن محمد بن عبدالله است المعروف بابن باکویه
متبحر بوده است در علوم در جوانی شیخ ابو عبدالله خفیف را
دیده بوده است بعد از آن از شیراز سفر کرده بود ودر نشابور
با استاد امام قشیری وشیخ ابو سعید ملاقات کرده بود وبا
شیخ ابو العباس نهاوندی بوده وشیخ ابو العباس بفضل وسبق
وی اعتراف نموده وبعد از آن بشیراز مراجعت کرد ودر مغارهٔ
کوهی که نزدیکست بشیراز منزوی شد وهمه مشایخ صوفیه وعلما
وفقرا ملازمت صحبت وی می کردند توفی سنة اثنتین واربعین
واربعمائه ° دران وقت که شیخ ابو سعید ابو الخیر در نشابور بوده
استاد امام ابو القاسم قشیری از ایشان استدعا نموده بوده اند
که در هر هفته یک روز در خانقاه ایشان مجلس کویند منبر نهاده

مدتی مصاحب بوده ومیان ایشان در طریقت سخن بسیار کذشته صح

بودند

بودند وجامه بران پوشیده ومردم می آمدند ومی نشستند شیخ ابو عبدالله
باکو برسیدن استاد امام آمده بود چون بنشستند ویکدیکر را بپرسیدند
شیخ ابو عبدالله کفت این چیست استاد امام کفت شیخ ابو سعید مجلس
خواهد کفت بنشین تا بشنوی ابو عبدالله کفت من او را منبلم یعنی نا معتقدم
استاد کفت باکی نیست ابو عبدالله بنشست استاد امام کفت کوش دار که این
مرد مشرفست برخواطر تا هیچ حرکت نکنی وهیچ نیندیشی که او حالی باز نماید
پس شیخ ابو سعید درآمد وبر منبر شد مقریان قرآن برخواندند وشیخ
دعا بکفت چون بسخن آمد ابو عبدالله باکو بخ بر باد کرد پنهان وآهسته
با خود کفت بس باد که دز بادست هنوز این سخن تمام نیندیشیده
بود که شیخ ابو سعید روی بسوی وی کرد وکفت آری دز بادمغده
بادست این کلمه بکفت وبسر سخن رفت چون شیخ در سخن کرم شد شیخ
ابو عبدالله آن حالت بدید وآن سلطنت واشراف وی برخواطر مشاهده
نمود اندیشه کرد که چندین موقف بتجرید بیستادم وچندین مشایخ را
دیدم از کودکی باز خدمت ایشان کردم سبب چیست که این همه
برین مرد ظاهر می شود وبر ما هیچ ظاهر نمی شود شیخ ابو سعید
درحال روی بوی کرد وکفت ای خواجه ° بیت

تو چنانی که ترا بخت چنانست چنان ° من چنینم که مرا بخت چنین است وچنین

وصلی الله علی محمد وآله اجمعین ودست بروی فرود آورد واز
منبر فرود آمد وپیش استاد امام وابو عبدالله باکو شد چون
بنشستند شیخ ابو سعید استاد امام را کفت که این خواجه را بکو که
دل با من خوش کند ابو عبدالله کفت دل خوش آن وقت کنم که هر پنجشنبه
که بسلام من می آیی بعد ازین نیایی شیخ ابو سعید بسیار مشایخ و
بزرکان را چشم بر تو افتاده است ما بدان نظرها می آییم نه برای تو چون

کفت صح

شیخ ابو سعید این بگفت و گریستن و خروش از جمع برآمد و شیخ ابو عبد الله نیز بسیار بگریست و آن انکار دود او ری از درون وی برخاست و صافی شدند و جملهٔ جمع خوشدل برخاستند ‌‌• چون شیخ ابو عبد الله را آن انکار نماند بسلام شیخ ابو سعید می رفت اما هنوز بر رقص و سماع ایشان انکار عظیم داشت و گاه گاه اظهار آن می کرد شبی در خواب دید که هاتفی ویرا گفت که قوموا وارقصوا لله بیدار شد و گفت لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظیم این خواب شیطانی است دیگر بار بخفت همچنین بخواب دید که هاتفی می گوید قوموا وارقصوا لله باز بیدار شد و لا حول کرد و ذکری بگفت و سورهٔ چند قرآن بخواند و سیم بار بخفت همان خواب دید دانست که آن خواب شیطانی نیست و بسبب آن انکار است که بر شیخ ابو سعید دارد بامداد بخانقاه شیخ ابو سعید آمد چون بدر خانقاه شیخ رسید شیخ ابو سعید در اندرون خانه می گفت قوموا وارقصوا لله شیخ ابو عبد الله دل خوش شد و انکار وی تمام برخاست

٣٨٦

شیخ مؤمن شیرازی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفت که اسمعیل دباس گفت که نیت حج کردم بشیراز رسیدم بمسجدی در آمدم شیخ مؤمن را دیدم نشسته درزی می کرد سلام کردم و بنشستم مرا گفت چه نیت داری گفتم نیت حج دارم گفت مادر داری گفتم دارم گفت باز گرد پیش مادر شو مرا خوش نمی آمد گفت چه می پیچی من پنجاه حج کرده ام سر برهنه و پای برهنه بی زاد و همراه همه ترا دادم تو شادی دل مادر فرا من ده ‌‌•

٣٨٧

شیخ ابو اسحق شامی رحمه الله تعالی

بسیار بزرگ بوده است و قبر وی در عکه است از بلاد شام از اصحاب شیخ علو دینوری است و وی از اصحاب شیخ هبیرهٔ بصری و وی از اصحاب

حذیفهٔ مرعشی و وی از اصحاب ابرهیم ادهم قدس الله تعالی اسرارهم و این شیخ ابو اسحق شامی بقصبهٔ چشت رسیده و خواجه ابو احمد ابدال که مقدم مشایخ چشت است صحبت ویرا دریافته است و از وی تربیت یافته

٣٨٨

خواجه احمد ابدال چشتی رحمه الله تعالی

وی پسر سلطان فرسنافه است که از شرفاء حسنی است و امیر آن ولایت بوده ‌‌• ویرا خواهری بوده بغایت صالحه شیخ ابو اسحق شامی بخانهٔ وی آمدی و طعام وی خوردی روزی ویرا گفت که برادر ترا فرزندی خواهد بود که ویرا شانی عظیم باشد می باید که محافظت حرم برادر خود بکنی تا در ایام حمل چیزی که در آن حرمتی و شبههٔ باشد نخورد آن ضعیفهٔ صالحه بموجب فرمودهٔ شیخ ابو اسحق بدست خود ریسمان رشتی و نفقه و ما یحتاج حرم برادر خود مهیا داشتی تا در تاریخ سنه ستین و مأتین که زمان خلافت معتصم بالله بود خواجه ابو احمد متولد شد و همان صالحه در خانهٔ خود شیر از وجه حلال پرورش می داد و گاه گاه که شیخ ابو اسحق بخانهٔ وی آمدی و در اوان صبا خواجه ابو احمد را بدیدی گفتی که ازین کودک بوی آن می آید که از وی خاندانی بزرگ ظاهر گردد و احوال عجیبه و آثار غریبه مشاهده افتد ‌‌• وقتی که خواجه ابو احمد بسن بیست سالگی رسیده بود همراه پدر خود سلطان فرسنافه بقصد شکار بجانب کوه رفت و در اثنای شکار از پدر و اتباع وی جدا افتاد بمیان کوهی رسید دید که چهل تن از رجال الله بر سر سنگی ایستاده اند و شیخ ابو اسحق شامی در میان ایشانست حال بر وی بگشت از اسب فرود آمد و در پای شیخ افتاد اسب و سلاح و هرچه داشت بگذاشت و پشمینهٔ در پوشید و با ایشان روان شد هرچند پدر و اتباع وی او را طلب کردند نیافتند بعد از چند روز خبر آمد که وی با شیخ ابو اسحق در فلان موضع از آن کوهها

بوده است پدرش جمعی را بفرستاد تا ویرا آوردند هرچند بند دادند
وبند نهادند ویرا از آنچه در آن بود باز نتوانستند آورد • گویند که پدرش را
خمخانهٔ بود روزی فرصت یافت بانجا در آمد و در انرا محکم ببست و خمهارا
شکستن گرفت پدرش را آگاه کردند ببام بر آمد واز غایت غضب سنکی
بزرک برداشت که از روزنهٔ بالای بام بروی زند آن روزنه فراهم آمد
وسنگ را بگرفت تا سنک درهوا معلق بیستاد وویرا هیچ نوع آفتی نرسید
چون پدرش آن حال مشاهده کرد بردست وی توبه کرد واز وی امثال
این کرامات وخوارق عادات نه چندان ظاهر شده است که بتفصیل
ادای آن توان کرد • توفی رحمه الله تعالی سنة خمس وخمسین وثلثمایه

٣٨٩

خواجه محمد بن ابی احمد الچشتی رحمه الله

وی بعد از وفات پدر قایم مقام وی بود وبموجب فرمودهٔ پدر با آنک
بیست وچهار سال بیش نبود تحصیل علوم دینی ومعارف یقینی کرده بود
وزهد وورع تمام داشت واز دنیا واهل آن بغایت مجتنب بود وهمواره
بزهد وترک دنیا تحریض می نمود ومی گفت چون اول وآخر ما ترک دنیاست
خود را از غرور وفریب وی نگاه می باید داشت • وقتی که محمود سبکتکین
بغزو سومنات رفته بود خواجه را در واقعه نمودند که بمدد کاری وی می باید
رفت در سن هفتاد سالکی با درویشی چند متوجه شد چون انجا رسید
بنفس مبارک خود با مشرکان وعبدهٔ اصنام جهاد کرد • روزی مشرکان غلبه
کردند ولشکر اسلام پناه به بیشهٔ آوردند ونزدیک بود که شکست برایشان
آید خواجه را در چشت مریدی بود آسیابان محمد کاکو نام خواجه آواز داد که
کاکو دریاب در حال کاکو را دیدکه اضطراب می کرد ومحاربه می نمود تا لشکر
اسلام نصرت یافت وکافران هزیمت کردند ودرهمان وقت محمد کاکو را
در چشت دیده بودند که کلکلهٔ آسیا را برداشته وبردر ودیوار آسیا می زند

از وی

از وی سبب پرسیده بودند همین قصه را گفته بود استاد مردان رحمه الله از
قصبهٔ سنجان خواف از مریدان این خواجه است وسالها کلوخ استنجا وآب وضوی
ویرا مهیا می داشت روزی که اورا بمراجعت بوطن امر کرد بگریست وگفت
من طاقت مفارقت شما کجا دارم خواجه کرم نمود وگفت هروقت که ترا
آرزوی دیدار ما باشد حجابهای جسمانی ومسافتهای مکانی مرتفع کردد ومارا
ازهمانجا ببینی وهمچنان بود دایما استاد می گفتی که من از سنجان
چشت را می بینم • توفی رحمه الله تعالی سنة احدی عشر واربعمایه

٣٩٠

خواجه یوسف بن محمد بن سمعان رحمه الله تعالی

وی خواهرزادهٔ خواجه محمد بن ابی احمد ست ومرید وتربیت یافته وی خواجه
محمد تا شصت وپنج سالگی متاهل نشده بود همشیرهٔ داشت که خدمت وی کردی
وخوردن وپوشیدن وی از دست رشتهٔ او بودی وسن وی بچهل
رسیده بود وبسبب خدمت برادر واشتغال بطاعت خدای تعالی میل
تزوج نداشت شبی خواجه محمد پدر بزرکوار خواجه ابو احمد را در خواب
دید که گفت در ولایت شا فلان مردیست محمد سمعان نام تحصیل علوم
کرده وروزگار بصلاح گذرانیده خواهر خود را با وی عقد کن خواجه ویرا
طلب داشت وهمشیره را با وی عقد کرد ووی هم در چشت متوطن شد
خواجه یوسف از ایشان متولد شد • خواجه محمد بعد از شصت سالگی متاهل
شده بود اما ویرا هیچ پسر ببزرگی نرسیده بود خواجه یوسف را بمنزلهٔ فرزند
می داشت وتربیت می کرد وبتحصیل علوم وسلوک راه خدای تعالی دلالت
می نمود وبعد از وفات وی قایم مقام وی شد • خواجه یوسف را بعد
از پنجاه سالگی میل انزوا وانقطاع شد خواست که نزدیک بمزار خواجه خاجی
مکی که بسیار بزرک بوده وشیخ ابو اسحق شامی زیارت ایشان بسیار می کرده
چله خانهٔ در زمین بکند باشارت هاتف غیبی آن موضع را که حالا چله خانه

وبست اختیار کرد جون بیل و کلند آوردند زمین بغایت محکم بود جنانکه
هیچکس انرا نتوانست کند خواجه کلند برداشت و بدست مبارک خود از
جاشتکاه تا نماز پیشین انرا باتمام رسانید و مدّت دوازده سال درانجا
بسر برد وجندان سکر و دهشت و وَلَه وحیرت بروی غالب شده بود که
کاه بودی که جون خادم آب وضو بردست وی ریختی در اثنای وضو
ازخود غایب شدی و یکساعت کما بیش دران غیبت بماندی و باز حاضر
شدی و وضو را باتمام رسانیدی ٭ دران وقت که شیخ الاسلام ابو اسمعیل
عبد الله الانصاری قدس الله تعالی سره بمزار چشت رسیده بوده با وی
ملاقات کرده است و بعد از معاودت بهراة در مجالس و محافل استحسان
وی می کرده ٭ توفی رحمه الله تعالی سنة تسع وخمسین واربعمایه وعمر وی هشتاد
وجهار سال بود ودر وقت رفتن بسر مهین خود خواجه قطب الدین مودود را
بتحصیل علوم وصیّت کرد وقایم مقام خود کردانید

خواجه مودود چشتی رحمه الله تعالی

۳۹۱

وی در سن هفت سالکی تمام قرآنرا با واضح آن حفظ کرده بود و بتحصیل
علم اشتغال می داشت جون بسن بیست و شش سالکی رسید والد
بزرکوار وی خواجه یوسف از دنیا برفت و ویرا بجای خود بنشاند
وی بخصال حمیده موصوف بود وبافعال پسندیده معروف و مردم
آن ولایت همه در مقام اعتقاد و محبّت وانقیاد وارادت وی بودند
و توفیق شرف صحبت ودولت تربیت شیخ الاسلام احمد النامقی الجامی
قدس الله تعالی روحه نیز یافته بوده ٭ دران وقت که حضرت شیخ الاسلام
از ولایت جام بهراة تشریف آورده بود وخواص وعوام مشاهدهٔ کرامات
وخوارق عادات که از ایشان ظاهر می شد نمودند وهمه مرید ومعتقد
وی شدند واین قصه در اطراف واکناف آن ولایت انتشار یافت واز

واز نواحی هراة متوجه مزار متبرک چشت شد خبر آمد که خواجه مودود چشتی
مریدان بسیار جمع کرده است می آید تا شیخ الاسلام را از ولایت
بیرون کند اصحاب شیخ الاسلام آنرا پوشیده می داشتند و وی خود
از همه بهتر می دانست جون روزی بامداد سفره درآوردند
کفت که ساعتی صبر کنید که جماعتی رسولان در راهند جون ساعتی
برآمد خادم درآمد که انجماعت رسیدند ایشانرا درآوردند
وسلام کفتند وجواب شنیدند وطعام خوردند وسفره برداشتند
شیخ الاسلام کفت که شما می کویید یا ما بکوییم که شما بجه کار آمده اید ایشان
کفتند حضرت شیخ بفرماید فرمود که خواجه زاهد مودود شما را فرستاده است
که احمد را بکویید که تو بولایت ما بجه کار آمدهٔ بسلامت باز کرد واکرنه
جنانکه باز باید کردانید ترا باز کردانم رسولان تصدیق کردند
پس فرمود که اکر مراد از ولایت این دیهها است این ملک مردمانست
نه از آن اوست ونه از آن من واکر مراد از ولایت این مردمانند اینان
رعایا سنجرند پس شیخ الشیوخ سنجر باشد واکر مراد از ولایت آنست
که من می دانم واولیاء خدای عز وجل می دانند فردا بایشان نمایم
که کار ولایت چیست وجونست جون این سخن بکفت ابری عظیم برآمد
وشبانروزی ببارید وهیچ منقطع نشد روز دیکر بامداد شیخ الاسلام
فرمود که ستوران ساخته کنید تا برویم اصحاب کفتند امکان ندارد
که درین دو سه روز بعد از آن که دیکر نبارد هیچ ملاحی از آب تواند کذشت
شیخ فرمود که سهل باشد امروز ما ملاحی کنیم پس روان شدند جون بصحرا
بیرون آمدند شیخ الاسلام نکاه کرد دید که جمعی انبوه سلاحها بسته همراه
ایشانند پرسید که اینان کیانند کفتند مریدان و محبّان شمااند که شنیده اند
که جماعتی بعداوت شما می آیند فرمود که اینها را باز کردانید که تیغ وتیر کار

سنجرست وسلاح این کروه سلاح دیکرست شیخ الاسلام باتنی جند
روی براه نهادند جون بکنار آب رسیدند آب بسیار بود شیخ الاسلام
فرمود که امروز قرار آنست که ما ملاحی کنیم سخنی از معارف آغاز کردند
جندان ذوق بدلها رسید که همه واله وحیران شدند پس فرمود که
همه جشمها برهم نهید وبکویید بسم الله الرحمن الرحیم تا سه بار
تکرار کرد هرکس که جشم زود بازکرد پای افزار ترکرد وهرکه دیر
کشاد خود را بران طرف آب یافت پای افزار خشک جون رسولان
آن مشاهده کردند بتعجیل پیش خواجه مودود رفتند وآن حال باز
کفتند کس باور نداشت خواجه مودود باد وهزار مرید سلاح بسته
متوجه شدند ودر راه بشیخ رسیدند جون نظر شیخ بروی افتاد
از اسب پیاده شد وبوسه بر پای شیخ داد شیخ دست بر پشت وی
می زد ومیکفت کار ولایت جون می بینی ندانستهٔ که ولایت مردان
جشم وسلاح نباشد برو وسوار شو کودکی ونمی دانی که جه می کنی جون
بدیه درآمدند شیخ الاسلام با اصحاب در محلهٔ فرود آمدند وخواجه
مودود با مریدان در محلهٔ دیکر روز دیکر مریدان خواجه مودود
کفتند که ما آمده بودیم تا شیخ احمد را از ولایت بیرون کنیم امروز
باما در یک دیه بنشست درین معنی بهتر ازین اندیشه باید کرد
خواجه مودود کفت مرا صواب جنان می نماید که بامداد برخیزیم وبخدمت
وی رویم واجازت خواهیم وبازکردیم که کار وی نه بقوت بازوی
ماست مریدان کفتند که ما باهم مشورت کرده ایم صواب آنست
که جاسوسی برکار کنیم که جون وقت قیلوله خلوت شود وپیش وی
کسی نباشد تنی جند در خدمت تو برویم وسماعی بنیاد کنیم وحالتی
برآریم ودران میان جیزی بروی زنیم خواجه مودود کفت این صواب

نیست که وی صاحب ولایت وکرامت است اما فایده نداشت جون وقت
قیلوله شد واصحاب شیخ متفرق شدند خادم خواست که جامه بکسترد
تا شیخ قیلوله کند فرمود که یکساعت توقف کن که کاری در پیش است
ناکاه کسی دربکوفت خادم جون دربکشاد خواجه مودود دید که با جمعی
انبوه درآمدند وسلام کفتند وآغاز سماعی نهادند ونعره زدن کرفتند
شیخ الاسلام سر برآورد وکفت هی هی سهلا کجایی واین سهلا مردی بود
سرخسی از عقلاء مجانین وصاحب کرامت وپیوسته در خدمت شیخ الاسلام
بودی هم در لحظه حاضر شد وبانک برایشان زد ایشان کفش ودستار
می کذاشتند ومی کریختند همین خواجه مودود ماند عظیم مجل برپای خاست
وباستغفار سر برهنه کرد وکفت برشما روشنست که این نوبت من باین
رضا نداشتم شیخ الاسلام کفت راست می کویی اما جرا با ایشان درآمدی
موافقت کردی خواجه مودود کفت بدکردم عفو فرمایید شیخ الاسلام
کفت عفو کردم برو واین قوم را بازکردان ود وخدمتکاری نکاه
دار وسه روز توقف کن جنان کرد پس پیش شیخ الاسلام آمد
وکفت جنانک کفته بودید کردم دیکر جه می فرمایید تا جنان کنم
شیخ الاسلام کفت فرمود که او مصلی برطاق نه وبرو علم آموز
که زاهد بی علم مسخرهٔ شیطان باشد کفت قبول کردم دیکر جه
می فرمایید فرمود که جون از تحصیل فارغ شوی احیاء خاندان
خود کن که آبا واجداد تو بزرک بوده اند وصاحب کرامت
خواجه مودود کفت جون مرا احیاء خاندان می فرمایید هم شما بروجه
تبرک وتیمن مرا اجلاس فرمایید شیخ الاسلام کفت که پیشتر
آی پیشتر آمد دست وی بکرفت وبرکنار جهار بالش خود
بنشاند وسه بار کفت که بشرط علم پس سه روز در خدمت

شیخ الاسلام بود و فواید گرفت و نوازشها یافت و باز گشت و بعد از ان
باندک فرصتی بجهت تحصیل علوم و تکمیل معارف بجانب بلخ و بخارا
تشریف برد و مدت چهار سال بقدر وسع و امکان در ان باب اجتهاد
نمود و در ان دیار هر جا از وی آیات غریبه و کرامات عجیبه که تفصیل آن
بتطویل می انجامد ظاهر شد و بعد از ان بچشت مراجعت کرد و بتربیت
مریدان و مستفیدان مشغول شد و از اطراف طالبان روی ارادت
بصحبت و خدمت وی آوردند ❁ شاه سنجان که لقب نام وی رکن الدین
محمود است و از دیه سنجان خواف است شرف صحبت خواجه را دریافته بوده است
و چند وقت در چشت اقامت نموده و می گویند که در مدت اقامت
هرگز در چشت نقض طهارت نکرده چون خواستی که طهارت کند سوار
شدی و از چشت بیرون آمدی و دور رفتی و طهارت ساختی و
مراجعت نمودی می گفتی که مزار چشت منزل مبارک و مقام متبرک است
روا نباشد که آنجا بی ادبی کنند ❁ گویند که پیشتر وی را خواجهٔ سنجان
می گفتند خواجه مودود شاه لقب نهاد وی همیشه بآن می نازیدی
و مفاخرت می کردی ❁ وفات خواجه در سنهٔ سبع و عشرین
و خمسمایه بوده است و وفات شاه سنجان در سنهٔ سبع و تسعین و خمسمایه

٣٩٢

خواجه مودود [احمد بن محمد] بن یوسف الچشتی رحمه الله تعالی

وی بسیار بزرگ بوده و بعد از پدر بمقام وی نشسته و مقبول
همه طوایف بوده و بر کافهٔ انام شفقتی عام و مروتی تمام داشته است
گویند که شبی حضرت رسالت را صلی الله علیه و سلم در واقعه دید که
فرمود ای احمد اگر تو مشتاق ما نیستی ما مشتاق توییم چون
بامداد شد سه یار موافق اختیار کرد و مجهول وار چنانچه کسی وی را
نشناسد بزیارت حرمین شریفین زادهما الله تعالی تشریفا و تکریما متوجه

شد چون اقامت ارکان و شرایط حج کرد بحرم محترم مدینه و روضهٔ شریفه
مصطفویه ع علی زوارها تحف التحایا ❁ توجه نمود و مدت شش ماه مجاورت
کرد ❁ و گویند که مداومت و مواظبت وی بر مجاورت آن حرم خادمان را گران
آمد خواستند که وی را بر نجانند از روضهٔ شریفه آواز آمد چنانچه همه حاضران
شنیدند که وی را مرنجانید که از جملهٔ مشتاقان ماست و بعد از مراجعت از
مدینه ببغداد رسید و در خانقاه شیخ شهاب الدین سهروردی فرود
آمد شیخ وی را تعظیم و احترام بسیار کرد و خلیفهٔ بغداد بنا بر خوابی که دیده
بود وی را طلب کرد و وظایف اکرام و احترام بجای آورد و وی خلیفه را
نصایح جایگیر و مواعظ دلپذیر گفت و همه در محل قبول افتاد فتوحی
آوردند بجهت استمالت خاطر خلیفه محقری برداشت و چون بیرون آمد
بر فقرا قسمت کرد و بخراسان توجه نموده ❁ ولادت وی در سنهٔ سبع و
خمسمایه بوده ❁ و وفات وی در سنهٔ سبع و سبعین و خمسمایه

٣٩٣

ابو الولید احمد بن ابی الرجا قدس الله تعالی سره

وی از قریهٔ آزادان است که متصل است بهراة عالم بوده بعلوم ظاهری
و باطنی از شاگردان امام احمد حنبل است رضی الله تعالی عنه و بخاری
در صحیح خود از وی حدیث روایت کرده است در اوایل مال
بسیار داشته همه را در طلب حدیث و حج و غزا صرف کرده است
از هراة سفر می کرد هرگاه مال وی برسیدی بهرات مراجعت
کردی و بعضی از املاک خود بفروختی و باز بسفر رفتی تا جمله
مال خود بدین طریق نفقه کرد ❁ گویند یکی از دوستان وی
بچهار هزار درم محتاج شد پیش وی اظهار آن کرد چون بخانهٔ
خود رفت ابو الولید چهار هزار درم در صره کرد و بوی فرستاد
چون آن دوست مهم خود کفایت کرد و مدتی بر آمد آن مبلغ را

نقد ساخته در صرّه کرد و بوی باز فرستاد ابو الولید قبول نکرد
آن دوست بنزدیک وی آمد و سلام کرد ابو الولید کفت اکر نه ردّ سلام
واجب بودی جواب تو باز ندادمی آخر چهار هزار درم را چه قدر
باشد که آنرا باز فرستی • توفّی رحمه الله سنة اثنتین وثلثین
ومائتین وقبر وی در قریهٔ ازادانست یُزار ویُتبرّک به

ابو اسمعیل عبد الله بن ابی منصور محمد الانصاری الهروی قدس الله تعالی سرّه

۳۹۴

لقب وی شیخ الاسلامست ومراد بشیخ الاسلام هرجا که درین کتاب
مطلق واقع شده است وی است چنانچه در صدر کتاب بآن اشارت
رفته است • وی از فرزندان ابو منصور مَتّ الانصاری است
ومَتّ انصاری پسر ابو ایوب انصاری است که صاحب رَحل رسول
صلی الله علیه وسلم در آن وقت که بمدینه هجرت کردند ومَتّ انصاری
در زمان خلافت امیر المومنین عثمان رضی الله عنه با اَحنف بن قیس
بخراسان آمده بوده ودر هراة ساکن شده • شیخ الاسلام کفته است
که پدر من ابو منصور در بلخ با شریف حمزهٔ عقیلی می بوده است
وقتی زنی با شریف کفت که ابو منصور را بکوی که مرا بزنی کند پدر من
کفته است که من هرکز زن نخواهم وانرا ردّ کرده است شریف کفته است
که آخر زن بخواهی وترا پسری آید وچه پسری چون بهراة آمده است
وزن خواسته ومن بزمین آمده ام شریف در بلخ کفته است که ابو منصور
مارا بهری پسری آمد چنان هَنْ جامع مقامات شیخ الاسلام می کوید
که این کلمهٔ آفرین است که همه نیکیها در ضمن انست یعنی چنانچه
صفت نتوان کرد از غایت نیکویی • وهم شیخ الاسلام کفته است که
من بقهندز زاده ام وانجا بزرک شده ام وولادت من روز جمعه
بوده است در وقت غروب آفتاب الثانی من شعبان سنة ست

وتسعین وثلثمایه • وهم وی کفته است که من ربیعی ام در وقت بهار زاده ام
وبهار را سخت دوست دارم آفتاب بهفدهم درجهٔ ثور بوده است که من
زاده ام هرکاه که آفتاب بانجا رسد سال من تمام کردد وآن میانهٔ بهار بود
وقت کل و ریاحین • وهم وی کفته که بو عاصم پیر وخویشاوند منست
من در کودکی بوی شدی وقتی بوی شدم نان واسکرهٔ کامه پیش من
نهاد ومرا قوّالی کرد وچیزی برخواند خاتون وی که عجوزی بود محتشم
وخداوند ولایت کفت پیر من یعنی خضر علیه السلام عبد الله را دید
کفت وی کیست کفتم فلانکس است کفت از مشرق تا مغرب همه جهان
از وی پر شود یعنی آوازهٔ وی • شیخ الاسلام کفت که این پرسیدن
فن وی است خود داند اما پرسد • بانو عالیه زنی بوده باشکوه
بپوشنک چون شیخ الاسلام بزمین آمد خضر علیه السلام ویرا کفت
آن کودک را دیدی در هری که از مشرق تا مغرب از وی پر شود •
وهم بانو عالیه کفته که پیر من یعنی خضر علیه السلام کفت که در شهر شما
بازاری زاده ایست هفده ساله نه پدر داند که او کیست ونه وی
چنان شود که در همه روی زمین کس ازو مه نبود یا کفت که از مشرق تا مغرب
ازو پر شود • واحوال این بانو عالیه آن بود که دخترکی داشت یک ونیم
ساله او را خواست یعنی حق را سبحانه دختر را بکذاشت وبحج شد شیخ
بو اسامه که شیخ حرم بود پذیرهٔ وی آمد که عم وی بود واین بانو مجبرهٔ
داشت فرا پیران می شد که مرا چیزی ازو یعنی از حق تعالی برین کاغذ
نویسید • شیخ الاسلام کفت که اول مرا در دبیرستان زنی کردند
کفتند زیان دارد چون چهار ساله شدم مرا در دبیرستان مالینی
کردند وچون نه ساله شدم املا نوشتم از قاضی ابا منصور واز
جارودی وچهارده ساله بودم که مرا بمجلس بنشاندند ومن در

دبیرستان ادب خرد بودم که شعر می کفتم چنانک دیکرانرا از من
حسد می آمد • وهم وی کفته که پسر یکی از خویشان خواجه یحیی
عمار با من در دبستان بود من بر بدیهه شعرهای تازی می کفتم
وهر چیزی که کودکان از من خواستی که در فلان معنی شعری بکوی
بکفتمی زیادت از آن که انکس خواسته بودی وقتی آن پسر پدر خود را
کفته بود که وی در هر معنی که خواهی شعر کوید پدر وی فاضل بود
کفت چون بدبیرستان شوی از وی خواه که این بیت را تازی کند بیت
روزی که بشادی کذرد روز آنست • وان روز که در روز بد اندیشانست
من در وقت کفتم بیت
وَيَومُ الفَتَى ما عاشَهُ فِي مَسَرَّةٍ • وسايرهُ يومُ الشقاءِ عصيبُ
دُمِ الوَصلَ ما دُمتَ السعادة فالدجى • بتنغيص عيش الاكرمين رقيبُ
واین مصراع را از وی خواستند که تازی کن ع آب آید باجوی که روزی بوده • کفت بیت
عَهِدنا الماءَ في نهرٍ فَنَرجو • كما زعموا رجوعَ الماءِ فيه
وهم وی کفته که کودکی بود در دبیرستان نیکو روی ابو احمد نام
یکی کفت برای وی چیزی بکوی من این بکفتم بیت
لِأَبِي أَحمَدَ وَجهٌ قَمَرُ اللَّيلِ غُلامُه • وَلَهُ لَحظٌ غَزالٍ رَشقُ القَلبِ سِهامُه
وهم وی کفته که مرا شش هزار شعر تازی بیشی است بر وزن داست
در دست مردمان و بر پشت اجزای من • وهم وی کفته است که اکر
وقتی قیاس کردم که چند بیت یاد دارم از اشعار عرب هفتاد هزار
بیشی یاد داشتم و در وقتی دیکر کفته است که من صد هزار بیت تازی
از شعرای عرب چه متقدمان وچه متاخران بتفاریق یاد دارم • وهم
وی کفته که بامداد بکاه بمقری شدمی بقرآن خواندن چون باز
آمدی بدرس شدمی شش دوی ورق بنوشتمی و از بر کردمی چون

از درس فارغ کشتمی چاشتکاه بادیب شدمی وهمه روز بنوشتمی روزکار
خود را بخش کرده بودم چنانک مرا هیچ فراغت نبودی از روزکار من
هیچ بسر نیامدی بلک هنوز در بایستی و بیشتر روز بودی که تا پس نماز
خفتن بر نهاد بودمی • وهم وی کفته که بشب در چراغ حدیث می نوشتمی
فراغت نان خوردن نبودی مادر من نان پاره لقمه کرده بودی ودر
دهان من می نهادی در میان نوشتن • وهم وی کفته است که حق سبحانه وتعالی
مرا حفظی داده بود که هر چه زیر قلم من بکذشتی مرا حفظ شدی • وهم وی
کفته که من سیصد هزار حدیث یاد دارم با هزار هزار اسناد • وهم وی کفته
که آنچه من کشیده ام در طلب حدیث مصطفی صلی الله علیه وسلم هرکز کس
نکشیده یک منزل از نشابور تا دزباد که باران می آمد من در رکوع می رفتم
وجزوهای حدیث بشکم باز نهاده بودم تا تر نشود • وهم وی کفته که مرا آن
نیت بس که مرا باول علم آموختن بوده از وی یعنی نه طلب دنیا را بود که الله
تعالی را بود و نصرت سنت مصطفی را بود صلی الله علیه وسلم • وهم وی
کفته که بر روزکار من هیچکس آن نکرده که من اکر من دست بر اندام خود
نهادمی کفتندی این چیست ان را حدیث داشتمی • وهم وی کفته که من
از سیصد تن حدیث نوشته ام همه سنی بوده اند وصاحب حدیث
نه مبتدع و نه صاحب رای وهیچکس را این بسر نشد • وهم وی
کفته که بس اسنادهای عالی که بکذاشته ام و ننوشته ام که مرد
صاحب رای بود یا از اهل کلام که محمد سیرین کفته ان هذا العلم
دین فانظروا عمن تاخذونه • وبنشابور قاضی ابوبکر حیری را دریافتم
واز وی حدیث ننوشتم که متکلم بود واشعری مذهب اکرچه
اسنادهای عالی داشت • وهم وی کفته که من در تذکیر وتفسیر قرآن
شاکرد خواجه امام یحیی عمارم اکر من ویرا ندیدی دهان باز ندانستی

کرد یعنی در تذکیر و تفسیر من چهارده ساله بودم که خواجه یحیی فهند زبانرا
گفت که عبدالله را بناز دارید که از وی بوی امامی می آید

۲۹۵

خواجه یحیی بن عمار الشیبانی رحمه الله تعالی

وی شیخ ابو عبدالله خفیف را دیده بود بشیراز و ویرا مجلس نهاده
بود شیخ الاسلام گفت که رسوم علم بهراة خواجه یحیی آورده مجلس داشتن
و دین احمد صلی الله علیه و سلم با سنت موافق کردن بسبب وی تازه
گشت قاضی ابو عمرو بسطامی بهرات آمد بمجلس خواجه یحیی آمد چون
مجلس تمام گشت فرود آمد و پیش وی رفت وی برخاست و گفت
از مشرق تا مغرب در برّ و بحر بگشتم دین تر و تازه بهراة یافتم و در
نشابور نیز با بزرگان گفته بود طُفتُ الدنیا شرقًا و غربًا فوجدتُ
الدین غضًّا بهراةَ و قاضی ابو عمرو بزرگ بود و امام و یگانهٔ جهان
وفی تاریخ الامام الیافعی رحمه الله تعالی انّ فی سنة ثمان و اربعمائه
توفّی ابو عمرو البسطامی محمد بن الحسین الشافعی قاضی نیسابور
وشیخ الشافعیة بها رَحَلَ و سمع الکثیر و دَرَس المذهب و املی علی
الطبرانی وطبقته وهم شیخ الاسلام گفت که وقتی خواجه یحیی عمار
بیمار شده بود چون بهتر گشت مجلس کرد بر کرسیِ خود و غلام دست
وی گرفته بودند بر منبر بردند گفت یحیی عمار همه عزّ خود ازین سر چوب
یافته یعنی منبر و کرسی و لیکن اکنون نمی توانم پس گفت شنیدم که گفته اند
یحیی عمار را پای در کشیدند مصطفی را صلی الله علیه و سلم پای در کشیدند
ابو بکر بجای وی بنشست و ابو بکر را پای در کشیدند عمر بجای وی بنشست
و عمر را پای در کشیدند عثمان بنشست و عثمان را پای در کشیدند علی
بنشست رضوان الله علیهم اجمعین مرا پای در کشند عبدالله بیاید
و بنشیند بر اینجا و بر دماغ ملحدان و مبتدعان می زند شیخ الاسلام

گفت

گفت که من آن دو زینهای کرسی نشسته بودم خواجه اشارت بمن کردند
که عبدالله آن کودک است پس از آن شیخ عمو مرا گفت که آن عبدالله تو بودی
ولعمری که چنان بود وفی تاریخ الامام الیافعی رحمه الله انّ فی سنة اثنتین
واربعمائه توفّی الامام الواعظ یحیی بن عمار الشیبانی السجستانی نزیل هراة
شیخ الاسلام گفت که دیدار مشایخ مهینه نسبت است این طایفه را بیشین
مرتبه که این قوم را گویند آنست که گویند فلان پیر را دیده و با فلان شیخ
صحبت کرده و گفت قدس سره که دیدار مشایخ را غنیمت باید گرفت که دیدار
پیران اگر از دست بشود آنرا در نتوان یافت آن همیشه نبود عرفان همیشه
بود دیدار ایشان نبود فایتِ آنرا تدارک نبود در نتوان یافت و گفت
قدس سره که مشایخ من در حدیث و علم و شرع بسیارند امّا پیر من درین
کار یعنی در تصوف و حقیقت شیخ ابو الحسن خرقانیست رضی الله تعالی عنه
اگر من خرقانی را ندیدی حقیقت ندانستی همواره این با آن در می آمیختی
یعنی نفس با حقیقت و گفت قدس سره که وی پیر منست بیک سخن که گفت
این که می خورد و می خسبد چیز دیگرست مرا بوی پس ازین هیچ چیز نماند که
علم حقیقت مرا دیده و دانسته شد و گفت قدس سره که عزیمت حج اسلام
کردم تا ری برفتم و قافله را در ان سال بار نبود در باز گشتن بصحبت خرقانی
رسیدم مرا بدید گفت در آی ای من مَا شُوکَهٔ تو یعنی معشوقهٔ تو از دریا
آمدی از دریا آمدی از دریا آمدی جز الله تعالی نداند که آن چه بود که وی
گفت از غیب و گفت قدس سره که مرا از کرامات وی آن تمام بود که مرا
گفت از دریا آمدی و از علم وی آنگه گفت این که می خورد و می خسبد
چیز دیگرست و گفت قدس سره که چون این سخن بشنیدم خرقانی
من بودم و وی مرا تعظیم می داشت در میان سخن می گفت با من مناظره
می کن تو عالمی من جاهلم من هیچکس ندیده ام و نشنیده ام ازین دو تن مه

صاحب مقامات شیخ الاسلام
گفته یعنی از دریای تفرقه
بگشتی بجمع ۵

خرقانی بخرقان وطاقی بهراة وهیچکس نشنیده‌ام وندیده که این دو تن ویرا چنان
تعظیم داشتند که مرا مریدان خرقانی مرا گفتند که سی سالست تا باوی صحبت
می‌داریم هرگز ندیده‌ایم که کس را چنان تعظیم کرد که ترا و چنان نیکو داشت که ترا
شیخ الاسلام گفت زیرا که مرا بوی فرستاده بودند • وگفت قدس سره که باوی گفتم ای
شیخ سوال دارم گفت بپرس ای من ما شوکهٔ تو از وی پنج سوال کردم سه بزبان و
دو بدل همه را جواب گفت و دو دست من در دامن خود گرفته بود و از آن بنجبر
و نعره می‌زد و آب چون جوی از چشم من میرفت و با من سخن می گفت

شیخ ابو عبد الله طاقی قدس سره

نام وی محمد بن الفضل بن محمد الطاقی السجستانی الهروی است مرید ملک
موسی بن عمران جیرفتی است عالم بوده بعلوم ظاهر و علوم باطن • شیخ الاسلام
گفت که وی پیر منست و استاد من در اعتقاد حنبلیان که اگر من او را
ندیدی اعتقاد حنبلیان ندانستی و هرگز هیچ حضرت ندیده‌ام با هیبت تر
از طاقی و من ویرا نابینا دیده‌ام و مشایخ ویرا تعظیم می داشتند و وی
خداوند کرامات و ولایات بود فراست تیز داشت و ندیده‌ام که وی در
کار هیچکس چنان دور فرا بوده باشد که در کار من از تعظیم و نیکو داشت
من و مرا گفته بود که عبد الله با منصور سبحان الله آن چه نور است که الله تعالی
در دل تو نهاده • شیخ الاسلام گفت چهل سال بر بایست آمد تا من بدانستم
که آن نور چیست که وی میگفت • و توفی الشیخ ابو عبد الله الطاقی قدس الله
تعالی روحه فی غرة صفر سنة ست عشر و اربعمائة • شیخ الاسلام گفت که مرا
بچشم و دل محمد قصاب بزرگ نمود اما خرقانی مرا بشناخت و محمد قصاب
مرا تعظیم داشت و با من ببازار آمد که یار من برای پدر خود دستارچه می
خرید با من موافقت کرد و گفت سی سالست تا اینجایم درین بازار نرسیده‌ام
شیخ الاسلام گفت که شیخ ابو عبد الله بن باکویة الشیرازی سفرهای نیکو کرده بود

مشایخ جهان همه دیده بود و حکایات بسیار داشت از ایشان من خود از و
بانتخاب سی هزار حکایت نوشته‌ام و سه هزار حدیث • شیخ الاسلام گفت
که وی ملک بود بهانه تصوف و از همه علوم با نصیب و وی مرا تعظیم می داشت
که کس را نمی داشت هر که من پیش وی در آمدمی بر پای خاستی و مشایخ را نخاستی
چون ابن ابی الخیر و جز او بر پای نمی خاست و فراست عظیم داشت • شیخ الاسلام
گفت که چون از ری باز گشتم بخانقاه شیخ ابو عبد الله باکو در آمدم سه دوست
بود مرا در خانقاه وی یکی مکی شیرازی و یکی ابو الفرج و دیگر ابو نصر ترشیزی
شیخ آواز داد که ابو الفرج وی از خانه بیرون دوید و گفت لبیک شیخ گفت
چون دانشمند ازین خانقاه بیرون شد من چه گفتم ترا گفت گفتی وی
بسفر می شود و وی نه سفر راست و سفر نه بابت وی است وی آنست
که حلقهٔ گرد وی در نشینند و وی از و می گوید من گفتم کاش
باری این سخن آن وقت بگفتی تا این همه رنج و سفر سود آمدی
لیکن خرقانی را می بایست دید یعنی سفر من برای آن بود

شیخ ابو الحسن بشری سجزی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفت که وی از پیران منست ازین مشایخ که من دیدم تن
سه بودند خرقانی و طاقی و هرو و جاسوس القلوب بودند و ابو الحسن
بشری و وی ثقه بود در روایات صوفی بود و مشایخ بسیار دیده بود
چنانکه می بایست دید و سخن و سماع از ایشان باز دانست گفت مشایخ حرم
دیده بود چون شیخ سیروانی و سرکی و بو الحسن جهضم و ابو بکر
والبوبکر طرسوسی و ابو عمرو نجید و دیگر مشایخ وقت و شاگرد شیخ ابو عبد الله
خفیف بود و حصری و نوری و ابو ذرعهٔ طبری را دیده بود

کاکا ابو القصر بستی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفت که وی مرد بزرگ بود در ایام من بوده اما نه بابت بدر

من بوده مرا بوی نبرده و من خرد بوده ام روز آدینه پدرم را پیش پیران بردی تا دست بسر من فرو د آوردندی و پیش ابو القصر نبردی و وی هم در مسجد بودی زیرا که وی مرد ملامتی بوده و پدر من قرا اما شیخ ابو الحسن تیشه ساو برادر وی شیخ ابو محمد خادمان و مریدان کاکا ابو القصر بودند و پیران روشن و با نعرهای عظیم بودند و همه مریدان بو القصر چنان بودند که ایشان را نعرهای عظیم بود و هر دو از وی حکایت کردی

٢٩٩

کاکا احمد سنبل و برادر وی محمد خورجه رحمهما الله تعالی

شیخ الاسلام گفت که کاکا احمد سنبل به از برادر خود بود محمد خورجه و باطن نیکوتر داشت و برادر وی باآلت تر بود در ظاهر و با نام تر و وی درویش بود بغایت و خداوند کرامات و ولایت و در کار من دور فرا بود

٣٠٠

ابو منصور محمد الانصاری رحمه الله تعالی

وی پدر شیخ الاسلام است و مرید شریف حمزهٔ عقیلی و خدمت ابو المظفر ترمذی کرده بود شیخ الاسلام گفت که من هفتاد و اند سال علم آموختم و نوشتم و رنج بردم در اعتقاد اول آن همه از پدر خود آموخته بودم لیکن قرا بود صادق و متقی و باورع که کس ایدون چنان نتوانستی بود و نتوانستی ورزید که وی • و هم شیخ الاسلام گفت که پدر من در من سری داشت عظیم مرا گفته بود که عبد الله چند کوئی فضیل عیاض و ابراهیم ادهم از تو فضیل آید و ابراهیم ادهم و وی مرا خوابی دیده بود با من نمی گفت اما می گفت هر روز تعبیر می کنم راست می آید • شیخ الاسلام گفت پدر من در مجردی وقتی صافی داشته بود و فراغت دل در زن و فرزند افتاده بود و آن از دست وی بشده همواره اظهار ملالت می کرد و تنگدلی می نمود با ما و وقتی در آن تنگدلی گفت میان من و شما دریای آتش بادا ما چه گناه کرده بودیم وی زن خواست و فرزند آمد روزی در آن تنگدلی

شیخ الاسلام گفت که شیخ احمد کوفانی مرا گفت که این همه بکردی و کردنی چون پدر خود ندیدی صح

ازدکان

ازدکان برخاست و سبحانک اللهم بگفت و دست از دکان بداشت و ببلخ رفت پیش پیر خود شریف حمزهٔ عقیلی و در تاریخ شعبان سنه ثلثین و اربعمایه از دنیا برفته و در بلخ دفن کرده اند نزدیک شریف حمزهٔ عقیلی

٣٠١

ابو منصور سوخته رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفت که با منصور سوخته پیری بود در قهندز وقتی خویشتن را فرا سوختن داد از بهر او بنسوخت اورا سوخته نام کردند • مردی صادق بود با صلابت

٣٠٢

شیخ احمد چشتی و برادر وی خواجه اسمعیل چشتی رحمهما الله تعالی

شیخ احمد چشتی غیر ابو احمد ابدال است زیرا که وی متقدم است و شیخ الاسلام وی را ندیده و غیر خواجه احمد بن مودود است زیرا که وی متأخرست و شیخ الاسلام را ندیده شیخ الاسلام گفت که من هیچکس ندیده ام قوی تر در طریق ملامت و تمامتر از احمد چشتی و چشتیان همچنان بودند از خلق بی باک در باطن سادات جهان سه بار بسر بادیه رفته بود و باز گشته که از خود در آن اخلاص تمام ندیده بود همه احوال ایشان با اخلاص و ترک ریا بود هیچگونه سستی روا نداشتندی در شرع تا بتهاون چه رسد و شیخ احمد نجار را دیده بود و غیر او را • شیخ الاسلام گفت قدس سره که احمد چشتی بزرگ بود و مرا تعظیم داشتی و حرمت که هیچکس را نداشتی و بیشین کس که موی خود را در پای من مالید وی بود و وی بزیارت شیخ ابو نصر طالقانی شده بود و این بیت شنیده از وی • در یغاکت ندانستم البیت • شیخ الاسلام گفت که من هیچکس ندیده ام بدیدار و فراست چون برادر احمد چشتی وی خدمت من کردی و مرا تعظیم تمام داشتی من در قهندز مجلس می کردم و از مجلسیان من کس بود که با وی صحبت داشتی و سخنان من وی را باز می گفت وی می گفت که این دانشمند

شما از کوی ماست خدای داند که ازان سخن وی در سر من چیست
یعنی از طمع وآن سخن وی مرا مایه است پس ازان مرا دعوت کرد وهمه
دنیائی خود بر من پاشید وپس ازان در سرما وبرف بنباذان شدیم
وی مرا ببرد وسر کار ما ازانجا بود . وبو نصر سوهان کر از یاران جشتی
بود ووی صاحب فراست عظیم بود وآن وقت که بنباذان رفتیم
زمستان بود وشصت ودو تن از مشایخ نواحی همه انجا جمع آمده بودند
چهل واند روز من سخن می کفتم ایشانرا وبسط وافشای علم حقیقت
اول ازانجا بود وهیچکس از ایشان با من برابر نرفت وهمه خداوندان ولایات
وکرامات وفراست بودند وتا ایشان زنده بودند هیچ ترکمان بخراسان
نیامد چون باحفص بغاوردان که چشم وکوش فرا سخن من داشته بود ووی
خداوند کرامات ظاهر بود وبی چده شیخ الاسلام کفت که اکر بوحفص
بغاوردان زنده بودی شما جامه خود از وی در کشیدی ودر وی
ننکریستی ومن وی را ستید وبزرک می دیدم با کرامات ظاهر وفراست
عظیم دوستی از دوستان او بود ودوستان او بوشیده باشند از غیرت
او تا دوستی نبود از دوستان او دوستان او را نشناسد وچون
بوبشر بکواشان که کبوترخان بسخن وی فرود آمد وچون احمد
مرجانه واحمد کاه دستانی که بر شاخ توت رقص می کرد چهل واند
روز انجا بودیم هر روز مهمان کسی وهزار ودویست جامه فتوح رسیده
بود ازان جز کهنه سجادهٔ بخانه نیاوردم روزی دران ایام سماع می کردم
ودران شور می کردم وجامه پاره می کردم چون از سماع بیرون آمدم
بمسجد جامع آمدم در خمار سماع بودم که یکی از ایشان فراز آمد مرا کفت
که آن جوان که بود که با تو در سماع می کشت کفتم چکونه کفت نوجوانی
شاخ نرکس دراز در دست با تو می کشت در سماع هر کاه که آن نرکس را

ابو حفص غاوردانی رحمه الله تعالی

بوبشر کواشانی رحمه الله تعالی

احمد مرجانه واحمد کاهدستانی رحمهما الله تعالی

فرا

فرا بینی تو داشتی تو در شوریدی وبی طاقت تر شدی در سماع کفتم
کس را مکوی . دیکر پس ازان هنوز با هم نرسیدیم مکر باحفص که بوداع من
ودوستان آمده بود که بخواست رفت از دنیا ودران هفته برفت و
بوبشر کواشانی در مجلس املاء اسحق حافظ مرا کفت دانشمند از انجا اینجا
آمدی بنشین که من اینجا نیز با توام ودر سخن بر من بسته شد حرفی کفته نیامد
با خود می کفتم که آن چه بود هرکز دیکر چنان باشد تا ورد باین ایت رسید ومن
النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا وسخن بکشاد وپیوسته کشت .

که م

٣٠٣

شیخ احمد حاجی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که شیخ احمد حاجی از پیران منست شیخ حصری را
دیده بود وابو الحسن طرزی وغیر ایشانرا واز ایشان حکایت می کرد وی را
کفتم که حصری هیچ چیز یاد داری کفت با یکی از مشایخ بر حصری
در آمدیم چیزی نبود از خوردنی شیخ می کفت بخورد وآبک یا سیدی
اعلف د وآبک یا سیدی ودست بر هم می زد . شیخ الاسلام کفت را
منکر که بعلف حاجت داشت ران نکر که بجز از وهیچ حاجت نداشت

٣٠٤

شیخ ابو سلمهٔ باوردی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که شیخ ابو سلمهٔ باوردی خطیب صوفی سیاح از پیران
من است پیری متین بود ومشایخ بسیار دیده بود چون ابو عبد الله
رودباری وعباس شاعر وبوعمر نجید وابا یعقوب نهرجوری رحمهم الله تعالی

٣٠٥

ابو علی کیال رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که من شیخ بوعلی کیال را دیده ام اما خرد بوده ام وی را
نشناخته ام بزرک بوده شیخ سیستان است طریق ملامت داشته وی را
بکرامات ستایش نتوان کرد که خود همه از کرامات بود ووی وشیخ احمد نصر و
شیخ بو سعید مالینی هر سه در صفهٔ سرای صوفیان بوده اند ومن انجا حاضر

۴۰۶

ابو علی زذکر رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت بو علی زذکو از پیران منست از پیران مهین صوفی بود شاکرد ابو العباس قصاب آملی و از وی حکایت کردی

۴۰۷

ابو علی بو تذکر رحمه الله تعالی

و شیخ الاسلام کفت که وی نیز از پیران منست مرد جواد بود و شیخ حصری را دیده بود و از وی حکایت کردی

۴۰۸

شیخ ابو نصر قبّانی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که وی سفرهای نیکو کرده بود و مشایخ بسیار دیده شیخ ابو عمرو اکّاف را دیده بود و خدمت کرده بارذن و ابو عمرو نجید را دیده بود و شیخ ابو نصر بو عبد الله مانک را نیز دیده بود بارغانِ فارس شاکرد شبلی و حکایات کرده مرا ازیشان

۴۰۹

شیخ اسمعیل نصراباذی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که وی پسر مهینهٔ شیخ ابو القاسم نصراباذیست از وی حدیث دارم و حکایات از پدر وی

۴۱۰

شیخ ابو منصور کازر رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که وی درویشی بشکوه بود و مشایخ بسیار دیده بود و به از عمو بود شیخ احمد نجار استراباذی را دیده بود و ابو نصر سراج صاحب لمع را دیده بود

۴۱۱

اسمعیل دبّاس جیرفتی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که اسمعیل دبّاس از پیران منست پیر روشن بود و محدّث شیخ مومن شیرازی را دیده بود و از وی حکایت می کرد

۴۱۲

ابو سعید معلّم رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که بو سعید معلم پیر روشن بود و نیکو دل و

صادق و مرقع سپید پوشیدی شیخ ابرهیم کیل را دیده بود

۴۱۳

شیخ محمد ابو حفص کورتی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که شیخ محمد ابو حفص کوردی بزرک بوده خداوند وقت عظیم و از پیران منست وقتی ویرا بیماری افتاد قوم نزدیک وی شدند سخنی می رفت کسی دعوی کرد پیش وی طاقت آن نیاورد غیرت بوی در آمد برجست و کفت چی چی چی چون ساعتی کذشت با خود آمد کفت استغفر الله استغفر الله استغفر الله ضعیف شده ام و عذر خواست

۴۱۴

شیخ عمو رحمه الله تعالی

کنیت وی ابو اسمعیل است و نام وی احمد بن محمد بن حمزة الصوفی شیخ الاسلام کفت که شیخ عمو خادم خراسان بود و وی پیر فرشاد منست یعنی آداب و رسوم صوفیان از وی آموخته ام و عمو مرید من بود با مریدی من ویرا و من همکاسهٔ وی بودمی و چون وی نبودی من برجای وی بودمی و چون بسفر بودی نامها همه بمن فرستادی مشایخ جهان دیده بود و شیخ ابو العباس نهاوندی ویرا عمو لقب نهاده بود چنانک کذشت شیخ ابو بکر فرا را دیده بود بنسا بود و سفر اول و حج اسلام با شیخ احمد نصر طالقانی کرده بود و شیخ ابو بکر فالیز بان را دیده بود ببخارا و وی جنید را و شیخ ابو بکر مفید را دیده بود و وی جنید را و با شیخ سیروانی صحبت داشته بود و با همه مشایخ حرم چون بو الحسن جهضم همدانی و شیخ ابو الخیر حبشی و محمد ساخری و جو الکر و شیخ ابو اسامه و بو الحسن سرکی و ابو العباس نسایی و ابو العباس قصاب و غیر ایشان مشایخ وقت را دیده بود و ویرا نواخته بودند و وی خدمتهای نیکو کرده بود ایشانرا و راحتها رسانیده و شیخ ابو الفرج طرسوسی را دیده بود در رجب سنة احدی

وادبعين وارىعمايه برفته ازدنيا وعمر وى نود ودو سال بوده

٣١٥ شيخ احمد كوفانى رحمه الله تعالى

شيخ الاسلام كفت كه شيخ احمد كوفانى خادم عمو بودى وپيران بسيار ديده بود وسفرهاى نيكو كرده وى مرا كفت كه ما از تو بدانيم كه ما كراديده ايم يعنى تو ايشانرا شناخته بحقيقت

٣١٦ ابو الحسن بخار رحمه الله تعالى

شيخ الاسلام كه وى دُرودى بود در قهندز مردى بشكوه بود وبزرك كس ويرا نمى شناخت وقتى در مكه ديده اند ويرا بنجاه زكوه دار با وى از مريدان وى مرا حكايت كرده از هلال خادم حُصرى انك حصرى كفت لا تَطْلُعُ الشمسُ الا باِذْنى شيخ الاسلام كفت كه قاضى ابرهيم باخرزى مرا كفت كه الله تعالى را بخواب ديدم كفتم خداوندا بندهٔ كى بتو رسد كفت انكاه كه او را هيچ مانع نماند كه او را از من باز دارد شيخ الاسلام كفت كه مرا ديدار شيخ بو على سياه روزى نبود اما جون از خرقانى باز كشتم قضا را شيخ عمو از وى باز كشته بود مرا حكايت مى كرد از وى ومن از خرقانى وبو على سياه مردى بزرك بود وصاحب سخن وكرامات وولايت عظيم بمرو شيخ الاسلام كفت كه پير محمد كشور تايب بود صادق ويرا رياضتها است وصالها كردى وقتى در وصال بود ومن با وى بودم تا بجهل روز مرا كفتند كه وى آنرا هشتاد روز تمام كرد وكفتند كه صد روز والله اعلم مرا كفته بود كه اكر برين بيابى در شرق وغرب جون تو نبود شيخ الاسلام كفت كه محمد شكرف پيرى بشكوه بود وبا دعوى وقوت وملامت ومرا حكايت كرده شيخ الاسلام كفت كه من دو بار ببو سعيد بو الخير بوده ام ووى دستار خود از سر فرو كرفته وكليم مصرى خود بمن داده وشلغم جوشيده در

دهان من نهاده جون بنزديك وى شدم براى من برپاى خاست تمام ودير مرا تعظيم داشت كه اندك كسى را داشتى ليكن مرا با وى نقارى از بهر اعتقاد وديكر در طريقت نه طريقت مشايخ ودر زيدى بعضى از مشايخ وقت با وى نه نيك بودند شيخ الاسلام كفت كه احمد خضرويه روزى پيش بايزيد كفت يا رب اميد ما از خويشتن بريده مكن بايزيد كفت يا رب اميدها ما از خويشتن بريده كن شيخ الاسلام كفت انجه احمد كفت عام است وانجه بايزيد كفت خاص راست كه اميد علتست اميد برنا موجود بود بر يافت اميد كى بود ابو بكر دُقّى كفته العافية والتصوّف لا يكونُ شيخ الاسلام كفت اكر صوفى احوال خويش را متهم كن كه دعويست وافعال خويش را متهم كن كه رياست واقوال خويش را متهم كن كه بى معنى است جوانمردى در باديه مضطرب شد كفت اكر مرا بسلامت بيرون آرى هركز ترا ياد نكنم جون از باديه بيرون آمد كسى ويرا بخانه برد طعام داد سير بخورد وبمرد شيخ الاسلام كفت اكر وى بزيستى وياد نكردى شريعت تباه شدى واكر ياد كردى عهد تباه شدى صادق بود شغل ويرا كفايت كرد ووى از استهزا وخوارى كفت كه ياد نكنم از ننك ياد خود او را جنان كفت شيخ ابو على سياه بمرو كفته كه از هر چيز كه چيزى بشود چيزى بماند مكر شريعت كه جون از ان چيزى بشود هيچ چيز نماند شيخ الاسلام كفت سخت نيكو كفته است وآن جنانست شريعت همى خواهد زيادت در شريعت نقصان است شريعت جون آب است آب بمقدار بايد اكر بيفزايد ويرانى كند واكر بكاهد ترا سيراب نكند مرتعش كويد كه هركز خويشتن را بباطن خاص نديدم تا خود را بظاهر عام نديدم شيخ الاسلام كفت معنى آنست كه حقيقت من درست نيامد تا شريعت من صافى نشد عادت شيخ الاسلام جنان بود كه هرچه شنيده بودى از خصال حميده وافعال پسنديده در حديث

وجه در حکایات مشایخ البته خواستی که انرا بکردی • و وی کفته است که چون
سنتی بشما رسد از پیغمبر صلی الله علیه وسلم اکو نتوانید که آنرا ورد کنید
ودایم بور زید باری یکبار بکنید تا نام شمارا از زمرهٔ سنّیان کنند و
همچنین از معاملت نیکو و احوال و اخلاق مشایخ که مارا بآن فرموده اند
که بر پی ایشان بروید و سیرت ایشان کیرید اکو همه نتوانید باری چیزی
بکنید وقتی در راهی می رفتم درویشی سوکند بر من داد که مرا شلوار
می باید مرا حکایت آن امام یاد آمد که سوار می آمد درویشی بر وی سوکند
داد بخدای تعالی که مرا شلوار دهی آن امام از اسب فرود آمد و شلوار
بوی داد مردمان کفتند این چرا کردی که این کدایان همه دروغ کوی
و زرّاق اند کفت من دانم امّا مرا روا نبود که وی سوکند بخدای بر من
دهد و من از وی بر کذرم و مراد وی ندهم شیخ الاسلام کفت من نیز آن
کار کردم شلوار بآن درویش دادم و بی شلوار مجلس داشتم • شیخ الاسلام
کفت که من بسیار با جامهٔ عاریتی مجلس کرده ام و بسیار بکیاه خوردن
بسر برده ام و بسیار خشت زیر سر نهاده ام و آن وقت یاران
داشتم و دوستان و شاکردان همه سیم داران و توانکران بودند هرچه من
خواستی بدادندی امّا من نخواستی و بر ایشان پیدا نکردی و من کفتمی
چرا ایشان خود ندانند که من هیچ ندارم و از کسی چیزی نخواهم • من خرد
بودم هنوز که پدر من دست از دنیا بداشت و دنیا همه بیاشید و مارا
در رنج افکند و ابتداء درویشی و محنت ما از آن وقت بود • شیخ الاسلام
کفت که من زمستان جبّه نداشتم و سرمایی عظیم بود در همه خانهٔ من بوریا
یکی بود چندان که بران خفتمی و نمد پاره که برخود بوشیدمی اکر پای را
بپوشیدمی سر برهنه شدی و اکر سر را بپوشیدمی پای برهنه ماندی و خشتی
که در زیر سر نهادمی و میخی که جامهٔ مجلس برون کردمی و بیاویختمی

روزی عزیزی در آمد مرا چنان دید انکشت در دندان کرفت و در کریه
ایستاد ساعتی بود دستار را از سر فرو کرفت و بنهاد و برفت • شیخ الاسلام
کفت که مرا دست رس آن نبود که قاریان مجلس را چیزی دادمی و از کسی نمی
خواستم و بر دل من از آن بار می بود شخصی دانیال پیغمبر را علیه السلام بخواب
دید که فلان دکانرا بعبدالله کذار تا سیم آن قاریان را دهد دانیال آن شغل را
کفایت کرد و آن مرد سیم آن دکانرا بقاریان می داد • شیخ الاسلام کفت که شش
من نان بطسوجی بود و من سفاناخ می خوردم • شیخ الاسلام کفت که هرکز
در همه عمر خود الله تعالی مرا نیم روز در طلب دنیا ندیده و اکنون بر من می کشایند
امّا مرا از آن چه اکر نپذیرم کافر باشم و اکر آنرا بر دل من هیچ قدر و خطر
باشد کافر باشم تا بآن وقت که از آن نرستم و بایست آن از من نبردند آنرا
بر من نکشادند و اکر ملک سلیمان باشد مرا از آن چه هر چیز که من دیده بودم
و مرا خوش آمده بود و بایسته و بروزکار بچشم و دل من کذشته بود آن مرا
نقد می کنند که می کویم این آنست که فلان وقت دیده بودم و بر دل من کذشته
بود آن وقت که مرا بایست آن بودند اکنون می دهد ترکی بود که ملازمت مجلس
شیخ الاسلام می کرد و بر پس سر شیخ الاسلام مقدار سپری نور می دید روزی
با شیخ احمد کوفانی کفت تو آن سپر نور می بینی بر سر خواجه کفت بینم • شیخ الاسلام
کفت که نمی دید امّا بر نتافت آنرا که آن ترک چیزی بیند و کوید که من نمی بینم
آن ترک بحج رفت و باز آمد پس از آن آن نور ندید • شیخ الاسلام کفت که
آن ترک کفت • اکنون آن نور نمی بینم سبب چیست کفتم تو اکنون خود را
بیام زیده و خود را بزرک در چشم می آری که حج کرده ام و حاجی ام آن وقت
خدا وند نیاز و تشنا ما ربودی • شیخ الاسلام کفت که هر کس را بتی است
یعنی معشوقه وقت بهار بت منست که من بهار را دوست دارم و وقتی
هوا کرم شده و کلها همه برسیده مرا می بایست که کل بینم تا چشم من برآساید

بکاه کاه می رفتم در باغچهٔ لالهٔ دیدم مقدارا سکرهٔ سخت نیکو که ممکن نبود که
بیش ازان لاله بود • شیخ الاسلام کفت که وقتی تنک دل بودم صعب در تزد
سرای خود نشسته بودم اندیشناک بسبب امری بادی بجست و کاغذکی
هشت سو از زبر در فرو افتاد بخط سرخ بران نوشته که فرج فرج • شیخ الاسلام
کفت که شیخ ابو الخیر تیناتی هشت سال بمکه مجاور بوده و هیچ سوال نکرد و این صعب
بود که کسی چیزی ندارد در مکه سوال نکند وقتی هشت شبانروز چیزی
نخورده بود بیمادی با کرسنکی پیوست سست شد بحیله خود را بمقام
ابرهیم افکند که دو رکعت نماز بکند از سستی در خواب شد الله تعالی را
بخواب دید که با وی کفت چه خواهی کفت اشراف بر مملکت کفت بدادم
کفت دیکر چه خواهی کفت حکمت کفت بدادم بیدار شد • شیخ الاسلام کفت
که از اشراف وی بر مملکت یکی آن بود که کفتی بر سرها می بینم بخط سبید که
سعید و بر سرها می بینم که شقی و دیکر کفتی که هرکه از اقلیمی روی بحج نهد
وی را می بینم شیخ الاسلام کفت که مرا آن نباید که بدانم که شقی کیست که دران
چه کرامت باشد که غم هر کسی بباید خورد ومن در بند کم بجای آرم اما در خبر
زود بجای آرم و ببینم و مقام مرد بکویم که مقام وی بنزدیک حق تعالی تا
کجاست بیک نکریستن اما شقاوت ندانم و نخواهم که بدانم یعنی اکر خواهم بدانم
شیخ الاسلام کفت مرا بنکذارند که جدا کنم اهل ولایت را از دیکران وقتی
کفتم که جدا کنم مرا بنکذاشتند • شیخ الاسلام کفت کس بود که بکوید بفراست
و داند که میکوید و آنچه می کوید می بیند و این دیدار بفراست وی را دایم
باشد و کس باشد که وی را این دیدار وقتی باشد و وقتی نباشد در وقت
غلبه و صولت بکوید و بود که آن سخن بر زبان وی برود و آن حقیقت
باشد و فراست راست و وی ازان آکاه نی بنزدیک شما کدام به است
پس کفت آن پیشینه که آن فراست وی را دایم است اهل ولایت است و آن

بیشتر ابدال و ابرار و زهاد را بود و کاه بود که آشکارا باشد اکر هزل
کوید آن حقیقت باشد و اکر در غفلت کوید چون آنرا پاس دارند همچنان
باشد که وی کوید • جامع مقامات شیخ الاسلام کوید که شیخ الاسلام چنین
بود • شیخ الاسلام کفت که ابو الحسین دراج بآرزوی یوسف بن الحسین
بری آمد از هر که حال وی پرسید کفت بآن زندیق چه کار داری چون
بعد از ماهی بروی در آمد وی را کفت هیچ بیت یاد داری کفت دارم
بیتی تازی یاد داشت بخواند یوسف بن الحسین در سماع بشورید
وی دوانه شد کفت ای بو الحسین عجب مدار که ماهی است در دری میکردی
و حال من میبرسی می کویند بآن زندیق چه کار داری از وقت صبح باز
قرآن می خواندم اشک از چشم من نیامد بدین یک بیت که تو خواندی ببین
که چه حال ظاهر شد • شیخ الاسلام کفت ندانم که از اول وی را شناخت رنک
رزی می کرد • یعنی تلبیس و نکفت تا انکاه که در غلبه بکفت یا خود دران
حال غلبه بجای آورد و این به است ازان پیشین • تفصیل حکمتها و نکتها
که بر زبان شیخ الاسلام کذرانیده اند متعسر بلکه متعذر است بسیاری از آنها
کذشته است و شاید که بعض دیکر بیاید ان شاء الله تعالی و اینجا برین مقدار
اقتصار افتاد • و وفات وی روز آدینه بوده است بیست و دوم ماه
ذو الحجه سنه احدی و ثمانین و اربعمایه • و عمر وی هشتاد و چهار سال

وآن پسینه محقق است
که وقت باشد که بروی بویده
بود صح

وطوفان از چشم م

۲۱۴

شیخ ابو اللیث فوشنجی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که لیث فوشنجه بزرک بوده و عارف پای برهنه رفتی
وی کفته که از پوشنک بهراة آمدم بآن سبب اینجا بماندم که بخیابان
می کذشتم بر کورستان زنی بکوری باز نشسته بود می کفت جان مادر
یکانهٔ مادر ازان مرا حالی پیدا شد • شیخ الاسلام کفت که بو وایل شقیق
بن سلمة الکوفی از بزرکان تابعین است نوحه بشنیدی و بکریستی •

یکی زین طایفه گفته است التلذذ بالبکاء ثمن البکاء. شیخ الاسلام گفت
که باز ماندن از صحبت تو از اشک حسرت لذت می یابد یا بندهٔ تو جه یابد.
قبر لیث فوشنجه بخیابانست جون وی برفت او را یاران بودند بر سر قبر
وی خانگکی ساختند و بر بام خانه چهار طاقکی و دران می بودند تا یک یک می رفتند
و بپهلوی وی دفن می کردند رحمهم الله تعالی. شیخ عمو می گفت که این قرفلان
نار فروش است و این آن فلان و بمن می نمودی فریادان ویرا شیخ الاسلام را
خوش می آمد و می پسندید موافقت و استقامت ایشانرا و گفت که
محمد عبد الله کازر گفت که همه نیکویی که خود را می بینم سبب آن دانم که
لیث فوشنجه با من رازی کرد مرا آن در حلق من فرو شد. لیث فوشنجه
وقتی در رود هراة غرق شد می طپید گفت الهی اکنون مرا گرفتی بر که آمدن
ندارم اگر مرا بسلامت بیرون آری سه بار ترا سورهٔ قل هو الله بخوانم گفت از ان
بر رستم نه سالست تا در آنم که بخوانم نمی توانم هر که که گویم احد مولی
گوید آنم که تو می گویی دانی که احد کیست مرا با سر برد

محمد بن عبد الله کازر هروی رحمه الله تعالی ۳۱۸

بزرگ بوده است ازین قوم در هرات و صاحب کرامات و ویرا در تاریخ
آورده اند. و هو محمد بن عبد الله القصار الهروی من فتیان مشایخ
هراة من افتی المشایخ فی وقته و احسنهم هدیا و خلقا و طریقة. و خواجه
بو عبد الله بو ذهل بوی ارادتی داشت عظیم و برای وی کارها کرده
بود. وقتی ویرا گفت خواجه این همه می کنی آخر تو مرا بدر شهر بیرون
خواهی کرد گفت من گفت تو روزگاری بر آمد و وی رئیس هری بود
محمد عبد الله کازر سخن نیکو گفتی در معاملت و ترک دنیا و در دلها
اثر می کرد مردمان دست از دنیا بداشتند و از املاک خود بیرون آمدند
خواجه بو عبد الله ویرا از شهر گسیل کرد و گفت بباید رفت از شهر بحوالی

شهر جایی که خواهی می رو که سخن تو مردمانرا زیان می دارد یعنی جون مرد
دست از دنیا بدارد سیم سلطان بریده گردد. و خواجه بو عبد الله جهاد
سال خدمت شبلی کرده بود بی سوال و مال عظیم بروی نفقه کرده شبلی
ویرا جوادخراسان گفتی و خود حافظ بود و ثقه و مکثر

قرنجه رحمه الله تعالی ۳۱۹

شیخ الاسلام گفت که وی پیری بوده درویش بزرگ و خداوند ولایت
و فراست هم بگازرگاه مادر قبرهست. روزی خواجه بو عبد الله
بو ذهل بوی رسید گفت پسر بو ذهل کی بود که ترا فرو نشانند و مرا
بر نشانند خواجه هشیار بود دانست که مرد بزرگست گفت ای شیخ
نتواند بود که ترا بر نشانند و مرا فرو ننشانند گفت پسر ذهل مرنج
چه مزه داشته باشد که مرا بر نشانند و ترا فرو ننشانند یک هفته بر آمد امیر
خراسان ویرا بگرفت و بقلعهٔ قلاة برد و در طاقی کرد و در بر آورد تا آنجا برفت

خواجه خیرجه رحمه الله تعالی ۳۲۰

شیخ الاسلام گفت که خیرجه غلامی بوده بگازرگاه در قبرهست خواجه وی
از وی چیزها می دید و کرامات عظیم مشاهده می کرد ویرا آزاد کرد
بگازرگاه آمد و انجا خانگکی ساخت و مقام کرد. شیخ الاسلام گفت که من
پسر خواجه ویرا دیده ام و مرا از وی حکایت کرده وی گفت که وقتی سیل
آمده و وی بر سر تل سنگ شده بود و می گفت خداوندا هر کرا سیم باید سیم
و هر کرا زر باید زر ده و هر کرا غلام و زمین باید و هر چه باید بده خیرجه را
همین تو بس. شیخ الاسلام گفت که حال آن کرا محل غیرتست. اما اختیار
حق سبحانه بندگانرا نه بسببی و علتی است بلال را با آنکه غلامی بود حبشی
بخواند و بو جهل و عتبه و شیبه را که سادات مکه بودند براند و ی چه کرد
و اینان چه کردند هیچ همه بعنایت و قسمت او باز بسته است و کس را در ان

سخن نرسد. شیخ الاسلام کفت که جون کسی بیمار بودی یا دردی داشتی بخبر جه شدی تا وی الحمد برخواندی و بدمیدی و در حال راحت بدید آمدی وقتی دانشمندی را درد دندان بود بوی شد الحمد بخواند و بدمید به شد آن دانشمند کفت خبر جه الحمد نه راست میخوانی آنرا بر تو راست کنم کفت نه تو دل خود را راست کن. شیخ الاسلام کفت که من از خرقانی اَلْحَمْدُ لِلّٰه شنیدم که وی امی بود الحمد لله نمی توانست کفت و وی سید و غوث روزکار بود.

۴۲۱

ابو عبد الله احمد بن عبد الرحمن بن نصر المالینی رحمه الله

وی از مهینان مشایخ هراتست از اقران شیخ عمو با وی حج اسلام کرده بود مشایخ حرم را دیده وصحبت داشته عالم بوده بعلوم ظاهر و باطن و در زهد و ورع یکانهٔ روزکار در تجرید و ترک دنیا سخن کردی و سخن وی را در دلها اثر تمام بودی صاحب کرامت و ولایت بوده یکی از اصحاب وی عبد الله بن محمد بن عبد الرحیم بوده است. وی کفته که شیخ من ابو عبد الله بن احمد نصر روزی مرا کفت برو بمکه و فلانکس را بکوی که جنین و جنین کن من کامی جند برداشتم خود را بمکه یافتم و آن پیغام بکزاردم بدانکسی که کفته بود پیش از نماز بنزدیک شیخ باز آمدم آن وقت که انجا رسیدم خواستم که حج کزارم انکس که پیش وی رفته بودم کفت برو و سخن شیخ را خلاف مکن واکرنه باز نتوانی کشت و سه ماه در راه بمانی. و قبر وی در مالین هراتست شیخ الاسلام در اوایل حال بسیار بزیارت وی رفتی

۴۲۲

ابو نصر بن ابی جعفر بن ابی اسحق الهروی الخانجه بادی قدس الله تعالی روحه

و قیل ابو نصر محمد بن احمد بن ابی جعفر عالم بوده بعلوم ظاهر و باطن و فقیه روزکار و باصل از کرمان بوده سبب توبهٔ وی آن بود که روزی شخصی فتویٔ آورد که جه فرمایند ایمهٔ دین درین مسئله که شخصی در جوانی

جونی جند از روی غضب بر در از کوشی زد آن دراز کوش روی باز پس کرد و کفت ای خواجه این خشم تیز بر مظلومان راندهٔ کیر اما فردا از عهدهٔ این خشم راندن جون بیرون خواهی آمد اکنون بیست سالست آن شخص می کرید و حالا آب جشم وی بخون بدل شده است حکم طهارت و نماز وی جون باشد جون ابو نصر این فتوی بخواند از هیبت آن سخن بیهوش شد جون بهوش آمد احرام صحبت آن شخص بست جون بمنزل وی رسید وی را کریه و اندوه از دنیا رفته بود پیری دید با روی نورانی و موی سفید و خون از دیدهٔ وی دویده و بر روی وی خشک شده اما می خندید ابو نصر را از خندهٔ وی عجب آمد تکفین و تجهیز وی کردند و نماز کزاردند جون ابو نصر از انجا باز کشت کریان پیری بوی رسید کفت ای جوان جرا می کریی مکر آیتی از کتاب الله بتو رسیده است که بآن کار نکردهٔ اما این کریستن بکریستن دامن سوختکان می ماند نه دل سوختکان آن پیر این بکفت و بکذشت شیخ ابو نصر را درد بر درد و سوز بر سوز بیفزود از هر جه در ان بود بیرون آمد و سفر و سیاحت پیش کرفت. و کویند که سیصد پیر را خدمت کرد و صحبت خضر علیه السلام دریافت و در حرم مکه و مدینه و بیت المقدس و غیر آنها ریاضات کشید و عبادات کرد و در آخر بهراة مراجعت کرد و عمر وی بصد و بیست و جهار سال رسید و در سنهٔ خمسمایه از دنیا برفت و قبر وی در خانجه باد دست بزاد و یتبرک به

۴۲۳

سلطان مجد الدین طالبه قدس الله تعالی روحه

کویند که وی از اهل عسکر بوده و در ترک و تجرید و توکل یکانه بوده درویش محمد جرکر که یکی از ابدال بوده در جامع هرات بسر بردی روزی در مسجد خفته بود کوزهٔ آب وی ریخته بود خادم مسجد انجا رسید بنداشت که وی بول کرده است وی را جنان بزد که اعضای

وی مجروح کشت جکر آهی بزد و برفت مسجد از جوب بود آتشی پیدا
شد و مسجد بسوخت و از آنجا ببازاری که آنرا بازار جمله فروشان
کفتندی در آمد سلطان مجد الدین طالبه را از آن خبر کردند در عقب
جکر روان شد جون بوی رسید کفت جکر شهر مسلمانان را جرا می سوزی جکر باز
کشت و آب جشم خود بر آتش افکند آتش فرو مرد و این رباعی بکفت رباعیه

آن آتش دوشین که برافروخته بود ° او سوختن از دل من آموخته بود
کر آب دو جشم من ندادی یاری ° جمله فروشان که هری سوخته بود

کویند که وقتی سیل آمد نزدیک شد که هرات ببرد خبر بسلطان مجد الدین
بردند کفت خرقه مرا بپیش سیل بنهید جنان کردند فی الحال سیل باز کشت
امام فخر الدین رازی رحمة الله علیه در وقت وی بوده است و بصحبت
وی تقرب و تبرک جستی جون ویرا وفات رسید در اندرون درب
خشک و فیروز آباد دفن کردند ° و شیخ محمود اُشنوی رحمه الله تعالی
که صاحب رسالهٔ غایة الامکان فی معرفة الزمان والمکان است در کنبد
مقبرهٔ وی مدفونست و این شیخ محمود از اصحاب و تلامذهٔ مولانا شمس الدین
محمد بن عبد الملک دیلمی است رحمه الله تعالی که از اکابر مشایخ و محققانست
و سخن در حقیقت زمان و تحقیق آن جنانک در مصنفات
وی مذکورست در مصنفات دیکران کم یافت شود

شیخ محمود اشنوی رحمه الله تعالی

٤٢٤

ابو عبد الله مختار بن محمد بن احمد الهروی رحمه الله تعالی

وی از بزرکان مشایخ هراتست جامع بوده میان علم باطن و علم
ظاهر صاحب کرامت و ولایت بوده است کویند که در لوح قبر وی
جنین یافته اند که سنه سبع وسبعین ومائتین برفته از دنیا °
وی کفته است که طعام جنان خور که تو او را خورده باشی نه او
ترا که اکر تو او را خوری همه نور شود و اکر او ترا خورد همه دود کردد

وجامه جنان پوش که رعونت و فخر و خیلا را در نهاد تو بسوزد نه آنک
آتش آن علتها را برافروزد وهم وی کفته که در هر کار که باشی جنان
باش که اکر عزرائیل ترا دریابد از آن کار ترا بکار دیکر نباید شد و در آن
کار همه حالات تو با تو باشد اکرجه طعام خوردن باشد یا عمل مباح
باید که در باطن خالصا لله بود و نیت تو در آن فعل رضای حق بود
سبحانه و نکاه داشت شرع ° وهم وی کفته که اصل عبودیت آنست
که جنان باشی بظاهر که از تو همه شرع ظاهر بود و جنان باشی بباطن که در تو
یاد غیر را کنجایی نبوده ° و ویرا اصحاب بسیار بوده اند همه صاحب ولایت و کرامت
جون ابو یعلی بن مختار العلوی الحسینی رضی الله تعالی عنه و از وی
کرامات بسیار و خوارق عادات بی شمار منقولست و وی بسید امام
مشهور بوده و قبر وی در پایان پای ابو عبد الله مختارست ° وجون
فقیه ابو عثمان مرغزی رحمه الله که از غایت شوق و سوختکی ویرا شوق
سوخته می کفته اند و ویرا وقایع غریب عجیب بوده است کویند که آن روز
که سید امام را در هراة وفات رسید وی در مرو الرود بود ویرا آنجا
در باطن مصیبتی عظیم افتاد جنانک بی طاقت شد و بهراة آمد
کفتند که در همان وقت سید امام وفات یافته بوده است و اضطراب
در باطن وی پیدا شده بوده است بسبب آن بوده است وجون شوق
سوخته رحمه الله وفات یافت ویرا در کورستان خانجه باد در
پایان پای عبد الواحد بن مسلم در خاک کرده اند رحمهم الله تعالی

٤٢٥

شیخ ابوذر بوزجانی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام کفت که من یک تن دیده ام که بوذر بوزجانی را دیده بود
صیاد کو دیکر در بوزجان مرا رنج عظیم رسید و طلب بسیار کردم تا
ویرا یافتم و دیدم بوذر خداوند کرامات ظاهر بوده کویند که در بوزجان

مدرسه بود که شیخ ابوذر ساکنان آنرا اولیا می خواندند یک روز بر در آن مدرسه
خسبیده بود خادم مدرسه بیرون آمد گفت اولیا درجه کارند خادم را
گفت امروز خوردنی نیافته اند دران مدرسه درختی بود توت خادم را
گفت برو وان درخت را بیفشان خادم آن درخت را بیفشاند هر برگ
که بیفتاد زر خالص بود پیش شیخ آورد گفت برو و برای ایشان طعام بخر
روزی سبکتکین پدر سلطان محمود که وفات وی در سنه سبع و ثمانین و ثلثمایه
بوده است بدیدن وی آمده بود ویرا نصیحتهای درشت کرد سلطان
محمود هنوز کودک بود ویرا پیش شیخ آوردند بسیار لطف نمود و ویرا
بر کنار خود نشاند واز اشعار وی است **بیت** یعرفنا من کان من جنسنا
وسایر الناس لنا منکرون ❊ وهم از اشعار وی است **بیت**
تو بعلم ازل مرا دیدی ❊ دیدی انکه بعیب بخریدی
تو بعلم آن و من بعیب همان ❊ رد مکن آنچه خود پسندیدی

شیخ الاسلام احمد النامقی الجامی قدس الله تعالی سره

۴۲۶

کنیت وی ابونصر احمد بن ابی الحسن است و وی از فرزندان
جریر بن عبد الله البجلی است رضی الله تعالی عنه که در سال وفات
رسول صلی الله علیه وسلم ایمان آورده است قال رضی الله عنه ما حجبنی
رسول الله صلی الله علیه وسلم منذ أسلمتُ ولا رَآنِی الا تبسّم فی وَجهی
و بسیار بلند قامت و باجمال بوده است و امیر المومنین عمر رضی الله تعالی عنه
ویرا یوسف این امت نام نهاده است ❊ حضرت شیخ را حق سبحانه و تعالی
چهل و دو فرزند داده بوده است سی و نه پسر و سه دختر و بعد از وفات
وی چهارده پسر و سه دختر باقی مانده بوده اند واین چهارده پسر همه عالم و
عامل و کامل و صاحب تصنیف و صاحب کرامت و صاحب ولایت و مقتدا
و پیشوای خلق بوده اند ❊ وی امی بوده است در سن بیست و دو سالگی

قال ابو عمر یوسف بن عبد الله بن محمد بن عبد البر النمری الاندلسی الفقیه حافظ المغرب فی کتاب الاستیعاب جریر بن عبد الله بن جابر و هو الشلیل بن مالک بن نصر بن ثعلبة بن جشم بن عویف بن خزیمة بن عدی بن مالک بن سعد بن نذیر بن قسر و هو مالک بن عبقر بن انمار بن اراش بن عمرو بن الغوث البجلی والبجیلة امهم نسبوا الیها و هی بجیلة بنت صعب بن علی بن سعد العشیرة

توفیق

توفیق توبه یافته و بکوه رفته و بعد از هژده سال ریاضت در چهل سالگی
ویرا بمیان خلق فرستاده اند و ابواب علم لدنی بر وی کشاده زیادت
از سیصد تای کاغذ در علم توحید و معرفت و علم سر و حکمت و روش
طریقت و اسرار حقیقت تصنیف کرده است که هیچ عالم و حکیم بران اعتراض
نکرده است و نتوانسته و این تصنیفات همه بآیات قرآن و اخبار رسول
صلی الله علیه وسلم مقید و موید است ❊ حضرت شیخ قدس الله تعالی سره
در کتاب سراج السایرین آورده است که بیست و دو ساله بودم
که حق عز شانه بلطف و کرم خود مرا توبه کرامت کرد و چهل ساله
بودم که مرا بمیان خلق فرستاد و اکنون شصت و دو ساله ام
که این کتاب را بفرمان جمع می کنم تا این غایت صد و هشتاد هزار
مرد است که بر دست ما توبه یافته اند و بعد از ان بسیار سال
دیگر زیسته اند شیخ ظهیر الدین عیسی که یکی از فرزندان ایشانست
در کتاب رموز الحقایق آورده است که تا آخر عمر بر دست پدرم
شیخ الاسلام احمد قدس الله تعالی سره ششصد هزار کس توبه کرده اند
و از راه معصیت بطریق طاعت باز آمده ❊ شیخ ابو سعید ابو الخیر را
قدس الله تعالی روحه خرقه بود که در ان طاعت کردی و چنین گویند
که آن خرقه از ابو بکر صدیق رضی الله تعالی عنه میراث مانده بود
مشایخ را تا نوبت بشیخ ابو سعید رسید ویرا نمودند که آن
خرقه را باحمد تسلیم کن فرزند خود شیخ ابو طاهر را وصیت کرد
که بعد از وفات من بچند سال جوانی نوخط بلند بالا بچشم ازرق
بنام احمد از در خانقاه تو در آید و تو در میان یاران نشسته باشی
بجای من زنهار که آن خرقه بوی تسلیم کن چون کار شیخ باخر رسید شیخ
ابو طاهر را آرزوی آن می بود که بوی سپارد ❊ شیخ چشم باز کرد و گفت ولایی

که مولانا یحیی حضرت شیخ بعد مجمع

که شما طمع میدارید بدیکری سپردند و علم شیخ ما بر در خراباتی زدند
و کاری که ما را بود بدو تسلیم کردند کس ندانست که حال چیست تا انک
بعد از چند سال از وفات شیخ شبی شیخ ابوطاهر در خواب دید که شیخ ابو سعید
با جمعی از یاران بتعجیل می رفت ابوطاهر پرسید که یا شیخ چه تعجیل است شیخ
کفت تو نیز برو که قطب الاولیا می رسد شیخ ابوطاهر خواست که برود بیدار
شد دیکر روز شیخ ابوطاهر در خانقاه نشسته بود جوانی بآن صفت که شیخ
کفته بود درآمد شیخ ابوطاهر در حال بدانست و ویرا اعزاز بسیار کرد اما
چنانچه مقتضای بشریت است اندیشه ناک شد که خرقهٔ پدر را چون از دست
دهم آن جوان کفت ای خواجه در امانت خیانت روا نباشد خواجه ابو
طاهر را وقت خوش شد برخاست و آن خرقه را که شیخ ابو سعید بدست
خویش بر سر میخی نهاده بود و تا آن روز انجا بود بیاورد و بسر آن جوان
فرو انداخت و کویند که آن خرقه را بیست و دو تن از مشایخ پوشیده بودند
و در آخر بشیخ الاسلام احمد حواله شد بعد از ان هیچکس ندانست که آن
خرقه کجا شد. بزرکان کفته اند که چهل مرد ولی شدند که ارادت ایشان
بشیخ بود قدس الله تعالی سره از انجمله یکی شیخ الاسلام احمد بود و یکی
خواجه ابو علی و همانا که مراد ابو علی فارمدیست و هر دو معروف و مشهور
شدند در عالم و یکی از ین طایفه کفته که خواجه بو علی را بر خاطرها واقف کردند
و باظهار آن مأذون نبود. و شیخ الاسلام احمد را هم بر خاطرها واقف کردند
و هم بر ظاهرها حاکم و باظهار آن مأذون بود. از حضرت شیخ الاسلام احمد
پرسیدند که ما مقامات مشایخ شنیده ایم و کتب ایشان دیده از هیچکس
مثل این حالات که از شما ظاهر می شود ظاهر نشده است فرمود که ما در
وقت ریاضت هر ریاضت که دانستیم که اولیاء خدای تعالی کرده بودند
بجای آوردیم و بران مزیدی نیز کردیم حق سبحانه و تعالی بفضل و کرم

خود هرچه پر اکنده بایشان داده بیکبار باحمد داد در هر چهار صد سال چون
احمد شخصی بدید آید اثار عنایت ایزد تعالی در باب او این باشد که همه
خلق ببینند هذا من فضل ربی. جامع مقامات حضرت شیخ کوید که از بدایت
حال ایشان سوال کردم فرمودند که من بیست و دو ساله بودم که حضرت
حق سبحانه و تعالی مرا توبه کرامت کرد و سبب توبهٔ من آن بود که چون نوبت
دور اهل فساد بمن رسید شحنهٔ ناحق غایب بود و حریفان درد طلب
داشتند من کفتم شحنه غایب است چون باز آید درد بدهم حریفان
کفتند ما توقف نمی کنیم شاید که او دیرتر آید کفتم سهل است چون
باز آید اکر مضایقه کند درد دیکر بدهم چون شحنه باز آمد مضایقه
کرد و دورد دیکر طلب داشت چون بوثاق من آمدند و طعامی بکار
بردند کس بخمخانه رفت تا خمر آرد تمام خمها تهی یافت و در ان خمخانه
چهل خم بود تعجبها کردم تا این چه تواند بود و آن حال از حریفان نهان داشتم
و از جای دیکر خمر آوردم و در پیش ایشان نهادم و من بتعجیل تمام دراز
کوشی در پیش کردم و بجانب رز روان شدم که انجا خمر داشتم تا زود تر
بیارم برفتم و دراز کوش بار کردم دراز کوش در رفتن کندی می کرد
و من ویرا سخت می رنجانیدم تا زودتر باز آیم که دل بحریفان معلق داشتم
ناکاه آوازی سخت بکوش من رسید که احمد این حیوانرا چرا رنجه می داری ما
اورا فرمان نمی دهیم تا برود از شحنه عذر می خواهی قبول نمی کند از ما
چرا عذر نخواهی تا از تو قبول کنیم روی بر زمین نهادم و کفتم الهی توبه
کردم که بعد ازین هرکز خمر نخورم فرمان ده این دراز کوش را تا من
بروم تا در روی آن قوم خجل نکردم در حال دراز کوش روان شد چون
خمر پیش ایشان بردم قدحی پیش من داشتند کفتم من توبه کرده ام
ایشان کفتند احمد بر ما می خندی یا بر خود الحاح می کردند ناکاه آوازی

بگوش من رسید که یا احمد بستان وبچش واز ین قدح همه را بچشان
بستدم وبچشیدم شهد شده بود بامر حق سبحانه وتعالی وهمه حاضرانرا
بچشانیدم در حال توبه کردند واز هم پراکندند وهر کسی روی بچیزی
نهاد ومن واله وار روی بکوه آوردم وبعبادت وریاضت ومجاهده
مشغول شدم چون یکچندی درکوه بودم در خاطر من دادند که احمد
راه حق چنین بوده که تو می روی قومی صاحب فرزندان رها کرده که حق ایشان
در ذمهٔ تو واجب است وایشانرا ضایع گذاشته بعد از ان خاطری دیگر
درآمد که در خانهٔ تو بیرون از چیزهای دیگر چهل خم است که دران خمر
بوده است هرچه دارند گو برخود خرج کنید چون دانستی که چیز دیگر نماند
انگاه بغمخوارگی ایشان مشغول شو چون ساعتی برآمد بخاطر من فرو دادند
که یا احمد نیکو رونده باشی در راه حق سبحانه که توکل بر خم خمر کنی راه غلط
کردهٔ چرا توکل بر کرم حق سبحانه وتعالی نکنی تا او صاحب فرزندان ترا از خزانهٔ
فضل خود روزی رساند که رزاق بر حقیقت اوست تو تکیه بر خم خمر کنی نیکو
باشد صفرایی عظیم بر سر من زد بیخود از کوه درآمدم ودر خانه رفتم وعصا
درگردانیدم وخمها را شکستن گرفتم شحنهٔ ده را خبر کردند که احمد از کوه درآمده است
وجنونی بروی غالب شده می شکند ومی ریزد شحنه کس فرستاد ومرا
از خانه بیرون آورد ودر پایگاه اسبان باز داشت من بر سر آخر اسبان
بنشستم ودست برهم می زدم واین بیت می گفت بیت
اشتر بخراس می بگردد صد گرده تو نیز ز بهر دوست گردی گرد
اسبان سر از علف برداشتند وسر بر دیوار زدن گرفتند وآب از
چشمهای ایشان روان شد ستوربان بدید برفت وشحنه را گفت
دیوانهٔ آورده اید ودر پایگاه اسبان باز داشته تا اسبان جمله دیوانه
شدند ودهان از علف برداشتند وسر بر دیوار می زنند شحنه آمد

ومرا

ومرا بیرون آورد واز من عذر ها خواست من بجانب کوه باز گشتم وچند
سال بیرون نیامدم وحق سبحانه وتعالی از خزانهٔ فضل خویش هر بامداد
هر یک از صاحب فرزندان مرا یک من گندم بدادی که در زیر بالین ایشان پیدا
آمدی چنانکه همه را کفایت کردی واگر مهمانان نیز رسیدندی همه را فرا رسیدی
بلکه چیزی بسر آمدی خواجه ابو القاسم کرد مردی بوده بزرگ ومالدار
وباخیر وی گفته که مرا حادثهٔ افتاد که هرچه داشتم بکلی از دست من برفت
حال من باضطرار رسید عیال بسیار داشتم وهیچ کسبی نمی دانستم پیوسته
بخدمت علما ومشایخ ومزارها می رفتم واستمداد همت می کردم که طاقت
احتیاج بخلق نداشتم روزی در مسجد نشسته بودم عظیم تنگدل پیری درآمد
ودو رکعت نماز بگزارد پس بنزدیک من آمد وبر من سلام کرد هیبت
عظیم از وی بر من مستولی شد که بس نورانی ومهیب بود پس پرسید
که چرا تنگدلی قصهٔ خود با وی بگفتم گفت احمد بن ابی الحسن را که درین
کوه است می شناسی گفتم مراد دوست دیرینه است گفت برخیز وبنزدیک وی
رو که مردی صاحب کرامت است باشد که درد خود را از وی درمان یابی روز
دیگر برخاستم وپیش وی رفتم سلام کردم جواب داد پرسید که حال تو چیست
گفتم مپرس وقصهٔ خود با وی بگفتم فرمود که چند روز است که خاطر ما بتو
می کشید دانستم که ترا کاری افتاده است برو وخاطر مشغول مدار حق تعالی
سهل گرداند قبول کردم که امشب در وقت مناجات بر حضرت حق تعالی
عرضه دارم تا چه جواب آید روز دیگر بامداد بخدمت او رفتم چون چشم
مبارک او بر من افتاد گفت بیشتر آی حق سبحانه وتعالی کار تو راست
آورد پس فرمود که هر روز کفاف ترا چند باید گفتم چهار دانگ فرمود
که هر روز چهار دانگ ترا بران سنگ حواله کردند می آی ومی بر وبعضی
از افاضل دران زمان گفته اند رباعی بو القاسم کرد شد چو مضطر یکسره
م

بکشاد بر و کرامت احمد در ** کردند حوالۂ کفافش بحجر

هرد وز چهار دانک می آمد بر ** پیش آن سنک رفتم پارۀ زر دیدم

از سنک بیرون آمده برداشتم بخدمت شیخ رفتم و کفتم من پیر شده ام
و اطفال خرد دارم جون من نمانم حال جکونه بود فرمود که تا خیانت نکنند
از فرزندان هر که آید بردارد بعد از وی مدتی فرزندان می بردند جون
یکی از فرزندان خیانت کرد دیکر نیافتند ° وقتی حضرت شیخ را عزیمت
هراة شد جون بده شکیبان رسیدند جمعی از بزرکان که همراه بودند
برسیدند که حضرت شیخ بهراة در خواهد آمد شیخ فرمود که اکر نبرندی
که مشایخ ماضی شهر هراة را با نجه انصاریان کفته اند این خبر بجابر بن عبد الله
رسید کفت که ما برویم و شیخ الاسلام احمد را بر دوش کیریم و بشهر آریم
پس فرمود تا محفۂ پدر روی شیخ الاسلام عبد الله انصاری را قدس سره
بیرون آوردند و در شهر منادی کردند که همه اکابر باستقبال شیخ الاسلام
احمد بیرون آیند جون بده شکیبان رسیدند و بخدمت حضرت شیخ در آمدند
و نظر مبارک وی بر ایشان افتاد بر جای خود نماندند و حالتهای عظیم پیدا
آمد روز دیکر محفه در آوردند و استدعا کردند که قرار بر آنست که شما را
بر دوش بشهر بریم کرم فرمایید و در محفه نشینید حضرت شیخ اجابت
کرد و در محفه نشست و دو بازوی پیش محفه را شیخ جابر بن عبد الله
و قاضی ابو الفضل یحیی بر کرفتند و دو بازوی پس را امام ظهیر الدین
زیاد و امام فخر الدین علی هیصم بر کرفتند و روان شدند و هیچکس
دیکر نمی دادند حضرت شیخ خاموش می بود تا ساعتی برفتند پس فرمود
که محفه را بنهید تا سخنی بکوییم جون محفه را بنهادند فرمود که شما می دانید
که ارادت جیست کفتند بفرمایید کفت ارادت فرمان برداریست
همه کفتند بلی فرمود که جون جنین است شما سوار شوید تا دیکران

محه

محفه بردارند تا هر کسی را نصیبی باشد اکابر سوار شدند و دیکران
محفه بر کرفتند جندان خلق از شهر و روستا آمده بودند که بسیار
کس بود که نوبت محفه بوی نرسید جون بشهر رسیدند در خانقاه
شیخ الاسلام عبد الله الانصاری نزول فرمودند در شهر هراة مردی بود
نام وی شیخ عبد الله زاهد مدت سی سال روزۀ وصال داشته مشهور
و معروف بود صاحب قبول و یکی از خواجکان فرزند خود را از
راه ارادت بحکم وی کرده بود و دوازده سال در خانۂ وی بکار
مانده بود جون شیخ الاسلام احمد بهراة رسید آن زاهد ضعیفۂ خود را
کفت که جامۂ من بیار تا بنزدیک شیخ احمد روم که می کویند که مردی
بزرکست تا بنکرم که حال او جیست ضعیفه کفت زینهار اکر از راه امتحان
خواهی رفت مرو که او نه آن مردست که تصور کردۂ اکر در دل داری که آنجه
او فرماید فرمان بری و بجای آری برو و اکر نه کرد او مکرد که زیان کنی زاهد
کفت برو جامه بیار که تو ندانی جامه در پوشید و بخدمت حضرت شیخ احمد آمد
و سلام کرد حضرت شیخ جواب داد و فرمود که جون عزم سلام ما کردی
می دانی که آن عورت با تو جه کفت فرمان خواهی برد زاهد کفت جون
راست می کویی جون فرمان نبرم فرمود که باز کرد و کذر بر کوی سنکین
کن بر دکان محمد قصاب مروزی کرد رانی کوشت بخته است بر قناره
او بخته بستان و قدری دوشاب و روغن از بقال بستان و در دست کیر
و بخانه بر که من حمل سلعته فقد برئ من الکبر بکوی تا از ان کوشت
قلیه سازند و از ان روغن و دوشاب شیرینی کنند و با آن عورت
افطار کن و آنجه درین دوازده سال بر تو واجب بوده است بجای آر
و بحمامی فرو رو و غسلی بر آر هم در ساعت هرجه جندین سال طالب
آن بودۂ و نیافتۂ اکر ترا حاصل نیاید بیا دامن احمد بکیر تا از عهده

آن بیرون آید چون شیخ این بگفت زاهد با خود گفت که مرا کاری می‌فرمایند
که در وسع من نیست و من درین سی سال در خود هیچ قوت ندیده‌ام
با زن بکر بچه قوت دخول کنم حضرت شیخ دانست که زاهد چه می‌اندیشد
فرمود که بر و سهل باشد مترس اگر حاجت افتد از احمد مدد خواه زاهد
برخاست و آنچه شیخ فرموده بود بجای آورد و قلیه و حلوایی ساختند
و با هم افطار کردند در میان طعام خوردن حرکتی در زاهد پیدا آمد
و خواست که بمعاشرت مشغول شود زن گفت چندان توقف کن که از
طعام بپردازیم چون از طعام فارغ شدند زاهد خواست که بمباشرت
پردازد در خود قوت آن نیافت از حضرت شیخ استمداد کرد شیخ
در میان جمع نشسته بود تبسم فرمود و گفت یا زاهد کار را باش
و مترس که راست آمد زاهد را مقصود بحصول پیوست و روی
بحمام نهاد چون غسل تمام کرد در ساعت هرچه در درون چهار دیوار
شهر بود تمامی بر وی کشف شد چون بخدمت شیخ آمد شیخ فرمود که
احمد را چه جرم چون همت تو بیش ازین چهار دیوار نبود اگر عوض چهار
دیوار شهر چهار دیوار دنیا بودی کشف شدی • روزی [حضرت] شیخ را از خانقاه
شیخ الاسلام عبدالله الانصاری رحمه الله بدعوتی می‌بردند چون خادم
کفش شیخ را راست بنهاد شیخ فرمود که ساعتی توقف باید کرد که کاری
در پیش است بعد از ساعتی ترکمانی با خاتون خود در آمد و پسری دوازده
ساله در غایت جمال اما بد و چشم نابینا درآوردند و گفتند ای شیخ
حضرت حق سبحانه و تعالی ما را مال و نعمت بسیار داده است و
فرزند بیش ازین نداریم و حق تعالی از وی هیچ دریغ نداشته است
مگر روشنایی چشم و وی را در اطراف عالم گردانیدیم هرجا بزرگی و مزاری
و طبیبی شنیدیم آنجا بردیم هیچ فایده نداشت ما را چنان معلوم

شده است که هرچه از خدای تعالی در می‌خواهی راست می‌شود اگر نظری
در کار فرزند ما کنی تا چشم وی روشن شود هرچه داریم فدای تو و ما
بنده و مولای تو و اگر مقصود ما حاصل نشود خود را درین خانقاه بر زمین
می‌زنیم تا هلاک شویم شیخ فرمود که عجب کاریست مرده زنده کردن و نابینا
بینا گردانیدن و ابرص را علاج کردن معجزه عیسی است صلوات الرحمن علیه
احمد که این حدیث است پس برپای خاست و روان شد مرد و
زن خود را در میان سرای بر زمین زدن گرفتند چون بمیان دالان
خانقاه رسید حالتی عظیم بر وی ظاهر شد و بر زبان وی گذشت که ما
کنیم ما چنانکه چند کس از ائمه که حاضر بودند آنرا شنیدند پس حضرت شیخ
بازگشت و بخانقاه در آمد و بر کنار صفه بنشست و فرمود که آن کودک را
پیش من آرید آوردند دو ابهام را برد و چشم کودک نهاد و بکشید و گفت
انظر باذن الله عز و جل کودک در حال بهره و چشم بینا گشت بعد از آن
جمعی از ائمه سؤال کردند که اول بر زبان مبارک شما رفت احیاء موتی و
ابراء اکمه و ابرص معجزه عیسی است علیه السلام و بار دوم بر زبان شما
گذشت که ما کنیم ما این دو سخن چون بهم راست آید شیخ فرمود که آنچه
اول گفته شد سخن احمد بود و جز آن نتواند بود اما چون بدالان رسیدیم
بر ما فرو دادند که احمد باش مرده را زنده عیسی می‌کرد و ابراء اکمه
و ابرص عیسی می‌کرد آن ما کنیم ما بانگ بر من زدند و گفتند باز گرد
که ما روشنایی چشم آن کودک در نفس تو نهاده‌ایم این حدیث بر
دل من چندان زور آورد که بزبان بیرون آمد پس آن قول و فعل همه
از حق بود اما بر دست و نفس احمد ظاهر شد • روزی اکابر هراة
بحضرت شیخ در آمدند و میان ایشان در توحید و معرفت سخنی
می‌رفت شیخ فرمود که شما بتقلید این سخن می‌گویید ایشان ازین

سخن عظیم متغیر شدند و گفتند که ما هر یک را بر اثبات هستی
صانع عز شانه هزار دلیل حفظ باشد ما را مقلد می خوانی شیخ
فرمود که اگر هر کدام ده هزار دلیل حفظ دارید که جز مقلد نیستید
ایشان گفتند ما را برین سخن برهانی باید شیخ خادم را گفت که سه دانه
مروارید و طشتی حاضر کن حاضر کرد شیخ با ایشان گفت اصل این
مروارید چه بوده است گفتند قطرات باران نیسانی که صدف گرفته است
و در حوصلهٔ وی بقدرت کاملهٔ حق سبحانه مروارید شده شیخ الاسلام
آن مرواریدها را در طشت افکند و فرمود که هر که از سر تحقیق
روی فرا این طشت کند و بگوید که بسم الله الرحمن الرحیم
این هر سه مروارید آب گردد و در یکدیگر دود ایمه گفتند
این عجب باشد شما بگوبید شیخ فرمود که نخست شما بگویید
چون نوبت بمن رسد من نیز بگویم ایشان بنوبت بگفتند مرواریدها
همچنان برقرار بود چون نوبت بشیخ رسید حالتی بروی ظاهر شد روی
فرا طشت کرد و گفت بسم الله الرحمن الرحیم هر سه مروارید آب
گشت و در یکدیگر دوید و در طشت می گشت حضرت شیخ
گفت اسکن باذن الله تعالی فی الحال یکدانه مروارید ناسفته
منعقد شد همه متحیر شدند و بآنچه حضرت شیخ فرموده
بود اعتراف نمودند ولادت حضرت شیخ در سنهٔ احدی و اربعین
و اربعمایه بوده است و وفات وی در سنهٔ ست و ثلثین و خمسمایه

شیخ ابوطاهر کرد رحمه الله تعالی

٣٢٧

وی صحبت دار خضر بوده است علیه السلام و شیخ الاسلام احمد را
با وی موانست تمام بوده است و بوی می رفته است شیخ الاسلام
احمد گفته است که روزی نفس از من زردآلو خواست با وی گفتم

که یکسال تمام روزه داری ترا زردآلو دهم قبول کرد چون سال تمام شد نفس
گفت من آن خود بجای آوردم تو نیز بوعدهٔ خود وفا کن آمدم بر رزی
که از پدر میراث رسیده بود رفتم دیدم که شغال زردآلو خورده بود
و همچنان درست افکنده برداشتم و پاک می کردم نفس فریاد برآورد
که احمد پاک می کنی چه خواهی کرد گفتم ترا خواهم داد تا بخوری با تو زردآلو
قرار داده ام این هم زردآلوست بیش از این نیست که بر روده جانوری
گذر کرده است نفس گفت که با تو عهد کردم که بعد ازین از تو هیچ آرزو
نخواهم این بمن ده گفتم راست آمد اکنون زردآلویی چند از درخت
باز کردم و تایی چند بخوردم و تایی چند در آستین نهادم و بخدمت
شیخ ابوطاهر کرد که پیر صحبت من بود رفتم و در پیش او نهادم او ساعتی
در ان نگریست پس گفت احمد ما را زردآلوی وقف آورده گفتم
ای شیخ وقف نیست از درخت ملک خود بدست خود باز کرده ام گفت
احسنت زردآلوی وقف می آری و بملک بر ما می بندی ما را نابینا می نهی
من ادب گوش داشتم و خاموش ایستادم و بباطن با حق سبحانه مناجات
می کردم که خداوندا تو می دانی که از درخت ملک خود بدست خود
باز کردم و آن درخت از پدر میراث دارم این حال بروی کشف کردن
ساعتی بود پسر را بخواند و فرمود که برو و گوسفندی از رمه بیار
و بکش و بگو تا شوربایی سازند که احمد را صفرای گرسنگی بر سر و دماغ
زده است نمی داند که چه می کند و چه می گوید من خاموش می بودم چون
طعام آوردند بدل من در دادند که گوشت و شوربا مخور که از وجه
نیست من نان می خوردم شیخ ابوطاهر گفت چرا نمی خوری گفتم این
پسنده است الحاح کرد که راست بگوی آنچه بدل من در داده بودند
گفتم پسر را طلبید و احوال گوشت پرسید گفت رمه دور رفته بود

از فلان قصّاب کرفتم قصاب را طلب کردند کفت آن کوشت از کوسفندی بود که شحنه بظلم کرفته بود بمن آوردند که بکش یک نیمه شحنه بُرد و یک نیمه مانده بود شیخ زاده آمد و برداشت شیخ ابوطاهر سر در پیش انداخت من برخاستم و دران نزدیکی صومعهٔ بود بانجا در آمدم کریستن برمن زور آورد مناجات کردم که خداوندا مرا باهیچکس انس نکذاشتی پیری داشتم که ساعتی با او صحبت میداشتم جنان کردی که از شرم دیکر بخدمت وی نمی توانم رفت ساعتی بود شیخ ابوطاهر در آمد و بنشست من بدل مناجات می کردم که خداوندا همچنانکه حال کوشت بروی کشف کردانیدی حال زرد آلو نیز کشف کردان درین مناجات بودم خضر علیه السلام در آمد و فرمود که یا باطاهر ملک احمدرا وقف نام کردی و کوشت شبهه را حلال این از که آموختهٔ ترا بر احمد هیچ بازخواست نرسد که وی پایهٔ زبرین می رود ه ه ه ه ه

٤٢١

شیخ ابو علی فارمدی قدس الله تعالی سرّه

نام وی فضل بن محمد است شیخ الشیوخ خراسان بوده در وقت خود و متفرّد بوده بطریقه خاصهٔ خود در تذکیر و موعظت شاکرد استاد امام ابو القاسم قشیری است و انتساب وی در تصوّف بدو طرف است یکی بشیخ بزرکوار ابو القاسم کرکانی طوسی و دیکر بشیخ بزرکوار ابو الحسن خرقانی که پیشوای مشایخ و قطب زمان خویش بوده است

شیخ ابو علی فارمدی کفته است که در ابتدا جوانی در نیشابور بطلب علم مشغول بودم شنیدم که شیخ ابو سعید ابو الخیر از میهنه آمده است و مجلس می کوید من برفتم تا ویرا ببینم جون جشمم بر جمال وی افتاد عاشق وی کشتم و محبّت این طایفه در دل من بیشتر شد یک روز در مدرسه در خانهٔ خود نشسته بودم آرزوی دیدار شیخ در دل من

بدید آمد و وقت آن نبود که شیخ بیرون آید خواستم که صبر کنم نتوانستم برخاستم و بیرون آمدم جون بسر جهارسو رسیدم شیخ را دیدم با جمعی انبوه می رفت من هم بر اثر ایشان برفتم بی خویشتن شیخ بجایی در رفت و جمع در رفتند من نیز در رفتم و در کوشهٔ شدم جنانکه شیخ مرا نمی دید جون بسماع مشغول شدند شیخ را وقت خوش کشت و وجد بر وی ظاهر شد و جامه شق کرد جون فارغ شدند از سماع شیخ جامه بیرون کرد و پیش وی پاره می کردند شیخ یک آستین با تیریزی بهم جدا کرد و بنهاد و آواز داد که ای بو علی طوسی کجایی من جواب باز ندادم کفتم مرا نمی بیند و نمی داند مکر از مریدان شیخ کسی ابو علی طوسی نام دارد شیخ دیکر آواز داد جواب ندادم سیم بار آواز داد جمع کفتند ترا می خواند برخاستم و بپیش شیخ آمدم شیخ آن تیریز و آستین بمن داد و کفت تو ما را جون این آستین و تیریزی آن جامه بستدم و خدمت کردم و بجای عزیز نهادم و پیوسته بخدمت شیخ می آمدم و مرا در خدمت شیخ بسیار فایده و روشنایها بدید آمد و حالها روی نمود جون شیخ از نشابور برفت من پیش استاد امام ابو القاسم قشیری آمدم و حالی که پدید می آمد باوی میکفتم و او می کفت برو ای پسر بعلم آموختن مشغول باش و هر روز آن روشنایی زیادت می بود دو سه سال دیکر بتحصیل مشغول بودم تا یک روز قلم از محبره برکشیدم سفید برآمد برخاستم و پیش استاد امام رفتم و حال باوی بکفتم استاد امام کفت جون علم دست از تو بداشت تو نیز دست از وی بدار کار را باش و بمعامله مشغول کرد برفتم و رختها از مدرسه با خانقاه آوردم و بخدمت استاد امام مشغول شدم روزی استاد امام در کرمابه رفته بود تنها من برفتم و دلوی جند آب در کرمابه ریختم جون استاد برآمد

کفتند مکرر

ونماز بگزارد گفت این که بود که آب در گرمابه ریخت من با خود گفتم که بی
خردی کرده‌ام خاموش بودم دیگر بار بگفت هم جواب ندادم سه بار
گفت گفتم من بودم استاد گفت ای بوعلی هرچه بوالقاسم بهفتاد سال
بیافت تو بیک دلو آب بیافتی پس مدتی بمجاهدت پیش استاد امام بنشستم
یک روز حالتی بمن درآمد دران حالت گم شدم و آن واقعه با استاد
امام بگفتم گفت ای بوعلی روش من ازینجا فراتر نیست هرچه ازین
فراتر بود راه فرا آن ندانم من با خود اندیشه کردم که مرا پیری بایستی
که مرا ازین مقام فراتر بردی و آن حالت زیادت می‌شد و من نام شیخ
ابوالقاسم گرگانی شنیده بودم روی بطوس نهادم جایگاه وی نمی‌دانستم
چون بشهر رسیدم جای او بپرسیدم نشان دادند رفتم با جماعتی
از مریدان خویش در مسجد نشسته بود من دو رکعت تحیت مسجد
بگزاردم و پیش وی درآمدم وی سر در پیش داشت سر برآورد و گفت
بیا ای بوعلی تا چه داری من سلام گفتم و بنشستم و واقعهای خویش
بگفتم شیخ ابوالقاسم گفت آری ابتداءت مبارک باد هنوز بدرجه نرسیده
اما اگر تربیت یابی بدرجهٔ بزرگ رسی من با خود گفتم پیر من اینست
پیش او مقام کردم و بعد از آنکه مرا مدتی دراز بانواع ریاضت و مجاهدت
فرموده بود بر من اقبال کرد و عقد مجلس فرمود و فرزند خویش را
بحکم من کرد • و هم خواجه بوعلی فارمدی گوید که پیش از آنکه شیخ ابوالقاسم
عقد مجلس فرماید شیخ ابوسعید از میهنه بطوس آمده بود بخدمت وی
رفتم گفت ای بوعلی زود باشد زود باشد که چون طوطیت در سخن آرند
پس برنیامد که شیخ ابوالقاسم مرا عقد مجلس فرمود و سخن بر من گشاده گشت

شیخ ابوبکر بن عبدالله الطوسی النساج رحمه الله تعالی

وی نیز از اصحاب شیخ ابوالقاسم گرگانی است و با ابوبکر دینوری نیز

صحبت داشته است • از وی پرسیدند که دیدار مطلوب را بچه توان
دید گفت بدیدهٔ صدق در آیینهٔ طلب وی فرموده که تصور آب
تشنگی ننشاند و فکرت آتش گرمی نبخشد و دعوی طلب بمطلوب
نرساند • و هم وی گفته تا هستی موهوم سوخته نشود و دیدهٔ دل بسوزن
غیرت از غیر او دوخته نشود خلوتخانهٔ جان بشمع تجلیات جانان افروخته
نگردد زیرا که تخم در زمین کاشته نگارند و نقش بر کاغذ نگاشته نگارند
گویند که در بدایت طلب مجاهدهٔ بسیار کشید و مجاهدهٔ وی بمشاهده نینجامید
بدرگاه خداوند تعالی بنالید بسرش ندا کردند که نساج با درد طلب قناعت
کن ترا با یافت چه کار • و هم وی گفته توکل آنست که منع و عطا از خدای تعالی
بینی • عین القضاة همدانی در مصنفات خود آورده است که شیخ احمد
غزالی گفت که شیخ وی یعنی بوبکر نساج در مناجات گفت الهی ما الحکمة
فی خلقی خداوندا در آفریدن من چه حکمتست جواب آمد که الحکمة فی خلقک
رؤیتی فی مرآت روحک و محبتی فی قلبک گفت حکمت آنست که جمال خود را
در آیینهٔ روح تو ببینم و محبت خود در دل تو افگنم

حجة الاسلام محمد بن محمد الغزالی الطوسی رحمه الله

کنیت وی ابوحامدست و لقب وی زین الدین انتساب وی در
تصوف بشیخ ابوعلی فارمدیست • و وی گفته انه لقد سمعت الشیخ
ابا علی الفارمدی قدس الله تعالی روحه عن شیخه ابی القاسم الکرکانی
قدس الله تعالی روحه انه قال ان الاسماء التسعة والتسعین تصیر اوصافا
للعبد السالک وهو بعد فی السلوک غیر واصل • و وی در اوایل حال
در طوس و نشابور بتحصیل علوم و تکمیل آن اشتغال نمود بعد از آن
با نظام الملک ملاقات کرد و قبول تمام یافت و با جماعتی از افاضل که
در صحبت نظام الملک بودند در مجالس متعدد مناظره و مجادله کرد و بر

وبر ایشان غالب شد تدریس نظامیهٔ بغداد را بوی تفویض کردند در سنهٔ
اربع وثمانین واربعمایه ببغداد درفت همه اهل عراق شیفتهٔ وفریفتهٔ
وی شدند قدری بلند ومنزلتی ارجمند یافت بعد از آن همه را
باختیار ترک کرد وطریق زهد وانقطاع پیش گرفت وقصد حج کرد در سنهٔ
ثمان وثمانین واربعمایه وحج گزارد وبشام مراجعت نمود ومدتی آنجا بود
واز آنجا ببیت المقدس رفت واز آنجا بمصر ومدتی در اسکندریه بود
بعد از آن بشام مراجعت کرد وآن قدر که خواست آنجا بود وبعد از آن
بوطن باز گشت وبحال خود مشغول شد واز خلق خلوت گزید وکتب
مفیده تصنیف کرد چون احیاء العلوم وجواهر القران وتفسیر یاقوت
التاویل چهل مجلد ومشکوة الانوار وغیر آن از کتب مشهوره وبعد ازین
همه بنیشابور عود کرد ودر نظامیهٔ نیسابور درس گفت وبعد از
چندگاه ترک کرد وبوطن باز گشت واز برای صوفیه بنای خانقاهی
کرد واز برای طلبهٔ علم بنای مدرسهٔ واوقات خود را بر وظایف خیر
توزیع کرد از ختم قرآن وصحبت ارباب قلوب وتدریس علوم تا آن زمان
که بجوار حق بپیوست در رابع عشر جمادی الاخری سنهٔ خمس وخمسمایه
یکی از بزرگان علما گفته است که روزی میان نماز پیشین ونماز دیگر
بمسجد حرام درآمدم وچیزی از وجد واحوال فقرا مرا فرو گرفته بود
نمی توانستم که بایستم وبنشینم جایی می طلبیدم که ساعتی استراحتی کنم
بجماعتخانهٔ بعض رباطها که در در حرم داشت درآمدم وبر پهلوی راست
در برابر خانه بیفتادم ودست خود را زیر روی ستون ساختم تا مرا خواب
نگیرد وطهارت من منتقض نشود ناگاه یکی از اهل بدعت که بآن مشهور
بود درآمد ومصلا بر در آن جماعتخانه بینداخت واز جیب خود
لوحی بیرون آورد گمان می برم که از سنگ بود وبر آنجا چیزها نوشته بودند

انرا بوسید وپیش روی خود نهاد ونماز دراز گزارد وروی خود را از هر دو جانب
بر آنجا مالید وتضرع بسیار کرد بعد از آن سر خود را بالا کرد وآنرا بوسید
وبر چشمهای خود مالید وباز بوسید ودر جیب نهاد چون من آنرا دیدم
مرا از آن کراهت بسیار شد باخود گفتم که چه بودی که رسول صلی الله علیه وسلم
زنده بودی تا این مبتدعان را خبر دادی از شناعت آنچه می کنند وبااین تفکر
خواب را از خود دور می کردم تا طهارت من فاسد نشود ناگاه از حس
غایب شدم در میان خواب وبیداری دیدم که عرصهٔ است بسیار گشاده
ومردم بسیار ایستاده اند ودر دست هر یک کتابی است مجلد وهمه پیش
شخصی درآمدند از حال ایشان سوال کردم گفتند حضرت رسالت
صلی الله علیه وسلم اینجا نشسته است واینها اصحاب مذاهب اند میخواهند
که عقاید ومذاهب را از کتب خود بر رسول صلی الله علیه وسلم خوانند تصحیح
مذاهب وعقاید خود کنند شخصی درآمد گفتند شافعی است رضی الله عنه
ودر دست وی کتابی بمیان حلقه درآمد وبر رسول صلی الله علیه وسلم
سلام گفت رسول صلی الله علیه وسلم جواب داد ومرحبا گفت شافعی
پیش وی بنشست واز کتابی که داشت مذهب واعتقاد خود خواند
وبعد از وی شخصی دیگر آمد گفتند ابو حنیفه است رضی الله عنه وبدست
وی کتابی بپهلوی شافعی بنشست واز آن کتاب مذهب واعتقاد خود خواند
وهمچنین یک یک از اصحاب مذاهب می آمدند تا باقی نماند مگر اندکی وهر که
عرض مذهب خود میکرد ویرا بپهلوی دیگری می نشاندند چون همه فارغ
شدند ناگاه یکی از روافض آمد ودر دست وی جزوی چند جلد ناکرده
ودر آنجا ذکر عقاید باطلهٔ ایشان وقصد کرد که بمیان آن حلقه درآید
وانرا بر رسول صلی الله علیه وسلم خواند یکی از آنان که پیش رسول صلی الله
علیه وسلم
بود ند بیرون آمد وویرا زجر ومنع کرد وجزوها را از دست وی گرفت

وبینداخت و ویرا براند واهانت کرد من جون دیدم که قوم فارغ شدند
وکسی نماند که جیزی خواند بیش آمدم و در دست من کتابی بود مجلّد
آواز دادم وکفتم یارسول الله این کتاب معتقد من ومعتقد اهل اسلامست
اکر اذن فرمایی بخوانم رسول صلی الله علیه وسلم کفت جه کتابست کفتم
کتاب قواعد العقاید است که غزالی تصنیف کرده است مرا بقراءت آن
اذن داد بنشستم واز اول کتاب خواندن کرفتم تا بانجا رسیدم که غزالی
می کوید والله تعالی بعث النبیّ الامّی القرشی محمدا صلی الله علیه وسلم
الی کافّة العرب والعجم والجنّ والانس جون بانجا رسیدم اثر بشاشت
وتبسم در روی مبارک وی صلی الله علیه وسلم ظاهر شد جون بنعت
وصفت وی رسیدم بمن التفات کرد وکفت این الغزالی غزالی انجا
ایستاده بود کفت غزالی منم یارسول الله و بیش آمد وسلام کفت رسول
صلی الله علیه وسلم جواب داد و دست مبارک خود بوی داد غزالی دست
ویرا صلی الله علیه وسلم می بوسید و روی خود بر انجا می مالید بعد ازان
بنشست رسول صلی الله علیه وسلم بقراءت هیجکس استبشار ننمود که بقراءت
من قواعد العقاید را جون از خواب در آمدم بر جشم من اثر کریه بود
ازان کرامات واحوال که مشاهده کرده بودم شیخ ابو الحسن شاذلی
قدس الله تعالی روحه که قطب زمان خود بود از واقعه که دیده جنین
خبر داده است که حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم با موسی وعیسی
علیهما السلام مفاخرت ومباهات کرده است بغزالی رحمه الله تعالی
وحضرت رسالت صلی الله علیه وسلم بتعزیر بعض منکران غزالی
امر فرمود واثر سوط تا وقت مردن بر تن وی ظاهر بود ومن کلامه
رضی الله عنه فی مکتوب کتبه الی بعض احد قایه روح هست نیست
نمای است که کس را بدو راه نبود وسلطان وقاهر ومتصرف وی بود

وقالب

وقالب اسیر و بیجاره ویست هرجه بینند از قالب بینند وقالب ازان
بیخبر کل عالم را با قیوم عالم همین مثالست که قیوم عالم هست نیست نمای
که هیچ ذره را از ذرات عالم قوام ووجود نیست بخود بل بقیومی وی است
وقیوم هر جیزی بضرورت با وی بهم باشد وحقیقت وجود ویرا
بود ووجود مُقوَّم ازوی بر سبیل عاریت بود وهو معکم اینما کنتم
این بود ولیکن کسی که معیت نداند الا معیت جسم با جسم یا معیت عرض
با عرض یا معیت عرض با جسم وآن هر سه در حق قیوم عالم محال باشد این
معیت فهم نتواند کرد ومعیت قیومیت قسم رابع است بلکه معیت
بحقیقت اینست واین نیز هست نیست نمای است کسانی که این معیت را
نشناسند قیوم را می جویند وباز می نیابند وایضا منه کرد بادی که در
هواء صافی از زمین برخیزد وبر صورت مناره مستطیل بر خویشتن
می بیجد کسی در نکرد بندارد که خاک خود را می بیجاند ومی جنباند و نه
جنانست که با هر ذره ازان هواست که محرک ویست لیکن هوا را نتوان دید و خاک را بتوان دیدم
بس خاک در محرکی نیست هست نمای است وهوا هست
نیست نمای خاک را در حرکت جز مسخری وبیجارکی نیست در
دست هوا وسلطنت همه هوا راست وسلطنت هوا نا بیدا

۴۳۱

شیخ احمد غزالی قدس الله تعالی سره

وی از اصحاب شیخ ابو بکر نساج است تصنیفات وتألیفات
معتبر ورسایل بی نظیر دارد ویکی از آنها رساله سوانح است که
لمعات شیخ فخر الدین عراقی بر سنن آن واقع است جنانکه در دیباجه
لمعات می کوید اما بعد این کلمه جند در بیان مراتب عشق بر سنن
سوانح زبان وقت املا کرد ویکی از فصول سوانح اینست
معشوق بهمه حال خود معشوق است بس استغنا صفت وست و

وعاشق بهمه حال خود عاشق است پس افتقار صفت اوست عاشق را
همیشه معشوق در باید پس افتقار همیشه صفت اوست ومعشوق را
هیچ چیز در نمی باید که خود را دارد لاجرم صفت او استغنا باشد رباعیه

همواره تو دل ربوده معذوری • غم هیچ نیازموده معذوری
من بی تو هزار شب بخون در بودم • تو بی تو شبی نبوده معذوری

روزی در مجلس وعظ وی قاری این آیت خواند که یا عبادی الذین
اسرفوا الآیه وی کفت شرفهم بیاء الاضافة الی نفسه بقوله یا عبادی
ثم انشد شعر

وهان علی اللوم فی جنب حبها • وقول الاعادی انه لخلیع
اصم اذا نودیت باسمی واننی • اذا قیل لی یا عبدها لسمیع

روزی کسی از وی حال برادرش
حجة الاسلام برسید که وی کجاست کفت وی در خون است سایل
ویرا طلب کرد در مسجد یافت از قول شیخ احمد تعجب نمود وقصه را
با حجة الاسلام بکفت کفت راست کفت من در مسئله از مسایل مستحاضه
فکر می کردم • یکی از صوفیان از قزوین بطوس رسید بر حجة الاسلام درآمد
ویرا از حال برادر خود شیخ احمد برسید آنچه می دانست کفت کفت با تو
از کلام وی هیچ هست کفت آری جزوی داشت بیش آورد در ان تامل کرد
وکفت سبحان الله ما طلب کردیم واحمد یافت • کویند وقتی که محتضر بود
چهار بایان وی کشاده شدند ورم کردند • بیش وی کفتند یا بغرا ست
دانست کفت ما چون فرود آمدیم هر که خواهد کو سوار شو
در سنة سبع عشر وخمسمایه از دنیا رفته وقبر وی در قزوین است

خواجه یوسف همدانی قدس الله تعالی سره

کنیت وی ابو یعقوب است امام عالم عارف ربانی صاحب الاحوال
والمواهب الجزیلة والکرامات والمقامات الجلیلة در ابتدا ببغداد

رفت وملازمت مجلس شیخ ابو اسحق شیرازی کرد وکار وی بالا کرفت
وبر اقران خود در علم فقه وغیر آن خصوصا در علم نظر فایق آمد و
شیخ ابو اسحق ویرا با صغر سن بر بسیاری از اصحاب خود تقدیم
می کرد واز جمعی کثیر در بغداد واصبهان وسمرقند حدیث سماع
کرد بعد از ان ترک همه کرد وطریق عبادت وریاضت ومجاهده بیش
کرفت ومشهور آنست که انتساب وی در تصوف بشیخ ابو علی فارمدی است
وکفته اند که با شیخ عبد الله جوینی وشیخ حسن سمنانی نیز صحبت داشته
در مرو ساکن شد واز انجا بهراة آمد وچند کاه اقامت کرد بعد از ان
اهل مرو از وی التماس مراجعت بمرو کردند بمرو آمد باز بهراة رفت
بعد از ان عزیمت مراجعت بمرو کرد در راه فوت شد در شهور سنه
خمس وثلثین وخمسمایه همانجا که فوت شد دفن کردند وبعد از چندگاه
بمرو نقل کرده شد ومزار وی در مرو ظاهر ومشهور است • شیخ
محی الدین بن العربی قدس الله تعالی سره در بعضی از مصنفات خود
می کوید که در سنة اثنتین وستمایه شیخ اوحد الدین حامد کرمانی در
شهر قونیه در منزل من بود وی کفت که در بلاد ما خواجه یوسف همدانی رحمه الله
که زیاده از شصت سال بر سجادهٔ شیخی وارشاد نشسته بود روزی در زاویه
خود بود که خاطر بیرون رفتن در دل وی خطور کرد وعادت وی آن
نبود که در غیر جمعه بیرون آید وآن بر وی کران آمد ونمی دانست که
کجا می باید رفت بر مرکبی سوار شد وسر ویرا بکذاشت تا هر کجا که خدای تعالی
خواهد ویرا ببرد آن مرکب ویرا از شهر بیرون برد وبباریه در آمد تا ویرا
بمسجدی ویران رسانید وبیستاد شیخ فرود آمد وبمسجد در آمد
دید که شخصی سر در کشیده بعد از ساعتی سر بالا کرد جوانی بود با هیبت
کفت یا یوسف مرا مسئله مشکل شده است وذکر کرد شیخ آنرا بیان فرمود

بعد از ان کفت ای فرزند هر کاه ترا مشکلی شود بشهر درآی و از من
بپرس و مرا در رنج میفکن شیخ کفته است که آن جوان بمن نظر کرد و کفت
هر کاه مرا مشکلی شود هر سنکی مرا یوسفی است مثل تو. شیخ ابن العربی می کوید
من از اینجا دانستم که مرید صادق بصدق خود بتحریک شیخ بجانب خود می تواند
کرد. شیخ نجیب الدین بزغش شیرازی قدس سره فرموده که وقتی جزوی
چند از سخن مشایخ بدست من افتاد مطالعه کردم مرا بغایت خوش آمد
طالب آن می بودم تا بدانم که آن تصنیف کیست و از کلام وی چیزی دیکر
بدست آورم شبی بخواب دیدم که پیری باشکوه و وقار محاسنی سفید
و بغایت نورانی باندرون خانقاه درآمد و بمتوضا رفت تا وضو سازد
جامه سفید نیکو پوشیده بود و بران جامه بخطی درشت با آب زر آیة الکرسی
نوشته چنانکه سرتاپای جامه را کرفته بود من در عقب وی برفتم جامه را
بیرون کرد و بمن داد در زیر آن جامه سبز پوشیده بود از ان نیکوتر
و بهمان طریق آیة الکرسی بران نوشته ان نیز بمن داد و کفت نکاه دار
تا وضو سازم چون وضو ساخت کفت ازین دو جامه یکی را بتو می دهم
کدام را می خواهی من اختیاری نکردم کفتم هر چه تو خواهی نیک آید جامه سبز را
در من پوشانید و سفید را خود پوشید کفت پس کفت مرا می شناسی
من مصنف آن جزوهایم که طالب وی بودی یوسف همدانی و از ان رتبة الحیوة
نام است و مرا دیکر مصنفاتست از ان خوبتر مثل منازل السایرین و
منازل السالکین چون از خواب درآمدم عظیم خرم شدم. چنین کویند
که وقتی در نظامیه بغداد وعظ می کفت فقیهی معروف بابن سقا
در مجلس برخاست و مسئله پرسید کفت که بنشین که در کلام تو رایحه
کفر می یابم و شاید که مرک تو نه بر دین اسلام باشد بعد از ان بمدتی
نصرانی باسم رسالت از پادشاه روم بجانب خلیفه آمد ابن سقا بجانب

وی رفت و از وی التماس مصاحبت کرد و کفت می خواهم که دین اسلام را
بکذارم و در دین شما درآیم نصرانی آنرا قبول کرد و با وی بقسطنطنیه
رفت بپادشاه روم بپیوست و نصرانی شد و بر نصرانیت مرد کویند
ابن سقا قرآن حفظ داشت در مرض موت از وی پرسیدند که هیچ
از قران بر خاطر تو مانده است کفت هیچ باقی نمانده است الا این آیت
که رُبَمَا یَوَدُّ الَّذِینَ کَفَرُوا لَوْ کَانُوا مُسْلِمِینَ و بعضی قصه ابن سقا را بر غیر
این وجه حکایت کرده اند چنانکه در ذکر شیخ محیی الدین عبد القادر
کیلانی قدس سره بیاید ان شاء الله تعالی. خلفاء خواجه یوسف همدانی
قدس الله تعالی سره چهار اند خواجه عبد الله برقی و خواجه حسن اندقی
و خواجه احمد یسوی و خواجه عبد الخالق غجدوانی قدس الله تعالی
اسرارهم و بعد از خواجه یوسف هر یکی ازین هر چهار در مقام دعوت
بوده اند و خلفاء دیکر بطریق ادب در خدمت وی بوده و چون
خواجه احمد یسوی بطرف ترکستان عزیمت کرد جمیع یاران را بمتابعت
خواجه عبد الخالق دلالت کرد همچنین است در رساله بعضی از متاخران مشایخ این خاندان

خواجه عبد الخالق غجدوانی قدس الله تعالی روحه

۴۳۳

روش ایشان در طریقت حجت است و مقبول همه فرق اند علی الدوام
در راه صدق و صفا و متابعت شرع و سنت مصطفی صلی الله علیه و سلم
و مجانبت و مخالفت بدعت و هوا کوشیده اند و روش پاک خود را
از نظر اغیار پوشیده اند ایشانرا سبق ذکر دل در جوانی از
حضرت خواجه خضر بوده علیه السلام و بران سبق مواظبت نموده اند
و خواجه خضر ایشانرا بفرزندی قبول کرده اند و فرموده اند که در حوض
آب درآی و غوطه خور و بدل کوی که لا اله الا الله محمد رسول الله
چنان کردند و این سبق را کرفتند و بکار مشغول شدند و کشادها

یافتند واز اول حال تا آخر حال روزگار ایشان بنزدیک همه خلق مقبول
ومحمود بوده • بعد از آن شیخ الشیوخ عالم عارف ربانی خواجه امام
ابو یعقوب یوسف همدانی قدس الله تعالی روحه بجارا آمدند خواجه
عبد الخالق صحبت ایشان دریافتند ومعلوم کردند که ایشانرا هم ذکر
دل بوده در صحبت ایشان می بودند تا مدتی که در بخارا بودند • گفته اند
که خواجه خضر پیر سبق ایشانند وخواجه یوسف پیر صحبت وخرقه وبعد
از خواجه یوسف خواجه عبد الخالق بریاضت مشغول شدند واحوال
خود را پوشیده میداشتند وولایت ایشان چنان شد که در یک وقت
نماز بکعبه می رفتند ومی آمدند ودر شام ایشانرا مرید بسیار پدید
آمد وخانقاه وآستانه پیدا شد در ایام عاشورا جمعی انبوه در خدمت
خواجه نشسته بودند وایشان در معرفت سخن می گفتند ناگاه جوانی
درآمد برصورت زاهدان خرقه در بر سجاده بر کتف ودر گوشه بنشست
حضرت خواجه بوی نظر کردند بعد از ساعتی آن جوان برخاست وگفت
حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم فرموده است اِتَّقُوا فَرَاسَةَ
المُؤمِن فَاِنَّهُ یَنظُرُ بِنُورِ اللّه عز وجل سر این حدیث چیست خواجه
رحمه الله تعالی فرمودند سر این حدیث آنست که زنار ببری وایمان
آری جوان گفت نعوذ بالله که مرا زنار باشد خواجه بخادم اشارت فرمودند
خادم برخاست وخرقه از سر جوان برکشید در زیر خرقه زناری پیدا
شد آن جوان فی الحال زنار ببرید وایمان آورد حضرت خواجه فرمودند
ای یاران بیایید تا ما نیز بر موافقت این نو عهد زنارها قطع کنیم
وایمان آریم چنانکه وی زنار ظاهر را ببرید ما نیز زنار باطن را که
عبارت از عجب است ببریم تا چنانکه وی آمرزیده شد ما نیز آمرزیده
شویم حالتی عجب بر یاران ظاهر شد در قدمهای خواجه می افتادند

یعنی بر تقدیری که حق تعالی
امر بعضو اهل بهشت بر خلاف رضاء او
آن امر دوزخ خواهد بود
نه آنکه مستحق است اهل [illegible] از حق تعالی
دوزخ باشد عفی عنه

وتجدید توبه می کردند • روزی درویشی پیش خواجه می گفت اگر خدای تعالی
مرا مخیر کرداند میان بهشت ودوزخ من دوزخ را اختیار کنم چه
من در همه عمر بمراد نفس نرفته ام ودر این حال بهشت مراد نفس
من بود ودوزخ مراد حق تعالی خواجه این سخن رد کردند وفرمودند
که بنده را باختیار چه کار هر کجا گوید برو رویم وهر کجا گوید باش باشیم
بندگی اینست نه آنکه تو می گویی آن درویش گفت شیطانرا بر روندگان
راه هیچ دست باشد خواجه فرمودند که هر روندهٔ که بسر حد فناء نفس
نرسیده باشد چون در خشم شود شیطان بروی دست یابد اما آن
رونده که بفناء نفس رسیده باشد ویرا خشم نبود غیرت بود وهر کجا
غیرت بود شیطان بگریزد واینچنین صفت آنکس را مسلم شود که روی
براه حق دارد وکتاب خدای را عز وجل بدست راست گیرد وسنت
رسول را صلی الله علیه وسلم بدست چپ گیرد ودر میان این دو
روشنایی راه را سلوک کند • روزی مسافری از راه دور بحضرت
خواجه آمده بود ناگاه جوانی خوب صورت بحضرت خواجه آمد وطلب
دعایی کرد خواجه دعایی فرمودند آن جوان ناپیدا شد آن مسافر پرسید
که این جوان چه کس بود خواجه فرمودند که فرشتهٔ بود که مقام وی در
آسمان چهارم بود بسبب تقصیری از مقام خود دور افتاده بود و
بآسمان دنیا آمده با فرشتگان دیگر گفت چه کار کنم که حق تعالی مرا باز
بهمان مقام رساند فرشتگان ویرا باینجا نشان دادند آمد ودعا
درخواست کرد دعا کردیم واجابت شد وبمقام خود باز رسید آن
مسافر گفت خواجه ما را بدعای ایمان مدد کند باشد که ازین دامگاه شیطان
جان بسلامت بریم خواجه فرمودند وعده آنست که بعد از ادای فرایض هر کس دعا کند
مستجاب شود تو بر کار باش وما را بدعای خیر یاد کن بعد از فرایض وما نیز ترا یاد

وعدبر

کنیم باشد که درین میان اثر اجابت ظاهر شود هم درحق تو وهم درحق ما

۴۳۴ خواجه عارف دیوکروی رحمه الله تعالی

خواجه عبد الخالق را سه خلیفه بوده است خواجه احمد صدیق وخواجه عارف دیوکروی وخواجه اولیاء کلان وسلسلهٔ نسبت ارادت حضرت خواجه بهاء الدین نقشبند رحمه الله تعالی ازین جماعت بخواجه عارف می رسد

۴۳۵ خواجه محمود انجیر فغنوی رحمه الله تعالی

وی از خلفاء خواجه عارفست

۴۳۶ خواجه علی رامیتنی رحمه الله تعالی

وی از خلفاء خواجه محمودست ولقب ایشان درین سلسله حضرت عزیزانست وایشانرا مقامات عالیه وکرامات ظاهره بسیار بوده وبصنعت بافندکی مشغول می بوده اند واین فقیر از بعض اکابر چنین استماع دارد که اشارت بایشانست آنجه مولانا جلال الدین رومی قدس سره در غزلیات خود فرموده است بیت

گرنه علم حال فوق قال بودی کی شدی • بندهٔ اعیان بخارا خواجهٔ نساج را

وقبر ایشان در خوارزم مشهورست یزار ویتبرک به از ایشان پرسیدند که ایمان چیست فرمودند که کندن وپیوستن ونیز از ایشان پرسیدند که مسبوق بقضاء مسبوقانه کی برخیزد فرموده اند که پیش از صبح واز ایشان منقولست که می فرموده اند اگر در روی زمین یکی از فرزندان خواجه عبد الخالق غجدوانی قدس سره بودی منصور هرگز بر سر دار نرفتی

۴۳۷ خواجه محمد بابای سماسی رحمه الله تعالی

وی خلیفهٔ حضرت عزیزانست وخدمت خواجه بهاء الدین را نظر قبول بفرزندی از ایشان بوده است وایشانند که بارها که

سن حضرت عزیزان صد و سی سال بوده است
ولادت سنه ۵۹۱ وفات سنه ۷۲۱

بر قصر هندوان می گذشته اند می فرموده اند که ازین خاک بوی مردی می آید وزود باشد که قصر هندوان قصر عارفان شود تا روزی از منزل سید امیر کلال که از خلفاء ایشانند بطرف قصر عارفان متوجه شدند وفرمودند که آن بوی زیادت شده است همانا که آن مرد متولد شده است چون نزول فرمودند از ولادت حضرت خواجه سه روز گذشته بود جد ایشان معاملهٔ بر سینهٔ ایشان گذاشت وبنیاز تمام بخدمت خواجه محمد بابا بردند فرمودند که وی فرزند ماست وما او را قبول کردیم وتوجه باصحاب کردند وگفتند این آن مردست که ما بوی وی شنیده بودیم مقتدای روزگار شود وامیر سید کلال را فرمودند که در حق فرزندم بهاء الدین تربیت وشفقت دریغ نداری وترا بحل نکنم اگر تقصیر کنی امیر فرمودند مرد نباشم اگر در وصیت خواجه تقصیر کنم • حضرت خواجه بهاء الدین می فرموده اند که چون خواستم که متاهل شوم جد من مرا بحضرت خواجه محمد بابا فرستاد بسماس که برکت قدم ایشان باین مناکحت برسد چون بلقاء ایشان مشرف شدم اول کرامتی که مشاهده کردم آن بود که دران شب در من نیازی وتضرعی پیدا شده بود برخاستم ودر مسجد ایشان درآمدم ودو رکعت گزاردم وسر بسجده نهادم وتضرع ونیاز تمام نمودم دران میان بر زبان من گذشت که الهی قوت کشیدن بار بلای خود وتحمل محنت محبت خود مرا کرامت فرمای چون بامداد بحضرت خواجه رسیدم فرمودند ای فرزند در دعا چنین می باید گفت که الهی آنچه رضای حضرت تو در آنست این بندهٔ ضعیف را بران دار بفضل وکرم خود اگر خداوند تعالی بحکمت خود بدوستی بلا فرستد بعنایت خود

آن دوست را قوت آن باز دهد و حکمت آنرا بر وی ظاهر کرداند
باختیار طلب بلا دشوارست کستاخی نباید کرد بعد از ان طعام
حاضر شد چون بخوردیم قرصی بمن دادند در خاطر من کذشت که اینجا
سیر خوردیم و همین ساعت بمنزل خواهیم رسیدن این نان مارا
بچه کار آید چون روان شدند من در رکاب ایشان بنیاز تمام می رفتم
واکر تفرقه در باطن من پیدا می شد می فرمودند خاطر خود را نکاه
می باید داشت در راه بمنزل یکی از محبان رسیدند ببشاشت
و نیاز تمام پیش آمد چون نزول فرمودند در ان فقیر اثر
اضطرابی مشاهده نمودند کفتند حقیقت حال چیست براستی
باز نمای کفت شیر حاضرست ولی نان نیست خواجه توجه
بمن کردند و فرمودند که آن قرص را بیار که عاقبت بکار آمد
و مرا از مشاهده این احوال یقین بحضرت ایشان زیادت شد

امیر سید کلال رحمه الله تعالی

۴۳۸

وی خلیفهٔ خواجه محمد بابا مذکورست و خدمت خواجه بهاء الدین را
نسبت صحبت و تعلّم آداب سلوک طریقت و تلقین ذکر از ایشانست
روزی مجمعی عظیم بود خدمت امیر خواجه را طلبیدند و روی بایشان
کردند و کفتند فرزند بهاء الدین نفس حضرت خواجه محمد بابا سماسی را
قدس سره در حق شما بتمامی بجای آوردم کفته بودند آنچه از تربیت
در حق تو بجای آوردم در حق فرزند بها الدین بجای آری و دریغ
نداری چنان کردم و اشارت بسینهٔ خود کردند و کفتند پستانرا
برای شما خشک کردم و مرغ روحانیت شما از بیضهٔ بشریت بیرون
آمد اما مرغ همت شما بلند پرواز افتاده است اکنون اجازتست
هر جا که بویی بمشام شما می رسد از ترک و تازیک طلبید و در طلب

کاری بر موجب همت خود تقصیر مکنید چنین آرند از حضرت
خواجه که فرمودند چون این نفس از خدمت امیر رحمه الله ظاهر
شد آن واسطهٔ ابتلا شد که اکر بر همان صورت متابعت امیر
می بودیم از ابتلا دورتر و بسلامت نزدیکتر می بود روزی
خدمت امیر حضرت خواجه را کفتند چون استاد شاکرد را تربیت
کند هر اینه خواهد که اثر تربیت خود را در شاکرد مطالعه کند تا
وی را اعتماد شود بران که تربیت وی جایکیر افتاده است و اکر
خللی در کار شاکرد بیند آن خلل را اصلاح نماید انکاه فرمودند
فرزند من امیر برهان حاضرست و هیچکس دست تصرف بر وی
ننهاده است و تربیت معنوی نکرده است در نظر من بتربیت وی
مشغول شوید تا اثر آنرا مطالعه نمایم و مرا بر صفت شما اعتماد شود
حضرت خواجه مراقب نشسته بودند و متوجه خدمت امیر سید شدند
و از غایت رعایت ادب در امتثال آن امر متوقف کشته خدمت امیر فرمودند
توقف نمی باید کرد حضرت خواجه امتثال امر ایشان کردند و متوجه باطن
امیر برهان شدند و بتصرف در باطن وی مشغول شدند
در حال آثار آن تصرف در باطن و ظاهر امیر برهان پیدا
کشت و حالی بزرک در وی پدید آمد و اثر سکر حقیقی ظاهر شد

۴۳۹

قثم شیخ رحمه الله تعالی

وی از مشایخ ترکست از خاندان خواجه احمد یسوی خدمت خواجه
بهاء الدین بر موجب آن نفس که خدمت امیر کلال با ایشان کفتند که اکنون
اجازتست هر جا که بویی بمشام شما می رسد از ترک و تازیک طلبید و در
طلبکاری تقصیر مکنید بنزدیک قثم شیخ رفتند در اول ملاقات خربزه
می خورد پوست خربزه را سوی ایشان انداخت ایشان از غایت حرارت

طلب بوست راهمچنان بر سبیل تبرک بتمامی خوردند سه بار در آن مجلس همچنین
واقع شد در همان مجلس خادم شیخ درآمد و گفت سه شتر و چهار اسب
غایب کرده ام شیخ اشارت بحضرت خواجه کردند و بترکی گفتند
آنی یخشی توتونکیز چهار کس از مریدان چنان بهیبت در ایشان
در افتادند که گویی خونی در میان است حضرت خواجه قدس سره
فرمودند هرکه اشناخت صفت مشایخ ترک نباشد هراینه از آن
طریقهای ایشان بکلی از ایشان نومید شود و معترض شود خواجه
در مراقبه بدو زانو درآمدند و متوجه گشتند بعد از ادای نماز شام
خادم درآمد و گفت شتران و اسبان خود آمدند خدمت خواجه
دو سه ماه کما بیش در متابعت و ملازمت قثم شیخ رحمه الله بودند
آخر الامر ایشانرا تشریف داد و گفت مرا نه پسر اند دهم تویی و تو بر همه
مقدم و سالها چون از نواحی نخشب بخارا آمدی خواجه
رعایت او کردندی و او گفتی این صفت طلبکاری که در تو می بینم
در هیچکس از طالبان و صادقان مطالعه نکرده ام و این قثم شیخ
از غایت انقطاع و کمالی تعلقی که داشت در آخر حیات بیکی از
تیمهای بخارا درآمد و انواع سوداها کرد و بیرون آمد
و آثار صحت بروی ظاهر بود برد کا بخ بنشست و آنانکه با وی بودند
از فرزندان و متابعان همه را بخواند و گفت زمان نقل ما رسیده است کلمهٔ توحید را
بر موافقت بگوییم بگفت و دیگران بگفتند و در حال جان تسلیم کرد

۳۴۵

خلیل آتا رحمه الله تعالی

خدمت خواجه بهاء الدین فرموده اند که شبی در اوایل این کار در خواب
دیدم که حکیم آتا رحمه الله تعالی که از کبار مشایخ ترک اند مرا بدرویشی
سپارش می نمایند چون بیدار شدم صورت آن درویش در خاطر من بو

و مرا جذبهٔ بود صالحه والدهٔ بیدن من آن خواب را با ایشان گفتم فرمودند
که ای فرزند ترا از مشایخ ترک نصیبی خواهد بود و من دایم طالب
آن درویش می بودم تا روزی در بازار بخارا با او ملاقات واقع
شد او را شناختم پرسیدم نام او خلیل او بود و دران وقت با او
مجالسه و مکالمه میسر نشد چون بمنزل رفتم شب رسید قاصدی
بیامد که آن درویش خلیل ترا می طلبد و ایام تیرماه بود پاره میوه
برگرفتم و نزدیک او رفتم چون او را دیدم خواستم که آن خواب را
با او گویم بزبان ترکی گفت آنچه در خاطر تست پیش ما عیانست حاجت
بیان نیست حالت من دیگر شد و میل خاطر بصحبت او بسیار شد و در صحبت
او احوال شگرف و چیزهای غریب عجیب مشاهده می شد از و بعد از مدتی
او را پادشاهی مملکت ماوراء النهر مسلم شد و مرا ملازمت و خدمت
وی می بایست نمودن و در اوقات ملازمت نیز چیزهای بزرگ از و
مشاهده می افتاد و با من شفقت بسیار می کرد گاهی بلطف و گاهی بعنف
مرا آداب خدمت در می آموخت و از آن جهت فواید بسیار بمن رسید
و در مقام سیر و سلوک درین راه قوی بکار آمد و مدت شش سال برین
طریق در خدمت او بودم که در ملا رعایت آداب سلطنت او می نمودم
و در خلا محرم صحبت خاص او بودم و پیش از ملک شش سال دیگر با او
مصاحبت می افتاد و بسیار وقت در حضور خواص بارگاه خود می گفت
هر که از جهت رضای حق تعالی مرا خدمت کند در میان خلق بزرگ شود
و مرا معلوم می شد که مقصود او کیست بعد ازین مدت چون مملکت مجازی او را
زوال شد و در لحظهٔ آن ملک و خدم و حشم هباءً منثورا شد و تمامی کار دنیا بر دل
من سرد شد بخارا آمدم و در ریورتون که از دیهای بخاراست ساکن شدم

۳۴۴

خواجه بهاء الدین نقشبند قدس الله تعالی سره

نام ایشان محمد بن محمد البخاریست • ایشانرا نظر قبول بفرزندی
از خدمت خواجه محمد باباء سماسی است و تعلم آداب طریقت بحسب
صورت از سید امیر کلال چنانک کذشت اما بحسب حقیقت ایشان
اویسی بوده اند و تربیت از روحانیت خواجه عبد الخالق غجدوانی یافته اند
چنانچه می فرموده اند که شبی در مبادی احوال و غلبات جذبات بسه مزار
متبرک از مزارات بخارا رسیدم بهر مزار چراغی دیدم افروخته و در چراغدان
روغن تمام و فتیله اما فتیله را اندک حرکت می بایست داد تا از روغن بیرون
آید و بتا نکی بر افروزد در مزار آخرین متوجه قبله نشستم و دران توجه غیبتی
افتاد مشاهده کردم که دیوار قبله شق شد و تختی بزرک پیدا شد پرده سبز
در پیش وی کشیده و کرداکرد آن تخت جماعتی خواجه محمد بابا را در میان
ایشان شناختم دانستم که ایشان از کذشتکانند از انجماعت یکی مرا کفت
بر تخت خواجه عبد الخالق اند و انجماعت خلفاء ایشان و بهر یک اشارت کرد
خواجه احمد صدیق و خواجه اولیاء کلان و خواجه عارف دیوکروی و خواجه
محمود انجیر فغنوی و خواجه علی رامیتنی قدس الله تعالی ارواحهم و چون
بخواجه محمد بابا رسید کفت ایشانرا خود در حال حیوة خود دریافته شیخ
تو اند و ترا کلاهی داده اند و ترا آن کرامت کرده اند که بلای نازل شده از
برکت تو دفع شود انکاه انجماعت کفتند کوش دار و نیک شنو که حضرت
خواجه بزرک سخنان خواهند فرمود که در سلوک راه حق سبحانه ترا ازان
چاره نباشد از انجماعت درخواستم که بر حضرت خواجه سلام کنم و بجمال
مبارک ایشان مشرف شوم پرده از پیش بر کرفتند پیری دیدم نورانی
سلام کردم جواب دادند انکاه سخنانی که بمبداء سلوک و وسط و نهایت
تعلق دارد با من در میان آوردند و کفتند آن چراغها که بآن کیفیت بانو
نمودند اشارت و بشارتست ترا باستعداد و قابلیت این راه اما فتیله

استعداد را در حرکت می باید آورد تا روشن شود و اسرار ظهور کند و دیکر
فرمودند و مبالغه نمودند که در همه احوال قدم بر جادهٔ امر و نهی نهی و عمل بعزیمت
و سنت بجای آری و از رخصتها و بدعتها دور باشی و دایما احادیث مصطفی را
صلی الله علیه و سلم بپیشوای خود سازی و متفحص و متجسس اخبار و آثار
رسول صلی الله علیه و سلم و صحابهٔ کرام او رضی الله تعالی عنهم باشی بعد ازین
سخنان انجماعت مرا کفتند شاهد صدق حال تو آنست که فردا علی الصباح
فلان جای بروی و فلان کار بکنی و تفصیل آن در مقامات ایشان مذکورست
و کفتند بعد ازان متوجه نسف شو بخدمت سید امیر کلال چون بموجب
فرمودهٔ ایشان بنسف رفتم و بخدمت امیر قدس سره رسیدم خدمت
امیر الطاف نمودند و التفاتها فرمودند و مرا تلقین ذکر کردند و بطریق
نفی و اثبات بطریق خفیه مشغول ساختند و چون در واقعه مامور بودم
بعمل بعزیمت بذکر علانیه عمل نکردم • کسی ازیشان سوال کرد که درویشی شما را
موروث است یا مکتسب ایشان فرمودند بحکم جَذْبَةٌ مِنْ جَذَبَاتِ
الْحَقِّ تُوَازِي عَمَلَ الثَّقَلَيْنِ باین سعادت مشرف کشتیم باز ازیشان
پرسید که در طریقهٔ شما ذکر جهر و خلوت و سماع می باشد فرمودند
که نمی باشد پس کفت بناء طریقهٔ شما بر چیست فرمودند خلوت در انجمن
بظاهر با خلق و بباطن با حق سبحانه و تعالی بیت

از درون شو آشنا و از برون بیکانه وش •
• اینچنین زیبا روش کم می بود اندر جهان •

آنچه حق سبحانه می فرماید که رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ
ذِكْرِ اللَّهِ اشارت باین مقام است • کویند که حضرت خواجه را
هرکز غلام و کنیزک نمی بوده است ایشانرا ازین معنی سوال کردند
فرمودند بندکی با خواجکی راست نمی آید • کسی ازیشان پرسید

که سلسلهٔ حضرت شما بکجا می رسد فرمودند که از سلسله کسی بجایی
نمی رسد • وهمی فرموده اند نفسهای خودرا تهمت نهید که هرکه
بعنایت حق سبحانه نفس خودرا ببدی شناخته باشد ومکر و
کید اورا دانسته نزد او این عمل سهل است ازروندکان این راه
بسیار بوده اند که گناه دیگری را برخود نهاده اند وبار آن کشیده •
وهمی فرمودند قوله تعالی یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ اشارت
بآنست که در هر طرفة العینی نفی این وجود طبیعی می باید کرد و
اثبات معبود حقیقی می باید نمود • شیخ جنید قدس سره می فرموده اند
شصت سالست که در ایمان آورده ام • وهمی فرموده اند نفی وجود
نزدیک ما اقرب طرق است ولیکن جز بترک اختیار وترک مقصود
اعمال حاصل نمی شود • وهمی فرموده اند تعلق بما سوی
دروندهٔ این راه را حجابی بزرگست

تعلق حجابست وبی حاصلی • چو پیوندها بگسلی واصلی

اهل حقیقت ایمانرا چنین تعریف کرده اند که الإِیمَانُ عَقْدُ الْقَلْبِ
بِنَفْیِ جَمِیعِ مَا تَوَلَّهَتِ الْقُلُوبُ إِلَیْهِ مِنَ الْمَنَافِعِ وَالْمَضَارِّ سِوَى
اللّٰهِ تعالی • وهمی فرموده اند طریقهٔ ما صحبت است ودر خلوت
شهرتست ودر شهرت آفت خیریت در جمعیت است وجمعیت
در صحبت بشرط نفی بودن در یکدیگر وآنچه آن بزرگ فرموده است
که تعال نُؤْمِنْ سَاعَةً اشارت بآنست که اگر جمعی از طالبان این راه
بایکدیگر صحبت دارند دران خیر وبرکهٔ بسیارست امیدست که بتمادی
ومداومت بر آن منتهی بایمان حقیقی شود • وهمی فرموده اند که طریقهٔ
ما عروهٔ وثقی است چنگ در ذیل متابعت حضرت رسالت صلی الله علیه
وسلم زدن است واقتدا بآثار صحابهٔ کرام رضی الله تعالی عنهم کردن است

ودرین

ودرین طریقه باندک عمل فتوح بسیارست اما رعایت متابعت سنت
کاری بزرگست هرکه از طریقهٔ ما روی گرداند خطر دین دارد • وهمی فرموده اند
که طالب باید که در زمانی که با دوستی از دوستان حق تعالی صحبت می دارد
واقف حال خود باشد وزمان صحبت را با زمان گذشته موازنه کند اگر
تفاوت یابد بحکم أَصَبْتَ فَالْزَمْ صحبت آن عزیز را غنیمت داند •
وهمی فرموده اند لا اله نفی الههٔ طبیعت است الا الله اثبات معبود
بحق جل جلاله محمد رسول الله خودرا در مقام فاتبعونی درآوردن است
مقصود از ذکر آنست که بحقیقت کلمهٔ توحید برسد وحقیقت کلمه آنست
که از گفتن کلمه ماسوی بکلی نفی شود بسیار گفتن شرط نیست • وهمی فرموده اند
که حضرت عزیزان علیه الرحمة والرضوان می گفته اند که زمین در نظر این
طایفه چون سفره است وما می گوییم چون روی ناخنیست هیچ چیز
از نظر ایشان غایب نیست • وهمی فرموده اند بسر توحید می توان
رسیدن اما بسر معرفت رسیدن دشوارست • وقتی که حضرت خواجه
بسفر مبارک می رفته اند یکی از بزرگ زادگان خراسانرا تعلیم ذکر کرده
بوده اند در وقت مراجعت با ایشان گفتند که فلانکس تکرار سبق
ذکر که تعلیم گرفته بود کم مشغولی کرد فرمودند که همین بس است
ازین سخن معلوم می شود که هرکرا اندک رابطهٔ باین عزیزان می باشد
امیدست که آخر الامر ملحق بایشان گردد وآن سبب نجات ورفع درجات
وی شود • شخصی در حضرت ایشان گفت فلانکس رنجورست توجه خاطر
شریف در یوزه می دارد فرمودند اول بازگشت خسته می باید آنگاه توجه خاطر
شکسته • از خدمت ایشان طلب کرامات کردند فرمودند کرامات ما ظاهرست
با وجود چندین بار گناه بر روی زمین می توانیم رفت • وهمی فرموده اند
که از شیخ ابو سعید ابو الخیر قدس سره پرسیدند که در پیش جنازهٔ

که باکی نیست بس از روی [illegible]
مارا صحیح جواب [illegible]
[illegible]

شما کدام ایت خوانیم فرمودند که آیت خواندن کار بزرگست این بیت خوانید **بیت**

چیست از این خوبتر در همه آفاق کار • دوست رسد نزد دوست یار بنزدیک یار

پس حضرت ایشان فرموده اند در پیش جنازهٔ ما این بیت خوانند **بیت**

مفلسانیم آمده در کوی تو • شیئا لله از جمال روی تو

از خدمت مولانا جلال الدین خالدی رحمه الله تعالی پرسیدند

که نسبت سلوک حضرت خواجه بهاء الدین از متأخران مشایخ بطریقهٔ که (وطریقه)

که مناسبت دارد فرمود که سخن از متقدمان گویید دویست سال

زیاده است تا این نوع ظهور آثار ولایت که بر خدمت خواجه بهاء الدین

بعنایت آلهی شده است بر هیچکس از مشایخ طریقت از متأخران

نشده است • شیخ قطب الدین نام پیری از اصحاب خواجه بخراسان

تشریف آورده بود وی گفت که من خرد سال بودم حضرت خواجه

مرا فرمود که بفلان کبوترخانه رو و کبوتربچه چند بیاور چون کبوتر

بچگان آوردم مرا خاطر بآن میل کرد که یک کبوتربچه زنده نگاه

داشتم و بحضور خواجه نیاوردم چون کبوتربچگان را بختند و بر

حاضران قسمت کردند مرا ندادند و گفتند فلان کس نصیب خود زنده

گرفته است • وفات ایشان در شب دوشنبه سیم ماه ربیع الاول

سنة احدی و تسعین و سبعمایه بوده است قدس الله تعالی روحه

۴۴۲

خواجه علاء الدین عطار قدس الله تعالی روحه

نام وی محمد بن محمد البخاری است از کبار اصحاب خواجه بهاء الدین بوده است

و حضرت خواجه در ایام حیات خود حوالهٔ تربیت بسیاری از طالبان

بایشان می کرده و می فرموده که علاء الدین خیلی بار بر ما سبک کرده است

لاجرم انوار ولایت و آثار آن علی الوجه الاتم الاکمل از ایشان بظهور

پیوسته است و بیمن صحبت و حسن تربیت ایشان بسیاری

از

از طالبان از پایگاه بعد و نقصان به پیشگاه قرب و کمال رسیدند و مرتبهٔ

تکمیل و اکمال یافتند • این فقیر از بعض عزیزان شنیده است که قدوة العلماء

المحققین و اسوة الکبراء المدققین صاحب التصانیف الفایقه و التحقیقات

الرایقه السید الشریف الجرجانی رحمه الله تعالی که توفیق انخراط در سلک اصحاب

ایشان یافته بوده است و نیازو اخلاص تمام بخادمان و ملازمان ایشان

داشته بارها می گفته که تا من بصحبت شیخ زین الدین علی کلا رحمه الله تعالی

نرسیدم از رفض نرستم و تا بصحبت خواجه عطار قدس سره نپیوستم

خدایرا نشناختم • بعضی از کلمات قدسیهٔ ایشانرا که در مجالس صحبت

می فرموده اند خدمت خواجه محمد پارسا قدس الله تعالی روحهما در قید کتابت

آورده بوده اند و چندی از آن بنیت تبرک و استرشاد مذکور می گردد

سابقهٔ عنایت ازلی را می باید دید و از امید واری بآن عنایت بی علت

و طلب آن عنایت لحظهٔ غافل نمی باید بود و از استغنا خود را نگاه می باید

داشت و اندک حق را سبحانه بزرگ می باید شمرد و ترسان و لرزان بود

از ظهور استغنای حقیقی • خاموشی از سه صفت باید که خالی نبود یا

نگاه داشت خطرات یا مطالعهٔ ذکر دل که گویا شده باشد یا مشاهدهٔ احوال

که بر دل گذرد • خطرات مانع نبود احتراز از آن دشوار باشد اختیار

طبیعی که مدت بیست سال در نفی آن بودیم ناگاه بنسبت خطرهٔ گذشت

اما قرار نیافت خطرات را منع کردن کاری قویست و بعضی بر آنند که خطرات را

اعتباری نیست اما نباید گذاشت تا متمکن گردد که بتمکن آن سدهٔ در مجاری

فیض پدید آید بنا برین دایم متفحص احوال باطن باید بود و خود را بنفس

زدن تهی کردن ظاهرا بآن مرشد در حضور یا غیبت برای خطراتست که

تمکن یافته است در باطن و سبب آن آنست که هر معنیٔ در لباس صورتی بود

بهر وقت خود را بنفس زدن از خطرات موانعی که تمکن یافته است تهی می باید

(نفی)

(حاشیه:) شیخ زین الدین علی کلا رحمه الله تعالی از مشایخ شیرازیست و نسبت وی در تصوف بشیخ رکن الدین جعفر کیاست و نسبت شیخ رکن الدین جعفر بخواجه محمد مراغی و نسبت وی بشیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله تعالی ارواحهم • آنچه مذکور شد منقول از شیخنا ابن خواجه عبد الله امامی اصفهانیست اما مشهور آنست که سلسلهٔ شیخ علی کلا بسید احمد رفاعی می رسد قدس الله تعالی سره •

کردن • در خود رفتن است و از خود رفتن و اصل معتبر در راه اینست
و علامت در خود رفتن از خود رفتن است غیبت از خود و حضور با حق سبحانه
بقدر عشق است و نتیجهٔ محبت مفرط است عشق هر که بیشتر غیبت او
از خود و حضور با معشوق بیشتر • چون ملک و ملکوت بر طالب پوشیده
شود و فراموش کرده فنا بود و چون هستی سالک هم بر سالک پوشیده
شود فناء فنا بود • بعد از هر نمازی از پنج نماز و بعد از مذاکرهٔ علم بیست
بار کلمهٔ استغفار را گفتن مدد است در سعی و توجه که ذکر کرده شد •
صیقل بر روی آینه باید بر دستهٔ آینه یا بر پهلو یا بر پشت فایده ندهد
درین زمان بذکر خفیه که مشغول اند بعضی می گویند نه بدل مقصود بسیار
گفتن نیست در یک نفس سه کرت گوید لا اله الا الله از طرف دست راست
آغاز کند و بدل فرو دارد و محمد رسول الله از جانب چپ بیرون آرد بی مجاهده
نمی شود پیش از صبح و بعد از شام در خلوت و فراغت از خلق شیخ عطار
رحمه الله می گوید بیت صدهزاران قطره خون از دل چکید
تا نشان قطرهٔ زان یافتم • یا در یک نفس نه کرت گوید یا هژده
کرت اگر نتیجه ندهد از سر گیرد • از مزارات مشایخ کبار روح الله تعالی ارواحهم
زیادت کنند بهمان مقدار فیض می توانند گرفتن که صفت آن بزرگ را شناخته است
و بهمان صفت توجه نموده و دران صفت در آمده اگرچه قرب صوری را
در زیارت مشاهد مقدسه آثار بسیارست اما در حقیقت توجه بارواح
مقدسه را بعد صوری مانع نیست در حدیث نبوی صلی الله علیه وسلم
که صلوا علی حیثما کنتم بیان و برهان این سخن است و مشاهدهٔ صور
مثالیهٔ اهل قبور کم اعتبار دارد در جنب شناختن صفت ایشان دران
توجه و دران زیارت و با این همه خواجهٔ بزرگ قدس الله تعالی روحه
می فرمودند مجاور حق سبحانه بودن احق و اولی است از مجاورت

خلق حق عز و جل و این بیت بر زبان مبارک ایشان بسیار گذشتی که بیت
تو تا کی گور مردان را پرستی • بگرد کار مردان گرد و رستی
مقصود از زیارت مشاهد اکابر دین رضی الله تعالی عنهم اجمعین می باید
که توجه بحق بود سبحانه و روح آن برگزیدهٔ حق را وسیلهٔ کمال توجه بحق
گردانیدن چنانک در حال تواضع با خلق باید که هرچند تواضع ظاهرا
با خلق بود بحقیقت با حق سبحانه باشد زیرا تواضع با خلق آنگاه پسندیده
افتد که خاص مر خدای را باشد عز و جل بآن معنی که ایشان را مظاهر آثار قدرت
و حکمت بیند و الا آن ضعت بود نه تواضع • طریقهٔ مراقبه از طریق نفی و
اثبات اعلی است و اقرب است بجذبه از طریق مراقبه بمرتبهٔ وزارت و تصرف
در ملک و ملکوت می توان رسید و اشراف بر خواطر و بنظر موهبت نظر
کردن و باطنی را منور گردانیدن از دوام مراقبه است از ملکهٔ مراقبه دوام
جمعیت خاطر و دوام قبول دلها حاصل است و این معنی را جمع و قبول
می نامند • عزیزان رحمه الله تعالی سؤال کرده اند از ذکر علانیه فرموده اند باجماع
علما در نفس اخیر بلند گفتن و تلقین کردن جایزست و درویش را هر نفسی
نفس اخیرست • وفات حضرت خواجه علاء الدین قدس سره بعد از
نماز خفتن شب چهارشنبه بیستم رجب سنه اثنتین و ثمانمایه
بوده است و روضهٔ مطهر ایشان در دهٔ نوچغانیان است

٣٤٣

خواجه محمد پارسا قدس الله تعالی سره

نام ایشان محمد بن محمد بن محمود الحافظی البخاریست قدس الله تعالی روحه
ایشان نیز از کبار اصحاب خواجهٔ بزرگ اند قدس الله تعالی روحه
و حضرت خواجه بزرگ قدس سره در حق ایشان فرموده اند و بحضور
اصحاب خود با ایشان خطاب کرده که حقی و امانتی که از خلفاء خاندان خواجگان
قدس الله تعالی اسرارهم باین ضعیف رسیده است و آنچه درین راه کسب

کرده است آن امانت را بشما سپردیم چنانکه برادر دینی مولانا عارف
سپرده قبول می باید کرد وآن امانت را بخلق حق سبحانه می باید رسانید
ایشان تواضع نمودند وقبول کردند ودر مرض اخیره در غیبت ایشان
در حضور اصحاب واحباب در حق ایشان فرموده اند مقصود از ظهور ما
وجود اوست اورا بهرد وطریق جذبه وسلوک تربیت کرده ام اکر مشغول
می شود جهانی از و منور می کردد ⁕ ودر محلی دیکر صفت برُخ بنظر موهبت
او را کرامت کردند وقصهٔ برخ رضی الله عنه در کتاب قوت القلوب
مذکورست ⁕ ودر محلی دیکر فرمودند هر جا او بحق کوید حق تعالی آن می کند
بحکم حدیث صحیح انّ من عباد الله مَن لو اقسم علی الله سبحانه لابَرّه می کویم
بکوی او نمی کوید ودر محلی دیکر او را تلقین ذکر خفیه فرمودند واورا
اجازت دادند بعمل بر موجب آنچه داند از دقایق وحقایق اداب طریقت
وتعلیم آن الی غیر ذلک من التشریفات التی لا تُعَد ولا تحصی ⁕ وچون
در محرم سنة اثنتین وعشرین وثمانمایه بنیّت طواف بیت الله الحرام
وزیارة نبیّه علیه الصلوة والسلام از بخارا بیرون آمدند واز راه
نسف بصغانیان وترمذ وبلخ وهراة بقصد دریافت مزارات
متبرکه روان شدند همه جا سادات ومشایخ وعلما مقدم شریف ایشان را
مغتنم شمردند وباکرام واعزاز تمام تلقی نمودند ⁕ بخاطر می آید که چون
از ولایت جام می کذشتند وبقیاس چنان می نماید که در اواخر جمادی الاولی
یا اوایل جمادی الاخری بوده باشد از سال مذکور بدید این فقیر با جمعی
کثیر از نیازمندان ومخلصان بقصد زیارت ایشان بیرون آمده بودند و
هنوز عمر من پنج سال تمام نشده بود یکی از متعلقان مرا کرفته بردوش
کرفته پیش محفهٔ محفوف با نوار ایشان داشت ایشان التفات نمودند
ویک سر نبات کرمانی عنایت فرمودند ⁕ وامروز از آن شصت سالست

ودر محلی دیگر فرموده اند صفت من نظر بر انفس کشف شد ... [illegible]

هنوز صفای طلعت منور ایشان در چشم منست ولذت دیدار مبارک
ایشان در دل من وهمانا که رابطهٔ اخلاص واعتقاد وارادت ومحبتی که این
فقیر را نسبت بخاندان خواجکان قدس الله تعالی ارواحهم واقع است
ببرکت نظر ایشان بوده باشد ⁕ وامیدوارم که بیمن همین رابطه در زمرهٔ
محبان ومخلصان ایشان محشور کردم بمنه وجوده ⁕ وچون بنشابور رسیده اند
بواسطهٔ حرارت هوا وخوف راه میان اصحاب سخنی می کذشته است و
فی الجمله فتوری بعزیمتها راه یافته بوده است دیوان مولانا جلال الدین
رومی را قدس سره بتفأل کشاده اند این ابیات بر آمده **نظم**
روید ای عاشقان حق باقبال ابد ملحق ⁕ روان باشید همچون مه بسوی برج مسعودی
مبارک بادتان این ره بتوفیق وامان الله ⁕ بهر شهری وهر جایی بهر دشتی که بیمودی
از انجا این مکتوب بخارا فرستاده بوده اند ⁕ باسمه سبحانه نوشته شد
این مکتوب در روزی که بیرون آمده شده بوده از نیشابور حمیت وسایر
بلاد المسلمین عن الآفات والمخافات وآن روز یازدهم بود از جمادی الاخری
سنة اثنتین وعشرین وثمانمایه در حال صحت وسلامت ورفاهیت ووفور
تمام بفضل واکرام الهی جل ذکره وقوت قلب وقوت یقین بفیض فضل
نامتناهی بحکم اشارات وبشارات کان رسول الله صلی الله علیه وسلم
یتفأل ولا یتطیر وقال رسول الله صلی الله علیه وسلم لم یبق بعدی من
النبوة الا المبشرات یراها المومن او یُری له وهذا حدیث متفق علی صحته
بیت یا نبیّ الهُدی حدیثک غوثی ⁕ واعتصامی بآلکم والتجایی ⁕
وچون در کنف صحت وعافیت وسلامت ورفاهیت بمکهٔ
محترمه رسیده اند وارکان حج تمام کزارده اند ایشان را مرضی
عارض شده است چنانکه طواف وداع در عماری کرده اند
واملا فرموده که بسم الله الرحمن الرحیم

وازانجا متوجه مدینه شده اند ودر راه اصحاب را طلبیده اند [illegible]

جائی سید الطایفه الجنید قدس الله تعالی سره فی ضحوة یوم السبت
التاسع عشر من ذی الحجة سنة اثنتین وعشرین وثمانمائة عند
انصرافنا من مکة المبارکة زادها الله تعالی تکریما وبرکات ونحن
نسیر مع الرکب وانا بین النوم والیقظة فقال رضی الله عنه
فی زیارته وبشارته القصد مقبول فحفظت هذه الکلمة و
سررت بها ثم استیقظت من الحال الواقعه بین النوم والیقظة
الحمد لله علی ذلک و بعد از ان کلمات دیکرهم بعبارت عربی املا
فرموده اند که ترجمهٔ آن این می شود که این کلمهٔ واحده که از سید الطایفه
قدس سره واقع شد کلمهٔ است جامعهٔ تامه وبشارتی است شاملهٔ عامه
مارا واولاد مارا واصحاب واحباب حاضر و غایب مارا زیرا که قصد ما
مادرین مشاعر عظام وادعیهٔ که کرده شد بهر موقف ومقام
مصالح دینی ودنیوی همه بود وآن قصد بمقتضای این بشارت
مقرون بقبول والحمد لله سبحانه حمدا طیبا مبارکا یوافی نعمه و
یکافی مزیده ° و روز چهارشنبه بیست وسیم بمدینه رسیده اند
واز حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم بشارتها یافته وآن مسوده
املا را طلبیده اند تا بر آن زیادت کنند چون مطالعه کرده اند
فرموده اند که همینهاست وزیادت نوشته اند و روز پنجشنبه
بجوار رحمت حق پیوسته اند مولانا شمس الدین فناری رومی
واهل مدینه وقافله بر ایشان نماز کرده اند وشب جمعه در ان منزل
مبارک نزول فرموده اند در جوار قبهٔ شریفهٔ امیر المؤمنین عباس
رضی الله تعالی عنه وخدمت شیخ زین الدین الخوافی رحمه الله تعالی
از مصر سنکی سفید تراشیده آورده است ولوح قبر ایشان ساخته
وبآن از سایر قبور ممتاز ست ° یکی از ثقات که از مخصوصان

ولد بزرگوار ایشان خواجه برهان الدین ابو نصر رحمه الله تعالی بوده است
چنین کفته است که خدمت خواجه برهان الدین ابو نصر چنین فرمودند
که در ان وقت که خدمت والدم فوت می شدند بر بالین ایشان حاضر
نبودم چون حاضر شدم روی مبارک ایشانرا کشادم تا نظری کنم چشم بکشادند
وتبسم نمودند قلق واضطراب من زیادت شد بپایان پای ایشان آمدم
و روی خود بر کف پای ایشان نهادم پای خود بالا کشیدند ° وچون خبر
ایشان که در مدینهٔ رسول صلی الله علیه وسلم نقل کردند ببعضی از اکابر
عجم رسید این عبارت فرمود که هم انجا یا زید که از انجا نا زید یکی از مریدان
ومعتقدان خواجه کوید که چون حضرت خواجه عزیمت حجاز می کردند در وقت
وداع کفتم خواجه شما رفتید فرمودند که رفتیم و رفتیم ° واز
انفاس متبرکهٔ ایشانست که بیکی از اصحاب نوشته بوده اند خاطر
این فقیر دایما نکران احوال ظاهری وباطنی شما می باشد وعلی الدوام
بنسبت آن برادر منتظر نظرات بی علت الهی می بود سید الطایفه
جنید قدس الله تعالی روحه فرموده است إن بدت عین من
الکرم الحقت اللاحقین بالسابقین وبا این همه اصل معتبر ست
نزد کبراء دین قدس الله تعالی ارواحهم اجمعین آنکه کوشش را
مکذار و بخشش چشم می دار ° وحضرت خواجهٔ ما را قدس الله تعالی
روحه سوال کردند که طریقت بچه توان یافت فرمودند بتشرع
و دیکر بعد المحافظة علی الامر الوسط فی الطعام لا فوق الشبع
ولا الجوع المفرط در تقلیل منام علی طریق اعتدال المزاج کوشیدن
علی الخصوص احیاء بین العشائین وقبل الصبح بحیث لا یطلع
علیه احد بتوجه در خود رفتن ونفی خواطر علی الخصوص خاطر
تمنی بنسبت حال وماضی واستقبال که مؤثر است فی رفع الحجب

عن القلب ودیگر اذا سکت اللسان عن فضول الکلام نطق القلب مع الله سبحانه واذا نطق اللسان سکت القلب والصمت علی قسمین صمتٌ باللسان وصمتٌ بالقلب عن خواطر الاکوان فمن صمت لسانه ولم یصمت قلبه خفّ وزره ومن صمت لسانه وقلبه ظهر له سرّه وتجلّی له ربّه عزّ وجلّ ومن لم یصمت بلسانه ولا بقلبه کان مملکةً للشیطان وسُخرةً له اعاذنا الله من ذلک ومن صمت قلبه ولم یصمت بلسانه فهو ناطق بلسان الحکمة ساکت عن فضول الکلام رزقنا الله تعالی ذلک بفضله وکرمه

خواجه ابو نصر پارسا رحمه الله تعالی

و بعد از وی بجای وی ثمرهٔ شجرهٔ طیبهٔ وی بود خواجه حافظ الدین ابو نصر محمد بن محمد الحافظی البخاری رحمه الله تعالی که پایهٔ علوم شریعت و رسوم طریقت را بوالد بزرگوار خود رسانیده بودند و در نفی وجود و بذل موجود کار را از وی گذرانیده در ستر حال و تلبیس بمثابهٔ بودند که هرگز از ایشان ظاهر نشدی که درین راه قدمی نهاده اند و از علوم این طایفه بلکه از سایر علوم چیزی دانسته اگر از ایشان سوال کردندی فرمودی که بکتاب رجوع کنیم چون کتاب بگشادی یا همان محل برآمدی که آن مسئله بودی یا یک دو ورق پس یا پیش کم ازین تخلف کردی روزی در مجلس شریف ایشان ذکر شیخ محی الدین ابن العربی قدس الله تعالی سره و مصنفات وی می رفت از والد خود نقل کردند که ایشان می فرموده اند که فصوص جانست و فتوحات دل و نیز می فرموده اند که هر که فصوص را نیک می داند وی را داعیهٔ متابعت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم قوی می گردد توفی رحمه الله تعالی

فی شهور سنة خمس وستین وثمانمایه وقبر ایشان در بلخ است

خواجه حسن عطار رحمه الله تعالی

ایشان فرزند خدمت خواجه علاء الدین عطارند و ثمرهٔ شجرهٔ ولایت ایشان جذبهٔ قوی داشته اند و بصفت جذبه هر گاه در هر که می خواسته اند تصرف می کرده اند و وی را از مقام حضور و شعور باین عالم بکیفیت بیخودی و بی شعوری می رسانیده اند و ذوق غیبت و فنا که بعضی از ارباب سلوک را علی سبیل الندره بعد از مجاهدهٔ بسیار میسر می شود می چشانیده در همهٔ ماوراء النهر و خراسان کیفیت تصرف ایشان در طالبان و زایران اشتهار تمام دارد هر که بدستبوس شریف ایشان مشرف شدی از پای بیفتادی و دولت غیبت و بیخودی دست دادی چنین استماع افتاده است که یک روز بامداد از خانه بیرون آمدند و کیفیتی غالب داشتند هر که نظر بر ایشان افتاد همه را کیفیت بیخودی روی نمود و بیخود بیفتادند یکی از درویشان ایشان بعزیمت سفر مبارک بهراة رسید آثار جذبه و غیبت و بیخودی و حیرت از وی ظاهر بود کاسه که در بازارها می گذشت چنان می نمود که وی را امری باطنی فرو گرفته است و بآمد شد خلق و گفت و گوی ایشان چندان شعوری ندارد عزیزی ازین سلسله که این فقیر بخدمت ایشان می رسیدی فرمودند که کار آن درویش بیش ازین نیست که علی الدوام صورت خواجه حسن را مراقب می باشد و نگاه می دارد و ببرکت این نگاه داشت صفت جذبهٔ ایشان بوی سرایت کرده و خدمت خواجه حسن چنانکه طریقهٔ سلسلهٔ خواجگانست گاهی بزیر بار بیماران درمی آمده اند و بیماری ایشان را برمی داشته در وقتی که بعزیمت سفر مبارک بشیراز رسیده بوده اند یکی از اکابر انجا را که نسبت بایشان ارادت و اخلاص تمام واقع شده

بوده است مرضی طاری کشته بوده، خدمت خواجه بزیر بار وی در آمده
بوده اند آن عزیز صحت یافته و خواجه مریض شده اند و بدان مرض
نقل فرموده و نقل ایشان در شب دوشنبه عید قربان سنه ست وعشرین
وثمانمایه بوده است و نعش مبارک ایشانرا از شیراز بولایت
صغانیان که مدفن والد بزرکوار ایشانست نقل کرده اند

۲۴۴

مولانا یعقوب چرخی رحمه الله تعالی

در اصل از چرخ بوده اند که یکی از دیههای غزنین است و از اصحاب
خواجه علاء الدین عطارند بلکه از اصحاب خواجه بزرک قدس سره بوده اند
و بعد از وفات خواجه بزرک بصحبت علاء الدین قدس سره رسیده اند
و از وی آرند که می فرموده اند که اول بار که بصحبت خواجه بزرک قدس سره
رسیدم فرمودند که ما بخود کاری نمی کنیم امشب ببینیم اکر ترا قبول می کنند
ما نیز قبول کنیم خدمت مولانا می فرموده اند که هرکز شبی از آن بر من
سخت تر نکذشته بود که در فکر آن بودم که این در بر من بقبول بکشایند
یا رد کنند چون بامداد پیش ایشان رفتم فرمودند که قبول کردند اما
تو در صحبت خواجه علاء الدین خواهی بود بعد از آن من بولایت بدخشان
افتادم و خدمت خواجه علاء الدین بعد از وفات خواجه بزرک بصغانیان
آمدند و متوطن شدند پس کسی پیش من فرستادند که حضرت خواجه فرموده
بودند که در صحبت ما خواهی بود پیش ایشان رفتم و مادام حیات ایشان
در صحبت ایشان بودم ۰ وجناب مخدومی ارشاد مآبی خواجه ناصر الدین
عبید الله ادام الله تعالی ظلال ارشاده علی مفارق الطالبین بصحبت
ایشان رسیده اند ۰ فرمودند که در هرات بودم مرا داعیه خدمت مولانا
یعقوب پیدا شد متوجه ولایت صغانیان شدم و بمحنت و مشقت
بسیار بآنجا رسیدم و از سخنان ایشان چنان معلوم می شد که آن راه را

علم

تمام یا اکثر پیاده رفته بوده اند فرمودند که چون بصحبت ایشان مشرف شدم
بر روی مبارک ایشان اندک بیاضی که موجب نفرت طبیعت می باشد بود و با من
در لباس سیاست و درشت خویی ظاهر شدند و چندان سیاست نمودند
و درشت کفتند که نزدیک بود که باطن من از ایشان منقطع شود و مرا
یأس تمام حاصل کردد بسیار محزون و مغموم شدم بار دیکر بمجلس
شریف ایشان رسیدم بر من بصفت محبوبی چنان ظاهر شدند که
هرکز هیچکس را چنان محبوب ندیده بودم و با من لطف بسیار نمودند
و درین وقت که خدمت خواجه این سخن می فرمودند در نظر این فقیر
بصورت عزیزی بر آمدند که مرا رابطه ارادت و محبت تمام بنسبت
وی بود و چندکاه بود که از دنیا رفته بود و فی الحال خلع آن صورت
کردند مرا تصور آن شد که شاید آن صورت همین در خیال من بوده
باشد بعد از آن از بعض همراهان شنیدم که وی هم آن مشاهده
کرده بود و عقیده این فقیر آنست که آن خلع و لبس صورت بشعور
و اختیار ایشان بود اثبات آن معنی را که از خدمت مولانا یعقوب
نقل کردند ۰ چنین استماع افتاده است که خدمت مولانا یعقوب
می فرموده اند که طالبی که بصحبت عزیزی می آید چون خواجه عبید الله
می باید آمد چراغ مهیا ساخته و روغن و فتیله آماده کرده همین
کوکردی بآن می باید داشت ۰ خدمت خواجه عبید الله فرمودند
که خدمت مولانا یعقوب با شیخ زین الدین خوافی رحمهما الله تعالی
پیش مولانا شهاب الدین سیرامی هم سبق بوده اند روزی از من پرسیدند
که می کویند شیخ زین الدین بحل وقایع و تعبیر منامات مشغولی می
نمایند و دران باب اهتمام تمام دارند کفتم آری چنانست ساعتی از خود
غایب شدند و طریقه ایشان چنان بود که ساعة فساعة از خود

غایب می‌شدند چون حاضر شدند این بیت را خواندند **شعر**
چو غلام آفتابم همه ز آفتاب گویم ● نه شبم نه شب‌پرستم که حدیث خواب گویم

۴۴۷ خواجه علاء الدین غجدوانی رحمه الله تعالی

خدمت خواجه عبید الله فرموده‌اند که خواجه علاء الدین غجدوانی از اصحاب خواجهٔ بزرگ بود و خدمت خواجه وی را بصحبت خواجه محمد پارسا فرموده بودند و استغراق تمام داشت و بغایت شیرین سخن بود و گاه بودی که در میان سخن از خود غایب شدی ● وقتی که خدمت خواجه محمد پارسا بسفر مبارک می‌رفته‌اند وی را نیز می‌برده‌اند یکی از اکابر سمرقند گفته است که از خدمت خواجه درخواست کردم که خواجه علاء الدین بسیار پیر و ضعیف شده است از وی کاری نمی‌آید اگر وی را ازین سفر معذور دارند دور نمی‌نماید خواجه فرمودند که با وی هیچ کاری نداریم جز آنکه چون وی را می‌بینیم از نسبت عزیزان یاد می‌آید

۴۴۸ مولانا نظام الدین خاموش رحمه الله تعالی

وی از اصحاب خواجه علاء الدین است و خواجهٔ بزرگ را دریافته است در اوان تحصیل در صحبت یکی از علماء نواحی بخارا دیده بوده است و بعد از آن بصحبت خواجه علاء الدین رسیده و پیش از رسیدن بصحبت ایشان بانواع ریاضات و مجاهدات مشغول می‌بوده است و در تزکیهٔ نفس و تصفیهٔ دل جهدی بلیغ می‌نموده می‌گفته‌اند که اول بار که عزیمت صحبت خواجه علاء الدین کردم یکی از اصحاب خواجهٔ بزرگ بیرون منزل ایشان نشسته بود چون مرا دید گفت مولانا نظام الدین وقت شد که از زهدها و پاکیزگیهای خود بگذری آن بر خاطر من گران آمد چون بنزدیک خواجه درآمدم ایشان نیز همین عبارت فرمودند اما بر خاطر من گران نیامد ● خدمت مولوی مخدومی مولانا سعد الدین الکاشغری رحمه الله تعالی

می‌گفتند که پیوسته پیش جامهٔ ایشان چرب بود و مرا مشکل می‌بود که سبب آن چیست آخر چنان معلوم شد که در اثنای طعام خوردن بجهت غلبهٔ حالی که داشتند چمچه از دست ایشان می‌افتاد و شوربایی که می‌خوردند بر جامهٔ ایشان می‌ریخت و چرب می‌شد ● و هم ایشان می‌گفتند که چون در صحبت خواجه علاء الدین آثار جذبه و غلبهٔ حال بر ایشان ظاهر شده بوده است خدمت خواجه خواسته‌اند که ایشان را از آن باز آرند فرموده‌اند تا بقرا بزنند و خدمت خواجه فوطه بسته بوده‌اند و خود بآن اشتغال می‌نموده‌اند چون وقت بقرا انداختن رسیده مولانا نظام الدین را طلبیده‌اند و شوشه بدست وی داده‌اند که بقرا اندازد چون یک بقرا انداخته‌اند مغلوب شده‌اند و شوشه از دست ایشان افتاده خواجه فرموده‌اند که مولانا نظام الدین برخیز که کسی را که حق سبحانه و تعالی بخود مشغول گردانیده است ما نمی‌توانیم که وی را از آن باز آریم ● و هم ایشان گفتند که مولانا نظام الدین فرمودند که روزی خدمت خواجه را عزیمت زیارت خواجه محمد علی حکیم ترمذی قدس سره شد من همراه نرفتم و همانجا که بودم متوجه شدم روحانیت ایشان حاضر شد چون حضرت خواجه بمزار ایشان رسیده بودند خالی یافته بودند همانا که جهت آن را دانسته بودند چون باز آمدند خواستند که بمن مشغول شوند و نوع تصرفی کنند من نیز متوجه شدم خود را بمثابهٔ کبوتری یافتم و خدمت خواجه را چون شاهبازی که در عقب من پرواز می‌کرد بهر جا که می‌گریختم در دنبال من بودند آخر مضطر گشتم پناه بروحانیت حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم بردم و در انوار بی‌نهایت آن حضرت محو شدم خدمت خواجه را مجال تصرف نماند از آن غیرت بیمار شدند و هیچکس سبب بیماری را نمی‌دانست و هم ایشان می‌گفتند که یکی از معتقدان و مخلصان ایشان را مرضی قوی

عارض شد گفتند بعیادت وی می رویم در راه که می رفتند گفتند
که فلانکس ما را بسی خدمتهای شایسته کرده است می باید که چون
عیادت وی کنیم بزیر بار وی در آییم و مرض ویرا برداریم خاطر من
ازان سخن بسیار ترسان شد چون بر بالین وی بنشستند وی
بر روی بستر افتاده بود و مجال سخن و حرکت نداشت خدمت مولانا
ساعتی متوجه شدند آن شخص باز نشست و آغاز سخن گفتن کرد
ایشان سر برآوردند و گفتند این بار حواله بتست که بسیار سخن
می گویی چون بیرون آمدند گفتند دیدیم که وی رفتنی است
و بار وی برداشتنی نیست باز آنرا بوی حواله کردیم و آن شخص در همان
مرض برفت • وهم ایشان می گفتند که یک شب یکی از منکران نسبت
با ایشان سخنی می گفت و من در مقابله نیز سخنی می گفتم چنانکه سخن
دراز کشید و از انجا که ما بودیم تا منزل ایشان مسافتی بعید بود که
امکان نبود که آواز برسد چون بامداد پیش ایشان رفتم گفتند دوش
آواز تو ما را تشویش می داد می باید که هر کس هرچه گوید خاطر خود بآن
مشغول نداری و در کار خود باشی • جناب مخدومی خواجه عبید الله
ادام الله تعالی بقاءه هم فرموده اند که یک روز احرام ملازمت ایشان
بسته بودم یکی از آشنایان مرا در راه پیش آمد وی خمر خورده بود
و آثار آن بر روی ظاهر بود و مرا بسخن نگاه داشت چون بصحبت ایشان
رسیدم گفتند مگر تو خمر می خوری گفتم نی گفت پس ترا چه حالست
گفتم در راه بمستی رسیدم و با هم سخنی چند گفتیم گفت پس
این حال اوست که بتو سرایت کرده است • وهم ایشان فرمودند
که خدمت مولانا نظام الدین گفتند که یکی از اکابر سمرقند که
نسبت بما اخلاص و محبت و ارادت بسیار داشت بیمار شد

ومشرف بر موت گشت فرزندان و متعلقان وی نیازمندی بسیار
کردند مشغولی کردم دیدم که ویرا امکان بقا و حیات نیست مگر در
ضمن ویرا در ضمن گرفتم صحت یافت بعد از چندگاه نسبت بما
تهمتی واقع شد که مفضی باهانت و اذلال ما گشت و آن شخص
می توانست که در ان باب سعی نماید و آنرا دفع کند اما خویشتن
داری کرد و خود را بآن نیاورد خاطر ما از وی گوفته شد ویرا از
ضمن اخراج کردیم بیفتاد و بمرد • وهم ایشان فرمودند که روزی
خبر بمن آوردند که خدمت مولانا بیمار شده اند چون بپیش ایشان
رسیدم ایشانرا تبرجی عظیم گرفته بود چنانکه آتش کرده بودند
و جامهای بسیار بر ایشان پوشیده و آن هیچ تسکین نیافته بود
ساعتی بنشستم یکی از اصحاب ایشان که گندم بآسیا برده بود در آمد
با جامهای تر و سرمای بسیار خورده که در راه آسیا در آب افتاده بود
چون خدمت مولانا ویرا دیدند گفتند ویرا گرم سازید که این سرمای وی است که
بمن سرایت کرده است چون چنان کردند تبرج ایشان تسکین یافت و بحال خود باز آمدند

۳۳۹

خواجه عبد الله امامی اصفهانی رحمه الله تعالی

وی نیز از اصحاب خدمت خواجه علاء الدین است قدس الله تعالی روحه
وی گفته است که اول بار که بصحبت حضرت خواجه رسیدم این بیت
خواندند • بیت — تو زخود گم شو کمال اینست و بس
تو ممان اصلا وصال اینست و بس • وی در بعض رسایل خود ذکر
کرده است که طریقه توجه طایفه علائیه و پرورش نسبت باطنی
ایشان چنانست که هرگاه که خواهند که بدان اشتغال نمایند اولا
صورت آن شخص که این نسبت از و یافته اند در خیال آورند
تا آنزمان که اثر حرارت و کیفیت معهوده ایشان پیدا شود بعد

ازان آن خیال را نفی نکنند بلکه آنرا نکاه دارند و بچشم وکوش وهمه قوی
باآن خیال متوجه بقلب شوند که عبارتست از حقیقت جامعهٔ انسانی که
مجموع کاینات از علوی وسفلی مفصّل آنست اکرچه آن از حلول در اجسام
منزه است اما چون نسبتی میان او و میان این قطعهٔ لحم صنوبری
واقع است چشم وفکر وخیال وهمه قوی را بران باید کماشتن وحاضر
آن بودن و بر در دل نشستن وما شک نداریم که درین حالت کیفیت
غیبت وبیخودی رخ نمودن آغاز می کند آن کیفیت را راهی
فرض می باید کردن واز پی آن رفتن وهر فکری که در آید متوجه
بحقیقت قلب خود نفی آن فکر کردن وبآن چیز مشغول نشدن
وبدان مجمل بکلی درکریختن وتا آن نفی شود التجا بصورت آن شخص
باید کردن وآنرا لحظه نکاه داشتن تا باز آن نسبت پیدا شود
آن زمان خود آن صورت نفی می شود اما باید که شخص متوجه
آن صورت را نفی نکند ° وهم وی کفته است در معنی کلمهٔ طیبه
نفی عبادت است از راجع کردانیدن کثرت وصور اشیا بآن
عین واحد که مقصود ومطلوب همه سالکانست واثبات عبادت
از مشاهده کردن آن عین در همه صور متوهمه غیریتش منفی است و راجع بآن
یک اصل است ولا اله الا الله یعنی این معنی واحدست که باین صور می نماید

وانیها را عین آن واحد دیدن بس لا اله یعنی این صور صح ۳۴۵

مولانا سعد الدین کاشغری رحمه الله تعالی

در اوایل حال بتحصیل علوم اشتغال داشته اند وکتب متداوله
کرده بوده اند وجمعیت صوری نیز داشته بوده اند چون داعیهٔ
این طریق پیدا کرده اند ترک وتجرید تمام کرده بصحبت مولانا
نظام الدین پیوسته اند ° می کفتند که بعد از چند سال که بصحبت
ایشان مشرف بوده ام مرا داعیهٔ زیارت حرمین شریفین زادهما الله تعالی

تشریفا

تشریفا وتکریما قوی شد از ایشان اجازت خواستم فرمودند که هر چند
می نکرم ترا امسال در میان قافلهٔ حاجیان نمی بینیم وپیش ازان واقعها
دیده بودم که ازان متوهم می بودم وایشان کفته بودند که بر متردد
کفتند چون می روی آن واقعها را بخدمت مولانا زین الدین عرض
کن که مردی متشرع است وبر جادهٔ سنت ثابت ومراد ایشان خدمت
شیخ زین الدین خوافی بود رحمه الله تعالی که آن روز در خراسان
در مقام ارشاد وشیخوخت متعین بودند چون بخراسان
رسیدم رفتن بحج جنانچه مولانا نظام الدین کفته بودند در توقف
افتاد وبعد ازان بسالهای بسیار میسر شد وچون بخدمت
شیخ زین الدین رسیدم وآن واقعها عرض کردم ایشان فرمودند
که با ما بیعت کن ودر قید ارادت ما در آی کفتم عزیزی که این طریقه
ازیشان کرفته ام هنوز در قید حیات اند شما امینی اید اکر می شاید
که در طریقت این طایفه این جایزست جنان کنم ایشان فرمودند
که استخاره کن کفتم مرا بر استخارهٔ خود اعتماد نیست شما استخاره
کنید کفتند تو استخاره کن که ما هم استخاره کنیم چون شب رسید
استخاره کردم دیدم که طبقهٔ خواجکان بزیارت نکاه هری که خدمت
شیخ آن وقت آنجا بودند در آمدند ودرختها را می کندند و
دیوارها را می افکندند وآثار قهر وغضب بر ایشان ظاهر بود
دانستم که این اشارت بمنع است ازان که بطریقهٔ دیکر در آیم
خاطر من فارغ شد پای دراز کردم وبآسودکی در خواب شدم
چون بامداد بمجلس شیخ در آمدم بی آنکه من واقعهٔ خود بایشان
بکویم کفتند طریق یکیست وهمه بیکی باز می کردد بهمان طریق خود
مشغول باش اکر واقعه یا مشکلی پیش آید با ما بکوی آن قدر که تو انیم

مدد کنیم ‌• برخدمت مولوی غلبه و استیلاء معنی که بآن مشغولی
می کردند ظاهر بود باندک توجهی آثار غیبت و کیفیت بیخودی
روی می نمود کسی را که بران معنی وقوف نبود توهم آن می کرد
که مکر ایشانرا خواب می آید در اوایل که بصحبت ایشان رسیدم
در مسجد جامع پیش ایشان نشسته بودم ایشان چنانک عادت
ایشان بود از خود غایب شدند مرا کمان آن شد که مکر ایشانرا خواب
می آید کفتم اکر ساعتی باستراحتی اشتغال نمایید دور نمی نماید
ایشان تبسم نمودند که مکر اعتقاد نداری که ما را ورای خواب
امر دیکر می باشد • روزی می کفتند که بعضی از درویشان بفرق
میان خواب و بیداری جز بآن نمی توانند کرد که در خود خفتی که
بعد از خواب می باشد می یابند والا کیفیت مشغولی ایشان
در خواب و بیداری بر یک طریقه است بلکه در حالت خواب که بعض
موانع مرتفع می شود صافی تر و قوی تر می باشد و مرا کمان چنانست
که آنجه می کفتند اشارت بحال خود می کردند والله تعالی اعلم •
یکی از درویشان که بصحبت ایشان می رسید چنین حکایت کرد که
مرا در مجالس وعظ که معارف درویشان می کذشت تغیر بسیار
می شد و فریاد و نعرهٔ بسیار می زدم و از آن محجوب می بودم
یک روز آنرا بایشان کفتم کفتند هر وقت که ترا تغیر می افتد مرا
بخاطر در می آور دران وقت که ایشان بسفر حجاز رفته بودند
مرا در یکی از مدرسها که اینجا غزنوی وعظ می کفت آغاز تغیر شدن
کرفت بایشان توجه کردم دیدم که از در مدرسه در آمدند و بپیش من
رسیدند و دو دست خود را بر دو شهای من نهادند من از خود برون
رفتم و بیهوش افتادم آنزمان که بحال خود آمدم مجلس وعظ برشکسته

بود و اهل مجلس رفته بودند و آفتاب بمن رسیده بود و آن روز آخرین
پنجشنبه بود از ماه رمضان که بعد ازان تا عید دیکر پنجشنبه نبود انرا در
خاطر کرفتم که چون از مکه بیایند با ایشان بکویم چون ایشان از مکه تشریف
آوردند و بخدمت ایشان مشرف شدم و جمعی پیش ایشان بودند که نتوانستم
که آنرا با ایشان بکویم روی بمن کردند و کفتند پنجشنبهء بود که بعد ازان
تا عید پنجشنبه دیکر نبود • توفی رحمه الله فی اثناء صلوة الظهر من
یوم الاربعاء السابع من شهر جمادی الاخری سنة ستین و ثمانمائه

۳۵۱

خواجه عبیدالله ادام الله برکات وجوده علی مفارق الطالبین

امروز مظهر آیات و مجمع کرامات و ولایات طبقهٔ خواجکان و
رابطهٔ التیام و واسطهٔ انتظام سلسلهٔ شریفهٔ ایشان قدس الله
تعالی ارواحهم حضرت خواجه و مخلصان و نیازمندان ایشانند
امیدواری چنانست که ببرکت وجود شریف ایشان التیام و انتظام
این سلسله الی یوم القیام امتداد یابد هرچند ازین فقیر امثال
این سخنان صورت کستاخی دارد اما چندان که با خود اندیشه
کرد از خود در نیافت که بهر خاطر را بران قرار تواند داد که این مجموع
که مقصود از جمع آن ذکر معارف و نشر مناقب این طایفه است
از ذکر ایشان خالی باشد لاجرم شرح مناقب و احوال این سلسلهٔ
شریفه را ببعضی از کلمات قدسیه که رقم زدهٔ خامهٔ معارف نکار
ایشان شده است مسکیة الختام کردانید • بریدن و تهی شدن
دل از غیر حق سبحانه دلیلست بر مظهریت دل مر تجلی حق را سبحانه بوصف
احدیت که نیل معارف بحقایق اسما و صفات بی این معنی متعذر است
چه قابلیت قبول عکوس انوار تجلیات ذات بی تهی شدن از التفات
بهرچه وصمت حدوث با فناست میسر نیست تهی شدن دل موقوف

افتاده است بر تجلی ذات بوصف احدیت حصول این معنی را بعد از
تحقیق بایمان بالله و برسول الله و بما جاء من عند الله ومن عند رسول الله
علی مراد الله وعلی مراد رسول الله اسبابست از اتخاذ ریاضات که شریعت
از اخذ آن منع نکرده است و دوام ذکر بشرط وجدان مذکور بوصف
انکسار وخضوع بکمال متابعت مر رسول را صلی الله علیه وسلم لیکن
هیچ سببی در تحصیل این نسبت قوی تر ازان نیست که بصدق ونیاز
تمام مجالست بجماعتی لازم وقت خود کرده اند که باطن ایشان مظهر این
تجلی کشته باشد و بسطوت این تجلی حسبان وجود غیر از پیش بصیرت
ایشان برداشته شده و از شهود غیری بتمامی آزاد کشته و بفنای حقیقی
از مزاحمت شعور بوجود و غیر خود خلاص کشته بعد از تحقق بفنا حق سبحانه
ایشانرا از نزد خود بوجود موهوب حقانی مشرف کردانیده از بیخودی
وسکر حال افاقت یافته دیکرانرا واسطهٔ حصول سعادت حقیقیه که
عبادت از فنا و بقاست شده درین مقام هیچ چیز از ممکنات ایشانرا
از شهود حق سبحانه محجوب نتواند کردانید پس واجب بر اذکیا آنکه
در تخلیص از کرفتاری دل بوجود اکوان که بحقیقت حجاب عبادت ازین
کرفتاریست باشیایی که سبب خلاصی می شود تمسک نموده خود را پیش
از مردن خلاص کردانند اکر مناسب استعداد خود اشتغال بذکر داشتند
تقصیر واهمال را در خود مجال ندهند واکر در خود استعداد آن دانند که
بصحبت ارباب شهود دل از کرفتاری زودتر خلاص می شود خود را
بصحبت این برکزیدکان بنکاه داشت آداب صحبت الزام کنند زمان خلاصی
دل از کرفتاری بغیر حق بحقیقت زمان وصول وشهودست چون دل
از مزاحمت شعور بوجود غیر نجات یافت غیر کرفتاری بشهود حق سبحانه
هیچ نیست **مصراع** بلا و محنتی شیرین که جز با او نیاسایی بعد ازنکه

بسطوت نفی ما دون حق دل از غبار التفات بغیر حق آزاد کشت غیر اثبات حق
هیچ نماند **مثنوی** تیغ لا در قتل غیر حق براند
در نکر زان پس که بعد لا چه ماند ○ ماند الا الله باقی جمله رفت
شاد باش ای عشق شرکت سوز رفت ○ زمان غیبت از ما دون حق سبحانه بحقیقت
زمان وصول و شهود و وجودست زیادت ازان نیست که بحکم انما الاعمال
بخواتیمها ارباب کشف و وجود پیش از تمکین درین معنی ارباب ذوق را
از بالغان باین مقام عالی نشمرده اند ظهور این معنی مقدمهٔ فناست ومبشر است
بظهور تباشیر صبح سعادت وصول از مطلع احدیت که استغراق واستهلاک
در شهود ذات بی مزاحمت شعور بوجود غیری بلکه درین مقام اکر
ترقی واقع شود شعورش از ذوق تجلیات اسما نیز منقطع شود
اشارت آن بزرک باین فرموده است که سالک می تواند بود که
متصف شود باوصاف حق سبحانه فهو بعد غیر واصل چه از وصل
مقصود شهود ذاتی است بی مزاحمت شعور بوجود کثرتی مرتبهٔ
اتصاف باوصاف مرتبهٔ تجلیات صفاتست بی کثرت از وجهی
متعذرست ○ اکر خواهی که در مقام حضور با حق سبحانه از
مکر و وسوسهٔ شیطان آزاد باشی بلکه ملک را اطلاع بر حضور
تو نشود بلکه نفس ترا وقوفی بر حضور تو نشود بر تو باد که همنشینی با مردی
کنی که دل ایشان در ذکر ذات مستغرق شده باشد واز خود رهایی
یافته تعبیر ازین معنی بعضی بشهود وبعضی بوجود کرده اند
وبعضی بتجلی ذات وبعضی بیادداشت کرده اند اکر این سعادت
دست ندهد باید که طریقهٔ ذکر یا طریقهٔ توجه وجذبهٔ خواجکانرا
قبول کرده همکی خود را در ورزش این طریقه برسانی تا بدین دولت
عظمی که فوق آن متصور نیست برسی لیس وراء الله منتهی

والی ربک المنتهی لیس وراء عبادان قریه **مثنوی**

عاشقانرا شادمانی و غم اوست ∘ مزد کار و اجرت خدمت هم اوست

غیر معشوق ار تماشایی بود ∘ عشق نبود هرزه سودایی بود

عشق آن شعله است که چون برفروخت ∘ هر چه جز معشوق باقی جمله سوخت

باید که شغل در نگاه داشت آگاهی باین وصف بود که در خروج ودخول نفس واقف باشد که در نسبت حضور مع الله فتوری واقع نشود تا برسد بانجا که بی تکلف نگاه داشت او همیشه این نسبت حاضر دل او بود و بتکلف نتواند که این صفت از دل دور کند گاه باشد که او را از خود تمام بستانند نه از خودش خبر بود نه از وقوف قلبی بمقصود باید که چون او را بخود دهند بر طریقه مقرره در نگاه داشت نسبت آگاهی کمال سعی بجای آرد تا فتوری بواسطه عوارض نفسانیه باو راه نیابد و دوام التجا و افتقار بصفت انکسار بجناب حق سبحانه قوی ترین سببی است در دوام این نسبت باید که همیشه از حق سبحانه بوصف نیاز بقاء این صفت جوید اگر بعمر ابدی در نگاه داشت این نسبت سعی کند هنوز زحق او گزارده نشود غریم لا یقضی دینه گویا در شان این نسبت است ∘ معنی مشاهده مادام که روح متعلق باین بدنست نه آنست که حق را سبحانه بحاسه بصر توان دید چون لمعه از انوار بی نهایت بر ارواح واشباح تاختن آرد جمله کان لم یکن چنان نیست کردند که از ایشان نه نام ماند نه نشان بلکه این بآن معنی است که چون حضور دل بحقیقت ذکر که منزه است از حرف و صوت بواسطه مواظبت بر ذکر بدرجه ترقی کند که دیگری را در حقیقت دل گنجایی نماید و درین حال دل را مشاهد گویند و حق را شاهد و کمال ذوق ازین مشاهده

وقتی دست دهد که آگاهی او از وصف حضور بشود حضوری باشد بی مزاحمت شعور بحضور چه بمقدار شعور بحضور نقصانی در حضور بحق سبحانه واقع شود ذات مقدس او ازان برترست که در دیده بصیرت دل آید فکیف که در نظر حس از اینجاست که عطش متعطشان زلال وصال بمشاهده سری هرگز تسکین نیابد بلکه تشنگی برایشان زیادت گردد والله اعلم بحقایق الامور ∘ شبی سخن در محبت ذاتیه می رفت که عبارت است از ارتباط و تعشق بحضرت حق سبحانه بی آنکه آنرا سببی دانند یا موجبی شناسند بلکه میل و انجذابی است که بر دفع آن قدرت نباشد **فرمودند** که از دو پسرک در نواحی تاشکند این نسبت را یافتیم **یکی** دایم بگرد حلقه اصحاب ما می گشت و از دور می نشست و گردن کج می کرد یکدو زبجهت طهارت برخاستم بجانب ابریق طهارت مسارعت نمود چون فارغ شدم ازوی پرسیدم که سبب آمدن تو اینجا چیست و چند گاه این صحبت می کردی گفت من هم نمی دانم این قدر می دانم که هرگاه اینجا می آیم در باطن خود کششی بحضرت حق سبحانه بازمی یابم و خود را از همه بایستها خالی می بینم و ازان لذتی عظیم بمن می رسد و چون بیرون می روم ازان نسبت تهی می شوم **و آن پسرک دیگر** صورتی بغایت خوب داشت و با اصحاب مختلط بود و دران نواحی مردم بسیار بوی تعلق خاطر داشتند و اصحاب ما را نیز بآن مطعون می داشتند گفتم او را عذر خواهید هر چند مبالغه کردند سود نداشت آخر در گریه شد و اضطراب بسیار کرد و گفت آخر شما را درین چه فایده که من اینجا نیایم و در بیرون مرا مردم مشوش کردند و باطن من در کشاکش بایستها افتد و ازین نسبت جمعیت که اینجا از خود باز می یابم دور افتم یاران

ویرا معذور داشتند کار او بجایی رسید که مغلوب این نسبت شد
بمثابه که بارها راه خانهٔ خود گم می‌کرد و هرگاه که مرا با او مهمی بودی
چون از منزل بیرون آمدمی یا بر در خانه بودی یا در راه بودی و چون
خواستمی که او را کاری فرمایم آن کار را کرده بودی یا می‌کردی

ه رهانیدن مرغ لاهوتی که محبوس قفس ناسوتی است بی تأثیر
جذبه که لازم است مقام محبوبی را که بازبسته بمتابعت مصطفویست
میسر نگردد فعلیک باتباعه صلی الله علیه وسلم ان کنت متوجها الی
حقیقة الحقایق التی لها وجه فی کل موجود وبه تحققت الموجودات
گویا اشارت ولله المشرق والمغرب فاینما تولوا فثم وجه الله باین
حقیقت است اینجا بدانی وهو معکم از کجاست

او بما از ما بسی نزدیکتر ه داند آنکس کو ز خود دارد خبر

ه برخورداری از حیات کسی راست که دلش از دنیا سرد باشد و
بذکر حق سبحانه گرم حرارت قلبش نگذارد که محبت دنیا گرد حریم دل
گردد تا چنان گردد که اندیشه‌اش جز حق سبحانه هیچ نباشد ه فیض
نخستین را مظاهر کثیره است هرچه موجود است او را از تجلی ذاتی
نصیب است که آنرا وجه خاص می‌گویند این وجه را انجذاب بحق سبحانه
واقع است بحسب دوام توجه اگر بتأثیر اسم الهادی از تصرف اسم
المضل نجات یابد بدوام انجذابش بذات مقدسه از خود بکلی
نیست شده بمهیمین ملحق گشته غیر از حق سبحانه نبیند و نداند
والعیاذ بالله اگر بتأثیر اسم المضل طریقهٔ مستقیمهٔ انجذاب بذات
گم کند گرفتار خود گشته جز خود نبیند جز خود نداند همان کند که
ظلمتش بر ظلمت افزاید همیشه محجوب و ممنوع از شهود وحدت گردد
نه او را ذوق در طاعت باشد بلکه طاعت نیز نباشد همه عذابهای

دنیوی و اخروی و صوری و معنوی را مستعد و مهیا گردد
خلاصی ازین بلیه را اسبابست از توبهٔ نصوح و مباشرت اعمال
صالحه بهترین آنکه از سر صدق بخدمت طایفه که بمحبت ذاتی
از خود رهایی یافته اند قیام نماید بتمامی خود را در ایشان گم کند
رزقنا الله وایاکم ه دانی پیر کیست پیر آنکس است که آنچه مرضی
رسول الله صلی الله علیه وسلم نیست ازو نیست شده باشد
و آنچه نه ازوست صلی الله علیه وسلم نمانده بلکه او و باییت او ازو
تمام گم شده باشد و او آینهٔ شده باشد که جز اخلاق و اوصاف
نبوی در وهیچ نباشد درین مقام بواسطهٔ اتصاف بصفات نبویه
مظهر تصرف حق سبحانه گشته و بتصرف الهی در بواطن مستعدان
تصرف کرده و تمام از خود خالی شده و بمراد حق سبحانه ایستاده بیت

از بس که در کنار همی گیرد آن نگار ه بگرفت بوی یار و رها کرد بوی طین

مرید آنکه بتأثیر آتش ارادت باییت او سوخته باشد و از مرادات
او هیچ نمانده و ببصیرت دل در آینهٔ پیر جمال مراد دیده روی از مجموع
قبلها گردانیده و قبلهٔ او جمال پیر گشته و در بندگی پیر از آزادی
فارغ آمده و سر نیاز جز بر آستانهٔ پیر ننداخته و اعراض از مجموع
کرده سعادت خود را در قبول او دانسته و شقاوت خود را در
رد او بلکه رقم نیستی بر ناصیهٔ وجود کشیده و از تفرقهٔ شعور بوجود
غیر پیر خلاص گشته بیت

آنرا که در سرای نگاریست فارغ است ه از باغ و بوستان و تماشای لاله زار

ه اگر پرسند که توحید چیست بگو تخلیص دل و تجرید او از آگاهی
بغیر حق سبحانه ه اگر پرسند وحدت چیست بگو خلاصی دل از علم
و شعور بوجود غیر حق سبحانه ه اگر پرسند اتحاد چیست بگو استغراق

بکو خلاصی از خود بدید حق سبحانه اکر برسند شفاوت چیست بکو صح

در هستی حق سبحانه • اکر برسند سعادت چیست بکو بخود در ماندن
و از حق باز ماندن • اکر برسند وصل چیست بکو نسیان خود بشهود
نور وجود حق • اکر برسند فصل چیست بکو جدا کردن سر از غیر حق سبحانه
اکر برسند شکر چیست بکو ظاهر شدن حالی بر دل که دل نتواند که بوشیده
دارد چیزی را که بوشیدن آن چیز بیش از ین حال واجب است •
• خدمت خواجه عبید الله فرمودند که مولانا حسام الدین شاشی
از اصحاب امیر حمزه فرزند امیر سید کلال بود رحمهم الله سبحانه
و استغراق تمام داشت و ویرا بقضای بخارا تکلیف کرده بودند
در محکمهٔ وی حاضر می شدم در مقابلهٔ وی حجرهٔ بود که من و ویرا می
دیدم و وی مرا نمی دید آنجا می نشستم و نظارهٔ وی می کردم هرکز
از وی ذهولی و فتوری فهم نکردم • و هم ایشان فرمودند که خدمت
مولانا حسام الدین رحمه الله می کفت که این کار را هیچ لباسی از اشتغال
بافاده و استفاده در صورت اهل علم بهتر نیست • و هم ایشان
فرمودند که خواجهٔ بزرک را قدس سره در خواب دیدم که در من تصرف
کردند و من بیخود بیفتادم چون با خود آمدم خواجه از من کذشته
بودند خواستم که در عقب بروم پایهای من در هم می پیچید بمحنت
بسیار بخواجه رسیدم فرمودند که مبارک باد • و هم ایشان فرمودند
که یکبار دیکر خواجه محمد پارسا را قدس سره در خواب دیدم خواست
که در من تصرف کند اما میسر نشد همانا که جهت آن بوده باشد که خواجهٔ
بزرک تصرف کرده بودند • این فقیر در زمانی که بخارا رسیدم
و بشرف خدمت حضرت مولانا حسام الدین مولانا حمید الدین
شاشی مشرف شدم درین فقیر اضطرابی و اضطراری بود ایشان
فرمودند مراقبه بحقیقت انتظارست حقیقت مراقبه عبادت

ازین

ازین انتظارست نهایت سیر عبادت از حصول این انتظارست
بعد از تحقق باین چنین انتظار که ظهور وی از غلبهٔ محبت است
راه بر جز این انتظار نیست —— مثنوی

کو ندادم از شکر جز نام بهر • این بسی بهتر که اندر کام زهر
آسمان نسبت بعرش آمد فرود • ورنه بس عالیست پیش خاک تود

چون امثال ما فقیر انرا بطریق ذوق دریافت این معانی میسر نیست
کرفتاری باین چنین کفت و کوی شیرین ترمی نماید از اشتغال بغیر
این کفت و کوی رزقنا الله و ایاکم انتظارا به یقینا عنا بحرمة محمد
صلی الله علیه و سلم • از ذکر بعض احوال و اقوال خانوادهٔ خواجکان
و بیان روش و طریقت ایشان بتخصیص خدمت خواجه بهاء الدین
و اصحاب ایشان قدس الله تعالی اسرارهم معلوم شد که طریقهٔ
ایشان اعتقاد اهل سنت و جماعت است و اطاعت احکام شریعت
و اتباع سنن سید المرسلین صلی الله علیه و سلم و دوام عبودیت
که عبادت است از دوام آکاهی بجناب حق سبحانه بی مزاحمت شعور
بوجود غیری پس کروهی که نفی این عزیزان کنند بواسطهٔ آن
تواند بود که ظلمت هوا و بدعت ظاهر و باطن ایشانرا فرو کرفته است
و رمد حسد و عصبیت دیدهٔ بصیرت ایشانرا کور ساخته لاجرم
انوار هدایت و آثار ولایت ایشانرا نبینند و این نابینایی خود را
بجحود و انکار آن انوار و آثار که از مشرق تا مغرب کرفته است اظهار
کنند هیهات هیهات —— قطعه

نقشبندیه عجب قافله سالارانند • که برند از ره پنهان بحرم قافله را
از دل سالک ره جاذبهٔ صحبتشان • می برد وسوسهٔ خلوت و فکر چله را
قاصری کر زند این طایفه را طعن قصور • حاش لله که بر آرم بزبان این کله را

همه شیران جهان بستهٔ این سلسله اند * روبه از حیله چسان بگسلد این سلسله را

٤٥٢

شیخ ابو الحسن بُستی رحمه الله تعالی

وی چون خواجه یوسف همدانی از اصحاب شیخ ابو علی فارمدی است
و این رباعی مشکل مشهور چنانکه از رسایل عین القضاة
همدانی معلوم می شود از آنِ وی است رباعیه
دیدیم نهان گیتی و اصل جهان * وز علت و عار بر گذشتیم آسان
آن نور سیه ز لا نقط برتر دان * زان نیز گذشتیم نه این ماند و نه آن

٤٥٣

شیخ حسن سکاک سمنانی رحمه الله تعالی

وی از اصحاب شیخ ابو الحسن بستی است و خانقاه سکاکیه که در
سمنانست و شیخ رکن الدین علاء الدوله رحمه الله تعالی در اوایل در آنجا
می بوده و اربعینات بر آورده و بعض املاک بر آنجا وقف کرده منسوب بوی است

٤٥٤

محمد بن حمویة الجوینی رحمه الله تعالی

کنیت وی ابو عبد الله است از اصحاب شیخ ابو الحسن بُستی است
وی بعلوم ظاهری و باطنی آراسته بوده است عین القضاة در یکی
از مکتوبات خود می گوید که کم کسی ازین طایفه علوم ظاهری داند خواجه
امام ابو حامد غزالی و برادرش شیخ احمد غزالی ازین جمله اند و خواجه
امام محمد حمویه بگویان نیز ازین جمله است چه دانم که علم داند و از
بزرگانست در سلوک و ویرا کتابی است در تصوف سلوة الطالبین
نام و در آنجا بسی حقایق و دقایق این طریق درج کرده است

٤٥٥

عین القضاة همدانی قدس الله تعالی سره

کنیت و نام وی ابو الفضایل عبد الله بن محمد المیانجی است و
عین القضاة لقب وی است با شیخ محمد بن حمویه صحبت داشته است
و با شیخ امام احمد غزالی نیز و فضایل و کمالات صوری و معنوی

وی

وی از مصنفات وی ظاهرست چه عربی و چه فارسی آنقدر کشف
حقایق و شرح دقایق که وی کرده است کم کسی کرده است و از وی
خوارق عادات چون احیا و اماتت بظهور آمده و میان وی
و حضرت شیخ احمد مکاتبات و مراسلات بسیارست و از آنجمله
رسالهٔ عینیه است که شیخ بوی نوشته که در فصاحت و بلاغت
و روانی و سلاست توان گفت که او را نظیری نیست * عین القضاة
در کتاب زبدة الحقایق می گوید که بعد از آن که از گفت و گوی علوم
رسمی ملول شدم بمطالعهٔ مصنفات حجة الاسلام اشتغال نمودم
و مدت چهار سال در آن بودم چون مقصود خود از آن حاصل
کردم بنداشتم که بمقصود خود واصل شدم با خود گفتم شعر
انزل بمنزل زینبٍ و رباب * واربع فهذا مربع الاحباب
و نزدیک بود که از طلب باز ایستم و بر آنچه حاصل کرده بودم از علوم
اقتصار نمایم و مدت یکسال درین بماندم ناگاه سیدی و مولای
الشیخ الامام سلطان الطریقه احمد بن محمد الغزالی رحمه الله تعالی
بهمدان که موطن من بود تشریف آورد و در صحبت وی در بیست
روز بر من چیزی ظاهر شد که از من و طلب من غیر خود هیچ نکرده
باشم و آن چیز همه عالم را فرو گرفته است چشم من بر هیچ چیز نیفتد
که روی وی را در آن نبینم و هر نفسی که نه استغراق من در آن
بیفزاید بر من مبارک مباد * و هم وی گفته که پدرم و من و جماعتی
از ائمهٔ شهر ما حاضر بودند در خانهٔ مقدم صوفی بس ما رقص
می کردیم و بو سعید ترمذی بیتکی می گفت پدرم بنگریست
گفت خواجه احمد غزالی را قدس الله روحه دیدم که با ما رقص می کرد
و لباس او چنین و چنین بود و نشان می داد بو سعید گفتم که

ربع الرجل یربع اذا وقف صحاح

باقی نگذاشت الا ما شاء الله و مرا اکنون شغلی نیست جز طلب فنا در آن چیز و اگر صد هزار سال عمر یابم و درین طلب فانی باشم هیچ صح

دیکر کفته است که از خواجه احمد غزالی شنیدم که کفت هرکز شیخ
ابو القاسم کرکانی نکفتی که ابلیس جون نام او بردی کفتی که خواجهٔ
خواجکان و سر مهجوران جون این حکایت با برکه قدس سره کفتم
کفت سر مهجوران به است که خواجهٔ خواجکان • وجای دیکر
کفته است که برکه رضی الله تعالی عنه حکایت کرد که مردی بود
فرزند خود را کفت هرکز ریش کاو بوده کفت ریش کاو که بود
وجه بود کفت آنکه بامداد از خانه بدر آید کوید امروز کنجی
یابم پسر کفت ای پدر تا من بوده ام ریش کاو بوده ام

۵۷ م

شیخ فتحه رحمه الله تعالی

عین القضاة در مصنفات خود از وی حکایت کند یکجا
می کوید که از ثقتی شنیدم که فتحه کفت از خدای تعالی شر بخلق
نرسد وجای دیکر می کوید که از برکه قدس سره شنیدم که فتحه کفتی ابلیس
کفت در عالم از من سیاه کلیم تر فتحه بود وبس واز این سخن بکریست
وجای دیکر کفته که پیران جون کامل باشنده انده که هر مریدی بکدام
مقام رسد بعاقبت کار جنانک از فتحه بسیار شنیده بودند
که فلانرا قدم فلان خواهد بود وفلانرا قدم فلان

۵۸ م

شیخ ضیاء الدین ابو النجیب عبد القاهر السهروردی قدس الله سره

در علوم ظاهر و باطن بکمال بوده است مصنفات ومؤلفات
بسیار دارد نسب وی بدوازده واسطه با بو بکر صدیق رضی
الله عنه می رسد و نسبت وی در طریقت بشیخ احمد غزالیست
وی در کتاب آداب المریدین کفته است واجمعوا علی ان الفقر
افضل من الغنی اذا کان مقرونا بالرضا فان احتج محتج بقول
النبی صلی الله علیه وسلم الید العلیا خیر من الید السفلی قیل له

آن دوست من کفتم بمیر در حال بیهوش شد وبمرد مفتی وقت حاضر
بود کفت جون زنده را مرده می کنی مرده را نیز زنده توانی کرد کفتم مرده
کیست کفت فقیه محمود کفتم خداوندا فقیه محمود را زنده کردان
در ساعت زنده شد • وهم وی کفته ای عزیز کاری که با غیری منسوب
بینی بجز از خدای تعالی آن مجازی می دان نه حقیقی فاعل حقیقی
خدا را دان اینجا که کفت قل یتوفیکم ملک الموت مجازی می دان
حقیقتش آن باشد که الله یتوفی الانفس حین موتها راه نمودن
محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مجازی می دان وکمراه کردن
ابلیس مجازی می دان یضل من یشاء ویهدی من یشاء حقیقت می دان که الله
کریم که خلق را اضلال ابلیس می کند ابلیس را بدین صفت که افرید مکر موسی
علیه السلام از بهر این می کفت ان هی الا فتنتک **نظم**

همه جور من از بلغاریانست •	که مادام همی باید کشیدن
کنه بلغاریانرا نیز هم نیست •	بکویم کر تو بتوانی شنیدن
خدایا این بلا وفتنه از تست •	ولیکن کس نمی یارد چخیدن
همی آرند ترکانرا ز بلغار •	ز بهر پردهٔ مردم دریدن
لب ودندان آن خوبان جون ماه •	بدین خوبی نبایست آفریدن

۵۹ م

شیخ برکه همدانی رحمه الله تعالی

عین ا

عین القضاة رحمه الله تعالی در مصنفات خود از وی حکایت کند
یکجا می کوید برکه جز فاتحه وسورهٔ جند از قرآن یاد نداردو آن
نیز بشرط بر نتواند خواند وقال یقول نداند که جه بود واکر راست
پرسی حدیث موزون بزبان همدانی هم نداند کردن ولیکن می دانم
که قرآن او داند درست ومن نمی دانم الا بعضی از ان وآن بعض هم نه
از راه تفسیر وغیر آن دانسته ام از راه خدمت او دانسته ام • وجای

اليد العليا تنال الفضيلة باخراج ما فيها واليد السفلى تجد
المنقصة بحصول الشئ فيها ففى تفضيل السخاء والعطاء دليل
على فضل الفقر فمن فضل الغنى للانفاق والعطاء على الفقر كان
كمن فضل المعصية على الطاعة لفضل التوبة ۰ در تاریخ امام یافعی
می کوید که یکی از اصحاب شیخ ابو النجیب سهروردی رحمه الله
کفت که روزی با شیخ در بازار بغداد می کذشتیم بدکان قصابی
رسیدیم کوسفندی آویخته بود شیخ بایستاد وکفت این
کوسفند می کوید که من مرده ام نه کشته قصاب بیخود بیفتاد
جون بخود باز آمد بصحت قول شیخ اقرار کرد وتایب شد
توفی رضی الله عنه فی شهور سنة ثلث وستین وخمسمایه

٣٥٩

شیخ عمار یاسر قدس الله تعالی روحه

وی از اصحاب شیخ ابو النجیب سهروردیست در تکمیل ناقصان
وتربیت مریدان وکشف وقایع ایشان کمال تمام داشته است
شیخ نجم الدین کبری در کتاب فواتح الجمال آورده است که جون
بخدمت شیخ عمار رسیدم وباذن وی بخلوت در آمدم بخاطرم
کذشت که جون اکتساب علوم ظاهری کرده ام جون فتوحات
غیبی دست دهد آنرا بر سرهای منبر بطالبان حق برسانم جون
باین نیت بخلوت در آمدم اتمام خلوت میسر نشد بیرون آمدم
شیخ فرمود اول تصحیح نیت کن بعد از آن بخلوت درای پرتو
نور باطن او بر دل من تافت کتابها را وقف کردم وجامها را
بفقرا بخشیدم بغیر یک جبه که بوشیده بودم وکفتم این خلوتخانه
قبر منست واین جبه کفن مراد یکر امکان بیرون آمدن نیست وعزم
کردم که اکر داعیه بیرون آمدن غالب شود آن جبه را پاره سازم

تا ساتر عورت نماند واستحیا مانع خروج شود شیخ در من نظر کرد
وکفت در آی که نیت درست ساختی جون در آمدم اتمام
خلوت دست داد وبیمن همت شیخ ابواب فتوحات بر من بکشاد

٣٦٠

شیخ روزبهان کبیر مصری قدس الله تعالی سره

وی کازرونی الاصلست اما در مصر می بوده از مریدان شیخ
ابو النجیب سهروردی است در اکثر اوقات در مقام استغراق
می بوده وشیخ نجم الدین کبری بصحبت وی رسیده وابخابر ریاضت
اشتغال نموده وخلوتها نشسته وشیخ روزبهان ویرا بدامادی قبول کرده
وویرا از دختر شیخ دو پسر آمده ۰ وفی کتاب تحفة البررة سمعت شیخنا
ابا الجناب یقول سمعت روزبهان بمصر یقول قیل لی مرارا اترک الصلوة
فانک لا تحتاج الیها فقلت یا رب انی لا اطیق ذلک کلفنی شیئا آخر

٣٦١

شیخ اسمعیل قصری قدس الله تعالی سره

وی نیز از اصحاب شیخ ابو النجیب سهروردیست وشیخ نجم الدین بصحبت
وی رسیده است وخرقه اصل از دست وی بوشیده است ووی
از محمد بن مانکیل ووی از محمد بن داود المعروف بخادم الفقرا
ووی از ابو العباس ادریس ووی از ابو القاسم بن رمضان ووی
از ابو یعقوب طبری ووی از ابو عبد الله بن عثمان ووی از ابو یعقوب
نهرجوری ووی از ابو یعقوب سوسی ووی از عبد الواحد بن زید
ووی از کمیل بن زیاد قدس الله تعالی ارواحهم ووی از امیر المومنین علی بن
ابی طالب رضی الله تعالی عنه ووی از حضرت رسالت صلی الله علیه وعلی آله وسلم کذا ذکره الشیخ
رکن الدین علاء الدولة السمنانی قدس الله تعالی سره فی بعض مصنفاته

٣٦٢

شیخ نجم الدین الکبری قدس الله تعالی روحه

کنیت وی ابو الجناب است ونام وی احمد بن عمر الخیوقی ولقب وی کبری

وکفته اندکه ویرا کبری از ان لقب کردندکه دراوان جوانی که بتحصیل
علوم مشغول بود باهرکه مناظره ومباحثه کردی بر وی غالب آمدی
فلقبوه بهذا السبب الطامة الکبری ثم غلب علیه ذلک اللقب فحذفوا
الطامة ولقبوه بالکبری ، وهذا وجه صحیح نقله جماعة من اصحابه ممن یوثق
بهم وقال بعضهم هو ممدود بفتح الباء الموحدة ای هو نجم الکبراء جمع
تکسیر للکبیر والصحیح الاول کذا فی تاریخ الامام الیافعی رحمه الله تعالی ،
و ویرا شیخ ولی تراش نیز کفته اند بسبب انک در غلبات وجد نظر
مبارکش برهرکه افتادی بمرتبهٔ ولایت رسیدی ، روزی بازرکانی
برسبیل تفرج بخانقاه شیخ درآمد شیخ حالتی قوی داشت نظرش
بران بازرکان افتاد درحال بمرتبهٔ ولایت رسید شیخ پرسید که ازکدام
مملکتی کفت از فلان مملکت ویرا اجازت ارشاد نوشت تا در مملکت
خود خلق را بحق ارشاد کند ، روزی شیخ با اصحاب نشسته بودند بازی
درهوا صعوهٔ را دنبال کرده بود ناکاه نظر شیخ بران صعوه افتاد
صعوه برکشت وباز را کرفته پیش شیخ فرود آورد ، روزی بتحقیق
وتفرج با اصحاب کهف می رفت شیخ سعد الدین حموی را رحمه الله تعالی
که یکی از مریدان شیخ بود بخاطر کذشت که آیا درین امت کسی باشد
که صحبت وی در سک اثر بکند شیخ بنور فراست بدانست برخاست
وبدر خانقاه رفت وبایستاد ناکاه سکی انجا رسید وبایستاد ودنبال
می جنبانید شیخ را نظر بر وی افتاد درحال بخنش یافت ومتحیر وبیخود
شد وروی از شهر بکردانید وبکورستان رفت وسر بر زمین می مالید
تا آورده اند که هرجا که می آمد ومی رفت قریب به پنجاه وشصت سک
کرد اکرد او حلقه کردندی ودست پیش دست نهادندی وآواز نکردندی
وهیچ نخوردندی وبحرمت بایستادندی عاقبت بدان نزدیکی بمرد

شیخ فرمود تا ویرا دفن کردند وبر سر قبر وی عمارت ساختند
، شیخ در تبریز بریکی از شاکردان محیی السنه که سندی عالی
داشت کتاب شرح السنه را می خواند چون باواخر رسید روزی
در حضور استاد وجمعی از ایمه نشسته بود وشرح السنه می خواند
درویشی درآمد که ویرا نمی شناخت اما از مشاهدهٔ وی تغیر تمام
بشیخ راه یافت چنانک مجال قراءتش نماند پرسید که این چه کس است
کفتند که این بابا فرج تبریزی است که از جملهٔ مجذوبان ومحبوبان
حق است سبحانه شیخ آن شب بیقرار بود بامداد بخدمت استاد آمد
والتماس کرد که برخیزید که بزیارت بابا فرج رویم استاد با اصحاب
موافقت کردند بردر خانقاه بابا فرج خادمی بود بابا شادان نام
چون انجماعت را دید درون رفت واجازت خواست بابا فرج کفت
اکر چنانکه بدرکاه خداوند تعالی می روند می توانند آمد کو درآیید
شیخ کفت چون از نظر بابا بهره مند شده بودم معنی سخنش دانستم
هرچه پوشیده بودم بیرون آوردم ودست بر سینه نهادم استاد
واصحاب موافقت کردند پس پیش بابا فرج درآمدیم وبنشستیم
بعد از لحظهٔ حال بر بابا متغیر شد وعظمتی در صورت او پدید آمد
وچون قرص آفتاب درفشان کشت وجامهٔ که پوشیده بود بر وی شکافته
شد چون بعد از ساعتی بحال خود باز آمد برخاست وان جامه را
در من پوشید وکفت ترا وقت دفتر خواندن نیست وقت که
سر دفتر جهان شوی حال بر من متغیر شد وباطن من از هرچه غیر حق
بود منقطع کشت چون از انجا بیرون آمدیم استاد کفت که از شرح
السنه اندکی ماندهٔ است بدو سه روز آنرا بخوان ودیکر تو دانی
چون باسر درس رفتم بابا فرج را دیدم که درآمد وکفت دی دو هزار

بابا فرج تبریزی
رحمه الله تعالی
٥

منزل از علم الیقین بگذشتی امروز باز با سر علم می‌روی من ترک درس
کردم و بریاضت و خلوت مشغول گشتم علوم لدنی و واردات غیبی
را نمودن گرفت گفتم حیف باشد که آن فوت شود آنرا می‌نوشتم با فرج
دیدم که از در درآمد و گفت شیطان ترا تشویش می‌دهد این سخنانرا
منویس دوات و قلم را بینداختم و خاطر را از همه باز پرداختم ۶
امیر اقبال سیستانی در کتابی که در آنجا همه سخنان شیخ خود شیخ رکن الدین
علاء الدوله قدس الله تعالی سره جمع کرده است از شیخ نقل می‌کند که
شیخ نجم الدین کبری بهمدان رفت و اجازت حدیث حاصل کرد و شنید
که در اسکندریه محدثی بزرگ هست با اسناد عالی هم از آنجا باسکندریه
رفت و از وی نیز اجازت حاصل کرد و در بازگشتن شبی رسول را
صلی الله علیه و سلم در خواب دید و از آنحضرت درخواست کرد که مرا
کنیتی بخش رسول صلی الله علیه و سلم فرمود که ابو الجناب پرسید که
ابو الجناب مخفف فرمود که لا مشدده چون از واقعه باز آمد در
معنی این وی را این روی نمود که از دنیا اجتناب می‌باید کرد
درحال تجرید کرد و در طلب مرشد مسافر گشت و بهر کس که می‌رسید
ارادت درست نمی‌کرد بسبب آنکه دانشمند بود و سر او بهیچکس
فرو نمی‌آمد و چون بملک خوزستان رسید در دزپول درآمد
و آنجا رنجور شد و هیچکس او را مقامی نمی‌داد که آنجا نزول کند عاجز
گشت از کسی پرسید که درین شهر هیچ مسلمانی نباشد که مردم رنجور
و غریب را جای دهد تا من آنجا روزی چند بیاسایم آنکس گفت که
اینجا خانقاهی هست و شیخی اگر آنجا روی ترا حرمت کنند گفت نام او
چیست گفت شیخ اسمعیل قصری شیخ نجم الدین آنجا رفت او را جای
دادند در صفه مقابل صفه درویشان و آنجا ساکن شد و رنجوری وی

دراز

دراز کشید و می‌گفت با این همه از رنجوری چندان رنج بمن نمی‌رسید که
از آواز سماع ایشان که من سماع را بغایت منکر بودم و قوت نقل
مقام کردن نداشتم شبی سماع می‌کردند شیخ اسمعیل از گرمی سماع
ببالین من آمد و گفت می‌خواهی که برخیزی گفتم بلی دست من بگرفت
و مرا بکنار کشید و بمیان سماع برد و زمانی نیک مرا بگردانید و بر روی
دیوار تکیه داد من گفتم که درحال خواهم افتاد چون بخود آمدم خود را
تن درست دیدم چنانکه هیچ بیماری در خود نمی‌دیدم مرا ارادت حاصل
شد روز دیگر بخدمت وی رفتم و دست ارادت گرفتم و بسلوک
مشغول شدم و مدتی آنجا بودم چون مرا از احوال باخبر شدی
و علم وافر داشتم مرا شبی در خاطر آمد که از علم باطن باخبر شدی
و علم ظاهر تو از علم شیخ زیادتست بامداد شیخ مرا طلب کرد و گفت
برخیز و سفر کن که ترا بر عمار یاسر می‌باید رفت من دانستم که شیخ
بران خاطر من واقف شد اما هیچ نگفتم و برفتم بخدمت شیخ عمار
و آنجا نیز مدتی سلوک کردم و آنجا شبی مرا همین بخاطر آمد بامداد
شیخ عمار فرمود که نجم الدین برخیز و بمصر رو بخدمت روزبهان
که این هستی را وی بسیلی از سر تو بیرون برد برخاستم و بمصر
رفتم چون بخانقاه وی در رفتم شیخ آنجا نبود و مریدان او
همه در مراقبه بودند هیچکس بمن نپرداخت آنجا کسی دیگر بود از وی
پرسیدم که شیخ کجاست گفت شیخ در بیرونست و وضو می‌سازد
من بیرون رفتم شیخ روزبهان را دیدم که در آب اندک وضو می
ساخت مرا در خاطر آمد که شیخ نمی‌داند که درین قدر آب وضو
جایز نیست چگونه شیخی باشد او وضو تمام ساخت و دست بر
روی من افشاند چون آب بر روی من رسید در من بیخودی پیدا شد

شیخ بخانقاه درآمد من نیز درآمدم و شیخ بشکر وضو مشغول شد
من بر پای بودم منتظر آن که شیخ سلام باز دهد او را سلام کنم
همچنان بر پای ایستاده غایب شدم دیدم که قیامت قایم شده است
و دوزخ ظاهر گشته و مردمان را می گیرند و بآتش می اندازند و بر سر راهگذر
آتش پشته است و شخصی بر سر آن پشته نشسته است و هر که می گوید که من
تعلق بوی دارم او را رها می کنند و دیگران را در آتش می اندازند ناگاه
مرا بگرفتند و بکشیدند چون آنجا رسیدم گفتم من تعلق بوی دارم
مرا رها کردند من بر پشته بالا رفتم دیدم که شیخ روزبهان است پیش او رفتم
و در پای او افتادم او سیلی سخت بر قفای من زد چنانکه از قوت آن
بروی در افتادم و گفت بیش ازین اهل حق را انکار مکن چون بیفتادم
از غیبت باز آمدم شیخ سلام نماز داده بود پیش رفتم و در پای او
افتادم شیخ در شهادت نیز همچنان سیلی بر قفای من زد و همان لفظ
بگفت آن رنجوری از باطن من برفت بعد از آن امر کرد مرا که باز گرد و
بخدمت شیخ عمار رو و چون باز گشتم مکتوبی بشیخ عمار نبشته که هر چند
مس داری می فرست تا زر خالص می گردانم و باز بر تو می فرستم از آنجا
بخدمت شیخ عمار آمد و مدتی آنجا بود چون سلوک تمام کرد وی را امر
فرمود که بخوارزم رو وی می گفت آنجا مردمان عجب اند و این طریق را
و مشاهده را در قیامت نیز منکرند گفت برو و باک مدار بخوارزم آمد و
این طریق را منتشر گردانید و مریدان بسیار بر وی جمع آمدند و بارشاد
مشغول شد • چون کفار تتار بخوارزم رسیدند شیخ اصحاب خود را
جمع کرد و زیادت بر شصت بودند و سلطان محمد خوارزمشاه گریخته بود
و کفار تتار پنداشتند که وی در خوارزم است و بخوارزم در آمدند شیخ
بعض اصحاب را چون سعد الدین حموی و شیخ رضی الدین علی لالا و غیر ایشان

طلب

طلب داشت و گفت زود برخیزید و ببلاد خود روید که آتشی از
جانب مشرق بر افروخت که تا نزدیک بمغرب خواهد سوخت این فتنه
عظیم که درین امت مثل این واقع نشده است بعضی از اصحاب گفتند
چه شود که حضرت شیخ دعایی کند شاید که این از بلاد مسلمانان مندفع
شود شیخ فرمود که این قضاییست مبرم دعا دفع آن نمی تواند
کرد پس اصحاب التماس کردند که چهارپایان آماده است اگر جناب
حضرت شیخ نیز با اصحاب موافقت کنند تا در ملازمت ایشان بخراسان
متوجه شوند دور نمی نماید شیخ فرمود که من اینجا شهید خواهم شد
و مرا اذن نیست که بیرون روم پس اصحاب متوجه خراسان شدند چون
کفار بشهر در آمدند شیخ اصحاب باقی مانده را بخواند و گفت قوموا
علی اسم الله نقاتل فی سبیل الله و بخانه در آمد و خرقه خود را بپوشید
و میان محکم ببست و آن خرقه پیش گشاده بود بغل خود را از هر دو جانب
پر سنگ کرد و نیزه بدست گرفت و بیرون آمد چون با کفار مقابل
شد در روی ایشان سنگ می انداخت تا آن غایت که هیچ سنگ نماند
کفار وی را تیرباران کردند یک تیر بر سینه مبارک وی آمد بیرون کشید
و بینداخت و بران برفت • گویند که در وقت شهادت پرچم کافری
گرفته بود بعد از شهادت ده کس نتوانستند که وی را از دست شیخ
خلاص دهند عاقبت پرچم وی را ببریدند • و بعضی گفته اند که حضرت
مولانا جلال الدین رومی قدس سره در غزلیات خود اشارت باین
قصه و بانتساب خود بحضرت شیخ کرده آنجا که گفته است نظم
ما از آن محتشمانیم که ساغر گیرند • نه از آن مفلسکان که بز لاغر گیرند
بیکی دست می خالص ایمان نوشند • بیکی دست دگر پرچم کافر گیرند
و کانت شهادته قدس الله تعالی روحه فی شهور سنة ثمان عشرة و ستمایه

ایست

را

حضرت شیخ را مریدان بسیار بوده اند اما جندی ازیشان یگانهٔ جهان و مقتدای زمان بوده اند چون شیخ مجد الدین بغدادی و شیخ سعد الدین حموبی و باباکمال جندی و شیخ رضی الدین علی لالا و شیخ سیف الدین باخرزی و شیخ نجم الدین رازی و شیخ جمال الدین کیلی و بعضی کفته اند که مولانا بهاء الدین ولد والد مولانا جلال الدین رومی نیز ازیشان بوده است قدس الله تعالی ارواحهم

٣٦٣

شیخ مجد الدین بغدادی قدس الله تعالی روحه

کنیت وی ابو سعیدست و نام وی مجد الدین شرف بن المؤید بن ابی الفتح البغدادی رحمه الله وی باصل از بغدادست خوارزمشاه از خلیفهٔ بغداد التماس طبیبی کرد یدر ویرا فرستاد و بعضی کفته اند از بغداد که است یکی از دیهای خوارزم وی از مقربان سلطان بوده است شیخ رکن الدین علاء الدوله فرموده که انکه می کویند که وی امرد بوده است که بصحبت شیخ رسید خلاف واقع است مردی تمام بود اما صورت لطیف داشت ویرا شیخ اول بخدمت متوضا مشغول ساخت والدهٔ وی بشنید و او طبیبه بود و شیخ نیز طبیب بود والدهٔ وی کسی پیش شیخ فرستاد که فرزند مجد الدین مردی نازکست و این کاری بس عجب است اکر شیخ بفرماید من ده غلام ترک بفرستم تا خدمت متوضا کنند و ویرا بخدمتی دیکر مشغول کند شیخ فرمود که اورا بکویید که این سخن از تو عجب است که علم طب می دانی اکر پسر ترا تب صفراوی زحمت دهد من دارو بغلام ترک دهم پسر تو صحت نیابد • شیخ رکن الدین علاء الدوله کفته است که روزی یکی از مریدان سلطان بایزید کردی در حساب بود و کار کرده با من کفت که چونست که تو باین خاندان ارادت آوردی و سلوک جز بمتابعت بایزید کردی کفتم من این نمی دانم اما یک نوبت وضو

می ساختم در اثنای آن دیدم که دیوار قبله بکشاد و از آن سو فضایی پیدا شد و اسمان و ستارهٔ مشتری می نمود پرسیدم که این چیست یکی کفت این نور سلطان بایزیدست ساعتی شد آسمانی دیکر دیدم تمام نورانی همچون خورشید کفتم این چیست یکی کفت این نور مجد الدین بغدادی است درویش متعجب شد بعد ازان کفتم این سخن نه بآن می کویم که در مراتب ایشان بیانی می کنم یا ترجیح می نهم شیخ مجد الدین را بر سلطان بایزید اما هر کس را حق سبحانه حواله کرده است بمشربی چون او توجه بان مشرب کرد و متابع ان طریق شد حق تعالی جهت ثبات قدم او وارد ان طریق شیخ او وارد را علی مراتب بر وجلوه کند و اکرنه علی التحقیق مراتب رفیعات پیدا شود و نشان علو مرتبه درین عالم جز متابعت حبیب مطلق صلی الله علیه وسلم نیست هر کس که متابع ترمرتبه وی عالی تر • روزی شیخ مجد الدین با جمعی از درویشان نشسته بود سکری بروی غالب شد کفت ما بیضهٔ بط بودیم بر کنار دریا و شیخ ما شیخ نجم الدین مرغی بود بال تربیت بسر ما فرود آورد تا از بیضه بیرون آمدیم ما چون بچهٔ بط بودیم در دریا رفتیم و شیخ بر کنار بماند شیخ نجم الدین بنور کرامت آنرا دانست بر زبان ایشان کذشت در دریا میراد شیخ مجد الدین انرا شنید بترسید پیش شیخ سعد الدین حموبی آمد و تضرع بسیار کرد که روزی که حضرت شیخ را وقت خوش باشد مرا خبر کن تا بحضرت آیم و عذری بخواهم وقتی شیخ را در سماع حال خوش شد شیخ سعد الدین شیخ مجد الدین را خبر کرد شیخ مجد الدین پای برهنه بیامد و طشتی پر آتش کرد و بر سر نهاد و بجای کفش بایستاد شیخ بوی نظر کرد و فرمود که چون بطریق درویشان عذر سخن پریشان می خواهی ایمان و دین بسلامت بردی اما سرت برود و در دریا میری و ما نیز در سر تو شویم و سرهای سرداران

وملک خوارزم در سر تو شود و عالم خراب کرد شیخ مجد الدین
در قدم شیخ افتاد و باندک فرصتی سخن شیخ بظهور آمد شیخ مجد الدین
در خوارزم وعظ می کفت و مادر سلطان محمد عورتی بود بغایت جمیله
بوعظ شیخ مجد الدین می آمد وکاه کاهی بزیارت وی می رفت مدعیان
فرصت جستند تا شبی که سلطان بغایت مست بود عرضه داشتند
که مادر تو بمذهب امام ابو حنیفه رحمه الله بنکاح شیخ مجد الدین
در آمده است سلطان بسیار رنجه شد فرمود که شیخ را در دجله
انداز ند انداختند خبر بشیخ نجم الدین رسید متغیر کشت وکفت
انا لله وانا الیه راجعون فرزند مجد الدین را در آب انداختند
ومرد پس سر بسجده نهاد و زمانی نیک در سجده بود پس سر از سجده
بر آورد وکفت از حضرت عزت در خواستم تا بخون بهای فرزندم
ملک از سلطان محمد باز ستاند اجابت فرمود سلطانرا از آن خبر
دادند بغایت پشیمان شد پیاده بحضرت شیخ آمد وطشتی پر زر
بیاورد وشمشیر وکفن بر سر آن نهاده وسر برهنه کرد ودر صف نعال
بایستاد وکفت اکر دیت می باید اینک زر واکر قصاص می کنید اینک شمشیر
شیخ در جواب فرمود که کان ذلک فی الکتاب مسطورا دیت او جمله ملک
تست وسر تو برود وسر بسی خلق وما نیز در سر شما شویم سلطان محمد
نومید بازکشت وعن قریب جنکیز خان خروج کرد و رفت انچه رفت
روزی قوال در مجلس شیخ مجد الدین این بیت را خواند که

خوش یافته اند در ازل جامه عشق • کر یک خط سبز بر کنارش بودی

شیخ محاسن خود را بکرفت وتیغ دست بر کلو نهاد وکفت

کر یک خط سرخ بر کنارش بودی • وهمانا که باین اشارت بشهادت
خود کرده باشد وبعد از آن این رباعی بکفت رباعی

در بحر محیط غوطه خواهم خوردن • یا غرقه شدن یا کهری آوردن

کار تو مخاطره است خواهم کردن • یا سرخ کنم روی ز تو یا کردن

در خدمت شیخ نجم الدین کبری قدس سره درویشی بود از قریه بسکرد آباد
ویرا زنکی بسکردی می کفتند وبمقام عالی رسیده بود تا غایتی که تا وی
از خلوت بیرون نیامدی سماع بر نخاستی روزی در اثنای سماع وقت او
خوش شد از زمین برخاست وطاقی بلند بود انجا بر ان طاق نشست ودر
وقت فرود آمدن از بالا بر کردن شیخ مجد الدین بغدادی جست
وپایها فرو آویخت وشیخ مجد الدین همچنان چرخ می زد واین زنکی
مردی بلند وکران بود وشیخ مجد الدین بس نازک ولطیف چون
از سماع فارغ شد کفت ندانستم که زنکیست بر کردن من یا کنجشکی
وچون از کردن او فرو می آمد رخساره او را بدندان بکرفت چنانک
نشان بماند بارها شیخ مجد الدین کفتی که مرا در قیامت همین مفاخرت
تمام است که اثر دندان زنکی بر روی من باشد • شیخ رکن الدین
علاء الدوله قدس سره کفته است که شیخ مجد الدین بغدادی فرموده
که در واقعه از حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم پرسیدم
که ما تقول فی حق ابن سینا قال صلی الله علیه وسلم هو رجل اراد
ان یصل الی الله تعالی بلا واسطتی فحجبته بیدی هکذا فسقط فی النار
من این حکایت را پیش استاد مولانا جمال الدین حلبی می کفتم او کفت
عجب که بعد از آن فرمود که از بغداد بشام می رفتم تا از انجا بروم روم
چون بموصل رسیدم شب در مسجد جمعه بودم چون در خواب
شدم دیدم که کسی می کوید که انجا نمی روی که فایده کیری من نظر
کردم جمعی دیدم که حلقه زده بودند وشخصی در میان ایشان نشسته
ونوری از سر وی باسمان پیوسته وی سخن می کفت وایشان می

شنیدند گفتم این کیست گفتند مصطفی صلی الله علیه وسلم من پیش رفتم
و سلام گفتم جواب گفتند و مرا در حلقه جای دادند چون بنشستم پرسیدم
که یا رسول الله ما تقول فی حق ابن سینا فرمود که رجل اضله الله علی علم
دیگر گفتم ما تقول فی حق شهاب الدین المقتول گفت هو من متبعیه
بعد از ان گفتم از علماء اسلام نیز بپرسم پرسیدم که ما تقول فی حق
فخر الدین الرازی گفت هو رجل معاتب گفتم ما تقول فی حق حجة الاسلام
محمد الغزالی گفت هو رجل وصل الی مقصوده گفتم ما تقول فی حق امام
الحرمین گفت هو ممن نصر دینی گفتم ما تقول فی حق ابی الحسن الاشعری
گفت انا قلت وقولی صدق الایمان یمان والحکمة یمانیة بعد از ان
کسی که نزدیک من بود مرا گفت که ازین سوالها چه می کنی دعایی درخواست
کن که ترا فایده کند بعد از ان گفتم یا رسول الله مرا دعایی بیاموز فرمود
که قل اللهم تب علی حتی اتوب واعصمنی حتی لا اعود وحبب الی الطاعات
وکره الی الخطیئات بعد از ان از من پرسید که بکجا می روی گفتم بروم
فرمود که الروم ما دخله المعصوم ومن از واقعه باز آمدم در انجا
غرفه بود مولانا موفق الدین کواشی انجا بود و در آخر عمر ضریر گشته
بود بزیارت وی رفتم پرسید که تو کیستی بگفتم گفت از کجا می آیی گفتم
از بغداد گفت بکجا می روی گفتم بروم گفت بروم گفتم بلی گفت الروم
ما دخله المعصوم من متعجب شدم و دست در دامن او زدم گفتم مگر
شما در مجلس دوشین حاضر بودید گفت دعنی دعنی دست از وی
باز داشتم و باز گشتم • شیخ رکن الدین علاء الدوله قدس سره گوید
که مولانا جمال الدین مردی عزیز بود و او را تصانیف مشهوره در علوم
بسیارست و میان او و میان امام غزالی دو واسطه بیش نبوده است
واین حکایت وی دلیل است بر صحت واقعهٔ شیخ مجد الدین را •

چون شیخ مجد الدین را در سنه سبع و ستمائه وقیل سنه ست عشر و ستمائه
شهید کردند خاتون وی که از نیشابور بود وی را بنیشابور نقل
کرد و در سنه ثلث وثلثین وثمانمائه وی را باسفراین نقل کرده اند

۲۶۴

شیخ سعد الدین حمویی قدس الله تعالی روحه

نام وی محمد بن المؤید بن ابی بکر بن ابی الحسن بن محمد بن حمویه است
از اصحاب شیخ نجم الدین کبری است قدس الله تعالی روحه • وفی تاریخ
الیافعی کان صاحب احوال ورياضات وله اصحاب ومریدون وکلام
سکن سفح قاسیون مدة ثم رجع الی خراسان فتوفی هناک • در علوم
ظاهری و باطنی یگانه است مصنفات بسیار دارد چون کتاب محبوب
وسجنجل الارواح وغیر آن • و در مصنفات وی سخنان مرموز و کلمات
مشکل وارقام واشکال ودوایر که نظر عقل وفکر از کشف وحل آن عاجز است
بسیارست وهمانا که تا دیدهٔ بصیرت بنور کشف منفتح نشود ادراک آن
متعذرست • وی گفته است بشرنی الله سبحانه وقال من اصغی کلامک
بحسن القبول والاعتقاد فی ذکری وتعریفی فقد اندرجت فیه
نطفة العلم والمعرفة وان التبس علیه فی الحال فقد ثبت له النصیب فی
طور من اطواره • شیخ صدر الدین قونیوی قدس الله تعالی سره
بصحبت وی می رسیده است می گوید که از وی شنیدم که می گفت مواثیق
هفت است ودر میثاق الست بربکم منحصر نیست از ان با شیخ خود شیخ
محی الدین قدس الله تعالی سره باز گفتم گفت کلیات را می گوید واگر نه
جزئیات از ان بیش است • شیخ مؤید الدین الجندی در شرح فصوص
الحکم می گوید که شیخ صدر الدین روزی در مجلس سماع با شیخ سعد الدین
حاضر بود شیخ سعد الدین در اثنای سماع روی بصفه که در ان
منزل بود کرد و با ادب تمام مدتی برپای ایستاد و بعد از ان چشم خود را

بپوشید و آواز داد که ای صدر الدین چون شیخ صدر الدین پیش آمد
چشم بر روی وی بگشاد و گفت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم در آن
صفه حاضر بودند خواستم که چشمی که بمشاهدهٔ جمال آنحضرت صلی الله
علیه وسلم مشرف شده است اول بر روی تو بگشایم • وی گفته است
که وقتی روح مرا عروجی واقع شد و از قالب منسلخ گشت سیزده روز
چنان بماند آنگاه بقالب آمد و قالب در آن سیزده روز چون مرده
افتاده بود و هیچ حرکت نمی‌کرد و روح چون بقالب آمد و قالب برخاست
خبر نداشت که چند روز افتاده است دیگران که حاضر بودند گفتند
سیزده روز است تا قالب تو چنین افتاده است • و از اشعار وی است
که در کتاب محبوب درج کرده است این رباعی عربی رباعیه

یا راحة مهجتی و نور البصر • استیقظ قلبی بک وقت السحر
ناجیت ضمیر خاطری یا قمری • انی انا فیک و انت لی فی نظری

و این رباعیات فارسی نیز از آن قبیل است رباعیه

کافر شوی ار زلف نگارم بینی • مومن شوی ار عارض یارم بینی
در کفر میاویز و در ایمان منگر • تا عزت یار و افتقارم بینی

رباعیه

بی تو نظری نیست مرا در کاری • بی روی تو خوش نیایدم گلزاری
در باغ رضای چون تو زیبا یاری • پیدا و نهان روی تو دیدم باری

رباعیه

بی تو نه بهشت بایدم نی رضوان • نی کوثر و زنجبیل و بحر حیوان
با قهر تو دوزخ است ار رضوان • با لطف تو دوزخ همه روح و ریحان

و این شعر نیز از آن قبیل است شعر

انت قلبی و انت فیه حبیب • و لسقم القلوب انت طبیب

لیس فی قلب من یحبک صدقا • غیر ذکراک حالة یستطیب
انت سقمی و صحتی و شفائی • و بک الموت و الحیوة یطیب
و اذا ما نظرت فی بلطف • عن فوادی و اعینی لا تغیب
لک سری و مهجتی و ضمیری • ساجد شاهد و ما لی نصیب

عمر وی شصت و سه سال بوده است و در روز عید اضحی سنه خمسین و ستمایه
از دنیا رفته است و قبر وی در بحرآباد است رحمه الله تعالی

شیخ سیف الدین باخرزی قدس الله تعالی روحه

وی از خلفاء شیخ نجم الدین کبری است بعد از تحصیل و تکمیل علوم
بخدمت شیخ آمد و تربیت یافت • در اوایل ویرا بخلوت می
نشاندند در اربعین دوم بدر خلوت وی آمد و انگشت مبارک بر در خلوت
وی زد و آواز داد که ای سیف الدین بیت

منم عاشق مرا غم سازوار است • تو معشوقی ترا با غم چه کار است

برخیز و بیرون آی آنگاه دست ویرا بگرفت و از خلوت بیرون آورد
و بطرف بخارا روانه گردانید • وقتی برای شیخ نجم الدین از ختای
کنیزکی آورده بوده اند شب زفاف با اصحاب گفته است که ما امشب
بلذتی مشروع اشتغال خواهیم نمود شما نیز در موافقت ترک ریاضت
کنید و بفراغت و آسودگی بسر برید چون حضرت شیخ این بگفت
شیخ سیف الدین آن شب ابریقی بزرگ پر آب کرد و بر در خلوت شیخ
بیستاد چون وقت صبح شیخ بیرون آمد ویرا دید گفت نه ما گفته بودیم
که امشب بلذت و حضور خود مشغول باشید چرا خود را باین ریاضت
در رنج انداختی گفت شما فرموده اید که هر کس بلذت و حضور خود مشغول
شود مرا هیچ لذت ورای آن نیست که بر آستانهٔ حضرت شیخ بخدمت
بایستم شیخ فرموده که بشارت باد ترا که سلاطین در رکاب تو بدوند

روزی یکی از سلاطین بزیارت شیخ سیف الدین آمد و در وقت باز
کشتن از شیخ درخواست که اسبی نذر شیخ کرده ام التماس می نمایم
که شیخ قدم رنجه فرمایند تا بدست خود سوار کنم شیخ التماس ویرا
مبذول داشت بدر خانقاه آمد بادشاه رکابش بکرفت تا سوار
شد اسب سرکشی کرد و عنان در ربود قریب به پنجاه کام در
رکاب شیخ بدوید با پادشاه کفت حکمت در سرکشی این اسب
آن بود که ما شبی در خدمت شیخ الاسلام شیخ نجم الدین بودیم
ما را بشارت داد که پادشاهان در رکاب تو بدوند اکنون
این مصدق سخن شیخ شد ۰ ومن کلماته القدسیة
هذه الرباعیات رباعیه

هر شب بمثال پاسبان کویت ۰ می کردم کرد آستان کویت
باشد که بر آید ای صنم روز حساب ۰ نامم ز جریدهٔ سکان کویت

رباعیه

هر چند کهی ز عشق بیکانه شوم ۰ با عافیت آشنا و همخانه شوم
ناکاه پری رخی بمن بر کذرد ۰ بر کردم از آن حدیث و دیوانه شوم

روزی بجنازهٔ درویشی حاضر شد کفتند شیخا تلقین فرمایید
پیش روی میت آمد و این رباعی فرمود رباعیه

کر من کنه جمله جهان کردستم ۰ لطف تو امیدست که کیرد دستم
کفتی که بوقت عجز دستت کیرم ۰ عاجز تر ازین مخواه کاکنون هستم

توفی قدس سره فی سنة ثمان وخمسین وستمایه و قبره ببخارا است

٣٦٦

عین الزمان جمال الدین کیلی رحمه الله تعالی

وی نیز از خلفاء شیخ نجم الدین است بسیار دانشمند و فاضل بوده است
در اوایل که عزیمت صحبت شیخ کرد بکتبخانه در آمد و از لطایف علوم

عقلی و نقلی مجموعهٔ انتخاب کرد که در سفر مونس وی باشد چون
نزدیک خوارزم رسید شبی در خواب دید که شیخ با وی کفت
که ای کیلیک پشته بینداز و بیا چون بیدار شد اندیشه کرد
که پشته چیست من از دنیا هیچ ندارم و اندیشهٔ جمع آن نیز
ندارم شب دوم همین خواب دید و شب سیم نیز از شیخ پرسید
که شیخا پشته چیست کفت آن مجموعه که جمع کردهٔ چون بیدار شد آنرا
در جیحون انداخت چون بحضرت شیخ رسید کفت اکر آن مجموعه را
نمی انداختی ترا هیچ فایده نمی بود پس ویرا خرقه پوشانید و در اربعین
نشاند و بعد از تمام اربعین عین الزمان لقب نهاد ۰ شیخ جمال الدین
در قزوین می بوده است یکی از سادات قزوین را عزیمت شیراز شد از
شیخ التماس سفارشی بپادشاه شیراز که بشیخ ارادت تمام داشت کرد
شیخ پارهٔ کاغذ طلبید و بر آنجا نوشت که عسل و رازیانه و بوی داد
چون آن سید بشیراز رسید و قصد ملاقات پادشاه کرد کفتند که وی
درد شکم دارد و در حمام است بدر حمام رفت دید که پادشاه بر سر
حمام نشسته است و از درد شکم تشویش عظیم دارد پیش رفت
و سلام کرد کفت از کجا می آیی کفت از قزوین از وی احوال شیخ پرسید
کاغذ را بوی داد بکشاد دید که در وی نبشته که عسل و رازیانه
کفت شیخ بنور فراست و کرامت علاج ما نوشته فرمود تا از آن حاضر کردند
کردند بخورد و فی الحال شفا یافت و آن سید را رعایت بسیار کرد

٣٦٧

بابا کمال جندی رحمه الله تعالی

چون خدمت بابا کمال جندی در صحبت شیخ نجم الدین مرتبهٔ تکمیل
و اکمال یافت حضرت شیخ خرقه بوی داد و کفت در دیار ترکستان
مولانا شمس الدین مفتی را فرزندی است که ویرا احمد مولانا می کویند

خرقه ما را بدو رسان و تربیت از وی دریغ مدار چون باباکمال بجند رسید جمعی کودکان بازی می کردند و احمد مولانا چون هنوز کودک بود در میان ایشان بود اما بازی نمی کرد جامهای ایشانرا نکاه می داشت چون باباکمال را دید برخاست و استقبال وی کرد و سلام کفت بعد ازان کفت چند ما جامهٔ دیکران نکاه داریم و شما جامهٔ ما نکاه دارید خدمت بابا ویرا کنار کرفت و بخانهٔ مفتی آمدند مفتی کفت این فرزند مجذوبست شاید که خدمت شایسته نتواند کرد برادر خردتر وی دانشمند مولانا بغایت زیرک است و مؤدب بابا کفت وی نیز بانصیب کردد اما ما بحوالهٔ شیخ نجم[ست] بوی آمدهایم احمد مولانا در اندک فرصتی تربیت تمام یافت و صیت کمالات وی منتشر شد و بسی از طالبان در صحبت وی تربیت یافتند و بمرتبهٔ کمال رسیدند و یکی از آنها شیخ بهاء الدین کبری است که تربیت برادر خود دانشمند مولا را که محمد نام داشته حوالهٔ بوی کرده بود و شیخ بهاء الدین تربیت فرزند خود ابوالفتوح را حواله بدانشمند مولانا کرده است و همانا که خدمت خواجه ابوالوفاء خوارزمی را انتساب با بوالفتوح است چنانکه در بیان سلسلهٔ مشایخ خود کفته است **شعر**

رسید فیض علی را از احمد مختار ⁂ پس از علی حسن [بصری] آمد خزینهٔ اسرار

حبیب و طائی و معروف پس سری و جنید ⁂ دو بو علی است دکر مغربی سر اخیار

عقیب این همه بوالقاسم و پس از نساج ⁂ [ابو بکر] امام احمد و پس سهروردی [ابو عثمان] و عمار

پس از اکابر مذکور شیخ نجم الدین ⁂ که بود قدوهٔ اخیار و سرور [ابو النجیب] ابرار

کمال و احمد و انکه بهاء ملت و دین ⁂ دکر محمد و پس بوالفتوح فخر کبار

و خدمت خواجه ابوالوفا را از مشارب صافیهٔ ارباب توحید و اصحاب

ابو علی رودباری و ابو علی کاتب ۵

خواجه ابوالوفاء خوارزمی رحمه الله تعالی ۵

اذواق و مواجید شربی تمام بوده است چنانک از رسایل و اشعار ایشان بتخصیص رباعیات ابن معنی ظاهرست و اثبات این دعوی را رباعی چند آورده می شود **رباعیات**

ای انک تویی حیات جان جانم ⁂ در وصف تو کرچه عاجز و حیرانم

بینائی چشم من تویی می بینم ⁂ دانائی عقل من تویی می دانم

رباعیه

من از تو جدا نبودهام تا بودم ⁂ اینست دلیل طالع مسعودم

در ذات توام نا پدیدم ار معدومم ⁂ وز نور تو ظاهرم اکر موجودم

رباعیه

چون بعض ظهورات حق آمد باطل ⁂ پس منکر باطل نشود جز جاهل

در کل وجود هر که جز حق بیند ⁂ باشد ز حقیقة الحقایق غافل

رباعیه

او هست نهان و آشکار است جهان ⁂ بل عکس بود شهود اهل عرفان

بل اوست همه جه آشکارا جه نهان ⁂ کر اهل حقی غیر یکی هیچ مدان

رباعیه

یکی است ولی نه آن یکی کش دانی ⁂ یکی که نباشد آن یکی را ثانی

خود را ز قیود خود اکر برهانی ⁂ دانیش نه از دلایل برهانی

رباعیه

بد کردم و اعتذار بدتر زکناه ⁂ جون هست درین عذر سه دعوی تباه

دعوی وجود و دعوی قدرت و فعل ⁂ لا حول و لا قوة الا بالله

وفات خواجه ابوالوفاء در شهور سنه خمس و ثلثین و ثمانمایه بوده است رحمه الله تعالی

شیخ نجم الدین رازی المعروف بدایه رحمه الله تعالی

وی نیز از اصحاب شیخ نجم الدین کبری است که تربیت ویرا حواله بشیخ مجد الدین [بن] کرده بوده است صاحب مرصاد العباد و تفسیر بحر الحقایق است ویرا

در کشف حقایق وشرح دقایق قوّت و قدرت تمام بوده است در واقعهٔ
جنکیزخان از خوارزم بیرون آمد و بروم رفت و وی با شیخ صدرالدین
قونیوی ومولانا جلال الدین رومی اتفاق ملاقات افتاد کویند که وقتی
در یک مجلس جمع بودند نماز شام قایم شد از وی التماس امامت کردند
در هر دو رکعت سورهٔ قل یا ایها الکافرون خواند جون نماز تمام کردند
مولانا جلال الدین رومی با شیخ صدرالدین بر وجه طیبت کفت که ظاهرا
یکبار برای شما خواند ویکبار برای ما وفات وی در سنهٔ اربع وخمسین
وستمایه بوده است ودر شونیزیهٔ بغداد بیرون مقبرهٔ شیخ سری سقطی
وشیخ جنید قبری بود می کفتند که قبر وی است والله تعالی
اعلم واز مقولات وی است این رباعی

شمع ار جه جو من داغ جدایی دارد ۰ با کریه وسوز آشنایی دارد
سررشتهٔ شمع به که سررشتهٔ من ۰ کان رشته سری بروشنایی دارد

شیخ رضی الدین علی لالا الغزنوی قدس الله تعالی سره

وهو علی بن عبد الجلیل اللالا الغزنوی وابن شیخ سعید که پدر شیخ
علی لالاست پسر عم حکیم سنایی است بعزم حج بخراسان آمد وبصحبت
شیخ ابو یعقوب یوسف الهمدانی رحمه الله رسید ۰ دران وقت که شیخ
نجم الدین کبری بهمدان می رفت بطلب حدیث در یک فرسنکیٔ دیهی
که شیخ علی لالا انجامی بود فرود آمده بود اتفاقا همان شب شیخ علی لالا
در واقعه دید که نردبانی نهاده بود تا آسمان وشخصی بر سر نردبان
ایستاده بود ومردمان یک یک پیش او می آمدند واو دست ایشان
می کرفت ومی برد تا در آسمان وانجا شخصی ایستاده بود ودست
ایشانرا بدست او می داد واو ایشانرا در آسمان می برد شیخ علی لالا نیز برفت
واورا بر نردبان بالا بردند ودستش بدست او دادند ووی را

[illegible]

بآسمان در برد جون آن واقعه را پیش پدر بکفت پدرش کفت آن
شخص را می شناسی کفت می شناسم ونام او می دانم کفت طلب وی باید کرد که
کلید تو در دست اوست پس شیخ علی لالا بطلب او مسافر شد و
جندین سال کرد عالم سفر کرد واز وی نام ونشان نمی یافت تا آنزمان که
شیخ نجم الدین بخوارزم آمد واین طریق را منتشر کردانید و دران وقت
شیخ علی لالا در ترکستان بود در خانقاه شیخ احمد یسوی روزی شخصی از
خوارزم آمده بود وشیخ علی لالا در خلوت بود می شنید که شیخ احمد از وی می
پرسید که در خوارزم هیچ درویشی هست ومردمان بجه مشغولند آن شخص کفت
این زمان جوانی آمده است وبارشاد خلق مشغول شده وخلقی بر وی جمع شده اند
پرسید که جه نام دارد کفت نجم الدین کبری جون شیخ علی لالا این نام بشنید از
خلوت بیرون جست ومیان سفر در بست شیخ احمد یسوی فرمود که جه بوده است
کفت سفر می کنم فرمود که صبر کن تا زمستان بکذرد کفت نتوانم بخدمت
شیخ نجم الدین آمد وبسلوک مشغول شد بعد از ان بجندگاه
شیخ مجد الدین بیامد ومرید شد وشیخ نجم الدین سی وپنج
سالکی نزدیک بوده است که بسلوک مشغول شده وشیخ مجد الدین
بسه جهار سال از شیخ علی لالا زیادت بوده است اما شیخ علی لالا در
اول جوانی بطلب مشغول شده بوده وایشان آن وقت هنوز
بسلوک مشغول نشده بودند وبتحصیل می کردند ۰ شیخ علی لالا
بصحبت بسیاری از مشایخ رسیده بوده وکویند که از صد وبیست
وجهار شیخ کامل مکمّل خرقه داشته است وبعد از وفات وی از انجمله
صد وسیزده خرقه باقی بوده وسفر هندوستان کرده بوده و
صحبت ابو الرضا رتن رضی الله عنه دریافته وامانت رسول صلی الله علیه وسلم
از وی کرفته جنانکه شیخ رکن الدین علاء الدوله انرا تصحیح فرموده

٣٧٠

وکفته که صحبت یعنی الشیخ رضی الدین علی اللالا صاحب رسول الله صلی الله علیه وسلم ابا الرضا رتن بن نصر رضی الله تعالی عنه فاعطانی مشطا من امشاط رسول الله صلی الله علیه وسلم وشیخ رکن الدین علاء الدوله آن شانه را در خرقه پیچیده وآن خرقه را در کاغذی و بخط مبارک خود بر آن کاغذ نوشته هذا المشط من امشاط رسول الله صلی الله علیه وسلم وصل الی هذا الضعیف من صاحب رسول الله صلی الله علیه وسلم وهذه الخرقة وصلة من ابی الرضا رتن الی هذا الضعیف • وهم شیخ رکن الدین بخط مبارک خود نوشته است که چنین کویند که آن امانت برای شیخ رضی الدین علی لالا بوده است از رسول صلی الله علیه وسلم وهذه الرباعیة من انفاسه القدسیة منقولة من خطه بیده رباعیه

هم جان بهزار دل کرفتار تو است • هم دل بهزار جان خریدار تو است
اندر طلبت نه خواب یابد نه قرار • هر کس که در آرزوی دیدار تو است

توفی قدس الله تعالی روحه فی الثالث من ربیع الاول سنة اثنتین واربعین وستمایه

شیخ جمال الدین احمد جورفانی رحمه الله تعالی

وی از اصحاب شیخ رضی الدین علی لالاست • شیخ رکن الدین علاء الدوله کفته است که شیخ احمد عجب مردی ذاکر بوده است مرتبهٔ عالی دارد من در غیب مرتبهٔ سلوک او را مناسب یافتم با شیخ ابو الحسن خرقانی واز آن شیخ رضی الدین علی لالا را با سلطان بایزید قدس الله تعالی ارواحهم شیخ رضی الدین علی کفته است هر که با خاموشی احمد مادر سازد آنچه از جنید و شبلی یافته اند از وی بیابد • روزی شیخ سعد الدین حمویی بجوربان رسید کسی فرستاد وشیخ احمد را طلب داشت شیخ احمد نیت عزلت کرده بود نیامد باز کس فرستاد که می باید آمد که مرا اشارتی رسیده است که چون از جهت تو شیخ علی اجازت نامه نوشته من نیز بنویسم شیخ احمد جواب فرستاد که من خدای تعالی را با اجازت

نام

۲۳۰

شیخ ص

خاطر نیم

با جازت نامه نخواهم پرستید • شیخ رکن الدین علاء الدوله کفته که این سخن مرا از وی بسیار خوش آمده است • وقتی شیخ احمد یکی از مریدان را دید که مراقبه کرده بود کفش بیرون کرد وچند کفش محکم در پس کردن او بزد مرید کفت مراقبه کرده ام چرا بخشم مینماید فرمود که مراقبه کسی را روا بود که یک هفته طعام نخورده باشد چون آواز پایی بشنود در نیاید که این کس برای من طعام می آورد وی در سلخ ربیع الآخر سنة تسع وستین وستمایه از دنیا رفته

٣٧١

شیخ نور الدین عبد الرحمن اسفراینی کسرقی رحمه الله تعالی

وی از اصحاب شیخ احمد جورفانی است در تسلیک طالبان و تربیت مریدان وکشف وقایع ایشان شانی عظیم داشته است • شیخ رکن الدین علاء الدوله کفته است که بدم من از من پرسید که درین زمانه از اولیا کدام مانده اند کفتم هستند ابن عجیل است در یمن وشمس الدین ساوجی است در ششتر وخواجه حاجی در ابهر وچند کس را از مشایخ که بر صراط مستقیم بودند بر شمردم کفت چون نست که این هم هستند وتو ارادت بشیخ نور الدین عبد الرحمن آوردی وبایشان التفات نکردی کفتم مرا مقصودی بود که جز بارشاد او راست نمی آمد من می خواستم که سلوک کنم واین طریقه بشناسم ودران وقت در همه عالم استادی نبود غیر او ومرا با آن کاری نبود که ببینم که بزرکان که اند تا هر کرا بزرکتر نشان دهند بخدمت او روم چه اکر کسی را با آهنکری کار باشد وبدکان زرکری رود عقل بروی خندد • وهم شیخ رکن الدین علاء الدوله کفته که در آخر الزمان اکر نه وجود شیخ نور الدین عبد الرحمن قدس الله تعالی روحه بودی سلوک بکلی محو کشتی ونشان نماندی اما

وهو احمد بن موسی بن عجیل در شان وی کفته اند که مثل احمد بن موسی در میان اولیا چون مثل یحیی بن زکریاست در میان انبیا علیهم الصلوة والسلام که عصیان ننمود وقصد معصیتی نکرد از وی پرسیدند از سماع صوفیان کفت اکر مباح دارم من اهل آن نیستم واکر انکار کنم بدستی که سماع کرده اند کسانی که بهتر از من اند •

چون حق تعالی این طریق را تا قیامت باقی خواهد داشت بوی مجدد
کرد • وهم وی گفته که روزی در جماعتخانه غایب شدم امام غزالی را
دیدم که نشسته بود و سر بر زانو نهاده و قلم میان دو انگشت گرفته
متحیر از وی پرسیدم که چه می‌شود و امام در چه فکر است گفت چگونه
متفکر نباشم که من در دنیی سیمرغ را سی صفت نبشته ام و این
ساعت می‌بینم و همه غلط بوده این واقعه را بخدمت شیخ نور الدین
عبد الرحمن گفتم فرمود که عجب من نیز در دیه شقان بودم و آن
وقت مرا در معرفت سخن گفتن شره تمام بود در غیب می‌بینم
که حق تعالی مرا می‌گوید که تو نمی‌دانی که از هر حسرتی که هست امام
غزالی را هیچ حسرت بآن نرسید که سلوک تمام ناکرده بحضرت ما آمد
بعد ازان که از غیب باز آمدم بر زبان خود عقده یافتم و خاموشی
پیشه کردم و بکار خود مشغول شدم • ولادت وی شوال سنه
تسع وثلثین وستمایه بوده است و در بغداد از دنیا رفته

ابو المکارم رکن الدین علاء الدوله احمد بن محمد البیابانکی قدس سره تعالی ۳۷۲

وی در اصل از ملوک سمنانست بعد از پانزده سالگی بخدمت
سلطان وقت شغل گرفت در یکی از حروب که سلطان را با اعدا بود
ویرا جذبه رسید بعد ازان در شهور سنه سبع وثمانین وستمایه
در بغداد بصحبت شیخ نور الدین کسرقی رسید در وقت مراجعت
از حجاز و در سنه تسع وثمانین وستمایه اذن ارشاد یافت و بعد از
سنه عشرین وسبعمایه در خانقاه سکاکیه در مدت شانزده سال
صد و چهل اربعین برآورد ملت و گویند که در سایر اوقات صد و سی
اربعین دیگر برآورده است و چون عمر وی به هفتاد و هفت سال
رسید شب جمعه بیست و دوم رجب سنه ست وثلثین وسبعمایه

در

در برج احرار صوفیاباد بجوار رحمت حق پیوست و در حظیره قطب
زمان عماد الدین عبد الوهاب مدفون گشت • روزی
پادشاه چوپان پیش شیخ آهویی فرستاد و سلام رسانید
و نیازمندی نمود که این گوشت صیدست بخورید که حلال
باشد شیخ گوید که مرا درین حالت حکایت امیر نوروز یاد آمد
که آن وقت که در خراسان بود و من بزیارت مشهد طوس رفته
بودم واو بشنید و با پنجاه سوار از عقب من بیامد و گفت میخواهم
که مادام که خراسان باشی با تو باشم چند روز با وی مصاحبت
افتاد یک روز آمد و دو خرگوش آورد و گفت من خود زده ام
بخور گفتم گوشت خرگوش است و هر کس که زده است من نخواهم خورد
گفت چرا گفتم بقول امام جعفر صادق رضی الله تعالی عنه حرام است
و چون یکی از بزرگان آنرا حرام دانسته است ناخوردن آن بهتر است
برفت و روزی دیگر بیامد و آهویی بیاورد و گفت این آهو را
من زده ام بتیری که خود تراشیده ام و بر اسبی نشسته بودم که از
پدران مادر قدیم پیش از غارت تخم بتخم بما رسیده است گفتم
این همان حکایت مولانا جمال الدین درگزینی است که یکی از امرا
مغول که در حوالی همدان می‌نشست و با وی دعوی ارادت می‌کرد
روزی به پیش وی در آمد و دو مرغابی بنهاد و گفت این را باز من
گرفته است و حلال باشد مولانا تناول فرماید مولانا گفت سخن
در مرغابی نیست سخن در آنست که باز تو دوش تا مرغ کدام پیرزن
خورده است که امروز اورا قوت گرفتن این مرغابی حاصل آمده است
بردار و ببر که لایق شماست اسب تو نیز تا دوش جو کدام مظلوم خورده است
که امروز اورا قوت دویدن حاصل آمده است تا تو در پشت او آهویی توانی زد

مر اخوردن آن روا نباشد القصه هرچند کفت کوشت او نخوردم
امّا درویشانرا کفتم بخورید شاید که جون بنیاز آورده کاری
بر آید ببرکت نیازمندی او • درویشی از شیخ سوال کرد که
جون این بدن را در خاک ادراک نیست و بدن مکتسب با روح
از وی مفارق شده اند و در عالم ارواح حجاب نیست جه احتیاج است
بسر خاک رفتن و فایده جیست جه در هر مقامی که توجه کند بروح
بزرکی همان باشد که بسر خاک رفته شیخ فرمود که فایده بسیار
دارد یکی آنکه جون بزیارت کسی می رود جندانکه می رود توجه
او زیادت می شود وجون بسر خاک رسد و بحس مشاهده کند
خاک او را حس او نیز مشغول او شود و بکلّی متوجه کرد د و فایده
بیشتر باشد و دیکر آنکه هرچند ارواح را حجاب نیست و همه جهان
او را یکیست امّا در بدنی که هفتاد سال با او صحبت داشته باشد
و بدن محشور او که بعد از حشر ابد الآبا د خواهد بود اینجا باشد بآن
موضع نظر او و تعلّق او بیشتر بود که بمواضع دیکر پس حکایت کرد که یک
نوبت در خلوت جنید قدس الله تعالی سره بودم و از خلوت وی ذوق
تمامی رسید بسبب جنید که دران خلوت بوده بود بیرون آمدم و بسر
خاک او رفتم اینجا آن ذوق نیافتم این معنی را با خدمت شیخ قدس سره بکفتم
فرمود که آن ذوق بسبب جنید یافتی یا نه کفتم بلی کفت در موضعی
که در عمر خود بیداست که جند نوبت اینجا بوده باشد وقتی که
ذوق حاصل می شود در بدنی که جندین سال دایم با او صحبت
داشته بود اولی بود که ذوق بیشتر حاصل شود اما شاید که
بسبب مشغولی حس بر سر خاک در توجه تقصیری افتاده باشد
آخر در خرقهٔ که اهل دلی پوشیده باشد ذوق آن مشاهده می

می توان کرد و بدن از خرقه نزدیکترست و فواید زیادت بسیارست
کسی اینجا توجه کند بروحانیت مصطفی صلی الله علیه وسلم فایده یابد
اما اکر بمدینه رود روحانیت مصطفی صلی الله علیه وسلم از رفتن او و
رنج راه او باخبر باشد وجون اینجا رسد بحس بیند روضهٔ پاک آنحضرت را
و بکلّی متوجه شود فایدهٔ آنرا با فایدهٔ این جه نسبت واهل مشاهده را
این معنی تحقیق باشد • وی فرموده که جملهٔ انبیا برای آن آمده اند
تا جشم خلق را بکشایند بعیب خود و بکمال حق و بعجز خود و قدرت حق و
بظلم خود و عدل حق و بجهل خود و علم حق و بمذلت خود و عزت حق
و ببندکی خود و خداوندی حق و بفقر خود و غناء حق و بتقصیر خود
و نعمتهای حق و بفناء خود و بقاء حق و هم برین قیاس نیز شیخ برای آنست
که جشم مریدانرا باین معانی بکشاید پس هرجند مرید در اثبات
خود و کمال خود بیش کوشد یا عملی کند تا کمال او ظاهر شود شیخ از وی
بیشتر رنجد جه شیخ این همه رنج از برای آن می کشد تا جشم کمال بین
نفس او را بدوزد و جشمی که کمال حق بیند بکشاید و او هر لحظه در کمال
خود جشم دیکر می کشاید پس در ضیعت رنج شیخ می کوشد در حق خویش
درویش می باید که در کمین نفس باشد تا هر جشمی که بکمال خود می کشاید حالی
آنرا می بندد و اکر نه جنین کند تا او را خبر شود نفس او هر سر مویی
جشمی بدیدن کمال خود بکشاید و از دیدن کمال حق کور کرده اند که
خاصیت نفس اینست • وهم وی فرموده که این مردمان عجب
اعتقادها دارند البته می کویند که درویش می باید که کدا
و محتاج باشد نمی دانند که حق تعالی هرکز هیچ مرشد را محتاج
نداشته است بخلق و جرا باید که بندکان خدای تعالی جز بخدای
محتاج باشند آخر این دنیا را با این همه نعمت ببرکهٔ ایشان بپای

حاجت است

خودم

تعالی

می دارد بلکه مقصود از آفرینش ایشانند نه آخر شیخ مجد الدین بغدادی را
قدس الله تعالی روحه هر سال خرج سفرهٔ خانقاه دویست هزار دینار زر
سرخ بوده است و من حساب می کنم پانصد هزار دینار را املاک وقف
کرده ام بر صوفیه که بر طریقهٔ ما باشند ۰ وهم وی فرموده که حق تعالی
این زمین و مزارع بحکمت آفرید و میخواهد که معمور باشد و فایده بخلق
برسد و اگر خلق بدانند که از عمارت دنیا که برای فایده و دخل کنند نه بوجه
اسراف چه ثوابست هرگز ترک عمارت نکنند و اگر بدانند که از ترک عمارت
وگذاشتن زمین را معطل چه گناه حاصل می شود هرگز نگذارند که اسباب
او خراب شود هر کس که زمینی دارد که از آن هر سال هزار من غله حاصل می
تواند کرد اگر بتقصیر و اهمال نهصد من حاصل کند و بسبب او آن صد من
از حلق خلق دور افتد بقدر آن از وی باز خواست خواهند
کرد و اگر کسی را حالی هست که بدنیا و عمارت آن نمی پرداز د
خوش وقت او و اگر چنانچه از کاهلی ترک عمارت زمین کند
وآنرا ترک و زهد نام نهد جز متابعت شیطان چیزی دیگر نیست
وهیچکس کمتر از آدمی بیکار نیست اخرویا و دنیویا ۰ وهم وی فرموده
که ممکن نیست که کسی بمرتبهٔ ولایت برسد الا که حق تعالی پردهٔ بر سر
او بپوشد و او را از چشم خلق پنهان دارد و معنی اولیائی تحت
قبابی اینست و این قباب صفات بشریت است نه پردهٔ از کرباس و
غیره و صفات آنست که در وعیبی ظاهر کند یا هنری را از وی در چشم
مردم بعیب فرا نماید و معنی لا یعرفهم غیری آنست که تا بنور ارادت
باطن کسی را منور نکند آن ولی را نشناسد پس آن نور او را شناخته
باشد نه آنکس ۰ وهم وی فرموده که درویشانی که بکار مشغولند
می باید که بطال را در میان ایشان راه نباشد که یک بیکار صد مرد

است

درکار

درکار را از کار باز دارد شعر عدوی البلید الی الجلید سریعة ۰
والجمر یوضع فی الرماد فیخمد ۰ وهم وی فرموده که می باید که درویشان
جهد نمایند تا در وقت لقمه خوردن نیک حاضر باشند که تخم اعمال در زمین
قالب انسانی لقمه است چون بغفلت تخم اندازند ممکن نیست که هرگز جمعیت
خاطر حاصل شود و اگر چه لقمه حلال باشد ۰ وهم وی فرموده که حکیم ترمذی
وجماعتی از مغاربه گفته اند که بدایة الاولیاء نهایة الانبیاء روزی در بغداد
در خدمت شیخ بوده ام قدس الله سره فرمود که آن جماعتی که گفته اند که بدایة
الاولیاء نهایة الانبیاء آنرا عذری هست و ایشان از آن سخن این خواسته اند
که بدایة الاولیاء نهایة الانبیاء فی الشریعة و نهایة الاولیاء بدایة الانبیاء
فی الطریقة زیرا که چون کمال شریعت در آخر کار نبی تمام شد که الیوم اکملت
لکم دینکم و ولی تا شریعت را بکمال فرا نگیرد قدم در ولایت نتواند نهاد
پس آنچه نبی را در شرایع بانتهاء کار باشد ولی را بابتدا باشد زیرا که اگر
کسی بدان احکام که در مکه نازل شد سلوک کند و باحکامی که در آخر عمر
در مدینه نازل شد التفات ننماید هرگز بولایت نرسد بلکه اگر انکار کند
کافر گردد پس ابتداء ولایت آنست که همه شرایع را بکمال قبول کند و متابعت
نماید اما در طریقت آنست که هر چند ولی سعی کند و مرتبهٔ او عالی شود
روح او را آن نوع معراجی که جسم نبی را بوده حاصل نشود و محال بود
که شود پس چون در انتهاء ولایت روح ولی مشابهت می یابد
بجسم نبی در طریقت نهایة الاولیاء بدایة الانبیاء باشد ۰ وهم وی
فرموده انبیا علیهم السلام از انشاء گناه عامداً معصوم اند و اولیا از
خوار داشت گناه محفوظ و از مصطفی صلی الله علیه وسلم مرویست بیت
ان تغفر اللهم فاغفر جما ۰ وای عبد لک لا الما
و نزدیک این بیچاره هیچ گناهی بدتر از آن نیست که بندهٔ خود را مقصر و مجرم نداند

اخی علی مصری رحمه الله تعالی

وی شیخی بوده در ملک شام و روم و مریدان بسیار بر وی جمع آمده
اما چون مردی منصف بود جمعی از مریدان خود را که مستعد بودند
با ایشان گفت اگر شما طالب خواهید من نیز طالبم و مرشدی نیافته‌ام
که پیش او سلوک کردمی اکنون در واقعه دیده‌ام و در شهادت نیز می
شنوم که در خراسان مرشدی است مکمل برخیزید تا برویم و او را
دریابیم و در خدمت مرشدی روزی چند سلوک کنیم و از آنچه خلق
بما گمان می برند چیزی حاصل کنیم القصه بنا برین قضیه آمده بود و در
حلقه مریدان شیخ داخل شده با جمعی از اصحاب خود شیخ فرمود که ارادت
ایشان بتو بعد ازین ارادت منست و وساطت تو در میان ایشان را
سود کند چه بنزدیک من میان شیخ و مصطفی صلی الله علیه وسلم هر چند
که خرقه بیشتر راه روشنتر و سلوک آسان ترست بخلاف اسناد حدیث
که آنجا هر چند واسطه کمترست حدیث صحیح ترست چه آنجا که خبرست
هر چند واسطه بیشتر بود احتمال تغیر بیشتر بود اما اینجا که خرقه است
هر چند که نور مشایخ بیشتر بود راه روشن تر بود و مدد ایشان
بیشتر بود ٭ روزی حکایت منصور حلاج در افتاد اخی علی مصری
از حال وی استفسار کرد حضرت شیخ بعد از آنکه در باب وی
سخنان بسیار فرمودند گفتند در آن وقت که مرا حال کرم بود
بزیارت وی رفتم چون مراقبه کردم روح ویرا در علیین یافتم
در مقامی عالی مناجات کردم و گفتم خداوندا این چه حالست
که فرعون انا ربکم الاعلی گفت و حسین منصور انا الحق گفت
و هر دو دعوی خدایی کردند اکنون روح حسین در علیین
و روح فرعون در سجین درین چه حکمتست در سر من ندا
کردند که فرعون بخود بینی در افتاد و همه خود را دید و ما را گم کرد

و حسین منصور همه ما را دید و خود را گم کرد بنگر که چه فرق باشد

شیخ نجم الدین محمد بن محمد الادکانی رحمه الله تعالی

وی مرید شیخ رکن الدین علاء الدوله است قدس سره عمر وی
بهشتاد رسیده بوده در شهور سنه ثمان و سبعین و سبعمایه
از دنیا برفته و در حصاری از اعمال اسفراین مدفون
گشته ٭ وی گفته در قول رسول صلی الله علیه وسلم
علیکم بالسَّوَادِ الأَعْظَمِ ای بالقُرآن

اخی محمد دهستانی رحمه الله تعالی

شیخ فرموده است که در اربعین شب پنجشنبه سی و نهم اربعین
در غیبه دیدم که جماعتی مسافران برسیدند و در میان ایشان
جوانی بود که حق تعالی را با او نظری از عنایت است و او را بمن حوالت است
چون بشهادت آمدم خادم را گفتم زینهار که هیچ مسافر را اجازت
مده تا بیرون آمدن من که برود قضا را همان ساعت جماعتی مسافران
رسیدند گفتم فردا روز جمعه چون اربعین تمام شده باشد در مسجد
جامع آنجا که من می نشینم ایشانرا بیاور تا ایشانرا ببینم چون روز
جمعه بمسجد رفتم درویشان مسافر بیامدند و سلام کردند چندانکه
نظر کردم آنرا که من دیده بودم در میان ایشان نبود گفتم مگر قومی دیگر
خواهند آمد نماز بگذاردیم و بخانقاه آمدیم خادم آمد و گفت ازین درویشان
یک تن که بخدمت ایشان مشغولست مگر پیش رختهای ایشان بوده و بمسجد
نیامده درخواست می کند که شما را ببیند گفتم نیک باشد چون درآمد
از دور او را بدیدم دانستم که اوست بیامد و سلام کرد و ساعتی
بنشست و بیرون رفت من خادم را طلب کردم و گفتم برو و این
جوانرا که برفت بگوی که می باید که اینجا چند روزی با ما باشی و ازین

جماعت باز کردی که ما را با تو کارست چون خادم بیرون رفت او را دید
که باز کشته بود و ایستاده خادم از وی پرسید که حال چیست کفت می خواهم
که با خدمت شیخ بکویی تا مرا قبول کند و هم اینجا بخدمت درویشان
مشغول شوم خادم کفت شیخ مرا از پی تو باین مهم فرستاده و او را در
آورد و مسافران برفتند و او را بخدمت مشغول کردم خدمتی که از آدمی
بهتر از آن ممکن نباشد بکرد بعد از سه سال که ذکر کفت و خلوتی چند
بنشست و حالهای نیکو او را روی نمود روزی در سفری بودیم و او در
صفه نشسته بود من آنجا که بودم نظر من بر حال وی افتاد دیدم که واردی
عالی بروی نازل می شد و حالی بس شکرف بروی کشف می کشت حالی برخاستم
و آنجا رفتم که او بود و مغلوب شده بود و مست آن حال کشته بانک بروی
زدم و کفتم در چه حالی و چه دیدی بکو کفت نمی توانم کفتم ناز مکن و بکوی
بزجر بکفت الحق مقامی بس عالی بود اما چون دیدم که در وی عجبی از بین پیدا
می شود کفتم این چیزی نیست و آنرا نفی کردم باری در آن مقام چیزی
در خود پیدا کرد و مدتی مدید از دماغ او نمی رفت تا بعد از آن بچند کاه
دیکر بتجلی صمدیت متجلی شد و آن مقامی است که در اینجا احتیاج با کل
از سالک بر می خیزد چون در آن حال خود را بدید غروری در وی پیدا شد
و با خود کفت ناخوردن صفت حق است و این صفت مرا حاصل است
و در باطن وی دعوی خدایی سر بر زدن کرفت و ترک خوردن کرد چندانکه
چوبش می زدم و چوب در دهان او می کردم و شربت در دهان او
می ریختم باز بدر می ریخت و بحلق وی فرو نمی رفت بکذاشتم تا مکر
بخوشی خود بخورد هیچ نخورد تا شش سال برین بر آمد و بخدمت
قیام می نمود و یک سعادت او آن بود که خود را هرکز از من بی نیاز ندانست
واکر نه این بودی هم در آن ورطه هلاک شدی و من مدت سی و هفت سال است

تا باشارت شیخ بارشاد مشغولم و چندین طالبان را دیدم همچنین مردی
که این محمد است که او را بلذت دنیا و نفس خود هیچ میلی نباشد ندیدم
و مدت بیست و پنج سال است که در میان درویشانست و برادرا و
خادم است و دیکر خادمان که پیش از بین بوده اند هیچکس از لفظ او نشنیده
باشد که مرا چیزی می باید نه از طعام و نه از جامه هرکز چیزی که بحظ نفس
تعلق داشته باشد کسی از زبان او نشنیده و با آنکه رنجوریها کشیده
هرکز کسی او را خفته ندیده و با کسی نکفته و از هیچ آفریده دو انطلبیده الغصه
در آن مقام ناخوردن بماند تا شش سال بعد از آن بکعبه می رفتم او را با خود
ببردم و قصد من آن بود که می دیدم که جماعتی این حال را عجب می داشتند و در قدرت
خدای تعالی بشک بودند و ایشانرا زیان می داشت تا در راه ببینند
و بی کمان بدانند که چیزی نمی خورد و آن شبهه را رفع کرده برفتیم و آنجماعت
شک برخاست و چون بمدینه رسیدیم او را کفتم اکرامت رسول صلی الله
علیه و سلم و مرید منی آن می باید کرد که رسول صلی الله علیه و سلم
کرده و من می کنم و اکر نه برخیز و برو که بیش ازین در صحبت ما نتوانی بود
و علی دوستی حاضر بود لقمه در دهان او نهاد سه لقمه تعیین کردم
که در روزی بخورد تا بمکه بعد از آن در مکه کفتم که همچنانک
درویشان می خورند بخورد بخورد و از آن ورطه خلاص یافت

٣٧٦

ابو البرکات تقی الدین علی الدوستی السمنانی رحمه الله تعالی

وی نیز از اصحاب شیخ رکن الدین علاء الدوله است روزی حضرت
شیخ می فرمودند که مادام که سالک در وقت تجلی صوری ادراک می کند
آن تجلی صوری باشد و حق تعالی را از آن صورت منزه باید داشت
اما آنرا تجلی حق باید دانست چنانکه موسی علیه الصلوة و السلام
از درخت شنید که اِنّی اَنَا الله هر که کوید درخت خدا بود کافر شود و هر که

کوید این سخن خدا نکفت کافر شود پس تجلی صُوَری را بدین نوع اعتقاد باید کرد و دران روز اخی علی دوستی بغایت خوش آمد حاضر بود شیخ فرمودند که مرا امسال واقعهٔ علی دوستی بغایت خوش آمد و بجهت ثبات اعتقاد درویشان بکویم حق تعالی امسال بروی یک نوبت در صورت کل موجودات تجلی کرد بعد ازان وی تسبیح حق و تنزیه او از صُوَر بلفظی که حق تعالی بر زبان وی می راند می کفت حق تعالی بخودی خود از وی برسید که مرا دیدی کفت نه خداوندا فرمود پس اینها که دیدی چه بود کفت آثار و افعال و صُوَر صفات تو و تو از همه صور منزهی حق تعالی درین سخن ویرا ثنا کفت و این معنی را از وی پسندیده داشت

٤٧٧ امیر سید علی بن شهاب بن محمد الهمدانی قدس الله تعالی سره

جامع بوده است میان علوم ظاهری و باطنی و ویرا در علوم اهل باطن مصنفات مشهورست چون کتاب اسرار النقطه و شرح اسماء الله و شرح فصوص الحکم و شرح قصیدهٔ خمریهٔ فارضیه و غیر آن ○ وی مرید شیخ شرف الدین محمود بن عبدالله المزدقانی بود اما کسب طریقت پیش صاحب السر بین الاقطاب تقی الدین علی دوستی کرد چون شیخ تقی الدین علی از دنیا برفت باز رجوع بشیخ شرف الدین محمود کرد و کفت فرمان چیست وی توجه کرد و کفت فرمان آنست که در اقصی بلاد عالم بکردی سه نوبت ربع مسکون را سیر کرد و صحبت هزار و چهارصد ولی را دریافت و چهارصد را در یک مجلس دریافت سادس ذوالحجه سنه ست و ثمانین و سبعمائه نزدیک بولایت کبر و سواد فوت شد و از انجا بختلان نعش نقل کردند

٤٧٨ شیخ عبدالله غرجستانی رحمه الله تعالی

وی از اصحاب شیخ رکن الدین علاء الدوله است و از یکی از دیههای غرجستانست خرد بوده است که پدر وی فوت شده و مادر وی شخص

دیگر را شوهر کرده روزی از وی امری واقع شده بود و ازان شخص متوهم کشته و کریزان از دیه بیرون آمده دران نواحی درختی بوده بزرک و در پای آن درخت چشمهٔ آبی بآن درخت برآمده و در میان شاخ و برک آن [پنهان هم] شده اتفاقا جماعتی از درویشان مولّه انجا نزول کرده اند در چشمهٔ آب عکس ویرا دیده اند و ویرا از درخت فرو آورده اند و همراه خود برده کذر ایشان بجانب سمنان افتاده بصحبت شیخ رفته اند و ویرا همراه برده چون نظر شیخ بروی افتاده بنور فراست کمال قابلیت ویرا درین طریق دریافته بعد ازان که درویشان سفر کرده اند کسان فرستاده و ویرا باز کردانیده درویشان اضطراب بسیار کرده اند و بحاکم و سلطان وقت رجوع نموده اند چون حقانیت حضرت شیخ برهمه ظاهر بوده هیچ سود نداشته پس حضرت شیخ بتربیت وی مشغول شده و بحسن التفات شیخ بمقامات عالیه رسیده و آن قدر التفات و اهتمام که شیخ را نسبت بوی بوده است معلوم نیست که نسبت بکس دیکر بوده باشد چنانچه از رباعیاتی که در مخاطبهٔ وی کفته اند معلوم می شود و چون بمرتبهٔ تکمیل و ارشاد طالبان رسیده حوالهٔ وی بولایت طوس شده است انجا آمده و بارشاد طالبان مشغول کشته پادشاه وقت از وی استدعا نموده که با وی در بعض محاربات که با اعدا داشته همراه باشد همراه او شده و دران محاربه بمرتبهٔ شهادت یافته و جسد مبارک ویرا بطوس نقل کرده اند و قبر وی انجاست

٤٧٩ بابا محمود طوسی رحمه الله تعالی

وی از مریدان شیخ عبدالله بوده است وقتی شیخ عبدالله جمعی درویشان را در اربعین نشانده بود یک شب خادم خانقاه را کفت که امشب درویش را واردی قوی خواهد رسید واقف باش که بیخودی نکنند و

و از خلوت بیرون نروند خادم حاضر می بود ناگاه بابا محمود نعره زنان
و فریاد کنان از خلوت بیرون جست و یک درویش دیگر که نام وی
هند والیاس بود نیز در عقب بابا محمود بیرون جست خادم در عقب
ایشان بدوید بهند والیاس رسید و ویرا بگرفت و بابا محمود روی
بکوه و صحرا نهاد هند والیاس بحسن تربیت و سیاست شیخ فی الجمله
بحال خود باز آمد و بابا محمود همچنان مجذوب و مغلوب بماند و از وی
کرامات و خوارق عادات بسیار ظاهر می شده است چنانچه مشهورست

۳۸۰ اخی علی قتلق شاه رحمه الله تعالی

وی نیز از مریدان شیخ عبدالله است و بحسن تربیت وی بمرتبهٔ کمال بلکه بمرتبهٔ
تکمیل رسیده بود دران وقت که شیخ عبدالله را بلشکر استدعا کرده
بودند اخی علی در سفر بوده است شیخ فرموده است که ما درین لشکر
بسعادت شهادت خواهیم رسید بعد از ما بجای ما اخی علی را بنشانید

۳۸۱ شیخ حافظ بهاء الدین عمر ابردهی رحمه الله تعالی

وی از مریدان اخی علی است گویند که وی خرد بود که والد وی فوت شد
چون بسن تمیز رسید خویشان وی را بدکان درزیی فرستادند تا
درزیگری بیاموزد دران فرصت مولانا رضی الدین علی مایانی
رحمه الله تعالی که از مریدان شیخ عبدالله غرجستانی بوده است و
صحبت خضر علیه السلام یافته بابرده رسیده و پرسیده که فرزند
عمر کجاست گفته اند که وی پیش درزیان باشد ~~در درزیان باشد~~ او را
بطلبید طلبیده اند مولانا وی را بطوس برده است و بحافظی صالح
سپرده است تا قرآن یاد گیرد و خدمت مولانا بعد از چندگاه باز بر آنجا
گذشته است شیخ حافظ را دیده است و متغیر شده استاد وی را گفته که
همانا فرزند عمر را از همان طعامها می دهی که خود میخوری گفته است حکم

در زبانست مولانا گفته است
هر که پیش درزیان باشد صح

چیز دیگر نکند ادم مولانا فرموده است که با وی بابرده رو و آنجا باش چندان
که وی قرآن حفظ کند چنان کرده است ۰ شیخ حافظ گفته است که در اوایل
کم مرا داعیهٔ سلوک راه خدای تعالی پیدا شد در نشابور مولانا شمس الدین
خلیفه بارشاد مشغول بود و در ردهٔ وی را بی شیخ اخی علی و در هر ولایتی
نام عزیزی می شنیدم مترددمی بودم که بکدام روم شبی در واقعه دیدم که
منزلی است بس رفیع و عمارتی عالی و در آنجا جماعتخانه بود در غایت روح
و پاکی و در پیشان آن رواقی و در پیشان رواق پرده آویخته و دران جماعتخانه
خلق بسیار و در رواق نیز جمعی از اکابر نشسته و مولانا شمس الدین خلیفه
بر کنار رواق نشسته و از میان جماعتخانه تاجی آویخته بودند و مولانا می گفت
که این تاج بر سر هر که راست آید معنی ما بوی حواله است هر کس می آمد و
امتحان می کرد بر سر هیچکس راست نمی آمد ~~معنی ما بوی حواله است~~ و من
در گوشهٔ ایستاده بودم و نظاره می کردم ناگاه خدمت مولانا نظر کرد و گفت
فرزند تو نیز پیش آی من خواستم که پیش آیم ناگاه دیدم که آن پرده که در پیشان
رواق بود در حرکت آمد و از پس آن پرده شخصی با هیبت بیرون آمد و مرا
برگرفت و در کنار اخی علی نهاد و فرمود که بگیر این طفل را و شیر ده از هیبت
آن از خواب در آمدم با خود گفتم حواله بخدمت اخی علی شد احرام ملازمت وی
بستم چون نظر وی بر من افتاد گفت حافظ دیر با شیر آمدی دست بیعت بوی
دادم و توبه کردم و تلقین گرفتم ۰ وهم وی گفته است که چون در سفر
حجاز ببغداد رسیدم در خانقاه شیخ نور الدین عبدالرحمن اسفراینی رحمه الله تعالی
نزول کردم دران وقت نبیرهٔ وی شیخ نور الدین عبدالرحمن شیخ الاسلام بغداد
بود و خلیفهٔ جد بزرگوار خود بود در وقت وداع وصیت کرد که چون شرف
زیارت روضهٔ شریفهٔ حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم دریابی نیازمندی
من بآن حضرت برسانی و باین عبارت بگویی که پیری عاصیی از عاصیان

بمن صح

امت تو عبدالرحمن بغدادی دعا رسانید چون بشرف زیارت رسیدم و شرایط
آن بجای آوردم وصیت شیخ بخاطرم آمد بهمان عبارت که وصیت کرده بود گفتم
حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم ابروی مبارک درهم کشیدند و مرا گفتند
که تو چنین مگوی که وی از غایت تواضع چنین گفته است و وی از اکابر امت
منست بعد از مراجعت آنرا بشیخ گفتم خوشدلی بسیار نمود و مرا دعای خیر کرد
وهم وی گفته است که وقتی درین ولایت وبایی عظیم افتاد چنانکه اکثر
خلق از حیوة خود مأیوس گشتند روزی خدمت مولانا رضی الدین علی مایانی
از ده مایان بابرده تشریف آورده و در بیرون ده نزول فرموده و مرا طلبید
و گفت که امر چنین است که همراه من بیایی و در سر قبر شیخ محمد خالد رحمه الله تعالی
در قریه اسجیل قرآن ختم کنی شاید که خدای تعالی این بلیت را دفع کند امتثال
نمودم اما بواسطه آنکه دران فرصت خواجه عبدالرحمن کهواره گر قدس سره
که از محبوبان و مجذوبان حضرت حق بود جل ذکره در قریه اسجیل بر سر سنگی
که بر در تربت شیخ محمد خالد است می نشست و سخنان بلند می گفت و خدمت
مولانا رضی الدین علی در غایت تشرع بود من متفکر شدم که مبادا که امری
واقع شود که مردم بلیت و بارا باز طلبند چون بنزدیک اسجیل رسیدم شخصی
بیرون آمد ویرا از احوال خواجه پرسیدم گفت حالی بر سر سنگ نشسته بود ناگاه
گفت که قوچی می آید که من حریف کله وی نیستم از انجا برخاست و دران نزدیکی
خراسی بود بانجا درآمد و در مغاکی پنهان شد چون بده رسیدیم و در
سر زیارت فرو آمدیم و مردم ده جمع شدند خبر رسید که امیر علی بیک که
حاکم ولایت بود بزیارت خواجه می آید مردم ده با مولانا گفتند که خواجه
بسبب شما باین خراس درآمده است اگر علی بیک بیاید و خواجه را نبیند جای
آن دارد که بر ما غضب کند خدمت مولانا متوجه خراس شد چون بخراس
درآمد فرمود که مهمانرا چنین دارند چون خواجه آواز مولانا را شنید از

مغاکی

مغاکی بیرون آمد و یکدیگر را کنار گرفتند و خواجه چیزی در گوش مولانا گفت مولانا
دگریه شد مدتی همچنان ایستاده بودند شخصی مرا گفت که امیر علی بیک بر در
ایستاده و انتظار می کشد من مولانا را تنبیه کردم مولانا فرمود که امیر علی بیک
منتظر شماست خواجه بیرون رفت و امیر علی بیک خواجه را دریافت خواجه
گفت مغولک برو که مهمان عزیز دارم علی بیک روان شد و خواجه از عقب
وی نعره می زد که هی مغولک بدو وی می دوید تا از نظر خواجه غایب شد بعد ازان
خواجه و مولانا بزیارت درآمدند و من از بیم آن که مبادا که خواجه سخنی بلند بگوید
با مولانا گفتم که من قرآن بیک شبانروز ختم می توانم کرد مولانا فرمود که امر بسه
شبانروز است من ختم آغاز کردم در اثنای تلاوت خواجه آغاز سخنان
بلند کرد مولانا بانگ بر وی زد دیگر تا آخر صحبت خواجه ازان سخنان
هیچ نگفت چون ختم تمام شد و از دعا فارغ شدند یکدیگر را وداع
کردند حق سبحانه آن بلیت را بمحض رافت و رحمت خود دفع کرد

مولانا فخرالدین لورستانی رحمه الله تعالی

٤٨٢

وی تحصیل علوم ظاهری کرده بوده است همیشه در خاطر می داشته است
که بعد از تحصیل علوم بسلوک راه خدای تعالی اشتغال نماید وقتی در یکی
از مدارس مصر خانه داشته و در انجا بمطالعه مشغول بوده ویرا از مطالعه
کلالی حاصل شده از برای تشحیذ خاطر از خانه خود بیرون آمده داعیه
سلوک بر دلش تازه گشته با خود گفته است آخر روزی از آنجه در آنم
بیرون می باید آمد امروز آنروز است دیگر بخانه خود باز نرفته است
و همچنان خانه را با کتابها و متاعهای دیگر در باز گذاشته است و پیش شیخ
شی لله رحمه الله تعالی که دران وقت در مصر بارشاد متعین بوده رفته
و بسلوک مشغول گشته و تا وی زنده بود در صحبت وی بوده و چون
وی از دنیا رفته است در طلب کاملی مکمل سفر اختیار کرده دران وقت شیخ

محی الدین طوسی که از اولاد امام غزالی است رحمه الله تعالی شهرتی تمام داشته است
و در شهر طوس می بوده بصحبت وی آمده آنچه می خواسته انجا نیافته از
انجا بدیدن وی رابی پیش فرزندان اخی علی قلقشاه رفته است انجا نیز آنچه می خواسته
نیافته چون از انجا سفر می کرده فرزندان اخی علی ویرا گفته اند که یکی از درویشان
پدر ما در قریهٔ ابرده می باشد اگر ویرا ببینی دور نمی نماید با خود گفته است
شیخ خراسان آن و شیخ زادگان این درویش دیگر چه خواهد بود اما احتیاط را
بابرده رفته چون بانجا رسیده شیخ حافظ بجهت مهمی بدهی دیگر رفته بود
انجا بنور ولایت از آمدن وی خبر یافته با اصحاب گفته که ما را مهمانی عزیز رسیده
مهم ناساخته بابرده بازگشته چون چشمش بر مولانا افتاده این مصراع
مشهور را خوانده که مصراع یار در خانه و ما گرد جهان گردیدیم
و میان ایشان صحبت درگرفته و تا شیخ حافظ زنده بوده است
در صحبت وی بوده است و با وی اربعینها نشسته و تربیتها یافته
و بعد از وفات وی بولایت جام تشریف آورده و در جوار تربت مقدسهٔ
حضرت شیخ الاسلام احمد قدس سره اربعین نشسته و مشایخ جام را
بهیچ کس از مشایخ وقت آن قدر اخلاص و اعتقاد نبوده که نسبت
بوی • وی می گفته است که حضرت شیخ الاسلام احمد را قدس الله تعالی روحه
بهمه اولاد خود التفات بسیار است تا غایتی که بخواجه محمد خلوتی که ظاهری
بس پریشان داشته است التفات بسیار دارد • یکی از علماء هراة که
بزهد و ورع مشهور بوده و در سلوک راه خدای تعالی جدّ تمام
داشته بصحبت وی آمده بود و اظهار طلب کرده ویرا گفته است
که بهراة رجوع می باید کرد و با اهل بیت خود می باید بود هرچند
الحاح کرده فایده نداشته چون بموجب امر وی بازگشته و بهراة رسیده
عن قریب بیمار شده و بجوار رحمت حق پیوسته • بخاطر می آید که

در خرجرد جام در سرایی که تعلق بوالد این فقیر می داشت نزول فرموده
بود و من چنان خرد بودم که مرا پیش زانوی خود نشانده بود
و با انگشت مبارک خود نامهای مشهور چون عمر و علی بر روی
هوا می نوشت و من آنرا می خواندم تبسم می نمود و تعجب می فرمود
آن شفقت و لطف وی در دل من تخم ارادت و محبت این طایفه
شد و از آن وقت باز هر روز نشو و نمای دیگر می یابد امید می دارم
که بر محبت ایشان زیم و در محبت ایشان میرم و در زمرهٔ محبان ایشان
برانگیخته شوم اللّهمّ احینی مسکینا وامتنی مسکینا واحشرنی
فی زمرة المساکین • بعد از سنه عشرین و ثمان [illegible] از خراسان
عزیمت زیارت حرمین شریفین زادهما الله تعالی شرفا کرد و از
انجا بمصر رفت و انجا بجوار رحمت حق پیوست و قبر وی در قرافه است
نزدیک بقبر امام شافعی رضی الله تعالی عنه و انجا بسید فخر الدین مشهور است

٢٨٣

شاه علی فراهی رحمه الله تعالی

وی از مریدان شیخ رکن الدین علاء الدوله است پدر وی حاکم
فره بوده و معمر گشته بود خواست که از حکومت استعفا کند و در
آخر حیات منزوی شود و بطاعت و عبادت اشتغال نماید پسر خود
شاه علی را بجانب اردوی پادشاه وقت فرستاد تا منشور حکومت
بنام خود بستاند و پدر ویرا معذور دارند که در وی بر نواحی
سمنان بود و ویرا دران نواحی باقطاع طریق محاربه افتاد چنانچه
همه متعلقان وی کشته شدند و وی نیز زخمها خورده در میان
کشتگان افتاد شیخ رکن الدین علاء الدوله را درغیب نمودند
که در فلان موضع جمعی کشته اند و در میان ایشان یکی زنده
مانده است و قابلیتی تمام دارد و ویرا دریاب شیخ بآن موضع رفت

دیگر بار بهمان موضع رفت هیچکس را زنده نیافت بار سیم مامور شد صح

هیچکس را زنده نیافت بار دیگر بهمان مامور شد تفحص بسیار کرد در یکی از آنها فی الجمله اثر حیاتی تفرس کرد و ویرا برداشته همراه خود برد و تعهد وی کرد چندان که بحال خود باز آمد و جراحتهای وی روی برآورد شیخ ویرا گفت اکنون که صحت یافتی بجهت کفایت مهم خود خواهی به پیش پادشاه رو و خواهی بجانب پدر شو وی گفت مرا خاطر نمی‌خواهد که از خدمت شیخ مفارقت نمایم می‌خواهم که دست ارادت در دامن حضرت شیخ زنم آخر به پیش پدر رفت و از وی اجازت خواست و بصحبت شیخ مراجعت نمود و بحسن تربیت شیخ رسید بآنچه رسید

۴۱۴

شیخ محمد شاه فراهی رحمه الله تعالی

بعلوم ظاهری و باطنی آراسته بوده است و بیک واسطه مرید شاه علی فراهی است در آخر حیات عزم حج کرد از راه هرموز چون بمنوجان رسید بیمار شد و همانجا وفات یافت و قبر وی آنجاست صاحب کشف و الهام بوده است گویند که در سفر حج بشهری که آنجا خرابانی بود رسید مراقب نشسته بود ناگاه صیحه زد یکی از علما که همراه بود سبب آن برسید گفت خرابات این شهر بر من کشف شد زنی دیدم بغایت جمیله گفتم خداوندا ویرا بمن بخش بتر من در دادند که چرا نگویی که ترا بوی بخشیم آن زن درهمان وقت توفیق توبه یافت

۴۱۵

شیخ بهاء الدین عمر قدس الله تعالی روحه

وی خواهرزادهٔ شیخ محمد شاه است و مرید وی و از بعض اکابر استماع دارم که می‌گفت معلوم نیست که در سلسلهٔ اصحاب شیخ رکن الدین علاء الدوله چون اوی بوده باشد از صغر سن مجذوب بوده است و آثار جذبه بروی ظاهر بود در اوقات اداء صلوات کسی را می‌نشاند که بر کمیت اعداد رکعات ویرا تنبیه می‌کرد که بخود نگاه داشت آن نمی‌توانست • وقتی در اوایل حال از غایت تعطشی که این طایفه را می‌باشد با خال خود شیخ محمد شاه از نایافت مقصود سخنی می‌گفته است خال وی این بیت را خوانده بوده است

اگر نالد کسی نالد که یاری در سفر دارد • تو باری از چه می‌نالی که یاری در بغل داری

عادت وی چنان بود که چون در مسجد جامع حاضر شدی با حکام و خواص ایشان در باب کفایت مهمات مسلمانان سخنی گفتی و اکثر احوال وی بآن گذشتی عزیزی از محرمان وی از وی سوال کرده بود که سبب آنکه در مسجد این همه سخن گفته می‌شود چیست گفته بود اگر خاموش می‌نشینم و خود را بآئین گفت و گوی مشغول نمی‌سازم مغلوب و مستهلک می‌کردم حواس من از کار می‌افتد نه گوش من می‌شنود و نه چشم من می‌بیند • روزی درویشی در وقت طلوع آفتاب بپیش وی در آمده بوده سر بر زانو بمراقبه نشسته بوده سر برداشته و فرموده که هیچ می‌تواند بود که از وقت نماز بامداد تا این ساعت کسی حضرت حق را سبحانه و تعالی پنجاه هزار سال طاعت و عبادت کند • ازین سخن چنان معلوم می‌شود که دران وقت زمان را نسبت بوی بسطی واقع شده بوده و پنجاه هزار سال نموده و آنرا صرف طاعت کرده • وی صایم الدهر بود خدمت مخدومی مولانا سعد الدین کاشغری رحمه الله تعالی حکایت می‌کرد که ویرا در بیابان مکه مرضی عارض شد هرچند اصحاب مبالغه کردند افطار نکرد یک روز دیدم که جماعتی از اهل غیب بجانب محفهٔ وی می‌رفتند چون بدر محفهٔ وی رسیدند در نیامدند و بگذشتند من آن قصه را با وی گفتم گفت آری قطب بود و اصحاب وی آن وقت که بدر محفه رسیدند من پای دراز کرده بودم دانستند برگذشتند من پای خود گرد آوردم باز گشتند و پیش من آمدند و فاتحه خواندند خدمت مولانا می‌فرمود که همان روز آثار صحت بروی ظاهر شد و احتیاج بآن نشد که افطار کند • این فقیر را این بیت از وی بر خاطر است که در وقتی که بعضی فقیران را بدوام توجه و اقبال بر مطلوب حقیقی ترغیب می‌کرد می‌خواند

بیت

دلا راحتی که داری دل در او بند • دگر چشم از همه عالم فرو بند

توفی قدس الله تعالی سره یوم الثلثاء سلخ ربیع الاول سنة سبع وخمسین
وثمانمائه • چون وفات یافت فرزند بزرگوار وسایر اصحاب وی در قریهٔ
جغاره در همان منزل که روزها می نشست بحفر قبر وی اشتغال نمودند سلطان
وقت استدعا نمود که قبر وی در نزدیکی شهر باشد قبول کردند و چون
سلطان بنماز وی حاضر شد جنازهٔ وی را مقداری راه بدوش خود کرفته
ببرد و در جانب شمال عیدگاه دفن کردند و عمارات عالیه فرمود
و حالا معروف و مشهورست یُزَارُ و یُتَبَرَّکُ بِهِ

مولانا شمس الدین محمد اسد رحمه الله تعالی

٣٨٦

در علوم ظاهر بجودت طبع وحدت فهم شهرتی تمام داشت می فرمود
که در اوان تحصیل مرا داعیهٔ سلوک راه خدای تعالی قوی شد در آن
وقت خدمت شیخ زین الدین خوافی رحمه الله تعالی بارشاد طالبان
و تربیت مریدان مشغول بود روزی بمجلس وی رسیدم با جمعی بیعت
می کرد و ایشانرا توبه می داد و تلقین ذکر می کرد و قاعدهٔ درویشان
می باشد که وقتی که شیخ دست درویشی را در وقت بیعت می کیرد
بعضی دامن آن درویش را می کیرند و بعضی دامن آن دوم را تا بآنجا
که برسد من نیز دامن بعضی از آنها را کرفتم چون از ان مجلس بیرون
آمدم در مدرسه در همان خانه که تحصیل می کردم بذکر مشغول می بودم
و در خود روز بروز تاثیر ذکر را زیادت می دیدم تا آنکه باطن من
بالکلیه بآن جانب منجذب شد و ترک تحصیل کردم • وی با خدمت
شیخ بهاء الدین عمر صحبت بسیار داشته بود و ار بعینات نشسته چنانکه
مردم را اعتقاد آن بود که مرید ویست اما وی بآن اعتراف نداشت و
بصحبت مولانا فخر الدین لورستانی نیز رسیده بود و خدمت مولانا
جامهٔ خود در بروی پوشانیده بود و آنرا کاهی برسبیل تبرک می پوشید

و در آخر با خدمت مولانا سعد الدین کاشغری بهم بسیار صحبت می داشتند
و خدمت مولانا سعد الدین تعظیم و تقدیم وی می کرد • یکبار در راهی با وی
می رفتیم بتقریب سخن وی بآنجا رسید که کفت مرا درین چند روز امری واقع
شد که هرکز مرا بخود کمان آن نمی بود و توقع آن نمی داشتم و برسبیل اجمال
اشارتی بآن کرد بر وجهی که من از ان بتحقق وی بمقام جمع فهم کردم والله
تعالی اعلم • قال بعض العارفین اذا تجلی الله سبحانه بذاته یری کل الذوات
والصفات والافعال متلاشیة فی اشعة ذاته وصفاته وافعاله ویجد نفسه
مع جمیع المخلوقات کانها مدبرة لها وهی اعضاءها لا یلم بواحد منها الا
ویراه ملمّاً به ویری ذاته الذات الواحدة وصفته صفتها وفعله فعلها
لاستهلاکه بالکلیة فی عین التوحید ولیس للانسان وراء هذه المرتبة
مقام فی التوحید ولما انجذب بصیرة الروح الی مشاهدة جمال الذات استتر
نور العقل الفارق بین الاشیاء فی غلبة نور الذات القدیمة وارتفع التمییز
بین القدم والحدوث لزهوق الباطل عند مجیء الحق وتسمی هذه الحالة جمعاً
• روزی پیش وی خربزه بریدند بسیار لطیف و شیرین بود چون
چشید دست ازان باز کشید سبب پرسیدند کفت التذاذ بآن
مرا از آنچه در آنم باز می آرد • وی را حالی تمام و وجدی عظیم بود چون
در مجلس سماع حال بروی متغیر شدی صیحات و زعقات زدی و اثر آن بجلسیان
سرایت کردی و همه را وقت خوش کشتی • توفی رحمه الله لیلة الجمعه
غرة رمضان سنة اربع و ستین و ثمانمائه و قبر وی در کازرکاه هست
در پایان قبر شیخ الاسلام قدس الله تعالی سره

شیخ بهاء الدین ولد رحمه الله تعالی

٣٨٧

بعضی کفته اند که وی بصحبت شیخ نجم الدین کبری رسیده است
و از خلفای ویست نام وی محمد بن الحسین بن احمد الخطیبی البکری است

از فرزندان امیر المؤمنین ابا بکر است رضی الله تعالی عنه ومادر وی دختر
پادشاه خراسان علاء الدین محمد بن خوارزمشاه بود حضرت رسالت
صلی الله علیه وسلم ویرا در خواب اشارت فرمود که دختر خود را بحسین
خطیبی نکاح کن و بعد از نهم ماه بهاء الدین ولد متولد شد وجون
دو ساله شد والد وی نقل کرد وجون بسن تمییز رسید بتحصیل علوم
دینی ومعارف یقینی مشغول شد تا کمال وی بجایی رسید که حضرت
رسالت صلی الله علیه وسلم ویرا در واقعه سلطان العلما لقب نهاد وجون
دو ساله شد والد وی ویرا ظهوری تمام حاصل شد ومرجع خواص و
عوام گشت جمعی از علما را جون امام فخر الدین رازی وغیره بر وی
حسد بجنبید ویرا بخروج بر سلطان وقت متهم داشتند ویرا از شهر
بلخ عذر خواست ودران وقت مولانا جلال الدین خرد سال بود از
راه بغداد بمکه توجه نمودند جون ببغداد رسیدند جمعی برسیدند
که اینان جه طایفه اند واز کجا می آیند وبکجا می روند مولانا بهاء الدین
ولد فرمود که من الله والی الله ولا حول ولا قوة الا بالله این سخن را
بخدمت شیخ شهاب الدین سهروردی رسانیدند فرمود که ما هذا
الا بهاء الدین البلخی وخدمت شیخ استقبال کرد جون برابر مولانا رسید
از استر فرود آمد وزانوی مولانا را ببوسید وبجانب خانقاه استدعا
کرد مولانا گفت موالی را مدرسه مناسب ترست در مستنصریه نزول
کرد وخدمت شیخ بدست خود موزه ویرا کشید روز سیم عزیمت مکه
مبارکه نمودند وبعد از مراجعت بجانب روم متوجه شدند جهار سال
در ارزنجان بودند وهفت سال در لارنده ودر لارنده خدمت مولانا
جلال الدین را در سن هژده سالگی کدخدا ساختند ودر ثلث وعشرین
وستمایه سلطان ولد متولد شد وجون سلطان ولد بزرگ شد هر کس

هژده
۱۸

هر کس ایشانرا نشناختی وبا مولانا جلال الدین بدیدی برادران
پنداشتی وبعد از ان سلطان ایشانرا از لارنده بقونیه
استدعا کرد ومولانا بهاء الدین ولد آنجا بجوار رحمت حق بپیوست

۴۸۸

سید برهان الدین محقق رحمه الله تعالی

وی سید است حسینی از ترمذ است از مریدان وتربیت یافتگان
مولانا بهاء الدین ولد وبسبب اشراف او بر خواطر در خراسان وترمذ
بسید سردان مشهور بود همان روز که مولانا بهاء الدین ولد فوت
شد وی در ترمذ با جمعی نشسته بود گفت دریغا که حضرت استاد
وشیخ ازین عالم رحلت فرمود وبعد از جند روز بجهت تربیت
مولانا جلال الدین بقونیه متوجه شد وخدمت مولانا مدت نه سال
تمام در خدمت وملازمت وی نیازمندی نمود وتربیتها یافت
گفته اند که جون خدمت شیخ شهاب الدین سهروردی بروم آمده بود
بدیدن سید برهان الدین آمد سید بر خاکستر نشسته بود از جای
بجنبید شیخ از دور تعظیم کرد وبنشست وسخنی واقع نشد مریدان
پرسیدند که موجب سکوت جه بود شیخ فرمود که پیش اهل حال زبان
حال می باید نه زبان قال پرسیدند که ویرا جگونه یافتید گفت که
دریاییست مواج از درر معانی وحقایق محمدی بغایت آشکارا وبغا
غایت پنهان وخدمت شیخ صلاح الدین رحمه الله تعالی از جمله مریدان سید
بوده سید می فرموده که حالم را بشیخ صلاح الدین بخشیدم وقالم را
بمولانا ومزار متبرکه وی سید در دار الفتح قیصریه است
سلام الله وتحیاته علیه وعلی جمیع عباد الله الصالحین

۴۸۹

مولانا جلال الدین محمد البلخی الرومی قدس الله تعالی سره

ولادت خدمت مولانا در بلخ بوده است در ششم ربیع الاول سنة اربع

وستمایه • می کویند که بر خدمت مولانا از پنج سالکی باز صُوَر روحانی
واشکال غیبی یعنی سفرهٔ ملایکه و برره جن وخواص انس که مستوران قباب
عزت اند ظاهر می شده اند ومتمثل می کشته بخط مولانا بهاء الدین ولد
نوشته یافته اند که جلال الدین محمد در شهر بلخ شش ساله بود که روز آدینه
با جند کودک دیکر بر بامهای خانهای ما سیر می کردند یکی از ان کودکان
با دیکری کفته باشد که بیا تا ازین بام بران بام جهیم جلال الدین محمد
کفته است این نوع حرکت از سک وکربه وجانوران دیکر می اید حیف باشد
که آدمی باینها مشغول شود اکر در جان شما قوتی هست بیایید تا سوی
آسمان بریم ودران حالت از نظر کودکان غایب شد کودکان فریاد
برآوردند بعد از لحظهٔ رنک وی دیکرکون شده وجشمش متغیر کشته
باز آمد کفت آن ساعت که با شما سخن می کفتم دیدم که جماعتی سبز قبایان
مرا از میان شما بر کرفتند وبکرد آسمانها کردانیدند وعجایب ملکوت را
بمن نمودند وجون آواز فریاد وفغان شما بر آمد بازم باین جایکاه فرو د
آوردند • وکویند که دران سن در هر سه جهار روز یکبار افطار می کرد
وکویند که دران وقت که بمکه می رفته اند در نشابور بصحبت شیخ فرید الدین
عطار قدس سره رسیده بوده وشیخ کتاب اسرارنامه بوی داده بوده وآنرا
پیوسته با خود می داشته • خدمت مولوی می فرموده است که من این
جسم نیستم که در نظر عاشقان منظورم بلکه من آن ذوقم وآن خوشی ام
که در باطن مریدان از کلام من سر می زند الله الله جون آن دم را بیابی
وان ذوق را بجشی غنیمت می دار وشکرها می کزار که من آنم •
در خدمت مولوی کفتند فلان می کوید که دل وجان بخدمت است
فرمود که خمش در میان مردم این دروغ مانده است که می کویند او آن جنان
دل وجان را از کجا یافت که در خدمت مردان باشد بعد از ان روک

سوی جلبی حسام الدین کرد که الله الله با اولیاء حق زانو بزانو باید
نشستن که آن قرب را اثرهاست عظیم **شعر**

• یکی لحظه از و دوری نشاید • که از دوری خرابیها فزاید •
• بهر حالی که باشی پیش او باش • که از نزدیک بودن مهر زاید •

وفرموده است مرغی که از زمین بالا پرد اکرجه بآسمان نرسد اما این
قدر باشد که از دام دورتر باشد و برهد وهمجنین اکر کسی درویش
شود وبکمال درویشی نرسد اما این قدر باشد که از زمرهٔ خلق واهل
بازار ممتاز باشد واز زحمتهای دنیا برهد وسبکبار کردد که نجا المخفون
وهلک المثقلون • یکی از ابنای دنیا پیش خدمت مولوی عذرخواهی
می کرد که در خدمت مقصرم فرمود که حاجت باعتذار نیست آن قدر
که دیکران از آمدن تو منت دارند ما از نا آمدن منت داریم •
یکی از اصحاب را غمناک دید فرمود همه دلتنکی از دل نهادکی برین عالم است
هر دمی که آزاد باشی ازین جهان وخود را غریب دانی و در هر رنکی که بنکری
وهر مزه که بجشی دانی که با آن نمانی وجای دیکر روی هیج دلتنک نباشی
وفرموده است که آزاد مرد آنست که از رنجانیدن کسی نرنجد وجوانمرد
آن باشد که مستحق رنجانیدن را نرنجاند • مولانا سراج الدین قونیوی
صاحب صدر وبزرک وقت بوده اما با خدمت مولوی خوش نبوده پیش
وی تقریر کردند که مولانا کفته است که من با هفتاد وسه مذهب یکی ام
جون صاحب غرض بود خواست که مولانا را برنجاند وبی حرمت کند یکی را
از نزدیکان خود که دانشمند بزرک بود بفرستاد که بر سر جمع از مولانا
بپرس که تو جنین کفته اکر اقرار کند او را دشنام بسیار بده وبرنجان
آن کس بیامد وبر ملا سوال کرد که شما جنین کفته اید که من با هفتاد وسه
مذهب یکی ام کفت کفته ام آنکس زبان بکشاد ودشنام وسفاهت آغاز کرد

حضرت مولف قدس سره این مضمون را در قطعه
نظم فرموده در دیوان ثنا الله آورده اند وهی هذه
سفله را محض است عذر عاری کر نا آمدن
اشتغال کوناکون بود
سوی نو با نعم کس سعیم نا بدجون نبود
کفت فا منت ز آمدن افزون بود
منت نا آمدن هم

مولانا بخندید وگفت با این نیز که تو می گویی هم یکی ام انکس خجل شد و باز گشت
شیخ رکن الدین علاء الدوله گفته است که مرا این سخن از وی خوش آمده است
خدمت مولوی همواره از خادم سوال کردی که در خانهٔ ما امروز چیزی
هست اگر گفتی خیر ست هیچ نیست منبسط گشتی و شکرها کردی لله الحمد که خانهٔ
ما امروز بخانهٔ پیغمبر می ماند صلی الله علیه وسلم واگر گفتی ما لا بدّ مطبخ مهیاست
منفعل گشتی وگفتی ازین خانه بوی فرعون می آید وگویند در مجلس وی
هرگز شمع برنکردندی الا بنادر بغیر از روغن چراغ گفتی هذا للملوک و هذا
للصعلوک • روزی در مجلس وی حکایت شیخ اوحد الدین کرمانی رحمه الله تعالی
می کردند که مردی شاهد باز بود اما پاک باز بود وکاری ناشایست نمی کرد
فرمود کاشکی کردی و گذشتی

• ای برادر بی نهایت درگهیست • بر هر آنچه می رسی بروی مایست •

روزی می فرمود که آواز رباب صریر باب بهشتست که ما می شنویم
منکری گفت که ما نیز همان آواز می شنویم چونست که چنان گرم نمی شویم
که مولانا خدمت مولوی فرمود کلا و حاشا آنچه ما می شنویم آواز باز شدن
آن درست وآنچه وی می شنود آواز فراز شدن • وی فرموده است
که کسی بخلوت درویشی در آمد گفت چرا تنها نشستهٔ گفت این دم تنها
شدم که تو آمدی مرا از حق مانع آمدی • جماعتی از خدمت مولوی التماس
امامت کردند و خدمت شیخ صدر الدین قونیوی نیز در ان جماعت بود
گفت ما مردم ابدالیم بهر جایی که می رسیم می نشینیم و می خیزیم امامت را
ارباب تصوف و تمکین لایق اند بخدمت شیخ صدر الدین اشارت کرد
تا امام شد فرمود مَن صَلّی خَلفَ امامٍ تَقِیٍّ فکاَنّما صلّی خَلفَ نَبِیٍّ •
خدمت مولانا در سماع بود درویشی را در خاطر گذشت که سوال کند که فقر چیست
مولانا در اثنای سماع این رباعی خواند رباعیه

الجوهر

الجوهر فقرٌ وسِوَی الفقر عَرَض • الفقر شفاء وسوی الفقر مرض
العالم کلّه خِداعٌ و غُرور • والفقر من العالم سِرٌّ و غَرَض

از وی پرسیدند که درویش گناه کند گفت مگر طعام بی اشتها خورد
که طعام بی اشتها خوردن درویش را گناهی عظیم است وفرموده است
که صحبت عزیزست لا تصاحِبوا غیر ابناء الجنس وگفته که درین معنی حضرت
خداوندم شمس الدین تبریزی قدس سره فرموده که علامت مرید قبول
یافته آنست که اصلا با مردم بیگانه صحبت نتواند داشتن واگر ناگاه
در صحبت بیگانهٔ افتد چنان نشیند که منافق در مسجد وکودک در مکتب
واسیر در زندان • ودر مرض اخیر با اصحاب گفته است که از رفتن من
غمناک مشوید که نور منصور رحمه الله بعد از صد و پنجاه سال بروح
شیخ فرید الدین عطار رحمه الله تجلی کرد و مرشد او شد در هر حالتی که
باشید با من باشید ومرا یاد کنید تا من شما را ممد باشم در هر لباسی که باشم
دیگر فرمود که در عالم ما را دو تعلق است یکی ببدن و یکی بشما وچون
بعنایت حق سبحانه فرد و مجرد شوم و عالم تجرید و تفرید روی نماید
آن تعلق نیز از آن شما خواهد بودن • خدمت شیخ صدر الدین
قدس سره بعیادت وی آمد فرمود که شفاک الله شفاء عاجلا
رفع درجات باشد امید است که صحت باشد خدمت مولانا
جان عالمیانست فرمود که بعد ازین شفاک الله شما را باد همانا که در
میان عاشق و معشوق پیراهنی از شعر بیش نمانده است نمی خواهید
که نور بنور پیوندد بیت من شدم عریان ز تن او از خیال

• می خرامم در نهایات الوصال • شیخ با اصحاب گریان شدند و
حضرت مولانا این غزل فرمود چه دانی تو که در باطن چه شاهی همنشین دارم
وخدمت مولانا در وصیت اصحاب چنین فرموده است • اُوصیکُم بتقوی الله

فی السر والعلانیة وبقلة الطعام وقلة المنام وقلة الکلام وهجران المعاصی
والآثام ومواظبة الصیام ودوام القیام وترک الشهوات علی الدوام و
احتمال الجفاء من جمیع الانام وترک مجالسة السفهاء والعوام ومصاحبة
الصالحین والکرام وان خیر الناس من ینفع الناس وخیر الکلام ما قل ودل
والحمد لله وحده ٥ سوال کردند که بخلافت مولوی مناسب کیست فرمود
که چلبی حسام الدین تا سه بار این سوال وجواب مکرر شد چهارم بار گفتند
که نسبت بسلطان ولد چه می فرماید فرمود که وی پهلوانست حاجت بوصیت
نیست ٥ چلبی حسام الدین پرسید که نماز شما را که گزارد فرمود که شیخ صدر الدین
٥ وفرمود که یاران ما ازین سو می کشند ومولانا شمس الدین از آن جانب
میخواند یا قومنا اجیبوا داعی الله ناچار رفتنی است ٥ توفی قدس الله تعالی
روحه وقت غروب الشمس خامس جمادی الاخری سنة اثنتین وسبعین وستمائة
از شیخ مویدالدین جندی سوال کردند که خدمت شیخ صدر الدین
در شان خدمت مولوی چه می گفت گفت والله که روزی با خواص
یاران مثل شمس الدین ایکی وفخر الدین عراقی وشرف الدین موصلی
وشیخ سعد الدین فرغانی وغیرهم نشسته بودند سخن از سیرت و
سریرت مولانا بیرون آمد حضرت شیخ فرمود اگر بایزید وجنید درین
عهد بودندی غاشیهٔ این مرد مردانه را برگرفتندی ومنت بر
جان خود نهادندی خوانسالار فقر محمدی اوست ما بطفیل وی
ذوق می کنیم همه اصحاب انصاف دادند وآفرین کردند
بعد از آن شیخ موید گفت من نیز از جملهٔ نیازمندان
آن سلطانم واین بیت را بخواندند بیت
لو کان فینا للالوهة صورة ٥ هی انت لا اکنی ولا اتردد
مولانا شمس الدین محمد بن علی بن ملکداد التبریزی قدس الله تعالی سره ٢٩٥

خدمت

خدمت مولوی در القاب وی چنین نوشته است المولی الاعز الداعی الی الخیر
خلاصة الارواح سر المشکوة والزجاجة والمصباح شمس الحق والدین نور الله
فی الاولین والآخرین ٥ وی گفته است که هنوز در مکتب بودم ومراهق نشده
بودم اگر چهل روز برمن گذشتی از عشق سیرت محمدی مرا آرزوی طعام نبودی
واگر سخن طعام گفتندی بدست وسر منع آن کردمی ٥ وی مرید شیخ ابوبکر
سله باف تبریزی بوده است ٥ وبعضی گفته اند مرید شیخ رکن الدین
سنجاسی بوده است که شیخ اوحد الدین کرمانی نیز مرید ویست ٥ وبعضی
می گویند که مرید بابا کمال جندی بوده است ٥ ومی شاید که بصحبت همه
رسیده باشد واز همه تربیت یافته بود ودر آخر حال پیوسته سفر کردی
ونمد سیاه پوشیدی وهر جا که رفتی در کاروانسرای فرود آمدی
گویند که چون نخطه بغداد رسید شیخ اوحد الدین کرمانی را دریافت
پرسید که در چه کاری گفت ماه را در طشت آب می بینم مولانا شمس الدین
فرمود اگر بر گردن دمل نداری چرا بر آسمانش نمی بینی ٥ وگویند که
دران وقت که مولانا شمس الدین در صحبت بابا کمال بوده ٥ شیخ فخر الدین
عراقی نیز بموجب فرمودهٔ شیخ بهاء الدین زکریا آنجا بوده است و
هر فتحی وکشفی که شیخ فخر الدین عراقی را روی می نمود آنرا در لباس نظم ونثر
اظهار می کرد وبنظر بابا کمال می رسانید وشیخ شمس الدین از آن اسرار
وحقایق که فرزند فخر الدین عراقی ظاهر می کند بر تو هیچ لایح نمی شود گفت
بیش از آن مشاهده می افتد اما بواسطهٔ آنکه وی بعض مصطلحات ورزیده
می تواند که آنها را در لباسی نیکو جلوه دهد ومرا آن قوت نیست بابا کمال
فرمود که حق سبحانه وتعالی ترا مصاحبی روزی کند که معارف وحقایق
اولین وآخرین را بنام تو اظهار کند وینابیع حکم از دل او بر زبانش جاری
شود وبلباس حرف وصوت در آید طراز آن لباس نام تو باشد ٥ گویند

ازان هیچ چیز را اظهار نمی کرد وروزی بابا کمال ویرا گفت فرزند شمس الدین صح

که مولانا شمس الدین در تاریخ سنهٔ اثنتین واربعین وستمایه در اثنای مسافرت
بقونیه رسید در خان شکرریزان فرود آمد و خدمت مولانا دران زمان
بتدریس علوم مشغول بود روزی با جماعتی از فضلا از مدرسه بیرون آمد
و از پیش خان شکرریزان می گذشت خدمت مولانا شمس الدین پیش آمد و
عنان مرکب مولانا را بگرفت و گفت یا امام المسلمین بایزید بزرگترست
یا مصطفی صلی الله علیه وسلم مولانا گفت که از هیبت آن سوال گویا که
هفت آسمان از یکدیگر جدا شد و بر زمین ریخت و آتشی عظیم از باطن
من بر دماغ زد و از انجا دیدم که دودی تا ساق عرش برآمد بعد ازان
جواب دادم که مصطفی صلی الله علیه وسلم بزرگترین عالمیانست چه جای
بایزیدست گفت پس چه معنی دارد که مصطفی صلی الله علیه وسلم می فرماید
که ما عرفناک حق معرفتک و ابویزید می گوید سبحانی ما اعظم شانی
و انا سلطان السلاطین نیز گفته است گفتم که ابویزید را تشنگی از جرعهٔ
ساکن شد دم از سیرابی زد کوزهٔ ادراک او ازان پر شد و آن نور
بقدر روزنهٔ خانهٔ او بود اما مصطفی را صلی الله علیه وسلم استسقای
عظیم و تشنگی در تشنگی بود و سینهٔ مبارکش بشرح الم نشرح لک صدرک
ارض الله واسعه گشته لاجرم دم از تشنگی زد و هر روز در استدعای
زیادتی قربت بود مولانا شمس الدین نعره زد و بیفتاد مولانا از استر
فرود آمد و شاگردانرا فرمود تا او را برگرفتند و بمدرسه بردند تا بخود
باز آمد سر مبارک او بر زانو نهاده بود بعد ازان دست او را بگرفت
و روانه شد و مدت سه ماه در خلوتی لیلاً و نهاراً بصوم وصال
نشستند که اصلا بیرون نیامدند و کسی را زهره نبود که در خلوت ایشان
درآید ٭ روزی خدمت مولانا شمس الدین از مولانا شاهدی التماس
کرد مولانا حرم خود را دست گرفته درمیان آورد فرمود که او خواهر جانی

منست نازنین پسری می خواهم فی الحال فرزند خود سلطان ولد را پیش آورد
فرمود که وی فرزند منست حالیا اگر قدری شراب دست می داد ذوقی
می کردیم مولانا بیرون آمد و سبویی ز محلهٔ جهودان پر کرده بیاورد مولانا
شمس الدین فرمود که من قوت مطاوعت و سعت مشرب مولانا را
امتحان می کردم از هرچه گویند زیادتست ٭ و فرموده است از این
مشایخ می پرسیم که لی مع الله وقت این وقت مستمر باشد گویند که نی مستمر
نباشد ٭ و فرموده که شخصی درویشی را از امت محمد صلی الله علیه وسلم
دعا کرد و گفت خدای تعالی ترا جمعیت دهاد گفت هی هی این دعا مکن
مرا دعا کن که یا رب جمعیت ازو بردار خدایا تفرقه اش ده که من عاجز شده ام
در جمعیت ٭ و فرموده است که یکی گفت در سقایه نام حق نباید گفت
قرآن نشاید خواند مگر آهسته گفتم آنرا چکنم که او را از خود جدا نمی
توانم کرد شاه از اسب فرو نمی آید اسب بیچاره چکند ٭ و بعضی گفته اند
که چون خدمت مولانا درآمد خدمت مولانا شمس الدین بقونیه رسید
و بمجلس مولانا درآمد خدمت مولانا در کنار حوضی نشسته بود و کتابی
چند پیش خود نهاده پرسید که این چه کتابهاست مولانا شمس دست فراز
کرد و همه کتابها را در آب انداخت خدمت مولانا بتاسف تمام گفت هی
درویش چه کردی بعضی از آنها فواید والد بود که دیگر یافت نیست
شیخ شمس الدین دست در آب کرد و یکان یکان کتابها را بیرون آورد
و آب در هیچ یک اثر نکرده خدمت مولانا گفت این چه سرّ هست شیخ شمس الدین
گفت این ذوق و حالست ترا ازین چه خبر بعد ازان با یکدیگر بنیاد صحبت
کردند چنانچه گذشت ٭ شبی خدمت شیخ شمس الدین با خدمت مولانا
در خلوتی نشسته بودند شخصی از بیرون در شیخ را اشارت کرد
تا بیرون آید فی الحال برخاست و با مولانا گفت بکشتنم میخوانند بعد از

مولانا گفت که این را قطع
قال کم گویند ترا با این چه کار
خدمت صح

توقف بسیار خدمت مولانا فرمود اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ تَبَارَكَ اللهُ رَبُّ العالمین
هفت کس دست یکی کرده بودند و در کمین ایستاده کاردی راندند شیخ
نعره زد چنانکه آن جماعت بیهوش بیفتادند و یکی از آنها علاء الدین محمد بود
فرزند مولانا که بداغ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ اتسام داشت و چون آن جماعت
بهوش باز آمدند غیر از چند قطره خون هیچ ندیدند از آن روز باز تا این
غایت نشانی از آن سلطان معنی پیدا نیست وکان ذلك فی شهور سنة خمس و
اربعین وستمائة و آن ناکسان در اندک زمانی هر یک ببلایی مبتلا شدند و
هلاک گشتند و علاء الدین محمد را علتی عجب پیدا شد و هم در آن ایام وفات یافت
و خدمت مولانا بجنازهٔ وی حاضر نشد و بعضی گفته اند که شیخ شمس الدین
در جنب مولانا بهاء الدین ولد مدفونست و بعضی گفته اند که آن ناکسان
بدن مبارکش را در چاهی انداخته بودند شبی سلطان ولد در خواب دید که شیخ
شمس الدین اشارت کرد که در فلان چاه خفته ام نیم شب یاران محرم را جمع کرد
و در مدرسهٔ مولانا بپهلوی بانی مدرسه امیر بدر الدین دفن کردند والله تعالی اعلم

٣٩١

شیخ صلاح الدین فریدون القونوی المعروف بزرکوب رحمه الله تعالی

وی در بدایت حال مرید سید برهان الدین محقق ترمذی بود روزی خدمت
مولانا از حوالی زرکوبان می گذشت از آواز ضرب ایشان حالی در وی
ظاهر شد و بچرخ در آمد شیخ صلاح الدین بالهام از دکان بیرون جست
و سر در قدم مولانا نهاد خدمت مولانا وی را برگرفت و نوازش بسیار کرد
و از وقت نماز پیشین تا نماز دیگر خدمت مولانا در سماع بود و این غزل فرمود شعر
یکی گنجی پدید آمد درین دکان زرکوبی • زهی صورت زهی معنی زهی خوبی زهی خوبی
شیخ صلاح الدین فرمود تا دکان را یغما کردند و از دو کون آزاد شد و در صحبت
مولانا روانه شد خدمت مولانا همان عشق بازی که با شیخ شمس الدین داشت
با وی پیش گرفت و مدت ده سال با وی موانست و مصاحبت داشت •

روزی

روزی از خدمت مولانا سؤال کردند که عارف کیست گفت آنکه از سر تو سخن
گوید و تو خاموش باشی و آن چنان مرد صلاح الدین است • و چون سلطان ولد
بدرجهٔ بلوغ رسید خدمت مولانا دختر شیخ صلاح الدین را جهت وی
خطبه کرد و چلبی عارف از آن دختر بود و خدمت شیخ صلاح الدین در قونیه
مدفونست در جوار مولانا بهاء الدین قدس الله تعالی روحهما

٣٩٢

شیخ حسام الدین حسن بن محمد بن الحسن بن اخی ترک رحمه الله تعالی

و چون شیخ صلاح الدین بجوار حق پیوست عنایت خدمت مولانا
و خلافت وی بچلبی حسام الدین منتقل شد و عشق بازی با وی
بنیاد نهاد • و سبب نظم مثنوی آن بود که چون چلبی حسام الدین
میل اصحاب را با الهی نامهٔ حکیم سنایی و منطق الطیر فرید الدین عطار
و مصیبت نامهٔ وی دریافت از خدمت مولانا درخواست که اسرار
غزلیات بسیار شد اگر چنانچه بطرز الهی نامهٔ سنایی یا منطق الطیر
کتابی منظوم گردد تا دوستان را یادگاری بود غایت عنایت باشد
خدمت مولانا فی الحال از سر دستار خود کاغذی بدست چلبی
حسام الدین داد در آنجا هژده بیت از اول مثنوی نوشته
از آنجا که بشنو از نی چون حکایت می کند • تا آنجا که
پس سخن کوتاه باید والسلام • بعد از آن خدمت مولانا فرمود
که پیش از آن که از ضمیر شما این داعیه سر بر زند از عالم غیب عالم
غیب در دلم این القا کرده بود که این نوع کتابی نظم کرده شود
و باهتمام تمام در نظم مثنوی شروع نمود گاه گاه چنان بودی که
از اول شب تا مطلع فجر خدمت مولانا املا می کرد و چلبی حسام الدین
می نوشت و مجموع آن نوشته را با آواز بلند بر خدمت مولانا
می خواند و چون مجلد اول با تمام رسید حرم چلبی حسام الدین

وفات یافت در میانه فترتی واقع شد بعد از دو سال چلبی حسام الدین
بخدمت مولانا نیازمندی تمام بتقدیم رسانید و بقیهٔ مثنوی را
استدعا نمود چنانچه در مفتتح مجلد ثانی بآن اشارت رفته است بیت

مدتی این مثنوی تاخیر شد • مهلتی بایست تا خون شیر شد •

بعد از ان تا آخر کتاب خدمت مولانا می فرمود و چلبی حسام الدین می
نوشت • روزی چلبی حسام الدین گفت که وقتی که اصحاب مثنوی
مخدومی را می خوانند و اهل حضور در نور آن مستغرق می شوند
می بینم که جماعتی غیبیان بکف دورباشها و شمشیرها گرفته حاضر
می شوند و هر که از سر اخلاص اصغا نمی کند بیخ ایمان او را
وشاخهای دین او را می برند و کشان کشان بمستقر سقر
می برند خدمت مولانا فرمود که چنانست که دیدی مثنوی

دشمن این حرف این دم در نظر • شد ممثل سرنگون اندر سقر •
ای حسام الدین تو دیدی حال او • حق نمودت پاسخ افعال او •

سلطان ولد قدس الله تعالی روحه

وی سید برهان الدین محقق و شیخ شمس الدین تبریزی را خدمتهای
شایسته کرده بود و با شیخ صلاح الدین که پدر خاتون وی بود ارادت
تمام داشت و یازده سال چلبی حسام الدین را قایم مقام و خلیفهٔ
پدر خود می داشت و سالهای بسیار کلام والد خود را بلسان فصیح
وبیان صریح تقریر می کرد و وی را مثنویست بر وزن حدیقهٔ حکیم
سنایی بسی از معارف و اسرار در انجا درج کرده است • بارها
خدمت مولانا وی را خطاب کردی که انت اشبه الناس بی خَلقاً و خُلقا
وعظیم دوستش داشتی • گویند که بقلم سطبر بر در دیوار مدرسهٔ
خود نوشته بود که بهاء الدین ما نیکبخت است خوش زیست و خوش میرد

ولله

ناسخ
یعنی جواب

٢٩٣

اسمه احمد بهاء الدین
ابن جلال الدین

٢٤٦

250

ولله اعلم • وگویند که روزی وی را نوازش می فرمود و می گفت بهاء الدین
آمدن من باین عالم جهت ظهور تو بود این همه سخنان قول منست و تو فعل
منی • روزی خدمت مولانا وی را گفت بدمشق رو و بطلب مولانا شمس الدین
وچندین سیم و زر با خود ببر و در کفش آن سلطان ریز و کفش مبارکش را
طرف روم بگردان چون بدمشق رسی در صالحیه خانی است مشهور یکسر
بآنجا رو که وی را انجا یابی که با فرنگی پسری صاحب جمال شطرنج می بازد
چون وی می برد زر می ستاند و چون آن پسر می برد سیلی می خورد
زنهار که انکار نیاری که آن پسر از ین طایفه است اما خود را نمی داند
می خواهد که وی او را بوی شناسا گرداند چون ولد بجانب دمشق
رفت مولانا شمس الدین را هم انجا که نشان داده بود یافت که با آن پسر
شطرنج می باخت با جماعت همراهان بپیش وی سر نهادند و رقتها
کردند آن فرنگی پسر چون آنرا بدید بزرگی وی را دانست از بی
ادبیهای خود خجل شد سر برهنه کرد و ایمان آورد و بانصاف
بایستاد و خواست که هر چه دارد بیغما دهد مولانا شمس الدین
نگذاشت فرمود که بفرنگستان باز گرد و عزیزان آن دیار را مسترشد
گردان و قطب آن جماعت باش بعد از ان سلطان ولد زر و سیمی
که آورده بود در کفش مولانا شمس الدین ریخت و کفش وی را
بطرف روم گردانید و از زبان خدمت مولانا و سایر مخلصان
روم استدعای وی کرد وی قبول فرمود اسبی که پیش کشید
مولانا شمس الدین سوار شد و سلطان ولد پیاده در رکاب وی
روان گشت مولانا شمس الدین فرمود که بهاء الدین سوار شو
سر نهاد و گفت شاه سوار و بنده سوار این هرگز روا نباشد از
دمشق تا قونیه در رکاب وی پیاده رفت چون بقونیه رسید

داشت

مولانا شمس الدین خدمتهای سلطان ولد را با مولانا تقریر می‌کرد
و می‌گفت که من ویرا چنین گفتم و وی جوابم چنین داد و بشاشت
بسیار می‌نمود پس گفت مرا از موهبت حق تعالی دو چیز است سر
و سر سر را در راه مولانا باخلاص فدا کردم و سر را به بهاء الدین
ولد بخشیدم اگر بهاء الدین را عمر نوح بودی و همه را درین راه
صرف کردی آنش میسر نشدی که درین سفر از من بوی رسید
امیدست که از شما نیز نصیبها یابد ۰ چون خدمت مولانا بجوار
حق پیوستند بعد از روز هفتم چلبی حسام الدین برخاست
و با جمیع اصحاب پیش سلطان ولد آمد و گفت میخواهم که بعد الیوم
بر جای پدر بنشینی و مخلصان و مریدانرا ارشاد کنی و شیخ
راستین ما باشی و من در رکاب تو غاشیه بر دوش نهاده
بندگی کنم و این بیت بخواند **بیت** بر خانهٔ دل ای جان آن کیست ایستاده
بر تخت شه که باشد جز شاه و شاهزاده ۰ سلطان ولد سر نهاد و بسیار
بگریست و فرمود که الصوفی اولی بخرقته والیتیم احری بحرقته
همچنانکه در زمان والدم خلیفه و بزرگوار بودی همچنین درین زمان
خلیفه و بزرگوار مایی ۰ وی گفته که روزی والدم گفت که بهاء الدین
اگر خواهی که دایما در بهشت برین باشی با همه کس دوست شو و کین
کسی را در دل مدار و این رباعی را بخواند **رباعیه**

بیشی طلبی ز هیچکس بیش مباش ۰ چون مرهم و موم باش چون نیش مباش
خواهی که ز هیچکس بتو بد نرسد ۰ بدگوی و بدآموز و بداندیش مباش

تمامی انبیا علیهم السلام این کرده اند و این سیرت را بصورت
آورده لاجرم کافهٔ عالمیان مغلوب خلق ایشان گشته اند و مجذوب
لطف ایشان شده چون دوستانرا یاد می‌کنی بوستان درونت

از

از خوشی می‌شکفد و از گل و ریحان پر می‌شود و چون ذکر دشمنان می‌کنی
باغ درونت از خار و مار پر می‌شود و پژمرده خاطر می‌گردی ۰ گویند
که در شب وفات خود این بیت می‌خوانده است **بیت**

امشب شب آنست که بینم شادی ۰ دریابم از خدای خود آزادی

توفی قدس سره لیلة یوم السبت العاشر من شهر رجب سنة اثنی عشر وسبعمائه

۳۹۴

شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله تعالی روحه

امام یافعی در القاب وی چنین نوشته است استاد زمانه فرید اوانه مطلع الانوار
و منبع الاسرار دلیل الطریقة و ترجمان الحقیقة استاد الشیوخ الاکابر الجامع
بین علمی الباطن والظاهر قدوة العارفین و عمدة السالکین العالم الربانی
شهاب الدین ابو حفص عمر بن محمد البکری السهروردی قدس الله تعالی سره
از اولاد ابوبکر صدیق است رضی الله تعالی عنه ۰ و انتساب وی در تصوف
بعم وی ابو النجیب سهروردی است و بصحبت شیخ عبد القادر گیلانی
رسیده است و غیر ایشان از مشایخ بسیاری را دریافته است و گفته اند
که مدتی با بعضی از ابدال در جزیرهٔ عبادان بوده و خضر را علیه السلام
دریافته ۰ شیخ عبد القادر ویرا گفته است انت آخر المشهورین بالعراق
و ویرا تصانیف است چون عوارف و رشف النصایح و اعلام التقی و غیرها
عوارف را در مکهٔ مبارکه تصنیف کرده است هرگاه که بروی امری مشکل شدی
بخدای تعالی بازگشتی و طواف خانه کردی و طلب توفیق کردی در رفع اشکال
و دانستن آنچه حق است ۰ در وقت خود شیخ الشیوخ بغداد بود و ارباب
طریقت از بلاد دور و نزدیک استفتاء مسایل از وی کردندی کتب الیه
بعضهم یا سیدی ان ترکت العمل اخلدت الی البطالة وان عملت داخلنی
العجب فکتب فی جوابه اعمل واستغفر الله من العجب ۰ در رسالهٔ اقبالیه
مذکورست که شیخ رکن الدین علاء الدوله گفته است که از شیخ سعد الدین حموی

پرسیدند که شیخ محی الدین را چون یافتی گفت بحر مواج لا نهایة له گفتند شیخ شهاب الدین سهروردی را چگونه یافتی گفت نور متابعة النبی صلی الله علیه وسلم فی جبین السهروردی شئ آخر • ولادت وی در رجب سنهٔ تسع وثلثین وخمسمایه بوده است و وفات وی در سنهٔ اثنتین وثلثین وستمایه

495

شیخ نجیب الدین علی بن بزغش الشیرازی قدس الله تعالی روحه

وی عالم بوده وعارف وسرچشمهٔ علوم ومعارف پدر وی که از امنای تجار واغنیای کبار بود واز شام بشیراز آمده بود وانجا متأهل ومتوطن شده شبی در خواب دید که امیر المومنین علی رضی الله عنه پیش وی طعامی آورد وباوی بخورد و ویرا بشارت داد که حق سبحانه وتعالی ترا فرزندی نجیب صالح خواهد داد چون آن فرزند بزاد ویرا علی نام نهاد بنام حضرت امیر ولقب نجیب الدین کرد و وی از بدایت حال محبت فقرا می ورزید وبا ایشان می نشست هرچند پدر ویرا لباسهای فاخر می ساخت وطعامهای لذیذ می داد بآن التفات نمی کرد ومی گفت من جامهٔ زنان نمی پوشم وطعام نازکان نمی خورم وجامهای پشمین می پوشید وطعامهای بی تکلف می خورد تا آنزمان که بزرگ شد وداعیهٔ طلب در وی قوت یافت ودر خانه تنها بسر می برد یک شب در خواب دید که از روضهٔ شیخ کبیر پیری بیرون آمد ودر عقب وی شش پیر دیگر بر یک راه می رفتند ودست یکی در عقب دیگری آن پیر اول در روی وی تبسم کرد ودست وی بگرفت وبدست پیر آخرین داد وگفت این ودیعتی است از خدای تعالی نزدیک تو چون بیدار شد خواب را با پدر بگفت پدرش گفت این خواب را تعبیر نمی تواند کرد مگر شیخ ابرهیم و وی دران زمان از مجانین عقلا بود کسی پیش وی فرستاد که از تعبیر آن خواب سوال کند چون شیخ ابرهیم انرا بشنید گفت این نیست مگر خواب علی بزغش پیر اول شیخ کبیر است

وپیران دیگر آنان که این طریقه از وی گرفته اند ومی باید که آن پیر آخرین زنده باشد که حوالهٔ تربیت وی باو کرده است می باید که آن شیخ را طلب کند تا بمقصود برسد از پدر اجازت خواست وبجانب حجاز روان شد چون بشیخ شهاب الدین سهروردی رسید ویرا بشناخت که همان کس است که در خواب دیده بود وشیخ نیز بر حال وی اطلاع داشت مضمون خواب ویرا باوی بگفت وپیش شیخ ملازم شد وسالها بسر برد وخرقه پوشید ومصنفات شیخ وغیر آنرا از شیخ شنید وباذن شیخ بشیراز مراجعت کرد ومتأهل شد وخانقاهی بنا کرد وبارشاد طالبان مشغول شد وحالات وکرامات وی میان خلق اشتها یافت و ویرا سخنان لطیف ورسالهای شریف است که از ان بوی انفاس حضرت شیخ شهاب الدین می آید • روزی ویرا گفتند که سر توحید را بمثالی روشن کن گفت دو آینه وسیبی یکی از فضلا حاضر بود این معنی را بنظم آورد وگفت — رباعیه

شیخ کامل نجیب دین پیر کهن • این حرف نو آورد بصحرای سخن
گفتا که ز وحدت ار مثالی خواهی • سیبی ودو آینه تصور می کن

روزی دیگر فرمود که پیوسته وصف خال معشوق می کنم واین عجب که او را خود خال نیست پس فرمود که می خواهم که کسی این معنی را بنظم آورد همان فاضل حاضر بود گفت — رباعیه

ای آنکه ترا بحسن تمثالی نیست • چون حال من از خال رخت حالی نیست
وصافی من همه ز خال رخ تست • وین طرفه که بر رخ تو خود خالی نیست

توفی فی شعبان سنهٔ ثمان وسبعین وستمایه

496

ظهیر الدین عبد الرحمن بن علی بن بزغش رحمه الله تعالی

وی خلف صدق وخلیفهٔ بحق بود مر پدر خود را چون مادر وی بوی حامله شد شیخ شهاب الدین برای وی پارهٔ از خرقهٔ مبارک خود

فرستاد چون متولد شد آنرا در وی پوشانیدند اول خرقه که در دنیا پوشید
آن بود و چون بزرگ شد بخدمت پدر مشغول شد و تربیت یافت
و در ایام حیات پدر بحج رفت شب عرفه در خواب دید که بروضهٔ شریفهٔ
رسول صلی الله علیه و سلم آمد و سلام گفت از حجرهٔ شریفه آواز آمد که
و علیک السلام یا ابا النجاشی پدر وی بران حال مطلع شد و اهل خود را
ازان خواب خبر داد و بشارت داد ایشانرا که مراد حاصل شد بعد
ازان درس گفت و حدیث روایت کرد و تصنیف کرد و از تصانیف
وی یکی آنست که عوارف را ترجمه کرده است و در اینجا تحقیقات صادر
از کشف و الهام بسیارست و بمقامات بلند رسید و بکرامات ارجمند مشهور شد
و این دو بیت را از اشعار شیخ شهاب الدین سهروردی بسیار می خوانده است شعر

وَقَدْ كُنْتُ لَا أَرْضَى مِنَ الْوَصْلِ بِالرِّضَا ٭ وَآخُذُ مَا فَوْقَ الرِّضَى مُتَبَرِّمَا
فَلَمَّا تَفَرَّقْنَا وَشَطَّ مَآلُنَا ٭ قَنِعْتُ بِطَيْفٍ مِنْكَ يَأْتِي مُسَلِّمَا

توفی فی رمضان سنة ست عشرة و سبعمایه رحمه الله تعالی

شیخ محمد یمنی رحمه الله تعالی

شیخ نجیب الدین بزغش قدس سره فرموده که روزی با جمعی از اصحاب
در خدمت شیخ شهاب الدین قدس الله روحه بودم شیخ فرمود که
یکی از اصحاب از خانقاه بیرون رود و مردی غریب که آنجا یابد درون آرد
که بوی آشنایی بمشام من می رسد یکی از اصحاب بیرون رفت کسی نیافت
باز آمد که کسی نیافتم شیخ بهیبت فرمود که دیگر بار برو که بیابی دیگر بار
برفت سیاهی دید اثر غربت و سفر بروی و برا درون آورد قصد آن
کرد که در صف نعال بنشیند شیخ گفت ای شیخ محمد نزدیک آی که از تو بوی
آشنایی می آید بگذشت و بپهلوی شیخ بنشست شیخ و وی با یکدیگر در سر
سخنها گفتند پس آن سیاه بوسه بر ران شیخ داد شیخ فرمود تا سفره حاضر

کردند

کردند و چیزی خوردند و من روزه دار بودم شیخ فرمود که هر که
روزه دار است بحال خود باشد در ان سفره انار بود شیخ اناری می خورد
و دانهٔ آن از دهن بیرون می آورد و پیش خود می نهاد در خاطر من گذشت
که من آن دانها را برگیرم که برکت آب دهن شیخ بآن رسیده است و بآن
افطار کنم چون این بر خاطرم گذشت آن سیاه دست فراز کرد و آنرا
برگرفت و بخورد و بمن نگریست و تبسم کرد من دانستم که خاطر
مرا دانست چون سفره برداشتند شیخ گفت شیخ محمد حافظ قرآن نیست
ولی چند وقتست که تنها خوانده است کسی می خواهد که هر روز چیزی
بر وی خواند هر که از اصحاب شیخ قرآن حفظ داشت چون عنایت شیخ را
باوی دانستند استدعای آن کردند و مرا نیز در خاطر گذشت اما
بزبان نیاوردم و حواله باختیار شیخ کردم شیخ وی را حواله بمن کرد
و گفت شیخ محمد هر روز پیش علی شیرازی می رود و جزوی بر وی می خواند
چون شب در آمد شیخ عیسی که خادم شیخ بود بیامد و اناری بیاورد بعضی
ازان خورده و بمن داد و گفت شیخ بعضی ازین خورده است و باقی ترا
فرستاده تا بدان افطار کنی و گفته که بوی بگوی که این عوض آن ثفل انارست
که شیخ محمد بخورد پس من بدان افطار کردم چون نماز صبح بگزاردیم و من
بخانهٔ خود رفتم آن سیاه در آمد و سلام کرد و من جواب گفتم و بنشست
و هیچ نگفت و من نیز هیچ نگفتم که وی هیبتی داشت یکجزو از اول قرآن
بخواند و روان برخاست و بخانهٔ خود رفت و روز دوم نیز همچنین
کرد روز سیم چون وظیفهٔ خود بخواند بیستاد و گفت میان من و تو
حق استادی شاگردی شد من از یمنم و شیراز ندیده ام مرا وصف
مشایخ شیراز بگوی من آغاز کردم و نام هر کسی از مشایخ که در ان
عصر در شیراز بود می گفتم چون نام همه بگفتم گفت نام زهاد و

کوشه نشینان نیز بکوی نام ایشان نیز بکفتم جون تمام شد وی از هوش
برفت جنانکه من ترسیدم که مکر بمرد که نفسش منقطع کشته بود زمانی
دراز دران بود بعد ازان بهوش آمد و کفت رفتم و همه را دیدم اکنون
تو نام ایشان یک یک باز می کوی تا من وصف ایشان می کویم من نام یک یک
می کفتم و وی جنان وصف ایشان می کرد که سلوک ایشان و حال ایشان و لباس
ایشان جکونه است که کویی در برابر وی نشسته بودند و وی ایشانرا می دید
من تعجب کردم پس در آخر کفت یکی ازینها که یاد کردیم که ویرا حسین فلان کویند
از مرتبهٔ ولایت افتاد و نام وی از جریدهٔ اولیا محو کردند کفتم سبب جه بود کفت
پادشاه شیراز اتابک ابوبکر را بوی ارادتی پدید آمد و بپیش وی رفت و ویرا
مال و نعمت داد و بسبب آن از نظر حق بیفتاد پس من این سخن را یاد داشتم
جون بشیراز آمدم همجنان بود که وی کفته بود پس کفت دیکری ازین زهاد
که یاد کردی یکی ترا نشانهٔ داده است و با تست ظاهر کن تا ببینم هر جند اندیشه
کردم بخاطر من نیامد نظر در کفش من کرد و کفت آن جیست مرا یاد آمد که زاهدی
بود در شیراز کفش دوختی جون بسفر بیرون می آمدم مراد و جفت کفش تبرک
داد و کفت تا نشانه باشد که مرا بدعا یاد داری • جه راحتها و روحها که از
صحبت وی بمن رسید آنکاه از خدمت شیخ خرقه بوشید و
و شیخ او را اجازت الباس خرقه داد و بولایت خود باز
کشت و آنجا مشهور شد و خلق بسیار مرید وی شدند

٣٩٨

شیخ ابرهیم مجذوب رحمه الله تعالی

وی همانست که ذکر وی در بیان احوال شیخ نجیب الدین بزغش
کذشت شیخ نجیب الدین کفته است که دیوانهٔ عجب بود و خلق می
کفتند که وقت باشد که جند روز هیج نخورد و وقت باشد که
بیکدفعه صد من بخورد و ویرا احوال و کرامات عجب می کفتند مرا آرزوی

صحبت او می بود ویرا کفتم بیا تا یک روز هم صحبت باشیم اجابت نمی کرد یکبار د
آخر روزی ویرا در بازار دیدم و میان زمستان بود کفت این ساعت وقت
آنست که هم صحبت باشیم لیکن بشرط آنکه امشب در مسجد بازار باشیم با وی در
مسجد رفتم کفتم طعامی بیاورم کفت من سیرم پس برف و باران آمدن کرفت
و ناودانها روان کشت جون نماز شام و خفتن بکزاردیم و خلق از مسجد بیرون
رفتند و من با وی تنها بماندم کفت من کرسنه ام جیزی بیاور تا بخورم شب
تاریک بود و برف و باران عظیم می آمد جند دینار زر داشتم ویرا دادم و کفتم
معذور دار که عذر واضح است این زر را فردا قوت خود ساز زر را
بستد و ساعتی صبر کرد باز کفت من کرسنه ام برخیز و جیزی بیار تا بخورم
خانهٔ من ازان مسجد دور بود امّا نزدیک آن مسجد مرا خویشی بود
منعم بخانهٔ وی رفتم و جون شنیده بودم که وی جیز بسیار می خورد
کفتم مرا جماعتی مهمان رسیده اند و این بآن معنی که هر یک تن در حقیقت
جمعی است از بس لطایف که در وی است از نفس و قلب و روح و غیرها
ایشان کفتند دیر کاهست و طعام بخته نمانده است خدمتکاران داشتند
هر یکی را طبقی بر سر نهادند بعضی پر از برنج خام و بعضی پر از باقلای
خام و بعضی پینو و بعضی نخود و کندم و یک عدد دنبه و یک عدد
قدید و باس بمسجد آوردند کفتند خود بیز یدمن آنها پیش وی
بنهادم و با خود تخمین کردم آن همه بنجاه من بود کفتم صبر کن تا اینها
بپزم کفت من همجنین می خورم همه را همجنان خام بخورد ساعتی
صبر کرد آواز سایلی از راه کذر برآمد که دریوزه می کرد از مسجد بیرون
دوید و هر جه جمع کرده بود از وی بستد مقدار ده من نان پاره ها
و طعامها بمسجد درون آورد و همه را بخورد جون از شب نیمهٔ
کذشت مرا کفت برخیز و در کوشهٔ مسجد رو و بخسب که بسیار زحمت

کفتم م

را

از من کشیدی امّا اگر حرکتی کنی یا بجنبی ترا هلاک کنم چنانک من بگوشهٔ مسجد
رفتم و بخسبیدم و زهرهٔ آن نداشتم که حرکتی کنم چنانک اگر عضوی از من خارش
می کرد زهرهٔ خاریدن نداشتم و دران مسجد سنگی بزرگ نهاده بود هر ساعت
برخاستی و آن سنگ را برگرفتی و ببالین من آوردی و با خود گفتی این سنگ را
بوی فرو کوبم و ویرا هلاک کنم پس هم خود گفتی که روا نباشد که بدرشتی مردی
بیرهست فردا جزع کند آن سنگ را باز بجای خود بنهادی چند نوبت چنین کرد
و مرا از ترس خواب نمی آمد امّا خود را چنان می نمودم که در خوابم پس مرا گفت
میدانم که در خواب نه ترا زحمت بسیار دادم اکنون ترا بخدای بخشیدم
بربام مسجد می روم تا تو ایمن گردی و خواب کنی پس بربام رفت و بر سر
نردبان مسجد یک خانه بود و کتاب بسیار درانجا که امام مسجد نهاده
بود بآن خانه در رفت من از ترس برفتم و در خانه از بیرون ببستم
و بخفتم آواز چیز خوردن وی از ان خانه می آمد و من در تعجب
بودم که وی چه می خورد که می دانستم که دران خانه هیچ خوردنی
نیست چون بامداد بیرون آمد و برفت دران خانه رفتم دیدم که جلدهای همه کتابها خورده بود

شیخ جمال الدین لُور رحمه الله تعالی

۳۹۹

شیخ نجیب الدین گفته است که وقتی مرا کسی گفت لوری غریب بدین شهر آمده است
نام وی جمال الدین و جذبهٔ قوی دارد و در مسجد جامع می باشد بمسجد
جامع رفتم دیدم که جذبهٔ عظیم دارد و استغراقی تمام و دو چشمش از اثر
آن چون دو کاسهٔ خون پیش وی رفتم و سلام کردم جواب داد پس گفت
مرا با سفید سیاه کنان کاری نیست یعنی مرا با فقها و نویسندگان کاری
نیست کسی حاضر بود گفت این شخص از صوفیانست پیش او رفتم و از احوال
او سؤالی کردم گفت من مردی ام لور و امّی و چیزی نمی دانم مرا با ستور داشتن
خوش بود پیوسته ستوران داشتمی یک روز در پایگاه برابر ستوران نشسته بودم

ناگاه

ناگاه حالی بر من مکشوف گشت و جذبهٔ ظاهر شد و حجابها از پیش من
برداشتند بیهوش شدم و بیفتادم و در دست و پای ستوران می غلطیدم
چون با هوش آمدم مرا سرّ توحید مکشوف شده بود ٭ و هم شیخ نجیب الدین
گفته است که وی پیوسته شطحیات گفتی چنانک جمعی از علما و صلحا بانکار
وی برخاستند و او را بکفر نسبت کردند و بتکفیر وی فتوی نوشتند و
پیش اتابک ابوبکر که پادشاه شیراز بود بردند و عرضه کردند و اجازت قتل
او خواستند اتابک گفت اگر دو شخص دیگر که در شیرازند فتوی دهند
بتکفیر وی اجازت دهم بقتل وی یکی شیخ نجیب الدین بزغش و یکی شیخ معین الدین
که بزرگی دیگر بوده است دران وقت فتوی پیش من آوردند من بران نوشتم
که او مجذوبست و مغلوب و کشتن وی جایز نیست و شیخ معین الدین نیز همین
نوشت اتابک ~~و کشتن وی جایز نیست و شیخ معین~~ بقتل وی اجازت نداد ٭
و هم وی گفته است که یک روز وضو می ساختم و جمال الدین در من می نگریست چون
آب بر روی می رسانیدم گفتم اَرفَعُ الحدَثَ جمال الدین گفت هیچ حدثی نمانده است
که می گویی ارفع الحدث بگو ارفع المحدَث ٭

شیخ شمس الدین صفی رحمه الله تعالی

۵۰۵

وی از مشایخ کبار بوده است و صاحب حالات عظیم و کرامات بزرگ
در وقتی که شیخ نجیب الدین بنیت خدمت شیخ شهاب الدین قدس سره
عزیمت بغداد کرده است شیخ شمس الدین رفیق وی بوده است
وی بر شیخ نجیب الدین قرآن خوانده بود و شیخ نجیب الدین بر وی
چیزی از فقه و در خدمت شیخ با یکدیگر صحبت می داشته اند شیخ
نجیب الدین گفته است که چون بشیراز مراجعت می کردیم خدمت شیخ
برای من اجازت الباس خرقه نوشت و برای شیخ شمس الدین نیز نوشت
و چهل عدد کلاه بما داد بیست بمن و بیست بشیخ شمس الدین و بر هر یکی نام

یکی از بزرگان شیراز نوشته و فرموده که چون بشیراز برسید اول بنیابت ما اینها را
بآنان در پوشانید که نامهای ایشان براینجا نوشته است انگاه الباس خرقه دیگران کنید

٥٠١

شیخ نور الدین عبد الصمد نطنزی رحمه الله تعالی

وی مرید شیخ نجیب الدین علی بزغش است عالم بوده بعلوم ظاهری و باطنی
شیخ عز الدین محمود کاشی و شیخ کمال الدین عبد الرزاق کاشی رحمهما الله تعالی
هر دو مرید وی اند شیخ کمال الدین عبد الرزاق در تفسیر تاویلات می گوید
وقد سمعت شیخنا المولی نور الدین عبد الصمد قدس الله روحه العزیز
عن ابیه انه کان بعض الفقراء فی خدمة الشیخ الکبیر شهاب الدین قدس الله تعالی روحه
فی شهود الوحدة ومقام الفناء ذا ذوق عظیم فاذا هو فی بعض
الایام یبکی ویتاسف فسأله الشیخ عن حاله فقال انی حجبت
عن الوحدة بالکثرة ورددت فلا اجد حالی فنبهه الشیخ علی انه بدایة
مقام البقاء وان حاله هذا اعلی وارفع من الحال الاولی وآمنه

٥٠٢

شیخ عز الدین محمود الکاشی رحمه الله تعالی

وی صاحب ترجمه عوارف است و شارح قصیده تائیه فارضیه و بسی
حقایق بلند و معارف ارجمند درین دو کتاب درج کرده است و قصیده را
شرح مختصر مفید نوشته است و کشف معضلات و حل مشکلات
آن کرده است بمقتضای علم و عرفان و ذوق و وجدان خود بی آنکه
مراجعت کند بشرح دیگر چنانکه در دیباجه آن می گوید وکم ارجع فی املائه
الی مطالعة شرح کیلا یرتسم منه فی قلبی رسوم واثار تسد باب الفتوح
وتتثبت باذیال الروح فاتلو حینئذ تلو الغیر واحذو حذوه فی السیر
ودأبی فی التحریر تفریغ القلب من مظان الریب وتوجیه وجهه تلقاء مدین الغیب
استنزالا للفیض الجدید واستفتاحا لابواب المزید و وی در اجازت
نامه بعضی از تلامذه خود نوشته است وانا اروی الکتاب یعنی کتاب

عوارف المعارف عن شیخی و مولایی نور الدین عبد الصمد بن الشیخ علی الاصفهانی
ومن الشیخ العالم ظهیر الدین عبد الرحمن بن علی بن بزغش الشیرازی وهو
عن شیخه قطب الاولیا سید العارفین مصنف الکتاب رحمة الله علیهم اجمعین
ولی فی کشف حقایقه و بیان معضلاته طریق خاص فی الروایة عن مصنفه بلا
واسطة وهو انی رأیته فی مبشرة قرات علیه کتابه المذکور فنبهنی علی حقایقه و
دقایقه والله الموفق من یشاء لما یشاء وهو علی کل شیء قدیر ٭ و از معارف
وی است این چند رباعی که مسطور می گردد **رباعیه**

دل گفت مرا علم لدنی هوس است ٭ تعلیمم کن گرت بدین دست رس است
گفتم که الف گفت دگر گفتم هیچ ٭ در خانه اگر کس است یک حرف بس است

ای عکس رخ تو داده نور بصرم ٭ تا در رخ تو بنور تو می نگرم
گفتی منگر بغیر ما آخر کو ٭ غیر از تو کسی که اید اندر نظرم

ای دوست میان ما جدایی تا کی ٭ چون من توام این تویی و مایی تا کی
با غیرت تو مجال غیری چو نماند ٭ پس در نظر این غیر نمایی تا کی

و این دو قطعه نیز از معارف وی است **قطعه**

کثرت چو نیک درنگری عین وحدت است ٭ ما را شکی نماند درین گر ترا شکی است
در هر عدد ز روی حقیقت چو بنگری ٭ گر صورتش ببینی و ر ماده یکی است

تا تویی در میانه خالی نیست ٭ چهره وحدت از نقاب شکی
گر حجاب خودی بر اندازی ٭ عشق و معشوق و عاشق است یکی

٥٠٣

شیخ کمال الدین عبد الرزاق رحمه الله تعالی

وی مرید نور الدین عبد الصمد نطنزی است جامع بوده میان علوم
ظاهری و باطنی و ویرا مصنفات بسیار است چون تفسیر تاویلات و
کتاب اصطلاحات صوفیه و شرح فصوص الحکم و شرح منازل السایرین
وغیر آن از رسایل با شیخ رکن الدین علاء الدوله قدس الله تعالی روحه معاصر

بوده است ومیان ایشان در قول بوحدت وجود مخالفات ومباحثات
واقع است ودران معنی بیکدیگر مکتوبات نوشته اند امیر اقبال سیستانی
در راه سلطانیه باشیخ کمال الدین عبد الرزاق همراه شده بوده از وی استفسار
آن معنی کرده وبرادران معنی غلوّ تمام یافته پس از امیر اقبال پرسیده
که شیخ تو در شأن شیخ محی الدین اعرابی وسخن او چه اعتقاد دارد در جواب او
کفته است که او را مردی عظیم الشأن میدانند در معارف امامی فرماید
که درین سخن که حق را وجود مطلق کفته غلط کرده واین سخن را نمی پسندد
وی کفته که اصل همهٔ معارف او خود این سخن است وازین بهتر سخنی نیست
عجب که شیخ تو این را انکار می کند وجملهٔ انبیا واولیا وائمه برین مذهب
بوده اند امیر اقبال این سخن را بشیخ خود عرضه داشت کرده بوده است
شیخ در جواب نوشته است که در جمیع ملل ونحل بدین رسوایی سخن کس
نکفته وچون نیک باز شکافی مذهب طبیعیه ودهریه بهتر بسیاری
ازین عقیده ودر نفی وابطال این سخنان بسیار نوشته وچون خبر
بشیخ کمال الدین عبد الرزاق رسیده بشیخ رکن الدین علاء الدوله مکتوبی نوشته است
وشیخ آنرا جواب نوشته وهردو مکتوب بعبارت ایشان نقل کرده میشود

مکتوب کمال الدین عبد الرزاق رحمه الله تعالی

امداد تأیید وتوفیق وانوار توحید وتحقیق از حضرت احدیت بظاهر اظهر
وباطن انور مولانا الاعظم شیخ الاسلام حافظ اوضاع الشرع قدوة ارباب
الطریقه مقیم سرادقات الجلال مقوم استار الجمال علاء الحق والدین غوث
الاسلام والمسلمین متوالی باد ودرجات ترقی در مدارج تخلقوا باخلاق الله
متعالی باد بعد از تقدیم مراسم دعا واخلاص مینماید که این درویش هرکز نام
خدمتش بی تعظیم تام نبرده باشد لیکن چون کتاب عروه مطالعه کردم بحث دو
در انجا مطابق معتقد خویش نیافتم بعد از ان در راه امیر اقبال می کفت که

خدمت

خدمت شیخ علاء الدوله طریقهٔ محی الدین بن العربی را در توحید نمی پسندد دعا کو
کفت از مشایخ هرکه دیدم وشنیدم برین معنی بوده اند آنچه در عروه یافتم
نه برین طریق است مبالغه نمود که چیزی بنویس درین باب کفتم شاید که موافق
خدمتش نیفتد ورنجش نماید اکنون نموده اند که بمجرد نقل این سخن رنجش قوی
می نماید وتشنیع وتخطیه بتکفیر می رسانند از روی درویشی غریب یافتم مرا
هرکز صحبتی با ایشان نیفتاده بمجرد خبر تکفیر کردن لایق نیست یقین دانند
که آنچه نوشتم از تحقیق است نه از سر نفس ورنجش وفوق کل ذی علم علیم
پوشیده نیست که هرچه نه بر قانون کتاب وسنت مبنی بود نزد این طایفه
اعتباری ندارد چه طریق متابعت می سپرند وبناء این معنی برین دو آیت است
سنریهم آیاتنا فی الآفاق وفی انفسهم حتی یتبین لهم انه الحق اولم یکف بربک
انه علی کل شیء شهید الا انهم فی مریة من لقاء ربهم الا انه بکل شیء محیط ومردم
در سه مرتبه مرتّب اند مرتبهٔ نفس واین طایفه اهل دنیا واتباع
حواس اند واصحاب حجاب ومنکر حق اند چون حق وصفات او را نشناسند
قرآنرا سخن محمد صلی الله علیه وسلم میکویند وایشانرا خدای تعالی فرمود قل
ارایتم ان کان من عند الله ثم کفرتم به من اضل ممن هو فی شقاق بعید
واکر کسی از ایشان ایمان آرد رستکار شود واز دوزخ خلاص شود
دوم مرتبهٔ قلب واهل این مقام از ان مرتبه ترقی کرده باشند
وعقول ایشان صافی کشته وبدان رسیده که بآیات حق استدلال کنند
وبتفکر در آیات که افعال وتصرفات الهی اند در مظاهر آفاق وانفس بمعرفت
اسما وصفات حق رسند چه افعال آثار صفات اند وصفات واسما مصادر افعال
پس علم وقدرت وحکمت حق بچشم عقل مصفا از شوب هوا ببینند وسمع
وبصر وکلام حق در عین نفس انسانی وآفاق این جهانی باز یابند وبقرآن
وحقیقت آن معترف شوند حتی یتبین لهم انه الحق واین طایفه اهل برهان باشند

سوید

و در استدلال ایشان غلط محال بود چون بنور قدس و اتصال بحضرت
واحدیت که محل تکثر اسماست عقول ایشان چنان منور شود که بصیرت
گردد و بتجلیات اسما و صفات الهی بینا شود و صفات ایشان در صفات
حق محو گردد و آنچه طایفهٔ اول دانند این طایفه بینند هرچه و قسم را نفس ناطقه
بنور قلب مزکی شود لیکن ذوو العقل متخلق باخلاق الهی باشند
و ذوو البصیرة متحقق بآن پس بدخلقی از ایشان محال باشد و همه را
در مراتب خود معذور باید داشت و ترجمان نکونهم سیم مرتبهٔ
روح بود و اهل این مقام از مرتبهٔ تجلی صفات گذشته و بمقام مشاهده
رسیده باشند و شهود جمع احدیت یافته و از خفی نیز درگذشته و از
حجب تجلیات اسما و صفات و کثرت تعینات رسته و در حضرت احدیت
حال ایشان اولم یکف بربک انه علی کل شیء شهید و این طایفه خلق را آینهٔ
حق بینند یا حق را آینهٔ خلق و بالاتر ازین استهلاک است در عین احدیت
ذات و محجوبان مطلق را فرموده الا انهم فی مریة من لقاء ربهم و ماندگان
در مقام تجلیات اسما و صفات هرچند بسبب یقین از شک خلاص
یافته اند از لقاء علی الدوام و معنی کل من علیها فان و یبقی وجه ربک
ذو الجلال و الاکرام قاصرند و محتاج بتنبیه الا انه بکل شیء محیط و بشهود
این حقیقت و بمعنی کل شیء هالک الا وجهه جز طایفهٔ اخیر ظفر نیافته اند و در این
حضرت هو الاول و الآخر و الظاهر و الباطن عیانست و در کل متعینات
وجه حق مشهود و در وجوه اسمایی و تعینات آن تنزه فاینما تولوا فثم وجه الله
محققشان شده **بیت** گر ز خورشید بوم بی نیروست
از بی ضعف خود نه از پی اوست **٭** اکنون ازین احاطت معلوم
گردد که حق تعالی از جمیع تعینات منزه است و تعین او بعین ذات
خویش و احدیت او نه احدیت عددی تا او را ثانی باشد چنانک سنایی

رحمه الله تعالی گفت **نظم** احدست و شمار از و معزول
٭ صمدست و نیاز از و مخذول ٭ آن احدنی که عقل داند و فهم ٭
٭ وان صمدنی که حس شناسد و وهم ٭ جز حس و عقل و فهم و وهم همه
متعینانند و هرگز متعین بغیر متعین محیط نشود **شعر**
٭ الله اکبر ان یقیده الحجی ٭ بتعین فیکون اول آخر ٭
٭ هو واحد لا غیر ثانیه و لا ٭ موجود ثمة فهو غیر مکاثر ٭
٭ هو اول هو آخر هو ظاهر ٭ هو باطن کل و لم یتکاثر ٭
پس هرگرا این مرتبه باشد حق تعالی او را از مراتب تعینات مجرد کرده اند
و از قید عقول برهانند و بکشف و شهود بآن احاطت رسد و
الا در حجب جلال بماند و در سخن ساقی کوثر امیر المومنین علی
رضی الله تعالی عنه آمده است که الحقیقة کشف سبحات الجلال من غیر
اشارة چه اگر اشارت حسی یا عقلی در وقت تجلی جمال مطلق نماند عین
تعین پیدا شود و جمال عین جلال گردد و شهود نفس احتجاب سبحان
من لا یعرفه الا هو وحده و انصاف آنست که هر بحثی که در عروه در نفی
این معنی فرموده دلایل آن بر نهج مستقیم و طریق برهان نیست ازین
جهت دانشمندانی که معقولات دانند نمی پسندند و وصف خضر
سرشکسته که فرموده است از شیخ الاسلام مولانا نظام الدین هروی
سلمه الله پرسیدم فرمود که این خضر ترکمانست و بیچاره حال خضر ترجمان
می پرسید و چون در اوایل جوانی از بحث فضلیات و شرعیات فارغ
شده بود و ازان بحثها و بحث اصول فقه و اصول کلام هیچ تحقیقی نگشود
تصور افتاد که بحث معقولات و علم الهی و آنچه بدان موقوف بود
مردم را بمعرفت رساند و ازین ترددها باز رهاند مدتی در تحصیل آن
صرف شد و استحضار آن بجایی رسید که بهتر ازان صورت نبندد

وجندان وحشت واضطراب واحتجاب ازان پیدا شد که قرار نماند و معلوم
کشت که معرفت مطلوب از طور عقل برترست چه دران علوم هرچند حکما
از تشبیه بصور واجرام خلاص یافته اند در تشبیه بارواح افتاده اند
تا وقتی که صحبت متصوفه وارباب ریاضت ومجاهدة اختیار افتاد و توفیق
حق دستگیر شد واول این سخنان بصحبت مولانا نورالدین عبدالصمد
نطنزی قدس الله تعالی روحه رسید واز صحبت او همین معنی توحید یافت
وفصوص وکشف شیخ یوسف همدانی را عظیم می پسندید وبعد ازان
بصحبت مولانا شمس الدین کیشی رسیدم چون از مولانا نورالدین شنیده بودم
که درین عصر مثل او درطریق معرفت نیست واین رباعی سخن اوست رباعیه

هر نقش که بر تختهٔ هستی پیداست ۰ آن صورت آنکس است کان نقش آراست
دریای کهن چو بر زند موجی نو ۰ موجش خوانند ودر حقیقت دریاست

وهمین معنی در توحید بیان کرد ومی گفت که مرا بعد از چندین اربعین
این معنی کشف شد وآن وقت در شیراز هیچکس نبود که با او این معنی
درمیان توان نهاد وشیخ ضیاء الدین ابوالحسن را این معنی نبود ومن
ازان در حیرت بودم تا فصوص اینجا رسید چون مطالعه کردم این معنی
باز یافتم وشکر کردم که این معنی طریق موجودست وبزرگان بآن
رسیده اند وآنرا یافته اند وهمچنین بصحبت مولانا نورالدین ابرقوهی و
شیخ صدرالدین روزبهان بقلی وشیخ ظهیرالدین بزغش ومولانا اصیل الدین
وشیخ ناصرالدین وقطب الدین ابناء ضیاء الدین ابوالحسن وجمعی بزرگان
دیگر رسیدم همه درین معنی متفق بودند وهیچ یک مخالف دیگر
یک نه اکنون بقول یک کس خلاف آن قبول نمی توان کرد باآنکه
تا چون خود باین مقام نرسیده بودم هنوز دل قرار نمی گرفت
تا بعد از وفات شیخ الاسلام مولانا وشیخنا نورالملة والدین نطنزی

مرشدی

مرشدی که بر ودل قرار گیرد نمی یافت هفت ماه در صحرایی که آبادانی نبود
در خلوت نشست وتقلیل طعام بغایت کرد تا این معنی بگشود وبران
قرار گرفت ومطمئن شد والحمد لله علی ذلک وهر چند خدای تعالی گفت
فلا تزکوا انفسکم لکن فرمود واما بنعمة ربک فحدث بعد ازان چون
در بغداد بصحبت شیخ بزرگوار شیخ نورالدین عبدالرحمن اسفراینی قدس سره
رسیدم انصاف می داد ومی فرمود که مرا حق تعالی علم تعبیر وقایع وتاویل
منامات بخشیده است بمقامی برتر ازین نرسیده ام بمجرد آن بحثها که بر
طریق معقول ونهج مستقیم نیست ترک این معنی که بشهود می آید نمی توان کرد
ونیز سخن شیخ عبدالله انصاری قدس سره همه اینست وآخر جمیع مقامات
در درجهٔ سیم بتوحید صرف رسانیده ودر سخن شیخ شهاب الدین سهروردی
چند موضع تصریح فرموده است چنانک در شرح سخن امام محقق جعفر
صادق رضی الله تعالی عنه آمده است که انی اکرر آیة حتی اسمع من قایلها
فرمود که او زبان خویش درین معنی چون شجرهٔ موسوی یافت که انی انا الله
ازو شنید واگر متعین بودی درد وصورت چگونه ظهور یافتی ودر قرآن مجید
وهو الذی فی السماء اله وفی الارض اله چگونه صادق بودی ودر حدیث
پیغمبر صلی الله علیه وسلم که لو دلی احدکم حبله لهبط علی الله کی راست آمدی
وبا هرکه بعالم است اقرب از حبل الورید کی بودی آخر درین معنی نظر باید
کرد که بنص قرآن ثالث ثلثه کفرست که لقد کفر الذین قالوا ان الله ثالث
ثلثه ورابع ثلثه صرف ایمانست وتوحید ما یکون من نجوی ثلثه الا هو رابعهم
چه اگر ثالث ثلثه بودی متعین بودی ویکی از ایشان اما رابع ثلثه آنست که
بوجود حقانی خویش که بحکم ولا ادنی من ذلک ولا اکثر الا وهو معهم ثانی
واحد وثالث اثنین ورابع ثلثه وخامس اربعه وسادس خمسه است یعنی
محقق حقایق این اعداد وباهمه بی مقارنت وغیرهم بی مزایلت چنانک

امیر المومنین علی کرم الله تعالی وجهه فرموده است که هو مع کل شی لا بمقارنة
وغیر کل شی لا بمزایلة واین ضعیف دران مدت که صحبت با خواجه جهان
عزت انصار دولته می داشت هرچند بعضی طعن می زدند حق علیم است
که بدین سبب بود که دراستعداد او معنی یکاد زیتها یضیئ ولو لم تمسسه
نار می یافت واعتماد کلی بران داشت که او بسخنان مخالفان از حق برنگردد
ودعا کو نیز اکر بعیان نیافتی وقول جندین بزرک درین معنی متوافق
ومتطابق نیافتی این بیان را مکرر نکردی ودلایل بسیار نکفتی برین معنی
جنانکه در اول شرح فصوص وغیره بیان افتاده است تا دانشمندان
محقق که اصحاب فهوم ذکی باشند با شما تقریر کنند از تطویل و
املال احتراز کردم ومن لم یصدق الجملة هان علیه ان لا
یصدق التفصیل حق تعالی همکنان را هدایت سوی جمال خویش کرامت
کناد وانا او ایاکم لعلی هدی او فی ضلال مبین والله الموفق والمعین

جواب مکتوب وی که شیخ رکن الدین علاء الدوله بر ظهر آن نوشت وبکاشان فرستاد

قل الله ثم ذرهم الآیه بزرکان دین وروندکان راه یقین باتفاق کفته اند
از معرفت حق برخورداری کسی یابد که طیب لقمه وصدق لهجه شعار
ودثار او باشد جون این هر دو مفقودست ازین طامات وترهات
جه مقصود فاما آنجه از شیخ نور الدین عبد الرحمن اسفراینی
قدس الله روحه روایت کرده است مدت سی ودو سال
شرف صحبتش یافته ام هرکز این معنی بر زبان او نرفت بلکه یاران را
از مطالعه تصنیفات ابن العربی منع فرموده تا حدی که جون
شنیده است که مولانا نور الدین حکیم ومولانا بدر الدین رحمهما الله
تعالی فصوص جهت بعض طلبه درس می کویند بشب آنجا رفت
وآن نسخ از دست ایشان باز ستاند وبدرید ومنع کلی کرد

ودیکر آنجه بفرزند اعزم صاحب قران اعظم امده الله بجنود التوفیق واقر
عین قلبه بنور التحقیق حوالت کرده بر زبان مبارکش رفت که من
ازین اعتقاد ومعارف بیزارم ای عزیز در وقت خوش خود بر وفق
اشارت کتابه فتوحات را محشی می کردم بدین تسبیح رسیدم که کفته است
سبحان من اظهر الاشیاء وهو عینها نوشتم که ان الله لا یستحیی من الحق
ایها المسبح لو سمعت من احد انه یقول فضلة الشیخ عین وجود الشیخ
لا تسامحه البتة بل تغضب علیه فکیف یسوغ لعاقل ان ینسب الی الله هذا
الهذیان تب الی الله توبة نصوحا لتنجو من هذه الورطة الوعرة التی
یستنکف منها الدهریون والطبیعیون والیونانیون والشکمانیون
والسلام علی من اتبع الهدی اما آنجه نوشته بود که در عروه برهان
بر نهج مستقیم نیست جون سخن مطابق واقع باشد خواه ببرهان منطقی
راست باش کو خواه مباش وجون نفس را اطمینان در مسئله
حاصل شود ومطابق واقع باشد وشیطان بر آنجا اعتراض نتواند
کرد ما را کافی است والحمد لله علی المعارف التی تطابق الواقع عقلا
ونقلا بحیث لا یمکن للنفس تکذیبها وللشیطان تشکیکها ویطمئن القلب
علی وجوب وجود الحق ووحدانیته ونزاهته ومن لم یومن بوجوب
وجوده فهو کافر حقیقی ومن لم یومن بوحدانیته فهو مشرک حقیقی
ومن لم یومن بنزاهته من جمیع ما یختص به الممکن فهو ظالم حقیقی
لانه ینسب الیه ما لا یلیق بکمال قدسه والظلم وضع الشیئ فی غیر موضعه
ولذلک لعنهم الله فی محکم کتابه بقوله الا لعنة الله علی الظالمین سبحانه
وتعالی عما یصفه به الجاهلون فصل بالخیر جون نوبت دوم که مکتوب
مطالعه کردم نظر بر رباعی کیشی افتاد بخاطر آمد که آنجه دران مقام مکشوف
شده است وبدان مبتهج کشته که بر حقیقه آن اطلاع یافته آنست که

کتابه
واقع ظ
هی ه

روزی چند در اوایل این ضعیف دران مقام افتاد وخوش آمدش آن
مقام ولیکن ازان مقام بگذشت یعنی جون از بدایت و وسط مقام
مکاشفه درگذشت وبنهایتِ مقام مکاشفه رسید غلطِ آن اظهر
من الشمس معلوم شد ودر قطبِ آن مقام یقینی بیدا شد که شک را
درانجا مدخل نیست بس ای عزیز می شنوم که اوقاتِ شما بطاعات
موظّفاست وعمر باخر رسیده دریغ باشد که در بدایهٔ مقام مکاشفه
بطریقی که کودکانرا بمویزی جند بفریبند تا بمکتب روند بمعارفی جند
که جون خزف باشد بازمانند واکثر آیات بیّنات قرآنرا جهت آیتی
جند معدود متشابه تاویل کنند جنانک آیت محکم این ایهٔ است که قل
انّما انا بشر مثلکم واخواتها این را تاویل کنند وما رمیتَ اذ رمیتَ
ولکنّ الله رمی مقتدا سازند وندانند که جهت تفهیم خلق تا خصوصیت
رسول بدانند فرموده است جنانک بادشاهی که مقرّبی را بمملکتی
فرستد گوید دستِ او دستِ منست وزبانِ او زبانِ من وشیخ نیز
که مریدی را بارشاد قومی فرستد در اجازتِ همین نویسد که دستِ او
دستِ منست غرض آنک از آیت الا لعنة الله علی الظالمین غافل شدن و
از آیهٔ انّ الشیطان لکم عدوّ فاتخذوه عدوّا وامثالها اعراض کردن
وتمسک بآیت هو الاول والآخر والظاهر والباطن کردن وندانستن
که مراد آنست که هو الاول الازلی لینتهیَ الیه سلسلة الاحتیاج فی الوجود
فضلاً عن شیٔ آخر وهو الآخر الابدیّ بانه الیه یرجع الامر کله وهو الظاهر
فی آثاره الظاهرة بسبب افعاله الصادرة عن صفاته الثابتة لذاته وهو
الباطن فی ذاته لا تدرکه الابصار ولا یعرف ذاته الّا هو وقد صحّ
عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال کل الناس فی ذات الله حمقی ای
فی معرفة ذاته وقال علیه السلام تفکّروا فی آلاء الله ولا تتفکروا فی ذات الله

آمدیم باسر سخن جون در وسط مقام مکاشفه مثل آن معرفت که در رباعی
کیشی خوانده اند حاصل آمد وآن آن بود که حق در صورت دریایی در نظر
آمد بصفت مَوّاجی ومُثبتی وماحیی متصفاست ودوایر همجون مخلوقات
بعضی وسیع وبعضی ضیّق تنعّم بعضی که مظهر لطف اند بقدر وسعت دایره
واستقامت وبعضی که مظاهر قهرند تألم ایشان از ضیق دایره وانحراف
وبصفت مثبتی بعضی را اثبات می کند وبصفت ماحیی بعضی را محو می کند
وبصفت موّاجی باز دوایر را بتجدید بیدا می کند تا جون قدم در نهایت
مقام مکاشفه نهادم باد حق الیقین وزید وشکوفهای معارف بدایت ووسط را
ریزانید وثمرهٔ حق الیقین از غلاف عین الیقین بیرون آمد ای عزیز من
علم مجرد که اعتقاد جازم مطابق واقع است نسبت بشریعت دارد وعلم
الیقین ببدایهٔ مقام مکاشفه وعین الیقین بوسط مقام مکاشفه وحق الیقین
بنهایهٔ مقام مکاشفه وحقیقت حق الیقین که عبادت از یقین مجرد است
لقوله تعالی واعبد ربک حتی یأتیک الیقین بقطب درجات مقام مکاشفه
تعلق دارد وهر که بدانجا رسد هرچه گوید من جمیع الوجوه مطابق واقع
باشد وآنچه نموده که آخر همه مقامات در منازل السایرین توحیدست
نه همجنانست بلکه او در هشتادم مقام افتاده است آخر المقامات الیه
العبودة وهو عوْد العبد الی بدایة حاله من حیث الولایة المفتوح واوها
دایرًا مع الحق فی شیون تجلیاته تمکّنا از جنید برسیدند که ما نهایة
هذا الامر قال الرجوع الی البدایة ای عزیز در بدایة ووسط مقام توحید
خاصه در خلال سماع امثال این رباعیها بسیار بر قوّال داده
باشم ودران ذوق مدتها بمانده یکی اینست رباعیه

ای من نه منم اگر منی هست تویی • ور در بر من پیرهنی هست تویی
در راه غمت نه تن بمن ماند نه جان • ور زانک مرا جان وتنی هست تویی

ودران مقام حلول کفر می نمود و اتحاد توحید کفته بودم **شعر**

انا من اهوی ومن اهوی انا • لیس فی المرآة شیٔ غیرنا
قدسی المنشد اذ انشده • نحن روحان حللنا بدنا
اثبت الشرکة شرکا واضحا • کل من فرق فرقا بیننا
لا أناديه ولا اذکره • ان ذکری وندایی یا انا

الی آخره • بعد از ان جون قدم درنهایت مقام توحید نهادم غلط محض بود الرجوع الی الحق خیر من التمادی فی الباطل برخواندم ای عزیز تو نیز اقتدا بهمین کن وجون نظر بر قول خدای تعالی افتادکه ولا تضربوا لله الامثال بکلی محو آن مثال کردم والسلام

٥٠٤

شیخ نور الدین عبد الرحمن المصری رحمه الله تعالی

وی بسیار بزرک بوده است در وقت خود قبلهٔ طالبان بوده و در دیار مصر بتربیت وارشاد ایشان متعین و در مقام شیخوخت متمکن در اوایل ارادت مرید یکی از مشایخ آن دیار بوده اما کار وی بیش آن شیخ تمام نشده بوده است لیکن ویرا کفته بوده است که کار تو بیش یکی از مشایخ عجم تمام خواهد شد وی انتظار آن می داشت تا آن زمان که شیخ جمال الدین یوسف کورانی بمصر رسیده در صحبت وی بکمتر از بیست روز کار وی تمام شده است و ویرا اجازت ارشاد داده و در اجازت ویرا برادر نوشته زیراکه پیر و معمر بوده و نسبت شیخ جمال الدین بدو کس است یکی بشیخ حسام الدین شمشیری و دیکر بشیخ نجم الدین محمود اصفهانی و این هردو مرید شیخ نور الدین عبد الصمد نطنزی بوده اند قدس الله تعالی ارواحهم

٥٠٥

شیخ زین الدین ابوبکر الخوافی قدس الله تعالی روحه

خدمت خواجه محمد پارسا قدس الله تعالی سره در بعض مکتوبات

الفا

القاب ایشان راچنین نوشته است ذو العلم النافع والعمل الرافع ملاذ الجمهور شفاء الصدور صفوة العلماء والعرفاء رافع اعلام السنة قامع اضالیل البدعة ناهج مناهج الحقیقة سالک مسالک الشریعة والطریقة الداعی الی الله سبحانه علی طریق الیقین سیدنا ومولانا زین الملة والدین • وی جامع بوده است میان علوم ظاهری وباطنی واز اول تا آخر طریق استقامت برجادهٔ شریعت ومتابعت سنت که بزرکترین کرامتی بیش محققان این طایفه آنست یافته است • وشیخ نور الدین عبد الرحمن بعد از کمال تربیت وبلوغ وی بمرتبهٔ تکمیل وارشاد در اجازت وی چنین ثبت کرده که لما استحق الخلوة وقبول الواردات الغیبیة والفتوحات استخرت الله تعالی واخلیته خلوتی المعهودة وهی سبعة ایام من الله تعالی فیها علی بما من بفضله ففتح الله علیه ابواب المواهب من عنده فی اللیلة الرابعة وازاد فی الترقیات فی درجات المقامات الی مقام حقیقة التوحید وانحلت منه قیود التفرقة فی شهود الجمع قبل اتمام الایام السبعة ثم فی اتمامها ظهر له لوامع التوحید الحقیقی الذاتی المشار الیه علی لسان اهل الحقیقة بجمع الجمع وهو لقوة استعداده بعد فی الترقی والزیادة وانی علی رجاء من الله ان یاخذه منه الیه تماما ویبقیه بقاءه دواما ویجعله للمتقین اماما • وی فرموده که اجازتی که شیخ عبد الرحمن نوشته بود در وقت مراجعت بخراسان در بغداد بماند بعد از مدتی مدید که از خراسان بجانب مصر معاودت واقع شد وخدمت شیخ از دنیا رفته بود بخلوتخانهٔ وی در آمدم ذر اینجا اجازت خود را یافتم بی تفاوت مکر بحرفی چند با وجود آنکه آن خلوت مضبوط نبود ودر آن کشاده می بود نمی دانم که آن مسودهٔ اصل بود که اجازت مرا از انجا نوشته بود یا خود بنور ولایت دانسته بود که اجازت من

ونسبت وی در طریقت بشیخ نور الدین عبد الرحمن مصری است

یعنی الشیخ زین الدین

و اینجا معاودت خواهم کرد آنرا ثانیا برای من نوشته صح

فوت شده بود وکذاشته و بهر تقدیر بقاء آن مدتی مدید در خلوتی
جنان که مذکور شد محض کرامت بود • وهم وی فرموده است که جون
از مصر می آمدم و ببغداد رسیدم طاقیه که شیخ نور الدین عبد الرحمن
بمن داده و بر سر اکابر دیکر از مشایخ رسیده بود همراه داشتم با پیر تاج
کیلانی اتفاق ملاقات افتاد آن طاقیه را از من طلبید جنانجه مقتضای
فقر و درویشی باشد بوی دادم شب در واقعه دیدم که آن طاقیه پیش من
استغاثه می کند و بزرکانی را که بر سر ایشان رسیده بود می شمرد و می کوید
که من بر سر فلان و فلان رسیده ام حالی مرا بر سر خماری نهادی که بشرب خمر
اشتغال می نماید جون بامداد شد با یکی از اصحاب بطلب وی بیرون رفتیم
شنیدیم که وی در خرابات و بشرب خمر مشغولست بانجا رفتیم کفتند
در فلان خانه است بآن خانه در آمدیم مست افتاده بود و طاقیه بر سر وی
مصاحب من مرا کفت که تو بیرون رو که من طاقیه را بیارم من بیرون
آمدم وی طاقیه را از سر وی بر داشت و در خانه را بر بالای وی بست
و پیش من آورد • کویند که در آخر حیات ویرا واردی رسید که سه
شبانروز بالکلیه از خود غایب بود جون ویرا از آن غیبت باز
آوردند قریب بیکسال خاموشی بر وی غالب بود و سخن کم می کفت
روزی از درویش احمد سمرقندی پرسید که در هیچ جا دیده که جذبه
جلی مذکور شده باشد که جذبات پی در پی کردد و اصلا منقطع
نشود درویش احمد در جواب کفت که این معنی را هیچ جا ندیده ام
درویش احمد سمرقندی از مریدان کار کرده و از خلفاء وی بود
سخنان صوفیه را دیده بود و بر بالای منبر آنرا نیک بیان می کرد و بدرس
و مطالعه فصوص اشتغال می نمود بخط وی دیدم که در آخر فصوص
نوشته بود که بعد از آن که حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم را بدیدم

فصوص

فصوص الحکم اشارت فرموده بود در درویشاباد در خلوت بودم
که آنحضرت را دیدم پرسیدم که یا رسول الله ما تقول فی فرعون قال
صلی الله علیه وسلم قل کما کتب[1] ثم قلت یا رسول الله ما تقول فی ابو جهل
قال صلی الله علیه وسلم اما تراه[2] یقول الوجود فی القدیم قدیم وفی الحادث
حادث ثم قال صلی الله علیه وسلم انت إله[3] وانت مألوه انت له لظهور
الصفات الالهیة فیک ومظهریتک للالوهیة[4] مألوه لحصرک وتعینک
وخلقیتک وهو علی ما اقول شهید • توفی الشیخ زین الدین رحمه الله
لیلة الاحد الثانی من شوال سنة ثمان وثلثین وثمانمایه اول ویرا
در قریه مالین دفن کردند و از آنجا بدرویش اباد نقل فرمودند و از
درویش آباد بجوار عیدکاه هرات و حالا بر سر مزار متبرک وی عمارات
عالی ساخته اند و جنان معمور و مردم نشین شده که نماز جمع می کزارند

[1] ای کما کتب الشیخ محیی الدین العربی انه مات طاهرا مطهرا ٥
[2] ای الشیخ محیی الدین ٥
[3] وانت صح

امیر قوام الدین سنجانی رحمه الله تعالی

وی در بدایت حال از شرکاء قریه سنجان خواف بوده و نسخه جمع
وخرج و توجیه و تخصیص آن قریه بعهده وی بوده و وی می نوشته
ناکاه ویرا جذبه رسیده از هر جه در آن بوده بیرون آمده و بسلوک
راه آخرت مشغول شده • می کویند که دست خود را وقف مسلمانان
کرده بوده هر کس که کاغذ بیاوردی و ویرا کتابت فرمودی خواه
مصحف و خواه غیر آن نام آنکس را بر آن کاغذ نوشتی و میان طالبان
ترتیب نکاه داشتی بهمان ترتیب که کاغذ آورده بودندی کتابت
کردی • در مجالس معارف بسیار کفتی می فرموده است که موسی
علیه السلام مرا کاسه شربت داده است این کویا پی من از آنست ویرا
اشعار بسیارست و بعضی غزلیات مولانا جلال الدین رومی را
جواب کفته است و کتابی تصنیف کرده جنون المجانین نام و در آنجا

معاصره

سخنان غریب درج کرده • با خدمت شیخ زین الدین بوده ومیان ایشان مکاتبات واقع است خدمت شیخ فرموده که امیر قوام الدین سنجانی روح الله تعالی روحه وقتی که در مقام خواف بود مکتوبی باین فقیر نوشته بود ودر اول مکتوب این بیت نوشته بود بیت

• هر کرا زین نیست شین بود • غین اگر نیست نور عین بود •

وقت بران داشت تا در جواب او این ابیات نوشته آمد شعر

• غین در پیش عین شین بود • زین اگر هست بیم زین بود •

یعنی حجاب رقیق در پیش عین بصیرت عیب بود واگر وجود زین باقی است خوف حجاب بود هرکه فانی نشد خوف آنست که باز بواسطهٔ بشریت در حجاب افتد نعوذ بالله شعر

• شربت وحدت علی الاطلاق • گر بود با قوام زین بود •

وحدت علی الاطلاق در تجلی ذات من حیث هی باشد ومشاهدهٔ وحدتی که در ضمن تجلیات صفات باشد مقید بمعانی آن صفات بود اگر مشاهدهٔ این وحدت علی الاطلاق تمام بود انگاه این شربت مادة الحیوة با قوام بود وتمامی مشاهدهٔ این وحدت بآن باشد که عارف از مشاهدهٔ وحدتی که در ضمن همه صفات باشد محظوظ شده باشد انگاه این معرفت وحدت زینت پذیر باشد ودرین مشاهده اثنینیت برخیزد نه زین ماند درمیان نه قوام ودر ضمن ایهام تنبیه قوام مفهوم می شود شعر

• مشرب موسوی اگرچه علیست • در شهود حبیب غین بود •

او می گفته که مرا موسی علیه السلام کاسهٔ شربت داد این گویا پیمرا ازان پیدا شد تنبیه او نموده آمد که اگرچه این مشرب بلندست اما در مشاهدهٔ حبیب الله صلی الله علیه وسلم حجابست هرکه می خواهد که از مشرب حبیب بانصیب باشد در فنای خود سعی باید نمود شعر

• وادی ایمن قدم خواهی • در عدم سیر فرض عین بود •

موسی علیه الصلوة والسلام چون بوادی ایمن رسید از همه غمها خلاص یافت هرکه می خواهد که معنی قدم که همچون وادی ایمن است دریابد در نیستی سعی باید نمود شعر

• راندن معرفت حجاب آرد • کشف اندر سکوت وچین بود •

طریقهٔ او این بود که در مجالس سخن کفتی واین معنی را فضیلتی می دانست تنبیه او نموده بود آمد که این فضیلت متضمن رذیلت حجابست • وخدمت شیخ رحمه الله تعالی ازین مقوله ابیات با شرح معانی آن از بیست بیت زیادت ایراد کرده اند وطلب اختصار را برین اقتصار افتاد • ومولانا شیخی قهستانی در تاریخ ولادت ووفات امیر قوام الدین گفته است شعر

• امیر تارک سالک قوام ملت ودین • که در طریق طلب مثل شاه ادهم بود •
• بسال هفصد وسی وچهار میلادش • بسلخ روزه وآغاز عید عالم بود •
• شب مفارقتش بر شهور هشتصد وبیست • برافقضای قضا پنج شب مقدم بود •

٥٠٧

خواجه شمس الدین محمد الکوسوی الجامی قدس الله تعالی سره

وی از اولاد کبار واحفاد بزرگوار حضرت شیخ الاسلام احمد الجامی النامقی است قدس الله تعالی سره وخرقهٔ حضرت شیخ که می گویند همان خرقه است که از شیخ ابوسعید ابوالخیر قدس الله تعالی سره بوی رسیده ودر گریبان آن وصلهٔ از پیراهن حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم موجود است از میان همه اولاد بنخا نوادهٔ ایشان رسیده • جامع بود میان علوم ظاهری وباطنی در اوراد صبح وشام وذکر جهر بر طریقهٔ خدمت شیخ زین الدین می رفت وبصحبت شیخ بهاء الدین عمر بسیار می رسید واعتقاد وارادت تمام داشت در اوایل حال ویرا جذبهٔ رسیده بوده است چنانکه چند روز از حس غایب بوده ونمازها از وی فوت شده می فرمود

که دران جذبه مشایخ وقت چون شیخ زین الدین و شیخ بهاء الدین عمر بقصد
تربیت و اصلاح من بر من ظاهر شدند اما من هیچ کدام را تسلیم نشدم
خدمت شیخ زین الدین بر سینهٔ من نشست و عملی می کرد و ازان آوازی می آمد
چنانکه چلاجان پنبه را از پنبه دانه جدا کنند این ذکر جهر آن آوازست
که بمن رسیده است و می فرمود که بعد ازان حضرت شیخ الاسلام احمد قدس سره
در صورت خواجه ابو المکارم که از اولاد بزرگوار وی بود بر من ظاهر
شد و نفس مبارک خود در من دمید فی الحال بهوش باز آمدم و از
وقت نماز بر سیدم و بقضای فوایت مشغول شدم • مصنفات
شیخ محیی الدین بن العربی را معتقد بود و مسئلهٔ توحید را موافق
وی تقریر می کرد و آنرا بر سر منبر در حضور علماء ظاهر چنان بیانی
می فرمود که هیچکس را بران مجال انکار نمی بود و در اسرار و حقایق
قرآن و احادیث نبوی و کلمات مشایخ بغایت تیز فهم بود باندک
توجهی معانی بروی فایض می شد که بعد از تامل بسیار بخاطر دیگران
کم رسیدی خدمت مولانا سعد الدین کاشغری و مولانا شمس الدین
محمد اسد و مولانا جلال الدین ابو یزید پورانی و غیر ایشان از
عزیزانی که دران وقت بودند بمجلس وی حاضر می شدند و معارف
و لطایف ویرا استحسان می کردند در اثنای وعظ و مجلس سماع ویرا
وجدی عظیم می رسید و صیحهای بسیار می زد و اثر آن بهمه مجلسیان
سرایت می کرد • در بعض اوقات شعر ما نزاد رصور صفات غالبه بر
نفوس ایشان می دید روزی می گفت که اصحاب ما گاه گاهی از صورت
انسانی بیرون می آیند اما زود بآن باز می گردند و یک دو کس را نام می برد
و می گفت که هر گاه پیش من می آیند در صورت سگان چهار چشم می نمایند
• بسیار بودی که در صحبت وی چیزی بر خاطر کسی گذشتی آنرا اظهار

کردی بر وجهی که غیر آنکس ندانستی • توفی رحمه الله ضحوة یوم السبت
السادس والعشرین من جمادی الاولی سنة ثلث وستین وثمانمایه و در تاریخ وفات وی گفته اند

• شیخ اکمل قدوهٔ کمل که بود • اهل صورت را بمعنی رهنمون •
• خواجه شمس الدین محمد کرغمش • آسمان پوشید دلق نیلگون •
• ساخت جا در ساحت قدس قدم • خیمه زد از خطهٔ امکان برون •
• چرخ دون پایهٔ قدرش بود • سال تاریخش بپرس از چرخ دون •

و قبر وی در حوالی مسجد هراتست نزدیک بمزار متبرک فقیه ابو زید مرغزی رحمهما الله تعالی

مولانا زین الدین ابوبکر تایبادی قدس الله تعالی سره

وی در علوم ظاهر شاگرد مولانا نظام الدین هرویست اما بواسطهٔ ورزش
شریعت و متابعت سنت ابواب علوم باطنی بروی مفتوح شده بوده
و احوال و مقامات عالیهٔ ارباب ولایت میسر گشته • و وی بحقیقت
اویسی بوده است و تربیت از روحانیت شیخ الاسلام احمد النامقی
الجامی قدس الله تعالی سره یافته است و ملازمت تربت مقدسهٔ وی
بسیار می کرده است • چنین گویند که بعد ازان که خدمت مولانا
مدتی بریاضات و مجاهدات اشتغال نمود شیخ الاسلام احمد قدس الله تعالی روحه
بر وی ظاهر شد و گفت که خدای تعالی داروی درد تو در شفاخانهٔ ما
نهاده است خدمت مولانا مدت هفت سال پیاده بیشتر پای برهنه از
تایباد بتربت مقدسهٔ ایشان می رفتی و بتلاوت قرآن مشغول می بودی
و چون بتربت مقدسه رسیدی در گنبدی که محاذی آنست بایستادی
و بتلاوت قرآن مشغول شدی و در هر چند وقت اندکی پیشتر می آمدی
تا مدت هفت سال را به پیش مرقد شریف وی رسید بعد ازان هر گاه که
پیش مرقد وی رسیدی بنشستی و ویرا از اختلاف احوال که چند وقت
می ایستاد گاه دور و گاه نزدیک و در آخر می نشست بی توقف سوال کردند

جواب داد که همه بامر و اشارت آن حضرت بود • بعد از آن که سی سال
برین طریق بود و بعضی از اصحاب وی گفته اند که آنچه مرا معلوم شده است
هزار ختم قرآن بدین طریقه کرده بود از روحانیت حضرت شیخ اشارت
بآن رفت که احرام زیارت مشهد مقدس رضوی سلام الله علی من حل فیه
بندد بآنجا رفت و خلعتها و نوازشها یافت و از آنجا عزیمت طواف مزارات
طوس کرد شب در مزار متبرک شیخ ابو نصر سراج بود حضرت رسالت را صلی الله
علیه و سلم در خواب دید که فرمودند که فردا در شهر طوس ترا درویشی عریان
پیش آید ویرا تعظیم کن و حرمت دار و لیکن سجده مکن چون بامداد بطوس
در آمد بابا محمود طوسی را که مجذوب بود دید که بران صفت که حضرت
رسالت صلی الله علیه و سلم گفته بود می آید چون مولانا را دید خود را
بر زمین افکند و در نمد کشید مولانا پیش او رسید و زمانی بر پای
ایستاد بعد از ساعتی پای خود از نمد بیرون کرد و بر پای خاست
و با خود می گفت ای بی ادب کسی را تعظیم نمی کنی که دوش پیغمبر صلی الله
علیه و سلم در تربت شیخ ابو نصر سراج با وی ملاقات کرد و ویرا بتو نشان
داد و فرشتگان آسمان از وی شرم می دارند مولانا بر وی سلام کرد
جواب داد و گفت برو که اولیاء رودبار منتظر قدوم تو اند •
و گویند که خدمت مولانا بعد از آن هر سال یکی از خواص خود را بملازمت
بابا محمود فرستادی و سخنان ویرا نوشته بیاوردی و اگرچه آن سخنان
نه بر طریقهٔ ارباب عقل بودی خدمت مولانا معنی آنرا فهم کردی و
مقصود از آن بدانستی • خدمت خواجه محمد پارسا قدس الله تعالی روحه
در کرت اخیر که بحج می رفته است و بزیارت مرقد مطهر خدمت مولانا
آمده بوده می فرموده که اول بار که همراه خواجهٔ بزرگ خواجه بهاء الدین
قدس الله تعالی سره بحج می رفتیم بمرو رسیدیم قافله دو فرقه شدند بعضی

میل بجانب مشهد مقدس رضوی کردند و بعضی میل بجانب هری
مقرر بر آنکه همه در نشابور بهم رسند حضرت خواجه میل بجانب هری کرد
و فرمود که می خواهیم که بصحبت مولانا زین الدین ابوبکر برسیم من
جوان بودم و از احوال خدمت مولوی آگاهی نداشتم بمشهد رفتم و
خواجه محمد برین معنی اظهار ندامت می کرده • گویند که چون حضرت
خواجه بتایباد رسیده و نماز بامداد با خدمت مولانا بجماعت گزارده
و در صف اول چنانچه طریقهٔ ایشان بوده بمراقبه نشسته بوده چون مولانا
از اوراد فارغ شده برخاسته و پیش ایشان آمده و معانقه کرده و تمام
برسیده خدمت خواجه فرموده اند که بهاء الدین مولانا گفته است که برای
ما نقشی ببند خواجه فرموده اند که آمده ایم که نقشی بریم خدمت
مولانا ایشانرا بخانه برده اند و دو سه روز صحبت داشته اند •
یکی از اصحاب خواجه عزیمت حج کرده بوده است خواجه ویرا وصیت
کرده بوده که بصحبت و زیارت مولانا زین الدین ابوبکر برسی که وی
از ورزش شریعت بمقامات عالیهٔ ارباب طریقت و حقیقت رسیده است
• در کتابی که شیخ عالم مفسر شیخ معین الدین جنید شیرازی در شرح
مزارات شیراز تصنیف کرده است نوشته که مولانا روح الدین ابو المکارم
محمد بن ابی بکر البلدی که از مشاهیر اهل علم و فضل بود و باوصاف
شریفه موصوف و باخلاق حمیده معروف و استادان بزرگوار را
خدمت کرده بود و سندهای عالی داشت و سالها در جامع عتیق
بتدریس اشتغال داشت در سنهٔ سبع و ثمانین و سبعمایه وفات کرد
بعد از چند روز از وفات وی ویرا بخواب دیدم گفت که علما را
درجاتست و چه درجات میان ایشان و انبیا تفاوت نیست مگر
بیک درجه از وی سوال کردم که از علمایی که اکنون در قید حیات اند

کدام ازیشان اقرب است بخدای تعالی کفت مولانا زین الدین ابوبکر تایبادی ومن ویرا نمی دانستم جون ازخواب درآمدم تجسس کردم کسی که ویرا درخراسان دیده بود تعریف وتوصیف کرد • توفی رحمه الله فی منتصف النهار من یوم الخمیس سلخ محرم الحرام سنة احدی وتسعین وسبعمائة وملک عماد الدین زوزنی درتاریخ وفات وی کفته است نظم

• سنة احدی وتسعین بود تاریخ • کذشته هفتصد از سلخ محرم •
• شده نصف النهار از بنجشنبه • که روح باک مولانای اعظم •
• سوی خلد برین رفت وملایک • همه کفتند از جان خیر مقدم •

509 مولانا جلال الدین محمود زاهد مرغابی رحمه الله تعالی

وی نیز درعلوم ظاهر شاکرد مولانا نظام الدین هروی است وبجهت ورزش شریعت ومتابعت سنت ازین طریق حظی کامل ونصیبی تمام یافته بوده است ودر تقوی وورع جهدی بلیغ می نموده • می آرند که برزکروی یکی ازآلات دهقانی راکه وقف بوده در زراعت وی کار فرموده بود جون ازان وقوف یافته حاصل آن زراعت را تصرف نکرده وفرموده تا برفقرا ومستحقان تصدق نموده اند • ملک هراة یک صره زر برسم هدیه بوی فرستاد قبول نکرد حامل صره کفت اکر این را به بیش ملک باز برم ملول خواهد شد برفقرایی که شاکردان شمایند ودر مدرسه می باشند قسمت کنید فرمود که توخود انرا بمدرسه بر وهرکس قبول کند بوی ده اما بشرط آنکه بکویی این زر از کجاست زر را بمدرسه برد هیچکس انرا قبول نکرد • درماه ذوالحجه سنة ثمان وسبعین وسبعمایه ازدنیا رفته وقبر وی در مرغاب هراتست رحمه الله تعالی

510 مولانا جلال الدین ابویزید بورانی رحمه الله تعالی

وی علوم شرعی کسب کرده بود وبواسطه رعایت شریعت ومتابعت سنت

بمقامات

بمقامات عالیه رسیده اکثر اوقات وی بعد از ادای وظایف طاعات بکفایت مهمات مسلمانان کذشتی هرکس درهر مهم که بوی رجوع کردی بقدر وسع دران اهتمام نمودی ودر کفایت آن بهرکه از ابنای دنیا رجوع بایستی کرد بنفس خود رجوع کردی • هرسخن از مواعظ ونصایح که برزبان وی کذشتی آنرا در نفوس مستمعان تاثیر عظیم بودی اکرجه آنرا بارها شنیده بودندی وبرخاطر داشتندی • وویرا در طریقت بحسب ظاهر بیری نبوده است همانا که اویسی بوده است می کفته است که هرکاه مرا اشکالی می افتد روحانیت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم بی واسطه آنرا رفع می کند • کویند که روزی از اصحاب خود شانه طلبید وکفت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم فرمود که بایزید کاهی محاسن خود را شانه می کن • وبصحبت مولانا ظهیر الدین خلوتی می رسیده است وطریقه ویرا بسیار معتقد بوده اکرجه بنسبت ارادت وی در نیامده بوده • کم بودی که خانه وی از مهمان خالی بودی وبرای ایشان طعامهای مرغوب مهیا ساختی با آنکه دخل وی از زراعت محقری می بود • روزی می کفت که بیشتر جنان بود که هر وقت که جماعتی عزیزان از شهر متوجه بوران شدندی برمن ظاهر می شد می دانستم که جند کس اند وکی خواهند رسید طعامی مناسب ایشان ترتیب می کردم که جون برسند بی انتظار بیش آرم یک شب درمسجد ختم قرآن تمام می شد یکی از ترکان کنار رود جند روغن جوشی بمسجد آورد وسوکند برمن داد که ازان بخورکه از وجه حلال است من یک روغن جوشی برداشتم ودو نیم کردم وباز یک نیم را بدو نیم کردم ویکی ازان دو نیم را بخوردم آن معنی برمن مستور شد ازان وقت باز از توجه عزیزان باین جانب وقوف نمی یابم ووقت رسیدن ایشانرا نمی دانم در تشویش می افتم • روزی

باغ وم

باجماعتی بزیارت وی رفتیم وقت انکور بود مارا بباغ انکور در آورد وخود برفت ما طواف باغ کردیم وآن قدر انکور که می بایست خوردیم یکی ازان جماعت خوشهٔ جند انکور برداشت دیکری باوی کفت که خدمت مولانا اجازت برداشتن نکرده اند وآن قصه را بکفت که بعضی علما، وقت واقع شده بود که جمعی مهمان وی شده بودند یکی زان جمع از سفرهٔ وی تبرکی برداشته بود جون خادم سفره برداشت خادم را کفت جرا نهی منکر نکردی خادم کفت من بهیج منکر حاضر نشدم کفت فلانکس بی اجازت زله کرد سفره را بیش وی بر تا آنرا بر سفره اندازد خادم سفره بیش وی برد تا زله را بر سفره انداخت بعد ازان خدمت مولانا آمد وبرای ما طعام آورد جون طعام خورده شد اجازت مراجعت خواستیم در وقت بیرون آمدن بیش در بایستاد وکفت کسی را که اجازت بباغ در آمدن کرد ند آن اجازت خوردن وبردن هم هست وآنجه آن عالم کرده است نیکو نکرده است اکرجه در اول اجازت نکرده بود می توانست که در آخر بحل کند وآن زله را بسفره باز نکرداند ۰ یکبار دیکر با جمعی اتفاق زیارت وی افتاد در وقت باز کشتن یکی از ایشانرا در کذشته بود که اکر خدمت مولانا را کرامتی هست می باید که قدری کشمش تبرک بمن دهد جون وی را خبر یاد کردیم آن شخص را آواز داد که یکساعة باش بخانه درون رفت ویک طبق مویز بیرون آورد وبوی داد وکفت معذور دار که در باغهای ما کشمش نمی باشد ۰ یکبار بهلوی وی نماز شام می کزاردم جنان وی را مغلوب ومستغرق یافتم که کویی بخود هیچ شعوری نداشت در قیام که می استاد کاهی دست راست بالای جب می نهاد وکاهی دست جب بالای راست توفی رحمه الله تعالی لیلة یوم الاثنین العاشر من ذی القعده

سنة اثنتین وستین وثمانمایه وقبر وی در یوران است

511

مولانا ظهیر الدین خلوتی رحمه الله تعالی

وی جامع بوده است میان علوم ظاهری وباطنی مولانا زین الدین ابوبکر تایبادی می فرموده است که در زیر طاس فلک مثل ظهیر الدین کس نمیدانم ۰ مرید شیخ سیف الدین خلوتی است و بانزده سال در صحبت وخدمت وی بوده است وشیخ سیف الدین در سنة ثلث وثمانین وسبعمائه از دنیا رفته است وقبر وی در مزار خلوتیان است بر سر بل کازرکاه وشیخ سیف الدین مرید شیخ محمد خلوتی است که می کویند هرکاه در خوارزم بذکر مشغول شدی آواز وی جهار فرسخ برفتی وبهلوان محمود بکیار معاصر وی بوده وباوی صحبت می داشته ۰ شیخ ظهیر الدین قاری سبعه بوده است وی کفته است که جون قرآنرا تمام بر استاد خواندم حضرت رسالت را صلی الله علیه وسلم شبی در واقعه دیدم که کفت ظهیر الدین قرآنرا بر من بخوان از اول تا آخر بر وی خواندم ۰ کویند که وقتی در اربعین نشسته بود جهار نوبت افطار کرد باب کندم جوشیده هر ده روز یک نوبت ۰ کویند که هرکاه که بزیارت کازرکاه رفتی جون از بل کازرکاه درکذشتی بای برهنه کردی وکفتی از اولیا، الله شرم می دارم که بای با نعلین بر روی ایشان نهم ۰ در تاریخ سنة ثمانمائه از دنیا رفته وقبر وی در مزار خلوتیانست در جوار قبر شیخ وی

512

شیخ بهاء الدین زکریا مولتانی قدس الله تعالی سره

وی تحصیل علوم ظاهری وتکمیل آن کرده بوده است بعد از آنکه مدت بانزده سال بتدریس وافادهٔ علوم مشغول بود وهر روز هفتاد تن از علما وفضلا استفاده می کردند عزیمت حج کرد ودر وقت مراجعت

ازج بغداد رسید در خانقاه شیخ شهاب الدین سهروردی
قدس الله تعالی سره نزول کرد و مرید شد و این همه منزلت
وکمال از آن آستانه یافت شیخ شیخ فخر الدین عراقی و امیر
حسینی است رحمهما الله تعالی و بعد از وی قایم مقام وی در مسند
ارشاد فرزند وی شیخ صدر الدین بوده است و امیر حسینی ره
در کتاب کنز الرموز در مدحت هر دو شان گفته است نظم

۰ شیخ هفت اقلیم قطب اولیا ۰ واصل حضرت ندیم کبریا ۰
۰ مفخر ملت بهاء شرع و دین ۰ جان پاکش منبع صدق و یقین ۰
۰ از وجود او بنزد دوستان ۰ جنة المأوی شده هندوستان ۰
۰ من که روی از نیک و از بد تافتم ۰ این سعادت تا ز قبولش یافتم ۰
۰ رخت هستی چون برون برد از میان ۰ کرد پروازی همایش ز آشیان ۰
۰ آن بلند آوازهٔ عالم پناه ۰ سرور عصر افتخار صدر و گاه ۰
۰ صدر دین و دولت آن مقبول حق ۰ نه فلک بر خوان جودش یک طبق ۰

٥١٣ شیخ نظام الدین خالدی دهلوی معروف بشیخ نظام اولیا قدس سره

وی از مشاهیر مشایخ هندست بعد از تحصیل علوم دینی و تکمیل آن شبی
در جامع دهلی بسر می برد جون وقت سحر مؤذن بمناره برآمد این
آیت برخواند که الم یأن للذین آمنوا ان تخشع قلوبهم لذکر الله جون
آنرا بشنید حال بروی متغیر شد و از هر جانبی انوار بروظاهر شدن
کرفت جون بامداد شد بی زاد و راحله روی بدریافت ملازمت و خدمت
شیخ فرید الدین شکر کنج نهاد و انجا مرید کشت و بمرتبهٔ کمال رسید حضرت
شیخ ویرا اجازت تکمیل دیکران داده بدهلی مراجعت فرمود انجا
بتعلیم طلبهٔ علم و تربیت طبقهٔ اهل ارادت اشتغال نمود و حسن
وخسرو دهلوی هردو مریدان ویند ۰ شیخ فرید الدین خرقه از خواجه

قطب

قطب الدین بختیار کاکی دارد و وی از خواجه معین الدین حسن سنجری
و وی از خواجه عثمان هارونی و وی از حاجی شریف زندنی و وی
از شیخ الاسلام قطب الدین مودود جشتی رحمهم الله تعالی ۰ کویند
شخصی براتی که مبلغی کثیر درانجا نوشته بود کم کرده پیش شیخ نظام الدین
آمد و قصهٔ کم شدن برات را بعرض رسانید و اظهار تحیر و اضطرار کرد
شیخ یک درم بوی داد که این را حلوا بخر و بروح شیخ فرید الدین بده و دینا
ده جون آن شخص درم را بحلواکر داد حلواکر قدری حلوا در کاغذی پیجید
وبوی داد جون نیک نکاه کرد آن کاغذ برات کم شدهٔ وی بود ۰ و این
نزدیک است بآن که مردی صد دینار پیش کسی داشت و دران باب حجتی
کرفته بود جون وقت مطالبه رسید حجت را نیافت پیش شیخ بنان حمال
آمد و التماس دعا کرد شیخ کفت من پیرم و شیرینی دوست دارم برو یک
رطل حلوا برای من بخر تا دعا کنم آن مرد حلوا بخرید و در کاغذ پیجیده
پیش شیخ آورد شیخ کفت کاغذ را باز کن باز کرد حجت وی بود پس کفت
حجت را بستان و حلوا را ببر و بخورد کودکان خود ده مرد و را برکرفت و
برفت ۰ کویند تاجری را از مولتان دزدان در راه غارت کردند و اموال
وی ببردند بخدمت شیخ صدر الدین فرزند شیخ بهاء الدین زکریا که صاحب
سجاده بود رفت که عزیمت دهلی دارم و التماس سفارش کرد بشیخ نظام الدین
که انجا التفات نماید که ویرا سرمایهٔ تجارت بدست آید شیخ صدر الدین
التماس ویرا مبذول داشت و رقعه نوشت جون بدهلی رسید و رقعه را
بشیخ نظام الدین داد شیخ خادم را آواز داد و کفت فردا از اول بامداد
تا وقت جاشت هر فتوحی که رسد در راه این عزیز نهادیم تسلیم وی
کن خادم روز دیکر آن شخص را جایی بنشاند و هر فتوح که می رسید تسلیم
وی میکرد وقت جاشت را دوازده هزار تنکه در حساب آمد بر داشت

وبرفت • وقتی سلطان علاء الدین محمد شاه خلجی میزری از زر وجواهر
بر ندر شیخ فرستاد قلندری در برابر شیخ نشسته بود پیش آمد که ایها الشیخ
الهدایا مشترک شیخ کفت اما تنها خوشتر که قلندر باز پس کشت شیخ فرمود
که پیش آی که مقصود آن بود که ترا تنها خوشتر که جون قلندر خواست که میزر را
بردارد قوت وی بحمل آن وفا نکرد بمدد کاری خادم شیخ محتاج شد
• وقتی تجدید وضو کرده بود خواست که محاسن شانه کند
شانه در طاق بود وکسی نزدیک آن نبود که شانه را بدست
شیخ دهد شانه از طاق بجست وخود را بدست شیخ رسانید

شیخ ابو عبد الله الصومعی قدس الله تعالی روحه

٥١٤

وی از بزرکان مشایخ کیلان ورؤساء زهاد ایشان بود ومر ورا احوال
عالی وکرامات ظاهر بود وجماعتی از بزرکان مشایخ عجم را دریافته بود
مستجاب الدعوه بود ووقتی که در غضب شدی حق سبحانه وتعالی از برای
وی زود انتقام کشیدی وهرچه خواستی خدای تعالی چنان کردی
وبهرچیز که پیش از وقوع آن خبر کردی چنانچه خبر کرده بودی واقع
شدی • جماعتی از اصحاب وی بقصد تجارت بسمرقند رفته بودند
نزدیک بسمرقند جماعتی سواران بغارت ایشان بیرون آمدند جماعت
تاجران شیخ ابو عبد الله را آواز دادند دیدند که درمیان ایشان ایستاده است
ومیکوید سبوح قدوس ربنا الله دور شوید ای سواران از میان ما
همه سواران متفرق شدند وهیچکس نتوانست که اسب خود را نکاه
دارد بعضی بکوهها افتادند وبعضی بوادیها ودو تن از ایشان با یکدیکر
جمع نتوانستند شد از شر ایشان برستند بعد از آن شیخ را درمیان خود
طلبیدند نیافتند جون بکیلان بازکشتند وقصه را باز کفتند اصحاب
شیخ کفتند شیخ هرکز از میان ما غایب نشد •

کنیت

270

شیخ محیی الدین عبد القادر الجیلی قدس الله تعالی سره

کنیت وی ابو محمد است علوی بود حسنی نبیره ابو عبد الله صومعی است
از جانب مادر ومادر وی ام الخیر امة الجبار فاطمه بنت ابی عبد الله
الصومعی کفته است که جون فرزند من عبد القادر متولد شد هرکز
در روز رمضان شیر نخورد • یکبار هلال ماه رمضان بجهت
ابر پوشیده ماند از مادر وی پرسیدند کفت امروز عبد القادر شیر
نخورده است آخر معلوم شد که آن روز رمضان بوده است • ولادت
وی در سنه احدی وسبعین واربعمایه بوده است ووفات وی
در سنه احدی وستین وخمسمایه • وی کفته که من خرد بودم روز عرفه
بصحرا بیرون رفتم ودنبال کاوی کرفتم بجهت حراثت آن کاو روی باز
پس کرد وکفت یا عبد القادر ما لهذا خلقت ولا بهذا امرت بترسیدم
بازکشتم وببام سرای خود برآمدم حاجیان را دیدم که در عرفات ایستاده
بودند پیش مادر خود رفتم وکفتم مرا در کار خدای تعالی کن واجازت
ده تا ببغداد روم وبعلم مشغول شوم وصالحان را زیارت کنم از من سبب
آن داعیه را پرسید با وی بکفتم بکریست وبرخاست وهشتاد دینار
بیرون آورد که میراث پدر من مانده بود چهل دینار را برای برادر من
کذاشت وچهل دینار را در زیر بغل من در جامه من دوخت ومرا اذن
سفر کرد ومرا عهد داد بر صدق در جمیع احوال وبوداع من بیرون آمد
وکفت ای فرزند برو که برای خدای تعالی از تو بریدیم وتا قیامت روی
ترا نخواهم دید من با قافله اندک بجانب بغداد توجه نمودم جون از همدان
بکذشتیم شصت سوار بیرون آمدند وقافله را بکرفتند وهیچکس مرا تعرض
نکرد ناکاه یکی از ایشان بمن بکذشت وکفت ای فقیر با خود چه داری کفتم
چهل دینار کفت کجاست کفتم در جامه من دوخته است در زیر بغل من

القطب ... شیخ محیی الدین عبد القادر ... ابو محمد ... ابی طالب ... فضل الخطاب

ایستاده اباق اوزره دورشی

شصت عدد
٦٠

کمان برد که مکر من استهزا می کنم مرا بکذاشت و برفت و دیکری بمن رسید
وهمان پرسید وهمان جواب شنید او نیز مرا بکذاشت و برفت وهر دو
بیش مهتر ایشان بهم رسیدند وآنچه از من شنیده بودند با وی بکفتند
مرا طلبید بر بالای تلی که اموال قافله را قسمت می کردند کفت بیش با خود
چه داری کفتم چهل دینار کفت کجاست کفتم در جامهٔ من دوخته است
در زیر بغل من بفرمود تا جامهٔ مرا بشکافتند وآنچه کفته بودم یافتند پس
کفت ترا چه برین داشت که اعتراف کردی کفتم که مادر من مرا عهد داده
بود بر صدق و راستی ومن در عهد وی خیانت نمی کنم پس مهتر ایشان
بکریست وکفت چندین سالست که من در عهد پروردکار خود
خیانت کرده ام و بر دست من توبه کرد پس اصحاب وی کفتند که تو
در قطع طریق مهتر ما بودی اکنون در توبه مهتر ما باش همه بر دست
من توبه کردند وآنچه از قافله کرفته بودند باز دادند اول تایبان
بر دست من ایشان بودند ٭ وی در سنهٔ ثمان وثمانین واربعمایه
ببغداد رسید وبجدّ تمام بتحصیل علوم مشغول شد اول بقرائت قرآن
وبعد از آن بفقه وحدیث وعلوم ادبیه پیش بزرکانی که در آن زمان
متعین بودند وباندک روزکاری بر اقران خود فایق شد واز اهل زمان
خود متمیز کشت ودر سنهٔ احدی وعشرین وخمسمایه مجلس وعظ نهاد
وی را کرامات ظاهر واحوال ومقامات عالی بوده است ٭ وفی تاریخ الامام
الیافعی رحمه الله تعالی واما کراماته یعنی الشیخ عبد القادر رضی الله عنه
فخارجة عن الحصر وقد اخبرنی من ادرکت من اعلام الائمة ان کراماته تواترت
او قربت من التواتر ومعلوم بالاتفاق انه لم یظهر ظهور کراماته لغیره من
شیوخ الآفاق کرامة ٭ وی کفته که یازده سال در یک برج بنشستم وباخدای تعالی
عهد کرده بودم که نخورم تا نخورانند ولقمه در دهان من ننهند ونیاشامم

تا مرا

تا مرا نیاشامانند یکبار چهل روز هیچ نخوردم بعد از چهل روز شخصی
آمد وقدری طعام آورد وبنهاد و برفت نزدیک بود که نفس من بر
بالای طعام افتد از بس کرسنکی کفتم والله که از عهدی که باخدای تعالی
بسته ام بر نکردم شنیدم که از باطن من کسی فریاد می کند وبآواز بلند
می کوید الجوع الجوع ناکاه شیخ ابو سعید مخزومی رحمه الله تعالی بمن
بکذشت آن آواز را شنید وکفت عبد القادر این چیست کفتم این قلق
واضطراب نفس است واما روح بر قرار خودست در مشاهدهٔ خداوند
خود کفت بخانهٔ ما بیا و برفت من در نفس خود کفتم بیرون نخواهم رفت
ناکاه ابو العباس خضر علیه السلام در آمد وکفت برخیز وپیش ابو سعید رو
رفتم دیدم که ابو سعید بر در خانهٔ خود ایستاده است وانتظار من می برد
کفت ای عبد القادر آنچه من ترا کفتم بس نبود که خضر را نیز می بایست کفت
پس مرا بخانه در آورد وطعامی که مهیا کرده بود لقمه لقمه در دهان من می نهاد
تا سیر شدم بعد از آن مرا خرقه پوشانید وصحبت وی را لازم کرفتم ٭
الشیخ ابو محمد عبد القادر بن ابی صالح بن عبد الله الجیلی لبس الخرقة
من ید الشیخ ابی سعید المبارک بن علی المخزومی وهو لبسها من ید الشیخ
ابی الحسن علی بن محمد بن یوسف القرشی الهکاری وهو لبسها من ید الشیخ
ابی الفرج الطرسوسی وهو من ید الشیخ ابی الفضل عبد الواحد بن عبد العزیز التمیمی
وهو من ید الشیخ ابی بکر الشبلی قدس الله تعالی ارواحهم ٭ وهم وی
کفته که وقتی در سیاحات می بودم شخصی بمن آمد که وی را هرکز
ندیده بودم کفت صحبت می خواهی کفتم آری کفت بشرط آنکه مخالفت
نکنی کفتم نکنم کفت اینجا بنشین تا من بیایم یکسال برفت پس باز آمد
من همانجا بودم ساعتی نزدیک من بنشست پس برخاست وکفت از اینجا مرو
تا من باز آیم یکسال دیکر برفت پس باز آمد من همانجا بودم ساعت دیکر

شیخ ابو سعید مخزومی قدس سره

قلق بفتحتین ایله کوکل دارلغی در

بنشست و برخاست و گفت از اینجا نروی تا من بیایم یکسال دیگر برفت
پس باز آمد و با خود نان و شیر آورد و گفت من خضرم مرا فرمودند که با تو
طعام خورم آنرا بخوردیم گفت برخیز و ببغداد درآی با هم ببغداد درآمدیم

شیخ حماد دباس رحمه الله تعالی

وی از جملهٔ مشایخ شیخ محیی الدین عبد القادرست کان امیا و فتح علیه
باب المعارف والاسرار وصار قدوة للمشایخ الکبار شیخ عبد القادر
جوان بود و در صحبت شیخ حماد می بود روزی با دب تمام در صحبت
وی نشسته بود چون برخاست و بیرون رفت شیخ حماد گفت این عجمی را
قدمی است که در وقت وی بر گردن همه اولیا خواهد بود و هر اینه مامور
شود بانگ بگوید قدمی هذه علی رقبة کل ولی لله و هر آینه آنرا بگوید و همه
اولیا گردن نهند ٭ توفی الشیخ حماد فی شهر رمضان سنة خمس وعشرین وخمسمایه

٭ یکی از علماء شام عبد الله نام گفته است که در طلب علم ببغداد رفتم
و ابن سقا در آن وقت رفیق من بود در نظامیهٔ بغداد و بعبادت مشغول
می بودیم و زیارت صالحان می کردیم و در آن وقت در بغداد عزیزی بود
که می گفتند وی غوث است و نیز می گفتند که هر وقت میخواهد پیدا می شود
و هر گاه که میخواهد پنهان می شود پس من و ابن سقا و شیخ عبد القادر
و وی هنوز جوان بود بزیارت غوث رفتیم ابن سقا در راه گفت از وی
مسئلهٔ خواهم پرسید که جواب آن نداند و من گفتم از وی مسئلهٔ خواهم پرسید
تا ببینم چه می گوید شیخ عبد القادر گفت معاذ الله که از وی چیزی
پرسم من پیش وی می روم و انتظار برکات وی می برم چون بروی درآمدیم
ویرا بر جای خود ندیدیم یکساعت بودیم دیدیم که بر جای خود نشسته است
پس از سر خشم در ابن سقا نگریست و گفت وای تو ای ابن سقا از من مسئله
می پرسی که جواب آن ندانم آن مسئله اینست و جواب آن این می بینم که آتش کفر

در تو زبانه می زند بعد از آن بمن نگریست و گفت ای عبد الله از
من مسئله می پرسی و می بینی که چه می گویم آن مسئله اینست و جواب آن
این هر اینه که فرو گیرد ترا دنیا تا بن گوش با من بی ادبی کردی بعد از آن
بشیخ عبد القادر نگریست و ویرا بخود نزدیک نشاند و گرامی داشت
و گفت ای عبد القادر خدای و رسول خدایرا خشنود ساختی با دبی
که نگاه داشتی گویا که می بینم ترا در بغداد که بمنبر بر آمده و می گویی قدمی
هذه علی رقبة کل ولی لله و می بینم اولیاء وقت ترا که همه گردنهای خود را
پست کرده اند اجلال و اکرام ترا پس در همان ساعت غایب شد و بعد از آن
ویرا هرگز ندیدیم و هر چه نسبت بشیخ عبد القادر گفت واقع شد و ابن سقا
بتحصیل علوم اشتغال بلیغ نمود و بر اقران خود فایق شد خلیفه ویرا
برسالت بملک روم فرستاد ملک روم علماء نصرانی را با وی مناظره فرمود
همه را الزام و افحام کرد در نظر ملک بزرگ نمود ملک را دختری بود خوب
روی بوی مفتون شد و ویرا از ملک خواستکاری کرد گفت بشرط آنکه
نصرانی شوی اجابت کرد دختر بوی داد پس ابن سقا کلام غوث را یاد
کرد و دانست که آنچه بوی رسید بسبب وی رسید و اما من چون بدمشق
رفتم نور الدین شهید مرا بر تولیت اوقاف اکراه کرد و دنیا روی بمن نهاد
و سخنی که غوث در حق من گفته بود راست شد ٭ روزی شیخ عبد القادر
در رباط خود مجلس می گفت و عامهٔ مشایخ قریب به پنجاه تن حاضر بودند
از آنجمله شیخ علی هیتی بود و شیخ بقا بن بطو و شیخ ابو سعید قیلوی و
شیخ ابو النجیب سهروردی و شیخ جاکیر و قضیب البان موصلی و شیخ
ابو السعود و غیر ایشان از مشایخ کبار شیخ سخن می گفت در اثنای سخن
گفت قدمی هذه علی رقبة کل ولی لله شیخ علی هیتی بمنبر بر آمد و قدم
مبارک شیخ را بگرفت و بر گردن خود نهاد و بزیر دامن شیخ در آمد

افحام درمانده کردن ه

وسایر مشایخ کردنهای خود پیش داشتند ∘ شیخ ابو سعید قیلوی
کفته که جون شیخ عبد القادر کفت که قدمی هذه علی رقبة کل ولی لله
حضرت حق سبحانه و تعالی بر دل وی تجلی کرد و رسول صلی الله علیه وسلم
بر دست طایفهٔ از ملائکه مقربین بحضر اولیاء متقدمین و متأخرین که انجا
حاضر بودند احیا باجساد خود و اموات بارواح خود خلعتی در وی
بوشانید و ملائکه و رجال غیب مجلس ویرا درمیان کرفته بودند و صفها
در هوا ایستاده و بر روی زمین هیج ولی نماند مکر که کردن خود را پست کرد
و بعضی کفته اند که یک کس از عجم تواضع نکرد حال وی از وی متواری شد

٥١٧

شیخ صدقهٔ بغدادی رحمه الله تعالی

روزی شیخ صدقه سخنی میکفت بحسب ظاهر شرع بر وی مؤاخذه می آمد
بخلیفه رسانیدند ویرا احضار فرمود تا تعزیر کنند جون سر ویرا برهنه
کردند خادم وی فریاد برآورد که واشیخاه دست انکس که قصد ضرب
وی کرده بود شل شد و هیبتی بر وزیر مستولی شد و جون خلیفه
آنرا مشاهده کرد بر وی نیز هیبت استیلا یافت بفرمود که ویرا بکذارند
از انجا برباط شیخ عبد القادر آمد دید که مشایخ و سایر مردم منتظر شیخ
نشسته اند که بیرون آید و سخن کوید بیامد و درمیان مشایخ بنشست
جون شیخ بیرون آمد و بمنبر بالا رفت هیج سخن نکفت و قاری را هم
نکفت که جیزی بخواند اما مردم را وجدی عظیم دریافت و حالی قوی
فرو کرفت شیخ صدقه با خود کفت شیخ جیزی نکفته و قاری هیج نخوانده
این وجد از جیست شیخ عبد القادر روی بوی کرد و کفت یا هذا یکی
از مریدان من از بیت المقدس باینجا بیک کام آمده است و بر دست من
توبه کرده امروز حاضران در مهمانی ویند شیخ صدقه با خود کفت
کسی که از بیت المقدس بیک کام ببغداد آید ویرا از جه توبه باید کرد و شیخ

جه حاجت دارد شیخ روی بوی کرد و کفت یا هذا وی توبه می کند از آن
که دیکر در هوا نرود و حاجت وی بمن آنست که ویرا بمحبت حق سبحانه راه نمایم

٥١٨

شیخ سیف الدین عبد الوهاب رحمه الله تعالی

وی فرزند شیخ عبد القادر است وی کفته که هیج ماهی از ماهها نبودی
مکر که پیش از آن که نو شدی بیامدی پیش والد من اکر جنانجه در وی بدی
و سختی مقدر شده بودی در صورتی ناخوش بیامدی و اکر نعمت و خیری
مقدر شده بودی در صورتی نیکو بیامدی ∘ آخر روز جمعه سلخ جمادی
الاخری سنة ستین و خمسمایه جمعی از مشایخ در صحبت وی نشسته بودند جوانی
خوب روی در آمد و کفت السلام علیک یا ولی الله من ماه رجبم آمده ام
تا ترا تهنیت کویم و در من هیج بدی و سختی مقدر نشده است در ان
ماه رجب هیج ندیدند مردم مکر خیر و نیکویی جون روز یکشنبه آمد سلخ
رجب شخصی کریه المنظر آمد و کفت السلام علیک یا ولی الله من شهر شعبانم
آمدم که ترا تهنیت کویم مقدر شده است در من موت و فناء خلق در
بغداد و کرانی در حجاز و قتل و کشش در خراسان جون ماه شعبان آمد
هرجه هرجا کفته بود واقع شد ∘ شیخ در ماه رمضان جند روز بیمار شد
روز دوشنبه بیست و نهم رمضان جمعی از مشایخ پیش وی حاضر بودند
جون شیخ علی هیتی و شیخ نجیب الدین سهروردی و غیرهما شخصی با بها
و وقار تمام در آمد و کفت السلام علیک یا ولی الله من ماه رمضانم
آمده ام که اعتذار کنم از آنجه بر تو مقدر شده بود در من و وداع کنم ترا
که این آخر اجتماع منست با تو پس بازکشت در ربیع الآخر سال دوم از
دنیا برفت و رمضان دیکر را در نیافت ∘ روزی شیخ مجلس می کفت
و شیخ علی هیتی در برابر شیخ نشسته بود ویرا خواب کرفت شیخ اهل مجلس را
کفت خاموش باشید و از منبر فرود آمد و پیش شیخ علی هیتی با ادب

بایستاد و در وی می نگریست شیخ علی بیدار شد شیخ گفت حضرت نبی را
صلی الله علیه وسلم در خواب دیدی گفت آری شیخ گفت من برای وی
بادب ایستاده بودم بچه چیز وصیت کرد ترا گفت بملازمت تو بعد از آن
از شیخ علی پرسیدند از معنی این شیخ فرموده بود که من از برای وی بادب
ایستادم شیخ علی گفت آنچه من بخواب می دیدم وی به بیداری می دید ○ واین شیخ
علی هیتی قدس سره کان من مشایخ البطایح ومن جملة کراماته من ذکره عند توجه الاسد
الیه انصرف عنه ومن ذکره فی ارض مسبقاة اندفع البق باذن الله تعالی

شیخ ابو محمد عبد الرحمن الطفسونجی رحمه الله تعالی

519

روزی در طفسونج که از توابع بغدادست بر منبر گفت انا بین الاولیا
کالکرکی بین الطیور اطولهم عنقا شیخ ابو الحسن علی بن احمد که از اصحاب
شیخ عبد القادر بود از دهٔ جنت که در آن نواحی بود بمجلس وی آمده بود
برخاست ودلق را از سر برکشید وگفت مرا بگذار که با تو کشتی گیرم شیخ
عبد الرحمن خاموش شد واصحاب خود را گفت یکسر موی در وی خالی
از عنایت الله تعالی نمی بینم وویرا فرمود که دلق خود را بپوشد گفت
من از آنچ بیرون آمده ام بآن باز نمی گردم پس روی بجانب دهٔ جنت کرد
وزوجهٔ خود را آواز داد که ای فاطمه جامهٔ بیار که بپوشم زوجهٔ وی
در آن ده بشنید و در راه ویرا جامه پیش آمد پس شیخ عبد الرحمن ویرا
گفت شیخ تو کیست گفت شیخ من شیخ عبد القادر گفت من ذکر شیخ عبد القادر
نشنیده ام مگر در زمین چهل سالست که در درکات باب قدرتم هرگز
ویرا آنجا ندیدم وجماعتی از اصحاب خود را گفت ببغداد روید پیش شیخ
عبد القادر وبگویید که عبد الرحمن سلام می رساند ومی گوید که چهل
سالست که من در درکات باب قدرتم آنجا ترا ندیدم لا داخلا ولا
خارجا شیخ عبد القادر همان وقت بعض اصحاب را گفت بروید بطفسونج

ودر راه شما را اصحاب شیخ عبد الرحمن طفسونجی پیش خواهند رسید که
برسالت پیش من فرستاده است ایشانرا با خود باز گردانید چون به پیش
شیخ عبد الرحمن رسید بگویید عبد القادر سلام می رساند ومی گوید
انت فی الدرکات ومن هو فی الدرکات لا یری من فی الحضرة ومن هو
فی الحضرة لا یری من هو فی المخدع وانا فی المخدع ادخل واخرج من باب
السر من حیث لا ترانی بامارة ان خرجت لک الخلعة الفلانیة فی الوقت
الفلانی علی یدی خرجت لک وهی خلعة الرضا وبامارة خروج التشریف
الفلانی فی اللیلة الفلانیة لک علی یدی خرج لک وهی تشریف الفتح وبامارة
ان اخلع علیک فی الدرکات بمحضر من اثنی عشر الف ولی لله سبحانه خلعة
الولایة وهی فرجیة خضراء طرازها سورة الاخلاص علی یدی خرجت در میانهٔ
راه باصحاب شیخ عبد الرحمن رسیدند ایشانرا باز گردانیدند ورسالت
بشیخ عبد الرحمن رسانیدند گفت صدق الشیخ عبد القادر هو سلطان الوقت
وصاحب التصرف فیه ○ تاجری پیش شیخ حماد در آمد وگفت تجهیز قافلهٔ
شام کرده ام وهفتصد دینار را بضاعت دارم شیخ حماد گفت اگر درین
سال می روی مال ترا بغارت می برند وخود کشته می شوی تاجر بسیار
غمگین از پیش شیخ حماد بیرون آمد شیخ عبد القادر ویرا پیش آمد قصه را
با او بگفت گفت برو که بسلامت خواهی رفت وبغنیمت خواهی آمد وضمان
بر من آن شخص بسفر شام رفت وبضاعت خود را بهزار دینار بفروخت
روزی بقضاء حاجت بسقایه در آمد وآن هزار دینار را بر طاقی نهاد
وبیرون آمد وآنرا فراموش کرد وبمنزل خود آمد ویرا خواب گرفت در خواب
دید که در قافلهٔ ایست حرامیان قافله را غارت کردند واهل قافله را کشتند
وویرا نیز شخصی ضربتی زد وکشته شد از هیبت آن بیدار شد اثر خون
بر گردن خود دید والم آن ضربت در خود احساس کرد بخاطر وی آمد

المخدع موضع
ستر القطب
عن الافراد
الواصلین
٥

که هزار دینار فراموش کرده است بتعجیل رفت وآنرا باز یافت وببغداد مراجعت کرد باخود گفت اگر اول شیخ حماد را بینم وی بزرگترست واگر شیخ عبد القادر را بینم سخن وی راست شده است ناگاه شیخ حماد وی را در بازار دید گفت اول شیخ عبد القادر را ببین که سخن وی حق است هفده بار از خدای تعالی درخواسته است که قتل تو که در بیداری مقدر شده بود بخواب بگذشت وتلف مال تو بر فراموشی قرار یافت پس پیش شیخ عبد القادر آمد گفت آنچ شیخ حماد گفت که هفده بار درخواسته است سوگند بعزت معبود که هفده بار وهفده بار وهفده بار تا هفتاد بار درخواسته ام تا حال چنان شد که شیخ حماد گفت

ه شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله تعالی روحه گفته که در جوانی بعلم کلام مشغول شدم وچند کتاب دران یاد گرفتم وعم من مرا ازان منع می کرد روزی عم من بزیارت شیخ عبد القادر آمد ومن با وی بودم مرا گفت حاضر باش که بر مردی در می آییم که دل وی از خدای تعالی خبر می دهد ومنتظر باش برکات دیدار وی را چون بنشستم عم من گفت یا سیدی برادرزادهٔ من عمر بعلم کلام مشغولست هرچند وی را می گویم ازان باز نمی ایستد شیخ گفت ای عمر کدام کتاب حفظ کردهٔ گفتم کتاب فلانی وکتاب فلانی دست مبارک خود را بسینهٔ من فرود آورد والله که یک لفظ ازان کتب بر حفظ من نماند وخدای تعالی همه مسایل آنها را بر خاطر من فراموش گردانید لیکن سینهٔ مرا از علوم لدنی مملو ساخت از پیش وی برخاستم زبانی بحکمت ناطق مرا گفت یا عمر انت آخر المشهورین بالعراق

شیخ ابو عمرو صریفینی قدس الله تعالی روحه ١٢٠ ه

وی گفته که بدایت کار من آن بود که من شبی در صریفین بپشت افتاده بودم وروی در آسمان کرده دیدم که در هوا پنج حمامه می گذرد یکی می گفت سبحان من عنده خزاین کل شیء وما ینزله الا بقدر معلوم ودیگری می گفت

سبحان من اعطی کل شیء خلقه ثم هدی ودیگری می گفت سبحان من بعث الانبیاء حجة علی خلقه وفضل علیهم محمدا صلی الله علیه وسلم ودیگری می گفت کل ما فی الدنیا باطل الا ما کان لله ولرسوله ودیگری می گفت یا اهل الغفلة عن مولاکم قوموا الی ربکم رب کریم یعطی الجزیل ویغفر الذنب العظیم چون من آن [آنرا دیدم] را دیدم وشنیدم بیخود شدم چون باخود آمدم دوستی دنیا وآنچ در دنیاست تمام از دل من رفته بود چون بامداد شد باخدای تعالی عهد کردم که خود را تسلیم شیخی کنم که مرا بخدای تعالی راهنمایی کند وروان شدم ونمی دانستم کجا می روم ناگاه پیری نیکو دیدار باهیبت ووقار مرا پیش [آمدم] وگفت السلام علیک یا عثمان جواب سلام وی باز دادم وسوگند بروی دادم که تو کیستی که نام مرا دانستی ومن هرگز ترا ندیده ام گفت من خضرم پیش شیخ عبد القادر بودم گفت یا ابا العباس درویش مردی را در صریفین جذبه رسیده است وقبولی یافته واز بالای هفت آسمان وی را ندا آمد که مرحبا بک عبدی باخدای عهد کرده است که خود را تسلیم شیخی کند بسوی وی رو ووی را پیش من آور پس مرا گفت یا عثمان عبد القادر سید العارفین وقبلة الواقدین فی هذا الوقت فعلیک بملازمة خدمته وتعظیم حرمته من بخود حاضر نشدم مگر که خود را در بغداد دیدم وخضر علیه السلام غایب شد ووی را ندیدم تا مدت هفت سال پیش شیخ عبد القادر در آمدم گفت مرحبا بمن جذبه مولاه الیه بالسنة الطیر وجمع له کثیرا من الخیر ای عثمان زود باشد که خدای تعالی ترا مریدی بدهد نام وی عبد الغنی بن نقطه که مرتبهٔ وی بلندتر باشد از بسیاری از اولیا وخدای تعالی بوی مفاخرت کند بر ملایکه بعد ازان طاقیه بر سر من نهاد خوشی وخنکی آن بدماغ من رسید واز دماغ بدل ملکوت بر من کشف گشت شنیدم که عالم وآنچ در عالم است تسبیح حق سبحانه [وتعالی] می گویند باختلاف لغات وانواع تقدیس نزدیک بود که عقل من زایل شود

شیخ پارهٔ پنبه در دست داشت بر من زد عقل من برقرار بماند بعد از آن مرا
چند ماه در خلوت نشاند ولله که مرا هیچ امر ظاهری و باطنی واقع نشد
که پیش از آن که من بگویم با من نگفت و بهیچ حال و مقام و مشاهده و مکاشفه
نرسیدم که پیش از آن که بآن برسم مرا نگفت و مرا از چیزهایی خبر داد که بعد
از اخبار وی بسی سال واقع شد و میان خرقه پوشیدن من از وی و خرقه پوشیدن
این نقطه از من بیست و پنج سال در میان شد و این نقطه چنان بود که فرمود
بود ۵ یکی از علما گوید که پیش شیخ عبد القادر درآمدم و هنوز جوان بودم
و با خود کتابی از علوم فلاسفه همراه داشتم شیخ بی آنکه دران کتاب نظر کند یا
از من بپرسد که آن چه کتابست گفت یا فلان بئس الرفیق کتابک هذا برخیز و آنرا
بشوی من عزیمت کردم که از پیش شیخ برخیزم و آن کتاب را در خانه بگذارم
و دیگر با خود برندارم از ترس شیخ و نفس من بشستن آن مسامحت نکرد زیرا
که چیزی از آن کتاب دانسته بودم و مرا محبتی بآن واقع شده بود خواستم
که بآن نیت برخیزم شیخ بمن نظر کرد مرا قوت برخاستن نماند چون کسی که
ویرا بند کرده باشند پس گفت کتاب خود را بمن ده آنرا بگشادم همه اوراق آنرا
سفید دیدم که بران یک حرف نوشته نبود بدست شیخ دادم اوراق آنرا
بگردانید و گفت این کتاب فضایل قرآنست و بمن داد دیدم که کتاب
فضایل قرآنست بخوبترین خطی نوشته پس گفت توبه کردی که بزبان نگویی
آنچه در دل تو نباشد گفتم آری گفت برخیز برخاستم و هر چه از آن کتاب
یاد گرفته بودم همه فراموش من شده بود و هرگز تا این زمان بخاطر من نیامده است
۵ روزی شخصی ابو المعالی نام در مجلس شیخ حاضر شد در اثنای مجلس
ویرا تقاضای عظیم گرفت چنانکه مجال حرکت نماند و بی طاقت شد بطریق استغاثه
بجانب شیخ نظر کرد شیخ یک پایه از منبر فرود آمد بر پایهٔ اول سری همچون سر
آدمی پیدا شد پایهٔ دیگر فرود آمد با آن سر دوش و سینه ظاهر شد و

وهمچنین پایه بپایه فرود می آمد و آن صورت زیادت می شد تا صورتی
شد بعینه مثل صورت شیخ و سخن می گفت بآوازی مثل آواز شیخ و بکلامی
مثل کلام شیخ و این را غیر آن شخص و من شاء الله تعالی هیچکس نمی دید شیخ آمد
و بر بالای سر وی بایستاد و آستین خود یا مندیل خود بر سر آن شخص پوشید
آن شخص خود را در صحرایی یافت گشاده در آنجا جویی آب و بر کنار جوی
درختی با خود دستهٔ کلید همراه داشت از آن درخت بیاویخت و بقضای
حاجت مشغول شد بعد از آن وضو ساخت و دو رکعت نماز بگزارد و
سلام داد شیخ آستین یا مندیل از سر وی برداشت خود را در مجلس دید و
اعضای وی از آب وضو تر و تقاضای وی مدفوع شده و شیخ بر بالای منبر
سخن گویان که گوییا هرگز فرو نیامده خاموش بود و با هیچکس نگفت و دستهٔ
کلید را طلب کرد با خود نیافت بعد از مدتی ویرا بجانب بلاد عجم عزیمت سفر شد
چهارده روز از بغداد راه رفتند بصحرایی فرود آمدند که آنجا جوی آب
روان بود برخاست تا وضویی سازد دید که آن صحرا بآن صحرا می ماند که آن
روز وضو ساخته بود و آن جوی بآن جو چون اندکی برفت بآن موضع رسید
که آن روز وضو ساخته بود و آن درخت را یافت دستهٔ کلید وی از آنجا
آویخته چون ببغداد بازگشت پیش شیخ رفت تا آن قصه را باز گوید شیخ
گوش ویرا بگرفت و گفت یا ابا المعالی تا ما زنده ایم این را با کسی مگوی
۵ روزی شیخ با جماعتی از فقها و فقرا بزیارت گورستان رفت و پیش
قبر شیخ حماد رحمه الله بیستاد چندانکه هوا گرم شد بعد از آن بازگشت و آثار بهجت
و سرور در روی مبارک وی ظاهر بود از ایشان پرسیدند که سبب ایستادن
پیش قبر شیخ حماد این همه چه بود گفت وقتی روز جمعه با شیخ حماد و اصحاب وی
بمسجد جمعه می رفتیم چون بسر پلی رسیدیم شیخ حماد دست بر من زد و مرا
در آب انداخت و هوا در غایت خنکی بود و من جبهٔ پشمینه پوشیده بودم

ود رآستین من جزوی چند بود دست خود بالا داشتم تا آن اجزا تر نشود ایشان
مرا بگذاشتند و برفتند از آب برآمدم و جبهٔ خود را بیفشردم و در عقب
ایشان برفتم و بسیار سرما یافته بودم چون بایشان رسیدم اصحاب وی
در باب من سخنی گفتند ایشان را منع کرد و گفت که من وی را رنجانیدم تا
وی را آزمایش کنم وی را کوهی می بینم که از جای نمی جنبد پس گفت امروز وی را
در قبر وی دیدم حلهٔ مرصع بجواهر پوشیده و بر سر وی تاجی از یاقوت
و در دست وی سوارها از زر و در پای وی نعلین از زر اما دست راست
وی از کار رفته بود و فرمان وی نمی برد گفتم این چیست گفت این آن
دستست که بآن ترا در آب انداخته بودم هیچ توانی که آنرا از من در گذرانی گفتم
آری گفت پس از خدای تعالی درخواه که آنرا بمن باز دهد پس بیستادم و
از خدای تعالی درخواستم و پنج هزار از اولیاء الله در قبرهای خود از خدای تعالی
درخواستند که سوال مرا در حق وی قبول کند پس سوال می کردم چندانکه خدای تعالی
دست وی را بوی باز داد و بآن دست مرا مصافحه کرد چون این سخن در بغداد
مشهور شد مشایخ بغداد و صوفیه از اصحاب شیخ حماد جمع شدند تا شیخ عبد القادر را
بتحقیق آنچه گفته بود مطالبه کنند بمدرسهٔ شیخ آمدند اما از هیبت شیخ هیچکس
نتوانست که سخن گوید شیخ آغاز سخن کرد و گفت دو تن از مشایخ اختیار کنید
تا تحقیق آنچه گفته ام بر زبان ایشان ظاهر شود ایشان اتفاق کردند بر شیخ
ابو یعقوب یوسف بن ایوب الهمدانی که وی آن روز ببغداد بود و بر شیخ
ابو محمد عبد الرحمن بن شعیب الکردی قدس الله تعالی روحهما و وی مقیم
بغداد بود و هر دو از ارباب کشف و احوال بزرگ بودند پس آن جماعت گفتند
ما مهلت دادیم تا جمعهٔ دیگر که ببینیم که بر زبان ایشان چه ظاهر می شود شیخ
فرمودند از جای خود بر مخیزید تا این امر محقق شود و سر در پیش افکند
و ایشان نیز سر در پیش افکندند ناگاه از بیرون مدرسه آواز برآمد دیدند

که شیخ یوسف بشتاب تمام می آید چون بمدرسه درآمد گفت حق سبحانه و تعالی
شیخ حماد را مشاهدهٔ من ساخت و گفت ای یوسف زود بمدرسهٔ شیخ عبد القادر
رو و با مشایخی که آنجا حاضرند بگوی که شیخ عبد القادر در آنچه گفته است صادق است
و هنوز شیخ یوسف سخن خود آخر نکرده بود که شیخ عبد الرحمن کردی درآمد
و گفت مثل آنچه شیخ یوسف گفته بود ○ از شیخ عبد القادر پرسیدند که سبب
چه بود که لقب شما محیی الدین کردند فرمود که در روز جمعه از بعض سیاحات به بغداد
می آمدم پای برهنه به بیماری متغیر اللون نحیف البدن بگذشتم مرا گفت السلام علیک
یا عبد القادر جواب سلام وی باز دادم گفت نزدیک من آی نزدیک وی رفتم
گفت مرا باز نشان وی را باز نشاندم جسد وی تازه گشت و صورت وی خوب
شد و رنگ وی صافی گشت از وی بترسیدم گفت مرا می شناسی گفتم نه گفت
من دین اسلامم همچنان شده بودم که اول تو را خدای تعالی بتو زنده گردانید انت
محیی الدین وی را بگذاشتم و بمسجد جامع رفتم مردی مرا پیش آمد و نعلینی
پیش پای من نهاد و گفت یا شیخ محیی الدین چون نماز بگزاردم مردم از
هر طرف بر من ریختند و دست و پای مرا می بوسیدند و می گفتند یا محیی الدین
و مرا هرگز پیش از آن بآن لقب نخوانده بودند ○ یکی از مشایخ گوید که من و
شیخ علی هیتی در مدرسهٔ شیخ عبد القادر بودیم که یکی از اکابر بغداد پیش
شیخ آمد و گفت یا سیدی قال جدک رسول الله صلی الله علیه وسلم من دُعی
فلیجب وها انا ادعوک الی منزلی گفت اگر مرا اذن کنند بیایم زمانی سر در پیش
انداخت پس گفت می آیم و بر استر سوار شد و شیخ علی هیتی رکاب راست
وی بگرفت و من رکاب چپ تا بسرای آن شخص رسیدیم همه مشایخ بغداد
و علما و اعیان آنجا بودند و سماطی کشیدند بروی انواع نعمتها و سلهٔ بزرگ
سر پوشیده دو کس برداشته آوردند و در آخر سماط بنهادند بعد از آن
آن شخص که صاحب دعوت بود گفت الصلا و شیخ سر در پیش افکنده بود

مرا دیدی

هیچ نخورد واذن خوردن نیز نداد وهیچکس هم نخورد واهل المجلس کانّ
علی رؤسهم الطیر من هیبته پس شیخ بمن وشیخ علی هیتی اشارت کرد که آن
سله را پیش آرید برخاستیم وآنرا برداشتیم وبس کران بود وپیش شیخ نهادیم
وفرمود تا سر آنرا بکشادیم فرزندآن شخص بود نابینا بمادر زاد وبر
جای مانده ومجذوم ومفلوج شیخ ویرا کفت قم باذن الله معافیً آن کودک
برخاست دوان وبینا وویرا هیچ آفتی نی فریاد از حاضران برخاست
شیخ در انبوهی مردم بیرون آمد وهیچ نخورد پیش شیخ ابوسعد قیلوی رفتم
وآن قصه باوی بکفتم کفت شیخ عبد القادر یبرئ الاکمه والابرص ویحیی
الموتی باذن الله ه عجوزهٔ پیش شیخ عبد القادر آمد وپسر خود را همراه
آورد وکفت دل فرزند خود را تعلق بسیار می بینم بتو من ذمهٔ ویرا
از حق خود بری کردانیدم برای خدای تعالی شیخ ویرا قبول کرد وبمجاهدت
وریاضت فرمود بعد از چند روز پیش فرزند خود آمد دید که نان
جوی می خورد وزرد ولاغر شده از کم خواری وبیداری از انجا که پیش شیخ
شد انجا طبقی دید بر انجا استخوانهای مرغی که شیخ خورده بود عجوزه
با شیخ کفت یا سیدی تو کوشت مرغ می خوری وپسر من نان جو شیخ دست
خود را بران استخوانها نهاد وکفت قومی باذن الذی یحیی العظام وهی
رمیم آن مرغ زنده شد وبانک کردن آغاز کرد پس شیخ بآن عجوزه کفت
وقتی که فرزند تو همچنین شود هرچه خواهد کو بخور ه یکی از مشایخ
عمر نام کوید که شبی در خلوت خود بودم ناکاه دیوار بشکافت وشخصی
کریه المنظر بیرون آمد ویرا کفتم تو کیستی کفت ابلیس آمده ام برای نیکخواهی
تو کفتم نیکخواهی تو کدام است کفت انکه جلسهٔ مراقبه ترا تعلیم دهم
واجلس القرفصاء ورأسه منکس چون بامداد شد بنزدیک شیخ عبد القادر
آمدم تا آنرا باوی بکویم چون مصافحه کردم ویرا دست مرا بکرفت وپیش

ازانک

ازانک آنرا باوی بکویم کفت یا عمر صدقک وهو کذوب وبعد ازین از وی
هیچ سخن قبول نکنی چهل سال جلسهٔ آن شیخ بران طریق بود ه روزی
شیخ مجلس می کفت باران درایستاد بعض مردمان متفرق شدند شیخ
روی ببالا کرد وکفت من جمع می کنم وتو تفرقه می کنی فی الحال باران از
مجلس باز ایستاد ودر بیرون مجلس می بارید ه یکی از مریدان شیخ کوید
که روز جمعه همراه شیخ بمسجد جمعه می رفتم هیچکس بشیخ التفات ننمود و
بروی سلام نکرد با خود کفتم ای عجب هر جمعه ما بتشویش بسیار بمسجد می رسیدیم
از ازدحام بسیار بر شیخ هنوز این خاطر تمام نشده بود که شیخ تبسم کنان بمن
نکریست ومردم بسلام روی بشیخ آوردند چنانکه میان من وشیخ حایل شدند
با خود کفتم آن حال بهتر ازین حال بود شیخ بمن التفات کرد وکفت این را
تو خواستی ندانسته که دلهای مردمان بدست منست اکر خواهم دلهای
ایشانرا از خود بکردانم واکر خواهم روی در خود کنم ه یکی از مشایخ کوید
مدتی از خدای تعالی درخواستم که یکی از رجال غیب را بمن بنماید یک شب
در خواب دیدم که زیادت امام احمد حنبل می کنم ونزدیک قبر وی مردی است
در خاطر من افتاد که وی از رجال غیب است چون بیدار شدم بامید انک
ویرا به بیداری ببینم بزیادت امام احمد رفتم آن مرد را آنجا یافتم در زیارت
تعجیل کردم وی پیش از من بیرون رفت من در پی وی روان شدم چون
بدجله رسید مرد وکنار دجله فراهم آمد بمقدار یک کام از دجله بکذشت
سوکند بروی دادم که بایست تا سخن کویم بیستاد کفتم مذهب تو چیست
کفت حنیفاً مسلما وما انا من المشرکین در خاطر من افتاد که وی حنفی المذهب است
باز کشتم وبا خود کفتم بروم وآنرا با شیخ عبد القادر بکویم بمدرسهٔ وی رفتم
وبر در سرای وی بیستادم از درون سرا آواز داد وکفت از مشرق تا مغرب
هیچ ولی از اولیا حنفی المذهب نیست جز وی ه یکی از مریدان شیخ کوید

که بخدمت وی مشغول می بودم و بیشتر شبها بیدار می بودم یک شب
از خانهٔ خود بیرون آمد ابریق آب پیش بردم التفات نکرد و روی بدر
مدرسه نهاد در کشاده شد بیرون رفت و من نیز در عقب وی بیرون
رفتم چنانک کمان من آن بود که وی نمی داند که من همراهم چون بدروازهٔ
بغداد رسید کشاده شد وی بیرون رفت و من هم بیرون رفتم باز
در فراهم آمد و اندکی راه برفت ناکاه بشهری رسیدیم که من ندانستم
که کجاست برباطی درآمد در انجا شش تن نشسته بودند پیش آمدند و بروی
سلام کردند من در پس ستونی پنهان شدم از یک جانب آن رباط آواز
نالهٔ می آمد در اندک زمانی آن ناله ساکن شد ناکاه مردی درآمد و بآن
جانب که آواز ناله می آمد رفت بعد از ان بیرون آمد شخصی را بر دوش خود
کرفته و شخصی دیکر درآمد سر برهنه و مویهای لب دراز شده و پیش شیخ
بنشست شیخ ویرا تعلیم شهادتین کرد و موی سر و لب ویرا کرفت و طاقیه
بوشانید و محمد نام نهاد و آن شش تن را کفت که من مامور شدم با آنکه
این شخص را بدل آن مرده کردانم ایشان کفتند که سمعا و طاعة پس شیخ
بیرون آمد و ایشانرا بکذاشت و من هم در عقب شیخ بیرون آمدم اندکی
برفتیم بدروازهٔ بغداد رسیدیم چون بار اول کشاده شد پس بدر مدرسه
رسیدیم آن هم کشاده شد شیخ بخانهٔ خود درآمد چون بامداد شد پیش
شیخ بنشستم تا درس سبق خود بخوانم هیبت بر من مستولی شد نتوانستم
خواند شیخ کفت ای فرزند بخوان سوکند بر وی دادم که آنچه شب دیده
بودم با من بیان کند کفت آن شهر نهاوند بود و آن شش تن ابدال
بودند و آنک ناله می کرد مهتر ایشان بود و آنک بیرون آمد و شخصی را
بر دوش داشت خضر بود علیه السلام آن مرده را بیرون آورد تا کار
ویرا بسازند و آن شخص که ویرا تعلیم شهادتین کردم ترسایی بود از

قسطنطنیه که مأمور شده بودم که ویرا بدل آن مرده کردانم پس ویرا آوردند
و بر دست من مسلمان شد و اکنون یکی از ایشانست ٥ روزی سخن
می کفت ناکاه چند کام در هوا برفت و کفت ای اسرائیلی بایست و کلام
محمدی بشنو و بمکان خود باز آمد پرسیدند که این چه بود کفت
ابو العباس خضر علیه السلام بر مجلس ما می کذشت بتعجیل کامی چند بسوی
او نهادم و کفتم آنچه شنیدید ٥ خادم شیخ کوید که دویست و پنجاه
دینار زر سرخ شیخ را دین شد از جهت مسلمانان روزی شخصی درآمد
که من ویرا نمی شناختم و بی آنک اذن خواهد بر شیخ درآمد و بنشست
و با شیخ بسیار سخن کفت و مقداری زر بیرون آورد و کفت این بجهت
دین شماست و برفت شیخ مرا فرمود که این را بوام خواهان برسان پس کفت
این صَیْرَفیِ قَدَر بود کفتم صیرفی قدر کیست کفت فرشته ایست که خدای تعالی
می فرستد باولیاء الله تا دین ایشانرا ادا کند ٥ ٥ ٥ ٥ ٥ ٥

٥٢١

شیخ بقا ابن بطو رحمه الله تعالی

وی کفته که روزی در مجلس شیخ عبد القادر حاضر بودم در اثنای آنک
سخن می کفت بر پایهٔ اول از منبر ناکاه قطع سخن کرد و ساعتی خاموش بود
و بزمین فرود آمد بعد از ان بمنبر بالا رفت و بر پایهٔ دوم بنشست پس
من مشاهده کردم که پایهٔ اول کشاده شد چندانکه چشم کار می کرد و فرشی
از سندس اخضر انداختند و رسول صلی الله علیه و سلم با اصحاب بر انجا
نشستند و حضرت حق سبحانه و تعالی بر دل شیخ عبد القادر تجلی کرد چنانک
وی میل کرد که بیفتد رسول صلی الله علیه و سلم ویرا بکرفت و نکاه داشت
بعد از ان خرد و لاغر شد چون عصفوری بعد از ان ببالید و بزرک شد
برصورتی هایل سهمکین بعد از ان آن همه از من پوشیده شد حاضران
از شیخ بقا کیفیت رؤیت رسول را صلی الله علیه و سلم و اصحابش را پرسیدند

کفت خدای تعالی ایشانرا ~~قوت رویت~~ تأیید کرده است بقوتی که ارواح
مطهرهٔ ایشان متشکل می شود بصور اجساد وصفات اعیان و می بینند
ایشانرا کسانی که خدای تعالی ایشانرا قوت رویت آن ارواح در صور اجساد
وصفات اعیان داده است بعد از آن سبب میل کردن وخرد شدن وبزرک
شدن شیخ پرسیدند کفت تجلیٔ اول بصفتی بود که بشر را قوت آن نیست مکر
بتایید نبوی و لهذا نزدیک بود که شیخ بیفتد اکر رسول صلی الله علیه وسلم
ویرا در نمی یافت و تجلیٔ ثانی بصفت جلال بود و ازین جهت بود که شیخ بکداخت
وخرد شد و تجلیٔ ثالث بصفت جمال بود و ازین جهت بود که شیخ ببالید و
بزرک شد و ذلک فضل الله یوتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم

٥٢٢

قضیب البان موصلی قدس الله تعالی سره

کنیت وی ابو عبد الله است ٭ شیخ محیی الدین العربی قدس الله تعالی سره
در بعضی رسایل می فرماید که ازین طایفه ما بعضی را دیده ایم که صورت
روحانیت ایشان متجسد ومتمثل می شود بر صورت جسمانیت ایشان
وبران صور متجسده افعال واحوال می کذرانند حاضران می پندارند که آن
بر صور جسمانیهٔ ایشان می کذرد می کویند که فلان کس را دیدیم که چنین
وچنین می کرد وحال آنکه آنکس از آن فعل مبراست وما این را بارها از بسیاری
ازین طایفه مشاهده کرده ایم ومعاینه دیده ایم وچنین بود حال ابو عبد الله
موصلی که معروفست بقضیب البان و باید که بدین انکار نیاری که اسرار خدای تعالی
در افراد عالم بزرک وبسیارست وبقوت عقل ادراک غور آن نمی توان کرد
٭ شیخ عبد الله یافعی رحمه الله تعالی کفت که یکی از اهل علم مرا خبر داد که یکی
از فقرا را نمی دیدند که نماز می کزارد روزی اقامت نماز کردند واو نشسته
بود فقیهی از سر انکار او را کفت برخیز ونماز جماعت بکزار برخاست وبا
ایشان تکبیر نماز بست رکعت اول بکزارد وفقیه منکر پهلوی او بود چون برکعت

دوم برخاستند فقیه نظر بوی کرد کسی دیکر دید غیر وی که نماز می کزارد
از آن متعجب شد در رکعت سیم کسی دیکر دید غیر آن دو کس اول که نماز می کزاردند
ودر رکعت چهارم دیکری غیر آنها چون سلام دادند دید که همان کس اول است
بر جای خود نشسته واز آن سه کس که در حال نماز دید اثر نبود آن فقیر بوی
نظر کرد وبخندید وکفت ای فقیه کدام یک از آن چهار کس با شما نماز کزارد
شیخ عبد الله یافعی کوید که مثل این قضیه شنیدم که صادر شد از قضیب البان
رحمه الله تعالی با بعضی از فقها ٭ قاضی موصل را نسبت بوی انکار تمام
بود یک روز دید که در یکی از کوچهای موصل از مقابل وی می آید با خود
کفت ویرا می باید کرفت وقصه وبرا بحاکم رفع کرد تا ویرا بسیاستی برساند
ناکاه دید که بصورت کردی برآمد وچون مقداری دیکر پیش آمد بصورت
اعرابی برآمد وچون نزدیکتر شد بصورت یکی از فقها ظاهر شد چون بقاضی
رسید کفت ای قاضی کدام قضیب البان را بحاکم می بری وسیاست می کنی قاضی از انکار
خود توبه کرد ومرید شد ٭ پیش شیخ عبد القادر کفتند که قضیب البان نماز نمی کزارد
کفت مکویید که همیشه سر وی در در خانهٔ کعبه در سجود ست

٥٢٣

محمد الأوانی که بابن القاید معروفست قدس سره تعالی

وی از اصحاب شیخ محیی الدین عبد القادرست قدس الله تعالی سره
در فتوحات مکیه مذکورست که شیخ عبد القادر ویرا معربد الحضره
می کفت ومی کفت که محمد بن قاید من المفردین ٭ صاحب فتوحات می کوید
که مفردون جماعتی اند که از دایرهٔ قطب خارج اند وخضر علیه السلام
از ایشانست ورسول ما صلی الله علیه وسلم پیش از بعثت از ایشان بود
٭ ابن قاید کفته است همه چیز را باز پس کذاشتم وروی بحضرت آوردم
ناکاه پیش روی خود نشان پایی دیدم مرا غیرت کرد کفتم این نشان قدم
کیست زیرا که اعتقاد داشتم که هیچکس بر من سابق نیست کفتند

این نشان قدم نبی تست صلی الله علیه وسلم خاطر من تسکین یافت

ابو السعود بن الشبل رحمه الله تعالی

۵۲۴

وی نیز از اصحاب شیخ محیی الدین عبد القادرست در فتوحات مذکورست
که از کسی که صدوق بود و ثقه شنیدم که از شیخ ابو السعود که امام وقت
خود بود نقل کرد که گفت بر کنار دجلهٔ بغداد می گذشتم در خاطر من
گذشت که آیا حضرت حق را بندگان باشند که وی را در آب پرستند هنوز
این خاطر تمام نشده بود که آب بشکافت و مردی ظاهر شد و گفت آری
یا ابا السعود خدای تعالی را مردان هستند که وی را در آب می پرستند
ومن از یشانم من مردی بودم از تکریت از انجا بیرون آمده ام بعد
از پانزده روز انجا فلان حادثه واقع خواهد شد چون پانزده روز
گذشت آن حادثه بعینها چنانک گفته بود واقع شد ° در فصوص
مذکورست که شیخ ابو السعود با مریدان خود گفت که پانزده سال است
که خدای تعالی مرا در مملکت تصرف داده است اما من تصرف نکرده ام
ابن قاید روزی از وی پرسید که چرا تصرف نمی کنی گفت من تصرف را
بحضرت حق گذاشته ام که چنانک خواهد تصرف کند ° شیخ رکن الدین
علاء الدوله رحمه الله تعالی گفته است که در گورستان امام احمد حنبل
رحمه الله تعالی توجه کرده بودم بخاک بزرگی که خاک او معین است بنزدیک
مردم ومن یقین می دانم که وی انجا نیست اما بسر آن خاک می رفتم در
راه گنبد خرابی بود که من هرگز نشنیده بودم که انجا خاکی است چون از ان
گنبد می گذرم می بینم که از ان گنبد اشارتی می رسد که کجا می روی بیا و مارا
نیز زیارتی بکن من باز گشتم و بگنبد درآمدم و انجا وقت من خوش شد
می بینم که روح او با من میگوید که همچنان زندگانی کن که من کرده ام گفتم
تو چون زندگانی کردی گفت هرچه از حق بتو رسد قبول کن گفتم اگر

التکریت بکسر التاء المنقوطة باثنتین من فوقها وسکون الکاف وکسر الراء وسکون الیاء المنقوطة باثنتین من تحتها وفی آخرها تاء اخری مثل الاولی وهی بلدة کبیرة فیها قلعة حصینة علی الدجلة علی ثلثین فرسخا من بغداد ° انساب ۵

سبحانه

اگر قبول کردنی باشد قبول کنم گفت باری امروز چیزی بتو خواهد
رسید قبول کن گفتم چنین کنم چون بشهر درآمدم این قصه را با شیخ
نور الدین عبد الرحمن بگفتم فرمود که هیچ می دانی که در ان گنبد
کیست گفتم نی گفت او را ابو السعود می گویند و وی عجب طریقه داشته است
هرچه از حق بوی رسیدی رد نکردی و از کسی چیزی نخواستی
ولباس متکلف پوشیدی وطعام متکلف خوردی روزی یکی پیش وی
درآمد دستاری دید بر سر وی که بدویست دینار می ارزید با خود گفت
این چه اسرافست دستاری که از ان دویست درویش را جامه توان ساخت
یک درویش چرا بر سر بندد ابو السعود باشراف خاطر دریافت گفت ای
فلان ما این دستار را بخود بر سر نبسته ایم اگر تو می خواهی ببر و بفروش
و از برای درویشان سفرهٔ بیاور آن کس برفت و دستار را بفروخت و سفرهٔ
متکلف راست کرد و نماز دیگر بیامد چون درآمد همان دستار را بر سر
شیخ دید متعجب شد شیخ ابو السعود گفت چه تعجب می کنی از فلان خواجه
بپرس که این دستار را از کجا آورده است بپرسید آن خواجه گفت پار سال
در کشتی بودیم و باد مخالف برخاست نذر کردم که اگر بسلامت
بیرون رویم دستاری خوب بجهت شیخ هدیه برم و اکنون ششماه هست
که در بغداد می طلبم دستاری چنانچه دل من می خواست نمی یافتم که بسلام
شیخ آیم تا امروز این دستار بر در فلان دکان دیدم گفتم این دستار
لایق شیخ است بخریدم و بیاوردم بعد از ان شیخ گفت دیدی که این
دستار دیگری بر سر ما می بندد و ازین نوع ازین شیخ روایتها بسیارست

شیخ ابو مدین المغربی قدس الله تعالی سره

۵۲۵

نام وی شعیب بن الحسین او الحسن است از اکابر این طایفه است و
بسیاری از مشایخ در صحبت و خدمت وی تربیت یافته اند ویکی از انجمله

شیخ محیی الدین ابن العربی است و در مصنفات خود ذکر وی بسیار کرده و
سخنان و معارف وی آورده ۰ امام یافعی می گوید که اکثر شیوخ یمن بشیخ
عبد القادر نسبت دارند و بعضی هستند که نسبت بشیخ ابومدین
دارند این یکی شیخ مغرب است و آن یکی یعنی شیخ عبد القادر شیخ مشرق
رضی الله عنهما و نفعنا بهما ۰ در کتاب فصوص مذکورست که بعض
ابدال با یکی از مشایخ گفتند که با ابومدین بگوی بعد از آن که سلام ما بوی
برسانی که سبب چیست که بر ما هیچ چیز دشوار نمی گردد و مشکل نمی شود و
بر تو مشکل می شود و مع هذا ما بآن مقام که تو داری رغبت داریم و تو
بآن مقام که ما در آنیم رغبت نداری ۰ و در فتوحات مذکورست که از یکی
از اولیاء الله شنیدم که گفت یکی از ین طایفه گفت که ابلیس را بخواب دیدم
از وی پرسیدم که حال تو با شیخ ابومدین که امام است در توحید و توکل
چونست گفت مثل من با وی چون چیزی در خاطر وی اندازم مثل آن کسی است
که در بحر محیط بول کند از وی پرسند که چرا بول کردی گوید تا بحر محیط
ناپاک شود و طهارت بوی نتوان کرد ازین شخص هیچکس نادان تر باشد
مثل من با دل ابومدین همچنین است ۰ و هم در فتوحات مذکورست که خلق
بجهت تبرک و تیمن دست بشیخ ابومدین فرود می آوردند و می بوسیدند
از وی پرسیدند که تو در نفس خویش از آن هیچ اثری باز می یابی گفت
حجر الاسود در خود هیچ اثر باز یابد که ویرا از حجریت وی بیرون برد با آنک
ویرا انبیا و رسل و اولیا می بوسند گفتند نی گفت من همان حجر الاسودم
و حکم آن دارم ۰ روزی شیخ ابومدین در بعضی از دیار مغرب گردن
خود را پست کرد و گفت اللهم انی اشهدک و اشهد ملائکتک انی سمعت
و اطعت اصحاب وی پرسیدند که سبب این چه بود گفت شیخ عبد القادر
امروز در بغداد گفت قدمی هذه علی رقبة کل ولی لله بعد از آن بعضی

از اصحاب شیخ عبد القادر از بغداد آمدند و خبر دادند که شیخ عبد القادر
در همان وقت آنرا گفت ۰ هرگاه که شیخ ابومدین این آیت بشنیدی که
وما اوتیتم من العلم الا قلیلا گفتی این اندکی که خدای تعالی ما را داده است
از علم نه از آن ماست بلکه عاریت است نزدیک ما و به بسیاری از آن نرسیده ایم
پس ما جاهلانیم علی الدوام ۰ و هم در فتوحات گفته کان شیخنا ابومدین
بالمغرب قد ترک الحرفة وجلس مع الله تعالی علی ما یفتح الله له وکان علی طریقة
عجیبة مع الله فی ذلک الجلوس فانه ما کان یرد شیئا یوتی الیه به مثل الامام
عبد القادر الجیلی سواء غیر ان عبد القادر کان انهض فی الظاهر لما
یعطیه الشرف فقیل له یا ابا مدین لم لا تحترف اولم لا تقول بالحرفة فقال
الضیف عندکم اذا نزل بقوم وعزم علی الاقامة کم توقت زمان وجوب
ضیافته علیهم قالوا ثلثة ایام قال وبعد الثلثة الایام قالوا لا یحترف ولا
یقعد عندهم حتی یخرجهم قال الشیخ الله اکبر انضفونا نحن اضیاف ربنا تبارک
وتعالی نزلنا علیه فی حضرته علی وجه الاقامة عنده الی الابد فتعینت الضیافة
فانه تعالی ما دل علی کریم خلق لعبده الا کان هو اولی بالاتصاف به قالوا
نعم قال وایام ربنا کما قال کل یوم کالف سنة مما تعدون فضیافته بحسب ایامه
فاذا اقمنا عنده فی ثلثة الاف سنة وانقضت ولا نحترف بتوجه اعتراضکم
علینا ونحن نموت وینقضی الدنیا ویبقی لنا فضله عنده تعالی من ضیافتنا
فاستحسن ذلک منه المعترض فانظر فی هذا النفس ان کنت منهم ۰ روزی
شیخ ابومدین بر کنار دریا می گذشت جماعتی از کافران فرنگ ویرا اسیر
کردند و بکشتی خود بردند دید که آنجا جمعی مسلمانانند که اسیر کرده اند
چون شیخ در کشتی قرار گرفت کافران بادبان بر کشیدند تا روانه
شوند هر چند جهد کردند کشتی از جای نجنبید با وجود آنکه بادهای
قوی می جست ایشانرا یقین شد که کشتی نخواهد رفت با یکدیگر

کفتند غالبا این بواسطهٔ این مسلمانست که حالی کرفته ایم می شاید که
وی از ارباب باطن باشد شیخ را اجازت دادند تا از کشتی بیرون
رود کفت بیرون نمی روم تا همه مسلمانانرا بکذارید چون چاره
ندیدند همه را کذاشتند فی الحال کشتی ایشان روان شد • وی
کفته اذا ظهر الحقّ لم یَبْقَ معه غیرُهُ • وَهُم وی کفته لیس للقلب
سِوَی وِجهَةٍ واحدة فالی ای وِجْهَةٍ توجّهتَ حجب عن غیرها
• وَهُم وی کفته ما وَصَلَ الی صریح الحرّیة مَن علیه من نفسه بَقیّة
وَمَن اشعاره **شعر** لا تُنكِر الباطل فی طوره •
• فانّه بعض ظهوراته • واعطِه منك بمقداره •
• حتّی تُوَفّی حقّ اثباته • توفی رضی الله تعالی عنه سنه تسعین [وفات] و خمسمایه

ابو العبّاس ابن العریف الصّهناجی الاندلسی رحمه الله تعالی

٥٢٦

نام وی احمد بن محمد ست عالم بود بعلوم وعارف بود بوجوه قراءآت
وُمتناهی بود در جمیع روایات مریدان وطالبان بسیار پیش وی
جمع شدند پادشاه وقت را از وی خوفی در دل آمد ویرا طلب داشت
در راه فوت شد بَعضی کفته اند پیش از رسیدن بپادشاه و بَعضی
کفته اند بعد از رسیدن وکان ذلک سنه ست وثلثین وخمسمایه
• صَاحب فتوحات از شیخ خود ابو عبدالله الغزال نقل کرده است
که وی کفته روزی از پیش شیخ خود ابن عریف بیرون آمدم و در صحرا
سَیری می کردم بهر درخت وکیاه که می رسیدم می کفت مرا بکیر که من فلان
علت را نفع می رسانم وفلان ضرر را دفع می کنم ومرا ازان حال
حیرتی روی نمود به پیش شیخ خود باز کشتم و قصّه را با وی بکفتم شیخ
فرمود که ما ترا از برای این تربیت تو کرده بودیم این کان منك الضّار
والنافع حین قالت لك الاشجار انها نافعة ضارّة فقال یا سیدی التوبه

شیخ کفت خدای تعالی ترا امتحان و آزمایش کرده است واکر نه من
ترا بخدای تعالی رهنمونی کردم نه بغیر او وعلامت صدق تو به
تو آنست که بآن موضع باز کردی وآن درختان وکیاهها با تو هیچ
سخن نکویند ابو عبدالله بآن موضع باز کشت ازان سخنان هیچ
نشنید خداوندرا سبحانه سجدهٔ شکر بجای اورد و بسوی شیخ باز
کشت وآنرا با وی بکفت شیخ [کفته] الحمد لله الذی اختارك لنفسه و لم
یدفعك الی کون مثلك من اکوانه • وَهُم صاحب فتوحات کفته
کنتُ یومًا عند شیخنا ابی العباس العریفی باشبیلیة جالسا واردنا
او اراد احدًا عطاءً معروف فقال شخص من الجماعة للّذی یریدان
یتصدّق الاقربون اولی بالمعروف فقال الشیخ من فوره متصلا
بکلام القایل الی الله فیا بَرْدَها علی الکبد والله ماسمعتها فی تلك الحالة
الامن الله تعالی حتی خُیّل لی انها کذا نزلت فی القرآن مما تحققت
بها واشربها قلبی وکذا جمیع من حضر فلا ینبغی ان یاکل نعم الله الا اهل الله
ولهم خُلقت و یاکلها غیرهم بحکم التبعیة فهم المقصودون
بالنعم • توفی رحمه الله سنه ستٍ وثلثین وخمسمایه

ابو الربیع الکفیف المالقی رحمه الله تعالی

٥٢٧

وَی از مریدان ابو العباس بن العریف است • روزی با اصحاب خود
کفت اکر فی المثل دو مرد باشند وهر یکی را ده دینار باشد یکی ازایشان
یکدینار صدقه کند و نه دینار نکاه دارد و دیکری نُه دینار صدقه کند
و یکدینار نکاه دارد کدام ازیشان فاضلترست کفتند آنکه نه دینار
صدقه کند شیخ کفت چرا وی فاضلترست کفتند ازان سبب که وی
بیشتر تصدّق کرده است شیخ کفت آنچه کفتید خوبست امّا روح
مسئله را ندانستید و بر شما پوشیده بماند کفتند آن کدام است کفت

كفت انك ماهرچ وراد رمال برابر فرض كرديم انك بيشتر داد درآمدن وى
درمقام فقر پيش ازانكس است كه كمتر داد پس نسبت وى بفقر زيادت
باشد پس وى افضل باشد ٥ حديث نبوى وارد ست بآن
معنى كه هفتاد هزار بار كلمهٔ لا اله الا الله كفتن راد رنجات كوينده يا نجات
انكس كه انرا بنيت وى كويند اثر تمام است شيخ ابو الربيع مالقى كفته است
كه من اين ذكر را هفتاد هزار بار كفته بودم وليكن بنام كسى معين نساخته
بودم تا روزى بر مايدهٔ طعامى حاضر شدم با جماعتى وبا ايشان كودكى
صاحب كشف بود دران وقت كه آن كودك دست بطعام برد تا بخورد
ناكاه بكريست كفتندش چرا كريستى كفت اينك دوزخ را مشاهده مى كنم
ومادر خود را دروى درعذاب مى بينم شيخ ابو الربيع كفت در باطن با
خود كفتم خدا وندا تو مى دانى كه هفتاد هزار بار كلمهٔ لا اله الا الله كفته ام
آنرا بجهت آزادئ مادر اين كودك از آتش دوزخ معين كردانيدم
كفت چون من اين نيت در باطن خود تمام كردم آن كودك بخنديد و
بشاشت نمود كفت مادر خود را مى بينم كه از آتش دوزخ خلاص يافت
الحمد لله پس بطعام خوردن مشغول شد با آنجماعت ٥ شيخ ابو الربيع
مى كويد كه مرا صحت خبر نبوى درين باب بكشف آن كودك معلوم شد و
صحت كشف آن كودك بخبر نبوى ٥ هم شيخ ابو الربيع كفته است كه در
بعض سياحات تنها مى رفتم چون شب مى رسيد مرغى مى آمد ونزديك من شب
مى كذرانيد وبا من حكايت مى كرد شبى شنيدم كه همه شب مى كفت يا قدوس يا قدوس
چون بامداد شد پرها برهم زد وكفت سبحان الرزاق وپرواز كرد

٥٢٨

عدى بن مسافر الشامى ثم الهكارى رحمه الله تعالى

با شيخ عقيل منبجى وشيخ حماد دباس صحبت داشته بروى خلق بسيار
مجتمع شدند درجبل هكاريه كه از توابع موصل است ازخلق منقطع كشت

وانجا زاويهٔ بنا كرد ومردم آن ديار همه مريد ومعتقد وى شدند
درسنهٔ سبع وخمسين وخمسمايه از دنيا برفت وقبر وى دران ديار
از مزارات متبركه است و وير اكرامات وآيات ظاهره است ٥ در
تاريخ امام يافعى مذكورست كه يكى از مريدان وبرادريكى از صحراها داعيهٔ
انقطاع از خلق پيدا شد با شيخ عدى كفت اى شيخ مى خواهم كه درين
صحرا ازخلق منقطع باشم چه بودى كه اينجا آبى بودى كه بياشاميدمى
وچيزى كه قوت من شدى شيخ برخاست ونجاد وسنك بزرك بود پاى
بريكى زد چشمهٔ آب شيرين روان شد وپاى برديكرى زد درخت انارى برست
درخت را كفت اى درخت يك روز باذن الله تعالى يك انار شيرين مى ده ويك
روز يك انار ترش وآن از بهترين انارى بود كه در دنيا مى باشد

٥٢٩

سيدى احمد بن ابى الحسن الرفاعى قدس الله تعالى سره

ذو المقامات العليّة والاحوال السنيّة خرق الله سبحانه على يديه العوايد
وقلب له الاعيان واظهر العجايب ولكن اصحابه ففيهم الجيّد والردّى
يدخل بعضهم النيران ويلعب بالحيّات وهذا ما عرفه الشيخ ولا صلحاء
اصحابه نعوذ بالله من الشيطان ٥ وى از اولاد بزركوار امام موسى
كاظم است رضى الله تعالى عنه ونسبت خرقهٔ وى به شيخ واسطى بشبلى
مى رسد ساكن ام عبيده بود از بطايح ٥ ابو الحسن على كه خواهرزادهٔ
وى است كفته است كه يك روز بر در خلوت وى نشسته بودم پيش وى
آواز كسى شنيدم چون نظر كردم پيش وى كسى نشسته بود كه هركزش
نديده بودم ساعتى دراز باهم سخن كفتند پس آن شخص از روزنى كه در ديوار
خلوت شيخ بود بيرون آمد وچون برق خاطف درهوا بكذشت پس پيش
شيخ درآمدم وپرسيدم كه اين مرد كه بود كفت تو وير اديدى كفتم آرى
كفت او كسى است كه خداى تعالى بحر محيط را بوى محافظت مى كند ويكى از

وى خرقه از شيخ على قارى
دارد ووى از شيخ ابو الفضل
بن كامخ ووى از شيخ ابو على
غلام بن تركان ووى از
شيخ على بارى ووى از مملى
عجمى ووى از شبلى قدس
الله تعالى ارواحهم ٥

رجال اربعه است سه روزست که مهجور شده است اما نمی داند گفتم
یا سیدی سبب مهجوری وی چیست گفت وی در یکی از جزایر بحر
محیط مقیم است بجاسه شبانروز متصل باران بارید بخاطر وی گذشت
که کاشکی این باران در عمرانات بودی بعد از ان استغفار کرد بسبب
این اعتراض مهجور شده است پس من گفتم یا سیدی ویرا بمهجوری وی
اعلام کردی گفت نی شرم داشتم گفتم اگر فرمایی من ویرا اعلام کنم گفت
می کنی گفتم آری گفت سر بگریبان خود در کش در کشیدم آوازی بگوشم
رسید که یا علی سر برآر سر برآوردم خود را در یکی از جزایر بحر محیط دیدم
در کار خود حیران شدم برخاستم واندکی برفتم آن مرد را دیدم بروی
سلام کردم وآن قصه را باوی بگفتم سوگند بر من داد که هر چه ترا گویم
چنان کن گفتم چنان کنم گفت خرقه مرا در گردن من کن ومرا بروی زمین در
می کش ومنادی می کن که این سزای کسی که بر خدای تعالی اعتراض کند خرقه را
در گردن وی کردم وخواستم که ویرا بکشم هاتفی آواز داد که ای علی
ویرا بگذار که ملائکه آسمان بروی بزاری در آمدند وگریان شدند
وخدای تعالی از وی خشنود گشت چون آن آواز شنیدم بیخود شدم
چون بخود باز آمدم خود را پیش خانه خود دیدم والله که ندانستم که چون
رفتم وچون آمدم ٥ چون وقتی کسی از سیدی احمد تعویذی طلبیدی
وکاغذ بیاوردی که بنویسد اگر سیاهی نبودی کاغذ را بگرفتی وبی
سیاهی بنوشتی وقتی برای شخصی بی سیاهی بنوشت ومدتی مدید
غایب شد بعد از ان آن کاغذ را باز آورد بر سبیل امتحان وگفت
ای شیخ برای من دعایی بنویس چون در ان کاغذ نگریست گفت ای
فرزند این کاغذ نوشته است وبوی داد ٥ روزی دو تن از اصحاب
وی بصحرا رفتند وباهم بنشستند وحکایت می کردند یکی از ان دیگری

برسید

پرسید که ترا درین مدت از ملازمت سیدی احمد چه حاصل شده
گفت تو هر تمنایی که می خواهی بکن گفت ای سیدی میخواهم که نامه آزادی
ما از دوزخ همین ساعت از آسمان فرود آید آن دیگری گفت کرم
خدای تعالی بسیارست وفضل وی بی حدست درین حال که ایشان
درین مقال بودند بودند ناگاه ورقی سفید از آسمان فرو افتاد آنرا
برگرفتند در ان هیچ نوشته ندیدند پیش سیدی آمدند واز حال
خویش ناگفته آن ورق را بوی دادند چون سیدی در ان ورق
نگریست خدایرا سجده کرد چون سر از سجده برداشت وگفت الحمد لله
الذی ارانی عتق اصحابی من النار فی الدنیا قبل الآخرة گفتند ای سیدی
این ورق سفیدست گفت ید قدرت بسیاهی نمی نویسد این بنور نوشته شده است

٥ وگفته اند که ویرا با کمال الاشتغال بعبادات اشعار لطیف بوده است فمنها شعر

اذا جن لیل هام قلبی بذکرکم ٥ انوح کما ناح الحمام المطوق
وفوقی سحاب یمطر الهم والاسی ٥ وتحتی بحار للهوی تتدفق
سلوا ام عمرو کیف بات اسیرها ٥ تفک الاساری دونه وهو موثق
فلا هو مقتول ففی القتل راحة ٥ ولا هو ممنون علیه فیطلق

وبعضی گفته اند که این ابیات را از قوال شنیده است وبران برفته از دنیا وتوفی
رضی الله عنه یوم الخمیس الثانی والعشرین من جمادی الاولی سنة ثمان وسبعین وخمسمایه

۵۳٠

حیوة بن قیس الحرانی قدس الله تعالی سره

صاحب الکرامات الخارقه والانفاس الصادقة والاحوال الفاخرة والانوار
الباهرة والمقامات العالیة والمناقب السامیة وی یکی از ان چهار
کس است که شیخ ابو الحسن قریشی گفته است که چهار کس می دانم از
مشایخ که در قبور خود تصرف می کنند چنانکه احیا می کنند معروف
کرخی وشیخ عبد القادر وشیخ عقیل منبجی وشیخ حیوة حرانی قدس الله تعالی اسرارهم

هیچ

یکی از صلحا کفته است که از یمن در دریا نشستم جون بمیان دریای هند رسیدیم باد مخالف برخاست وموج عظیم شد وکشتی بشکست من بر تخته پارهٔ ماندم موج مرا بجزیرهٔ انداخت بسی بکشتم هیچ کس ندیدم خرابهٔ بسیار بود در انجا ناکاه بمسجدی رسیدم که در وی جهار کس نشسته اند سلام کفتم جواب من دادند وحال من برسیدند حال با ایشان بکفتم وباقی روز پیش ایشان بنشستم واز حسن توجه وکمال اقبال ایشان بر حضرت حق سبحانه امری عظیم مشاهده کردم جون شب رسید شیخ حیوة حرانی در آمد آنجماعت پیش دویدند وسلام کردند پیش رفت ونماز خفتن بجماعت کزاردند وتا طلوع فجر در نماز ایستادند وشنیدم که شیخ حیوة بمناجاة در آمد ودر آخر کفت یا حبیب التایبین ویا سرور العارفین ویا قرة عین العابدین ویا انس المنفردین ویا حرز اللاجئین ویا ظهر المنقطعین ویا من حنت الیه قلوب الصدیقین ویا من انست به افیدة المحبین وعلیه عکفت همة الخاشعین بعد از ان بکریست کریستنی سخت دیدم که انوار ظاهر شدن کرفت جنانکه آن مکان روشن شد جون روشن شدن شب جهارده بعد از ان شیخ حیوة از مسجد بیرون آمد انجماعت مرا کفتند که در عقب وی برو برفتم دیدم که زمین وبیابان ودریا وکوه وهامون در زیر پای وی نوردیده می شود وهر کامی که بر می داشت می شنیدم که میکفت یا رب حیوة کن لحیوة در اندک زمانی بحران رسیدیم مردم هنوز در نماز بامداد بودند وشیخ حیوة ساکن حران بوده است تا از دنیا رفته است در سنهٔ احدی وثمانین وخمسمایه

٥٣١

شیخ جاکیر قدس الله تعالی روحه

شیخ ابو الوفا بر وی ثنا کفته است وطاقیهٔ خود را بدست شیخ علی هیتی برای وی فرستاده است و ویرا تکلیف جنون نکرده است وکفته است که من از خدای تعالی درخواستم که جاکیر را از جملهٔ مریدان من کرداند خدای تعالی

ویرا بمن بخشید وشیخ جاکیر در اصل از کردان بود در صحرایی از صحراهای عراق یک روزه سامرا متوطن شد وانجا می بود تا در سنهٔ تسعین وخمسمایه از دنیا برفت وقبر وی هم انجاست • وی کفته من شاهد الحق عز وجل فی سره سقط الکون من قلبه • یکی از اصحاب وی کوید که روزی با وی بودم کلهٔ کاوان از پیش وی میکذشتند اشارت بیک کاو کرد وکفت این حامله است بکوسالهٔ نر جنین وجنین وآن فلان روز خواهد زاد ونذر ما خواهد بود وفلان وفلان از ان خواهند خورد واشارت بکاو دیکر کرد وکفت این حامله است بکوسالهٔ ماده وفلان وقت خواهد زاد وفلان وفلان از وی خواهند خورد وسکی سرخ را از وی نصیب است والله که هر جه شیخ کفته بود واقع شد سکی سرخ بزاویه در آمد واز ان کوساله یک باره ببرد

٥٣٢

شیخ ابو عبد الله محمد بن ابرهیم القرشی الهاشمی قدس الله تعالی روحه

امام العارفین ودلیل السالکین صاحب الاحوال الفاخرة والکرامات الباهرة • وی کفته العالم من نطق عن سرک واطلع علی عواقب امرک • وی کفته که روزی در منا بودم تشنه شدم هیچ جا آب نیافتم وبا من هیچ نبود که با آن آب خرم می رفتم تا جاهی بیدا کنم که از انجا آب کشم جاهی یافتم که اعاجم بران جمع آمده بودند وآب می کشیدند یکی از ایشان را کفتم که قدری آب درین رکوه کن مرا بزد ورکوه را از دست من کرفت وبینداخت من برفتم تا رکوه را بر کیرم وبسیار شکسته خاطر بودم دیدم که در برکهٔ آب شیرین افتاده است آب برداشتم وبخوردم ورکوه بر آب کرده پیش اصحاب آوردم از ان آب بخوردند قصه را با ایشان بکفتم انجا رفتند تا آب کیرند نه آب یافتند ونه اثر آن دانستم که آیتی بود از آیات الهی • توفی رحمه الله سنة تسع وتسعین وخمسمایه

ومنه

٥٣٣

ابو الحسن علی بن حمید الصعیدی المعروف بابن الصباغ رحمه الله

صاحب احوال بلند ومقامات ارجمند بود کرامات بسیار وخوارق

عادات بی شمار از وی ظاهر شده است پدر وی صباغ بود و می خواست که
پسرش هم صباغ باشد بر وی کران می آمد که وی بصحبت صوفیه می رفت
و طریقهٔ ایشان می ورزید و از صباغی باز می ماند • روزی پدرش آمد
دید که جامهای مردم را رنک نکرده است و وقت کذشته است در غضب
شد و در دکان تغارهای بسیار بود و در هر یک رنکی دیکر جون غضب
پدر را بدید همه جامها را کرفت و در یک تغاره نهاد غضب پدر زیاده شد
و کفت دیدی که جه کردی و جامهای مردم را ضایع کردی هر یکی رنکی
خواسته بودند و تو همه را یک رنک کردی ابو الحسن دست دران تغاره
کرد و همه را یکبار بیرون آورد هر یکی آن رنک شده که صاحبش خواسته بود
جون پدرش آن بدید حیران ماند و ویرا بسلوک راه صوفیه باز کذاشت
و از صنعت صباغی معذور داشت • عادت وی آن بود که مادام
که نام کسی یا در لوح محفوظ از مریدان خود ندیدی در صحبت خود راه ندادی
روزی شخصی از وی طلب صحبت کرد شیخ ساعتی سر در پیش افکند و کفت
نزدیک ما هیچ وظیفهٔ خدمتی نمانده است که بآن قیام نمایی آن شخص مبالغه
کرد که ازان جاره نیست کفت هر روز می رو و یک پشته چلفا می آور
بعد از مدتی که آن کار کرد دست وی بدرد آمد آنچه چلفا را بان می
درود بینداخت و ترک صحبت فقرا کرد شبی در خواب دید که قیامت قایم شده است
و مردم بر صراط می کذرند بعضی بسلامت می کذرند و بعضی در آتش
می افتند چیزی طلبید که دست دران زند نیافت متحیر بماند ناکاه
دید که یک پشته ازان پشتها چلفا بر روی آتش می رود خود را
بر بالای آن انداخت و ویرا ازان آتش بیرون برد و نجات یافت
ترسناک و هول زده از خواب در آمد پیش شیخ رفت جون جشم شیخ
بر وی افتاد کفت نکفتم که ترا خدمتی بیش ازین نمانده است از شیخ استغفار

چلفا آلوخ را کویند ۵

کرد و بسر کار خود رفت • توفی رضی الله عنه سنة اثنتی عشرة وستمایة

ابو اسحق بن طریف رحمه الله تعالی

۵۳۴

وی از مشایخ شیخ محیی الدین ابن العربی است • در فتوحات می کوید که
وی از بزرکترین مشایخی است که من دیده ام و از وی می آرد که کفت کسانی
که مرا می شناسند همه اولیاء الله اند کفتند جون جنین است یا ابا اسحق
کفت زیرا که هر یک از یشان از دو حال بیرون نیستند یا آنست که در حق من
خیر و نیکویی می کوید یا غیر آن اکر جنانچه در حق من خیر می کوید مرا صفت نکند
مکر بآنچه صفت وی شده است اکر جنانچه وی محل آن صفت نبودی و موصوف
بآن نکشتی مرا بآن صفت نکردی پس این شخص نزدیک من از اولیاء الله است
و اکر جنانچه در حق من بدی می کوید وی صاحب فراست و کشف است که خدای تعالی
ویرا بر حال من اطلاع داده است پس این کس هم از اولیاء الله است

ابن الفارض الحموی المصری قدس الله تعالی سره

۵۳۵

کنیت وی ابو حفص است و نام وی عمر از قبیلهٔ بنی سعد است قبیلهٔ
حلیمه مرضعهٔ رسول صلی الله علیه وسلم حموی الاصل بود و مصری المولد
والمحتد پدر وی از اکابر علماء مصر بود • فرزند وی سیدی کمال الدین
محمد کفته است که وی کفته که در اول تجرید و سیاحت از پدر خود اجازت
می خواستم و در وادیها و کوهها که نزدیک بمصر بود می کشتم و بعد از
شبانروزی کم یا بیش از جهت مراعات خاطر پدر وی باز می کشتم
و پیش وی می آمدم و جون پدر وفات یافت بتجرید و سیاحت و سلوک
طریق حقیقت بالکلیه باز کشتم اما بر من هیچ جیز ازین طریق فتح نمی شد
تا آنزمان که روزی خواستم که بیکی از مدارس مصر در آیم دیدم که بر در مدرسه
پیری بقال وضو می سازد و وضویی نه بر ترتیب مشروع اول دستهای خود
بشست بعد ازان پایها را بعد ازان مسح سر کشید بعد ازان روی

بشست باخود کفتم عجب ازین پیرد رین سن در دیار اسلام بر در مدرسه
در میان فقهای مسلمانان وضو می سازد نه بر ترتیب مشروع آن پیر
در من نکریست وکفت ای عمر بر تو در مصر هیچ فتح نمی شود فتحی که ترا
دست دهد در زمین حجاز ومکه خواهد بود قصد انجا کن که وقت
فتح تو رسیده است دانستم که وی از اولیاء الله است ومراد وی ازان
وضوی غیر مرتب اظهار جهل وتلبیس وستر حال بیش وی بنشستم وکفتم
یاسیدی من کجا ومکه کجا غیر موسم حج است وهیچ رفیق وهمراه یافت نیست
بدست خود اشارت کرد وکفت اینک مکه پیش روی تست نظر کردم مکه را
دیدم ویرا بکذاشتم وروی بمکه نهادم ومکه از نظر من غایب نشد تا بانجا
درآمدم وابواب فتح بر من کشاده شد وآثار آن مترادف کشت در کوهها
ووادیهای مکه سیاحت می کردم تا انک بوادی مقیم شدم که از انجا تا
مکه ده شبانروز راه بود وصلوات خمس را در حرم شریف بجماعت حاضر
می شدم وبا من در شدن وآمدن سبعی عظیم الخلقه همراهی می کرد وچون
شتر بزانو در می آمد ومی کفت یاسیدی ارکب ومن هرکز سوار نشدم بانزده سال
بر من کذشت ناکاه آواز آن شیخ بقال بکوش من آمد که یا عمر تعال الی القاهره
احضر وفاتی بتعجیل تمام بوی آمدم دیدم که محتضر است بر وی سلام کفتم
ووی نیز بر من سلام کفت دیناری چند بمن داد که باین تکفین وتجهیز
من کن وحمالان تابوت مرا هر یک دیناری بده وبفلان موضع ببر از قرافه
ومی کویند که آن همان موضع است که اکنون قبر شیخ ابن الفارض انجاست
پس کفت تابوت مرا دران موضع بنه ومنتظر می باش که مردی از کوه
فرود آید با وی بر من نماز کذار انکاه منتظر باش تا خدای تعالی چکند
چون وی وفات کرد وبوصیت وی عمل کردم وتابوت ویرا دران
محل که کفته بود بنهادم دیدم که مردی از کوه فرود آمد چون مرغ شتابان

ونديدم

وندیدم که پای وی بر زمین آمده باشد ویرا بشناختم شخصی بود که
پیاده در بازارها می کشت ومردم با وی مسخرکی می کردند وبر قفای وی
سیلی می زدند پس کفت ای عمر پیش رو تا بر وی نماز کنیم پیش رفتم دیدم
که میان زمین وآسمان مرغان سبز وسفید با ما نماز می کزارند چون از
نماز فارغ شدیم یک مرغ سبز عظیم الخلقه از میان ایشان فرود آمد و
زیر پای تابوت وی بنشست وتابوت ویرا فرو برد وبا دیکر مرغان پیوست
وهمه تسبیح کویان می پریدند تا از نظر غایب شدند من ازان حال تعجب
کردم آن مرد کفت یا عمر اما سمعت ان ارواح الشهداء فی جوف طیر خضر
تسرح من الجنة حیث شاءت هم شهداء السیوف واما شهداء المحبة فکلهم
اجسادهم وارواحهم فی جوف طیر خضر وهذا الرجل منهم یا عمر ومن نیز از ایشان
بودم از من زلتی در وجود آمد مرا از میان ایشان براندند واکنون
در بازارها مرا قفا می زنند وبران زلت تادیب می کنند • ویرا دیوانی است
مشتمل بر عیون معارف وفنون لطایف که یکی از قصاید آن قصیده تائیه است
که هفصد وپنجاه بیت است کما بیش وقد اشتهرت هذه القصیدة بین مشایخ
الصوفیة وغیرهم من الفضلاء والعلماء وعلی الحقیقه انچه بعد از سیر وسلوک
تمام درین قصیده از حقایق علوم دینیه ومعارف یقینیه از ذوق خود
واذواق کاملان اولیا واکابر محققان مشایخ روح الله تعالی ارواحهم
اجمعین جمع کرده است در چنین نظمی رایق فایق کفته اند که کسی دیکر را
میسر نشده است ومیسور هیچکس از اهل فضل وهنر بلکه مقدور اکثر نوع
بشر نتواند بود **شعر** عن کل لطف فیه لفظ کاشف •
• فی کل معنی منه حسن باهر • بحر ولکن الطفاوة عنبر •
• در ولکن العیون جواهر • شیخ رضی الله عنه فرموده است که
چون قصیده تائیه کفته شد رسول را صلی الله علیه وسلم بخواب دیدم فرمودند

یا عمر ما سمّیتَ قصیدتک کفتم یا رسول الله آنرا لوایح الجَنان و روایح الجِنان نام کرده ام فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا بل سمّها نظم السُلوک فسمّیتها بذلک • وحکایت کرده اند از اصحاب وی که کفتن وی این قصیده را نه بر قاعدهٔ شعرا بود بلکه کاهی ویرا جذبهٔ می رسید و روزها هفتهٔ یا ده روز کما بیش از حواس خود غایب می شد چون بخود حاضر می شد املا می کرد سی بیت یا چهل یا بنجاه آنچه خداوند سبحانه بروی دران غیبت فتح کرده بود بعد ازان ترک آن می کرد تا آن وقت که مثل آن حالت معاودت کردی •

شیخ شمس الدین ایکی رحمه الله که از اصحاب شیخ صدر الدین قونیوی است قدس الله تعالی سره وشیخ الشیوخ وقتِ خود بود کفته است که در مجلس شیخ ما یعنی شیخ صدر الدین علما وطلبهٔ علم حاضر می شدند ودر انواع علوم سخن می کذشت وختم مجلس بر بیتی از قصیدهٔ نظم السلوک می شد وحضرت شیخ بر ان بزبان عجمی سخنانِ غریب و معانی لدنّی می فرمود که فهم آن نتوانستی کرد مکر کسی که از اصحاب ذوق بودی وکاه بودی که در روز دیکر کفتی که دران بیت معنی دیکر بر من ظاهر شده است ومعنی غریب تر ودقیق تر از بیشتر بکفتی وبسیار می فرمود که صوفی می باید که این قصیده را یاد کیرد وبا کسی که فهم آن کند معانی آنرا شرح کند • وهم شیخ شمس الدین کفته است که شیخ سعید فرغانی تمامی همت خود را بر فهم آنچه حضرت شیخ می فرمود آورده بود وآنرا تعلیق می کرد اولا آنرا بفارسی شرح کرد وثانیا بعربی وآن همه از برکهٔ انفاس حضرت شیخ ماست شیخ صدر الدین قدس الله تعالی سره

• قال الامام الیافعی رحمه الله وقد احسن یعنی الشیخ ابن الفارض فی وصف راح المحبة فی دیوانه المشتمل علی لطایف المعارف والسلوک والمحبة والشوق والوصل وغیر ذلک من الاصطلاحات والعلوم الحقیقیه المعروفة فی کتب مشایخ الصوفیة ومن ذلک وصفه لها فی هذا البیت المشهور

شعر
• هنیئا لاهل الدیر کم سکروا بها • وما شربوا منها ولکنهم همّوا •
• علی نفسه فلیبکِ من ضاع عمرُهُ • ولیس له فیها نصیبٌ ولا سَهمُ •

وقال ایضا من المشهور انه وقع للشیخ شهاب الدین السهروردی رضی الله عنه قبض فی بعض مجاوراته فاتی الیه الشیخ الناظم رحمه الله فاستنشده الشیخ شهاب الدین رحمه الله من قریضه فانشده الشیخ الناظم رحمه الله قصیدة واستمر فی انشادها الی ان قال شعر اهلا بما لم اکن اهلا لموقعه قول المبشر بعد الیاس بالفرج • لک البشارة فاخلع ما علیک فقد ذُکِرتَ ثَمّ علی ما فیک من عوج • فقام الشیخ شهاب الدین رحمه الله فتواجد ومن عنده من شیوخ الوقت الحاضرین وکان المجلس عامرا بشیوخ اجلاء وسادة من الاولیاء فخلع علیه هو والحاضرون قبل اربعمائة خلعة

• وقتی از شیخ ابن الفارض هفوهٔ صادر شد ویرا بآن مواخذه کردند وقبضی عظیم که نزدیک بود که روح وی مفارقت کند واقع شد این بیت جریری بخوا ند

بیت
من ذا الذی ما ساء قط • ومن له الحسنی فقط •

شنید که درمیان زمین وآسمان کسی میکوید اما شخص ویرا نمی دید

بیت
محمد الهادی الذی علیه جبریل هبط

• شیخ برهان الدین ابرهیم جعبری رحمه الله تعالی کفته است که در نواحی جعبر در سیاحت بودم وباخود حدیث التذاذ بفنا در محبت می کردم ناکاه مردی چون برق خاطف بکذشت واین بیت می خواند بیت

فلم تهوَنی مالم تکن فیّ فانیاً • ولم تفنَ مالم تجتلی فیک صورتی

دانستم که آن نفس محبّی است در پی وی بجستم وویرا بکرفتم وکفتم این نفس از کجا بتو رسیده است کفت این از انفاس برادرم شرف الدین ابن الفارض است کفتم اکنون وی کجاست کفت پیش ازین نفس وی از حجاز می شنیدم واکنون ازجانب مصر می آید وحالا وی محتضر است

ومأمور شده ام بآنکه در وقتِ انتقال وی حاضر باشم وبروی نماز کزاردم
واکنون بسوی وی می روم وبسوی مصر متوجه شد ومن نیز متوجه
شدم وبوی آن مردمی یافتم ودر عقب بوی می رفتم تا بر شیخ ابن الفارض
درآمدم و وی محتضر بود کفتم سلام علیک ورحمة الله وبرکاته کفت و
علیک السلام یا ابرهیم بنشین وبشارت باد ترا که تو از زمرهٔ اولیا خدایی
سبحانه وتعالی کفتم یا سیدی میدانم که این بشارت از حضرت حق است سبحانه
که بر زبانِ تو می کذرد امّا میخواهم که جهت آنرا بدانم تا دل من ازان اطمینان
یابد که نام من ابرهیم است ومرا از سرّ مقام ابرهیمی که کفت ولکن لیطمئن قلبی
نصیبی هست کفت از خدای تعالی درخواستم که در وقتِ انتقال من جماعتی
از اولیاء الله حاضر شوند وتو حاضر شدی بس لابدّ تو از ایشان باشی بعد
ازان دیدم که بهشت بروی متمثّل شد جون بآن نظر کرد کفت آه
وکریهٔ عظیم بر کرفت ورنک وی تغیّر بذیرفت واین بیتها خوانده
کرفت شعر ان کان منزلتی فی الحبّ عندکم
ما قد رأیتُ فقد ضیعت ایّامی • أُمْنِیَّةٌ ظَفِرَتْ روحی بها زمنا
الیومَ أحسبها اضغاثَ أحلام • من کفتم ای سیدی این مقام بزرکست
کفت ای ابرهیم رابعهٔ عدویه که زنی بود کفته است وعزّتک ما عبدتک خوفا
من نارک ولا رغبةً فی جنّتک بل کرامةً لوجهک الکریم ومحبّةً فیک واین مقام
نه آن مقام است که من آنرا طلب کرده ام وعمر در جست وجوی آن بسر برده ام
بس بعد ازان آرام کرفت وخندان شد وبر من سلام کفت ووداع کرد
وکفت در تجهیز من با جماعت حاضر باش وبر من نماز کن وسه روز بر سر
قبر من بباش بعد ازان ببلاد خود رو بعد ازان بمخاطبه ومناجات
مشغول شد شنیدم که قایلی میکفت که آواز وی می شنیدم امّا شخص
ویرا نمی دیدم یا عمر فما تروم وی کفت بیت

اروم

اروم وقد طال المدی منک نظرة • وکم من دماء دون مرمای طلّت
بعد ازان خندان وکشاده روی بحق بیوست دانستم که مقصود وی
بداند ومراد وی در کنارش نهادند • وهم شیخ برهان الدین ابرهیم
جعبری کفته است که در وقت انتقال وی جمعی کثیر از اولیاء الله حاضر بودند
بعضی را می شناختم وبعضی را نمی شناختم واز انجمله بود عزیزی که
سبب معرفت من بوی شده بود ومن در عمر خود جنازهٔ ازان بزرکوار
تر ندیده بودم مرغان سفید وسبز بر سر آن برواز می کردند ومردم
بسیار بر حمل آن کرد آمده بودند وروح مقدس حضرت رسالت صلی الله
علیه وسلم حاضر آمده بود وبروی نماز می کرد وارواح انبیا واولیاء
انس وجن طایفه بعد از طایفه اقتدا بآنحضرت کرده بروی نماز می کردند
ومن با هر طایفه نماز می کزاردم بدین سبب دفن وی تاخیر یافت وتا
آخر روز کشید وهر کسی دران سخنی می کفتند • بعضی می کفتند این
در حق وی تادیبی است که در محبت دعوی مقامی بلند می کرد •
وبعضی غیر آن می کفتند وهمه از سرّ کار محجوب بودند الا من شاء الله
جون آخر روز ویرا دفن کردند بمقتضای وصیّت وی سه روز
انجا اقامت کردم وبسی احوال عجیب وغریب مشاهده افتاد که
عقول را طاقت ادراک آن نیست • وقتی شیخ برهان الدین مذکور
با جمعی از کبار بزیارت وی رفته بودند دیدند که خاک بسیار کرد قبر وی
درآمده وکرد بر آن نشسته این بیت بخواند • مساکینُ اهلُ العشق حتی قبورُهم
علیها ترابُ الذلّ بین المقابر • بعد ازان آن خاکها وکردها را
برفتند وبدامن مبارک خود می بردند تا حوالی قبر ویرا باک ساختند •
توفی رضی الله عنه فی الثانی من جمادی الاولی سنة اثنتین وثلثین وستمایه

ابرهیم بن معضاد الجعبری رحمه الله تعالی

کنیت وی ابو اسحق است صاحب آیات ظاهره و مقامات فاخره بوده است

مذهب وی محو کلی و نفی وجود و افلاس و ناداشت بوده است

شیخ عبد القادر کیلانی قدس الله تعالی روحه گفته **بیت**

انا بلبل الافراح املأ دوحها ٭ طربا و فی العلیاء باز اشهب

و شیخ ابرهیم در مقابله آن چنین گفته است **بیت**

انا صرد المرحاض املأ بیره ٭ نتنا و فی البیداء کلب اجرب

روزی یکی از شاگردان وی در آمد و گفت که دو بیت شنیده ام که مرا بسیار خوش آمده است گفت کدامست آن برخواند که **شعر**

و قائلة انفقت عمرک مسرفا ٭ علی مسرف فی تیهه و دلاله

فقلت لها کفی عن اللوم اننی ٭ شغلت به عن هجره و وصاله

شیخ ابرهیم گفت این نه مقام تست و نه مقام شیخ تو ٭ چنین گویند که چون اجل وی نزدیک شد بموضع قبر خود آمد و گفت یا قبیر قد جاءک دبیر و انجا مقیم شد بی انکه ویرا علتی و مرضی باشد و عن قریب بجوار رحمت حق پیوست فی سنة سبع و ثمانین و ستمایه

شیخ محیی الدین محمد بن علی العربی قدس الله تعالی سره

وی قدوه قایلان بوحدت وجودست و بسیاری از فقها و علما ظاهر در وی طعن کرده اند و اندکی از فقها و جماعتی از صوفیه ویرا بزرگ داشته اند فجحموه تفخیما عظیما و مدحوا کلامه مدحا کریما و وصفوه بعلو المقامات و اخبروا عنه بما یطول ذکره من الکرامات هکذا ذکره الامام الیافعی رحمه الله فی تاریخه ٭ ویرا اشعار لطیف غریب است و اخبار نادر عجیب مصنفات بسیار دارد یکی از کبار مشایخ بغداد در مناقب وی کتابی جمع کرده است و در آنجا آورده که مصنفات حضرت شیخ قدس سره از پانصد زیادت است و حضرت شیخ بالتماس

بعضی

بعضی از اصحاب رساله در فهرست مصنفات خود نوشته است و در انجا زیادت از دویست و پنجاه کتاب را نام برده بیشتر در تصوف و بعضی در غیر آن و در خطبه آن رساله فرموده که قصد من در تصنیف این کتب نه چون سایر مصنفات تصنیف و تألیف بود بلکه سبب بعضی تصنیفات آن بود که بر من از حق سبحانه امری وارد می شد که نزدیک بود که مرا بسوزد خود را ببیان بعضی از ان مشغول می ساختم و سبب بعضی دیگر انکه در خواب یا در مکاشفه از جانب حق سبحانه بان مامور می شدم ٭ در تاریخ امام یافعی رحمه الله تعالی مذکورست که گفته اند که ویرا با شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله تعالی روحهما اتفاق ملاقات و اجتماع افتاده است و هر یک از یشان در دیگری نظر کرده و انگاه از یکدیگر مفارقت نموده اند بی انکه در میان ایشان کلامی واقع شود بعد از ان ویرا از حال شیخ شهاب الدین پرسیده اند گفته است رجل مملوء من قرنه الی قدمه من السنة ٭ و شیخ شهاب الدین را از حال وی پرسیده اند گفته است که هو بحر الحقایق و نسبت خرقه وی در تصوف بیک واسطه بشیخ محیی الدین عبد القادر کیلانی قدس الله تعالی سره می رسد و نسبت دیگر وی در خرقه بخضر علیه السلام می رسد بیک واسطه قال رضی الله عنه لبست هذه الخرقة المعروفة من ید ابی الحسن علی بن عبد الله بن جامع ببستانه بالمقلی خارج الموصل سنة احدی و ستمایه و لبسها ابن جامع من ید الخضر علیه السلام و فی الموضع الذی البسه ایاها البستنیها ابن جامع و علی تلک الصورة من غیر زیادة و نقصان و نسبت دیگر وی بخضر می رسد علیه السلام بی واسطه قال رضی الله عنه صحبت انا و الخضر علیه السلام و تادبت به و اخذت عنه فی وصیة اوصانیها شفاها التسلیم لمقامات الشیوخ و غیر ذلک و رایت منه ثلثة اشیاء من خرق العواید رایته یمشی علی البحر و طی الارض و رایته یصلی فی الهواء ٭ و اعظم اسباب طعن طاعنان

دروی کتاب فصوص الحکم است وهمانا که منشا طعن طاعنان یا تقلید و تعصب است
یا عدم اطلاع بر مصطلحات وی یا غموض معانی وحقایقی که در مصنفات خود
درج کرده است وآن مقدار حقایق ومعارف که در مصنفات وی بتخصیص
در فصوص وفتوحات اندراج یافته است در هیچ کتاب یافت نمی شود واز
هیچکس ازین طایفه ظاهر نشده است • واین فقیر از خدمت خواجه برهان الدین
ابونصر پارسا قدس سره چنین استماع دارد که میگفت که والد ما می فرمود که
فصوص جانست وفتوحات دل وهرجا که والد بزرگوار ایشان در کتاب
فصل الخطاب قال بعض کبراء العارفین گفته است مراد بآن حضرت شیخ است
قدس سره • روی الشیخ مؤید الدین الجندی فی شرحه لفصوص الحکم عن شیخه
الشیخ صدر الدین القونیوی قدس سره انه روی عن الشیخ رضی الله عنه انه
قال لما وصلت الی بحر الروم عن بلاد اندلس عزمت علی نفسی ان لا ارکب البحر
الا بعد ان اشهد تفاصیل احوالی الظاهرة والباطنة الوجودیة مما قدر الله سبحانه
علی ولی ومنی الی آخر عمری فتوجهت الی الله سبحانه ~~جمیع احوالی~~ بحضور تام
وشهود عام ومراقبة کاملة فاشهدنی الله سبحانه جمیع احوالی مما یجری
ظاهرا وباطنا الی آخر عمری حتی صحبته ابیک اسحق بن محمد وصحبتک واحوالک
وعلومک واذواقک ومقاماتک وتجلیاتک ومکاشفاتک وجمیع حظوظک
من الله سبحانه ثم رکبت البحر علی بصیرة ویقین وکان ما کان ویکون من
غیر اخلال واختلال • وهم در فتوحات آورده است حکایت از حال خود
رضی الله تعالی عنه ولقد آمنا بالله وبرسوله وما جاء به مجملا مفصلا مما
وصل الینا من تفصیله وما لم یصل الینا او لم یثبت عندنا فنحن مؤمنون
بکل ما جاء به فی نفس الامر اخذت ذلک عن ابوی اخذ تقلید ولم یخطر لی ما
حکم النظر العقلی فیه من جواز واحالة ووجوب فعملت علی ایمانی بذلک
حتی علمت من این آمنت وبماذا آمنت وکشف الله عن عینی بصری وبصیرتی

وخیالی

وخیالی فرأیت بعین البصر ما لا یدرک الا به ورأیت بعین البصیرة ما لا یدرک
الا به ورأیت بعین الخیال ما لا یدرک الا به فصار الامر لی مشهودا والحکم
المتخیل المتوهم بالتقلید موجودا فعلمت قدر من اتبعته وهو الرسول
المبعوث الی محمد صلی الله علیه وسلم وشاهدت جمیع الانبیاء کلهم من ادم
الی محمد علیهم السلام واشهدنی الله تعالی المومنون بهم کلهم حتی ما بقی
منهم من احد ممن کان وهو یکون الی یوم القیامة خاصتهم وعامتهم ورأیت
مراتب الجماعة کلها فعلمت اقدارهم واطلعت علی جمیع ما آمنت به مجملا مما هو
فی العالم العلوی وشهدت ذلک کله فما زحزحنی علم ما رأیته وعاینته عن ایمانی
فلم ازل اقول واعمل ما اقوله واعمله لقول النبی صلی الله علیه وسلم لا لعلمی ولا
لعینی ولا لشهودی فواخیت بین الایمان والعیان وهذا عزیز الوجود فی الاتباع
فان مزلة الاقدام للاکابر انما یکون هنا اذا وقعت المعاینة لما وقع به الایمان
فیعمل علی عین لا علی ایمان فلم یجمع بینهما ففاته من الکمال ان یعرف قدره و
منزلته فهو وان کان من اهل الکشف فما کشف الله له عن قدره ومنزلته
فجهل نفسه فعمل علی المشاهدة والکامل من عمل علی الایمان مع ذوق العیان
وما انتقل ولا اثر فیه العیان وما رأیت لهذا المقام ذایقا بالحال وان کنت
علمت ان له رجالا فی العالم لکن ما جمع الله بینی وبینهم فی رویة اعیانهم واسمائهم
فقد یمکن ان اکون رأیت منهم وما جمعت بین عینه واسمه وکان سبب ذلک
انی ما علقت نفسی قط الی جانب الحق ان یطلعنی علی کون من الاکوان ولا
حادثة من الحوادث وانما علقت نفسی مع الله ان یستعملنی فیما یرضیه وما
یستعملنی فیما یباعدنی عنه وان یختصنی بمقام لا یکون لمتبع اعلی منه ولو اشرکنی
فیه جمیع من فی العالم لم نتأثر لذلک فانی عبد محض لا اطلب التفوق علی عباده بل
جعل الله فی نفسی من الفرح انی اتمنی ان یکون العالم کله علی قدم واحدة فی
اعلی المراتب فخصنی الله بخاتمة امر لم یخطر لی ببالی فشکرت الله تعالی بالعجز عن شکره

ظ
لم نتأثر

مع توفیقی فی الشکر حقه وماذکرت ماذکرته من حالی للفخر لا والله وانما ذکرته لامرین الامر الواحد لقوله تعالی واما بنعمة ربک فحدث وایة نعمة اعظم من هذه والامر الآخر لیستمع صاحب همة فتحدث فیه همة لاستعمال نفسه فیما استعملتها «

فینال مثل هذا فیکون معی وفی درجتی وانه لا ضیق ولا حرج الا فی المحسوس

• شیخ صدر الدین قدس سره در کتاب فکوک می فرماید که شیخ ما را نظری بود مخصوص که چون خواستی که بر حال کسی اطلاع یابد فنی نظری بوی کردی و از احوال دنیوی و اخروی وی خبر کردی • در باب جهل و چهارم از فتوحات مذکورست که شیخ می گوید که وقتی مرا از من بستدند روز کاری بر من گذشت که نماز می گزاردم بجماعت و امام بودم و جمیع اعمال نماز چنانچه می بایست بجای می آوردم و مرا بان هیچ شعوری نه بجماعت و نه بمحل آن و نه بهیچ چیز از عالم محسوس و باین که می گویم مرا بعد از افاقت خبر کردند نه بخود می دانستم هرچه از من واقع شده بود چون حرکات نایم بود که از وی صادر می شود و وی از ان آگاه نه دانستم که حق سبحانه و تعالی وقتی مرا بر من محفوظ داشته بود و با من چنان کرده بود که با شبلی کرده بود که وی را در اوقات نماز بوی باز می دادند اما نمی دانم که وی را بآن شعور بود یا نه آنرا با جنید گفتند قدس سره گفت الحمد لله الذی لم یجر علیه لسان ذنب • وهم در فتوحات مذکورست که حضرت شیخ این بیت فرمود که بیت

• یا من یرانی ولا اراه • کم ذا اراه ولا یرانی •

یکی از اصحاب گفت چون گفته لا یرانی و می دانی که او ترا می بیند بر سبیل بدیهه گفت و

یا من یرانی مجرما ولا اراه آخذا • کم ذا اراه منعما ولا یرانی لایذا

وهم در فتوحات آورده است که بعد از نماز جمعه طواف می کردم شخصی دیدم که طواف می کند که وی کسی را مزاحمت نمی کرد و کسی وی را و میان دو کس در می آمد که ایشان را از هم جدا نمی کرد دانستم که روحی است متجسد شده

سر راه وی نگاه داشتم و بر وی سلام کردم و جواب من باز داد و با وی همراهی کردم و میان ما سخنان واقع شد دانستم که احمد سبتی است از وی پرسیدم که چرا از روزهای هفته روز شنبه را بکسب تخصیص کردی گفت از انجهت که خدای تعالی روز یکشنبه ابتداء خلق عالم کرد و در روز جمعه فارغ شد پس درین شش روز که وی در کار ما بود من در کار وی بودم و برای حظ نفس خود کاری نکردم چون شنبه آمد آنرا برای خود گردانیدم و در وی بکسب مشغول بودم از برای قوت آن شش روز دیگر از وی سوال کردم که در وقت تو قطب زمان که بود گفت من بودم پس مرا وداع کرد و برفت چون بآن جای که می نشستم باز آمدم یکی از اصحاب من گفت که مردی غریب دیدم که در مکه وی را ندیده بودم با تو در طواف سخن می کرد که بود آن و از کجا آمده بود قصه را باز گفتم حاضران تعجب کردند • وهم در فتوحات می آرد که یکی از مشایخ ما را گفتند که دختر فلان پادشاه که خلق را از وی منفعت بسیارست و نسبت بشما اخلاص و اعتقاد تمام دارد بیمارست بآنجا می باید رفت شیخ بآنجا رفت شوهر وی استقبال کرد و شیخ را ببالین وی آورد دید که در نزع است گفت زود تر وی را دریابید پیش از ان که برود شوهرش گفت چون دریابیم او را گفت وی را باز خرید دیت کامل وی را آورد ند نزع و رنج جان کندن در توقف افتاد و دختر چشم خود بگشاد و بر شیخ سلام کرد شیخ وی را گفت ترا هیچ باک نیست ولیکن اینجا دقیقه ایست که بعد از ان که ملک الموت نازل شد خالی باز نمی گردد و چاره نیست از بدل ما ترا از وی خلاص کردیم این زمان از ما حق خود می طلبد باز نخواهد گشت مگر آنکه جانی قبض کند تو اگر زنده باشی خلق را از تو آسایش بسیارست و تو بسیار عظیم القدری و فدای تو نمی شاید جز عظیم القدری مرا دختریست که دوستترین دختران منست نزدیک من وی را فدای تو می سازم بعد از ان روی بملک الموت کرد و گفت بی آنکه جانی ببری نزدیک پروردگار خود می روی

وی پسر هارون الرشید است پیش از آنکه هارون [illegible]

و زیادت قبول نمی کرد

دخترم

جان دخترم را بگیر بدل وی که ویرا از خدای تعالی باز خریدم بعد از ان شیخ
پیش خود رفت و ویرا هیچ بیماری نی وگفت ای فرزند روح خود را بمن بخش
زیرا که تو قایم مقام دختر پادشاه نمی توانی بود در منفعت گفت ای پدر
جان من در حکم تست ملک الموت را گفت جان وی بگیر در حال دختر شیخ بیفتاد
و بمرد پس شیخ ابن العربی رضی الله عنه می گوید که نزدیک ما آنست که از انکه چیزی
بدهند و جان مریض را باز خرند چاره نیست و لازم نیست که در عوض جان دیگر
بدهند زیرا که ما از خود این مشاهده کرده ایم که جان کسی را باز خریده ایم و هیچ
جان در عوض نداده ایم ∘ وهم در فتوحات می آرد که در سنه ست وثمانین
وخمسمایه در مجلس ما حاضر شد یکی از علما که بر مذهب فلاسفه رفتی و اثبات
نبوت چنانک مسلمانان کنند نکردی و انکار خوارق عادات و معجزات انبیا
علیهم السلام کردی و اتفاقا فصل زمستان بود و در مجلس منقل آتش افروخته
بودند آن فلسفی گفت که عامه می گویند که ابرهیم را علیه السلام در آتش انداختند
و نسوخت و این محالست زیرا که آتش بالطبع محرق است مر اجسام قابله را
پس بنیاد تاویل کرد و گفت مراد با آتش مذکور در قرآن آتش غضب نمرودست
و مراد با نداختن ابرهیم دران آتش آنست که آن غضب بروی واقع شد و مراد
با آنکه آن آتش ویرا نسوخت آنکه غضب را بروی نراند بجهت غلبهٔ ابرهیم
بروی بدلیل و حجت چون فلسفی از کلام خود فارغ شد بعضی از حاضران
مجلس و ظاهر آنست که شیخ بآن خود را میخواهد گفت چه می گویی که تراصدق
آنچه خدای تعالی گفته است که آتش را بر ابرهیم علیه السلام برد و سلام کردانیدیم
بنمایم و مقصود من ازین رفع انکار معجزهٔ ابراهیم است علیه السلام نه اظهار
کرامت خویش آن منکر گفت که این نمی تواند بود گفت این آتش که درین
منقل است همان آتش هست که می گویی بالطبع محرق است گفت هست
منقل را برداشت و آتشها را در دامن منکر ریخت و مدتی بگذاشت

وبدست

وبدست خود هر طرف می گردانید و جامهٔ وی نسوخت باز آن آتش را در منقل
ریخت و منکر را گفت دست خود بیار چون دست وی بنزدیک آتش رسید
بسوخت پس گفت روشن شد که سوختن و ناسوختن آتش بفرمان خداوندست
سبحانه نه بمجرد طبع منکر اعتراف نمود و ایمان آورد ∘ وهم در فتوحات
می آرد که شیخ ابو العباس حریری در سنه ثلث وستمایه در مصر با من گفت
که با شیخ ابو عبد الله قربانی در بازار می رفتیم و وی برای فرزند صغیر خود
قصریه گرفته بود و قصریه ظرفی را گویند از شیشه که در انجا بول کنند جماعتی
مردم صالح با ما بپیوستند جایی بنشستیم که چیزی خوردیم خاطر بران قرار گرفت
که بجهت نان خورش قدری شیرهٔ شکر بگیرند ظرفی حاضر نبود گفتند ان قصریه
نوست و هیچ ناپاکی در انجا نرسیده آن شیره را در انجا کردند چون بخوردیم
و مردمان پراکنده شدند با ابو عبد الله می رفتیم و قصریه در دست وی
والله که من و ابو عبد الله قربانی هردو شنیدیم که از ان قصریه آواز آمد که
بعد از ان که اولیا خدای تعالی در من چیزی خورده باشند من جایگاه
بول و ناپاکی شوم سوگند بخدای تعالی که همچنین نخواهد بود از دست وی
بجست و بر زمین افتاد و خرد بشکست و از ان صورت حالی عجب در ما
تصرف کرد شیخ گفته است رضی الله عنه که با شیخ ابو العباس گفتم که شما از
موعظهٔ آن قصریه غافل شده اید مقصود نه آنست که شما توهم کرده اید
بسیار ظرفها که در انجا کسانی که بهتر از شما چیزی خورده اند و جایگاه
ناپاکی شده بلکه مقصود از ان تنبیه شما بوده است که بعد از ان که دلهای
شما موضع معرفت خدای تعالی شده است می باید که آنرا موضع اغیار
نگردانید و در انجا چیزهایی را که خدای تعالی از ان نهی کرده است جای
ندهید و انک بشکست اشارت بآنست که می باید که پیش حق سبحانه
همچنین شکسته باشید شیخ ابو العباس انصاف داد که ما از آنچه تو فرمودی

غافل بوده‌ایم ● وهم در فتوحات می‌آرد که یکی از اخوال من بادشاه تلمسان بوده است
نام وی یحیی بن یغان و در زمان وی شیخی بوده که ویرا ابوعبدالله تونسی
می‌کفته اند از خلق منقطع کشته بوده و در بیرون تلمسان در موضعی بعبادت
مشغول می‌بوده روزی از آن موضع بتلمسان می‌رفته یحیی بن یغان
در خیل و حشم خود در راه بوی رسیده ویرا کفته اند که این ابوعبدالله
تونسی است سر اسب باز کشیده و بروی سلام کرده و جامهای فاخر در بر داشته
برسیده است که ایها الشیخ با این جامها که من بوشیده‌ام نماز رواهست
شیخ بخندیده است یحیی کفته است چرا می‌خندی کفت از نادانی تو حال
تو بحال سکی می‌ماند که در مرداری افتاده باشد و از آن سیر خورده و سر
تا بای وی از خون و نجاست آلوده باشد چون ویرا بول آید بای خود
بردارد که ناکاه از آن بول رشاشه بوی نرسد شکم تو از حرام بر برآمده
و مظالم عباد در کردن تو بسیارست و تو از آن می‌برسی که نماز تو درین
جامها رواهست یا نی یحیی بکریست و از اسب خود فرود آمد و ترک
سلطنت کرد و ملازم شیخ شد چون سه روز بیش شیخ بود شیخ ریسمانی
آورد و کفت ایام مهمانی تمام شد برخیز و هیزم می‌کش و می‌فروش ریسمان
بست و هیزم بر سر خود می‌نهاد و ببازار می‌آورد و مردم ویرا بعد از
سلطنت بآن حال می‌دیدند و می‌کریستند هیزم را می‌فروخت و مقدار
قوت خود بود تا در کذشت وقتی که کسی از شیخ التماس دعا کردی کفتی
التماس دعا از یحیی کنید که وی از بادشاهی بزهد آمد و شاید که اکر من
بآن مبتلا بودمی بزهد نیامدمی ● شیخ رکن الدین علاء الدوله
قدس الله تعالی روحه ببزرکی و کمال حضرت شیخ رضی الله تعالی عنه در بسیاری
از حواشی فتوحات اعتراف نموده است چنانکه در خطاب بوی نوشته
که ایها الصدیق وایها المقرب وایها الولی وایها العارف الحقانی و

[حاشیه:] وکم غفلتی بی

[حاشیه:] می‌کرفت وباقی را صدقه می‌کرد وهمیشه در شهر خود

واین حواشی حالا بخط وی بر کنار فتوحات موجودست اما ویرا در آن
معنی که حضرت حق را وجود مطلق کفته است تخطیه بلکه تکفیر کرده است
وبعضی از اهالی عصر که سخنان هر دو شیخ را تتبع بسیار کرده بود و بهر
دو اعتقاد واخلاص تمام داشته در بعضی از رسایل خود نوشته است که
در حقیقت توحید میان ایشان خلاف نیست وتخطیه وتکفیر شیخ رکن الدین
علاء الدوله مر شیخ را رضی الله عنه راجع بآن معنی است که وی از کلام شیخ فهم
کرده نه بآن معنی که مراد شیخ است رضی الله زیرا که وجود را سه اعتبارست یکی اعتبار
وی بشرط شی که وجود مقیدست ودوم اعتبار وی بشرط لا شی که وجود
عام است وسیم لا بشرط شی که وجود مطلق است آنکه شیخ رضی الله عنه ذات
حق را سبحانه وجود مطلق کفته بمعنی اخیرست وشیخ رکن الدین علاء الدوله
آنرا بر وجود عام حمل کرده ودر نفی وانکار آن مبالغه نموده با وجود آنکه خود
باطلاق وجود ذات بمعنی اخیر اشارت کرده است چنانچه در بعض رسایل
فرموده است که الحمد لله علی الایمان بوجوب وجوده ونزاهته عن ان یکون
مقیدا محدودا او مطلقا لا یکون له بلا مقیداته وجود چون مقید محدود
نباشد ومطلق نباشد که وجود وی موقوف باشد بر مقیدات ناچار مطلق
خواهد بود لا بشرط شی که هیچ یک از تقید وعموم مشروط نباشد وقیود تعینات
شرط ظهور وی باشد در مراتب نه شرط وجود او فی حد ذاته ونزاعی که میان
شیخ رکن الدین علاء الدوله وشیخ کمال الدین عبد الرزاق کاشی رحمهما الله تعالی
بیش از ین مذکور شد آن نیز ازین قبیل تواند بود والله تعالی اعلم بالسرایر ●
در رسالهٔ اقبالیه مذکورست که درویشی در مجلس شیخ رکن الدین علاء الدوله
برسید که شیخ محیی الدین اعرابی که حق را وجود مطلق کفته است در قیامت
بآن معاقب باشد یا نه فرمود که من این نوع سخنان را قطعا نمی‌خواهم که بر
زبان رانم کاشکی ایشان نیز نکفتندی چه سخن مشکل کفتن روا نیست اما

[حاشیه:] وهمانا که مقصود از تکفیر مبالغه در تعریف قاصران
که قوت فهم سخنان وی ندانسته باشند از مطالعه
آن سخنان حواله بود و آنکه به ظاهر سخن حکم
بیان کفر و ولایت و قرب و صدق نفیت نتوانند بود
والله تعالی اعلم ●

جون کفته شد ناکام تأویل می باید کرد تا در ویشان شبهه در باطن نیفتد ونیز
درحق بزرکان بی اعتقاد نشوند من میدانم که محیی الدین اعرابی ازین سخن
خواسته که وحدت را درکثرت ثابت کند وجود مطلق کفته است تا معراج دوم
بیان تواند کرد که معراج دو است یکی آنکه کان الله ولم یکن معه شیء ودر یافتن
این آسان است دوم آنکه والآن کما کان وشرح این مشکلتر است او خواست
که ثابت کند که کثرت مخلوقات در وحدت حق هیچ زیادت نکند وجود مطلق
درخاطر او افتاده است جون یک شق او برین معنی راست بوده است وبرا
خوش آمده واز شق دیکر که نقصان لازم می آید غافل مانده پس جون قصد
وی اثبات وحدانیت بوده باشد حق تعالی از وی عفو کرده باشد هرکه از اهل قبله
اجتهادی کرده است در کمال حق اکر خطا کرده است بنزدیک من جون مراد او
کمال حق بوده است از اهل نجات خواهد بود ومصیب از اهل درجات • ولد الشیخ
رضی الله عنه بمرسیة من بلاد الاندلس لیلة الاثنین السابع عشر من رمضان سنة
ستین وخمسمایه وتوفی لیلة الجمعة الثانیة والعشرین من شهر ربیع الاخر
سنة ثمان وثلثین وستمایه بدمشق ودفن بظاهرها فی سفح
جَبَل قَاسِیُون وحالیا آن موضع بصالحیه مشهور است

٤٣٨

شیخ صدر الدین محمد بن اسحق القونیوی قدس الله تعالی سره

کنیت وی ابو المعالی است جامع بوده است میان جمیع علوم جه ظاهری
وجه باطنی وجه عقلی وجه نقلی میان وی وخواجه نصیر الدین طوسی سوله
واجوبه واقع است ومولانا قطب الدین علامه شیرازی درحدیث شاکرد
ویست کتاب جامع الاصول را بخط خود نوشته است وبروی خوانده و
بآن افتخار می کرده واز این طایفه شیخ مؤید الدین جندی ومولانا
شمس الدین ایکی وشیخ فخر الدین عراقی وشیخ سعید الدین فرغانی قدس الله
تعالی ارواحهم وغیر ایشان از اکابر در حجر تربیت وی بوده اند ودر صحبت

وی

وی پرورش یافته اند با شیخ سعد الدین حموی بسیار صحبت داشته است و
از وی سوالات کرده • شیخ بزرک رضی الله عنه دران وقت که از بلاد مغرب
متوجه روم بود در بعض مشاهد خود بوقت ولادت وی واستعداد
وعلوم وتجلیات واحوال ومقامات وی وهرجه در مدت عمر وبعد از مفارقت
در برزخ وبعد از برزخ بروی کذشت وخواهد کذشت مکاشف شد بل
شهد احوال اولاده الالهیین ومشاهدهم ومقاماتهم وعلومهم وتجلیاتهم
واسماءهم عند الله وحلیة کل واحد منهم واحوالهم واخلاقهم وکل ما یجری لهم
وعلیهم الی آخر اعمارهم وبعد المفارقة فی برازخهم وما بعدها وجون بقونیه
رسید بعد از ولادت وی ووفات پدرش مادرش بعقد نکاح شیخ درآمد
ووی درخدمت وصحبت شیخ تربیت یافت • وی نقاد کلام شیخ است
مقصود شیخ در مسئله وحدت وجود بر وجهی که مطابق عقل وشرع باشد
جز به تتبع تحقیقات وی وفهم آن کما ینبغی میسر نمی شود ویرا مصنفات است
جون تفسیر فاتحه ومفتاح الغیب ونصوص وفکوک وشرح حدیث وکتاب
نفحات الهیه که بسیاری از واردات قدسیه خود را دران جا ذکر کرده است
وهرکس که میخواهد که بر کمال وی درین طریق فی الجمله اطلاعی یابد کو آنرا
مطالعه کن که بسی از احوال واذواق ومکاشفات ومنازلات خود دران جا
نوشته است • دران جا می کوید که در سابع عشر شوال سنة ثلث وخمسین
وستمایه در واقعه طویله حضرت شیخ را دیدم ومیان من ووی سخنان
بسیار کذشت در آثار واحکام اسماء الهی سخنی جند کفتم بیان من ویرا
بسیار خوش آمد جنانکه روی وی از بشاشت آن درخشیدن کرفت سر
مبارک خود را از ذوق می جنبانید وبعضی ازان سخنان را اعاده می کرد
ومی کفت ملیح ملیح من کفتم یا سیدی ملیح تویی که ترا قدرت آن هست که
آدمی را تربیت کنی وبجایی رسانی که جنین جیزها ازو در یابد ولعمری که اکر توانستی

ما سوای تو هم لاشی اند بعد از آن بوی نزدیک شدم و دست وی را بوسیدم
و گفتم مرا بتو یک حاجت دیگر مانده گفت طلب کن گفتم میخواهم که متحقق شوم
بکیفیت شهود دایم ابدی تو مر تجلی ذاتی را و کنت اعنی بذلک حصول ما کان
حاصلا له من شهود التجلی الذاتی الذی لا حجاب بعده و لا مستقر للکمل دونه
گفت آری و سوال مرا اجابت کرد و گفت آنچه خواستی مبذول است
با آنکه تو خود میدانی که مرا اولاد و اصحاب بودند و بسیاری از ایشانرا کشتم
و زنده گردانیدم و مرد آنکه مرد و کشته شد آنکه کشته شد و هیچکدام را
این معنی میسر نشد گفتم یا سیدی الحمد لله علی اختصاصی بهذه الفضیلة
اعلم انک تحیی و تمیت و سخنان دیگر گفتم که افشاء آن نمی شاید انگاه از آن
واقعه در آمدم و المنة لله علی ذلک • میان وی و مولانا جلال الدین رومی
قدس سرهما اختصاص و محبت و صحبت بسیار بوده است روزی مجلسی
عظیم بود و اکابر قونیه جمع و شیخ صدر الدین بر صدر صفه بالای سجاده
نشسته بود خدمت مولوی در آمد شیخ سجاده خویش را بوی گذاشت مولانا
ننشست و گفت بقیامت چه جواب گویم که بر سجاده شیخ چرا نشستم شیخ فرمود
که بر یک گوشه تو بنشین و بر یک گوشه من بنشینم خدمت مولانا ننشست شیخ
فرمود که سجاده که نشست ترا نشاید ما را نیز نشاید سجاده را بر داشت
و دور انداخت • خدمت مولانا بمدتی از وی وفات کرده است و وصیت نماز خود
بوی کرده • گویند که شیخ شرف الدین قونیوی از شیخ صدر الدین قدس سرهما پرسید
که من این الی این و ما الحاصل فی البین شیخ جواب داد که من العلم الی العین
و الحاصل فی البین تجدد نسبة جامعة بین الطرفین ظاهرة بالحکمین

٥٣٩ شیخ مؤید الدین الجندی رحمه الله تعالی

وی از شاگردان و مریدان شیخ صدر الدین است جامع بوده است
میان علوم ظاهری و باطنی بعض مصنفات شیخ بزرگ را چون فصوص الحکم

ومواقع

و مواقع النجوم شرح کرده است و مأخذ سایر شروح فصوص شرح وی است
و در آنجا تحقیقات بسیار است که در سایر کتب نیست و کمال وی از آن معلوم
می شود • وی گفته است که خدمت شیخ صدر الدین قدس سره خطبه فصوص را
از برای من شرح کرد و در اثنای آن واردی غیبی بر وی ظاهر شد و اثر آن
ظاهر و باطن مرا فرو گرفت انگاه در من تصرفی کرد عجیب و مضمون کتاب را بتمام
در شرح خطبه مفهوم من گردانید و چون این معنی را از من دریافت گفت که من
نیز از حضرت شیخ درخواستم که کتاب فصوص را بر من شرح کند خطبه را شرح کرد و
در اثنای آن در من تصرفی کرد که مضمون تمام کتاب مرا معلوم شد پس باین حکایت
مسرور شدم و دانستم که مرا بهره تمام خواهد بود بعد از آن مرا فرمود که آنرا
شرحی بنویس پس در حضور وی اجلالا للقدم و امتثالا للامر خطبه را شرح کردم
• و هم وی گفته در محل بیان این معنی که کمل را قوت ظهور در جمیع مواطن
هست بعد از مفارقت ازین نشاه که در بغداد بودم و شخصی در منزل من فرود
آمده بود که دعوی وی آن بود که مهدی است و از من بر آن دعوی گواهی
طلبید من گفتم که پیش خدای تعالی گواهی میدهم که تو مهدی نیستی و دروغ می
گویی با من بمعادات و دشمنی برخاست و جماعتی را از ملاحده و نصیریه جمع کرد
و ایشانرا بایذای من دلالت کرد پناه بروحانیت شیخ بزرگ شیخ محیی الدین
بردم و بجمعیت همت متوجه وی شدم دیدم که ظاهر شد و بیک دست خود
هر دو دست آن مدعی را بگرفت و بیک دست دیگر هر دو پای وی را و گفت
بر زمینش زنم گفتم یا سیدی حکم و فرمان تراست پس بازگشت و برفت من برخاستم
و بمسجد رفتم و آن مدعی با اتباع خود بقصد ایذای من اجتماع کرده بودند
من با ایشان التفات نکردم و پیش محراب رفتم و نماز خود بگزاردم و ایشان
بر من هیچ دست نیافتند و شر ایشانرا خدای تعالی از من بگردانید بعد
از آن آن مدعی بر دست من توبه کرد و مسافر شد • و هم وی گفته از شیخ

خود شیخ صدر الدین شنیدم که شیخ بزرک را با خضر علیه السلام اتفاق ملاقات افتاد کفت که از برای موسی بن عمران صلوات الرحمن علیه هزار مسئله از آنجا از اول ولادت وی تا زمان اجتماع بروی کذشته بود مهیا ساخته بودم وی بر سه مسئله از ان صبر نتوانست کردن واشارت باین معنیست انکه حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم فرموده است که لیتَ اَخی موسی سَکَتَ حتّی یقصَّ علینا من انبائهما ٥ ووی را بر طریق ابن الفارض رحمه الله در بیان حقایق ومعارف اشعار عربی لطیف است وازانجمله است این دو بیت که شیخ فخر الدین عراقی در کتاب لمعات آورده

شعر اَلبحرُ بحرٌ علی ماکانَ فی قِدَمٍ ٥ انّ الحوادثَ اَمْواجٌ و انهارُ ٥
٥ لا یحجبنکَ اشکالٌ تُشاکِلُها ٥ عمّن تَشَکَّلَ فیها و هی اَستارُ ٥

واین بیت دیکر بیت هوالواحدُ الموجودُ فی کلِّ وحدةٍ، سِوَی اَنّهُ فی الوَهمِ سُمّیَ بالسِّوی ٥ وهمانا که وی قصیدهٔ تائیهٔ فارضیه را جوابی کفته است وازان قصیده است این دو بیت نظم

فما انفکّ یرضانی بکلّ محبّةٍ ٥ وما زلتُ اهواه بکلّ مودّةٍ
فممتنعٌ عنه انفصالی وواجبٌ ٥ وصالی بلا امکان بُعدٍ و قُربةٍ

شیخ سعید الدین الفرغانی رحمه الله تعالی

٥٣٠

وی از کمل ارباب عرفان واکابر اصحاب ذوق ووجدان بوده است هیچکس مسایل حقیقت را چنان مضبوط ومربوط بیان نکرده است که وی در دیباجهٔ شرح قصیدهٔ تائیهٔ فارضیه کوده اولا انرا بعبارت فارسی شرح کرده بوده است و بر شیخ خود شیخ صدر الدین قونیوی قدس سره عرض فرموده وشیخ انرا استحسان بسیار کرده ودرآن باب چیزی نوشته وشیخ سعید آن نوشته را بعینه بر سبیل تبرک وتیمن در دیباجهٔ شرح فارسی خود درج کرده است وثانیا از برای تعمیم وتتمیم فایدهٔ آنرا بعبارت عربی نقل کرده وفواید دیکر بران مزید ساخته جزاه الله تعالی عن الطالبین خیر الجزاء ووی را تصنیف

دیکرست

دیکرست مسمّی بمناهج العباد الی المعاد در بیان مذاهب ائمهٔ اربعه رضوان الله علیهم اجمعین در مسایل عبادات و بعض معاملات که سالکان این طریق را ازان چاره نیست ودر بیان اداب طریقت که بعد از تصحیح احکام شریعت سلوک راه حقیقت بی آن میسر نیست والحق آن کتابی است بس مفید که مالا بدّ هر طالب ومریدست درانجا آورده است که انتساب مریدان بمشایخ بسه طریق است یکی بخرقه دوم بتلقین ذکر وسیم بصحبت وخدمت وتادب بآن وخرقه دواست خرقهٔ ارادت وآنرا جز از یک شیخ ستدن روا نباشد ودوم خرقهٔ تبرک وآن از مشایخ بسیار بجهت برکت ستدن روا باشد ودر بیان خرقهٔ ارادت خود کفته است که وی خرقه پوشید از شیخ نجیب الدین علی بن بزغش الشیرازی قدس الله تعالی روحه و وی از شیخ الشیوخ شهاب الدین السهروردی و وی از عم خود قاضی وجیه الدین و وی از پدر خود ابو محمد عمویه واخی فرج زنجانی دست هر یک در پوشانیدن خرقه مشارک دست آن دیکر اما ابو محمد از احمد اسود دینوری خرقه پوشید و وی از ممشاد دینوری و وی از ابو القاسم جنید واما اخی فرج از ابو العباس نهاوندی و وی از ابو عبد الله خفیف شیرازی و وی از ابو محمد رُوَیم بغدادی و وی از جنید رضی الله تعالی عنهم وشیخ الشیوخ شهاب الدین السهروردی رضی الله عنه نسبت خرقه را تا با بو القاسم جنید بیش اثبات نکرده است واز جنید تا مصطفی صلی الله علیه وسلم بصحبت نسبت داده است نه بخرقه واما شیخ مجد الدین بغدادی قدس الله تعالی سره در کتاب تحفة البرره آورده است که نسبت خرقها متصل است به پیغامبر صلی الله علیه وسلم بحدیث درست متصل معنعن وفرموده است که مصطفی صلی الله علیه وسلم خرقه پوشانید مر امیر المومنین علی را رضی الله عنه و وی مر حسن بصری وکمیل بن زیاد را وکمیل مر عبد الواحد بن زید را و وی مر ابو یعقوب ئطری را و وی مر ابو

نهرجوری را و وی مر عمرو بن عثمان مکی را و وی مر ابو یعقوب ...

القاسم

رمضان را و وی مر ابو العباس بن ادریس را و وی مر داود خادم را و وی مر محمد
بن مانکیل را و وی مر شیخ اسمعیل قصری را و وی مر شیخ نجم الدین کبری را و وی
مر این فقیر یعنی مجد الدین بغدادی را فعلی هذا نسبت خرقها بمصطفی
صلی الله علیه وسلم متصل شود والله تعالی اعلم وامّا نسبت تلقین ذکر
این فقیر یعنی شیخ سعید رحمه الله از شیخ خرقه خود شیخ نجیب الدین علی تلقین
گرفت و وی از شیخ الشیوخ شهاب الدین السهروردی رضی الله عنه و وی
از عمّ خود شیخ ابو النجیب السهروردی و وی از شیخ احمد غزالی و وی از ابو بکر
نساج و وی از شیخ ابو القاسم گرگانی و وی از ابو عثمان مغربی و وی از ابو علی
کاتب و وی از ابو علی رودباری و وی از سیّد الطایفه جنید قدس الله تعالی (ارواحهم)
بعد از آن می گوید که در نسبت خرقهٔ ارادت و نسبت تلقین ذکر دو شیخ گرفتن
مذموم است امّا در نسبت صحبت محمود است لکن بشرط اجازت یا فوت صحبت شیخ
اوّل چنانکه این ضعیف بعد از مفارقت خدمت و صحبت شیخ نجیب الدین (قدس الله تعالی سره)
از خدمت مولانا و سیّدنا و شیخنا صدر الحق والدین وارث علوم سیّد المرسلین
سلطان المحققین محمد بن اسحق القونیوی قدس الله تعالی سره و از شرف صحبت
و ارشاد و هدایت و اقتباس فضایل و آداب ظاهر و باطن و علوم شریعت
و طریقت و حقیقت تربیت یافت و منتفع شد غایة الانتفاع و همچنین
از خدمت شیخ ربّانی محمد بن السکران البغدادی نوّر الله نفسه و از صحبت
غیر ایشان از اکابر تربیت پذیرفت و منتفع گشت هر چند از عهدهٔ رعایت
حقوق و شرایط خدمت و صحبتشان نتوانست بیرون آمدن لکن ایشان
از کرم بحسن قبول و ارشاد این بیچاره را تلقی فرمودند فجزاهم الله عنی
احسن الجزاء • و هم وی آورده است که از شیخ نجیب الدین رحمه الله شنیدم
که شیخ شمس الدین صفی امام جامع شیراز از اکابر صالحان و پاکان بود و
همگی اوقاتش بذکر و تلاوت و انواع عبادات مستغرق و معمور لکن از کسی

تلقین

تلقین ذکر نداشت روزی در واقعه ذکر خود را بصورت نوری مصوّر شده
مشاهده کرد که از دهان وی منفصل می شد و بزمین فرو می رفت با خود
گفت که این علامت خیر نیست چه نصّ الیه یصعد الکلم الطیب بخلاف این نشان
می دهد این نقصان مگر بسبب عدم تلقین ذکر است از مشایخ پس یکی از مریدان
شیخ روزبهان بقلی قدس الله تعالی روحه رجوع کرد و از وی ذکر
تلقین گرفت و همان شب در واقعه ذکر خود را بصورت نوری
مشاهده نمود که بالا می رفت و آسمانها را خرق می کرد و بعد از آن بصحبت
شیخ الشیوخ شهاب الدین سهروردی رضی الله عنه پیوست و رسید بانجا که رسید

۵۴۱

شیخ موسی سدرانی رحمه الله تعالی

وی از اکابر اصحاب شیخ ابو مدین مغربی قدس الله تعالی روحه بوده است
شیخ سعد الدین فرغانی در شرح قصیدهٔ تائیه آورده است که از شیخ معتبر
طلحه بن عبد الله بن طلحة التستری العراقی رحمه الله در سنه خمس و ستین و ستمایه
شنیدم که وی روایت کرد از شیخ عماد الدین محمد بن شیخ الشیوخ شهاب الدین
سهروردی قدس الله تعالی روحه که گفت در یکی از حجّات با والد خود بودم
در میان آنکه طواف خانه می کردم ناگاه دیدم که شیخی مغربی طواف می کرد و خلق
بوی تبرّک می جستند و ویرا زیارت می کردند مرا پیش وی تعریف کردند که این
فرزند شیخ شهاب الدین است مرا مرحبا گفت و سر مرا ببوسید و مرا دعای خیر
کرد و دایما برکت دعای ویرا در خود می یابم و امید میدارم که در آخرت نیز
برکت آن همراه من باشد پس من پرسیدم که این کیست گفتند که این را شیخ
موسی می گویند چون از طواف فارغ شدم و پیش والد خود رفتم ویرا خبر
کردند که من زیارت شیخ موسی را دریافتم و مرا دعای خیر کرد والد من بسیار
بآن مسرور شد بعد از آن حاضران در ذکر مناقب شیخ موسی شروع کردند
و از آنجمله گفتند که ویرا در هر شبانروزی وردست که هفتاد هزار ختم قرآن

می‌کند و والدین خاموش بود ناگاه یکی از کبار اصحاب والدین سوگند یاد کرد
و گفت راستست آنچه ازوی می‌گویند من پیش ازین این سخن را شنیده بودم و
در خاطر من فی الجمله انکاری بود تا آن وقت که شبی شیخ موسی را در طواف
دریافتم در پی وی ایستادم دیدم که تقبیل حجر الاسود کرد و از اول فاتحه
آغاز تلاوت کرد و می‌رفت همچنانکه معهودست که مردم در طواف می‌روند
و تلاوت می‌کرد چنان تلاوتی که حرف حرف را فهم می‌کردم چون هم در آن طواف
اول از برابر در خانه که از حجر الاسود تا آنجا مقدار چهار گام باشد کما بیش
درگذشت یک ختم تمام کرد چنانکه من تمام آن ختم را حرف بحرف شنیدم خدمت
والدین با همه اصحاب تصدیق وی کردند و آنچه گفت قبول کردند بعد از آن
والدین ازین معنی سوال کردند گفت این از قبیل بسط زمانست که نسبت
ببعضی از اولیاء الله واقع می‌شود پس از برای صدق آن قضیه گفت که
شیخ الشیوخ ابن سکینه را رضی الله عنه مریدی بود صایغ و وظیفه وی آن
بود که سجادهای صوفیان را روز جمعه بمسجد جامع می‌برد و می‌انداخت و بعد
از ادای نماز جمع می‌کرد و بخانقاه می‌آورد در یکی از جمعها سجادها را بر یکدیگر
بست تا بمسجد برد و بکنار دجله رفت تا غسل جمعه بجای آرد جامها بیرون کرد
و بر کنار دجله نهاد و بآب فرو رفت چون سر بیرون کرد دید که آن دجله نیست
جای دیگرست پرسید که این کجاست گفتند که این نیل مصرست تعجب کرد و از آب
بیرون آمد و بشهر درون رفت ناگاه بدکان صایغی رسید آنجا بیستاد و
بروی جز میزری که ستر عورت وی کرده بود جامه دیگر نبود صاحب دکان بفراست
دانست که وی صایغ است وی را آزمایش کرد دید که آن صنعت را نیک می‌داند
وی را گرامی داشت و بخانه برد و دختر خود را با وی نکاح کرد و از وی سه فرزند
آمد و هفت سال بران گذشت روزی بکنار نیل آمد و در آب غوطه خورد
چون سر برآورد دید که در دجله بغدادست در همان موضع که پیش ازین بهفت سال

الصایغ ریخته گر

300

بآب در آمده بود و جامهای وی همچنانکه نهاده بود بر کنار دجله است جامها را
پوشید و بخانقاه آمد دید که سجادهای صوفیان همچنانکه برهم بسته بود برهم بسته است
بعضی از اصحاب با وی گفتند که زودتر باش که بعضی از جماعت بگاه بمسجد رفته‌اند
سجادها را بمسجد برد و پس از ادای نماز بخانقاه آورد و بتعجیل تعجب‌کنان
بخانه خود رفت اهل بیت وی گفتند که مهمانانی که فرموده بودی که برای ایشان
ماهی بریان کنیم کجایند که ماهی بریان شده است مهمانان را آورد و ماهی خوردند
بعد از آن پیش شیخ خود ابن سکینه آمد و آنچه بر وی گذشته بود وی را اخبار
کرد و قضیه اولاد خود را بمصر با وی بگفت فرمود که فرزندان را از مصر ببغداد
حاضر کن چون فرزندان را حاضر کرد و آنچه گفته بود راست بیرون آمد شیخ ابن
سکینه از وی پرسید که آن روز در چه اندیشه بودی و در خاطر تو چه بود
گفت از اول روز در خاطر من ازین آیت که کان مقداره الف سنة دغدغه
و نزاعی بود شیخ گفت این واقعه رحمتی است از خدای تعالی بر تو و رفع اشکال
و تصحیح ایمان و اعتقاد تست بآنکه خدای تعالی قادرست بر آنکه نسبت
ببعض بندگان خود زمان را بسط کند و دراز فرا نماید با آنکه آن کوتاه باشد
نسبت ببعض دیگر و همچنین است حال در قبض زمان که زمان دراز را کوتاه فرا
نماید والله القادر علی ما یشاء ۰ و نزدیک باین قصه است آنکه صاحب فتوحات
رضی الله عنه ذکر کرده است که شخصی جوهری از خود حکایت کرد که مقداری
خمیر از خانه خود بفرن برد تا نان بزند و ویرا جنابت رسیده بود بکنار نیل
رفت و بآب در آمد تا غسل کند از خود غایب شد و دید همچنان که کسی در
خواب بیند که وی در بغدادست آنجا کدخدا شد و مدت شش سال با خاتون خود بسر
برد و از وی فرزندان آمد بعد از آن با خود آمد خود را در میان آب دید
غسل تمام کرد و جامه پوشید و بفرن رفت و نان گرفت و بخانه آمد
و با اهل خانه آن واقعه را باز گفت چون ماهی چند برآمد آن خاتون از

شش م

بغداد آمد و فرزندانرا همراه آورد و خانهٔ جوهری را می پرسید چون
باهم ملاقات کردند جوهری خاتون و فرزندانرا بشناخت ازان زن
پرسید ندکه چند گاهست که ترا زن کرده است گفت شش سال

۵۴۲

شیخ عیسی هتار یمنی رحمه الله تعالی

امام یافعی گوید که وی روزی بر فاحشهٔ بگذشت و ویرا گفت بعد از
خفتن پیش تو می آیم زن خرم شد و خود را بیاراست بعد از خفتن پیش
وی آمد و درخانهٔ وی دو رکعت نماز بگزارد و بیرون آمد زن را حال
بگشت و توبه کرد و از هرچه داشت بیرون آمد و شیخ ویرا بزنی بیکی از
درویشان داد و گفت که طعام ولیمه را عصیده بسازید و روغن مخرید امیری
که رفیق آن زن می بود ازان خبر دادند تعجب کرد گفتند ویرا بیکی از درویشان
داد و طعام ولیمه عصیده ساخته اند و روغن ندارند امیر بر طریق استهزا
دو شیشه خمر فرستاد که این را پیش شیخ برید و گویید که شاد شدیم و شنیدیم
که روغن عصیده نیست این را با عصیده بخورید چون فرستادهٔ امیر آمد
گفتند دیر آمدی یکی ازان دو شیشه را بستند و دست دران کرد و بر عصیده
ریخت و آن دیگری را همچنان کرد و آن فرستاده را گفت بنشین و بخور
چون بخورد روغنی دید که خوشتر ازان نخورده بود پیش امیر رفت
و قصه را باز گفت امیر نیز پیش شیخ آمد و بر دست وی توبه کرد

عصیدهٔ کاچی ؛

۵۴۳

شیخ ابو الغیث جمیل الیمنی قدس الله سره

ذو المقامات العلیه و الاحوال السنیه و الانفاس الصادقه و الکرامات الخارقه
در اوایل حال از قطاع طریق بود روزی در کمین قافله نشسته بود شنید
که هاتفی می گوید یا صاحب العین علیک عین یعنی ای انکه چشم بر قافله
داری دیگری را چشم بر تست در وی اثر کرد و از آنچه دران بود باز ایستاد
و بر خدای تعالی اقبال نمود و توبه و انابت کرد و بصحبت شیخ ابن الافلح الیمنی

عظیم ؛

پیوست نفس وی پاکیزه شد و دل وی منور گشت و صدق ارادت و سیمای
سعادت بر وی پیدا آمد و خوارق عادات از وی بظهور انجامید ◦ گویند
روزی بقصد آنکه از صحرا هیزم آرد بیرون رفت و دراز گوشی با خود ببرد
در میان آنکه در بعض وادیها هیزم جمع می کرد دراز گوش ویرا شیر بدرید
چون هیزم آورد که بار کند دید که دراز گوش ویرا شیر بدریده است روی با شیر کرد
و گفت دراز گوش مرا بکشتی هیزم خود را بر چه بار کنم سوگند بعزت معبود که آنرا
بار نخواهم کرد مگر بر پشت تو پس هیزمها را جمع کرد و بر پشت شیر نهاد و ویرا
می راند تا بنزدیک شهر رسید هیزم را از وی فرو گرفت و گفت هرجا که خواهی
برو ◦ روزی اهل بیت وی از وی قدری عطر طلبیدند ببازار رفت تا
بخرد پیش یکی از عطاران رفت و با وی دران باب سخن گفت گفت در دکان
من هیچ عطر نیست ابو الغیث گفت در دکان تو هیچ عطر نخواهد بود فی الحال
هر عطر که در دکان وی بود منعدم شد عطار پیش شیخ وی ابن الافلح از وی
شکایت کرد شیخ ویرا بخواند و بسبب آنکه اظهار کرامت کرده بود ویرا سیاست
بسیار کرد و گفت دو شمشیر در یک غلاف نمی شاید از صحبت من دور باش هرچند ابو الغیث
مدارا کرد و تضرع نمود قبول نکرد و از مصاحبت وی ابا کرد ابو الغیث برفت
و طلب شیخ دیگر کرد تا بصحبت وی منتفع گردد پیش هر شیخ که رفت گفت
ترا همین پسندست محتاج بشیخ نیستی تا آن بود که بشیخ کبیر علی اهدل رسید
و التماس صحبت کرد شیخ ویرا قبول فرمود ابو الغیث گفته است که چون بصحبت
وی رسیدم گویا قطره بودم که در دریا افتادم ◦ پادشاه یمن خادم ویرا
بکشت چون خبر بوی رسید در غضب شد گفت مالی و الحراسة انا انزل علی المشابه
و اترک الزرع در همان وقت پادشاه کشته شد ◦ روزی فقرا گفتند که
ما را آرزوی گوشت می کند گفت فلان روز که روز بازارست گوشت خواهید
خورد چون آن روز آمد خبر رسید که قطاع طریق قافله را غارت کرده اند

غلاف ؛

می ؛

مشابه جایی را گویند بلند که از چوب یا گل افراشته کنند و بالای آن تختی سازند که حارس زرع آنجا نشیند ◦

چون ساعتی برآمد یکی از قطاع طریق آمد و بجهت شیخ گاوی آورد شیخ فقرا را
گفت که این گاو را بکشید و ببرید اما سر وی را همچنان که هست نگاه دارید بعد
از ان دیگری آمد و یک خروار گندم آورد شیخ گفت آرد کنید و نان بپزید هرچه
شیخ گفت کردند بعد از ان شیخ فقرا را گفت بخورید جمعی فقها حاضر بودند
ایشان را بسر سفره طلبیدند نیامدند شیخ فقرا را گفت شما بخورید که فقها حرام
نمی‌خورند چون فقرا از خوردن فارغ شدند ناگاه شخصی پیش شیخ آمد و گفت
ایها الشیخ گاوی نذر فقرا کرده بودم حرامیان بغارت بردند شیخ گفت اگر
سر گاو خود را ببینی شناسی گفت آری شیخ فرمود تا سر گاو را حاضر کردند گفت
این سر گاو منست بعد از ان شخص دیگر درآمد و گفت ایها الشیخ یک خروار
گندم نذر شیخ کرده بودم حرامیان بردند شیخ گفت نذر فقرا بفقرا رسید چون فقها آنرا مشاهده
کردند از ترک موافقت فقرا پشیمان شدند • توفی رضی الله عنه سنة احدی و خمسین و ستمایه

شیخ ابوالحسن المغربی الشاذلی رحمه الله تعالی

نام وی علی بن عبدالله است شریف است حسنی ساکن اسکندریه بوده است
و جمعی کثیر آنجا بصحبت وی پیوسته‌اند از کبار اولیا الله و عظما مشایخ است •
وی گفته است که در سیاحت بودم شبی در بیشه خفتم و سباع گرد من می‌گردیدند
تا صبح و هرگز انسی چون انس آن شب نیافتم چون بامداد شد در خاطر من گذشت
که مرا از مقام انس با خدای تعالی چیزی حاصل شد برودخانه فرود آمدم کبک
بسیار دیدم که مثل آن ندیده بودم چون آواز پای من شنیدند همه بیکبار
برمیدند چنانکه از ترس مرا خفقان پیدا شد شنیدم که مرا می‌گویند ای آنکه
دوش با سباع انس گرفته بودی ترا چیست که از پریدن این کبکان ترسانی
ولیکن تو دوش با ما بودی و اکنون با نفس خودی • وهم وی گفته که یکبار
هشتاد روز گرسنه بودم در خاطر من آمد که ترا ازین کار نصیبی حاصل شد
ناگاه زنی دیدم که از مغاره بیرون آمد بغایت خوب روی گویا روی او نور

آفتاب بود و میگفت منحوسی هشتاد روز گرسنه بود در ایستاد و ناز بر خدای
تعالی می‌کند بعمل خود و شش ماه بر من گذشته است که طعامی نچشیده‌ام •
وهم وی گفته که روزی در مغاره بودم گفتم الهی کی ترا بنده شاکر باشم شنیدم
که مرا می‌گویند هرگاه که منعم علیه غیر خود نبینی گفتم الهی چون منعم علیه غیر خود
نبینم و حال آنکه بر انبیا انعام کرده و بر علما انعام کرده و بر ملوک انعام کرده
شنیدم که گفتند اگر نه انبیا بودندی تو راه راست نیافتی و اگر نه علما بودندی
تو اقتدا بکه کردی و اگر نه ملوک بودندی تو ایمن نمی‌بودی و این همه نعمتست
از من بر تو • وهم وی گفته که رفیقی با وی در مغاره جای گرفتیم و طلب وصول
بخدای تعالی می‌کردیم می‌گفتیم فردا ما را فتح شود ناگاه مردی درآمد با هیبت
گفتم تو کیستی گفت عبدالملک دانستم که وی از اولیاء الله است گفتم حال تو چیست
گفت حال تو چیست حال تو چیست چون باشد حال کسی که می‌گوید
فردا مرا فتح شود و پس فردا مرا گشاد شود و نه ولایتست و نه فلاح ای نفس
چرا پرستش خدای خاص از برای خدای نکنی ما دانستیم که وی را چرا بر ما درآوردند
توبه کردیم و استغفار نمودیم و ما را فتح بدیدار آمد • وهم وی گفته است
که رسول را صلی الله علیه و سلم بخواب دیدم گفت یا علی طهر ثیابک من الدنس
تحظ بمدد الله فی کل نفس یعنی پاکیزه گردان جامهای خود را از چرک تا بهره‌مند
گردی بمدد و تایید الله تعالی در هر نفسی گفتم یا رسول الله ثیاب من کدامست
گفت خدای تعالی بر تو پنج خلعت پوشانیده است خلعت محبت و خلعت معرفت
و خلعت توحید و خلعت ایمان و خلعت اسلام هر که خدای را دوست دارد
بروی آسان شود هر چیزی و هر که خدای را بشناسد در نظر وی خرد نماید هر چیزی
و هر که خدای را بیگانگی بداند بوی شریک نیارد هیچ چیزی را و هر که بخدای ایمان
آرد ایمن گردد از هر چیزی و هر که باسلام متصف گردد در خدای عاصی
نشود و اگر عاصی شود اعتذار کند و چون اعتذار کند قبول افتد شیخ ابوالحسن

داشتم

کوید از ینجا فهم کردم معنی قوله تعالی وثیابک فطهّر • شاکرد وی شیخ ابو العباس
مرسی کفته است که از مدینهٔ شریفه قصد زیارت امیر المومنین حمزه رضی الله تعالی عنه
کردم در راه کسی دیکر رفیق من شد چون بانجا رسیدیم درِ قبهٔ مزار وی بسته
بود ببرکت روحانیت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم کشاده شد در آمدیم
دیدیم که نزدیک روضه مردی دعا می کند با رفیق خود کفتم که این مرد از ابدالست
ودعا درین ساعت مستجابست وی دعا کرد که خدای تعالی ویرا یکدینار
روزی کند ومن دعا کردم واز خدای تعالی عافیت از بلای دنیا وعذاب آخرت
خواستم چون در مراجعت نزدیک بمدینه رسیدیم شخصی پیش آمد ورفیق مرا
یکدینار داد وچون بمدینه در آمدیم ونظر شیخ ابو الحسن برما افتاد رفیق مرا
کفت یا خسیس الهمه ساعتی یافتی که دران ساعت دعا مستجاب شود وآنرا بیک
دینار صرف کردی چرا چون ابو العباس نبودی که از خدای تعالی عافیت دنیا وآخرت
خواست وخدای تعالی دعای وی اجابت کرد • ووی کفته است که در بدایت
حالم تردد افتاد میان انقطاع وبودن در بیابان ومیان بازکشتن
باآبادانی وشهر وصحبت علما واخیار ومرا وصف کردند که در سر کوهی ولیی
هست قصد زیارت وی کردم شب هنکامی بانجا رسیدم باخود کفتم در شب
پیش وی نروم بردرِ غار بخفتم شنیدم که از اندرون می کوید بار خدایا بدرستی
که مردمی چند هستند از بندکان تو که از تو می خواهند که خلق خود را مسخر
ایشان کردانی وخلق خود را مسخر ایشان کردانیدی واز تو بآن راضی
شدند وبدرستی که من از تو میخواهم که خلق خود را بدخوی کردانی با من
تا مرا هیچ ملجای نباشد الا حضرت تو من باخود کفتم ای نفس بشنو که این
شیخ از کدام بحر اغتراف می کند چون بامداد کردم پیش وی در آمدم وسلام
کردم واز هیبت وخوف وی پُر بر آمدم کفتم ایا سیدی حال چونست کفت
شکایت می کنم بخدای تعالی از بَرْد تسلیم یعنی خوشی ورضا همچنانکه تو

شکایت می کنی از حرّ تدبیر واختیار کفتم من حرّ تدبیر واختیار می دانم واین
زمان در آنم بَرْد تسلیم ورضا چیست وچرا ازان شکایت می کنی کفت که می ترسم
که حلاوت آن مرا مشغول کرداند از خدای تعالی کفتم ای سیدی شنیدم که
شب می کفتی بار خدایا بدرستی که مردمی چند از بندکان تو هستند که از تو می خواهند
که خلق خود را مسخر ایشان کردانی ومسخر کردانیدی واز تو بآن راضی شدند
شیخ تبسم کرد وکفت ای فرزند عوض آنکه می کویی اللهم سخر لی بکوی اللهم کن لی
تو کمان می بری که هر که خدای تعالی ویرا باشد بچیزی محتاج شود این بددلی
چیست امام یافعی کوید که از بعض مشایخ شنیده ام که چون کسی از وی طلب
دعا می کرد می کفت کان الله لک واین کلمه با وجود کوتاهی جامع همه مطلوباتست
زیرا که چون خدای تعالی کسی را باشد همه مطلوبات ویرا بود هذا اما خدای تعالی
کسی را باشد که وی خدایرا باشد کما قال صلی الله علیه وسلم من کان لله کان الله له
• شیخ ابو الحسن کفته انا لا نری مع الحق من الخلق احدا ان کان ولا بد فکالهباء
فی الهواء ان فتّشته لم تجده شیئا • وهم وی کفته لا یکن حظک من دعائک
الفرح بقضاء حاجتک دون فرحک بمناجاتک لمحبوبک فتکون من المحجوبین
• وهم وی کفته کل فقیر لم یکن فیه اربعة آداب فاجعله والتراب
سواء الرحمة للاصاغر والحرمة للاکابر والانصاف من النفس
وترک الانتصاف لها • ووی در سنهٔ اربع وخمسین وستمایه
برفته از دنیا در وقت توجه بمکهٔ مبارکه در صحرایی که آب شور داشت
چون ویرا انجا دفن کردند ببرکت وجود وی آب آن صحرا شیرین شد

شیخ یاسین المغربی الحجام الاسود رحمه الله تعالی

وی از ارباب ولایت واصحاب کرامت بود اما در صورت حجامی آنرا
بوشیده می داشت • امام نواوی رضی الله تعالی عنه از جملهٔ مریدان و
معتقدان وی بوده است بزیارت وی می رفته است وبصحبت وخدمت وی

علی بن عبد الله بن عبد الجبار بن یوسف الشاذلی توفی سنة ست وخمسین وستمائة ... بصحراء عیذاب

وی تبرک می جست ونسبت بوی در مقام ارادت بوده بهر جا اشارت کردی
بران موجب برفتی روزی ویرا کفت که کتابهایی که پیش تو مستعار ست
بخداوندانش بازده وبدیار خود مراجعت نمای واهل خود را زیارت کن
سخن ویرا قبول کرد جون بدیار خود رسید واهل خود را دید بیمار شد ووفات کرد
توفی الشیخ یاسین فی شهر ربیع الاول سنة سبع وثمانین و
ستمایه وکان عمره ثمانین رحمه الله تعالی ٥ والامام محیی الدین النواوی
رحمه الله فی الرابع والعشرین من رجب سنة ست وسبعین وستمایه

شیخ ابو العباس المرسی رحمه الله تعالی

وی شاکرد شیخ ابو الحسن شاذلی است صاحب مقامات عالیه وکرامات
ظاهر است ٥ روزی شخصی ویرا بضیافت برد وبجهت امتحان طعامی
که دران شبهه بود پیش شیخ نهاد شیخ ویرا کفت اکر حارث محاسبی را رکی
در انکشت بود که جون دست بطعام شبهه بردی حرکت کردی من شصت
رک در دست دارم که مثل آن حرکت می کند صاحب طعام استغفار کرد
وعذر خواست امام یافعی کوید که جنین بمن رسیده است که یکی از سلاطین
امتحان یکی از مشایخ کرد وطعامها پیش آورد که در بعضی کوشت کشته بود
ودر بعضی کوشت مرده شیخ میان دربست وکفت ای درویشان من امروز
خادم شمام درین طعام ودر ایستاد هر طعام که دران کوشت کشته بود
پیش درویشان می نهاد وهرچه دران کوشت مرده بود دور می کرد که این
از برای لشکریان پادشاه ومی کفت الطیب للطیب والخبیث للخبیث
سلطان حاضر بود ازان امتحان استغفار کرد ٥ کویند که یعقوب
که امیر المومنین مغرب بود برادر خود را بکشت از برای غیرت بر ملک
وازان پشیمان شد وتوبه کرد توبه که در وی اثر تمام کرد ودر باطن
وی حالهای نیکو ظاهر شد وواقعهای ارباب ارادت دید طالب شیخی

شیخ ابو العباس احمد بن عمر الانصاری المرسی [illegible]

کشت که خود را تسلیم وی کند ویرا بشیخ ابو مدین رضی الله عنه نشان دادند
شیخ را استدعا نمود اجابت کرد وکفت فرمان اولو الامر می باید برد امام من بوی
نمی رسم مرا فرموده اند که بتلمسان روم وان شهریست از مغرب وان روز
شیخ در بجایه بود جون بتلمسان رسید رسولان یعقوب را کفت سلام من بصاحب
خود برسانید وبکویید که شفای تو در دست شیخ ابو العباس مرسی است وشیخ
ابو مدین در تلمسان وفات کرد رسولان یعقوب پیش وی آمدند ووصیت
شیخ را کفتند یعقوب استدعاء شیخ ابو العباس کرد ووی نیز از حضرت حق باجتماع
با یعقوب مامور شد در روز اجتماع یعقوب فرمود تا یک خروس بچه بکشتند
ودیکری را کلو بیفشردند وهر یک را جدا بپختند وپیش شیخ آوردند شیخ
بخادم اشارت کرد که این یکی را بردار که مردارست وآن دیکری را خوردن کرفت
پس یعقوب ملک را بپسر داد وخود را بالکلیه تسلیم شیخ کرد وببرکت نفس
شیخ ابو مدین وحسن تربیت شیخ ابو العباس کشایش یافت ودر مرتبه ولایت
ثابت قدم کشت در سالی مردم بباران محتاج شدند شیخ ابو العباس
با یعقوب بصحرا بیرون رفتند شیخ یعقوب را کفت نماز بکزار وطلب
باران کن برای مسلمانان یعقوب کفت یا سیدی تو با این کلا یفتری شیخ کفت ترا باین فرموده اند
پس یعقوب نماز بکزارد ودعا کرد وعلی الفور اثر اجابت ظاهر شد وباران آمد

شیخ سعد حداد ومرید وی شیخ جوهر رحمهما الله تعالی

شیخ جوهر در اوایل بنده کسی بود آزاد شده در بازار عدن خرید وفروخت می کرد
وبمجالس فقرا حاضر می شد واعتقاد واخلاص تمام داشت بایشان ووی
امی بود جون وقت وفات شیخ کبیر شیخ سعد حداد که در عدن مدفون است
رسید فقرا ویرا کفتند که بعد از تو شیخ که خواهد بود کفت آنکس که در روز
سیم از وفات من در محلی که فقرا جمع باشند مرغی سبز بیاید وبر سر وی نشیند
جون روز سیم رسید وفقرا از قرآءة وذکر فارغ شدند ومنتظر وعده

شیخ بنشستند ناگاه دیدند که مرغی سبز فرود آمد و نزدیک بایشان بنشست
هر کدام از بزرگتران فقرا امید میداشتند که آن مرغ بر سر ایشان نشیند
بعد از زمانی آن مرغ پرواز کرد و بر سر جوهر نشست و این معنی هرگز در دل
وی نگذشته بود و در خاطر هیچیک از فقرا نگذشته پس فقرا پیش وی آمدند
تا ویرا بزاویهٔ شیخ برند و بجای وی بنشانند وی بگریست و گفت مرا چه
صلاحیت این کارست من مردی بازاری ام وامی و طریق فقرا و آداب ایشان
نمی دانم و بر من مردمانرا حقوقست و مرا با ایشان معاملاتست گفتند این
امریست آسمانی و ترا ازین چاره نیست خدای تعالی ترا تأیید و تعلیم کند
هر چه در بایست باشد گفت مرا چندان مهلت دهید که ببازار روم و حقوق
مسلمانان از گردن خود بیرون کنم پس ببازار رفت و حق هر کس را ادا
کرد و انگاه بزاویهٔ شیخ آمد و صحبت فقرا را لازم گرفت فصار کاسمه
جوهرًا وله من الفضایل والکمالات ما یطول ذکره فسبحان الکریم
المنان ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم

۵۴۸

احمد بن الجعد و شیخ سعید که کنیت وی ابو عیسی است رحمهما الله تعالی

امام یافعی گوید رحمه الله تعالی که در بلاد یمن دو شیخ بودند یکی شیخ کبیر
عارف بالله شیخ احمد بن الجعد و دیگر شیخ کبیر عارف شیخ سعید و هر یک را
اصحاب و تلامذه بودند روزی شیخ احمد با اصحاب خود عزیمت زیارت
بعضی گذشتگان کرده بود بشیخ سعید رسید شیخ سعید نیز موافقت
کرد چون مقدار راه برفتند شیخ سعید پشیمان شد از موافقت ایشان
بازگشت و شیخ احمد بر عزیمت خود برفت و زیارت کرد و باز آمد بعد
از چند روز دیگر شیخ سعید بیرون آمد با اصحاب خود و عزیمت همان
زیارت کرد شیخ احمد ویرا در راه پیش آمد و باهم ملاقات کردند شیخ احمد
شیخ سعید را گفت فقرا را بر تو حقی متوجه شده است که آن روز از موافقت

ایشان برگشتی شیخ سعید گفت بر من هیچ حق متوجه نشده است شیخ
احمد گفت برخیز و انصاف ده شیخ سعید گفت هر که ما را برخیزاند ویرا
بنشانیم شیخ احمد گفت هر که ما را بنشاند ویرا مبتلا گردانیم پس بهر یک
ازان دو بزرگ آنچه آن دیگری گفته بود رسید شیخ احمد مقعد شد
و بر جای بماند تا آن وقت که بحق تعالی پیوست و شیخ سعید مبتلا شد بآنکه
تن خود را می کند و می برید تا بجوار حق تعالی پیوست امام یافعی رحمه الله می گوید
احوال فقرا از شمشیرهای برنده تیزترست چون اصحاب احوال با یکدیگر
برابر باشند احوال ایشان در یکدیگر سرایت میکند و اگر برابر نباشند
حال قوی در ضعیف سرایت می کند و گاه می باشد که حال سابق
تاثیر می کند دون المسبوق هذا هو الظاهر والله اعلم بحقیقة الحال

۵۴۹

شیخ نجم الدین عبدالله بن محمد الاصفهانی رحمه الله تعالی

وی شاگرد شیخ ابو العباس المرسی است سالهای بسیار مجاور مکه بوده
و مناقب وی بسیارست و کرامات وی بی شمار ٭ یکی از علمای یمن گفته است
که پدر خود را بیمار گذاشتم و بحج رفتم چون بمکه رسیدم و حج گزاردم
خاطر من بجهت پدر پریشان بود با شیخ نجم الدین گفتم چه شود که خاطر
بران داری که در بعض مکاشفات خود بر احوال وی مطلع شوی
و با من بگویی در حال بنگریست و گفت آنک از بیماری صحت یافته است
و بر بالای سریر خود مسواک میکند و کتابهای خود را گرد خود
نهاده و صفت و حلیهٔ وی چنین و چنین است و نشانهای داد الله
باز داد و ویرا هرگز ندیده بود ٭ روزی همراه جنازهٔ یکی از اولیاء
بیرون آمده بود چون ملقن که یکی از کبار فقها بود بر سر قبر نشست
که تلقین کند شیخ نجم الدین بخندید یکی از شاگردان سبب خنده را پرسید
ویرا زجر کرد پس بعد ازان گفت که چون ملقن آغاز تلقین کرد

صاحب قبر کفت هیچ تعجب نمی کنید از مرده که تلقین زنده می کند •
ویرا کفتند که هرکز زن خواسته کفت هرکز زن نخواسته ام وطعامی هم
نخورده ام که آنرا زنی بخته باشد • شیخ وی در بلاد عجم ویرا کفته بود
که زود باشد که در دیار مصر با قطب ملاقات کنی بطلب قطب بیرون آمد
در راه جمعی حرامیان ویرا بکرفتند وکفتند جاسوس است ویرا نکاه
داشتند و ویرا ببستند می کوید ناکاه دیدم که بیری بر من فرود آمد
همچنانکه باز بر شکاری فرود آید و مرا بکشاد و کفت برخیز ای عبد الله
که مطلوب تو منم بس برفتم تا بدیار مصر رسیدم هیچ مطلوب خود را
نشناختم و ندانستم که کجاست تا انکه روزی کفتند که شیخ ابو العباس مرسی
آمده است جمعی فقرا کفتند بیایید تا برویم و بر وی سلام کنیم چون چشم
من بر وی افتاد بشناختم که وی همان بیرست که مرا بکشاد و وی نیز نشانی
کفت که حاضران ندانستند • خدمت وصحبت ویرا لازم کرفتم تا آن
وقت که از دنیا برفت • چون شیخ وی وفات کرد متوجه مکه شد
در راه بقبر شیخ شیخ خود شیخ ابو الحسن شاذلی رضی الله عنهم رسید
از قبر خود با وی سخن کفت وکفت بمکه رو وانجا بنشین چون بطرف حرم
شریف رسید شنید که هاتفی کفت که قَدِمْتَ الی خَیْرِ بَلَدٍ و شَرِّ اَهْلٍ پس
مجاور مکه می بود تا در سنه احدی وعشرین وسبعمایه از دنیا برفت
و ویرا نزدیک بقبر فضیل عیاض دفن کردند • ویرا بظاهر در اوقات
مجاورت بیرون مکه در مقامی دورتر از عرفات ندیده اند واما بحسب
باطن دانستن آن راجع بعلماء باطن است بعضی از اولیاء الله کفته اند
که از زیارت رسول صلی الله علیه وسلم برکشته بودم و روی بمکه داشتم
در فکر شیخ نجم الدین افتادم که هرکز بمدینه شریفه نرفت و زیارت نکرد
وبحسب باطن بر وی اعتراض می کردم ناکاه سر بالا کردم دیدم که شیخ نجم الدین

درهوا

درهوا بجانب مدینه می رود مرا آواز داد که یا محمد وبا من سخنان کفت
• روزی بعض اصحاب وی با وی کفتند که مردم بر شما انکار بسیار
دارند که بزیارت رسول صلی الله علیه وسلم نرفته اید ونمی روید
کفت که منکر از دو بیرون نیست متشرع است یا محقق اکر متشرع است
با وی بکویید که بنده را روا هست که بی اذن خواجه خود بسفر رود
واکر محقق است بکوی که کسی که همیشه باتست وپیش تو حاضرست هرکز
در طلب وی سفر می کنی • بخط یکی از اکابر خراسان یافته اند که در تاریخ
سنه ثلث وسبعمایه بسعادت زیارت حرم شریف مکه زادها الله تعالی
شرفا مشرف شدم ودران وقت شیخ حرم شیخ نجم الدین اصفهانی
بود بخدمت وی می رسیدم روزی از من پرسید که این حدیث بتو
رسیده است که بُدَلَاءُ اُمَّتِی اَرْبَعُونَ اثنا عشر فی العراق وثمانیةٌ وعشرون
فی الشّام کفتم رسیده است اما مرا مشکل می شود که چون این طایفه
همین در شام وعراق می باشند شیخ فرمود که حضرت رسالت صلی الله
علیه وسلم جمیع عالم را دو قسم کرده است نصف شرقی ونصف غربی
از عراق نصف شرقی خواسته است واز شام نصف غربی پس عراق و
غیر آن چون خراسان وهندوستان وترکستان وسایر بلاد شرقی
در عراق داخل است وشام وغیر آن چون بلاد مصر ومغرب همه در
شام داخل است ناقل نوشته است که درین وقت در خاطر من افتاد
که از حال خواجه قطب الدین یحیی جامی نیشابوری سوال کنم بی انکه من سوال کنم
فرمود که خواجه قطب الدین یحیی از ان دوازده تن است که در عراق اند

یکی

خواجه قطب الدین یحیی جامی نیشابوری رحمه الله تعالی

٥٥٠

کنیت وی ابو الفضل است جامی الاصل است ونیشابوری المولد
بعلوم ظاهری واحوال باطنی موصوف ومعروف بوده • وبصحبت شیخ

رکن الدین علاء الدوله و شیخ صفی الدین اردبیلی و شیخ صدر الدین اردبیلی و شیخ شرف الدین درگزینی رسیده است و هفت بارج گزارده است روزی بجانب صحرا بسر نهمه و کلاه خود رفته بود از انجا و یرا داعیهٔ زیارت بیت الله قوی شد و هم از انجا روانه گشت و این رقعه باصحاب نوشت دی روز با طایفهٔ بنیت ارتیاح و ابتهاج بطرف صحرا و تماشاء گذری افتاد **رباعیه**

با دوست ببوستان شدم رهگذری • بر گل نظری فکندم از بی خبری

دلدار بطعنه گفت شرمت بادا • رخسار من اینجا و تو در گل نگری

ناگاه غیرت اله از کمین گاه لا تدع مع الله بیرون تاخت و بکمند جذبهٔ من جذبات الحق در گردن دل ممتحن انداخت **مصرع**

گر نیاید بخوشی موی کشانش آرید • بوطن نارفته و ندیده و تفکر ناکرده از طرف صحرا بر اشارت و أذن فی الناس بالحج یأتوک رجالا بر صوب خانهٔ معظم معلا روان گشت **بیت**

• چون نرود از پی صاحب کمند • آهوی بیچاره بگردن اسیر •

والسلام علی من اتبع الهدی • توفی رحمه الله لیلة الخمیس الحادی والعشرون من جمادی الاخری سنة اربعین و سبعمایه • و قبر وی در بیرون درب فیروز آباد ست بهرات

٥٥١

ابو محمد عبد الله المرجانی المغربی رحمه الله تعالی

از بزرگان مشایخ و اکابر صوفیه بود ابواب علوم الهی و معارف ربانی بروی گشاده شده بود • وی را گفتند که فلان گفت که در وقتی که شیخ سخن می گفت از آسمان تا دهان وی عمودی دیدم از نور چون شیخ خاموش گشت آن عمود منقطع شد شیخ بخندید و گفت وی ندانست بلکه چون عمود منقطع شد من خاموش گشتم یعنی آن عمود نور از آسمان صورت امداد الهی بود چون آن امداد منقطع شد وی خاموش

گشت • توفی بتونس سنة تسع و تسعین و ستمایه

٥٥٢

ابو عبد الله المعروف بابن المطرف الاندلسی رحمه الله تعالی

وی مجاور مکه بوده و در هر شبانروزی ورد داشته که پنجاه اسبوع طواف کردی در سنة سبع و سبعمایه از دنیا برفت و پادشاه مکه از غایت اعتقاد و اخلاص که نسبت بوی داشته تابوت ویرا برد و شر خود گرفته امام یافعی گوید که بعض اصحاب شیخ ابو محمد بکری مغربی رحمه الله تعالی که چون از دنیا برفت شیخ نجم الدین اصفهانی گفت مات الفقر من الحجاز با من گفت که شیخ ابو محمد را عزیمت زیارت نبی صلی الله علیه و سلم شد بوداع شیخ ابو عبد الله بن المطرف آمد شیخ ابو عبد الله گفت من شنیده ام که در فلان منزل آب نیست سختی بسیار بشما خواهد رسید اما عاقبت باران خواهد بارید و آب خواهید یافت ما چهار کس بودیم چون بآن منزل رسیدیم همچنانکه گفته بود آب نبود در راه در آمدیم هوا بسیار گرم شد و تشنگی غلبه کرد و با ما اندک آبی بود یکی خواست که آن آب را بخورد شیخ ابو محمد گفت مخور که اگر میخوری می میری همین گلوی خود بآن تر کن بعد از ان چون سختی بسیار کشیدیم از تشنگی و گرما و هیچ سایهٔ نیافتیم که ساعتی بنشینیم شیخ ابو محمد پرسید که شیخ ابو عبد الله بن مطرف چه گفته بود گفتیم گفته بود که سختی بسیار خواهید کشید گفت سختی از ین بیشتر نمی باشد که ما در آنیم پرسید که دیگر چه گفت گفتیم گفت که در آخر باران خواهد آمد و سیراب خواهید شد گفت بشارت باد شما را بباران ناگاه دیدیم که پارهٔ ابر از یک طرف پیدا آمد و بلند می شد تا بالای سر ما رسید ببارید چندانکه گردا گرد ما سیل روان شد آب خوردیم و وضو ساختیم و غسل کردیم و آب بر گرفتیم و روان شدیم چون گامی چند برفتیم از باران هیچ اثر نیافتیم

٥٥٣

شیخ سلیمان ترکمانی مولهٔ رحمه الله تعالی

وی در دمشق می بوده کهنه عبایی چرکین در بر از جای خود کم برخاستی
وسخن کم کفتی بعضی از علماء ظاهر با جلالت و بزرکی خود پیش وی
نیازمندی می کرده اند و می نشسته اند • می کویند که در رمضان چیزی
می خورده است و نماز نمی کزارده امّا ویرا کشف و اطلاع بر مغیّبات
می بوده و اخبار از آن می کرده • امام یافعی می کوید که می تواند که آن
از قبیل ستر حال و تلبیس بوده باشد و در او قاتی نماز کرده باشد که کسی
ندیده باشد و چیزی که در دهان نهاده باشد و خاییده بکلوی وی در نیامده
باشد و مثل این بسیار از این طایفه مشاهده کرده اند چنانکه از قضیب البان موصلی و شیخ
ریحان و غیر ایشان منقولست • توفی الشیخ سلیمان سنة اربع عشر و سبعمایه

٥٥٤

شیخ علی کردی رحمه الله تعالی

وی از عقلاء مجانین بوده است و از وی انواع کرامات و خوارق عادات
ظاهر می شده است اهل دمشق همه مرید و معتقد وی بوده اند و بر ایشان
حکم می کرده است چنانکه مالک بر مملوک کند و انقیاد حکم وی می کرده اند
روزی یکی از بزرکان دمشق را فرمود که برای درویشان فکر دعوتی
و سماعی بکن آن شخص ترتیب دعوتی کرد و قوّالان طلبید و درویشان
مشهور را بخواند چون ایشان جمع شدند شیخ علی کردی بآن خانه آمد
و آنجا قالبهای شکر دید که نهاده است صاحب خانه را کفت این را همه در حوض
انداز همه را در حوض انداخت و درویشان شربت می خوردند و سماع
می کردند تا آخر روز بعد از آن چیزی بخوردند و باز کشتند شیخ علی
کردی با صاحب خانه کفت که این قالبها را از حوض بیرون آر همه را بیرون
آورد همچنان درست که اول بود و هیچ از آن نکداخته بود بعد از آن
صاحب خانه را کفت تو بیرون رو و در را بر من قفل کن و پیش من میا
الّا بعد از سه روز چنان کرد روز دوم در راه شیخ علی رسید و بر وی

سلام

سلام کرد بعد از آن بخانه رفت خانه را همچنان در بسته یافت قفل بکشاد
و در آمد دید که رخامهای فرش خانه ویرا کنده است پیش وی آمد که ای
سیدی چرا فرش خانه مرا کندی کفت روا باشد که تو مرد نیکو باشی و بر رخام
حرام ضیافت درویشان کنی کفت ای سیدی این میراث پدر منست شیخ
بخشم شد و ویرا رها کرد و برفت آن شخص مکاشفات شیخ را می دانست
تامّل بسیار کرد بخاطرش آمد که یکبار رخامها کنده بودند و اصلاح کرده
استادی را که آن کار کرده بود طلب کرد و بمبالغهٔ تمام از آن استفسار
نمود آخر اعتراف کرد که رخام ترا فروخته بودیم و رخام مسجد بجای آن
بکار برده • در آن وقت که شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله تعالی روحه
برسالت بدمشق آمده بوده است با اصحاب کفته است که بزیارت شیخ علی
کردی می رویم کفته اند وی مردیست که نماز نمی کزارد و اکثر اوقات مکشوف
العورة می باشد شیخ کفته است البتّه ویرا می بینیم شیخ سوار شده است
و چون بنزدیک منزل وی رسیده فرود آمده چون شیخ علی دیده است که
وی نزدیک رسیده است عورت خود را کشف کرده است شیخ فرموده است
که ما را از تو این باز نمی دارد و ما مهمان توییم پس نزدیک شد و سلام
کرد و بنشست ناکاه دو حمّال بیامدند و با ایشان طعام بسیار شیخ علی کفت
پیش شیخ بنهید که مهمان ماست و شیخ را کفت بسم الله که این ضیافت تست
شیخ بخورد و علی کردی را بزرک داشت • شیخ علی کردی در اوایل در
در مسجد جامع می بوده است ناکاه مجذوب کرد و ویرا یاقوت می کفته اند
بشهر دمشق در آمده است در آن وقت که وی در آمد شیخ علی از دمشق بیرون رفت و ساکن
صحرا شد و بعد از آن بشهر نیامد تا آنکاه که وفات کرد و یاقوت در شهر حاکم بود

٥٥٥

شیخ مفرّج رحمه الله تعالی

وی از اهل صعید مصر است بسیار جلیل القدر و کبیر الشان بوده است

بندۀ بود حبشی ویرا جذبۀ رسید قوی که شش ماه طعام و شراب نخورد
پنداشتند که دیوانه شده است هرچند بزدند هیچ سود نداشت ویرا
قید نهادند چون آمدند قید جایی بود و وی جایی ویرا در زندان کردند
چون آمدند در بیرون زندانش یافتند چون این کرامتها از وی دیدند
چند مرغ بریان کرده پیش وی آوردند آنها را گفت بپرید همه زنده شدند
و پریدن گرفتند باذن الله تعالی ○ یکی اصحاب وی ویرا روز عرفه در
عرفات دیده بود و یکی دیگر همان روز در خانهٔ خود شد دیده بود و تمام روز با وی
بود چون آن دو شخص بهم رسیدند و هر یک آنچه دیده بودند باهم گفتند
میان ایشان نزاع شد یکی گفت وی روز عرفه در عرفات بود و بر صدق
آن سوگند بطلاق خورد و یکی گفت تمام آن روز در خانهٔ خود بود و وی
نیز سوگند بطلاق خورد پس خصومت کنان پیش شیخ مُفَرِّج آمدند و آنچه
میان ایشان گذشته بود باز گفتند شیخ گفت هر دو راست گفته اید
و زن هیچکدام طلاق نشده است یکی از اکابر می گوید که من از شیخ مُفَرِّج
پرسیدم که صدق هر یک موجب حِنث دیگری است چون سوگند هیچیک حانث
نشده باشد و دران مجلس که من این پرسیدم جماعتی از علما حاضر بودند
شیخ اشارت بمن کرد که درین مسئله سخن گوی دید هر کسی چیزی گفت اما هیچکس
جوابی شافی کافی نگفت دران اثنا جواب آن بر من ظاهر شد شیخ اشارت بمن
کرد که جواب آن بگوی من گفتم که چون ولی بولایت متحقق گردد و دران
معنی که روحانیت وی مصوّر بصورتی تواند شد متمکّن شود می تواند
بود که در وقت واحد در جهات مختلف خود را بصورتهای متعدد
بنماید چنانکه خواهد پس آنکس که ویرا در بعضی از ان صُوَر بعرفات
دیده باشد راست دیده باشد و آنکه در بعض دیگر از ان صور در خانهٔ
خود ش دیده باشد هم راست دیده باشد و سوگند هیچ یک حانث نشود شیخ مُفَرِّج

فرمود که جواب صحیح اینست که تو گفتی رضی الله تعالی عنه و نفعنا به،

شیخ ابو العباس الدَمَنْهُوری رحمه الله تعالی

دَمَنْهُور موضعی است بمصر یکی از تاجران گفته است که در سفر بودم
و با من چهارپایی بود که قماش من همه بر وی بود چون بمصر درآمدم
و با مردم در آمیختم آن چهارپای از من گم شد هرچند طلب کردم هیچ
خبر نیافتم بعضی از یاران مرا گفتند پیش شیخ ابو العباس دَمَنْهُوری
رو شاید که دعایی کند و من نیز پیش از ان ویرا می شناختم پیش وی رفتم
و بر وی سلام کردم و حال خود با وی بگفتم گوش بسخن من نکرد و لیکن
گفت ما را مهمانان رسیده اند و چندین آردمی باید و چندین گوشت
و حوایج دیگر ذکر کرد از پیش وی بیرون آمدم و با خود بگفتم که والله
دیگر هرگز پیش وی نیایم این درویشان غیر از حوایج خود چیزی نمی دانند
پس برین نیت برفتم ناگاه مرا شخصی که پیش وی چیزی داشتم پیش رسید
ویرا بگرفتم و گفتم که ترا نمی گذارم تا آنچه پیش تو دارم بمن ندهی شصت درم
بمن داد گفتم با این درمها معامله می کنم یا آنچه رفته است بیاید یا این هم برود
در راه خدای تعالی هرچه شیخ گفته بود بخریدم و چند درم زیادت آمد بآن
قدری حلوا خریدم و همه را بحمّالی دادم و قصد شیخ کردم چون بنزدیک
زاویهٔ شیخ رسیدم دیدم که چهارپای من بر در زاویه ایستاده است باز گفتم
که این چهارپای من نخواهد بود بلکه مانند آنست چون نزدیک رسیدم
دیدم که چهارپای منست و قماشها همچنان بر پشت وی گفتم آنرا بکسی بسپارم
یا با خود در زاویه بروم تا باز گم نشود باز گفتم که آنکس که سلامت بمن رسانید
برای من نگاه خواهد داشت پیش شیخ درآمدم و آنچه آورده بودم بر وی عرض
می کردم چون بحلوا رسید گفت این چیست گفتم چیزی زیادت آمده بود
بآن دادم گفت این در شرط داخل نبود من نیز چیزی زیادت کنم برخیز و

قماشهای خود را بازار بر و بفروش و تعجیل مکن و هرچه می فروشی بها آنرا
فی الحال می ستان و مترس از آن که بعض تجار بیایند و بازار تو بشکنند
دریا در دست راست منست و بیابان در دست چپ من پس ببازار رفتم و قماشها
ببهای تمام زیادت بر معهود بفروختم و بها تمام بستدم چون فارغ شدم تاجران از
بحر و بر در ریختند چنان که کویی در بند بوده اند که ایشانرا آزاد کرده اند

٥٥٧

شیخ ریحان رحمه الله تعالی

وی در عدن می بوده است یکی از اخیار کفته است که شخصی بر ساحل دریا
بود نزدیک بعدن نتوانست که بعدن درآید که شب آمده بود و دروازه
بسته بودند شب در ساحل بحر بماند و هیچ چیزی نداشت که شام بخورد ناکاه
دید که شیخ ریحان بر ساحلست پیش وی آمد و کفت ای سیدی چون دروازه
ببستند و هیچ ندارم که شام خورم میخواهم که مرا هریسه دهی کفت این را ببینید
از من شام میخواهد و نمی خواهد مکر هریسه کو بیا من هریسه پزیم کفتم ای سیدی
ازین چاره نیست ناکاه دیدم که کاسه هریسه کرم حاضر شد اما روغن نداشت
کفتم ای سیدی روغن نداشت هم می باید کفت این را ببینید هریسه نمی تواند
خورد بی روغن مکر من روغن فروشم کفتم ای سیدی این را بی روغن
نخواهم خورد کفت این رکوه را بکنار دریا بر و آب بیار تا وضو سازم رفتم
و آب آوردم رکوه را از من بستد و از آنجا روغن بر هریسه ریخت پس از آن
بخوردم و هرکز مثل آن نچشیده بودم • دیکری کفته است که در ماه رمضان
بین العشائین ببازار رفتم تا برای اهل خود چیزی خرم ناکاه شیخ ریحان مرا
دید و مرا پیش خود کشید و بهوا بالا برد بسیاری من بکریستم و کفتم میخواهم
که مرا بزمین باز کردانی مرا بزمین باز کردانید و کفت میخواستم که تفرجی کنی
اما تو نخواستی • امام یافعی کوید که همانا که وی باین تفرج مطالعه عجایب ملکوت
سموات خواسته است • بعضی از صالحان کفته است که روزی شیخ ریحانرا

کم

310

٣٠٧

کفتم خاطری با من میدار کفت مادام که این سر درست است مترس
و اشارت بسر خود کرد من پنداشتم که مراد وی آنست که مادام که
زنده ام و مراد وی را ندانستم مکر روزی که بمرد بآن سبب که بپای
کوهی می کذشت بیفتاد و سر وی بشکست و بر آن بمرد رضی الله عنه

٥٥٨

شیخ علاء الدین الخوارزمی رحمه الله تعالی

وی بزرک بوده است امام یافعی کوید رحمه الله تعالی که وی دوازده روز
بیک وضو نماز کزارد و پانزده سال پهلو بر زمین ننهاد و چند روز میکذشت
که طعام نمی خورد و چون طعام خوردی چیزاندک خشک خوردی و با من
در منی قدری کوشت بود نمی خورد الا بعد از سختی بسیار بجهت موافقت
و کفتند که چند سالست که بجهت منکراتی که می بیند بی اختیار خود حج می کزارد
که ویرا بآن فرموده اند • و هم امام یافعی می کوید که شیخ علاء الدین کفت
که در بعضی از ساحلهای روم کوشه کرفته بودم چون روز عید فطر رسید
بدیهی از دیههای مسلمانان بجهت نماز عید رفتم چون باز آمدم آدمیی دیدم
که در خلوت من نماز می کزارد و بر دیکی که بر در خلوت من بود هیچ اثر پای
نبود تعجب کردم که از کجا درآمده است بعد از آن بکریست کریستنی زار من
من در فکر شدم که از برای وی چه آرم که روز عیدست التفات بمن کرد
و کفت که ای فلان فکر مکن که در غیب است آنچه تو نمی دانی و لیکن اکر نزد
تو آب هست پیش آور برخاستم که ابریق بیارم پیش ابریق دو کرده نان دیدم
بزرک کرم و مغز بادام بسیار آنرا برداشتم و پیش وی بردم نان بشکست
و مغز بادام پیش من ریخت و کفت بخور و در ایستاد و از آن مغز بادام
بمن می داد و من میخوردم و وی نخورد مکر یک مغز بادام یا دو مغز
بادام و من چون آن طعام را غریب می دیدم کفت این را غریب مدار که خدایرا
بندکان هستند که هرجا باشند هرچه خواهند بیابند تعجب من زیادت شد

باخود گفتم که از وی طلب مواخات کنم گفت تعجیل مکن که باز بتو خواهم
آمد انشاء الله تعالی و از من غایب شد در حال وندانستم که کجا رفت
شب هفتم از شوال آمد و با من عقد مواخات بست رضی الله عنهما

۵۵۹ امام عبدالله الیافعی الیمنی رحمه الله تعالی

هو ابو السعادات عفیف الدین عبدالله بن اسعد الیافعی الیمنی نزیل
الحرمین الشریفین شرفهما الله و رضی عنه • از کبار مشایخ وقت خود
بوده است عالم بوده بعلوم ظاهری و باطنی و ویرا تصنیفاتست از انجمله
است تاریخ مرآت الجنان وعبرة الیقظان فی معرفة حوادث الزمان
وکتاب روض الریاحین فی حکایات الصالحین وکتاب الدر النظیم
فی فضایل القرآن العظیم و ورای آن تصانیف دیگر دارد و اشعار
نیکو نیز گفته است • وی گفته است که شیخ علاء الدین خوارزمی گفت
رحمه الله که شبی در بعضی از بلاد شام در خلوت خود بعد از نماز خفتن
بیدار نشسته بودم و در خلوت از اندرون بسته بود دو مرد دیدم
باخود در خلوت ندانستم که از کجا درآمدند و ساعتی با من سخن گفتند
و بایکدیگر یاد احوال فقرا کردیم ذکر مردی از شام کردند و بر وی ثنا گفتند
وگفتند نیک مردیست کو بدانستی که از کجا می خورد بعد از ان گفتند
سلام ما بصاحب خود عبدالله یافعی برسان گفتم اورا از کجا می شناسید
و وی در حجازست گفتند بر ما پوشیده نیست و برخاستند و پیش رفتند
سوی محراب پنداشتم که نماز خواهند گزارد از دیوار بیرون رفتند •
وهم وی گفته است که شیخ مذکور گفت که در بعضی از ساحلهای شام
در ماه رجب سنه اثنتین واربعین وسبعمایه دو پیر بخلوت من درآمدند
بعد از نماز پسین و ندانستم که از کجا درآمدند و از کدام بلد آمدند
چون بر من سلام کردند و مصافحه نمودند با ایشان انس گرفتم گفتم از کجا

آمد بد

آمد ید گفتند سبحان الله همچون تویی ازین حال سوال می کند بعد از ان خشک
پاره نان جو داشتم پیش ایشان نهادم گفتند نه ازبهر این آمده ایم گفتم پس
ازبهر چه آمده اید گفتند آمده ایم و ترا وصیت می کنیم برسانیدن سلام بعبدالله
یافعی و گفتند بگو که بشارت باد ترا گفتم ویرا از کجا می شناسید گفتند ما بوی
رسیده ایم و وی بما رسیده است گفتم شما را درین بشارت رسانیدن اذنی
هست گفتند آری وچنان ذکر کردند که از پیش برادرانی می آیند که ایشان
هستند در شرق وفی الحال غایب شدند • وهم وی گفته که در اوایل حال متردد
بودم که بطلب علم مشغول باشم که موجب فضیلت وکمالست یا بعبادت که
مثمر حلاوت وسلامت از آفت قیل وقال است ودرین کشاکش واضطراب
مرا نه قرار ماند ونه خواب کتابی داشتم که روز وشب بمطالعه آن
می گذرانیدم درین بی قراری آنرا بگشودم در وی ورقی دیدم که هرگز
ندیده بودم و در وی بیتی چند نوشته که از کسی نشنیده بودم و آن
ابیات این بود **شعر** •

کن عن همومک معرضا •	وکل الامور الی القضا •
فلربما اتسع المضیق •	وربما ضاق الفضا •
ولرب امر متعب •	لک فی عواقبه رضا •
الله یفعل ما یشاء •	فلا تکن متعرضا •

چون این ابیات را خواندم گویا آبی
بر آتش من زدند وشدت حرارت قلق مرا نشاندند • و وی
بنای کتاب مرآت الجنان را که در تاریخ نوشته بر سال نهاده است
وتا سنه خمسین وسبعمایه بیان حوادث کرده و معلوم نیست
که بعد از ان چند گاه دیگر بوده رضی الله تعالی عنه ونفعنا به

ای کن راضیا بما یفعل تعالی و لا تکن متعرضا لنفحات لطفه ورحمته

۵۶۰ شیخ شهاب الدین السهروردی المقتول رحمه الله تعالی

نام وی یحیی بن حبش است در حکمت مشائیان و اشراقیان متبحر بوده است

ودر هر یک ازان تصنیفات لایقه وتألیفات رایقه داده وبعضی ویرا
منسوب بسیمیا داشته اند • حکایت کنند که روزی با جماعتی از دمشق
بیرون آمدند برمهٔ کوسفندی رسیدند آن جماعت کفتند ما را یکسر کوسفند
می باید یکسر کوسفند کرفتند وده درم بترکمانی که صاحب کوسفند بود دادند
وی مضایقه می کرد که کوسفندی خردتر ازان بکیرید شیخ اصحاب را کفت
شما بروید وکوسفند را ببرید که من ویرا خشنود سازم ایشان بتن رفتند
با وی سخن می کفت ودل ویرا خوش می کرد تا ایشان دور رفتند وی هم در
پی ایشان برفت ترکمان در پی وی میرفت وفریاد میکرد چون بوی رسید
دست چپ ویرا بکرفت وبکشید که بجامی روی دست وی از شانه جدا شد
ودر دست ترکمان بماند وخون میرفت ترکمان بترسید دست ویرا
بینداخت وبکریخت آنرا برداشت وبیاران رسید در دست وی مندیلی
بود وبس امام یافعی می کوید بدا کارها که اینهاست وبدا کسانی که
این کارها کنند وبدا علمی که مفضی بچنین کارها کردد •
از سخنان ویست حرام علی الاجساد المظلمة ان یلج فی ملکوت السموات
فوحد الله سبحانه وانت بتعظیم ملآن واذکره وانت من ملابس
الاکوان عریان وازاشعار ویست شعر
خلعت هیاکلها بجرعاء الحمی • وصبت لمغناها القدیم تشوقا
وتلفتت نحو الدیار فشاقها • ربع عفت اطلاله فتمزقا
وقفت تسائله فرد جوابها • رجع الصدی ان لا سبیل الی اللقا
وکانها برق تألق بالحمی • ثم انطوی وکانه ما ابرقا
• در تاریخ امام یافعی مذکورست که ویرا بخلل در عقیده وباعتقاد
حکماء متقدمین متهم می داشته اند چون بحلب رسید علما بقتل وی
فتوی داده اند بعضی کویند ویرا حبس کردند وبخناق کشتند

وبعضی

وبعضی کویند قتل وصلب کردند وبعضی کویند ویرا مخیر ساختند
میان انواع قتل وی چون بریاضت معتاد بود آن اختیار کرد که ویرا
بکرسنکی بکشند طعام ازوی باز کرفتند تا بمرد وعمر وی بسی وشش
یا بسی وهشت رسیده بود وکان ذلک فی سنة سبع وثمانین وخمسمایه
واهل حلب در شان وی مختلف بودند بعضی ویرا بالحاد وزندقه نسبت
می کردند وبعضی بکرامات ومقامات اعتقاد داشتند ومی کفتند که
بعد از قتل شواهد بسیار بر کرامت وی ظاهر شد واین موافق مینماید
با آنکه شیخ شمس الدین تبریزی قدس سره فرموده که در شهر دمشق شیخ
شهاب الدین مقتول را آشکارا کافر می کفتند کفتم حاشا که کافر باشد
که چون بصدق تمام درآمد در خدمت شمس بدر کامل کشت من
سخت متواضع باشم با نیازمندان صادق اما سخت با نخوت باشم
با متکبران آن شهاب الدین علمش بر عقلش غالب بود عقل می باید که
بر علم غالب باشد وحاکم دماغ که محل عقلست ضعیف کشته بود در
عالم ارواح طایفهٔ ذوق یافتند فرود آمدند ومقیم شدند واز عالم ربانی
سخن می کویند اما همان عالم ارواح است که ربانی بندارند مکر فضل آلهی در یابد
یا جذبهٔ از جذبات یا مردی که او را در بغل کیرد واز عالم ارواح بعالم ربانی کشد

٥٦١

شیخ اوحد الدین حامد الکرمانی قدس الله تعالی روحه

وی مرید شیخ رکن الدین سجاسی است ووی مرید شیخ قطب الدین ابهری
ووی مرید شیخ ابو النجیب سهروردی قدس الله تعالی ارواحهم بسیار
بزرک بوده است وبصحبت شیخ محیی الدین بن العربی رسیده وشیخ
در کتاب فتوحات وبعض رسایل دیکر از وی حکایت کرده است •
در باب ثامن از فتوحات می کوید که شیخ اوحد الدین کرمانی رحمه الله کفت
که در جوانی خدمت شیخ خود می کردم در سفر بودیم ووی در عماری نشسته بود

نشسته بود و زحمت شکم داشت چون بجایی رسیدیم که آنجا ما دستانی درخواست
کردم که اجازت ده که دارویی بستانم که نافع باشد چون اضطراب مرا دید
اجازت داد برفتم دیدم که شخصی در خیمه نشسته و ملازمان وی بپای ایستاده
و پیش وی شمعی افروخته اند و وی مرا نمی شناخت و من وی را نمی شناختم
چون مرا در میان ملازمان خود دید برخاست و پیش من آمد و دست
مرا بگرفت و گفت حاجت تو چیست حال شیخ را با وی بگفتم فی الحال دارویی حاضر کرد
و بمن داد و با من بیرون آمد و خادم شمع را همراه می آورد ترسیدم که شیخ
آنرا ببیند و بیرون آید سوگند بر وی دادم که بازگرد بازگشت پیش شیخ
آمدم و دارو آوردم و آن اکرام و احترام که آن شخص کرده بود با شیخ گفتم
شیخ تبسم کرد و گفت ای فرزند چون اضطراب ترا دیدم مرا بر تو شفقت
آمد لاجرم ترا اجازت دادم چون آنجا رسیدی ترسیدم که آن شخص که امیر آن
موضع است بتو التفات ننماید و شرمنده شوی از هیکل خود مجرد شدم و بصورت
وی برآمدم و در موضع وی بنشستم چون تو آمدی ترا گرامی داشتم و کردم آنچه
دیدی • در رساله اقبالیه مذکورست که شیخ رکن الدین علاء الدوله رحمه الله تعالی
گفته است که آن روز که قافله در منی بود یکی از مریدان شیخ شهاب الدین سهروردی
قدس الله تعالی روحه آنجا بود بزیارت وی رفتیم الحق بس مردی عزیز بود ساعتی
بنشستیم و از هر نوع سخنان می رفت از وی پرسیدیم که ما شنیده ایم که شیخ
شهاب الدین قدس سره شیخ اوحد الدین کرمانی را مبتدع خوانده و پیش خود
نگذاشته است راست است آن پیر گفت بلی و من در آن مجمع در خدمت شیخ
حاضر بودم که کسی ذکر شیخ اوحد الدین می کرد فرمود که پیش من نام وی مبرید
او مبتدع است اما روز دیگر هم در خدمت شیخ حاضر بودم که با شیخ گفتند
که این سخن را شیخ اوحد الدین شنیده و گفته که هر چند شیخ مرا مبتدع گفت اما
مرا این مفاخرت بس که نام من بر زبان شیخ رفت و درین معنی بیتی عربی گفته است

و آن بیت اینست **بیت** ما ساءنی ذکراک لی بمسبّة • بل سرّنی انّی خطرت ببالکا •

بمساءة ٤

شیخ شهاب الدین قدس سره خلق وی را
تحسین کرد • می تواند بود که مراد شیخ شهاب الدین قدس سره بابتداع وی
آن بوده باشد که می گویند وی در شهود حقیقت توسل بمظاهر صوری می کرده
و جمال مطلق را در صور مقیدات مشاهده می نموده چنانک گذشت که شیخ شمس
تبریزی قدس سره از وی پرسید که در چه کاری گفت ماه را در طشت آب می بینم پس
شیخ شمس الدین گفت اگر بر قفا دمل نداری چرا بر آسمان نمی بینی • و پیش مولانا
جلال الدین رومی قدس سره گفتند که وی شاهد باز بود اما پاکباز بود خدمت
مولوی فرمود که کاش کردی و گذشتی و این رباعی وی هم برین معنی دلالت میکند **رباعیه**
زان می نگرم بچشم سر در صورت • زیرا که ز معنی است اثر در صورت
این عالم صورتست و ما در صوریم • معنی نتوان دید مگر در صورت
و در بعض تواریخ مذکورست که چون وی در سماع گرم شدی پیراهن
امردان چاک کردی و سینه بسینه ایشان باز نهادی چون ببغداد
رسید خلیفه پسری صاحب جمال داشت این سخن بشنید گفت
او مبتدع است و کافر اگر از این گونه حرکتی کند وی را بکشم چون سماع گرم شد
شیخ بکرامت دریافت گفت **رباعیه** سهلست مرا بر سر خنجر بودن
در پای مراد دوست بی سر بودن • تو آمده که کافری را بکشی
غازی چو تویی رواست کافر بودن • پسر خلیفه سر بر پای شیخ نهاد و مرید شد
قال بعض الکبراء قدس الله تعالی اسرارهم نزد اهل تحقیق و توحید اینست
که کامل آن کسی بود که جمال مطلق حق سبحانه در مظاهر کونی حسی مشاهده کند
ببصر همچنانک مشاهده می کند در مظاهر روحانی ببصیرت یشاهدون بالبصیرة
الجمال المطلق المعنوی بما یعاینون بالبصر الحسن المقید الصوری و جمال و کمال
حق سبحانه دو اعتبار دارد یکی اطلاق که آن حقیقت جمال ذاتی است من حیث

همی بیند و عارف این جمال مطلق را در فنا فی الله سبحانه مشاهده تواند کرد و یکی دیگر
مقید و آن از حکم تنزل حاصل آید در مظاهر حسیه یا روحانیه پس عارف اگر
حسن بیند چنین بیند و جمال را جمال حق داند متنزل شده بمراتب کونیه و غیر
عارف را که چنین نظر نباشد باید که بخوبان ننگرد تا بهاویه حیرت در نماند •
و قال ایضا از اهل طریق کسانی اند که در عشق بمظاهر و صور زیبا مقید اند
و چون سالک در صدد عدم ترقی باشد و در معرض احتجاب بود چنانک
بعضی از بزرگان قدس الله تعالی ارواحهم از ان استعاذت کرده اند و
فرموده اند نعوذ بالله من التنکر بعد التعرف و من الحجاب بعد التجلی و
تعلق این حرکت حبی نسبت باین سالک از صورتی ظاهر حسی که بصفت حسن موصوف
بود تجاوز نکند هرچند شود و کشف مقیدش دست داده بود و اگر آن تعلق
و میل حبی از صورتی منقطع شود بصورتی دیگر که بحسن آراسته باشد پیوند
گیرد و دایما در کشاکش بماند تعلق و میل بصورت فتح باب حرمان و فتنه و آفت
خذلان او شود اعاذنا الله عز و جل و سایر الصالحین من شر ذلک • حسن
ظن بلکه صدق اعتقاد نسبت بجماعتی از اکابر چون شیخ احمد غزالی و شیخ اوحد الدین
کرمانی و شیخ فخر الدین عراقی قدس الله تعالی اسرارهم که بمطالعه جمال مظاهر صوری
حسی اشتغال می نموده اند آنست که ایشان در آنجا مشاهده جمال مطلق حق
سبحانه می کرده اند و بصور حسی مقید نبوده اند و اگر از بعضی کبرا نسبت
بایشان انکاری واقع شده است مقصود از ان آن بوده باشد که محجوبان
آنرا دستوری نسازند و قیاس حال خود بر حال ایشان نکنند و جاویدان
در حضیض خذلان و اسفل السافلین طبیعت نمانند والله تعالی اعلم باسرارهم
و خدمت شیخ اوحد الدین را نظمهای لطیف است از مثنوی
و غیره در آخر کتاب مصباح الارواح می گوید **نظم**

• تا جنبش دست هست مادام • سایه متحرک است ناکام •

• چون سایه ز دست یافت مایه • پس نیست خود اندر اصل سایه •
• چیزی که وجود او بخود نیست • هستیش نهادن از خرد نیست •
• هستست ولیک هست مطلق • نزدیک حکیم نیست جز حق •
• هستی که بحق قوام دارد • او نیست ولیک نام دارد •
• بر نقش خود است فتنه نقاش • کس نیست درین میان تو خوش باش •
• خود گفت حقیقت و خود اشنید • وان روی که خود نمود خود دید •
• پس باد یقین که نیست والله • موجود حقیقی سوی الله •

ومن رباعیاته قدس الله تعالی روحه

اوحد در دل میزنی آخر دل کو • عمریست که راه میروی منزل کو
در دنیا چون بی وفایی کردی • پنجاه و دو چله داشتی حاصل کو
جز نیستی تو نیست هستی بخدای • ای هشیاران خوش است مستی بخدای
گر زانک بتی بحق پرستی روزی • حقا که رهی ز بت پرستی بخدای
اسرار حقیقت نشود حل بسوال • نی نیز بدر باختن حشمت و مال
تا خون نکنی دیده و دل پنجه سال • هرگز ندهند راهت از قال بحال
ذاتم ز ورای حرف بیرون ز حدست • وز چشمه لطف آب حیاتم مددست
علت ز احد با وحد آمد حرفی • علت بگذار کاینک اوحد احدست

٥٦٢

امیر سید قاسم تبریزی قدس الله تعالی سره

در اوایل ارادت بشیخ صدر الدین اردبیلی رحمه الله داشته و بعد از ان
بصحبت شیخ صدر الدین علی یمنی که وی از اصحاب شیخ اوحد الدین کرمانی
بوده قدس الله تعالی روحهما رسیده و نسبت ارادت ویرا بخط بعض معتقدان
وی دیده ام در آنجا شیخ صدر الدین علی یمنی مذکور بود نه شیخ صدر الدین
اردبیلی و چنین استماع افتاده که خدمت سید قدس سره شیخ صدر الدین
علی یمنی را بسیار می پسندیده اند و اظهار ارادت می کرده و بالجمله اهل

روزگار در قبول و انکار وی دو فرقه اند و از وی دو اثر مانده است یکی
دیوان اشعار مشتمل بر حقایق و اسرار وی که انوار کشف و عرفان و آثار ذوق
و وجدان از آن ظاهر است و دیگر جماعتی که خود را منسوب بوی می دارند
و مرید وی می شمارند این فقیر بعضی ایشانرا دیده و احوال بعضی را شنیده
اکثر ایشان از ربقهٔ دین و اسلام خارج بودند و در دایرهٔ اباحت و تهاون
بشرع و سنت داخل و می شاید که منشاء این آن بوده باشد که مشرب توحید
بر خدمت سید غالب بوده و نظر در جمیع امور بر مبدأ داشته و بساط اعراض
و اعتراض را بالکلیه طی کرده بوده و بمقتضای کرم ذاتی که داشته است فتوحات
و نذوری که می رسیده همه صرف لنگر می بوده اصحاب نفس و هوا را مقصود
اینجا حاصل بوده و مانعی نه جماعتی از اهل طبع مجتمع شده بوده اند و از
معارف وی سخنان می شنیده اند و از سر نفس و هوا دران تصرف می کرده
و آنرا مقدمهٔ اشتغال بمشتهیات نفس و اعراض از مخالفات هوا می ساخته
و در وادی اباحت و تهاون بشریعت و سنت می افتاده و وی از ین
همه پاک ٥ یکی از ازاد درویشان وی را دیدم پیری بود روشن و وظایف
طاعات را بجای می آورد و دوام ذکر و آگاهی داشت حال وی پرسیدم
گفت من دو بار بخدمت وی رسیده ام یکبار در هرات و یکبار در بلخ
هر بار چون چند روز در خدمت وی بودم گفت بولایت خود باز رو
و در میان اینان مباش که صحبت ایشان ترا ضرر می کند ٥ بعضی
از عزیزان می فرمودند که دران وقت که خدمت سید در سمرقند بود
با وی ملاقات کردم در اثنای معارفی که می گفت از صدیق اکبر رضی الله عنه
نقل بسیار می کرد و هر بار که صدیق اکبر می گفت رقت می کرد و قطرات
اشک بزرگ سفید از چشم وی می ریخت مریدان می گفتند که وی اکنون
در مقام ابوبکری است ٥ و بعضی دیگر از عزیزان که بصحبت وی

رسیده بودند می گفتند که من بکرم ذاتی وی کس ندیده ام ٥ و بعضی از
مردم خرجرد جام که در قبول و انکار غالبا از تعصب خالی بود از وی بعض
کرامتها که این طایفه را می باشد نقل می کرد ٥ عزیزی که بر سخن وی همه اعتماد
هست از بعض مسافران معتمد نقل کرد که از تربت مقدسهٔ جام بعزیمت مشهد
طوس علی ساکنها السلام شبگیر بگاه کرده بوده اند در راه که می رفته اند
در جانب خرجرد روشنایی در نظر ایشان آمده بوده است که از زمین مرتفع شده
و بآسمان رسیده در تعجب مانده اند که این چه روشنایی است هم شب بخرجرد رسیده اند
دیده اند که آن روشنایی در جانب لنگر خدمت سید است قدس سره چون بلنگر
آمده اند و قصد زیارت وی کرده اند چنان مشاهده افتاده که آن نوری است
که از آن خانه که مرقد منور وی در آنجاست می تابد ٥ و از بعض درویشان
چنان دریافته ام که توجه بمرقد منور وی موجب جمعیت تمام است و الله
تعالی اعلم ٥ و خدمت مخدومی خواجه ناصر الدین عبید الله مد الله تعالی
ظلال ارشاده فرمودند که خدمت سید قاسم حضرت خواجهٔ بزرگ خواجه
بهاء الدین را قدس الله تعالی سره در نواحی ابیورد دیده بود و صحبت داشته
و طریقهٔ ایشانرا معتقد بود و از وی فهم می شد که خود را بران طریقه
می داشت ٥ و دیگر فرمودند که خدمت سید قدس سره می گفت که هر
جایی رسیدم از مجذوبان می پرسیدم و خود را بصحبت ایشان می رسانیدم
چون بروم رسیدم گفتند که اینجا مجذوبی هست مولانا جانی نام چون
پیش وی رفتم وی را بشناختم که در اوان تحصیل در تبریز دیده بودم
با وی گفتم چه شد بزبان رومی گفت هر صباح که بر می خاستم مردی بودم
در تفرقه افتاده مرا یکی این طرف می کشید و یکی آن طرف بامدادی بر خاستم
مرا چیزی فرو گرفت که از همه خلاص شدم ٥ فرمودند که این سخن را چند
بار از خدمت سید شنیدم هر بار که می شنیدم متغیر می شد و قطرات اشک

آتراشک چشم او می جست معلوم می شد که آن سخن در ان وقت که آن عزیز فرموده بوده در وی تأثیر بسیار کرده بوده است • در بعضی از رسایل خود آورده که در تاریخ سنه تسع وسبعین وسبعمایه بود که در شهر هراة در خانقاه جدیدی در جوار مولانا ظهیر الدین خلوتی رحمه الله تعالی ساکن بودیم ناگاه سحرگاهی خدمت مولانا از خلوت خود گریان بیرون آمد و روی بخلوت من نهاد و فریاد برآورد که از برای خدای بگوی که می گوید وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَیْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِیْدِ و شصت سال می دوانند و هنوز نرسیده ام

ازارباب فقر عزیزی حاضر بود گفت این همان حکایت مجنون ماوراءالنهرست که بخانهای مردم رفتی و هرچند چیزی خوردی چون بیرون آمدی از وی برسیدندی که هیچ خوردی تشنیع کردی کم چیزی آنجا بود و هیچ نخوردم روزی امیرزاده وی را بخانه برد و نعمت فراوان از هر جنس پیش وی نهاد و بعد ازان که دیوانه چندانکه خواست خورد شمشیر کشید که دیگر بخور دیوانه از ترس شمشیر آن مقدار دیگر که امکان داشت بخورد و گفت اگر میکشی بکش که دیگر گنجایی خوردن ندارم چون دیوانه بیرون رفت از وی پرسیدند که هیچ خوردی گفت نعمت فراوان بود اما از ترس شمشیر که چیزی می توانست خورد • در تاریخ سنه ثلثین وثمانمایه پادشاه وقت را در جامع هراة شخصی زخمی زد چنان معلوم شد که وی را در لنگر خدمت سید خانهٔ مقفل بوده بتوهم آنکه مگر آن بوقوف وی بوده از شهر عذر خواستند بجانب بلخ وسمرقند رفت وازانجا مراجعت کرد و در خرجرد جام متوطن شد و در سنه سبع وثلثین وثمانمایه از دنیا برفت و قبر وی آنجاست رحمه الله تعالی

٥٦٣ حکیم سنایی غزنوی قدس الله تعالی روحه

کنیت ونام وی ابو المجد مجدود بن آدم است • وی با پدر شیخ رضی الدین علی لالا ابناء عم بوده اند از کبراء شعراء طایفهٔ صوفیاست و سخنان وی را

باستشهاد در مصنفات خود آورده اند وکتاب حدیقة الحقیقه بر کمال وی در شعر وبیان اذواق ومواجید ارباب معرفت وتوحید دلیلی قاطع وبرهانی ساطع است از مریدان خواجه یوسف همدانی است وسبب توبهٔ وی آن بود که سلطان محمود سبکتکین در فصل زمستان بعزیمت گرفتن بعضی از دیار کفار از غزنین بیرون آمده بود وسنایی در مدح وی قصیده گفته بود می رفت تا بعرض رساند بدر گلخنی رسید که یکی از مجذوبان از حد تکلیف بیرون رفته که مشهور بود بلای خوار زیرا که پیوسته لای شراب خوردی در آنجا بود آواز وی شنید که با ساقی خود گفت پر کن قدحی بکوری محمود سبکتکین تا بخورم ساقی گفت محمود مردی غازیست و پادشاه اسلام گفت بس مردکی ناخشنودست آنچه در تحت حکم وی در آمده است در حیز ضبط نیاورده می رود تا مملکت دیگر گیرد یک قدح گرفت وبخورد باز گفت پر کن قدحی دیگر بکوری سنایک شاعر ساقی گفت سنایی مردی فاضل ولطیف طبع است گفت وی اگر لطیف طبع بودی بکاری مشغول بودی که وی را بکاری آمدی گزافی چند در کاغذی نوشته که بهیچ کار وی نمی آید ونمی داند که وی را برای چه کار آفریده اند سنایی چون آنرا شنید حال وی متغیر شد وبتنبیه آن لای خوار از مستی غفلت هشیار شد وپای در راه نهاد وبسلوک مشغول شد • در سخنان مولانا جلال الدین رومی قدس الله تعالی سره مذکورست که حکیم سنایی در وقتی که محتضر بود در زیر زبان چیزی می گفت حاضران گوش به پیش دهانش بردند این بیت میخواند که بیت

بازگشتم زانچه گفتم زانکه نیست • در سخن معنی ودر معنی سخن •

عزیزی این را شنید گفت عجب حالیست که در وقت بازگشتن از سخن نیز بسخن مشغول بوده است • وی همواره منزوی ومنقطع می بوده واز مخالطت اهل دنیا معرض یکی از ارباب جاه و جلال را عزیمت آن بوده که بملازمت و زیارت وی رود شیخ مکتوبی بوی نوشته

مشتمل بر بسی لطایف از انجمله آنکه این داعی را عقل و روح در پیش خدمت است ولیکن بنیهٔ ضعیف دارد که طاقت تفقّد و قوّت تعهّد ندارد انّ الملوک اذا دخلوا قریةً افسدوها کلاته مندرس چه طاقت بارگاه جباران دارد و شیر زدهٔ ناقه چه تاب بچهٔ شیران آرد باری عزاسمه داند که هر بار که سراپردهٔ چشمت ایشان درین خطهٔ مختصر زدند حاجت آمدست این ضعیف منزوی را رخت عافیت بغرب خانهٔ غولان بردن و بضاعت قناعت با همراهان خضر و الیاس سپردن اکنون بزرگی که ذوالفضل الکبیر با آن بزرگی دین و دنیا کرده است که گوشهٔ دل این گوشه گرفته را بتفقد سایش خود خراب نکند که چشم حقیر این بنده نه سزای چشم قربر خدا و ندیست ومن مقولاته قدس سره

بس که شنیدی صفت روم و چین * خیز و بیا ملک سنایی ببین
تا همه دل بینی بی حرص و بخل * تا همه جان بینی بی کبر و کین
پای نه و چرخ بزیر قدم * دست نه و ملک بزیر نگین
زر نه و کان ملکی زیر دست * جو نه و اسب فلکی زیر زین

وایضاً منها

این جهان بر مثال مرداریست * کرکسان اندرو هزار هزار
این مر آنرا همی زند مخلب * وآن مر این را همی زند منقار
آخر الامر بگذرند همه * وز همه باز ماند این مردار
با همه خلق جهان گرچه از آن * بیشتر کمتره و کمتر برهند
تو چنان زی که بمیری برهی * نه چنان چون تو بمیری برهند

رباعیات

دلها همه آب گشت و جانها همه خون * تا چیست حقیقت از پس پرده درون
ای با علمت خرد رد و گردون دون * از تو دو جهان پر و تو از هر دو برون
قایم بنجودی از آن شب و روز مقیم * بیمت ز سموم است و امیدت بنسیم

باما یه از آب و آتشت باشد بیم * چون سایه شدی ترا چه جیحون چه جحیم
بر سین سر بر سر سپاه آمد عشق * بر میم ملوک ملک ماه آمد عشق
بر کاف کمال کل کلاه آمد عشق * با این همه یک قدم ز راه آمد عشق
مردی که براه عشق جان فرساید * باید که بد و نیک یاد خود نگراید
عاشق بره عشق چنان می باید * کز دوزخ و از بهشت یادش ناید
ای نیست شده ذات تو در پردهٔ هست * وی صومعه ویران کن زنار پرست
مردانه کنون چو عاشقان می در دست * کرد در کفر کرد و کرد سر مست
ای من بتو زنده همچو مردم بنفس * در کار تو کرده دین و دنیا بهوس
گر مت بینم چو بنگرم با همه کس * سر جمله همه از برای من داری و بس
در هجر تو کرد لم کراید بخسی * در بر نگذارمش که سازد هوسی
ور دیده نگه کند بدیدار کسی * در سر نگذارمش که ماند نفسی
چون چهرهٔ تو ز کوی ما شد برگرد * زنهار بهیچ آبی آلوده مگرد
اندر ره عاشقی چنان باید مرد * کز دریا خشک آید و از دوزخ سرد
ای عقل اگر چند شریفی چون شو * وای دل ز دلی بگرد و خون خون شو
در پردهٔ آن نگار دیگر گون شو * بی چشم در آی و بی زبان بیرون شو
ای عشق ترا روح مقدس منزل * سودای ترا عقل مجرد محمل
سیاح جهان معرفت یعنی دل * از دست غمت دست بسر پای بگل

و او را قصیده ایست درایته زیادت از صد و هشتاد بیت که آنرا رموز الانبیا و کنوز الاولیا نام نهاده بسی معارف و حقایق و لطایف و دقایق درا نجا درج کرده و اوّلش اینست نظم

طلبای عاشقان خوش رفتار * طرب ای نیکوان شیرین کار
تاکی از خانه هین ره صحرا * تاکی از کعبه هین در خمار
در جهان شاهدی و ما فارغ * در قدح جرعه و ما هشیار

زین سپس دست ما و دامن دوست • زین سپس گوش ما و حلقهٔ یاد •

و ویرا ورای حدیقة الحقیقه سه کتاب مثنوی دیگرست هم بر وزن حدیقه
اما مختصر و از آنهاست این ابیات نظم

ای به پرواز بر پریده بلند • خویشتن را رها شمرده ز بند •
باز بر سوی لا یجوز و یجوز • رشته در دست صورتست هنوز •
تا تو در بند چون و تالیفی • تختهٔ نقش کلک تکلیفی •

سنته

تاریخ تمامی حدیقه چنانچه خود بنظم آورده است خمس و عشرین و خمسمایه
بوده است و بعضی تاریخ وفات ویرا همین نوشته اند والله اعلم

شیخ فرید الدین عطار نیسابوری قدس الله تعالی سره

وی مرید شیخ مجد الدین بغدادیست • در دیباچهٔ کتاب تذکرة الاولیا
که بوی منسوبست میگوید که یکروز پیش امام مجد الدین بغدادی
در آمدم ویرا دیدم که می گریست گفتم خیرست گفت زهی اسفهسالارانی
که درین امت بوده اند بمثابهٔ انبیا علیهم السلام که علماء امتی کانبیاء
بنی اسرائیل پس گفت از آن می گریم که دوش گفته بودم خداوندا کار تو
بعلت نیست مرا ازین قوم گردان یا از نظارگیان این قوم گردان که قسم دیگر را
طاقت ندارم می گریم بود که مستجاب باشد • و بعضی گفته اند که وی اویسی
بوده است • در سخنان مولانا جلال الدین رومی قدس سره مذکورست که
نور منصور بعد از صد و پنجاه سال بر روح فرید الدین عطار تجلی کرد و
مربی او شد • گویند سبب توبهٔ وی آن بود که روزی در دکان عطاری
مشغول و مشعوف معامله بود درویشی بانجا رسید و چند بار شیئا لله گفت
وی بدرویش نپرداخت درویش گفت ای خواجه تو چگونه خواهی مرد
عطار گفت چنانکه تو خواهی مرد درویش گفت تو همچو من توانی مرد عطار
گفت بلی درویش کاسهٔ چوبین داشت زیر سر نهاد و گفت الله و جان بداد

عطار را حال متغیر شد و دکان برهم زد و باین طریق در آمد • و گفته اند
که مولانا جلال الدین رومی در وقت رفتن از بلخ و رسیدن بنشابور بصحبت
وی در حال کبر سن رسیده است و کتاب اسرار نامه بوی داده و وی آنرا
باخود میداشته و در بیان حقایق و معارف اقتدا بوی دارد چنانکه می گوید

بیت
گرد عطار گشت مولانا • شربت از دست شمس بود نوش •

و در موضع دیگر میگوید گفته بیت
عطار روح بود و سنایی دو چشم او • ما از پی سنایی و عطار آمدیم

و آن قدر اسرار توحید و حقایق اذواق و مواجید که در مثنویات و
غزلیات وی اندراج یافته در سخنان هیچیک ازین طایفه یافت نمی شود
جزاه الله سبحانه عن الطالبین المشتاقین خیر الجزاء • و من انفاسه الشریفه

ای روی درکشیده ببازار آمده • خلقی بدین طلسم گرفتار آمده

و این قصیده بیست بیت زیادت است و بعضی از اهالی آنرا شرحی نیکو
نوشته اند و در شرح این بیت چنین مذکور شده که یعنی ای آنکه روی خود را
که نور ظاهر وجود است بروی پوش تعینات و صور درکشیده و پوشیده
ببازار ظهور آمده خلقی بدین طلسم صور که بر روی این گنج مخفی کشیده
بواسطهٔ کثرت تعینات مختلفه و آثار متباینه گرفتار بعد و هجران و غفلت
و پندار غیریت گشته یا خود بواسطهٔ سرایت پرتو جمال آن روی پوش
مظاهر و صور جمیله گرفتار بلای عشق و محنت محبت گشته بعضی
عاشق معنی و بعضی عاشق صورت بیت

توئی معنی و بیرون تو اسمست • توئی گنج و همه عالم طلسمست •

و عشاق صورت بوهم خود از معشوق دور افتاده اند و نمی دانند که
عاشق کیستند و دلربای ایشان چیست بیت

میل خلق جمله عالم تا ابد • گر شناسند و گرنه سوی تست •

در روی مو

وبرین دستور تمام این قصیده را شرح کرده است واز جهت اختصار برین
اقتصار افتاد ٭ وحضرت شیخ در تاریخ سنه سبع وعشرین وستمایه بردست
کفار شهادت یافته وسن مبارک وی دران وقت می گویند صد و
چهارده سال بوده وقبر وی در نشابورست رحمه الله تعالی

٥٦٥

شیخ مشرف الدین مصلح بن عبدالله السعدی الشیرازی رحمه الله تعالی

از افاضل صوفیه بود واز مجاوران بقعه شریف شیخ ابو عبدالله خفیف
قدس الله تعالی سره از علوم بهره تمام داشته واز آداب نصیبی کامل سفر
بسیار کرده است واقالیم را گشته وبارها بسفر حج پیاده رفته وبه
بتخانه سومنات در آمده بوده وبت بزرگتر ایشانرا شکسته واز مشایخ
کبار بسیاری را دریافته وبصحبت شیخ شهاب الدین رسیده وباوی در
کشتی سفر دریا کرده ٭ وگفته اند که وی در بیت المقدس وبلاد شام
مدتی مدید سقایی می کرد وآب بمردم می داد تا بخضر علیه السلام رسید
وویرا از زلال انعام وافضال خود سیراب گردانید ٭ وقتی ویرا بایکی
از اکابر ساحات واشراف فی الجمله گفت وگویی واقع شد آن شریف حضرت
رسالت را صلی الله علیه وسلم بخواب دید که ویرا عتاب کرد چون بیدار
شد بپیش شیخ آمد وعذرخواهی نمود واسترضای وی کرد ٭ یکی از
مشایخ منکر وی بود شبی در واقعه چنان دید که درهای آسمان گشاده
شد وملایکه باطبقهای نور نازل شدند پرسید که این چیست گفتند برای
سعدی شیرازیست که بیتی گفته که قبول حضرت حق سبحانه وتعالی افتاده
وآن بیت اینست ٭ شعر ٭ برگ درختان سبز در نظر هوشیار ٭
هر ورقی دفتریست معرفت کردگار ٭ آن عزیز چون از واقعه در آمد هم در شب
بدر زاویه شیخ سعدی رفت که ویرا بشارت دهد دید که چراغی افروخته وبا خود
زمزمه می کند چون گوش کشید همین بیت می خواند وی در شب جمعه

ماه

ماه شوال سنه احدی وتسعین وستمایه از دنیا رفته رحمه الله تعالی

٥٦٦

شیخ فخر الدین ابرهیم المشتهر بالعراقی قدس الله تعالی روحه

وی صاحب کتاب لمعاتست ودیوان شعر وی مشهورست از نواحی همدانست
در صغر سن حفظ قرآن کرده بوده وبغایت خوش می خواند چنانکه
همه اهل همدان شیفته آواز وی بوده اند وبعد از ان بتحصیل علوم اشتغال
نموده چنانکه گویند در سن هفده سالگی در بعض مدارس مشهوره همدان
بافادت مشغول بوده روزی جمعی قلندران بهمدان رسیدند وبا ایشان
پسری صاحب جمال وبروی شرب عشق غالب چون آن پسر را دید گرفتار شد
مادام که بهمدان بودند با ایشان بود چون از همدان سفر کردند وچند روز
برآمد بی طاقت شد ودرعقب ایشان برفت چون بایشان رسید برنگ ایشان
برآمد وهمراه ایشان بهندوستان افتاد ودر شهر مولتان بصحبت شیخ بهاء الدین
زکریا رسید ٭ گویند چون شیخ ویرا در خلوت نشاندند واز چله وی یک هفته گذشت
ویرا وجدی رسید وحالی بروی مستولی شد این غزل را گفت که بیت
نخستین باده کاندر جام کردند ٭ زچشم مست ساقی وام کردند ٭
وآنرا باواز بلند می خواند ومی گریست چون اهل خانقاه آنرا دیدند وآنرا
خلاف طریقه شیخ دانستند چه طریقه ایشان در خلوت جز اشتغال بذکر
یا مراقبه امری دیگر نمی باشد آنرا بر سبیل انکار بسمع شیخ رسانیدند شیخ
فرمود که شما را ازینها منع است اورا منع نیست چون روزی چند برآمد
یکی از مقربان شیخ را گذر بر خرابات افتاد شنید که آن غزل را خراباتیان
باچنگ وچغانه می گفتند پیش شیخ آمد وصورت حال را باز نمود وگفت باقی
شیخ حاکم اند شیخ سوال کرد که چه شنیدی بازگو چون بدین بیت رسید که بیت
چو خود کردند راز خویشتن فاش ٭ عراقی را چرا بدنام کردند
شیخ فرمود که کار او تمام شد برخاست وبدر خلوت عراقی آمد وگفت عراقی

مناجات در خرابات می‌کنی بیرون آی بیرون آمد و سر در قدم شیخ نهاد شیخ
بدست مبارک خود سر او را از خاک برداشت و دیگر ویرا بخلوت نگذاشت
و خرقه از تن مبارک خود کشید و در وی پوشانید و بعد از آن فرزند خود را
بعقد نکاح وی در آورد و ویرا از فرزند شیخ پسری آمد ویرا کبیر الدین لقب
کردند بیست و پنج سال در خدمت شیخ بود چون شیخ را وفات نزدیک رسید
ویرا بخواند و خلیفه خود ساخت و بجوار رحمت حق پیوست چون دیگران
التفات شیخ را نسبت بوی مشاهده کردند عرق حسد در ایشان بجنبید
بپادشاه وقت رسانیدند که اکثر اوقات وی بشعر می‌گذرد و صحبت وی همه
با جوانان صاحب جمال است ویرا استحقاق خلافت شیخ نیست چون شیخ
عراقی آنرا دانست عزیمت زیارت حرمین شریفین زادهما الله تعالی شرفا کرد
و بعد از زیارت ~~حرمین شریفین زادهما~~ بجانب روم رفت بصحبت شیخ صدر الدین
قونیوی قدس سره و از وی تربیت یافت جماعتی فصوص می‌خواندند استماع کرد
و در اثنای استماع لمعات را نوشت چون تمام کرد بنظر شیخ آورد شیخ آنرا بپسندید
و تحسین فرمود • معین الدین پروانه از امرای روم مرید و معتقد شیخ
عراقی بود بجهت شیخ در توقات خانقاهی ساخت و هر روز بملازمت شیخ می‌آمد
روزی بخدمت آمد و مبلغی زر همراه آورد و بنیازمندی تمام گفت که شیخ
ما را هیچ کاری نمی‌فرماید و التفاتی نمی‌نماید شیخ بخندید و گفت ای امیر
ما را بزر نتوان فریفتن بفرست و حسن قوال را بما رسان و این حسن قوال
در جمال دلپذیر بود و در حسن صوت بی نظیر و جمعی گرفتار وی بودند و در
حضور و غیبت هوادار وی چون امیر تعلق خاطر شیخ را بوی دریافت فی الحال
کسی بطلب وی فرستاد بعد از غوغای عاشقان و دفع مزاحمت ایشان ویرا
آوردند شیخ با امیر و سایر اکابر استقبال وی کردند چون نزدیک رسیدند
شیخ پیش رفت و بر وی سلام گفت و کنار گرفت آنگه شربت خواست و ویرا

شیخ

بایاران

با یاران وی بدست خود شربت داد و از آنجا بخانقاه شیخ رفتند و
صحبتها داشتند و سماعها کردند و خدمت شیخ در آن وقت غزلها گفت و از آنجمله این غزلست
بیت ساز طرب عشق که داند که چه سازست • کز زخمه او نه فلک اندر تک و تازست
و بعد از مدتی حسن قوال اجازت خواست و بمقام خود مراجعت کرد •
گویند روزی امیر معین الدین بطرف میدان میگذشت دید که شیخ
چوگان در دست میان کودکان ایستاده امیر با شیخ گفت ما از کدام
طرف باشیم شیخ گفت از آن طرف و اشارت براه کرد امیر روان شد و برفت
چون امیر معین الدین وفات یافت خدمت شیخ از روم متوجه مصر شد
و ویرا با سلطان مصر ملاقات افتاد سلطان مرید و معتقد وی شد و ویرا
شیخ الشیوخ مصر گردانید اما وی همچنان بی تکلف در بازارها گردیدی و گرد
هنگامها طواف کردی روزی در بازار کفشگران می‌گذشت نظرش بر کفشگر
پسری افتاد شیفته وی شد پیش رفت و سلام کرد و از کفشگر سوال کرد که این
پسر کیست گفت پسر منست شیخ بلبهای پسر اشارت کرد و گفت که ظلم نباشد
که این چنین لب و دندانی با چرم خر مصاحب باشد کفشگر گفت ما مردم فقیریم
و حرفه ما اینست اگر چرم خر بدندان نگیرد نان نیابد که بدندان گیرد سوال
کرد که هر روز چه مقدار کار کند گفت هر روز چهار درم شیخ فرمود که
هر روز هشت درم بدهم که او دیگر این کار مکن شیخ هر روز برفتی
و با اصحاب بر در دکان کفشگر بنشستی و فارغ البال در روی او نظر
کردی و اشعار خواندی و گریستی مدعیان این خبر بسلطان رسانیدند
از ایشان سوال کرد که این پسر را بشب یا بروز با خود می‌برد یا نه گفتند
نه گفت با وی در دکان خلوتی می‌سازد گفتند نه دوات و قلم خواست
و بنوشت که هر روز پنج دینار دیگر بر وظیفه خادمان شیخ فخر الدین عراقی
بیفزایند روز دیگر که شیخ را با سلطان ملاقات افتاد سلطان گفت

چنین استماع افتاده که شیخ را در دکان کفشگری با پسری نظری افتاده است
محقری بجهت خرجی شیخ تعیین یافت اگر شیخ خواهد آن پسر را بخانقاه برد
شیخ گفت ما را منقاد او می باید بود بر وی حکم نتوانیم کرد ، بعد از آن
شیخ را از مصر عزیمت شام شد سلطان مصر بملک الامراء شام نوشت که با
جملهٔ علما و مشایخ و اکابر استقبال کنند چون استقبال کردند ملک الامرا را
پسری بود بس با جمال چون شیخ را بر وی نظر افتاد بی اختیار سر در قدم
وی نهاد پسر نیز سر در قدم شیخ نهاد ملک الامرا نیز با پسر موافقت کرد اهل
دمشق را از آن انکاری در دل پیدا شد اما مجال نطق نداشتند چون شیخ
در دمشق مقام ساخت و شش ماه گذشت فرزند او کبیر الدین از مولتان
بیامد و مدتی در خدمت پدر بسر برد بعد از آن شیخ را عارضه پیدا شد
در روز وفات پسر را با اصحاب بخواند و وصیتها فرمود و وداع
کرد و این رباعی بگفت که **رباعیه**

در سابقه چون قرار عالم دادند ، ما نا که نه بر مراد آدم دادند
زان قاعده و قرار کان روز افتاد ، نه بیش بکس وعده و نی کم دادند

در هشتم ذو القعده سنه ثمان و ثمانین و ستمایه از دنیا برفت و قبر وی
در قفای مرقد شیخ محی الدین بن العربی است قدس الله تعالی روحهما در
صالحیهٔ دمشق و قبر فرزند وی کبیر الدین در پهلوی قبر وی رحمه الله تعالی

٥٦٧

امیر حسینی رحمه الله تعالی

نام وی حسین بن عالم بن ابی الحسین است در اصل از گزیو است که دیهی
از نواحی غور عالم بوده بعلوم ظاهری و باطنی و از کتاب وی کنز الرموز
چنان متبادر می شود که وی مرید شیخ بهاء الدین زکریاست بی واسطه
و مشهور میان مردم نیز چنین است اما در بعضی کتب نوشته چنین یافتم
که وی مرید شیخ رکن الدین ابو الفتح است و وی مرید پدر خود شیخ صدر الدین

و وی مرید پدر خود شیخ بهاء الدین زکریا مولتانی قدس الله تعالی ارواحهم ،
وی را مصنفات بسیارست بعضی منظوم چون کتاب کنز الرموز و زاد المسافرین
و بعضی منثور چون کتاب نزهة الارواح و روح الارواح و صراط مستقیم
و مرورا دیوان اشعارست بغایت لطیف و سوالات منظوم که شیخ محمود
جبستری از آن جواب گفته است و بنای کتاب گلشن راز بر آنست نیز از آن
وی است ، گویند که سبب توبهٔ وی آن بود که روزی بشکار بیرون رفته بود
آهویی پیش رسید خواست تا تیری بر وی افکند آهو بوی نگریست و گفت
حسینی تیر بر ما میزنی و خدای تعالی ترا از برای معرفت و بندگی آفریده است
نه از برای این و غایب شد آتش طلب در نهاد وی شعله بر آورد از هر چه داشت
بیرون آمد و با جماعتی جوالقیان همراه بمولتان رفت شیخ رکن الدین آن جماعت را
ضیافت کرد و چون شب شد حضرت رسالت را صلی الله علیه و سلم بخواب دید
که گفت فرزند مرا از میان این جماعت بیرون آور و بکار مشغول کن روزی
دیگر شیخ رکن الدین با ایشان گفت که در میان شما سید کیست اشارت
بامیر حسینی کردند وی را از میان ایشان بیرون آورد و تربیت کرد تا بمقامات
عالیه رسید پس اجازت مراجعت بخراسان داد بهراة آمد همه اهل هراة مرید و معتقد
وی بودند در سادس عشر شوال سنه ثمان عشر و سبعمایه از دنیا برفت
و قبر وی در مصرخ هراتست بیرون گنبد مزار عبدالله بن جعفر طیار رضی الله تعالی عنهم

٥٦٨

شیخ اوحدی اصفهانی قدس الله تعالی روحه

چنین استماع افتاده که وی از جملهٔ اصحاب شیخ اوحد الدین کرمانی است قدس سره
چنانکه این نسبت منبی از آنست وی را دیوان شعرست در غایت لطافت
و عذوبت و ترجیعاتی مشتمل بر حقایق و معارف و مثنویی بر وزن و اسلوب
حدیقهٔ شیخ سنایی جام جم نام در انجا بسی لطائف درج کرده است و از آن مثنوی است این ابیات **نظم**

اوحدی شصت سال سختی دید ، تا شبی روی نیکبختی دید ،

سرِ گفتارِ ما مجازی نیست ٭ بازکن دیده کین ببازی نیست
سالها چون فلک بسر گشتم ٭ تا فلک وار دیده ور گشتم
بر سر پای چله داشته ام ٭ چون نه از بهر زله داشته ام
از برون در میان بازارم ٭ وز درون خلوتیست با یارم
کس نبیند جمال سلوت من ٭ ره ندارد کسی بخلوت من
تا دل من بدوست پیوستست ٭ سورها گرد سر من بستست

و وی قصیدۀ رائیۀ حکیم سنایی را جوابی نیکو گفته است و عدد ابیات آن صد و شصت خواهد بود و مفتتح آن این ابیاتست **شعر**

سر پیوند ما ندارد یار ٭ چون توان شد ز بخت برخوردار
کار ما با یکی است در همه شهر ٭ وآن یکی تن نمی دهد در کار
همدمی نیست تا بگویم راز ٭ محرمی نیست تا بنالم زار
در خروشم ز صیت آن معشوق ٭ در سماعم بصوت آن مزمار

و در تاریخ اتمام جام جم گفته است **شعر**

چون ز تاریخ بر گرفتم فال ٭ هفتصد رفته بود و سی و سه سال
که من این نامۀ همایون فر ٭ عقد کردم بنام این سرور
چون بسالی تمام شد بلغ ٭ ختم کردم بلیلة القدر ثق

قبر وی در مراغۀ تبریزست و تاریخ وی برانجا سنۀ ثمان و ثلثین و سبعمایه نوشته اند

افضل الدین بدیل الحقایقی الخاقانی رحمه الله تعالی

هرچند وی شاگرد فلکی شاعرست و بشعر شهرت تمام یافته است چنین گویند که ویرا ورای طور شعر طوری دیگر بوده است که شعر در جنب آن کم بوده چنانکه حضرت مولوی قدس سره گفته است **بیت**

شعر چه باشد بر من تا که زنم لاف از و ٭ هست مرا فن دگر غیر فنون شعرا

و سخنان وی برین معنی شاهدست چنانکه می گوید **نظم**

صورت

٥٦٩

صورت من همه او شد صفت من همه او ٭ لاجرم کس من و من نشنود اندر سخنم
نز منم هیچ دری تام نگویند آن کیست ٭ چون بگویند مرا باید گفتن که منم

و در محل دیگر می گوید **نظم** عشق بیفشرد پای بر نمط کبریا

برد بدست نخست هستی ما از ما ٭ ما و شما را بنقد بیخودی خورست
زانکه نگنجد درو زحمت ما و شما ٭ و ازین قبیل در سخنان وی بسیارست

التمط ضرب من البسط معاً

و ازینها بوی آن می آید که ویرا از مشرب صافی صوفیان قدس الله تعالی اسرارهم شربی تمام بوده است ٭ وی در زمان خلافت المستضیء بنور الله بوده و در قصیدۀ عربیه در مدح بغداد گفته ذکر وی کرده و توفی المستضیء سنۀ خمس و سبعین و خمسمایه ٭ وی نیز قصیدۀ رائیۀ حکیم سنایی را جواب گفته است و عدد ابیات آن از صد و هشتاد گذشته و آنرا سه مطلع نهاده مطلع اولش اینست **شعر**

الصبوح الصبوح کامد کار ٭ النثار النثار کامد یار
کاری از روشنی چو آب خزان ٭ یاری از خوشدمی چو باد بهار
چرخ بر کار ما بوقت صبوح ٭ می کند لعبتان دیده نثار
و در آخر قصیده می گوید ٭ این قصیده ز جمع سبعیات
ثامن است از غرایب اشعار ٭ از در کعبه کرد آویزند
کعبه بر من فشاند ای استار ٭ زد قفا نبک را قفایی نیک
وامرؤ القیس را فکند از کار

٥٧٠

شیخ نظامی رحمه الله تعالی

ویرا از علوم ظاهری و مصطلحات رسمی بهرۀ تمام بوده است اما از همه دست داشته بوده است و روی در حضرت حق سبحانه و تعالی آورده چنانکه می گوید **نظم**

هرچه هست از دقیقهای نجوم ٭ با یکایک نهفتهای علوم
خواندم و سر هر ورق جستم ٭ چون ترا یافتم ورق شستم
همه را روی در خدا دیدم

وآن خدا بر همه ترا دیدم • عمر گرانمایه را از اول تا آخر بقناعت
و تقوی و عزلت و انزوا گذرانیده است هرگز چون سایر شعرا از غلبهٔ
حرص و هوا ملازمت ارباب دنیا نکرده بلکه سلاطین روزگار
بوی تبرک می جسته اند چنانک می گوید **نظم**

جون بعهد جوانی از بر تو • بدر کس نرفتم از در تو
همه را بر درم فرستادی • من نمی خواستم تو می دادی
جونکه بر درگه تو گشتم پیر • زآنچه ترسید نیست دستم گیر

مثنویهای پنجگانهٔ وی که به پنج گنج اشتهار یافته است اکثر آنها باستدعای
سلاطین روزگار واقع شده که امید واری آنرا که نام ایشان بواسطهٔ
نظم وی بر صفحهٔ روزگار بماند استدعا می نموده اند و اکثر آنها اگرچه بحسب
صورت افسانه است اما از روی حقیقت کشف حقایق و بیان معارف
را بهانه است یکجا در بیان آن معنی که صوفیه گفته اند که طالبان وصال و مشتاقان
جمال حق را دلیل وجود او هم وجود اوست و برهان شهود او هم شهود او می گوید

بژوهنده را یاوه زان شد کلید • کز اندازهٔ خویشتن در تو دید
کسی کز تو در تو نظاره کند • ورقهای بیهوده پاره کند
نشاید ترا جز بتو یافتن • عنان باید از هر دری تافتن

و جای دیگر در همین معنی می گوید **نظم**

عقل آبله پای و کوی تاریک • وانگاه رهی چو موی باریک
توفیق تو گر نه ره نماید • این عقده بعقل کی گشاید
عقل از در تو بصر فروزد • گر پای زره نهد بسوزد

و یکجا در ترغیب و تحریض بر اعراض از ماسوای حق سبحانه و اقبال
بر توجه بجناب کبریای وی میگوید **نظم**

بر بر از یخ ام که خون خواره است • زیرکی از بهر چنین چاره است

گرگ ز روباه بدندان ترست • روبه از آن دست که بردان ترست
جهد در آن کن که وفادار شوی • خود نپرستی و خدادار شوی

تاریخ اتمام اسکندرنامه که آخرین کتابهای وی است سنهٔ اثنتین و تسعین
و خمسمایه بوده است و عمر وی در آن وقت از شصت گذشته بوده رحمه الله تعالی

خسرو دهلوی رحمه الله تعالی

لقب وی یمین الدین است پدر وی از امرای قبیلهٔ لاچین بوده که از اتراک
نواحی بلخ اند • وی بعد از وفات سلطان مبارکشاه خلجی بخدمت و ملازمت
شیخ نظام الدین اولیا پیوست و ریاضات و مجاهدات پیش گرفت گویند
که چهل سال صوم دهر داشت و گویند که بهمراهی شیخ خود شیخ نظام الدین
بطریق طی ارض حج گزارده است و پنج بار حضرت رسالت را صلی الله علیه و سلم
در خواب دیده است و باشارت شیخ نظام الدین صحبت خضر را علیه السلام
دریافته است و از وی التماس آن نموده که آب دهن مبارک خود در دهان
وی کند خضر علیه السلام فرموده که این دولت را سعدی برد خسرو با خاطر
شکسته بخدمت شیخ نظام الدین آمده است و صورت حال خود باز نموده
شیخ نظام الدین آب دهان خود در دهان وی انداخته است و برکات آن
ظاهر شده چنانک نود و نه کتاب تصنیف کرده است و می گویند که در
بعض مصنفات خود نوشته است که اشعار من از پانصد هزار کمتر است
و از چهارصد هزار بیشتر و می گویند که شیخ سعدی را در ایام جوانی دریافته
بوده و بآن افتخار می کرده • وی را از مشرب عشق و محبت چاشنی تمام بوده است
چنانچه در سخنان وی ظاهرست و صاحب سماع و وجد و حال بوده است
شیخ نظام الدین می گفته و می گفته که در قیامت هر کسی بچیزی فخر کند فخر من
بسوز سینهٔ این ترک الله یعنی خسرو خواهد بود • وی گفته که وقتی در
خاطر من افتاد که خسرو نام امراست چه بودی اگر نام من نام فقرا بودی که در

اکر بشناسی فن کاسه لیسی
بجز کاسه در جیزی نلیسی

٥٧٣

چشمرا بآن نام خواندندی واین معنی را بحضرت شیخ عرضه داشت کردم فرمود
که بوقت صالح برای تو نامی خواسته شود خسرو مراقب این معنی بود تا آنک
روزی شیخ کفت که بر من جنین مکشوف شد که ترا در قیامت محمد کاسه لیس
خوانند وی شب جمعه فوت شده است در سنه خمس وعشرین وسبعمایه ومدت عمر وی
هفتاد وجهار سال بوده است ودر پایان شیخ خودش دفن کرده اند

حسن دهلوی رحمه الله تعالی

لقب ونسبت وی نجم الدین حسن بن علاء السجزی است وی کاتب ومرید
شیخ نظام الدین اولیا بوده باوصاف واخلاق مرضیه متصف بوده است
صاحب تاریخ هند کوید که در مکارم اخلاق ودر لطافت وظرافت مجالس
واستقامت عقل وروش صوفیه ولزوم قناعت واعتقاد پاکیزه ودر تجرد
وتفرد از علایق دنیوی وخوش بودن وخوش کذرانیدن بی اسباب صوری
همجون او بی کتر دیده ام وجنان شیرین مجلس ومودب ومهذب بود که راحتی
که از مجالست وی یافتم از مجالست هیجکس نمی یافتم • وهم صاحب تاریخ کوید
که سالها مرا با امیر خسرو وامیر حسن تودد ویکانکی بود نه ایشان بی صحبت
من توانستندی بود ونه من بی صحبت ایشان ومیان بواسطه من میان هر دو
استاد جنان رابطهٔ محبت ووداد استحکام یافته بود که بخانهای
یکدیکر آمد شد کردندی • وهم وی کوید که از کمال اعتقادی
که امیر حسن را بشیخ نظام الدین بود انفاس متبرکهٔ شیخ را که در
مجالس صحبت شنیده بود در جند جلد جمع کرده است وانرا فواید
الفواید نام نهاده ودرین روزکار درین دیار دستور ارباب ارادت شده
وویرا ورای آن دواوین متعدده وصحایف نثر ومثنویات بسیارست

فمن رباعیاته

دارم دلکی غمین بیامرز ومپرس • صد واقعه در کمین بیامرز ومپرس

شرمنده شوم اکر بپرسی عملم • ای اکرم اکرمین بیامرز ومپرس

ومنها ایضا

یک حرف تو چل صباح عالم را نور • یک حرف تو هشت خلد را مایهٔ حور
حرف سیمین چهل ولی داد ستور • زان چار چهار رکن عالم معمور

٥٧٤

شیخ کمال خجندی قدس الله تعالی سره

وی بسیار بزرک بوده است واشتغال وی بشعر وتکلف دران ستر
وتلبیس را بوده باشد بلکه می شاید که برای آن بوده باشد که ظاهر
مغلوب باطن نشود واز رعایت صورت عبودیت باز نماند جنانک
خود می کوید **بیت** این تکلفهای من در شعر من
کلمینی یا حمیرای منست • علی الدوام بریاضات ومجاهدات
مشغول می بوده • خدمت خواجه عبید الله ادام الله بقاءه می فرمودند
که وی جند کاه در شاش می بوده است والده من میکفت که وی
دران مدت که آنجا بود حیوانی نمی خورد یکبار از وی التماس
کردیم که جه شود که طعامی که دران کوشت باشد خورده شود
مرا کاوی بود بغایت خوب وفربه خدمت شیخ بر وجه طیبت
فرمود که هر کاه که تو کاو خود را بکشی ما کوشت بخوریم من بی آنک
ویرا وقوف باشد کاو را بکشتم وازان طعامی مهیا ساختم بجهت
خاطر من ازان کوشت بخورد • در زاویه که در تبریز داشته
خلوتی بوده است که شب درانجا بسر می برده وکسی دیکرا آنجا کم
می رسیده جون بعد از وفات وی آنرا دیده اند غیر از بوریایی که بر
آنجا می نشسته یا می خفته وسنکی زیر سر می نهاده جیز دیکر نیافتند •
خدمت شیخ زین الدین خوافی رحمه الله می کفته است که در وقت
تحصیل علوم در تبریز بصحبت وی رسیده می شدم را باین طریق دلالت

می کرد ومیگفت بنسبت ارادت مادر آی من کفتم که مرا نسبت بشما دغدغها
درخاطر می کردد کفت بکوی تا ازان جواب کویم من هیچ نکفتم امّا در اواخر
که باین طریق درآمدم ومرا دران کشادی شد دانستم که ویرا مرتبهٔ ارشاد که
پیش وی کار توان کرد بود • کویند دران وقت که در سرای می بوده است
موضعی بوده است که دران وقت که آب طغیان می کرده دران موضع خرابیء
بسیار می کرده چون وقت طغیان آب نزدیک رسیده آن قصه را با وی
کفته اند فرموده است که خیمهٔ مرا دران موضع بزنید خیمهٔ ویرا انجا زده اند
در انجا می بوده است چندانک وقت طغیان آب کذشته است ودران موضع
هیچ خرابی واقع نشده • وفات وی در سنهٔ ثلث وثمانمایه بوده
وقبر وی در تبریزست وبر لوح قبر وی این بیت نوشته اند **بیت**

• کمال از کعبه رفتی بر در یار • هزارت آفرین مردانه رفتی •

٥٧٤

مولانا محمد شیرین مشهور بمغربی رحمه الله تعالی

وی مرید شیخ اسمعیل سیسی است که وی از اصحاب شیخ نور الدین عبد الرحمن
اسفراینی است قدس سره • ومی کویند که در بعض سیاحات بدیار مغرب
رسیده است وانجا از دست یکی از مشایخ که نسبت وی بشیخ بزرکوار شیخ
محیی الدین بن العربی قدس الله تعالی روحه می رسیده است خرقه پوشیده
• با شیخ کمال خجندی رحمه الله معاصر بوده وصحبت هم داشته است • کویند
دران وقت که شیخ این مطلع کفته بوده است که **بیت**
چشم اکر اینست وابرو این وناز وشیوه این • الوداع ای زهد وتقوی الفراق ای عقل ودین
چون بمولانا رسیده کفته است که شیخ بسیار بزرک است چرا شعری باید کفت
که جز معنی مجازی محملی دیکر نداشته باشد شیخ آنرا شنیده است
از وی استدعاء صحبت کرده وخود بطبخ قیام نموده ومولانا نیز دران
خدمت موافقت کرده دران اثنا شیخ آن مطلع را خوانده است وفرموده است

که چشم عین است پس می شاید که بلسان اشارت از عین قدم که ذات است
بآن تعبیر کنند وابرو حاجب است پس می تواند بود که آنرا اشارت بصفات
که حجاب ذات است دارند خدمت مولانا تواضع نموده است وانصاف داده •
وقتی شیخ اسمعیل سیسی رحمه الله درویشانرا در اربعین می نشانده خدمت
مولانا را نیز طلب داشته است مولانا این غزل کفته است وبعرض رسانیده **غزل**

تا مهر تو دیدیم ز ذرات کذشتیم • از جمله صفات از پی آن ذات کذشتیم
در خلوت تاریک ریاضات کشیدیم • در واقعه از سبع سموات کذشتیم
دیدیم که اینها همه خوابست وخیالست • مردانه ازین خواب وخیالات کذشتیم
با ما سخن از کشف وکرامات چه کویی • چون ما ز سر کشف وکرامات کذشتیم
ای شیخ اکر جمله کمالات تو اینست • خوش باش کزین جمله کمالات کذشتیم
اینها بحقیقت همه آفات طریق اند • ما در طلب از جملهٔ آفات کذشتیم
ما از پی نوری که بود مشرق انوار • از مغربی وکوکب ومشکات کذشتیم

چون شیخ این غزل را شنید وقت وی خوش شد واستحسان نمود خدمت مولانا
در سن شصت سالکی وفات کرده سنهٔ تسع وثمانمایه رحمه الله تعالی

٥٧٥

شمس الدین محمد الحافظ الشیرازی رحمه الله تعالی

وی لسان الغیب وترجمان الاسرارست بسا اسرار غیبیه ومعانی حقیقیه
که در کسوت صورت ولباس مجاز باز نموده هرچند معلوم نیست که وی
دست ارادت پیری کرفته ودر تصوف بیکی ازین طایفه نسبت درست کرده
امّا سخنان وی چنان بر مشرب این طایفه واقع شده است که هیچکس را آن
اتفاق نیفتاده
یکی از عزیزان سلسلهٔ خواجکان قدس الله تعالی اسرارهم فرموده است که هیچ
دیوان به از دیوان حافظ نیست اکر مرد صوفی باشد • وچون اشعار وی
ازان مشهورترست که بایراد احتیاج داشته باشد لاجرم عنان قلم ازان مصروف
می کردد • وفات وی در سنهٔ اثنتین وتسعین وسبعمایه بوده است رحمه الله تعالی

فی ذکر النسآء العارفات الواصلات الی مراتب الرجال

صاحب فتوحات رحمه الله تعالی در باب هفتاد و سیم از فتوحات بعد از ان که ذکر بعضی از طبقات رجال الله کرده است می گوید و کل ما نذکره من هولآء الرجال باسم الرجال فقد یکون منهم النساء ولکن یغلب ذکر الرجال قیل لبعضهم کم الابدال قال اربعون نفسا فقیل له لم لا تقول اربعون رجلا فقال قد یکون فیهم النسآء ⁕ و شیخ ابو عبد الرحمن السلمی صاحب طبقات المشایخ رحمه الله تعالی در ذکر احوال نسوه عابدات و نساء عارفات علیحده کتابی جمع کرده است و شرح احوال بسیاری از ایشان در بیان آورده شعر

⁕ ولو کان النساء کمن ذکرنا ⁕ لفضلت النساء علی الرجال ⁕
⁕ فلا التانیث لاسم الشمس عیب ⁕ ولا التذکیر فخر للهلال ⁕

۱

رابعه عدویه رحمها الله تعالی

وی از اهل بصره بوده سفیان ثوری رضی الله عنه از وی مسایل می پرسید و بوی می رفت و بموعظت و دعای وی رغبت می نمود ⁕ روزی سفیان بروی در آمد و دست بر آورد و گفت اللهم انی اسالک السلامه رابعه بگریست سفیان پرسید که چه می گریاند ترا گفت تو مرا بمعرض گریه در آوردی سفیان گفت چون گفت ندانسته که سلامت از دنیا در ترک اوست و تو بآن آلوده ⁕ رابعه گفته است که هر چیزی را ثمره ایست و ثمره معرفت روی بخدای تعالی آوردن است ⁕ و هم وی گفته استغفر الله من قلة صدقی فی استغفر الله سفیان از وی پرسید که بهترین چیزی که بنده بآن بخدای تعالی تقرب جوید کدام است گفت انکه بداند که بنده از دنیا و آخرت غیر ویرا دوست نمی دارد ⁕ روزی سفیان در پیش وی گفت وا حزناه گفت دروغ مگوی اگر تو محزون بودی ترا زندگانی خوشگوار نبودی ⁕ و هم وی گفته اندوه من از ان نیست که اندوهگینم اندوه من از انست که اندوهگین نیستم

۲ ۳۲۳

لبابة المتعبده رحمها الله تعالی

وی از اهل بیت المقدس است ⁕ وی گفته است که من از خدای تعالی شرم می دارم که مرا بغیر مشغول بیند ⁕ شخصی ویرا گفت که بحج می روم چون بانجا رسم چه دعا کنم گفت از خدای تعالی آن طلب که از تو خشنود شود و ترا بمقام خشنودان از خود برساند و ترا در میان دوستان خود گم نام گرداند

۳

مریم البصریه رحمها الله تعالی

وی از اهل بصره است در روزگار رابعه بوده و با وی صحبت داشته و خدمت وی کرده و بعد از رابعه نیز چندگاه زیسته و در محبت سخن گفتی و چون سخنان محبت شنیدی بیخود گشتی ⁕ و گویند وی در مجلسی که از محبت سخن می گفتند حاضر شد زهره وی بدرید و هم در مجلس جان بداد ⁕ وی گفته است که هرگز غم روزی نخوردم و در طلب آن رنج نکشیدم تا این آیت شنیده ام که وفی السمآء رزقکم و ما توعدون

۴

ریحانة الوالهه رحمها الله تعالی

از متعبدات بصره بوده است در ایام صالح مری رحمه الله تعالی این ابیات را پیش گریبان خود نوشته بوده است شعر

انت انسی وهمتی وسروری ⁕ قد ابی القلب ان یحب سواکا
یا عزیزی وهمتی ومرادی ⁕ طال شوقی متی یکون لقاکا
لیس سؤلی من الجنان نعیم ⁕ غیر انی ارید ان القاکا

۵

معاذة العدویه رحمها الله تعالی

از اقران رابعه عدویه است و با وی صحبت داشته چهل سال روی خود بآسمان بالا نکرد و هرگز در روز چیزی نخورد و در شب خواب نکرد ویرا گفتند که ضرر بسیار می رسانی بنفس خود گفت هیچ ضرر نمی رسانم خواب شب را بروز انداخته ام و خوردن روز را بشب ⁕

۶

عفیرة العابده رحمها الله تعالی

وی از اهل بصره است و با معاذهٔ عدویه صحبت داشته چندان بگریست که چشم وی نابینا شد کسی گفت چه سختست نابینائی وی گفت محجوب بودن از خدای تعالی سخترست و کوری دل از فهم مراد خدای تعالی در امرهای وی سختر و سختر

۷

شعوانه رحمها الله تعالی

وی از عجم بود و در ابله می نشست آواز خوب داشت و بنغمات خوش وعظ می گفت و چیزی میخواند زاهدان و عابدان و ارباب قلوب در مجلس وی حاضر می شدند كانت من المجتهدات الخايفات الباكيات المبكيات ۰ ویرا گفتند می ترسیم که از بس گریه چشم تو نابینا شود گفت در دنیا کور شدن از گریهٔ بسیار مراد و سترست از کور شدن از عذاب النّار ۰ وی گفته است که چشمی که از لقای محبوب خود باز ماند و بدیدار وی مشتاق باشد بی گریه نیک نمی نماید ۰ گویند چندان اندوه بر وی غلبه کرد که از نماز و عبادت باز ماند در خواب کسی بوی آمد و گفت شعر

اِذری دموعک اِمّا كنتِ شاجیةً ۰ انّ النیاحة تشفی للحزینینا

جدّی و قومی و صومی الدهر داببةً ۰ فانّما الدّؤب من فعل المطیعینا

بطاعت باز گشت و باین ابیات ترنم می کرد و می گریست و زنان با وی می گریستند ۰ گویند که چون بر شد فضیل عیاض بوی آمد و طلب دعا کرد گفت ای فضیل میان تو و خدای تعالی هیچ چیزی هست که اگر دعا کنم سبب اجابت شود فضیل شهقه بزد و بیخود بیفتاد

۸

کردیه رحمها الله تعالی

از بصره یا از اهواز بود و خدمت شعوانه می کرد داشت ۰ وی گفته که شبی پیش شعوانه بودم در خواب شدم پای خود بر من زد و گفت برخیز ای کردیه اینجا جای خواب نیست جای خواب گورست ۰ ویرا گفتند که از برکات صحبت شعوانه چه رسید ترا گفت از ان وقت باز که بخدمت وی رسیدم

دنیا را دوست نداشتم و غم روزی نخوردم و هیچکس از اهل دنیا در چشم من بزرگ ننمود از جهت طمع و هیچیک از مسلمانان را خرد نشمردم

۹

حفصه بنت سیرین رحمها الله تعالی

خواهر محمد سیرین بود و در زهد و ورع چون برادر خود بود ویرا آیات و کرامات بوده است ۰ گویند که وی شب در خانهٔ خود چراغ روشن کرد و بر میخواست و نماز می گزارد وقت بودی که چراغ وی بمردی و خانهٔ وی روشن بودی تا صباح

۱۰

رابعهٔ شامیه رحمها الله تعالی

وی زوجهٔ احمد بن ابی الحواری بود احمد بن ابی الحواری گوید که احوال وی مختلف بود گاهی بر وی عشق و محبت غلبه می کرد و گاهی انس و گاهی خوف در حال غلبهٔ محبت می گفت شعر

حبیبٌ لیس یعدله حبیبٌ ۰ وما لسواه فی قلبی نصیبُ ۰

حبیبٌ غاب عن بصری و شخصی ۰ ولکن عن فؤادی لا یغیب ۰

و در حال انس می گفت شعر

ولقد جعلتک فی الفؤاد محدّثی ۰ وابحت جسمی من اراد جلوسی ۰

فالجسم منّی للجلیس مؤانسٌ ۰ وحبیب قلبی فی الفؤاد انیسی ۰

و شنیدم که در حال خوف میگفت شعر

وزادی قلیلٌ لا اراه مبلّغی ۰ أللزاد ابکی ام لطول مسافتی

أتحرقنی بالنار یا غایة المنی ۰ فاین رجائی منک این مخافتی

و احمد بن ابی الحواری را می گفته لستُ اُحبّک حبّ الازواج انما احبّک حبّ الاخوان ۰ و وقتی که طعامی بختی گفتی ای سیدی بخور که این طعام پخته نشده است مگر بتسبیح ۰ احمد بن ابی الحواری گفته است که روزی پیش وی طشتی بود گفت این طشت را بردار که بر اینجا نوشته می بینم که امیر المؤمنین هارون الرشید مرد تفحص کردند هارون الرشید مرده بود

٦٠

١١

حکیمهٔ دمشقیه رحمها الله تعالی

از سادات نساء شام بوده است واستاد رابعهٔ شامیه است احمد بن ابی الحواری گفته است که رابعه گفت که بر حکیمهٔ دمشقیه در آمدم وی بر مصحف قران می خواند گفت ای رابعه شنیده ام که شوهر تو یعنی احمد بن الحواری بر سر تو زنی دیگر میخواهد گفتم آری گفت وی چون می پسندد با آن عقلی که دارد که دل خود را بدو زن از خدای تعالی مشغول گرداند مگر بتو نرسیده است تفسیر این آیت که الا من اتی الله بقلب سلیم گفتم نی گفت تفسیر این آیت آنست که بخدای تعالی رود در دل تو هیچ چیز نباشد غیر از وی رابعه گوید که از پیش وی بیرون آمدم واز اثر آن سخن تمایل کنان می رفتم واز مردان که دران راه پیش می آمد ند شرم می داشتم که گمان نبرند که من مستم

برسی م

١٢

ام حسان رحمها الله تعالی

از زهاد اهل کوفه بوده است سفیان ثوری بزیارت وی میرفته وبعضی گویند که ویرا بزنی بخواست ٥ سفیان گفته است که وقتی بر وی در آمدم درخانهٔ وی غیر از یک پاره حصیر کهنه هیچ ندیدم گفتم اگر رقعهٔ بپسران عم تو نوشته شود رعایت حال تو می کنند وی گفت ای سفیان در چشم دل من پیش ازین بزرگتر بودی ازین که اکنون شدی من هرگز دنیا را سوال نمی کنم از کسی که مالک آنست وقادرست بر آن ومتصرف است چون سوال کنم از کسی که قادر نیست بران ای سفیان والله که من دوست نمی دارم که بر من وقتی گذرد که دران وقت از خدای تعالی بغیر وی مشغول باشم سفیان از ان سخن بگریست ٥

١٣

فاطمهٔ نیسابوریه قدس سرها

از قدماء نساء خراسان بود واز کبار عارفات ابو یزید بسطامی قدس الله تعالی سره بر وی ثنا گفته است وذوالنون مصری از وی سوالها کرده در مکه مجاور بوده وگاهی به بیت المقدس می رفت وباز بمکه مراجعت می کرد بمکه در راه

عمرها

عمرها در سنة ثلث وعشرین ومأتین برفته از دنیا ٥ روزی برای ذوالنون چیزی فرستاد ذوالنون قبول نکرد وگفت در قبول کردن چیزی از نسوان مذلتست ونقصان فاطمه گفت در دنیا هیچ صوفی از ان بهتر وبزرگتر نیست که سبب در میان نبیند ٥ ابو یزید گفته است که در عمر خود یک مرد ویک زن دیدم

آن زن فاطمهٔ نیسابوریه بود از هیچ مقام ویرا خبر نکردم که آن خبر ویرا عیان نبود ٥ یکی از مشایخ ذوالنون را پرسید که کرا بزرگتر دیدی ازین طایفه گفت زنی بود در مکه که ویرا فاطمهٔ نیسابوریه می گفتند در فهم معانی قرآن سخنان می گفت که مرا عجب می آمد ٥ وی گفته من لم یکن الله منه علی بال فانه یتخطی فی کل میدان ویتکلم بکل لسان ومن کان الله منه علی بال اخرسه الا عن الصدق والزمه الحیاء منه والاخلاص ٥ وهم وی گفته الصادق والمتقی الیوم فی بحر تضطرب علیه امواجه یدعو ربه دعاء الغریق یسال ربه الخلاص والنجاة ٥ وهم وی گفته من عمل لله علی المشاهدة فهو عارف ومن عمل علی مشاهدة الله ایاه فهو المخلص

١٤

زیتونه رحمها الله تعالی

نام وی فاطمه است خدمت ابو حمزه وجنید ونوری قدس الله تعالی ارواحهم کرده بود ٥ وی گفته است که روزی سرما سخت بود بر نوری در آمدم وگفتم هیچ می خوری گفت آری گفتم چه چیز بیاوردم گفت نان وشیر آوردم وپیش وی آتش کرده بودند ودست وی از خاکستر سیاه شده بود بهر جا از دست وی که شیر می رسید سیاهی شسته می شد چون آنرا بدیدم با خود گفتم یا رب ما اقذر اولیاءک ما فیهم احد نظیف پس از پیش وی بیرون رفتم بجایی رسیدم زنی در من آویخت که اینجا یک رزمه جامه بود تو برده و مرا پیش امیر برد نوری آنرا شنید در عقب من پیش امیر حاضر شد وگفت ویرا مرنجان که وی از اولیاء خدایست سبحانه امیر گفت من چه حیله کنم که خصم وی آنرا از وی می طلبد ناگاه کنیزکی سیاه پیدا شد وآن رزمه با وی وگفت ویرا بگذارید که رزمه را یافتیم

پس نوری دست مرا بگرفت واز پیش امیر بیرون آورد وگفت چرا گفتی ما اُوحِشَ اولیاء کَ واَقْذَرَهُم گفتم تو برکردم از آنجه گفته بودم

١٥

فاطمة البردعیة رحمها الله تعالی

در اردبیل می بوده قیل کانت من العارفات المتکلمات بالشطح بعضی مشایخ ویرا از قول رسول صلی الله علیه وسلم که از حضرت حق سبحانه حکایت کرده است که انا جلیس من ذکرنی سوال کرد ساعتی با آن سایل سخنان گفت پس گفت انّ الذکران تشهد ذکر المذکور لک مع دوام ذکرک له فیفنی ذکرک فی ذکره ویبقی ذکره لک حین لا مکان ولا زمان

١٦

ام علی زوجة احمد خضرویه رحمها الله تعالی

وی از اولاد اکابر بود ومال بسیار داشت همه را بر فقرا نفقه کرد وبا احمد در آنجه بود موافقت نمود بایزید را وابو حفص را قدس الله تعالی روحهما دیده بود واز بایزید سوالات کرده بود ● ابو حفص گفته است که همیشه حدیث زنان را مکروه می داشتم تا آن وقت که ام علی زوجهٔ احمد خضرویه را دیدم پس دانستم که حق سبحانه معرفت وشناخت خود را انجا که می خواهد می نهد ● بایزید قدس سره گفته است هرکه تصوف ورزد باید که بهمتی ورزد چون همت ام علی زوجهٔ احمد خضرویه یا با حالی همچون حال او ● ام علی گفته است که خدای تعالی خلق را بخود خواند بانواع لطف ونیکویی اجابت نکردند پس بر ایشان ریخت بلاهای گوناگون تا ایشان را ببلا بسوی خود باز گرداند زیرا که ایشان را دوست می دارد ● وهم وی گفته است فوت حاجت آسان ترست از خواری کشیدن از برای آن ● زنی از اهل بلخ بوی آمد که آمده ام که بخدای تعالی تقرب جویم بوسیلهٔ خدمت تو مر ورا گفت چرا بواسطهٔ خدمت خدای تعالی بمن تقرب نمی جویی

١٧

ام محمد والدة الشیخ ابی عبدالله بن خفیف رحمها الله تعالی

کانت

کانت من العابدات القانتات همراه پسر خود ابو عبدالله بن خفیف از راه بحر بسفر حجاز رفت ومر ورا مکاشفات ومشاهدات بسیارست گویند که شیخ در عشر اخیر رمضان احیاء شب می کرد تا شب قدر دریابد ببام بر آمده بود ونماز می کرد ووالدهٔ وی ام محمد در درون خانه متوجه حق سبحانه نشسته بود ناگاه انوار شب قدر بر وی ظاهر شدن گرفت آواز داد که ای محمد ای فرزند آنجه تو آنجا می طلبی اینجاست شیخ فرود آمد وآن انوار را دید ودر قدم والده افتاد وبعد از آن شیخ می گفت که از آن وقت باز قدر والدهٔ خود دانستم

١٨

فاطمة بنت ابی بکر الکتانی رحمها الله تعالی

وی در مجلس سمنون محب وقتی که از محبت سخن می گفت جان بداد ● وباوی سه نفر دیگر از مردان جان بدادند

١٩

فضة رحمها الله تعالی

شیخ ابو الربیع مالقی رحمه الله گفته است که شنیدم حال زنی از صالحات در بعض دیهها مرا داعیهٔ زیارت وی شد از برای اطلاع بر کرامتی که از وی شهرت گرفته بود وآن زن را فضّه می خواندند چون بآن دیه که آن زن آنجا بود رسیدیم حکایت کردند که گوسفندی دارد که از وی شیر وعسل می دوشد ما قدحی نو بخریدیم وبیامدیم پیش آن زن وبر وی سلام کردیم پس گفتیم می خواهیم که ببینیم آنجه می گویند از گوسفند شما گوسفند را حاضر آورد بدوشیدیم در آن قدح وبیاشامیدیم شیر بود وعسل از قصهٔ وی پرسیدیم گفت ما را گوسفندی بود وما قومی فقیریم روز عید شوهر من گفت ووی مردی صالح بود که ما امروز این گوسفند را قربان می کنیم گفتم نه زیرا که ما را رخصت هست در ترک قربان وخدای تعالی احتیاج ما می داند باین گوسفند اتفاقا در آن روز مهمانی رسید شوهر را گفتم ما باکرام ضیف ماموریم برخیز وآنرا

بکشی اما جایی که طفلکان ما نبینند که بر کشتن آن کریه کنند آنرا بیرون برد
که در پس دیوار قربان کند ناکاه دیدم که کوسفندی بدیوار خانه
برجست و بخانه فرود آمد من کفتم مکر آن کوسفند از شوهر من کریخته است
بیرون رفتم دیدم که آنرا پوست می کند در عجب ماندم و قصه را با شوهر
بکفتم کفت شاید که خدای تعالی عوضی داده باشد بهتر ازان که مهمانرا
کرامی داشتیم بعد ازان کفت ای فرزند بدرستی که این کوسفند درد لهای
مریدان جرا می کند جون دلهای ایشان خوش است شیر او خوش است
و اکر متغیر است شیر او نیز متغیر است پس شما دلها خوش کردانید
امام یافعی رحمه الله می کوید که مراد بمریدان که آن زن کفت وی و شوهر ویست
ولکن عام ذکر کرد از برای ستر و تلبیس و از برای تحریض مریدان بر طیب
قلوب و معنی آنست که جون خوش است دلهای ما خوش است آنجه نزد ماست
پس شما نیز خوش کردانید دلهای خود تا خوش شود آنجه نزد شماست

٢٥

تلمیذه سری سقطی رحمها الله تعالی

زنی بود شاکرد سری سقطی و آن زن را پسری بود پیش معلم معلم آن
پسر را باسیا فرستاد وی در آب افتاد و غرق شد معلم شیخ سری را
ازان معنی خبر داد سری کفت برخیزید و با من بیایید تا پیش مادر وی
رویم برفتند شیخ سری قدس سره با مادر کودک بنیاد سخن کرد در صبر
بعد ازان در رضا زن کفت ای استاد مراد تو ازین تقریر چیست
کفت پسر تو غرق شده است کفت پسر من کفت بلی کفت بدرستی که
خدای تعالی این نکرده است شیخ سری باز در صبر و رضا سخن آغاز
کرد زن کفت برخیزید و با من بیایید برخاستند و با وی برفتند تا بجوی
آب رسیدند پرسید که کجا غرق شده است کفتند اینجا آنجا رفت و بانک
زد که فرزند محمد کفت لبیک ای مادر آن زن باب فرو رفت و دست پسر

بکرفت

بکرفت و بخانه برد شیخ سری التفات بشیخ جنید کرد و کفت این جیست
جنید کفت این زن رعایت کننده است هرچیزی را که خدای تعالی بر وی
واجب کرده است و حکم هر که جنین باشد آنست که هیچ حادثه حادث نشود
نسبت بوی مکر که ویرا بآن اعلام کنند جون ویرا بفوت پسر اعلام نکردند دانست که
آن حادث نشده است لاجرم انکار کرد و کفت خدای تعالی این نکرده است

٢١

تحفه رحمها الله تعالی

سری سقطی کوید رحمه الله تعالی که شبی خوابم نیامد و قلق و اضطرابی عجب
داشتم جنانکه از تهجد محروم ماندم جون نماز بامداد کردم بیرون رفتم
و بهر جا که کمان می بردم که شاید اینجا ازان اضطراب تسکینی شود کذر کردم
هیچ سودی نداشت آخر کفتم به بیمارستان بکذرم و اهل ابتلا را ببینم
باشد که بترسم و منزجر شوم جون به بیمارستان درآمدم دل من بکشاد و سینه
من منشرح شد ناکاه کنیزکی دیدم بسیار تازه و پاکیزه جامهای فاخر پوشیده
بویی خوش از وی بمشام من رسید منظری زیبا و جمالی نیکو داشت و بهر دو
پای و هر دو دست در بند بود جون مرا دید جشمها پر آب کرد و شعری بخواند
صاحب بیمارستانرا کفتم این کیست کفت کنیزکیست دیوانه شده خواجه
وی ویرا بند کرده مکر باصلاح آید جون سخن صاحب بیمارستان شنید
کریه در کلوی وی کره شد بعد ازان این ابیات خواندن کرفت **شعر**

مَعْشَرَ النّاسِ ما جُنِنْتُ ولکن ٭ انا سکرانةٌ وقلبی صاحی
اَغْلَلْتُمْ یَدِی ولَمْ آتِ ذنبا ٭ غیر جهدی فی حُبّه وافتضاحی
انا مفتونةٌ بِحُبِّ حبیبٍ ٭ لستُ اَبْغِی عن بابه من بَراح
فصلاحی الّذی زعمتم فسادی ٭ وفسادی الذی زعمتم صلاحی
ما علی من اَحَبَّ مولی الموالی ٭ وارتضاه لنفسه من جُناح

سخن وی مرا بسوخت و باندوه و کریه آورد جون آب جشم من بدید کفت

چندم

ای سری این کریه است بر صفت او چون باشد اکر او را شناسی چنانچه
حق معرفت است بعد از ان ساعتی بیخود شد چون با خود آمد کفتم ای
جاریه کفت لبیک ای سری کفتم مرا از کجا می شناسی کفت جاهل نشدم از ان
زمان که ویرا شناختم کفتم می شنوم که یاد محبت می کنی کرا دوست می داری
کفت انکس را که شناسا کردانید ما را بنعمتهای خود و منت نهاد بر ما بعطای
خود بدلها قریب است و سایلانرا مجیب کفتم ترا اینجا که محبوس کرده است
کفت ای سری حاسدان بهم یاری کردند بعد از ان شهقه بزد که من کمان بردم
که مکر حیوة از وی مفارقت کرد بعد از ان با خود آمد و بیتی چند مناسب
حال خود بخواند صاحب بیمارستانرا کفتم او را رها کن رها کرد کفتم برو
هر جا که خواهی کفت ای سری بکجا روم و مرا جای رفتن نیست انکه حبیب
دل منست مرا مملوک بعضی ممالیک خود کردانیده است اکر مالک من راضی
شود بروم و الا صبر کنم کفتم والله که وی از من عاقلترست ناکاه خواجه
وی به بیمارستان درآمد و صاحب بیمارستانرا کفت که تحفه کو کفت
دراندرونست و شیخ سری بنزد اوست خرم شد درآمد و بر من سلام
کفت و مرا تعظیم بسیار کرد کفتم این کنیزک او لیترست از من بتعظیم سبب
چیست که ویرا محبوس کرده کفت چیزهای بسیار عقل وی رفته است نمی خورد و
نمی آشامد و خواب نمی کند و ما را نمی کذارد که خواب کنیم بسیار فکر و بسیار
کریه است و حال انکه تمام بضاعت من ویست ویرا خریده ام بهمه مال خود
به بیست هزار درم و امید در بسته بودم که مثل بهای وی بر وی سود کنم
از جهت کمالی که در صنعت خود دارد کفتم صنعت او چیست کفت مطربه است
کفتم چند کاه هست که این زحمت بوی رسیده کفت یکسال کفتم ابتداء آن
چه بود کفت عود در کنار داشت تغنی باین ابیات می کرد که شعر

وحقک لا نقضت الدهر عهدا • ولا کدرت بعد الصفو ودا

مَلأتَ جوانحی والقلبَ وجدا • فکیفَ ألذُّ او اَسلُو واهدا
فیامَن لیس لی مولیً سواه • اَراکَ ترکتنی فی الناس عبدا

بعد از ان برخاست و عود بشکست و بکریه درآمد ما ویرا بمحبت کسی متهم
داشتیم و روشن شد که آنرا اثری نبود از وی پرسیدم که حال چنین است
با دل خسته و زبان شکسته کفت شعر

خاطبنی الحقُّ من جنانی • فکان وعظی علی لسانی
قرّبنی منه بعد بُعد • وخصّنی الله واصطفانی
اَجبتُ لمّا دُعیتُ طوعا • مُلبّیاً للذی دعانی
وخِفتُ مما جَنَیتُ قِدما • فوقّع الحبّ بالامان

بعد از ان صاحب کنیزک را کفتم بهای او بر منست و زیادت نیز می دهم آواز
برداشت و کفت وافقراه ترا کجاست بهای او تو مرد درویشی ویرا کفتم
تو تعجیل مکن تو هم اینجا باش تا من بهای ویرا بیارم بعد از ان کریان کریان
برفتم و بخدای سوکند که از بهای وی نزدیک من یک درم نبود و شب دراز
متحیر و تنها مانده تضرع می کردم و نمی توانستم که چشم برهم زنم و می کفتم ای
پروردکار من تو می دانی پنهان و آشکار من و من اعتماد بر فضل و کرم
تو کردم مرا رسوا مکردان ناکاه یکی در بزد کفتم کیست کفت یکی از احباب
در بکشادم مردی دیدم با چهار غلام و شمعی با او کفت ای استاد اذن در آمدن
می دهی کفتم درآی چون درآمد کفتم تو کیستی کفت احمد بن مثنی امشب بخواب
دیدم که هاتفی مرا آواز داد که پنج بدره بردار و بنزد سری بر و نفس ویرا
باین خوش کن تا تحفه را بخرد که ما را با تحفه عنایت است چون این بشنیدم
سجدهٔ شکر کردم بدانچه خدای تعالی مرا داد از نعمت خود سری کوید نشستم
و انتظار صبح می بردم چون نماز صبح کزاردم بیرون آمدم و دست وی کرفتم
و به بیمارستان بردم صاحب بیمارستان چپ و راست می نکریست چون مرا دید

کفت مرحبا درآی بدرستی که تحفه را نزد خدای تعالی قرب و اعتباری هست که دوش هاتفی آواز داد و کفت

بیت انها منا ببال الیس یخلو من نوال ۰ قربت ثم ترقت وعلت فی کل حال ۰

جون تحفه ما را بدید جشم پر آب کرد و با خدای تعالی در مناجات می کفت مرا

درمیان خلق مشهور کردانیدی درین وقت که نشسته بودیم صاحب تحفه

بیامد کریان کفتم کریه مکن که آنجه تو کفتی آورده ام به بنج هزار سود کفت لا

والله کفتم بده هزار کفت لا والله کفتم بمثل بها سود کفت اکر همه دنیا بمن دهی

قبول نمی کنم وی آزادست خالصا لله سبحانه کفتم قصه جیست کفت ای استاد

دوش مرا توبیخ کردند ترا کواه می کیرم که از همه مال خود بیرون آمدم و در خدای تعالی

کریختم اللهم کن لی بالسعة کفیلا وبالرزق جمیلا روی با بن مثنی کردم

وی نیز می کریست کفتم جرا می کریی کفت کو بیا خدای تعالی بآنجه مرا بآن خواند

از من راضی نیست ترا کواه می کیرم که صدقه کردم همه مال خود را خالصا

لله سبحانه کفتم آیا جه بزرکست برکت تحفه بر همه بعد ازان تحفه برخاست

و جامها یی که در بر داشت بیرون کرد و پلاس پاره بوشید و بیرون

رفت و می کریست کفتم خدای تعالی ترا رهایی داد کریه جیست کفت و

هربت منه الیه وبکیت منه علیه ۰ وحقه وهو سؤلی لا زلت بین یدیه

حتی نال واحتظی بما رجوت لدیه ۰ بعد ازان بیرون آمدیم و جندانک

تحفه را طلبیدیم نیافتیم عزیمت کعبه کردیم ابن مثنی در راه بمرد

و من و خواجه تحفه بمکه درآمدیم دران وقت که طواف می کردیم آواز

مجروحی شنیدیم که از جکر ریش می کفت شعر

۰ محب الله فی الدنیا سقیم ۰ تطاول سقمه فدواه داه ۰

۰ سقاه من محبته بکاس ۰ فاروا ه المهیمن اذ سقاه ۰

۰ فهام بحبه وسما الیه ۰ فلیس یرید محبوبا سواه ۰

۰ کذاک من ادعی شوقا الیه ۰ یهیم بحبه حتی یراه ۰

بپیش

بپیش او رفتم جون مرا دید کفت ای سری کفتم لبیک تو کیستی که خدای بر تو رحمت

کناد کفت لا اله الا الله بعد از شناختن ناشناختن واقع شد من تحفه ام و وی

همجون خیالی شده بود کفتم ای تحفه جه فایده دیدی بعد ازان که تنهایی اختیار

کردی از خلق کفت خدای تعالی مرا بقرب خویش انس بخشید و از غیر خود وحشت

داد کفتم ابن مثنی مرد کفت رحمه الله خدای تعالی وی را از کرامتها جندان بخشید که

هیج جشم ندیده است و همسایه منست در بهشت کفتم خواجه تو که ترا آزاد کرده با من

آمده است دعایی پنهان کرد و در برابر کعبه بیفتاد و بمرد جون خواجه وی بیامد و وی را

مرده دید بروی در افتاد برفتم و وی را بجنبانیدم مرده

بود بتجهیز و تکفین ایشان کردیم و بخاک سپردیم رحمهما الله تعالی

۲۲

ام محمد رحمها الله تعالی

وی عمه شیخ محیی الدین عبد القادر کیلانی است رضی الله تعالی عنهما از نسای

صالحات بوده است ۰ کویند یکبار در کیلان خشک سال شد مردم باستسقا

بیرون رفتند باران نیامد همه مردم بدر خانه ام محمد آمدند و دعای باران خواستند

ام محمد بیش خانه خود را برفت و کفت خداوندا من جاروب کردم تو آب بپاش

جندان برنیامد که باران در ایستاد جنانک کویی دهانه مشکها را کشاده اند

۲۳

بیبیک مرویه رحمها الله تعالی

شیخ ابو سعید ابو الخیر قدس الله تعالی روحه کوید که بمرو بودیم پیرزنی بود

آنجا که او را بیبیک کفتندی بنزدیک ما آمد و کفت ای ابو سعید بتظلم آمده ام

ما کفتیم بر کوی کفت مردمان دعا می کنند که ما را یکنفس بما باز مکذار سی سالست که

می کویم مرا یک طرفة العین بمن باز کذار تا ببینم که من کیم یا من خود هستم هنوز اتفاق نیفتاده است

۲۴

دختر کعب رحمها الله تعالی

شیخ ابو سعید ابو الخیر قدس الله تعالی سره کفته است که دختر کعب عاشق بود

بر آن غلام اما پیران همه اتفاق کردند که این سخن که او می کوید نه آن سخن

باشد که بر مخلوق توان کفت او را جای دیکر کار افتاده بود روزی آن غلام آن غلام آن دختر را ناکاه دریافت سر آستین وی کرفت دختر بانک بر غلام زد کفت ترا این بس نیست که من با خداوندم و انجا مبتلایم بر تو برون دادم که طمع می کنی شیخ ابو سعید کفت سخنی که او کفته است نه چنانست که کسی را در مخلوقی افتاده باشد وی کفته است **شعر**

عشق را باز اندر آوردم ببند • کوشش بسیار نامد سودمند •
عشق دریایی کرانه ناپدید • کی توان کردن شنا ای هوشمند •
عشق را خواهی که با پایان بری • بس که بپسند باید ناپسند • باید ناپسند
زشت باید دید و انکارید خوب • زهر باید خورد و انکارید قند •
توسنی کردم ندانستم همی • کز کشیدن تنک تر کردد کمند •

فاطمه بنت المثنی رحمها الله تعالی

٢٥

شیخ محیی الدین بن العربی رضی الله عنه در فتوحات می کوید که من سالها بنفس خود خدمت وی کرده ام و سن وی آن وقت بر نود و پنج سال زیاد بود و من شرم می داشتم که بر روی وی نکرم از تازکی و نازکی رخساره وی هر که ویرا بدیدی بنداشتی که چهارده ساله است و ویرا با حضرت حق سبحانه و تعالی حالی عجب بود و مرا بر همه کسانی که از ابنای جنس من بخدمت وی می رسیدند اختیار کرده بود و می کفت مثل فلان کسی ندیده ام وقتی که پیش من می آید بهمکی خود می آید و در بیرون هیچ نمی کذارد و وقتی که بیرون می رود بهمکی خود بیرون می رود پیش من هیچ باقی نمی کذارد • وهم شیخ می کوید که از وی شنیدم که می کفت مرا عجب می آید از کسی که میکوید حق را سبحانه دوست می دارم و بوی شادمانی نمی کند و حال انک حق سبحانه مشهود وی است و چشم وی ناظر باوست در هر چیزی یک طرفة العین غایب نمی شود این مردمان جون دعوی محبت او می کنند و می کویند آیا شرم نمی دارند قرب محب از همه

مقربان زیادتست پس برای چه می کویند پس کفت ای فرزند چه می کویی در آنچه من می کویم کفتم سخن آنست که تو می کویی بعد از آن کفت والله که هرکز مرا تعجب می آید حبیب من فاتحه الکتاب را خدمت من فرموده است والله که هرکز مرا فاتحه از وی مشغول نساخته است و حجاب من نشده • وهم شیخ می کوید در میان انک ما پیش وی نشسته بودیم ضعیفه در آمد و شهری را نام برد که شوهر من بانجا رفته است و داعیه داشته است که زن دیکر بکند کفتم می خواهی که باز آید کفت آری روی بفاطمه کردم و کفتم ای مادر می شنوی که چه می کوید کفت تو چه می خواهی کفتم قضای حاجت وی و حاجت وی آنست که شوهر وی بیاید کفت سمعاً و طاعة حالی فاتحه الکتاب را می فرستم و ویرا وصیت می کنم که شوهر این زن را بیارد و فاتحه را خواندن کرفت و من هم با وی خواندم و دانستم که از قرآت فاتحه صورتی جسدانی انشا کرد و ویرا فرستاد و در وقت فرستادن کفت ای فاتحه الکتاب می روی بفلان شهر و شوهر این زن را می بینی و ویرا نمی کذاری تا نمی آری • شیخ می کوید که از فرستادن فاتحه تا آمدن شوهر وی بیش از ان فرصت نشد که قطع آن مسافت توان کرد

جاریه سودا رحمها الله تعالی

٢٦

ذو النون کوید که کنیزکی سیاه دیدم که کودکان ویرا بسنک می زدند و می کفتند این زندیقه می کوید که من الله را می بینم من در پی او برفتم مرا آواز داد و کفت ای ذو النون کفتم تو مرا چه شناختی کفت جانهای دوستان او سپاه اویند با یکدیکر آشنا کفتم این چیست که این کودکان می کویند کفت چه می کویند کفتم می کویند که تو می کویی که من الله را می بینم کفت راست می کویند تا او را بشناختم هیچ محجوب نبوده ام

امراة مجهوله رحمها الله تعالی

٢٧

وهم ذو النون کوید قدس سره در میان انک در طواف بودم دیدم که نوری بلند درخشید که بریق آن بعنان آسمان رسید در عجب ماندم طواف خود را تمام کردم و پشت

بدیوار کعبه باز نهادم ودران نور فکر می کردم ناکاه آواز اندوهکینی بکوش من آمد در پی آواز برفتم دیدم که جاریهٔ باستار کعبه در آویخته است ومی کوید شعر

انت تدری یا حبیبی من حبیبی انت تدری • ونحول الجسم والدمع یبوحان بسری

قد کتمت الحب حتی ضاق بالکتمان صدری • بیک جانب شدم واز درد وی کریان

شدم پس کفت الهی وسیدی ومولای بحبک لی الا غفرت لی کفتم ای جاریه ترا این بس نیست که کویی بحبی لک که می کویی بحبک لی چه می دانی که او ترا دوست می

دارد کفت مر خدای را بندکان هستند که ایشانرا دوست می دارد پیش از ان که ایشان ویرا دوست می دارند نشنیدهٔ قول الله تعالی را که کفت فسوف یاتی الله

بقوم یحبهم ویحبونه محبت وی مر ایشانرا سابق است بر محبت ایشان

مرویرا کفتم ترا بس ضعیف ونحیف می بینم مکر بیماری

کفت شعر

محب الله فی الدنیا علیل •

تطاول سقمه فدواه داه • کذا من کان للباری محبا •

بهیم بذکره حتی یراه • پس مرا کفت باز پس نکر نکریستم هیچکس

ندیدم روی بوی کردم ویرا نیز ندیدم ندانستم کجا رفت

۲۸

جاریهٔ مجهوله رحمها الله تعالی

وهم ذو النون کوید قدس سره که مرا کنیزکی صفت کردند متعبده از حال وی خبر پرسیدم کفتند در دیری خرابست بان دیر آمدم کنیزکی

دیدم ضعیف جسم که بی خوابی شب در وی اثر کرده بود بر وی سلام کردم جواب داد ویرا کفتم ای جاریه در مسکن نصاری می باشی

کفت سر بردار غیر خدای تعالی در هر دو سرای می بینی کفتم نه کفتم وحشت تنهایی نمی یابی کفت از من دور شو او مر دل مرا از لطایف حکمت خود ومحبت خود

چنان پر کرده است وشوق دیدار خود بر من کماشته که در دل خود هیچ موضع از برای غیر او نمی یابم کفتم ترا حکیمه می بینم مرا بیرون آر ازین تنکی وراه راست بمن بکنمای

هیچ

کفت ای جوان مرد تقوی زاد خود ساز وزهد طریق خود وورع بارکیر خود وسلوک کن در طریق خایفان تا برسی بدری که نه حجاب بینی انجا ونه بواب خازنان خود را بفرماید که در هیچ کاری نافرمانی تو نکنند

۲۹

امراءهٔ مصریه رحمها الله تعالی

در تاریخ امام یافعی از یکی از مشایخ روایت کرده است که زنی در نواحی مصر سی سال بر یک جای اقامت کرد که در سرما وکرما ازانجا نرفت ودرین سی سال هیچ نخورد وهیچ نیاشامید

۳۰

امراءهٔ مصریه اخری رحمها الله تعالی

وهم امام یافعی در کتاب روض الریاحین آورده است که یکی ازین طایفه کفت که در نواحی مصر زنی دیدم والده وی بران سی سال برد وپای ایستاده بود در زمستان وتابستان نه شب نشست ونه روز واز آفتاب وباران ویرا پناهی نبود ومارها وثعبانها کرد وی در می آمدند

۳۱

امراءهٔ خوارزمیه رحمها الله تعالی

وهم امام یافعی در تاریخ خود از یکی از علما نقل کرده که کفت در خوارزم زنی دیدم که زیادت از بیست سال هیچ نخورده بود وهیچ نیاشامیده

۳۲

جاریهٔ حبشیه رحمها الله تعالی

شیخ محیی الدین عبد القادر کیلانی قدس الله تعالی روحه فرموده است که اول بار که از بغداد عزیمت حج کردم بر قدم تجرید وهنوز جوان بودم تنها می رفتم شیخ عدی بن مسافر مرا پیش آمد ووی نیز جوان بود پرسید که کجا می روی کفتم بمکه کفت میل صحبت داری کفتم من بر قدم تجریدم کفت من نیز بر قدم تجریدم باهم روان شدیم در بعضی از روزها دیدیم که جاریهٔ حبشیه پیدا شد برقع بسته وپیش من بیستاد وتیز تیز در روی من می نکریست پس کفت از کجایی ای جوان کفتم از عجم کفت امروز مرا در رنج افکندی کفتم چرا کفت درین ساعت در بلاد حبشه بودم مرا مشاهده افتاد که خدای تعالی بر دل

تو بجلی کرد و ترا عطا فرمود آنچه مثل آن عطا نفرمود غیر ترا از آنان که من
می دانم خواستم که ترا ببینم و بشناسم پس گفت من امروز در صحبت شمایم و امشب
با شما افطار می کنم و روان شد وی در یکطرف وادی میرفت و ما در یکطرف
جون شب شد طبقی از هوا فرود آمد بران شش رغیف با سرکه و سبزی آن جاریه
گفت الحمد لله الذی اکرمنی و اکرم ضیفی هر شب بر من دو رغیف فرو می آمد
امشب برای هر یکی دو رغیف فرود آمد بعد از ان سه ابریق آب فرود آمد
بیاشامیدیم در لذت و حلاوت بآبی که بر روی زمین باشد نمی مانست پس
دران شب از ما جدا شد و برفت جون بمکه رسیدیم شیخ عدی را در طواف
تجلی واقع شد که بیخود بیفتاد جنانک بعضی می گفتند که وی مرد ناگاه
دیدم که آن جاریه بالای سر وی ایستاده است و می گوید که زنده گرداناد ترا آنکس که
میرانیده است سبحان الذی لا یقوم الحادثات لتجلی نور جلاله الا بتثبیته و لا یستقر
الکاینات لظهور صفاته الا بتاییده بل اختطفت سبحات قدسه ابصار العقول
و اخذت نفحات بهائه الباب الفحول بعد از ان در طواف مرا تجلی واقع شد
و از باطن خود خطابی شنیدم و در آخر آن با من گفتند ای عبد القادر تجرید ظاهر را
بگذار و تفرید توحید را لازم دار و از برای نفع مردمان بنشین که ما را بندگان
خاص هستند که می خواهیم که ایشان را بر دست تو بشرف قرب خود برسانیم ناگاه
آن جاریه گفت ای جوان نمی دانم امروز چه نشانست ترا که بر سر تو از نور خیمه زده اند و تا
عنان آسمان ملایکه گرد تو درآمده اند و چشم همه اولیا از مقامهای خود در تو خیره مانده است
و همه بمثل آنچه ترا داده اند امیدوار شده اند بعد از ان آن جاریه برفت و دیگر ویرا ندیدم

امراة اصفهانیة رحمها الله تعالی

٣٣

یکی از اصحاب شیخ عبد القادر رضی الله عنه گفته است که روزی شیخ را بر بالای
منبر استغراقی واقع شد و یک گرد از عمامهٔ وی باز شد و وی نمی دانست همه
حاضران بموافقت شیخ دستارها و طاقیها در پای منبر انداختند جون شیخ

بحال خود باز آمد و سخن آخر کرد عمامهٔ خود را راست کرد و مرا گفت دستارها
و طاقیها را باصحاب آنها باز گردان جنان کردم یک عصابه باقی ماند که صاحب
آن پیدا نبود شیخ گفت آنرا بمن ده بوی دادم بر دوش خود انداخت
فی الحال ناپیدا شد من حیران ماندم جون شیخ از منبر فرود آمد
با من گفت جون اهل مجلس عمامها بنهادند ما را خواهریست
باصفهان وی هم عصابهٔ خود را بنهاد جون من آنرا بر دوش خود
انداختم وی از اصفهان دست خود را دراز کرد و آنرا برداشت

٣٤

امراة فارسیة رحمها الله تعالی

شیخ نجیب الدین علی بزغش رحمه الله تعالی گفته است وقتی زنی از شهر
کلبا یکان بشیراز آمده بود و قتها بخانهٔ ما می آمد و زنی باخبر بود وقتی
جند روز در خانهٔ ما می بود و مرا دست تنگی روی نموده بود و وی می دانست
آن حال را و ظرفی جند در خانه بود که اگر وقتی حق تعالی از حبوبات مثل گندم
و جو چیزی بفرستادی دران ظروف کردیمی و آن ظرفها تهی بود و سرهای
آنها را بوشیده بودیم تا پاک بماند تا وقت حاجت آن زن پنداشت که مگر
چیزی دران ظرفها هست مرا گفت جون دست تنگی روی نموده است چرا
از آنچه درین ظروف است قوت نسازی گفتم آنها تهی است گفت جون تهی است
چرا سرهای آنها بوشیده است گفتم تا پاک بماند آن زن برخاست
و سرهای آنها را بر گرفت و گشاده گذاشت و گفت از ان تهی است
که دهن برهم نهاده است جون سر آن گشاده باشد همجون دهنی باشد
که باز کرده باشد و گرسنه باشد حق تعالی آنرا قوت فرستد و قوت
هر چیزی مناسب آن چیز برساند در وقت حاجت پس قوت این ظروف غله است
جون تهی شکمی وی ظاهر گردد بر غله و حبوب گردانند پس جون
آن زن این تصرف بکرد در حال حق تعالی جند ان گندم فرستاد که آن

ظروف پر کرده شد و آن زن از اولیاء خدای تعالی بود

باتمام رسید و باختتام انجامید کتاب نفحات الانس من حضرات القدس که مقصود از آن شرح اخلاق و افعال و بیان مقامات و احوال کرّم روانی بود که بقدم صدق راه بادیهٔ طلب را سپرده اند و بدو گام خطوتین و قد وصلت بی بکعبهٔ مطلوب برده مورد اخلاق الهی شده اند و مظهر اسماء نامتناهی گشته حکمت در ایجاد عالم وجود ایشانست و مقصود از اظهار بنین و بنات آدم مقام کشف و شهود ایشان

غزل

چنذا قومی که دید حق بود دیدارشان • محو باشد در شهود سر غیب اسرارشان

جمله در کهف فنا از هستی خود خفته اند • لیک بیدارند خواب آلودگان بیدارشان

گرچه اندایند خورشید جمال خود بکل • مشرق و مغرب گرفته پرتو انوارشان

از خدا خواهند ستر ذات خود در ذات او • این بود ساعت بساعت ترا استغفارشان

ریخته باران عرفان از سحاب مکرمت • شسته نقش حرف غیر از صفحهٔ پندارشان

هر یکی را با خود از سودای دل بازارها • ز آتش شوق و محبت گرمی بازارشان

یکدم از طوف حرم دیوار شان منشین که هست • صد کشایش از در و صد بیشی از دیوارشان

کارشان جز نفی ذات و وصف و فعل خویش نیست • ای خدا چه بود که جامی را کنی در کارشان

رباعیة فی تاریخ اتمامه

این نسخه مقتبس ز انفاس کرام • کز وی نفحات انس آید بمشام

از هجرت خیر بشر و فخر انام • در هشتصد و هشتاد و سیم گشت تمام

والحمد لله علی الاتمام والصلوة علی • خیر الانام وآله البررة الکرام •

والسلام •

م

باسمه سبحانه

نی درد ستم ز کنج دانش درمی • نی از پایم براه بینش قدمی

خوش آنکه ز لطف سود نوک قلمی • بگذاشت بلوح هستی از من رقمی

راقمه ناظمه و هو الفقیر

عبد الرحمن الجامی عفی عنه

فی غرة صفر سنه اثنین

وتسعین و ثمانمائه

الحمد لمن جعل هذا الکتاب مخزن اسرار خواص انامه • ومطرح اخبار اولیاء عظامه • ووفقنی طریق کتابته واتمامه • فی اواخر شهر محرم الحرام سنه ۸۹۲ وانا الفقیر المفتخر بولاء حضرت المصنف خلده الله تعالی علی مفارق الطالبین ظله الوارف • علی الصفی بن الحسین الواعظ الکاشفی هدانی الله سبیل الصواب • بحرمة محمد وآله واصحابه خیر آل واصحاب •

وقد وقع الفراغ من تحریر هذه النسخة المنقولة من النسخة المبارکة التی کتبها بالید الشریفة من اولها الی آخرها مع حواشیها وغیرها مؤلف کتاب رشحات علی الصفی سوی اول صفحتها الیمنی وآخر صفحتها الیسری مع تاریخها فانهما بخط حضرة المصنف الجامی قدس سره السامی وانا الفقیرة الی ربها السبوح فاطمة ابنة نصوح • غفر الله لها ذنوبها • وستر عیوبها • ورحم والدیها وکشف کروبها • وختم لها بالخیر عملها • امین امین امین • فی السابع والعشرین من جمادی الاخرة لسنة اثنتین وثلثین والف من هجرة من له العز والشرف